

ISTORIA ROMÂNILORŪ

CURSŪ FĂCUTŪ LA FACULTATEA DE LITERE DIN BUCURESCI

DE

D. PROFESORŪ V. A. URECHIA

MEMBRU ACADEMIEI ROMÂNE, MEMBRU CORESPONDINTE ALŪ ACADEMIEI SPANIOLE, ALŪ
INSTITUTULUI ETNOGRAFICŪ DIN PARIS, ETC.

PUBLICATŪ

SUB DIRECȚIUNEA PROFESORELUI,

DE

COMITETULŪ DE STUDENȚI AI FACULTĂȚEI DE LITERE DIN BUCURESCI.

SERIA DE VOLUME PENTRU 1774—1786.

TOMULU I.

BUCURESCI
LITO-TIPOGRAFIA CAROL GÖBL
16, STRADA DOAMNEI, 16
1891

Cătră binevoitorulă lectoră,

Toți scriitorii noștri de istorie națională au desprețuit secolul al XVIII și, cualificându-l de *epocă a Fanarioșilor* (1), au sleit ȃcio-
narul de adjective exprimând ură și dispreț pentru acest secol.
Cărtile noastre didactice s'au resimțit de asemenea neconscientă indi-
gnațiune a istoricilor noștri (2). Și așa, în numele patriotismului și
românismului, aceste cărti, fie pentru școla primară, fiă pentru liceu,
trecă cu o repeȃciune de fulgeră asupra unui întreg secol din istoria
patriei (3). Una din cele mai bune istorii a țerilor române, acca a
multă regretatului T. Lauriană, carte care numeroși ani au fostă aprăpe
privilegiată pentru învățămîntul secundar, când e vorba de Domni
fanarioși, abia dă de le înregistră numele. În vre-o 20 de file, Istoria
Românilor de A. T. Lauriană închide perióda atât de importantă
de la 1774—1821. Aprăpe jumătate de secol în 20 de file! Și să se
noteze, că în această estindere de 20 de file cea mai mare parte este
consacrată evenimentelor din Ardeală (4).

(1) Am arătat în urmă, cum nu este adevărat, că numai de la 1711 (de când este
 obiceiul a se începe epoca disă a Fanarioșilor), au fostă domni greci, ci și mai înainte,
cum și că de la 1711 înainte nu domniră numai greci, ci și români, orî destindători din
greci, de mai multe sute de ani romanisati. Intre 1711 și 1774 (de când începe acest
volum al scrierii noastre) avurăm, la Moldova, domni români: Mihał Racoviță, Const. Ra-
coviță, Ioană și Gregorie Calimah, Gregorie și Matei Ghica, Gregorie Alex. Ghica și
numai doi domni greci: Constantină și Ioană Mavrocordată! Asemene la Muntenia, între
1714—1774, nu avurăm fanarioși, decât pre Mavrocordată și pre Manoli Giani Roset, căci
Cantacuzenii, Ghiculescii și Racovițescii sunt Români, orî de secolî împămînteniți. Mai cu
stăruință dobândesc Fanarioșii tronurile țerilor noastre, numai după vestita pace de la
Kuciuc-Kainargi, cum se va vedă mai la vale. Vădă-se ce am scris noi despre interve-
nirea Grecilor ca factoră politică și culturală între Români, încă de la Alexandru cel
Bună, și mai ales de la Vasile Lupu. Vădă-se și cursul nostru de literatură (Bucuresci,
1885. pag. 20, etc.).

(2) Până și bărbaii *filo-români* din mișcarea noastră de la 1848 în cōce, au fostă luați
de acestă curentă în carl se află istoricii noștri. Așla Edgar Quinet în «Les Roumains»
(VI, 1886).

(3) Ba unil din din scriitorii mergă și mai departe: tăgăduesc Domniloră fanarioși, orî
presupus fanarioși, și însuși dreptul de a se numi *Domni*. Așa I. Iliad îi numia *Beț*,
(Veđi Istoria Românilor de acesta. Bucuresci).

(4) 25 de file sunt consacrate de Aronă Floriană periódei de la 1716 1821, și din a-
ceste numai 13 pentru evenimentele de la 1774 1821! (Veđi «Manuală de istor. Principa-
lulă României», Bucuresci, 1839.)

Acum mai recentă o altă carte didactică secundară, cea a d-lui profesor Xenopol, cuprinde această-și perioadă din istoria noastră în 8 file.

Nu mai estinsă este pertratarea perioadei acestia în cartea de istorie, utilizată totu pentru învățămîntul secundar, a d-lui profesor Gr. Tocilescu. Aci încă spațiul de aproape jumătate de secol e cuprins în 2 pagini.

Nu mai vorbim de estinderea dată de câte-va cărți actualmente în uz la școlile primare, cărți semnate de nume mai obscure.

Cu totu respectul ce am pentru bărbați ca cei mai sus numiți, eu bănuiesc, că unia din ei aș putut fi rătăciți numai de exageratul sentimentalism și că aș sacrificat acestuia datorii lor de istorici, datorii, cari ar fi trebuit să-i oblige a nu trece cu atîta repeziciune asupra unei jumătăți de secol. Mai mulți însă aș cădut în asemenea erori din lipsa de isvori. Pentru istoria noastră mai vechi istoricii noștri moderni aș putut consulta destul de numeroase chronice naționale și esterne; pentru a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, numai în cele din urmă zile s'a adus lumină.

Încă și înainte de publicarea documentelor relative la secolul al XVIII-lea, culese de d-l Odobescu în arhivul frances și de Hurmuzachi în cel de la Viena, noi am fost dobândit vederi cu totul nou și proprii, din cercetarea a peste 1.000 documente, relative la secolul al XVIII-lea, fie în posesiunea noastră, fie în arhivele publice și private din țară, documinte a căroră ființă este până astăzi necunoscută aproape tuturor acelor, cari aș redactat un manual de istorie a patriei.

Un mare neajuns a rezultat din ignoranța istoriei documentată a secolului al XVIII-lea: toate generațiunile cari aș trecut prin școlile noastre, aș vădut acest secol prin prisma, vi colorată, dar aci înșelătoare, a românismului. Un mai mare rău încă a provenit din necercetarea de aproape a faptelor Domnilor greci, ori petrecute în timpul domniilor acestora: generațiunile actuale sunt nevinovate convinse, că numai de la 1821 începe totă activitatea națiunii în multiplele direcțiuni culturale, sociale și politice. Cu Lazăr și Asaki, și mai ales cu Tudor Vladimirescu vor să-și esplice nouel generațiuni toți pași făcuți de români în secolul de față. De aci mari erori de totă natura. Istoricul nu-și pôte da sîma de fenomenele, ce observă încă de la începutul secolului al XIX-lea; omul de stat nu are posibilitatea a înnodea firul politic; legiuitorii, în necunoscînță de tot ce s'a făcut pentru administrație, justiție, finance, nu mai departe decât cu o jumătate de secol în urmă, croesc în bobote legi și regulamente, ce le puteau găsi mult mai bune îndărătul lor, în loc să le copieze de la Francesi, sau Germani, de nu se potrivesc de loc pe talia Românului... Cine nu

scie în ce hausă a ajunsă legislațiunea noastră, din cauza acestei sisteme, care se putea înlătura, decât în locū de a ceti codice străine, am fi cercetatū mai de aprópe propria noastră organisare, ca statū, în tóte direcțiunile ei. Acésta nu s'a făcutū și parlamentele noastre și ministerele, cari mai multū sēu mai puținū constituționalmente, aū născutū acele parlamente, aū orbecatū, din cauza disprețului nejustificabilū alū istoricilorū noștri pentru secolulū XVIII-lea, și noue Penelope, aū țesutū și țesū pânza fără sfârșitū cu ițe încurcate, a așa dișei reorganisări a patriei.

Ca să póta țese acéstă pânză désă și durabilă, lipsesce la suveica țesetorilorū ómeni de statū, mosorulū cu ață románescă. Firele după acelū mosorū nu le vorū avé de la legiuitorī străinī, ci numai din cercetarea proprielorū documinte ale națiunei.

Iată de ce amū socotitū noi, că nu este un studiū din istoria noastră mai urgentū reclamatū, ca călěuză pentru toți acești de față, ca studiulū secolului alū XVIII-lea, secolū, precum arētarāmū, aprópe cu totulū necunoscutū, ba chiar falsū cunoscutū, decât cunoscință se póte numi o înșirare, mai multū sēu mai puținū chronologică, de Domnī și de rēsbóie, dintre Rusia, Turcia și Austria.

Da, câte-va monografii s'aū încercatū cu referință la secolulū alū XVIII-lea. Avemū, bună-óra narațiunea rēsbóielorū dintre Ruși și Turci a d-lui Xenopolū; dar acestea le putemū citi și în cărțile franceze orī germane destulū de numeroșe, făcēndū istoria Rusiei și Turciei, sēu numai câtū a unui anumitū rēsboiū dintre aceste puteri, din secolulū alū XVIII-lea. Lăudāmū osrđia d-lui Xenopolū, dar ne permitemū de a dișe, că din istoria lăuntrică a Moldovei și a Munteniei mai de locū n'a atinsū în monografia acésta. Nu mai amintimū de câte-va alte monografii, cu tendință specială, sēu politică, sēu socială.

Cele ce precedū sunt pentru a legitima decisiunea ce amū luatū, să publicāmū, la cererea junimei studióse, cursulū de *«Istoria Románilorū»* într'unū șirū, ce la prima vedere s'arū păré straniū. Mi am dișū: scrierile de istorie a Románilorū pentru secolii anteriori celui alū XVIII-lea, orī cât sunt susceptibile de amendare și de desvoltare, potū încă servi nouelor generațiunii. De curēndū volumele publicate de învățatulū colegū de la Universitatea de Iași, d-nulū Xenopolū, puse în mânele nouelorū generațiunii, istoria noastră vechiă și medie, destulū de bine făcută, ca să putemū întârđia publicațiunea propriului nostru cursū.

Din acesta însă, cugetarāmū, că este oportunū și urgentū să publicāmū o serie de volumene, cuprinđēndū secolulū alū XVIII-lea. Așa dar publicațiunea cursului nostru, inauguratū mai întâiū la Iași în 1857

și apoi continuată de la 1864 Novembre la Facultatea de litere din Bucuresci, se va face în modul următor :

I) Seria III: volumene asupra secolului XVIII-lea împărțite ast-felū : a) volumene cuprinđendū istoria Romānilorū de la 1699 (pacea de Karlovitz) până la 1774 (pacea de Kuciuk-Kainargi) ; b) volumene cuprinđendū istoria Romānilorū de la 1774 la 1786 ; c) volumene cuprinđendū istoria Romānilorū de la 1786 la 1800 ; d) volumene tratāndū despre anii 1800—1821 și e) volumene despre anii 1821—1848.

II) După publicarea acestei serii, avemū în cugetū să publicāmū cea următoare :

a) Seria II de volume, cuprinđendū istoria Romānilorū de la 1601 (mórtea lui Michaiū Vitézulū) la mórtea lui Vasile Lupu și Mateiū Basarabū ; și b) volumele cuprinđendū istoria anilor 1654 la 1699.

III) În fine, de ne vorū îngādui hētrānefele și obosēla muncēi, mai cugetāmū să publicāmū și seria I de volume, cuprinđendū secolulū alū XV-lea, de la mórtea lui Stefanū celū Mare (1504), până la mórtea lui Michaiū Vitézulū. Nu promitemū a descinde și mai multū în trecutulū nostru. Mai întâiū pentru că ne tememū, că nu vomū ajunge să vedemū întrupate măcarū cele trei serii mai susū promise și apoi și pentru altū motivū, ce nu ne sfiimū a-lū spune cititorulū nostru : nu credemū, că póte cine-va face istoria cea mai vechiā a nóstrā, istoria colonisārei și a coloniilorū romane din Dacia, déca nu este bine înarmatū cu studiulū epigrafiei latine și grēcā. Așteptāmū decī cu mare mulțāmire istoria acelei perióde de căți-va secolī de la péna altora. Și câtū pentru perióda de la ceca ce noi amū numitū altā-datā *restaurationea Principatelorū*, iar nu *descălecarea a doua*, orī-cātū cutozāmū a đice, că prin studiulū nostru și acéstā periódā a fostū pe alocurea luminatā cu noue și needitate documinte, nu promitemū a o publica, lāsāndū timpului să aducā noue isvóre și generațiunilorū următoare să le utilizeze și să ajungā la o lucrare mai perfectā decât cum astā-đi am putē-o face.

De altmintrelea, cu referință la acéstā periódā, amū publicatū și vomū mai publica diverse monografii menite a face cunoscutā seria de documinte inedite din colecțiunea nóstrā. Așia este, în prima linie, monografia *«Schiza din sigilografia națională»* (1).

(1) Bucuresci, Tipografia Statului 1891.

ISTORIA ROMÂNILORŪ

1774—1786.

I.

Pacea de la Kuciuk-Kainargi. — Isvóre.

Pacea de la Kuciuk-Kainargi constitue, pentru Principatele române, un momentŭ fôrte importantŭ din istoria lorŭ.

Prin pacea acéstă, dintre Rusia și Turcia, Principatele române, Moldova și Muntenia, intră într'o fasă nouă politică, socială și, vom dice, chiar culturală. Cu pacea acéstă, din 1774, Rusia, vechiŭ factorŭ la faptele naționale române, câștigă în Orientŭ și mai alesŭ în Principatele nóstre, o situațiune diplomatică deplinŭ vedită și de mari consecințe.

Unŭ fenomenŭ straniŭ se semnaléză âncă atențiunei istoriculuŭ, dela anii 1774. Prin tractatulŭ de pace de la acéstă dată, Principatele s'arŭ păré, că, gravitândŭ în jurulŭ Rusiei victorióse, aŭ să se bucure de domniŭ mai lungi și mai române. Din contra, nestabilitatea continuă, ba chiar e și mai mare, iar la Domnie ajungŭ familiŭ de fanarioți până acum necunoscute țerilorŭ române, ca Ipsilante, Moruz, Caragia, Suțu, Mavroghene, Angerliu . . . Se póte dice, că adevérata epocă a fanarioților începe, sub patronagiulŭ Rusiei, de la pacea din 1774, iar nu — cum s'a susținutŭ — cu Nicolae Mavrocordatŭ.

Înainte însă de a studia această perioadă din istoria Românilor, să vedem care sunt *isvórele* de care, la acest studiu, avem a ne servi.

Isvóre. — Chroniclele noastre mai însemnate nu trec peste pacea de la 1774. Canta termină scrierea sa în anul invasiunii Muscalilor din 1769. El încheie lucrarea sa zicându, că : «*până aici au fost domnia de la Turci, iar de aicea se stăpânesce țera de împărăția Moschuluș.*»

Canta presimția o mare schimbare în starea politică a patriei sale.

Enache Kogălniceanu se adîncesce ceva mai mult decît Canta, dar nu ajunge decît până la 30 Ianuarie 1774. Chronica lui Enache Kogălniceanu cuprinde însă un adaos, la fine, atribuit copistului ulterior, adaos care merge cu șirul istoriei până la 25 Iuliu 1774, adică după încheierea păcii de la Kuciuk-Kainargi.

Un alt isvor românesc de consultat asupra păcii de Kuciuk-Kainargi este descoperit de noi. Biv-vel stolnicul Dumitrache, boer muntén, care joacă un rol în evenimentele de la 1769 și înainte până tîrziu în secolul al XVIII-lea, a scris un foarte important memoriu, cuprîndînd istoria războiului dintre Ruși și Turci până la 1775 (1). Scrierea stolnicului Dumitrache a străbătut până la noi deși nu în original, ci într-o copie făcută de Nicolae Manu Piteșteanu în August 22 anul 1782 (2).

Dacă cronicarul Canta se pare mulțămît de Muscali, stolnicul Dumitrache este prea puțin amic al lor. El, precum vom avea ocaziune să arătăm, aparține unui partid politic ce te miră să-l afli, orî-cît de mică fiă, între Români, în acele zile, când se părea că țările noastre începeau să resufte sub protecțiunea armelor rusești. Stolnicul Dumitrache este din mica partidă anti-muscălăscă.

Al treilea isvor important de consultat este «*Chronografulu țerei românesce de la 1764—1815 scris de Dionisie Eclisiarchulu, la anul 1814.*»

(1) Vezi Memoriile prezentate Academiei Române în 1887—1888 de V. A. Urechia, la pag. 169.

(2) Vezi în biblioteca Musului din Bucuresci codicele cu No. 335. Vezi asemenea codicele No. 399 din biblioteca Academiei, care cuprinde o copie fidelă dupre cel de la Musu.

«Tesaurulū de monumente istorice» alū regretatului Papiū Ilarianū a publicatū edițiunea princeps a acesteī lucrări, în tomulū alū doilea alū său. Dionisie Eclisiarchulū uresce pre Turci, rīde de Nemți și ține cu Muscaliī. Lucrarea lui este multū inferiōră lucrărei stolniculū Dumitrache, pe lângă că e scrisă mulți ani mai târdiū, la 1814, pe când stolniculū Dumitrache a scrisū *de-visu* (1).

Unū isvorū internū ce nu putemū a-lū trece cu vederea este și fragmen-tulū de cronică său «Istorie a prea puternicilorū împērați otomanī, adunată și alcătuită pe scurtū de d-lui Enache Văcăresculū dicheofilax a bisericei cei mari a resăritului și spătarū alū Valachiei.» Enache Văcăresculū este din partida anti-rusă, dar și amicū alū Porții. Cătū ținu ocupațiunea ru-sescă, adică până la pacea de la 1774 Enache Văcăresculū emigră în Tran-silvania spre a nu da mâna cu Rușiī. În opera sa, Enache Văcăresculū află mijlocū să vorbescă și de domniī Romānilorū și de faptele lorū.

Lucrările și însemnările Archimandritulū Bartholomei Măzăreanu, descoperite asemenea de noi (2), încă se cuvine să le considerămū ca o fântānă istorică. Măzăreanu este dintre cei mai călduroși partisanī ai Muscalilorū.

Const. Radovici din Golești, mare logofētū de țēra de josū alū Princ. Valachiei încă a publicatū la Buda (1826) o mică «adunare de trac-taturile» dintre Rusia și Turcia, cuprindēndū de la pacea din 1774, până la pacea de Acherman 1826 de și într'o traducere de multe ori de neînțeles (3).

O filadă in quarto de 12 file tipărită sub Alex. Ipsilante fără indi-cațiune de anū și tipografie, dar de sigurū în tipografia Mitropoliei din Bucuresci, are titlulū în roșiu : «Ilatișerif a pré puterniculū împēratū Sultanū Hamidū, care s'aū datū prin rugăciunea obștei, ce s'aū trāmisū cu deputați, d-lui paharniculū Stanū Jianulū și d-lui modelnicerulū Du-

(1) Veđi în anexă la acēstă pagină despre Dionisie.

(2) Veđi «Memoriī» prezentate Academiei Romāne în 1887—88 de V. A. Urechiă.

(3) „Adunare de tractaturile ce s'aū urmatū între pré puternica Împērăție a Rusiei și Înalta Pōrtă, însă numai acele cari sunt pe sēma Principaturilorū Valachiei și Moldoviei, începute de la pacea ce s'a săvērsitū la Kainargi in anulū 1774 și până la cea de acum de la Acherman 1826, talmăcite de Constantin Radovici din Golești marele logof. de țēra de josū a Princip. Valachiei, în 12°, Buda, 1826 in crāiasca tipog. a Univers Ungare.

mitrache, prin recomandăția pré înălțatului Feldmarșală Petru Romanțovă, către pré slăvitulă pragă ală împărăției, îndată după încheierea păcei între împărăția rusescă și între Pórta otomănescă, în cea d'întăiă domnie a M. S. Alex. Ipsilantă.»

Posedemă în colecțiunea noastră ună codice manuscrisă din 1798, cuprinđendă egalmente diverse tratate dintre Rusia și Turcia și hatışerifuri, constituindă ast-felă și acestă codice o fântână importantă istorică.

Vomă consulta *passim* și cele 11 volume din Uricarulă D-lui T. Codrescu.

Archiva istorică și Dacia literară a d-lui M. Kogălniceanu și Magasinulă istorică pentru Dacia ală regretăților Lauriană și Bălcesculă, încă ne potă da informațiuni relative la períoda istorică de care ne ocupămă.

În Biblioteca Academiei există ună codice fôrte importantă pentru studiulă nostru. Este «*Séma vistieriei Moldovei pe 1776*» (1). Nu cunoscemă documinte mai proprii a lumina starea lăuntrică a țeriloră ca bugetele și semile.

Archiva istorică a d-lui B. P. Iasdeu încă *passim* ne va da documinte de consultată.

Dar, nicăiri mai cu profită, mai veridică, mai luminată nu vomă culege informațiuni despre ómenă și fapte și mai alesă despre starea țerei în tóte direcțiunile, ca în propriile documinte eșite din cancelariile domnesci: anaforale, pitacuri, judecăți, *cărți deschise* și regulaminte. De natura acésta, până astăđi, publicate sunt puține și anume o serie de documinte din condicele domnescă a lui Constantină Ipsilante și Caragea, ambele codice însă aparținendă secoluluiă ală XIX-lea (2), decă prea departe de momentulă ce ne preocupă.

Domnulă Lahovary membru ală Curții de Casație a publicată în Convorbiri Literare sub titlulă de «*hărtă vechă*» câte-va documinte ce ne voră pută servi în timpă.

În cartea tratăndă despre *Vechile instituțiuni ale României* (1882), de d-nulă Brezoianu încă vomă pută spicui.

(1) Veđi și documentulă din 1776 de la Gr. A. Ghica, domnulă Moldovei din arch. seminarului Veniamină din Iași și Hrisovulă lui Const. D. Moruzi din 1779 din Arhiva Romănescă II—175.—Veđi Lefile și veniturile Moldovei în 1776 de Petru Răscanu, Iași, 1887

(2) Veđi Tes. de mon. de Papiă. Veđi Docum. istorice de P. Teulescu. 8° Bucuresci, 1860.

Condica de legi a d-lui *Alexandru Ipsilante* (1) și mai apoi cea a lui *Calimach* caută să se impună atențiunei istoricului, ca nisce adevărate isvóre. Mai importante fântâni însă rămân pentru noi condicele divanurilor domnesci de la 1775 în cóce, condice inedite și din cari noi întâiași dală amũ estrasũ sute de documinte de o însemnătate extraordinară, nu numai socială, economică și culturală, dar și politică.

Către aceste documinte din condicele domnesci vomũ adãogi o serie mare de documinte, acte particulare, după care avemũ copii bune, când nu posedemũ chiar originalele.

În fine o serie de fântâni istorice ne oferã studiul mișcãrei literare dintre 1750 și 1800.

Încã de la invasiunea rusescã care se terminã cu pacea de la Prutũ, din 1711, este de notatũ o mișcare literarã și istoricã în serviciul fazei politice în care intrã Principatele prin intervențiunea Rusiei în afacerile ei interne și externe. Românii scriitori simtũ nevoia a se ocupa de istoria și de limba Rușilor, orĩ a pune la dispozițiunea acestora tratate de gramaticã și dialoguri, în care Muscalii sã învețe graiul românescũ. De aci, repetimũ, se nasce o destulũ de avutã literaturã, care meritã totã atențiunea istoricului. Dositeiũ Mitropolitul descriind minunele lavrei de la Chievũ (2) dã la sfârșitul secolului alũ XVII una din primele impulsuni acestei mișcãri literare, bibliografice slavo-române.

Decã gramatica cea mai veche românescã astãdĩ nu mai este, cum se credea pãnã mai erĩ, gramatica lui Vãcărescu și cea a lui Dimitrie Eustatievici brașoveanulũ, din 1757 (3); decã archimandritul Măzãreanulũ predã lecțiuni de gramatica românescã la școlã publicã din mănãstirea Putna după pacea de la Kainargi; totuși «Razgovorile» slavo-române ale lui Strilbiski (4) și mai alesũ «lecțiunile de grama-

(1) Cea pentru Moldova veđi-o în manuscriptulũ de la Biblioteca din Iași. Veđi Uricarũ. V. 395.

(2) Veđi despre acesta cele ce amũ đisũ în *Mironũ Costinũ*, T. II. pag. 491 Veđi cartea lui Dosofteiũ «Viđța și petrecerea sfinților.» 1682. pag. 151 verso.

(3) Veđi manuscrisulũ din bibl. Academiei sub N.

(4) De acestea vorbesce *Tóderũ Scholerialũ* în manuscriptulũ gramaticel sale : „*Lecțiune*“ din Iași 1789.

tică moldovenescă și rusescă a lui Tôderû Scholeriu, tipărită la Iași 1789, cum și gramatica românească a lui Macarie sunt de natură a ne da informațiuni prețioase asupra mișcării culturale, cu impulsione politică, din a doua jumătate a secolului al XVIII.

După ce înșirărăm aci principalele isvóre interne puse la contribuțiune mai întâi pentru istoria anilor de la 1774 înainte, lectorul s'ar aștepta să aducem și bibliografia externă, adică isvórele din țări străine, începându bună-óră cu «*Essai particulier de politique, dans lequel on propose un partage de la Turquie européenne par M-r C. (Cara) à Constantinople 1777*», și până la minunata colecțiune Odobescu și Hurmuzachi, dar preferim să cităm aceste isvóre externe în note paginare, amăsurat cum ni se va prezenta ocasiunea, spre a nu prelungi mai mult acéstă notiță a isvórelor cu înșirarea imediată și pretențiosă a unei bibliografii externe, cuprindându scrieri la care adesea pôte numai în trecétu să ne referim.

Destul că în fruntea bibliografiei externe punem colecțiunea de documinte Hurmuzachi-Odobescu.

Nu vom neglige de a consulta și codicele inedite sau publicate de Grecii, mai mult sau mai puțin învățați, cari au trăit în Principate, sau cari numai și le-au dedicat la domni și boerii români cu dare de mână. Lucrările moderne ale activului colegu de la Facultatea de teologie, d-lu Erbiceanu (1), cele atât de spornice ale d-lui Emile Legrand (2) din Paris, cum și lucrările mai vechi ale lui Sathas (3) și Marino Vreto vor fi consultate cu multă diligență.

În acéstă serie de isvóre, bine înțeles, intră chronicele lui Dionisie Fotino și a fraților Tunuslii (4), cum și Cronica în grecesce a întâmplărilor dintre 1768—1812, din colecțiunea Academiei române, tradusă de d. Erbiceanu la pag. 497 a Istor. Mitropoliei din Iași.

La locul cuvenit vom face usă și de importantul document ofe-

(1) Veđi Revista Teologică. Iași, pe toți anii începându cu 1883—87.

(2) Legrand (Emile), *Recueil de poèmes historiques relatifs à la Turquie et aux Principautés Danub.* Paris 8° 1877. *Généalogie des Mavrocordato.* Paris 1886.

(3) Μεσαιωνική Βιβλιοθηκή Επιστολαί K. N. ΣΑΘΑ. Venetia 1872.

(4) Veđi Fotino, ediț. grécă, *Ιστορίας της Παλαι Δακίας.* Viena 1818—1819. Tunusli, *Ιστορία της Βλαχίας.* Viena 1806.

Medalia bătută în 1774
în onorea lui RUMIANȚOV

rită Academiei, în Mai 1889, de d-lă N. Kretzulescu, documentă scrisă în grecesce și făcându cu atâtă exactiteță descrierea stărei miserabile a țêrilor române sub Fanarioți. Acestă importantă documentă nefiindă încă publicată îlă dămă în anexă la acestă volumă.

II.

Pacea semnată în 1774 Iuliă 21 (după stolniculă Dumitrache semnarea păcii s'a făcută la 15 Iuliă) (1), la art. 16 înscrie 11 puncte cu referință la Principate. În tomulă din urmă ală seriei istorice, 1699—1774, amă adusă întregă acelă memorabilă tractată. Aci vomă rememora numai, că prin art. 16 Rusia întorče Porții otomane totă Basarabia cu tôte cetățile precum : Achermană, Chilia, Ismailă, Benderă etc. împreună cu ambele Principate. Pôrta se lăgă a acorda amnistie tuturoră locuitoriloră din aceste părți; a nu se atinge de libertatea religiunei creștine și a onora clerulă; a restitui țêriloră teritorulă din jurulă Brăilei, Hotinului, Benderului și a celoră-lalte cetăți, cu toți locuitorii diși raele; a nu reclama nici ună arierată de socoteli vechi; a nu cere de la țêrile române nici o dajdie și nici o plată pentru totă vremea rășboiului cum și a nu reclama nici ună tribută încă pe doi ani din diua ratificărei tratatului; acestă tribută redusă la cifra ce se plătea pe timpulă Sultanului Mahomedă ală IV-lea va fi trimisă la Constantinople prin deputații din țără; nici o altă dare seă angara nu se va impune Principateloră; Domniă acestoră două Principatură voră avă câte ună reprezentantă creștină pe lângă Pôrta otomană, respectați după dreptulă ginșiloră; voră pută emigra din țêrile române împreună cu totă averea loră în curgere de ună ană de la ratificarea tratatului ori-cară din locuitorii țêriloră române. Dar principala dispozițiune care caracterisază tratatulă de la Kuciuk-Kainargi este dreptulă ce-și rezervă Rusia, ca să intervină, prin miniștrii seă de la Constantinople, la tôte trebuințele cele întâmplătore ale Principateloră. Cu acestă dispozițiune

(1) Veđi Memoriă de V. A. Urechiă, 1889. pag. 268.

începe *protectoratul* legal al Rusiei asupra Principatelor române, protectorat care va da loc la o serie neterminabilă de evenimente de mare gravitate pentru țările noastre.

Îndată ce Musunoglu Vizirul întări pacea la Kiuciuk-Kainargi, la August 1-iu același an 1774 «se adunară în S-ta Mitropolie din Bucuresci, ceta bisericescă i d-lor boerii și cu sfat aleseră deputați pentru Pörtă,» pe Constantin Coccorescul biv-vel sluger și pe autorul chronice de care mai sus vorbirăm, stolnicul Dumitrache, pe atunci biv-vel medelnicer.

Divanul țerei muntencesi dete la mâna deputaților săi două arzuri, din care unul este conservat istoriei de către însuși unul dintre cei doi deputați munteni, stol. Dumitrache în chronica sa. Acest arz important cere Porței revenirea la vechile privilegii și independența (slobozenia) a țerei, arătă apăsarea suferită de țără cu désa schimbare de Domni și prin cererea îndesită de mucareruri. Divanul muntencesi cere deci Porței revenirea la vechile drepturi și anume :

Ca și din vechime domni să se alégă din pămînten și să fie întăriți de Pörtă pe viață.

Să nu se plătescă tribut mai mare și nici o dare alta decât ce se plătea sub Sultan Mahomed al IV-lea.

Să nu pótă fi funcționar al țerei fieș-care ipochimen, adică Grecii.

Judecățile dintre Turci și creștini să se facă prin hotărîrea neștrămutată a Domnului. Mărturiile creștinilor să se asculte; nimeni din pămînten să nu fie trași aiurea decât în țără, «fiind țara în tot chipul slobodă.» Preț de sânge să nu se cêră. .

Cadii și pașii dimprejur să nu pótă trece prin țără cu nici un fel de pricină.

Negușitorii turci să nu pótă intra în țără decât cu speciala învoire de la pașii și zăbiții mari vecini. Negușitorii turci să nu pótă face comerț decât cu ridicata și numai la tîrguri și să nu aibă case, prăvălii, ciflicuri, mori, slugi sau slujnice din pămînten, după vechiul obicei. Negușitorii turci să nu pótă arunca arvună la locuitori, adică *seleam achceasî*.

Tôte moșiile din jurul cetăților să se întorcă proprietarilor lor,

mânăstirilor și boerilor pămîntenî rămîind sub stăpînirea Domnului, care va despăgubi pe boeri și pe mânăstiri. (1)

Orașul Flocii să fie lasat portu pentru țară. Pașii și nici alți Turci să nu pôtă trece prin țară și de cum-va vre-unul va fi îngăduit să vină pentru vre-o trebuință particulară să nu cêră găsduire și ospetare ci să și le procure pe comptul propriu.

Locuitorii țerei să nu fie apucați pentru socoteli sau datorii vechi. Să nu fie apucați locuitorii țerei de haraci, cînd trecu Dunărea. Cei cari se turcescu peste Dunăre să-și plătescă datoriile ce au în țară, să pôtă fi aduși la judecată în țară, să fie lipsiți de moșteniri, după vechiul privilegiu alu țerei. Imbrățisarea legii otomane este oprită cu desvêrsire în Muntenia.

Casabașalcul să înceteze, căci cumpêrarea de oi pentru Tarigrad s'ar putê face prin neguțatorii Greci sau pămîntenî, cu mai multă îndestulare și fără asuprire a locuitorilor. Mucareaua, fiindu un *neoterismos*, să înceteze.

Vitele ogiașului de bostangii de la Mangalia să nu mai fie admise în țeră la Jegalie. Să se acorde deplină iertare tuturor și să se înapoeze fără plată robii, bărbați și femei robiți dintre locuitorii țerei.

Iată frumoșele cereri cuprinse în arzul divanului muntenescu. Alu

(1) Iată însuși arzul aci analizat și in cari mai sunt unele cereri nenumêrate în analiză:

Rugăciunea cea supusă către Prea Puternica și drepta Impêrăție, și cererea de mila sa a ticăloșilor ei supuși iaste acêsta:

Noi cei dinceput plecați și supuși ai prea puternicii Impêrății, Mitropolitul, Episcopii, Arhimandriții, Egumenii și totă partea bisericescă; boerii d'întăiu, de alu doilea și alu treilea trepte, boernași, Căpitani, Zabiții, și toți locuitorii țerii rumânești, printr'acêșă de obște și plecată a noastră anafora, ne rugăm și arêtam: că dinceput, fiindu dieafendefsită țara noastră sub umbra și ocrotirea a prea Înălțatei Impêrății, și in totu felul slobodă și cu deplină volnicie osebită; din vreme in vreme câte puțin, puțin din lenevirea unora Domni, și lăcomia altora, s'au întîmplat a se pune la uitare, și nebărgare de sêmă privelegiurile cele de totu felul, slobozenia noastră; și a să dezghina la multe părți ale țerii multe locuri ale noastre și a intra câte puțin, puțin feluri de feluri neoterizmi, și scorniri grele, cu adesea schimbări Domnilor, și cu cererea a dese mucareruri, in care vremi găsind fursant și hazelele cele dinprejur, n'au lipsit a ne face rău in totu felul; pentru care ne-am îndemnat de multe ori să cerem milă de la dreptatea prea Înaltei Impêrății; dar din păcatele noastre, aceea nu o am nimerit din apracșia Domnilor țerei. Decî rezemându-ne la cea multă dreptate și iubire de omeni a prea Înăl-

doilea arzû nu ne este cunoscutû. Fostû-a elû relativû la alegerea nou-lui Domnû ? Insuși stolniculû Dumitrache neglige de a reproduce alû doilea arzû, pe care îlû consideră mai puțin importantû.

Încă înainte de redactarea arzurilor cei doi deputați aleși de divanulû din București, stolniculû Dumitrache și slugerulû Cocorăescu plecară în Augustû 3 spre Focșanî spre a se pune la dispozițiunea lui Romanșov.

Nu totû asemenea se petrecură lucrurile la Iași. Mitropolitulû, Episcopii și unû numărû considerabilû din boeri, în primele zile din Augustû plecară de la Iași spre Focșanî, ca să se înțelegă cu Romanșov. Toți aceștia împreună și cu Mitropolitulû se înțeleseseră cu boerii divaniști rămași în Iași numai asupra punctului de a se cere ca Domnû alû Moldovei pe Grigore Alex. Ghica. Mitropolitulû Gavrilû, de care Romanșov era foarte nemulțămîtû, precum vedurămû în ultimulû tomû anteriorû (1), cu mare anevoie putu primi de la Romanșov învoirea să

teî Impărătiî, cutezămû a arêta plecate cererile nôtre cele mai josû scrise și ne rugămû, să ni se dea starea nôtă cea d'întăiû, prin vrednice de închinăciune împărătești hatîșefurî, cu întărire osebitû a fieșteș-căria cererî și privelegiurile nôtre.

«Domnîi nôtřii, ca din vechime, să se alégă dintre hoi pămîntenî, și prin plecata a

(1) Posedemû actelele din care se constată : 1) Carî sunt boerii carî au cerutû prin donoșenie la Grafiû să se dea Moldovei pe Grigore Vodă Ghica și alû doilea, că acéstă donoșenie către Grafulû a fostû trimisă din Iași prin Mitropolitulû Gavrilû, Episcopulû de Huși, Hatmanû, V. Razu, Vist. Ioniță Canta, Spăt. Conache, Pah. Const. Palade și Stoln. C. Balșû. Și alû treilea că acéstă deputațiune a fostû oprită în cale, la Bârladû, de unû curierû alû lui Romanșov. Atuncî Mitropolitulû Gavrilû scrise din Nicoreșci la 9 Augustû 1774 Grafulû Romanșov cele următore :

Prea luminate Graf !

Bunătatea Înălțimei Tale cea din începutû arătată cătră mine, însoțită cu multe faceri de bine, mă face să socotescû foarte îndelungată trecerea vremei de când n'am vedutû a Înălțimei Tale slăvită persônă, de care vedere, doritû fiindû ca să mă învrednicescû amû și purcesû, de la Iași, împreună cu câți-va boeri, ca să venimû la Focșanî spre închinăciunea I. Tale, și viindû până aici aproape, m'au întălnitû unû coroeurû cu luminata cartea În. Tale, scriindu-mî ca să nu mă ostenescû a veni, nefiindû sciută zăbava ce veî avé În. Ta la Focșanî; care însciințare m'au făcutû să continescû aci aproape de Focșanî acéstă dorită călătorie; cu apropierea loculu, fiindû-că mi-s'a adaosû dorire a vedé pe În. Ta, amû orinduitû pe iubitorulû de Dumneșeu Episcopû alû Romanuluî ca să vie spre închinăciune În. Tale, din partea mea, prin care mă rogû că de va fi cu voia În. Tale, să mi să dea voie să viû și eû, ca de față să mă învrednicescû a mă închina ca unulû ce sunt

Al Înălțimei Tale...

(semnatû) *Gavrilû Mitropolitû.*

1774, Augustû 9, din Nicoreșci.

(Uricar VI).

mérgă și elū în Focșani. Acolo, iar nu la Iași se decise compunerca și trimiterea arzurilor și alū cererilor diverse mai josū aduse. Totū aci se aleseră și doi deputați cari să ducă arzurile la Pórtă, anume Spătarulū Cuza și Pitarulū Chirika. Asemenea decisiuno luatā de boerii și înaltulū clerū adunați la Focșani, nu o vėdū cu ochi buni, o sumā din boerii divaniști rėmași în Iași. In numele acestora Banulū Manolache Bogdanū, Lupu Balș Logofėtulū, Vorniculū Grigore Krupensky, Postelniculū Arghiri, Banulū C. Greceanulū și Pah. A. Niculcea adresėzā Mitropolitulū o scrisóre plină de imputări, căci peste cele hotărīte la Iași s'aū făcutū cereri și lucrări tainuite lorū și constată, că așa dar iarășī sunt în țērā *tarafuri*, adică partide, cari se dușmănescū și se înșală unele pe altele.

Simițindū Romanțov despre nemulțămirea acėsta a boerilorū rėmași în Iași, dispuse, ca arzurile pregătite în Focșani să fie trāmis e la Iași prin Banulū Iancu Razu ca să le semneze toți boerii Divanulū. Visterniculū Ioanū Canta scrie despre acėsta Mitropolitulū care s'a întorsū la Iași, cele următóre :

«Cu plecatā scrisóre însciințāmū pe preost. vótrā pentru arzurile ce sunt să se trimetā la Țarigradū cu doi boieri, pentru privileghiile țerei, că tǎlmăcindu-sā pe rusie, le-aū arātatū d-lui polcov. Zovodofski cândlū aū gāsītū

nóstrā anafora să se întărescā, dā cătrā prea Înălțata Impěrāție, și să fie nesupėrați și ne-strāmutați în tótā vieța lorū. iar și după ce-sī vorū da sfīrșitulū vieței lorū, alegerea de Domnū nou să se facā iarășī dā la noi, și așa să se întărescā de la prea puternica Impěrāție.

«Sā ni să rinduiascā *geize* țērīl nóstre, după vremea din țilele celui intru slāvire pomenitū Sultanū Mehmet al 4-lea. și să se îndrepteze condica după obiceiulū de atunci, scotēndū bitaaturile și cele nouā scorniri și să nu cėrā vre-o altā dare, pre care geize a nóstrā să o aducā unulū din boerii pāmintenī, și să o facā teslimū la impěrătėsca curte după celū vechiū obiceiū; și să nu intre la dregėtoriile țerei nóstre, fieș-care ipochimen, prin poruncā, saū într'altū chipū.

«La jǎlbile de pricinī, atâtū cele politicești, câtū și cele de vinovățīl, ce vorū avé creștinīl asupra Turcilorū, saū Turcīl asupra creștinilorū, i creștinū cu creștinū, să albā în-tărire nestrāmutatā otārirea Domnului, fără de a nu să mai face apelație la davalile creștinilorū i a Turcilorū, și să asculte mărturiile creștinilorū, după fermanurī i fettale, ce sint date tevaturin, și nime din pāmintenī să nu să facā igzar, adică să nu să rădice de a se judeca aiurea fiindū țara nóstrā in totū chipulū slobodā; care acestū felū de preveleghium, iaste dinceputū cinstitū și întărītū; și prețū de sange să nu cėrā, după vechiulū obiceiū; și cadīl cel din prejurū i pașiil și alțiil să nu se amestece la ale țerei nóstre, cu nici unū

vreme Măriei-sale grafu, și scoțându meadéoa Hotinului, și din ortosoda și altele ce au socotit Măria sa, le-au dat la Zovodofski, poruncindu-î, ca să se scrie pe curat, și să gătescă și cărțile de recomandatie, și ofițerul, ca să se pornescă la Țarigrad, dimpreună cu boerii moldoveni, cu boerii munteni, totu la unu locu, și viind d-lui polcov. ne-au arătat cele poruncite, iar a-seară ne-au ăis, ca să arătăm și numele acelor doi boeri ce voru să mērgă și cu arzur de la Țarigrad, ca să le scrie numele în podorojna și în pasportu și în cărțile de recomandatie; căruia dându-î răspuns, ca să rămăie locurile deschise până voru veni acei doi boeri de la Iași, cu mânia au răspuns, că nu se pôte, de vreme ce cărțile Muntenilor s'au gătit și trebue dimpreună cu ale Moldovenilor să le dea la graful, ca să se iscălescă, totu odată; și așa am arătat pe spăt. Cuza și posteln. Chirică pe care i-au ales Archierei și boerii ce ne-amu întâmplat aicea la Focșani, iar astădi de dimință ne-au ăis din porunca d-sale polcovnicului, că tôte cărțile le-au iscălit Măria sa graful și sunt gata, cum și ofițerul ce este rânduitu să mērgă împreună cu boerii s'au gătit. Și să trimitem și noi arzurile la Iași cu unu boer înadinsu să mērgă și să vie cu arzurile gata, cum mai în grabă, ca să pornescă la Țarigrad, d'impreună cu Munteni, de vreme că și Petersohn, solulu moschicesc, a purcesu la Țarigrad, mergendu încetu, încetu, ca să-lu ajungă boerii pe drumu, și să mērgă d'impreună; fiindu pentru patru boeri, s'a făcutu de la Măria Sa grafulu podorojna să mērgă în menzil, ca să pôtă ajunge pe solulu Petersohn pe drumu. Dec iată arzurile s'au făcutu, douē, *de pe cum s'a găsit cu cale de către Măria sa grafulu*, adică celu d'ântăiu pentru mulțămire și cecerea Măriei Sale lui Grigore Vodă întru adevărta privileghiei țerei, iar în-

felu de pricină, și căi din Turci voru veni pentru neguțătorie la țara noastră, să nu pôtă a veni fără de apodixis de la împrejurii pași i zabiți cei mari; și cei ce voru veni cu bună apodixis, să nu pôtă arunca arvună adecă *seleam ahceasă* la păminteni, in potriva privelegiurilor slobozeniei noastre, și după ce voru vinde și voru cumpăra marfa lor cu redicata, numai la turguri, îndată să se întorcă, și să nu aibă, case, prăvăli, ciflicuri, mori, slugi sau slujnice din păminteni, după vechiulu obicei.

«Tôte moșiile cele ce sunt părintești dă baștină, dinceputu să ni să întorcă. Lângă acesta, țara rumânescă fiindu-că din vechime avea schelă orașulu dă Floci ne rugăm să fie și acum nunita schelă la acelu locu pentru lesnirea negoției țerii după vechime, precum și Vezir Cășlasă și Cefliculu Ciungulu alu lui Esat Efendi și tôte satele și ostróvele ce sunt pin prejurulu cetăților ca nisce părți ale țerei, moși ale mănăstirilor, boerilor păminteni, să rămăie iarăși sub stăpânirea Domnului, cu nepăgubirea de dreptulu Boerilor stăpâni i Bisericii.

«Pași și alți, cu nici unu felu de pricină să nu pôtă trece prin țară. iar cine-vași de se va întâmpla a trece, pentru a loru trebuință particulară, să aibă a plăti de la sineși ugiuret, cheltuindu de la sineși pentru merindea lui. după vechiulu obicei.

Lăcutorii țerei rumânesce să fie în totu felulu nesupărați de or-ce felu de socoteli sau datorii vechi, și trecendu în părțile turcești, peste Dunăre, să nu se supere de haraci și

tr'ală doilea arză se arată privilegiile obiceiuite și alte cereri, cu rugăminte către devlet, de pe cum din citirea loră te vei plioforisi prea S-ția Sa ; care arzură iată că s'au trimisă prin d-luă Banu Iancu Razu, căruia din porunca Măriei sale Grafuluă s'a dată și podorojnă, ca să mērgă și să vie în grabă cu arzurile iscălite, după obiceiă, d'împreună și cu acești doi boeri ce sunt numiți, ca să mērgă la Țarigradū. Decă, P. S. Părinte, la acēsta nu trebuie nimică zăbavă, ci îndată iscălindu-se arzurile din partea bisericēscă și politicēscă, puindu-se și peceți, de pe obiceiă, să se trimită iar cu d-luă Banu Iancu Razu, cum mai în grabă, ca nu cum-va să se turbure M. S. Grafuluă din zăbava noastră. Iar carele din d-loră boeri va fi la prepusă, cum că aceste lucruri nu sunt cu voia și porunca M. S. Grafuluă, să iea însuși arzurile și cărțile ce s'au scrisă către prea puternica Împărăție, să vie aci și întâiu să cerceteze și să deslusească adevērulū, și aflându, că aceste lucruri sunt fără voia și porunca Grafuluă, atunci cu tōtă dreptatea să rupă și arzurile și cărțile; iar aflându că sunt cu porunca Grafuluă, atunci să li dea, ca să le trāmită să nu perdemū vremea.»

Visterniculū Canta, prin pasagiulū din urmă a scrisorei sale către Mitropolitulū, răspundea într'unū modū indirectū la scrisorea bănuitorē de la 15 Augustū a Logofētulū Lupu Balșū și a celorl-alți boeri din Iași. Zizania dintre divaniști nu are tōte consecințele rele ce putea să producă, grație ingerinței lui Rumianțov, ce se dovedesce din tōte actele mai susū aduse.

Boeri divaniști din Iași iscălescū arzurile comunicate de Visterni-

pentru chipulū de îmbrăcăminte lorū după vechiulū obiceiū și dă să va întâmpla ajunge cine-vași fiindū sub vină și spre scăparea dă pedēpsa lui se va lepăda de legea lui, acela dă este datorū cuī-vași să albă a-l plăti; dă are cu cine-vași judecată să se aducă la judecată, și în hotarele țērii nōstre schimbarea de lege să nu să facă; iarū de-și vorū schimba legea cine-vași din pāminteni afară de hotarele țērei nōstre, acela să remāie lipsitū de moștenirea părintēscă și a rudeniei, care este iarăși după vechiulū privilegiū alū țērii nōstre.

«Dă vreme ce cu pricină dă casabașalic se pricinuea multe asuprele la țara nōstră, cu silnice hrăpiri locuitorilorū, ne rugămū să lipsēscă și de acum înainte acea slujbă, mai vērtosū că economia de oi pentru Țarigradū, pōte să se facă și prin neguțătorī gelepī și prin pāminteni, cu mai multă îndestulare; așisderea să lipsēscă și mucaioreaoa ce este ca unū *neoterismos*, din care să pricinuește alte asupreli, cum și venirea vitelorū ogeaculū dă bostangii spre vāratecū de la Mangalia la Jegalie în țară să nu mai fie.

«Ne rugămū să se dea pretutindenea cădute porunci, atât pentru desāvērșită nepomenire ce ni s'au dāruitū pentru cele trecute, câtū și pentru întōrcerea fără de plată a robilorū ce s'au robitū din patria nōstră, parte bărbătēscă și femeēscă, cu fără nezăticită întōrcere la patria lorū, arētându totū d'a-una Înălțata Pōrtă, cea osebită milostivire la întâmplările vremei.»

culă Canta. Din aceste arzuri, două la număr, nu avem decât unul întreg, publicat în Uricar, tom VI, pag. 219. Din al doilea nu posedăm nimic. În acești tomuri din Uricar, la pag. 422, aflăm încă unele cereri destinate totuși către Pörtă și încredințate deputaților Cuza și Chirică. Iată aceste puncte :

a) Alegerea Domnului să fie despre noi, să rămâne statornic la Domnie până la sfârșitul vieții sale, și următorul Domn iarăși de pământeni să se aleagă.

b) Birul țerei la Pörtă să fie precum a fost în vremile împărăției lui Sultan Mehmed al IV-lea și să trimetă la Tarigrad cu boerii pământeni, precum acesta s'a pomenit și la legătura păcii de acum.

c) Turcii să nu fie volnici a avea cîflăcuri, case, tamaslicuri, în țară, — nici să împartă bani înainte pe lucruri de neguțătorii; ci marfa lor să o vîndă cu derădicată, și ce ar avea de cumpărat să cumpere, și să se întorcă la locul lor, iar să nu umble din loc în loc, prin țară, care acestu fel de firman de apururea au dat devletului, Domnilor, și încă și bumbașiri trimitea Pörtă spre înfrînarea Turcilor.

d) Nimeni din pământeni să nu se facă ihtar la Tarigrad după obiceiul vechi, pentru oricare pricină ar fi: ci aci să se caute pricina fiecărui cu judecata Domnului. Și oricare din pământeni va avea judecată cu Turcii, să nu se judece la alte judecăți și cadîi, ci, numai aicea la Domn, și mărturiile creștinilor să se fie în seamă la judecată; căci aci nefiind Turci trăitori, nu se poate avea martori Turci, cari la acesta este și fetva turcească.

e) Sangueritul să nu fie. — Turcii să n'aibă voie a ține slugi și slujnice din pământeni, și moșile noastre strămoșesci ce avem pe lângă sarhatur, să fim volnici a le stăpâni și a lua venitul lor, iar Turcii să nu se amestece. Care acesta este arătat în puncturile păcii. Și care din pământeni din bună voia lor (însă în țara turcească) se vor turci, să n'ailă moștenire nimic din averile părinților lor. Așisderea pământeni ce vor umbla prin țara turcească, să nu se supere cu cerere de haraci, fiind țara acesta de bună voie închinată, de pe cum și toate firmanurile ce s'au scris de la Pörtă pentru Moldova până acum o arată că este . . . (1)

Arzul divanului Moldovei, sau mai bine a boerilor din Focșani amintesc dar, că Moldova s'a închinat Porții otomane din slobodă voință a strămoșilor lor; ei cer, ca pămîntul țerei să rămână autonom și

¹

(1) Uricar. T. VI, p. 422.

volnicŭ în stăpânirea sa. Ei mai cerŭ și tôte cele-lalte pronomiî ale țerei precum le aveau sub Sultanulŭ Mahomed alŭ IV-lea. Arătândŭ apoi cã stingerea și neorîndueala țerei, vine din faptulŭ, cã la domnia ei intră străini neispitiți la chivernisela pămîntescilorŭ trebî și pricinî și încă și aceștia se schimbă fôrte desŭ, de se sãrăcesce țera cu îndesitele mucarerurî, boiarîi din Divanulŭ Moldovei cerŭ, ca unŭ dreptŭ alŭ vechei autonomiî, ca Domniî țerei sã se alégã dintre pămîntenî și sã fie pe viață.

După ce aŭ subscrisŭ astŭ-felŭ de arz-magzar și asemenea cererî, Divanulŭ Moldovei se grăbesce a trimite și o *donoșenie* cãtră Grafulŭ Rumianțovŭ, însoțindŭ cererile din arzurî. Boerîi se rógã sã-i povățu-escă Rumianțovŭ, ca nu cum-va *«aceste cererî ale nòstre sã se socotescă de cãtră Devletulŭ turcescŭ nesuferite și ca o îndrăsnelă necuviinciosă din care pòte sã ni se pricinuiască vre-o stricăciune, după starea vremilorŭ.... »* Boerîi adaugŭ și ei, pentru noi prețioșa informațiune, cã *«aceste cererî ale lorŭ sunt mai dinainte cunoscute lorŭ cã le primesce și Romanțovŭ.* Boerîi astŭ-felŭ protestau ore-cum, cã n'aŭ fostŭ liberi în mișcarea lorŭ, cã actele semnate de dînșii le-aŭ fostŭ impuse.

În fine sosiră la Focșani arzurile cu deputații moldoveni. De multŭ așteptau acolo deputații munteni. Stoln. Dumitrache ne spune în istoria sa, cã mareșalul Rumianțovŭ, «îi zăbovi în Focșani 35 de zile, întêmplându-se a fi bolnavŭ.» Din actele de susŭ noi înțelegemŭ, cã nu atâtŭ bôla fu cauza întârdierei, ci împrejurările cu pregătirea arzurilorŭ moldovene.

Între acestea însă se îmbolnăvi deputatulŭ munteanŭ Const. Cocorescu, care fu înlocuitŭ de divanulŭ din Bucurescî prin biv-vel medelnicerulŭ Hagi Stanŭ Jianu. Acesta sosi în Focșani aducêndŭ cu sine arzurile muntene, după ce le semnase și întărise cu sigiliulŭ țerei, Divanulŭ din Bucurescî.

Cetirea arzurilorŭ de mai susŭ ne arêtă, cã Rusia, care prin pacea de la Kainargi dobândise independința Crimeei, independință atâtŭ de fatală apoi Tătarilorŭ, pe de-o parte prin art. 16 din același tratatŭ

se mulțămia cu un minimum de privilegii acordate Principatelor de către Turcia, iar pe de altă parte, pe sub mână, inteția Divanurile române, să céră totu mai multu și să îndrumeze astu-felū țerile spre *independință*. Facemū noi ore din acestă constatare o acusațiune pentru Rusia? Nu, negreșit; chiar decă protecțiunea Rusiei pe la 1774, în sensulū arētatū s'ar documenta rău intenționată pentru viitorū, istoriculū nu pōte să-i aducă imputări, căci causa era pe atunci generosū apērată și în definitiv *independința*, ori-cātu ar fi cređutū Rusia, că va servi vederilorū ei politice, avea să fie, precum o vedemū astăđi, o mare dobēndă a țerilorū nōstre.

O altă observațiune ne suggeră cetirea numelorū deputațilorū aleși de divanurile din Bucuresci și Iași, ca să ducă arzurile la Constanti-nopole. De ce acești deputați sunt aleși din boerimea de mâna a doua? Boerimea de mâna întēia gāsia, pare-se, exorbitante cererile din arzurī și ei se temeau de a se compromite înaintea Devletulū, ori a viitorilorū Domni. Este pōte o bănuială gratuită a nōstră, dar nu ne sfiimū de a o face, cunoscēndū deprinderile bizantine ale boerimei din secolulū XVIII.

Abia la 9 Septembre deputații țerilorū potū pleca din Focșani în-sofiți de unū oficerū rusū, poruciculū Dumitrie Ivanovici. Rumianțovū dete deputațilorū o carte de recomandațiune către Izet Mehmed Pașa carele de curēndū succedase rēposatului vizirū Musun Oglu (1).

(1) Aducemū acestă carte nu după cum e publicată în tomulū VI alū Uricariulū pag. 428, ci după cum ne-a conservat'o Stolniculū Dumitrache în opera sa :

«Prea Strălucitū Inalte Vizirū, alū Porței Othomănești, Izet Mehmet Pașa, prea cinstite Dōmne, Dōmne.

«După săvīrșirea păcei cel vecnice între Imperăția Rusiei și Inalta Pōrtă Othomănescă, s'aū făcutū cunoscutū legăturile așezēmintulū la toți locuitorī, tuturorū breslelorū Prințipatului Moldovī i Valachiei, cu care așezēmintulū sīnt ei datorī, să intre iarăși supt stă-pânirea Inaltei Porți, și să fie păziți întru tōte priveleghiurile și dreptățile lorū, carele factū norocirea acestorū norōde. La care aleși și cel mai marī între obrazele bisericești, câtū și cel politicești dintr'aceste dōue țise Prințipaturī mī-aū cerutū voe, ca să pōtă alege din boerī lorū unū deputatlic, cu trāmiterea la Prea Inalta Pōrtă, ca sa se arēte despre partea a tōteī obștei lorū, plecāciunea și umilința, și ca să facă plecatele lorū arătări, în soco-tința unorū cereri, la care ei pohtescū să cāștige în scrisū rezoluție, și întārire împērătēscă bine plăcută.

Deputații ȋrilorŭ Române trecŭ Dunărea pe la Dărstorŭ și la 19 Augustŭ, aprŭpe de satulŭ numitŭ Canara, sunt întĕmpinați, ne spune însuși deputatulŭ Stolniculŭ Dumitrache, în Istoria lui despre aceste evenimente (1), de către un capi-olan alŭ lui Gr. Ghica, trecĕndŭ cu veste la Moldova, că acesta a căpĕtatŭ Domnia.

În Bucuresci boerii se împărțiră în douĕ tabere : partisanî ai lui Manole Rosetŭ (2) și partisanî ai lui Ștefanŭ Perscoveanu din Craiova. Ca să ajungă la unŭ rezultatŭ, ambele partide apelaŭ la Feld-marșalulŭ Rumianțovŭ, ca elŭ să recomande pe ambii candidați la Pŕtă, iar Pŕta să întărească pe care va vrea. Rumianțovŭ îndreptă pe Divanŭ, să se adreseze însuși la Pŕtă . . . Rusia scia cîte nemulțămiri producea Pŕta cu nerespectarea vechiului dreptŭ alŭ ȋrilorŭ de a-și alege înseși Domnitorii și nu căutase să stipuleze prin tractatulŭ de la Kainargi vre-unŭ articolŭ în favŕea aceluî dreptŭ alŭ ȋrilorŭ române, ca ast-felŭ să

«Ne putĕndŭ eu a mĕ împotrivi la unŭ lucru de folosŭ ca acesta însă, de a-și arăta supunerea și umilința la stăpânulŭ lorŭ, mĕ silescŭ a le grăbi acĕsta, dăndu-le voe ca să mĕrgă la Țarigradŭ, cei ce aducŭ acestea, cari s'au alesŭ deputați despre partea Moldovei: Ianake Cuza vel Spatarŭ, și Ianake Chirik vel Pitarŭ : iar despre partea Valahiei Vel Slușerŭ Cocorescu, și Vel Medelnicerŭ Dimitrache. Prelungirea aflării mele într'aceste pămînturi, unde am comăndăluitŭ în totă curgerea războiului, am pututŭ pricepe, cîtă stricăciune și fărămare, au suferitŭ locuitorii ; și mai vĕrtosŭ pentru acea pricină îndrănescŭ eu, a recomandui în bunătățile Înălțimii tale; cunoștința ce am eu pentru a sa inimă spre facerea de bine, mĕ face a nădăjdui, că nu va lipsi, cu denadinsulŭ a mijloci la Prea Înaltulŭ Sultanŭ, pentru rugăciunile ce aceste douĕ norŕde, vorŭ pune la piciŕele scaunului sĕu, întru care ei se rŕgă milostivirii sale, ca spre îndestularea lorŭ, să vadă că să implinescŭ făgăduințele cele legiuite, întări e în buna plăcerea lorŭ, prin legăturile așezămintului celŭ după urmă săvĕrșitŭ, între douĕ împĕrății.

«Nu am eu nici o îndoială, cum că numiții deputați, se vorŭ întŕce cum mai fără zăbavă, în patriile lorŭ, aducĕndŭ bucuria, printr'o împlinire milostivă, ce să va face la aretările lorŭ ; și rămânŭ cu deosebită socotință,

Alŭ înălțimii tale, gata spre totŭ felulŭ de slujbe,

A ei împĕrăteșce mărime, prea milostivei și prea augustei mele stăpăne,

Genăralŭ Feldmareșalŭ comendirŭ oștilorŭ Sale, și cavalerŭ de tŕte felurile de ordine Rusești.»

Rumianțov.

(1) Veđi Memoriî presintate Academiei în 1888 de V. A. Urechiiă, pag. 281.

(2) Manole Rosetŭ, în fața Turciei continuă a se đice Domnulŭ Valahiei. Elŭ face acte domnesci până în Decembrie 1774. Așa îlŭ vedemŭ la 16 Decembrie scriindŭ, împreunăcu Patriarchulŭ Samuelŭ, către Mitropolitulŭ Grigore II (celŭ destituitŭ de Rosetŭ Vodă și înlocuitŭ cu Grigore III, dar care nu putu fi ipopsifiatŭ din cauza invasiunei rusesce), rugăndu-lŭ să ierte cele petrecute, fiindŭ din cauza evenimentelorŭ. (Veđi Albumulŭ Mitropoliților Valahiei, de d. Erbiceanu.)

nu-î lipsescă, nici în viitor, ocasiunea de intervenire. Mulțămii că la Moldova au dobândit pre protejatul lor Grigore Ghica, Rușii refuza de a împăca cele două partide din Muntenia și, de sigur, știind, că Pôrta va nemulțami pe ambele partide, numind de la sineși un alt candidat propriu al ei, trimiteau pe ambele partide să se înțelégă direct cu Pôrta

Bănuim chiar, că întârzierea plecării deputațiunii din Focșani nu este străină acestui plan. Stolnicul Dumitrache ne spune, că încă de la 13 August, (cum a aflat la Canara) domnia era dată de Turci lui Alexandru Ipsilante. Ba chiar atât era de mare graba Rușilor, ca la sosirea deputațiunii țărilor, numirea noilor Domni să fie un fapt împlinit, încât caftanul de domnie, în lipsa lui Grigore Ghica l'a îmbrăcat un fiu al acestuia, care în tot timpul războiului din urmă residase împreună cu dâna-sa la Constantinopole (1).

Să urmărim de o cam dată deputațiunile române.

Petersohn Ambasadorul rusesc, care se ădise, că va merge încet ca să-l ajungă deputațiunea, n'a mai fost întâlnit de ea în cale.

Cu cinci ăile înainte el ajunsese la Stavrodrom. Aci sosi în 26 August deputațiunea. Ea se adresă la Petersohn, să mijlocescă audiență la Pôrta. Elciul rusesc trimise Vizirului scire despre sosirea deputaților Moldoveni și Munteni, prin dragomanul Sinior Bizanie francesul, cum îl numesce Stoln. Dumitrache. Reiz efendi Ismail Bei în primul moment primi cu mulțămire asemenea cerere, dar întâmplându-se tocmă *cheretismosă* pentru noul Vizaret, se amână lucrul. Apoi mai supra-veni și ceremonialul dărei de cucă lui Alex. Ipsilante, la 30 Septembre, așa că numai la Octombre în 4 se mai gândiră la deputațiunile din Bucuresci și Iași. Acum, scrie Stoln. Dumitrache, au dus mai ântăi pe oficerul rus venit cu deputații, cu cartea cea cătră Vizirul, ăi-

(1) Veți Memori de V. A. Urechă, pag. 281. Acest fapt este raportat și de către St. Priest Ambasadorul Franciei la Constantinopole, către Ministerul de externe al Franciei, cu nota dată din Const. în 1774 Octob 3 (st. n.) în care se ăice: «la Principauté de Moldavie a été donnée au Prince Grégoire Ghica, prisonnier des Russes et son fils a été revêtu du caftan à sa place. On peut regarder la nomination de celui-ci comme un premier acte de complaisance de la Porte envers la Russie, à laquelle il est notoire, que cet homme était vendu depuis longtemps». Col. Hurm., tomul I, vol. I, pag. 906.

cându-le deputaţilor, că aşia voesce Pôrta, să nu mERGă dinpreună cu deputaţii. . . . Rusia dobândise ce-î plăcuse şi acum nu se mai preocupa de sorta deputaţilor români! Aceştia dovediră, mai alesu Munteni, o energie şi unŭ patriotismŭ de laudă, stăruindŭ neconţenitŭ pe lângă Petersohn, ca să ajungă la rezultatulŭ misiunei lorŭ.

Minunatŭ povestesc însuşi Stoln. Dumitrache tôte demersurile deputaţiunei, până să ajungă a scôte de la Pôrta hatişerifurile solicitate de Principate. Iată întrEGă acESTă povestire a vrednicului şi bunului românŭ Stoln. Dumitrache :

«Apoi întorcându-se ofichialulŭ într'aceeaşi qi ne dusc şi pă noiŭ ântâiŭ la numitulŭ Reiz Efendi, apoi la Kihaiia Beiŭ, şi de acolo la Vezirulŭ, căruca dându-ŭ arzurile, după ce le-au cetitŭ, ne-au întreatŭ de auŭ mai fostŭ vre-unulŭ din noiŭ altă-dată la Tarigradŭ, sau do scimŭ vre-unulŭ din noiŭ limbă turcESCă, şi toţi amŭ răspunsŭ, că nu scimŭ, nici amŭ mai fostŭ altă dată, (iarŭ mie atuncea îmi cra alŭ şeselea mergerc). Apoi ne alesemŭ cu un : *«peki* (prea bine), vomŭ înştiinţa pă prea puterniculŭ împăratŭ.» Şi aşa ne-am întorsŭ iarŭ în Stavrodomŭ la gazdă ; iarŭ după două zile numitulŭ Bizanie dragomanulŭ şi Timarovŭ secretarulŭ luŭ Petreson Polcovnicŭ, începură a ne dice, că Pôrta tânjaşte dă şederca noastră în Stavrodromŭ, (din care pricepumŭ şi sfîrşitulŭ trebilŭ,) iarŭ la şapte ale luŭ Octomvrie, mai cu d'adinsulŭ stătură de noiŭ şi ne mutară la diplo fanar, fiindu-ne fostŭ şi găsitŭ gazdă, unde amŭ şedutŭ zile 15, adică până la 22 ale luŭ Octomvrie. Iarŭ atunciŭ priimindŭ o carte de la boeriŭ simpatrioţi, poruncindu-ne, să cunoşcemŭ pe Măria Sa Vodă de Domnŭ, cu supunere şi împreună să fimŭ sîrguitorŭ pentru câştigarea pronomiurilorŭ ţerei. Şi mersemŭ la 23 de ne-amŭ închinatŭ Măriŭ sale, şi ne-auŭ datŭ şi nove rëndŭ de amŭ mersŭ în alaiŭ, (cu iubiŭ Mărieŭ sale fiŭ : Beizade Constandinŭ i Dimitrasco şi cu boeriŭ ctpaiuluŭ) la Babiul Humaghion, aducându-se tuiurile la şaraiŭ. După acca în multe rînduri amŭ mersŭ şi amŭ supăratŭ pe numitulŭ polcovnicŭ Petreson şi ne-auŭ prelungitŭ, că are purtarea noastră de griă, iar la Dechemvrie 1 simşindŭ noiŭ şi loculŭ unde s'a închipuitŭ izvodulŭ pronomiurilorŭ, amŭ aşteptatŭ zile 10 şi vedëndŭ, că nu ne mai chiamă, amŭ făcutŭ şi amŭ datŭ din partea noastră acestŭ raportŭ :

«Cătră Cînsitulŭ Polcovnicŭ şi Cavalerŭ Petreson Elciŭ Rusiei.

De la Deputaŭ Valachieŭ

Raportŭ.

«După capitula care se coprindŭ la împărăteştile tractaturŭ pentru pronomiurile patrieiŭ noastre, precum ni s'auŭ datŭ în scrisŭ subt iscălitura Prea Înălta-

tului Feldmarșalū Graf Petru Alexandru Romanșov, ne-au trimisū simpatioșii deputații cu arz cătră înalta Pórtă, ca să le aduceinū zmerita nóstră închinăciune, și ca prin ajutorulū Dumitale, să ne câștigămū vechile pronomiurī, ce le aveamū în véculū celui slăvitū întru pomenire Sultanū Mehmetū alū patrulea. Acum dar (precum ne-amū înseinnatū vorba) vedemū, că înalta Pórtă, spre unile cererī voesce, iarū pentru altele le va da cu alte umbre, iar nu precum le cere țera, si cu acestea se atingū întocmelele ce s'aū legiuitū între împěrații prin tractaturī. Noī dar sîntemū numai Deputații, și dă vreme că Dumnea-ta, după aceleași tractaturī, aī putere să cuvîntezi, și să aduci aminte pentru folosulū țerei nóstre, ne rugămū să stai și să ne ajutī, ca să dobândimū deplinū cele care le cere țera. Iar de nu, încaī să stai ca să ni se dea Hatișerifū pā acele 10 capitula, cum le-aū legiuitū împěrații în tractaturī.»

«La acestū raportū ne urni cu responsū la numitulū sēu sicitarū, fiindū-că acela îlū purta pā Dumnealū dā nasū, și pā acela l'aū fostū lăudāndū Dumnealū Reiz Efendi, că este *pecmacul Olan*. Și tocmā la 16 ale lui Dechemvrie ne chemară, în desēră, la Stavrodrom, atātū pā noī, cât și pā boeriī Moldovenī, și cetindū izvodulū, (căci unulū era pentru amāndouē țērele), Bizanie Dragomanulū, fiindū fațā și Petrison, vėdumū, că mai tóte cererile erau scrise pā dosū; și îndestule amū grăitū și ne-amū rugatū, dar n'aū prinsū locū, că acelū ȓisū secretarū ne prididea cu gura, că este bine, pānă ce s'aū mānīatū, alesū cānd ī-amū cerutū izvodulū, ca să-lū socotimū între noī, precum ne învățase unū creștinū. Atuncī l'aū luatū și s'aū dusū elū și cu Bizanie dragomanulū la Pórtă, iar noī, cu tóte că ne-aū ȓisū să rămānemū pe acea nópte în Stavrodrom, nu le-amū mai datū ascultare, ci amū trecutū la Țarigradū. Iar a doua-ȓi Dechemvrie 17, dāz-dā-diminēțā, ne chemară boeriī Capichehaele la Pórtă, pentru ȓiua bunā de la Prea Înălțatulū Vezirū, carele ne cuvîntā : «Iatā cererile vi s'aū făcutū, și Domnulū (fără pricinā arētatā, de vre-o greșalā mare și doveditā,) nu se va mai schimba. Ci dar să fiți cu credințā și cu supunere, sār-guitori īmpreună, pentru adunarea raelelorū, ca să se hălāduescā pā locurile lorū; și iarășī veți avē milele împěratulū», iprocī, și sārutāndu-ī poala amū eșitū ducēndu-ne la Dumnealū Ismailū Beiū Reiz Efendi, carele asemenea ȓicēndu-ne, întinse la māna Dumnealū prea Cinstitulū Dragoman Costache Moruz, Hatișerifurile, unulū alū Domniei M. Sale lui Vodā, și altulū pā chipulū dā pronomiurile țērei, poruncindu-ī, ca să le trimițā după Māria Sa Vodā, fiindū-că plecase din Țarigradū cu câte-vașī ȓile mai nainte.»

Deputații munteni plecarā la 21 Decembre, 1774 din Constantino-pole, ajunserā pe Alexandru Ipsilantū la Eschi-Stambulū și de acolo īmpreună cu Domnitorulū se îndrumarā spre Bucuresci.

Indată după ce se respândi în publică scire de încheierea păcei de la Kuciuk-Kainargi, la Constantinopole familiile fanariote se agitară energicū, dōră vorū prinde vre-una din domniī. Ambasadorulū francesū de pe lângă Pōrta Otomană, *Saint-Priest*, scriindū ministrului sēū din Paris, dela Constantinopole la 3 Sept. st. n. 1774, semnalēză acēstă gōnă de domnie a Grecilorū și arētă că : «Reiz-Efendi, la stāruinfa multorū Greci, ca să-ī numēscă Domniī în Principale, li-a respunsū tōrte secū, dīcēndu-le, că de ore-ce acestea douē provincie nu aū să dea subsidii doi ani, la ce trēbă să se grăbēscă numirea de Domniī la ele(1).»

Ambasadorulū francesū mai crede, că Muscaliī retrāgēndu-și oștirile din Principate, vorū lua cu ei cei mai mulfi din locuitorī, carī după tractatulū ce aū încheiatū aū voie să emigreze într'unū termenū datū, așia că vorū rămānē pērile pustii. Mai esprima și altă temere *Saint-Priest*, acea că prin tractatū lāsāndu-se Muscalilorū facultatea de a evacua Principatele fără termenū fixū, «*D-đeu scie de nu va fi unū pre-testū ca să conserve Muscaliī în Principate anī întregi vre-o așezare.*»

La 17 Septembre st. n. *Saint-Priest* scriindū de la Constantinopole Ministrului sēū din Paris, îi vestesce, că «esecuțiunea tractatulū pare că merge înainte. Peste 15 đile, dīce-se, Valachia va fi evacuată și Pōrta va fi numitū domnitorulū ei; e vorba despre unū ore-care *Manolache Serdaru*, carc are acēstū titlu de domnū de aprōpe 4 ani de đile.»

Așa dar era vorba la Constantinopole de *Manole Rosetū*, unulū din cei doi candidați ai *Divanului muntenescū*, dar numele *Pērșcoveanului* n'a strebātutū în publiculū țarigrādeanū.

În aceași corespondență *Saint-Priest* arată, ca Pōrta nu va putē refuza, la stāruinfa Rusiei, de a numi domnū și pre Ghica : «acelū Ghica vīndutū de multă vreme curții de la *Sant-Petersburg*, și carele anume s'aū lāsātū să-lū ia Muscaliī prisionerū în timpulū rāsboiului.»

Într'altă scrisōre a sa cătră Ministrulū afacerilorū străine din Paris, cu data din Constantinopole, din 3 Octobre 1774, anunță neașteptata numire la domnia Muntēnă a dragomanului *Alecu Ipsilante*. *Moldova* a fostū dată lui *Grigore Ghica* *Saint-Priest* mai spune *Mi-*

(1) Colecțiunea *Hurmuzaki*, Supl. I, vol. I, pag. 904.

nistrului său, că dânsul n'a lipsit să însinueze Porții, că slăbiciunea ei de a cede astfel la toate exigențele Muscalilor îi încuragează numai a pretinde totu mai multă (1).

Despre stăruința pusă de Muscali în favoarea noii domnii a lui Ghica în Moldova atestă și nota lui Kaunitz către Thugut, din Septembrie 1774 (2).

Cât privește pe Alexandru Ipsilante, el s'a arătat către Thugut amic al Austriei și Austria e gata a-i da dovezi de bună voință. Acesta rezultă din corespondința dela 17 Novembre 1774 st. n. a lui Thugut către Kaunitz (3).

Nici Gr. Ghica nu va întârzi, mai ales cunoscându cele ce încă prin tratatul secret de la 1771 le plănuia Austria față cu Turcia, nu va întârzi, dîcîm, să cerce și el o apropiere de Austria. Socrul Domnitorului Moldovei, Iacovache Rizu, curtenesce la Constantinopol pre internunțul Austriac Thugut. În 19 Novembre st. vechi 1774 vom afla pre Gr. Ghica scriind direct lui Thugut, ca să exprime recunoștința lui și curței imperiale austriace «pentru bunătățile sale către mine din trecut și din timpul de față.» Domnitorul care avea să cadă jertfă intrigilor Austriei, promite prin scrisoarea trimisă din Cucuteni, de lângă Iași, că: «Thugut poate dispune de dînsul în totu ce-l va crede capabil de a-l servi(4).»

(1) Hurm. Supl. I, vol. I, pag. 906.

(2) Hurm. vol. VII, pag. 104.

(3) Hurm. vol. VII, pag. 107.

(4) Iată însăși scrisoarea lui Ghica :

«Ne pouvant douter de votre amitié pour moi, dont vous avez voulu en donner des preuves dans ces occasions, à Mr. Iacovache Rizo, mon beau-père, je prends la liberté de vous adresser la présente, pour vous assurer de ma reconnaissance envers vous et de celle, que je dois à votre Impériale Cour, pour ses bontés envers moi, par le passé comme par le présent.

Je vous prie de disposer de moi dans tout ce, que vous me croirez capable pour vous servir; en quoi je tâcherai de vous témoigner le cas que je fais de votre amitié, ayant l'honneur d'être pour toujours avec la plus particulière estime et un attachement sans bornes, Monsieur,

Votre très humble et très obéissant serviteur.

Hurm. vol. VII, pag. 107.

Prince Gr. Ghica.

Fürst. Hist. Portefeuille 1768.

*Reproducere dupa gravura din bibl. Academiei
V. A. U.*

Ist. Român.

III

Numai la 3 Februarie 1775 (1) face solemnă sa intrare în Bucuresci Alexandru Ipsilante, cu o pompă adevărată bisantină. Alaiul intrării este decretat de către chiar domnitorul în toate detaliile lui și merită să fie păstrată suvenirea acestui alai (2) care alai probază ca țera nu mai primea pe domnitorii săi cu bucurie spontanee, ci că serbările de felul acesta erau organizate și impuse de sus.

Dar cum se poate explica întârzierea venirii în țară a lui Ipsilante peste patru luni de zile? Nică un document din colecțiunea Hurmuzachi nu ne dă lumină asupra acestui punct.

Întâmpinat-a numirea lui Ipsilante, care a fost o surprindere pentru Divanul din Bucuresci, vre-o opozițiune din partea Rusiei? Nu posedăm documente, cari să ne îndreptățească a susține afirmativa. Totuși numai asprimea iernei n'au putut opri călătoria lui Ipsilante, mai ales când el a fost numit încă în zilele cele bune de toamnă. E mult probabil, prin urmare, că Rumianțov, impresionat de indignarea, ori cât de ascunsă, a ambelor partide muntene, partida lui Manole Rosețu și partida lui Ștefan Pârșcoveanu, va fi provocat prin Petersohn și apoi prin urmașul acestuia, ore-care remonstrate la Constantinople.

Curând însă aceste dificultăți vor fi înlăturate. Alex. Ipsilante, harnic și isteț, promite tot ce i se cere de elciul rusesc și de inter-nunțul Austriei și chiar și în țară, prin caimacamii săi, nu întârzie a-și constitui o partidă, care provacă trimiterea din partea țerei de arzură mulțămitoare pentru numirea lui Ipsilante. Insuși mareșalul Rumianțov, înțeles cu Ipsilante, provacă din partea Divanului, încă din Noembrie 1774 (st. n.) asemenea manifestațiuni de mulțămire

Stoln. Dumitrache în cronică sa ne spune, că: *«primind o carte de la boeri simpatrici, poruncindu-ne, să cunoșcem pe M. S. Vodă de Domnă, cu supunere, și împreună să fim sîrguitori pentru câștigarea pronomi-ilor țerei, mersem la 23 Octombrie, de ne-am închinat M. Sale.»*

(1) Vezi cronică lui Stol. Dumitrache în *Memorii*, de V. A. Urechia 1887/88, pag. 283. Vezi Aron Florian (Manual de istoria Prinț României) pag. 160.

(2) Vezi anexa corespunzătoare.

Saint-Priest în raportul său către Ministrul de afaceri străine din Versailles, cu data de 3 Novembre st. n. 1774, spune că: «o nouă deputațiune a sosit din Valahia, ca să recunoscă pe domnitorul numit de Pórtă. Se atribue acestu demersu mareșalului Rumianțovă, care vo-esce să înlăture orî-ce întârziere (1).»

Se înșală Saint-Priest: n'a sosit o nouă deputațiune din Muntenia, ci, precum vedurămă mai susă, în cronică Stóln. Dumitrache, acestă recunoscere a lui Ipsilante s'a făcută în numele țerei, de către deputații Stol. Dumitrache și Pitar. Jianu.

Întârzierea călătoriei lui Ipsilante nu a provenit nici din necesitatea de a sta elă la Constantinopole pentru a dobândi hatîșeriful solicitat de arzul Divanului din Bucuresci. În adevărul unul din firmanurile Sultanului Hamidă este dobândită deja în Novembre 14, 1774, iar ală 2-lea, celă mai importantă, este de la data turcă 1188 la mijloculă lui Șevală, care face după data creștină 1774.

Insemnătatea firmanului lui Sultană Hamidă, dată în urma păcei de la Kiuciuk-Kainargi, este deosebită, căci constitue pentru ambele Principate instrumente de prosperare ce abia le puteau spera ambele țeri, ca o consecință a art. 16 din tractatulă de la 1774.

Dămă aci în anexă (2) aceste firmane, unul după traducerea ce ne-au păstrat Stóln. Dumitrache, la finea chronicei sale (3) și ală 2-lea după textulă publicată de Ipsilante Vodă.

Sultanulă Hamidă își întemeiază firmanurile pe tractatulă din urmă cu Rusia și ordonă, prin celă de la 14 Novembre, 1774, cătră toți cadii, naipii, aghinii și zabiții de pre Dunăre, să nu mai între nici unul din Turci în pămîntulă țerei românesci și să fie amnistie generală pentru orî-ce Română.

Alexandru Ipsilante ducendă țerei asemenea amnistie generală și asigurandă-i ună nizamă, prin care, sub mari pedepse, era oprită orî ce turcă de a mai intra în țeră, asigura Domniei sale adesiunea una-

(1) Hurm. Supl. I, vol. I, pag. 908.

(2) Veđi anexa No. V.

(3) Alăturămă sub No. 6 și altă hatîșerifă ală lui Sultană Hamidă, care acesta este rezultatulă dobândită de Stóln. Dumitrache și de Jianulă, ca răspunsă la arzulă țerei muntenesci. Acestă hatîșerifă este tipărită chiar sub domnia lui A. Ipsilante în ună in quarto de 12 file.

nimă a țerei. Partisanii lui Manole Rosetă, Domnă, cum vedurăm, altă dată rânduită de Pörtă, nu puteau să nu graviteze în jurul lui Ipsilante, creatură totu a Porții otomane. Boerii emigrați în Transilvania, îndemnați de Samoilă Baronă de Bruckenthal succesorul lui Auersberg la presidiul guvernului Transilvaniei, de a se întorce în țera lor și a se pune la dispozițiunea lui Ipsilante, care și el se declarase amic al Austriei, revin în jurul noului Domnă. Așa că lângă noul Domnă vine și acea parte din boerime, care nu voia să se dea nici cu Turcii nici cu Muscalii. Amnistia acordată de Sultană Hamidă prin firmanul de care vorbim, completează concentrarea țerei în jurul lui Ipsilante. Chiar și Ștef. Pârșcovănu e luat de Ipsilante în Divană, ca logofet de țera de jos.

Negreșit măi rămân aici colea câți-va nemulțămii; aceia în 1775, precum vom vedea la timp, se vor grupa în jurul lui Cândesculă, spre a încerca o conspirațiune contra noului Domnă.

Ipsilante își compune Divanul din boieri pămînteni; dă pre spătară ilă ia din amicii proprii, străini; acela fu Ștef. Mișolă.

Cu deosebire face bine-venită pentru întreaga țără domnia lui Ipsilante firmanul cel al doilea, provocat de deputațiunea Jianului și a Stoln. Dumitrache.

Să analizăm acestă firmană (1).

Sultană Hamidă scriindă firmanul la adresa lui Ipsilante începe prin a aminti de cele două magazari ale Divanului din București aduse la Pörtă de Jianu și Dumitrache, ba nu uită a se întemeia și pre cere-rile și rugăciunile prin graiă făcute de numiții boeri.

Sultanul măi recunoșce, că s'a făcută multă pustiere țerei: «din «pricina celor grabnice, dese și preste obiceiă schimbări de Domni, cum și prin încălcările ce au suferit țera în vremea războiului.» Sultanul promite «că Domni pînă nu vor face vre-o vină adevărată și vedută și pînă nu se va face această vină bine cunoscută și de obște înfățișată, nici într'un chip să nu se mazilească.» Cătu pentru dările către Turci, firmanul promite, că țera nu va măi plăti de căt orânduitul haraci și va fi scutită de orice alte dări.

(1) Veđi anexa No. V.

Haraciul ȝereî este iertat   pe doi ani de  ile de la ratificarea tractatului. Haraciul se va plăti la fie-care 2 ani, aduc ndu-se direct   la Constantinople, prin un   boer   român  . Pentru socotelele cele vechi, Sultanul   renun   a le mai urmări.

Pentru pricinile dintre Turci  i Rom ni î i face Sultan   Hamid   o parte mai mare dec t o cerea arzul   Divanului din Bucureșci.

Aceste pricini vor   fi cercetate de cătră cel   va fi pe l ng  Domn  , Divan  -*Kiatibi*.  mplicina ii vor   av  apel   la cadiul   de la Giurgiu. Numai în p ri de moștenire  i de clironomii este primit  mărturia creștinilor   contra Turcilor  .

Criminalii cari   s v r  it   o crimă în Valachia, să se trim    la poli iile ce vor   fi apr pe de hotarele  ere , ca acolo să se pedeps c  de zabiții turci.

Ci lanelle în locuri cuprinse din lăuntrul   Valachieŭ de cătră Turci, să se desfiin ze, ca să nu mai p t  intra nimenea din Turci  n Valachia, dec t negu  torii veni i cu te cherele recunoscute de Domnitor  .

Se restituie proprietarilor   lor   rom ni, particulari  i monastiri, moșiile din jurul cet  ilor   ocupate de Turci. Ora ul   de Floci se rezidesce, spre a fi port   al   Rom nie  pre Dunăre în interesul   nego ului  ere .

Negu  torii turci să nu aibă mo ii în Valachia, nici să- i pască vitele. Vizirii  i marii func ionari turcesci, cari pentru pricini bine-cuv ntate vor   trebui să trec  prin Valachia, să nu ia provisii fară de plată  i să nu c r  mai mul i cai de menzil  , dec t se va arăta prin firman   la m na lor  . Supu ii Valachieŭ nu vor   plăti haraci   călătorind   preste Dunăre.

Supu ii Valachieŭ sunt liberi a purta or -ce haine  i pod be voesc .

C t privesce cererea  ere , ca cre tinii turci i să se lips c  de drep tul clironomie , P r ta recun ce în parte întemeierea acestei cereri.

Detaliile se pot   ved , de cei care urmăresc   istoria dreptului, din anexa n str  5.

 n privin a oilor   de trimis   la Constantinople pe bani, firmanul   desfiin    cashaba ii asupritori  i las , ca cump rarea oilor   să se facă de gelepi creștini, după un   anume nart  .

Se ridic  musecaiaua, adică impositul   de zacharele. Se dispune a se alege hotarul    ere  dupre matca Dun re .

Se dispune, ca boeriile Valachiei și Moldovei să se dea la cei mai aleși între pămîntenii și *greci*.

Pórtă își rezervă dreptul de a-și ridica cherețele din munții țerilor, plătindu-se tăierea din visteria țerei.

Cererea țerei pentru ca vitele cîflului Mangaliei să nu pășuneze pe pămînturile Valachiei, este aprobată de firman.

Din cele de sus se vede, că preste punctele prevădute la art. 16 din tratatul de la Kuciuk-Kainargi, țerile române au mai dobândit îmbunătățiri și scutiri însemnate.

Aducîndu cu sineși asemenea hatîșerifuri, repeșim, Alex. Ipsilante nu putea să nu fie primit de țără, cu bune speranțe, de și primirea oficială de la 3 Febr. 1775 în Bucuresci, nu era din spontaneitatea țerei, ci poruncită prin pitac domnesc de alai.

Ocupațiunea rusescă a Munteniei, Saint-Priest însuși care o prevăduse lungă, mai apoi în 3 Novembre st. n. 1774, în raportul său către Ministrul afacerilor străine în Paris, dice, că a încetat cu totul, că Valachia este complet evacuată (1).

Rumianțov se strămută de la Bucuresci și merge la Iași, încă înainte de anul nou 1775.

Evacuarea Munteniei se face cu mari greutăți de totă natura și mai alesu financiară.

În timpul ocupațiunei rusești se bătuse monedă de aramă din tunurile turcesci cu marca întrunită a ambelor Principate. Acastă monedă se substituise argintului și aurului. Stoln. Dumitrache în chronica sa spune cu indignare, dîndu în facsimile din acastă monedă, dice, că : «cu prisnă de tuciu într'acest chip, ne măturară marghiolii și părăluțele de argint!» Eată cum era acastă monedă așa ăisă românescă. :

(1) Hurm. Supl. I, vol. I, pag. 908.

În adevăr, Rumianțov, care avea să primescă de la visteriele țărilor române sumă importantă versată cu titlul de împrumut pentru treburile oștirei de ocupațiuni, în gologani de aceștia românești, la evacuare ceru visteriilor restituirea sumelor datorite, nu mai mult în bani românești, ci în argint și aur, desprețuind banii de aramă bătuți de Rusia chiar la Rohozne lângă Cernăuți (1). Visternicul Cantă din Moldova pătimi mult din cauză, că se opuse un moment la asemenea scotere din țară a tot argintului și aurului. Dar despre acesta vom avea ocaziune ceva mai la vale a grăi mai mult.

Procederea financiară a lui Rumianțov ne aduce aminte o caricatură din un jurnal umoristic italian de pe timpul când Lombardo-Veneția aparținea Austriei. Aquila biceptă a Austriei cu ambele capete mânca galbeni și lire de argint italiene, și sloboția pe jos bancnote austriace. Indignatul gazetar scria sub gravură: *con che paga? con quel che papa o con quel che c...?*

Visternicul Cantă putea răspunde și despre Rusia: cu *moneta fiduciară*, pretinsă națională, care a îngenuchiat deplin țărilor române.

Înainte de a urmări mai departe faptele politice cu referințe la țărilor române, mișcările diverse ale Rusiei, surprindătoare invasiune austriacă din Bucovina . . ., socotim util a arăta cum apreciază Hamer pacea de la Kuciuk-Kainargi și consecințele ei pentru Turcia și întregul Orient (2). Elă dice :

«A fost negreșit efectul întâmplărei, că această pace (de la Kuciuk-Kainargi) fu semnată în timp de șapte ore și coprinsă de 4 ori 7 articole, număr atât de semnificativ pentru spiritul superstițios al Otomanilor; dar nu din întâmplare fu semnată în ziua aniversală a tratatului de la Prut, chiar în locul unde Weissmann și atâtea din bravii lui căduseră, căci așa fusese voința generalisimului rus și a plenipotențiarilor, cari voiau să-și răsbune astfel de pierderea ce armata rusă suferise în acel loc. Un învătămint mai mare, o resbunare mai nobilă fu, că acest resbel, început sub auspiciile cele

(1) Vezi Uricar Tom. VI, pag. 430.

(2) Vezi ediț. franceză din Paris. Tom. XVI, pag. 398.

mai triste printr'unŭ tratamentŭ brutalŭ ce avu de suferitŭ unŭ ministru alŭ unei puteri amice, atunci cândŭ plecă stindardulŭ sacru și pe care resbelŭ îlŭ făcuse și mai cruntŭ *fetva* fanatică, care hotăria că bunurile și viața Moldovenilorŭ, Valahilorŭ și Polonilorŭ să fie în prada soldășimei furioase, se termină cu o pace care declara națiunea creștină cea mai neamică a Porței, protectore a Moldovenilorŭ, Muntenilorŭ și în genere a tuturorŭ popórelorŭ de religiunea lui Christŭ, câtŭ și a bisericilorŭ lorŭ.

«Pacea de la Kainargi, prin influința ce a esercitatŭ asupra sôrșilorŭ Turciei, ține mijloculŭ între pacea de Carlovițŭ și acea de la Adrianopole; în faptă tratatele încheiate în intervalulŭ, care desparte pacea de Carlovițŭ de acea de la Kainargi au o influință totŭ atâtŭ de puținŭ decisivă, ca și tratatele de la Șiștovŭ și Bucuresci, cuprinse între pacea de la Kainargi și acea de la Adrianopole. Pacea de la Kainargi se deosibesce încă de acea de la Carlovițŭ în acea, că Rusia.... de astă dată trată singură cu Pórta, respingêndŭ hotărâtorŭ orî-ce intervențiune directă din partea puterilorŭ Europene...

«Dacă pacea dela Carlovițŭ a pusŭ capêtu invasiunilorŭ Turcilorŭ ca poporŭ esențialmente cuceritorŭ și i-a închisŭ în hotarele lorŭ naturale, pacea de la Kainargi, proclamândŭ independența Tătarilorŭ și asigurândŭ Rusiei cetățile dela fruntarie: Ociacov și Kilburnu, Kerci și Ienicalaa, au pusŭ imperiulŭ Otomanŭ «à la merci» de Rusia; acéstă pace este cauza nenorocirilorŭ nenumărate care de atunci au copleșitŭ Turcia și ea notéză începutulŭ viitoareî disoluțiunii a acestui imperiu, celŭ puținŭ în Europa (1).»

IV.

Ipsilante. — Reformele lui.

Laurianŭ în istoria sa pentru școlele secundare închide istoria domniei lui Alexandru Ipsilante și a lui Gr. Ghica (de la Moldova) în trei rânduri. Elŭ dice: «Amêndoî acești domni guvernară țările cu multă

(1) Histoire de l'Empire Ottoman de Hammer, tradusă din l. germană de I. I. Hellerl. T. 16. 8 Paris 1839.

înțelepciune, înființară școle, ridicară fabrici și biserice și făcură reforme bune pentru administrarea dreptății (1).»

Puțin, prea puțin pentru doi Domni însemnați!

Afirmațiunea neuitatului profesor este justă, de altă feliu, dar cu deservire nedocumentată.

Ne propunem deci a o documenta, după datoria istoricului.

În ce situațiune află Alex. Ipsilante țera Muntenescă ?

Muscarii lăsaū la 1775 țera redusă în toate privințele. Mulți locuitori emigraseră și toate veniturile țerei erau sleite, în urma războiului și a ocupațiunei grele rusești. Sătenii plătindū birū la visterie erau împuținați, nu numai prin emigrare, ca să scape de podvedile oștirea rusești, dar și prin abuzurile așezămintelor existente: *scutelnici* și *poslušnici*.

Instituțiunea scutelnicilor avu o origine bună. Domnitorii, în interesul împoporării țărilor române pustiite, dădeaū prin hrisove și ca răsplătire pentru servicii adese-ori, dreptul de a face «*slobod*», sate din locuitori aduși de preste hotarū, de ori-ce nēmū să fie fostū. Acești locuitori erau «*scutiți*» de dările către visterie, pe unū timpū ore-care, spre a li se înlesni așezarea. Cei scutiți lucraū, ori plăteaū ceva, daū ceva la proprietarul moșiei pe care se așezaū.

Cu timpul «*scutelnici*» nu se mai aduseră de peste hotarū. Abusul interveni și ispravnicii, cari aveaū constatarea locuitorilor ce se pretindeaū aduși de preste hotarū, — cumpărați cu daruri de cei interesați, — închideaū ochii și lăsaū să fie constituiți *scutelnici* din chiar locuitorii pămîntenii, în paguba visteriei țerei. Locuitorii pămîntenii scriși între *scutelnici* nu reclamaū nici ei, căci aflaū în «*scutelnicie*» o situațiune preferabilă la cea de dajnici către visterie.

Poslušnici, în timpul mai vechiū erau și ei omeni aduși de preste hotarū, cu învoire domnescă, dată prin anume hrisovū, pentru slujba vre-unei mănăstiri. Mai apoi Domnitorii întinseră favorea și la boerime. Totuși nu puteaū aduce boierii, ca *poslušnici*, de preste hotare, decât 4, celū multū 6 indiviđi, spre a-li servi ca chelariū, pădurariū, erghelagiū și

(1) Ceva mai multe informațiuni despre domnia lui Alex. Ipsilante a datū Florianū Aronū în «Manualū de istoria Princ. Romăniei» (București 1839) pag. 160—164.

doi trei ca argași. Abusul interveni și aci și în loc de 4—6 poslușnici și aceia luați de preste hotare, fie-care boier, boierănaș, mânăstire, schit, ba chiar și simpli neguțători de pe ultima treptă, dobândiră *poslușnici* foarte numeroși, din chiar locuitorii pământeni. *Poslușnicia* deveni un venit al posesorului de poslușnici, cari în loc de a fi *slugi*, plătia ceva bani stăpânilor lor și erau scutiți de toate dările și angariile visteriei. Găsea interesul lor, să se facă poslușnici, chiar și locuitorii fruntași, ba mai ales aceia, căci scăpa de biruri, iar stăpânii lor încă îi primiau mai bucuroși, că avându stare, erau mai siguri că-și vor plăti regulat darea convenită către ei (1).

Un altă abuz, care împușina birnicii visteriei îl făcea Mitropolitul și Episcopii.

Aceștia primiau pe fie-care an de la preoți și diaconii de mir o dare numită «*ploconul Vlădicăi*». Cu cât erau mai mulți diaconi și preoți, cu atât sporia suma de încasată cu titlul de *plocon*.

De aci, hirotoniri peste trebuințele reale ale cultului, mai cu seamă în vremi încurcate și în mazili de domnie, cu consimțământul unor mari vistieri și cu complicitatea ispravnicilor de județe. La sfînea secolului al XVIII ajunsese acest abuz acolo, că, mai ales în județele marginașe, ca la Teleorman, Olt . . . , se găsea sate de popi fără ca unul să scie carte. Negreșit că țeranul preferea să plătescă Vlădicăi ploconul anual, decât să fie dajnicul visteriei. Apoi unde pu ai avantașiul, că preotul își scutia de dăjdii și pre fi, ba chiar și pre gineri?

O altă categorie de «*scutiți*» erau mazili și «*neamurile*».

Descendenți din boieri și foști slujbași ai țerei, ei erau scutiți de unele dări, ca vinăriciul, dijmăritul . . . Dar etă, că și simpli țerani, cu dare de mână, găsesc ispravnici lacomi de bani, cari pentru mită îi trec în catastișele visteriei, ca mazili ori neamuri. Unii capătă chiar hrisove de recunoscere a unei *mazili*, ori ca *neamuri*. Ce nu pte face banul în o țără coruptă?

Mai se împușina birnicii țerei și cu abuzul înmulțirii «*postelniceii*»

(1) Vezi memoriul grecesc prezentat Acad. Române de d. N. Kretzulescu, despre situațiunea țerei românești după Alex. Ipsilante. Anexa corespunzătoare.

loră». Fiindă și aceștia scutiți de vinăriciū, dijmăritū, apoi căți sătenī fruntași nu puteau deveni scutelnici, poslușnici orī preoți, căutaū să se facă măcarū *postelniceī*.

Și cu tôte aceste instituțiunea vechiă a *postelniceiloră* cerea ca ei să se tragă din boerime.

Redusă astfelū țera birnică, Domnia se vedea silită, spre a subveni la nevoile ei și ale administrărei țerei, să recurgă la biruri indirecte de totū felulū. Lista acestorū biruri amū vēdu'to deja anteriormente.

Dările, ca dijmăritulū, vinăriciulū, pīrpăra, oeritulū, vama de orașe, căminăritulū, gărdăritulū, etc., se dădeaū în întreprindere anuală, cu contracte sēu *ponturi*, adică condițiunile în carī avcaū să fie percepute. Întreprindătorii erau, de ordinarū, greci hametisiți, veniți cu Domnulū strēinū. Ei cumpăraū aceste venituri la «*cochiī veachi*», adecă la licitațiune.

«*Ponturile*» erau numai de formă, căci întreprindătorii, taxildarii, prelevaū darea nu după ponturi, ci în modū abusivū, destulū să se fiă înțelesū cu administratorii județului, căroră le făceaū parte bună din banii abusivū percepuți. Marele vistierū, —dice memoriulū grecescū prezentatū Academiei de d-lū N. Kretzulescu (1), scie de tôte acestea abusuri, dar avēndū și elū partea lui la ele, tace și nu le bagă în sēmă. Décă se întâmplă ca să ajungă până la urechia Domnului și acesta, fiindū ceva mai cinslitū, vrea să cerceteze lucru mai de aprópe, visterniculū este celū d'întăiū carele face lucrulū mușama. Décă Domnitorulū totū trāmite vre-unū teftergiū în județe, ca să cerceteze mai de aprópe, acesta se duce, dar îndată ce sosesc acolo, ómenii visternicului se înțelegū lesne cu elū. Trāmisulū Domnescū se întórce la Bucuresci aducēndū Domnitorulū informațiunea, că pīra e mincinosă, n'a găsitū nici unū abusū, nici o nedreptate sēvērșită. Cândū lucrulū e prea mare și nu póte fi tăgăduitū cu desēvērșire, teftergiulū ilū micșoréză, ilū atenuiază din ce în ce mai multū, într'atāta, încātū visterniculū să póta să dovedéscă, că e o bagatelă. Décă cum-va vre-unū naivū de locuitorū vine însuși la Bucuresci cu jalbă, celū mai adese jalbele lorū nu ajungū până la Domnū, căci Visterniculū este înțelesū cu logofētulū Divanului, care citește jalbele

(1) Veđi anexa deja citată.

la Domnŭ. Dar și decă se citește vre-o jalbă de logofetŭ, Domnilorului, acea jalbă o trămite totŭ la vistierŭ. Acesta poruncesce, să se dea la mâna jăluitarului cartea Visteriei către ispravnicŭ, poruncindŭ să-î facă dreptate, în termeni fôrte mângăioși pentru jăluitarŭ. Ajunge jăluitarul la ispravnicŭ și dreptŭ satisfacțiune, ispravniculŭ îi aplică unŭ numărŭ de lovituri la falangă și-lŭ închide. «Gândescă-se dar fie-cine ce suferŭ sërmanii sëraci în țera Românescă! (1)»

Și nu numai cu visterniculŭ și cu dările pășesce țera asemenea nedreptăți, ci și cu toți și cu tôte ramurile cele-lalte de administrațiune. Zapcii mai alesŭ din județe sunt cu adevăratŭ biciulŭ lui D-deŭ. După cum sunt înțeleși cu visterniculŭ în privința abuzurilor cu perceperea dărilorŭ, totŭ asemenea sunt înțeleși și cu marele vornicŭ și cu marele logofetŭ și cu marele spătarŭ orŭ hatmanŭ.

Ispravnicii, carŭ aŭ plătitŭ bani pentru ispravnicatulŭ lorŭ, ținŭ să și-î scotă cu mare camătă. Pentru acēsta ei recurgŭ la totŭ felulŭ de abuzuri. Și mai întēiŭ scutescŭ, pe comptulŭ lorŭ, de dări către visterie, decă nu sate întregi, apoi câte unŭ numărŭ de locuitori în fie-care satŭ. Cu taxildarii amŭ vedutŭ, că se înțelegŭ și împartŭ jafurile; cu boerii de prin județe se înțelegŭ de asemenea și aŭ dela ei venituri, dela așa ȃșiŭ scutelnici și poslușnici.

Se mai înțelegŭ cu ei și în privința ȃlelorŭ de clacă a sătenilorŭ nescutiți. În locŭ de 12 ȃile pe anŭ clacă, când moșierulŭ este înțelesŭ cu ispravniculŭ, țeranii muncescŭ fără de nici o socotēlă și în locŭ ca pentru munca lorŭ silită să-și primescă ei plată, ispravnicii se folosescŭ din mita ce le daŭ boerii moșieri. Dijma țeranilorŭ clăcași o plătescŭ orŭ o daŭ în natură indoitŭ și întreitŭ și n'aŭ cui să reclame contra nedreptății, mărginindu-se a emigra din satŭ în satŭ până ce trecŭ peste hotare.

Și, ca și când prevaricatorii și abusivii ispravnici de județe nu erau de ajunsŭ pentru ruina țerei, mai aveaŭ acești ispravnici dreptulŭ de a numi ei directŭ pe zapcii de ocôle seŭ plase. Zapcii plăteau avaturŭ ispravnicului și deci ȃncaŭ să se despăgubescă duple spinarea admi-

(1) Memoriulŭ grecescŭ prezentatŭ de D. N. Kretzulescu la Academie.

nistraților lor. Domnitorii se mulțameau ca zapcii să *istovescă* la vreme dările din plasă. În contra abuzurilor zapciilor cui să se jăluiască nenorocitul locuitor? La ispravnicul înțelesu cu zapciul?

Justiția, chiar când nu era în jocu interesul zapciului, orî a ispravnicului, nu exista în județe. Ispravnicul era și administrator și judecător pînă la domnia lui Alex. Ipsilante. Interesele administrațiunei față cu clasele administrate, trăgeau în cumpena judecăților mai multu decît dreptatea.

Hoția era o adevărată instituțiune de stat. Hoții erau înțeleși mai totu-d'auna cu ispravnicii și zapcii. Cu dînșii împărțeau prădile lor. Pușini din hoji prinși în județe ajungeau la judecata Divanului, căci ispravnicii le dădeau drumul pe bani.

Pentru buna orînduială în plăși și paza de hoji se înființară pe lângă zapcii așa dișii polcovnici și căpitani. De fie-care județu era unu polcovnicu. Acești polcovnici plăteau și ei avaieturi pentru polcovnicie și deci, la rîndul lor, căutau să se despăgubescă de la județeni.

Polcovnicii au sub dînșii slujitori scutiți de dări. Altă sorginte de abuz: ei scutesc de dări locuitorii, cari nu facu funcțiunea de slujitori, ci stau pe la casele lor devenind contribuabili direcți ai polcovnicilor.

Abusul cu slujitorii îl facu și ispravnicii. Nu este ispravnicu de județu, care să nu scutescă, sub nume de slujitori căle 30—40 de dajnici, în profitul pungei lor.

Singura clasă din țără care se arătă mai scutită de abuzurile de cari pătîmesce întreaga țără, este acea a iznafurilor seŭ breslelor. Grație organizațiunei sale, care îi asigură unu felu de *self-governement*, brésla se sustrage de la administrațiunea și justiția generală a țerei. Maimăria, starostele și cu sfatul celor 12 bătrâni, judecă pricinile dintre breslași și apără interesele breslei în fața guvernului.

De siguru breslele încă suferu de numeroasele dări la cari sunt supuși neguțătorii și meseriașii. Lista acestor dări este și ea mare, dar cele mai multe avîndu a fi percepute de către unu slujbașu alu breslei, iar nu de către taxildari orî agenți ai fiscului, tot sunt mai scutiți de abuzuri membrii din brésla. Despre aceste dări ale breslelor cât

și despre dările generale ale țerei avem încă a ne ocupa mai departe. Aci numai se cade a adăogi informațiunea, că străinii nu erau supuși la toate dările ce plăteau locuitorii pământeni. Pogonăritul și al străinilor, văcăritul străinilor, sunt biruri mai scădute decât ale locuitorilor pământeni. Brésla plătea darea prin *cisla* adică proporțională cu averea și câștigul fie-căruia.

Să vedem acum ce face noul domn Alexandru Ipsilante pentru a îmbunătăți trista stare de lucruri ce o află la venirea sa pe tronul țerei Muntenesci.

El își pōrtă atențiunea mai 'nainte de toate asupra sleitei visterii a țerei. Orî câte reduceri a dobândit țera din birurile către Turci prin pacea de Kuciuk-Cainargi și hati-șeriful dobândit de stolnicul Dumitrache și de Jianu, nu mai puțin țera are a plăti, după al doilea an de scutire, Porței otomane, 619 pungi de bani sēu 309.500 lei, darul bairamului 90.000 lei și darul Richiabie 40.000 lei, în total pe an 439 mii și 500 lei. De unde se vor lua acești bani ?

Alexandru Ipsilante voise să remedieze la lipsa banilor din visterie făcēndu să înceteze, măcar în o bună parte, abusul scutelnicilor și al poslușnicilor. Neputēnd fără de a revolta contra lui boerimea, să le taie cu totul venitul abusiv al scutelnicilor și al poslușnicilor, Ipsilante se mulțami, prin hrisovul său, ce dăm în anexă (1), să fixeze numărul limitat de scutelnici, la care va ave drept fie-care rang de boerie. Cu această măsură visteria căpēta un număr considerabil de birnici, iar boerii dobândind acum prin lege cea-ce aveau până acum prin favore și abusu, nu mai făcură vorbă multă și se mulțamiră cu dispozițiunea Domnitorului.

Boerii trebuiră să primescă cu atāt mai bucuroși dispozițiunea Domnitorului, relativă la scutelnici, că li-se dedea scutelnici, nu mai mult cu obligațiunea anterioară de a și-i aduce singuri din străinătate, omeni nesupuși la dările către visterie, netrecuți în catastifele ei, ci dintre *luđii țerei*, recunoscēndu ispravnicilor dreptul de a se scăde din lu-

(1) Veđi anexa corespundētoare.

diî visteriei scutelnii boerilor cu singura clausă, că acești luđi scutelnici să nu fie luați, nici dintre fruntași, nici dintre cei codași, ci dintre mijlocași. Acești scutelnici mai târziu nu munciau boerilor lor, ci le plătiau o dare anuală de la 70—80 la 100 lei pe an. Afară de acesta, boerilor li se rezervă dreptul a ave tot-d'a-una întregu numărul de scutelnici. Pe dată ce moare unul, boerul cere *pecetluită* pentru un nou scutelnicu în locul mortului.

Nu târziu boerimea va introduce un nou abuz, declarându morți pro scutelnici carî trăescă și dobândind pecetluită nouă pentru un al doilea rând de scutelnici. Ba încă, sub cuvint că pe moșia lor au un număr legiuit de scutelnici și că zapcii n'au dreptul să intre într'un sat scutit, nu târziu boerul scutl, mituind pe ispravnic, un număr cu mult mai mare decât cea ce avea drept după rang.

O altă lucrare a Domnitorului are în vedere sôrtea nenorocitului țeran. Domnitorul voesce a mărgini abuserile sub nume de clacă și de dijmă. El face acesta prin pitacul domnesc următor:

«După obiceiul ce este pentru toți câți sunt ședători pe moșiile străine, să aibă și sătenii ce vor fi locuitori pe moșia ot sud . . . a clăcui stăpânului de moșie câte 12 ȝile de om, însă numai cei ce vor fi casnici și vrednici de muncă, iar holtei să nu se supere și claca să o facă rânduri rânduri, de la începutul primăverei până la sfârșitul toamnei, în 9 luni, iar nu totu deodată; iar când nu va ave stăpânul moșiei lucru să-l pue să lucreze și va cere ca să ia bani de la dînșii, atunci să aibă a da fie-care casnicu pentru acele ȝile câte un *Zlotu* pe an, iar nu mai mult; și dijma încă să o dea pe deplin din toate semănăturile câte vor ave pe moșie, după obicei, iar din legumele ce le vor ave prin grădină, de trêba caselor lor, supărare să nu li să facă; vinu și rachiul să nu fie nimenea volnic a vinde, fără numai totdeauna vinul și rachiul se să-lu vîndă, iar când nu va ave de vîndare, atunci care din săteni va vrea să vîndă, întâiu se mîrgă să se așeze cu ispravnicelul, ce va fi avîndu orînduit acolo la acea moșie și luându-și voie așa să vîndă, căci acesta la voia stăpânului moșiei este. Asijderca să aibă a lua și de capră câte bani 2 pe an și de matca de stupi câte bani 3, iar pentru vitele ce vor ave pentru trêba caselor, de suhatu să nu se supere. Asemenea și care moșie va ajunge în baltă, să ia ȝeciuală din 10 pesci unu pesce, seŭ din 10 bani unu ban, după obicei. Dar de nu vor urma vre-

unii din cei ce şedă pe aceste moşii, la toate, după cum poruncimă mai susă, d-văstre ispravnică al judeţului pe unulă ca acela să-lă faceţi să se supuc, că aşa este porunca Domniei mele (1).»

Ipsilante înţelese, că nu era de ajunsă să dea carte domnăscă pentru ca abuzurile să înceteze, ci că trebuia să reorganizeze administraţiunea şi justiţia ţerei. Afară de autoritatea satului, judeţul, primul organă de administraţiune, este vătavulă de plaiă sau de plasă.

Vătavulă de plaiă e însărcinată cu paza plaiului de hoji, tâlhari, fură de dobitoce. Elă judecă gălcevele mică dintre locuitorii plaiului, rezervându pricinile mai mari pentru ispravnică şi judecătorulă de judeţ.

Vătavulă de plaiă are la dispoziţiunea lui pentru paza plaiului câte-va sate de plăieşi. Din acestea sate elă rînduesce potecaşi de di şi nopă pe toate căile şi potecile plaiului. Satele de plăiaşi, potecaşi, facă slujbă câte o di pe ană şi pentru acesta sunt scutite de podvođi, clacă şi angarii.

Vătavulă de plaiă are ca lăfă dreptulă de a lua de la turmele ce vină în ţeră câte ună mielă mică şi câte ună caşă de fie-care stână (2).

Alexandru Ipsilante nu introduce în vătăşia de plaiă ună agentă nouă administrativă, ci numai dispune, ca acesta să nu mai fie numită de cătră ispravnică, după bună placulă lui, ci prin pitacă domnescă, ca astfelă să fie mai independentă de ispravnică şi să fie scutită de avaieturi cătră acesta. Era pôte în această măsură o slăbire de legături între ispravnică şi vătavă, dar Domnitorulă spera, din această slăbire să câştige administraţiă.

(1) Cond. No. 2 a lui Alex. Ipsilante. *Fila 29 şi verso*.

(2) Carte de vătăşie de plaiă. Vătavulă de plaiă este însărcinată să păzescă plaiulă cu plăiaşii potecaşi, diua şi nopă şi să aibă purtarea de grijă pentru hoji şi tâlhari şi fură de dobitoce, şi să păzescă şi satele plăieşescă, să nu fugă seă să trecă peste plaiă. Satele acestea sunt scutite de podvođi şi angarale şi să nu clăcuiască fie-care plăiaşă decât o di pe ană. Să ia de la turmele de oi ce vină în ţeră, câte ună melă mică din acea primăvară şi câte ună caşă de stână. Vătavulă să judece gălcevele mică seă de curviă dintre plăieşi, iar pricinile mai mari sunt rezervate ispravnicului de judeţ. Acesta pôte judeca şi pe vătavulă de plaiă şi ală globi. La 1775 s'au trămisă vătavi la plaiurile din judeţul Slam Râmnică, la plaiulă Slănică şi Pîrscovă din Buză, la plaiulă de pe Buză şi Teleajină din Saacă, la plaiulă Cămpina din Prahova, la plaiurile Jalici şi Dâmboviţa şi la plaiurile Nucşora şi Dâmboviţa din Muscelă. (Veđi fila 14 verso de la Cond. No. 2)

Zapcii de plăși din județe, organe atât de puternice ale abusurilor ispravnicilor, cărora zapcii plătesc avaieturi, încă atrag atențiunea lui Ipsilante. El vooe să îmbunătățească aceste organe administrative și dispune, ca alegerea și numirea lor să nu mai fiă pe seama ispravnicilor, ci pe a Domniei. Crezându că boernașul și fiul de boer ar fi mai puțin lacom decât *ciocoiul* rânduitor zapci de ispravnic, Domnitorul dispune, ca zapcii să se aleagă dintre fii de boeri și boernași locuitori în județele respective și să se rânduiască în slujbă cu pitac domnesc. Memoriul greco prezentat Academiei de d-l N. Kretzulescu, recunoște că măsura lui Ipsilante a fost bună și că «pe cât timp s'a ținut și s'a păstrat această orânduială, locuitorii nu suferă nici de supărări, nici de necinstiri.»

Alături cu ispravnicul erau două feluri de polcovnici: unul ostășesc, atârându de Spătari și în Bucuresci și de Aga, și altul care în fruntea unui număr de slujitori, avea să constituie potera județului pentru urmărirea hoților. Ipsilante puse pre polcovnici aceștia în atâr-nare directă de domnie, pentru ca scutindu-i de havaicturile ce plăteau cei-l-alți polcovnici către Spătarul și către Aga, și dându-le plată din visterie, să nu comită abuzuri în județ. Pe de altă parte aceștia erau și omenii de încredere ai Domnului față cu mișcările boerime din județ. Nu târziu însă, sub pretextul că se numesc polcovnici, Spătarul își arogă dreptul de a-i alege și a-i numi dînsul, iar alegeroa atunci începu să producă avaiet pentru spătar; polcovnici ast-fel numiți de Spătaru voru deveni iarăși lipitori sugătore sângelui nenorociților locuitori din județ (1).

(1) Iată o carte de polcovnicie militară:

Condica domn. dela Alex. Ipsilante No. 2 fila 26.

Carte de polcovnicie ot Târgoviștea.

Datam cartea Domniei mele . . . pre carele după alegerea d-sale Vel aga, l'am făcut d-nia mea polcovnic și purtător de grijă peste cazacii ot Târgoviștea, ca să fie cu sirguială și stăruință la poruncile ce i-se vor da de către D-nia mea prin D-l Vel aga; poruncim D-nia mea și vouă tuturor cazacilor dela această polcovnicie, pe sus numitul să-l aveți de polcovnic, fiind supuși la celea ce va porunci, că oricare din voi se va arăta cu împotrivire, are voie dela Domnia mea numitul polcovnic să-l facă certare după vina sa. 1776.»

Ca polcovnici de județe de categoria administrativă, Ipsilante preferă iarăși pe fii de boeri și boerenași, pentru a-î *chivernisi*, căci li-se plătea din visterie câte 20 lei pe lună lăfă.

Pentru paza județului de hoși erau și *căpitani* rânduiri în județe pe la margine. Polcovnici sunt pe restul județelor lipsite de căpitani.

La 1779 se rânduiesc noi polcovnici (1).

O categorie de împiegați inferiori în județ este vornicelul. Alexandru Ipsilante o menține prin organizațiunea sa administrativă.

Vornicelul este rânduit prin carte domnască. Vornicelul depinde de vel Vornicul din București. El, ca și vâtaful de plai, judecă pricinile mici; glóbele de la pricină sunt în folosul marelui vornic, mai

(1) *Cărțile de polcovnicie ce s'au orânduit pe la județe dispun, că :*

Vedându că Căpitani rânduiri în județe și pe la margini caută să stee la locul său de pază, orânduiesc pentru locurile rămase fără de pază pre *polcovnici*, de paza de hoși, apărarea neguțătorilor și ataceri ale centrului.

Polcovnici vor aduna câte 30 de slujitori ómeni înstrăinați (nu săteni) și-i vor duce la isprăvnicie, unde li se va da bilet pe chipul lor și vor avea chizași de purtare bună (La Buzău, Prahova, Dâmbovița Muscel și Slobodia, vor forma câte 20 slujitori). Acești slujitori vor fi scutiți de toate dădiile. Polcovnicul să stee la capitala județului cu slujitorii săi. «ce deca arău auți că undeva în județ s'au ivit hoși și făcători de rău, cu scirea ispravnicului său cu porunca lui Vodă să săriți dimpreună cu toți ómenii țerei după dinșii ca să-i prindă negreșit.»

Polcovnici stau sub vel Spatar.

Vodă le ordonă să nu căsuneze supărare satelor, ori cheltueli.

Are Polcovnicul de la visterie câte 20 taleri pe lună, și să nu dea la nime ploconă spătăresc.

1779, Martie 16.

Polcovnici sunt la 1779 :

D. Stoenescu, la Jud. Dâmbovița.

C. Lupoian » Prahova

George Șandagiu » Vlașca

Iordache Rudeanu » Ilfov

Gheorghe Șainoi » Mehedinți

Ioniță Seulescu Post. Gorj.

La Romanași (s'a scris Caimacamului să rânduiescă om harnic și să trimită numele în scris).

Vladu Titeanu la Muscel.

Alex. sin Stoln.-Scarlat la Buzău.

Tănase Postelnicul la Saac.

Tudoran proin. Polcovnic la Argeș.

Matei log. za taină, Olt.

vêrtosă pripasurile de vite fără stăpân, le lua vorniceii sub purtare lor de grijă și le restituia proprietarilor pe plată de *colacă*, însă de cal 1 taler ban 20, de bivol ban 100, de vacă ban 100, de rîmători ban 20, de oie și capră ban 10. Asemenea vorniceii făceau ispășiturile stricăciunilor de vite prin bucate și primia și o glăbă de fie-care vită, care a făcut stricăciune: de cal ban 40, de bivol ban 40, de vită ban 20, de oie și capră ban 10, de rîmători ban 8. Domnitorul autorisează pe marele vornic a rîndui vorniceii în totă țera, afară de județele unde ispravnicii ar vrea să iea asupra lor această slujbă (1).

Instituțiunea vornicelului și mai ales vînderea de vel vornic a avieturilor vitelor globite, către ispravnic, a fost sorginte de multe și strigătoare la cer nedreptăți făcute bieților locuitori, cărora li-se răpeau vitele une-orî din ocôle, ca apoi să fie globiți stăpânii lor, ca pentru vite de pripas.

A opri abuzurile acestor vorniceii încă a fost o grijă manifestată a Domnitorului Alexandru Ipsilante.

Deci au căutat a fixa sumele ce marii vornici voru avea dreptul să ia de la plaiuri, ca să înceteze abuzul. Ne putîndu a stîrpi cu desevîrșire rîul din care se foloseau marii vornici ai țerei, cel puțin Alex. Ipsilante îl imputîna fixîndu sumele următoare ale havaetului :

taleri

60	Vătafă de plaiul Rîmnicul-Slănic Rîmnic.	
100	Plaiul Slănic	} jud. Buzău
70	» Pîrscovului	
200	» despre Buzău	} jud. Saac
200	» Teleajinului	
120	» Prahovei, jud. Prahova	
90	» Ialomiței	} jud. Dâmboviței
80	» Dâmboviței	
80	» Nucșorei	} jud. Mușcelu
60	» Dâmboviței	
80	» Arefului	} jud. Argeșu
70	» Loviștei	

(1) Cond. No. 2, Arch. Stat., fila 52 verso.

taleri

130	PlaiulŢ	Coziei	}	jud. Vâlcea
120	»	HurezuluŢ		
90	»	VâlcanŢ	}	jud. GorjŢ
90	»	NovaciŢ		
60	»	MunteluŢ, jud. MehedinŢi (1).		

Este locŢ aci sŢ înregistrŢmŢ şi mŢsura luatŢ de DomnitorŢ relativŢ la vŢtŢşia de ŢiganŢ domnesci, de şi interesŢzŢ numai Ţ micŢ parte a populaŢiunei ŢŢerei.

VŢtavuluŢ adunŢ biruluŢ de la ŢiganŢ şi-lŢ trŢmite la velŢ armaşŢ. Se recunoşce ŢiganilorŢ dreptuluŢ de a Ţmbla prin tŢtŢ ŢŢra dupŢ hranŢ : «pe unde vorŢ Ţmbla şi vorŢ şedŢ, suhatŢ sŢu chirie sŢ nu li se ia ver pe ce moşie ar fi, domnescŢ, mŢnŢstirescŢ, boerescŢ ori megiesŢscŢ, numai fŢrte sŢ se ferescŢ de stricŢciune, a nu face la liveŢi de fŢnŢ şi de pŢme sŢu la arŢturŢ ori vŢ Unde-şŢ vorŢ ara ei bucate, stŢpŢnuluŢ moşiei le va lua dijmŢ dupŢ obiceiŢ, iar mai multŢ supŢrare sŢ nu li se facŢ, nici caiŢ lorŢ de olacŢ sŢ nu se ieie, nici sŢ se supere de globnici DomnitoruluŢ poruncesce ispravnicilorŢ de prin judeŢe, cŢpitanilorŢ de margine, vameşilorŢ din tŢrguri, vŢtaşilorŢ de plaiŢ, pŢrcŢlabilorŢ de prin sate şi altorŢ slugŢ domnesci, mŢnŢstiresci, şi boeresci, sŢ nu supere Ţiganii şi sŢ nu-i judece altŢ slujbaşŢ strŢinŢ, fŢrŢ numai vŢtavuluŢ lorŢ, la sfŢele dintre ei. Iar cŢnd vorŢ fi pricinŢ mai marŢ cu altŢ pŢmŢntenŢ între ei, sŢ trimitŢ pe ŢmpricinaŢŢ la Domnie spre judecatŢ ; «aşŢjderca ori unde vorŢ dovedi nisca-va ŢiganŢ haimanale, fugiŢŢ din ŢŢra turcescŢ sŢu din Moldova, ori din ŢŢra ungurŢscŢ, supuşi ver pe la cine, pentru unŢ ca aceea vŢtafulŢ sŢ aibŢ purtare de grijŢ sŢ scrie numele lorŢ la vel armaşuluŢ în catastifulŢ visteriei, între cei-lalŢŢ ŢiganŢ domnesci. IarŢ de va fi unŢ veniŢŢ din vŢtŢşia altuia, sŢ-i apuce sŢ le ia baniŢ biruluŢ şi sŢ-i ducŢ la urma lorŢ, dŢndu-i pe sŢma vŢtavuluŢ lorŢ ŢmpreunŢ cu baniŢ ce i-o fi luatŢ de la dŢnsuluŢ. De se va ŢntŢmpla de se va Ţnsura nescŢi-va ŢiganŢ domnesci luŢndŢ Ţigance mŢnŢstiresci sŢu boeresci, numai vŢtavuluŢ sŢ nu aibŢ voie a despŢrŢŢ cununile, fŢrŢ numai prin şŢcirca Domniei mele ŢşŢ vorŢ lua aceŢ stŢpŢnŢ schimburiŢ.»

TotŢ la 1775 s'au rŢnduitŢ unŢ specialŢ vŢtafŢ de ŢiganŢ cu reşedinŢŢ în Focşani, care sŢ ŢinŢ sŢmŢ de toŢŢ Ţiganii intraŢŢ din Moldova, sŢ-i strŢngŢ pe toŢŢ pe lŢngŢ dŢnsuluŢ, sŢ-i tragŢ mai în cŢce, atŢtŢ pre

(1) Cond domn No. 2, fila 83.

aceștia cât și pre cei ce voru mai eși. Țiganiî odată intrați în țera românescă nu mai aũ voie a se întorce în Moldova (1).

După ce a organizat ast-felũ pe micĩ agenți din plase și plaiurĩ, Ipsilante și-a purtat atențiunea asupra abusurilor ce comiteaũ ispravnicĩ, prin faptul cã aveau și administrația și justiția județuluĩ. Cu tôte acestea n'a cutezatũ din primulũ momentũ sã schimbe lucrulũ și lãsându a se ocupa de elũ mai de aprȃpe ceva mai apoi, la noulũ codice, ce încă din 1775 aũ proiectatũ sã dea țereĩ, de o cam-datã a constatatũ numai rȃulũ din starea actualã, prin urmãtoarea carte domnescã:

«Davat gopdm.. Socotindũ Domnia mea între cele-lalte folositȃre trebuințe pentru locuitorĩ deobște a fi cea d'întãĩ îndreptarea și ocãrmuirea județelorũ, am orȃnduitũ la fie-care județũ cãte 2 boerĩ, unulũ a fi *judecãtorũ* și altulũ a fi *ispravnicũ*. Inșã judecãtorulũ nu numai a se numi cu catahrisis cea mai dinainte, ci a și fi în faptã, pentru ca sã caute dreptãțile locuitorilorũ și sã isprãvescã pricinile ce vorũ avẽ; cum și la județuluĩ... orȃnduimũ D-nia mea pe d-luĩ..... împreunã cu d-luĩ... sã cãutați adicã trebile judecãtorescĩ și trebile ispravniciei, cu totũ dinadinsulũ și cu tȃtã silința. Decĩ, de vreme ce acestã una-datã pãnã a vrea Domnia mea a da *nizamulũ celũ desẽvẽșitũ și a bine întocmi starea județelorũ și a țereĩ*, face trebuințã de a fi *ispravnicũ și judecãtorulũ deavalma*, unde și d-trẽ vẽ orȃnduimũ ispravnicĩ și judecãtorĩ astã una-datã și sã aibã a cãuta ispravniculũ trebile judecãtoriei și judecãtorulũ trebile ispravniciei deavalma. Iar dupã ce cu ajutorulũ luĩ D-đeũ vomũ pune lucrurile la orȃnduialã cu îndreptarea țereĩ dupã pofta D-niei mele, atunci vomũ deosebi a fi judecãtorulũ numai la ale judecãtoriei și ispravniculũ numai la ale ispravniciei. Poruncimũ D-nia mea și vouẽ tuturorũ locuitorilorũ acestuĩ județũ și mazilĩ, și breslași și cãpitani și slujitorĩ și locuitorĩ și țeranĩ, sã fiți cu cãđuta supunere la numițiĩ boerĩ orȃnduiți de Domnia mea, ca sã pȃtã sãvẽrși poruncile D-niei mele (2).»

Nu târđiũ înșã, Alex. Ipsilante, adresã ispravnicilorũ o nouã circulare cu instrucțiuni demne de tȃtã atențiunea, pentru administrațiunea și justiția, ce sunt datorĩ a da locuitorilorũ din județe.

(1) Fila 25 și verso a condiceĩ domnescĩ.

(2) Cond. dom. No. 2, fila 30.

Iată această importantă circulare: (1)

«D-vóstră ispravnicilorŭ din judeŭlŭ . . . sănătate, din jălbile norodului vedemŭ, că după atâtea porunci și învățături ce aveți dela Domnia mea, în ce chipŭ să urmați în pricinele de judecăți ale locuitorilorŭ, cum și la pricinele de vină de hoții, totŭ nu sunteți următori, de care fôrto ne-amŭ turburatŭ Domnia mea și iată strașnicŭ vă poruncimŭ pentru tôte deosebitŭ :

I. Judecățile norodului să le căutați cu tótă dreptatea și după ce veți hotărî, să dați carte de judecată la fața pricinei ce veți căuta, care să o citiți la amêndoue părțile, ca să audă hotărîrea și de s'aŭ odihnitŭ amêndoi să scrieți în carte, că s'aŭ odihnitŭ și să faceți și împlinirea ce se cuvine, iar de are vre-o parte de a face apelație, să le puneți di de sorocŭ în scrisŭ, față fiindŭ amêndoi, ca să scie și unulŭ și altulŭ diua cea orênduită, care sorocŭ să-lŭ dați la mâna aceluia ce are a face apelație și cândŭ la sorocŭ nu va urma a veni, D-vóstră, fără de a mai aștepta a veni de aici Mumbașiri, să trimeteți slujitorŭ, ca și fără de voia lui, să-lŭ trimetoți la Divanŭ pre celŭ ce caută a face prelungire.

II. Pre celŭ ce rămâne datorŭ și dice că nu are a plăti, să cercetați de starea lui și cândŭ îlŭ veți dovedi că nu pôte plăti, să-lŭ priniți soroculŭ ce orênduesce pravila și cu chezașŭ să-lŭ slobodiți fără de a nu-lŭ ține închisŭ ; iar cândŭ va fi vre-unulŭ rău de plată și avêndŭ putere nu vrea să plătescă, pentru unulŭ ca acela să însciințați Domniei mele soroculŭ ce i-ați datŭ și pîrlejulŭ ce are și cu poruncă dela Domnia mea în scrisŭ, veți vinde dintre ale lui și veți face împlinire, iar fără de poruncă dela Domnia mea în scrisŭ nu sunteți volnicŭ a face vinđare de averea cuiva. Așjderea și deciuială fără de a nu face împlinire să nu cutezați a lua dela cine-va, ci când se face împlinirea atunci dă deciuiala celŭ ce ica, iar nu celŭ ce vi-se pare d-vóstră.

III. De glôbe fôrte să vă feriți a nu cuteza să globiți pe cinevași, măcarŭ cu cât de puținŭ, cu pricină că aŭ vinuitŭ în vre-unŭ felŭ de chipŭ, pentru că acestea cu totulŭ le-anŭ ridicatŭ Domnia mea. Că de este cinevași în vină, să se certe cu bătaie, ferindu-se a nu o face pentru unŭ hatărŭ sêu pizmă. Iar pentru pricină mai mară carŭ aŭ vină de pedêpsă, să însciințați Domniei mele.

IV. Așjderea să știți, că mușerea pentru bărbatŭ ori pentru frate, ori părinte pentru feciorŭ, sêu rudă pentru rudă nu se include, nici să vinovășesce, măcarŭ pentru datorie, sêu verŭ pentru ce felŭ de vină, de nu va fi fostŭ chezașŭ sêu amestecatŭ în pricină.

V. Pentru protopopi, căpitanŭ și zapciŭ de al plășilorŭ : fiind-că aŭ fostŭ venitŭ Domniei mele jalbă în trecutele zile din unele județe, cum că *protopopi*

(1) Condica 2, fila 72 verso.

țină omenii în fere, închiiși pe la casele lor, și globindu-și i-au slobođit; căpitanii și zapciii iarăși asemenea avându grosuri pe la casele lor, făcându hotăriri și închidându de sineși pentru pricină de judecată; iată ve dăm Domnia mea strășnică poruncă, să arătați și lor și să fiți și d-vastră cu purtare de grijă, a nu cuteza la nisce fapte necuviincioase ca acestea: a globi și a ține în fiarc pe la închisorii pe la casele lor, pentru că de vomă auzi că încă se urmăzeă acăstă catachris, nu numai acela voră fi pedepsiți, ci și voi ispravnici lor veți fi în vină pentru neputarica de grijă; căci D-nia mea pentru acca ve avemă orânduți ispravnici pe la județe, a căuta înși-ve pricinile norodului și la cele ce se cade a fi și protopopul, să-și dați de scire și să-lă chimați de față, și pe celă vinovată de pricină mai mică, cum am disă, cu bătaie să se osîndăscă; iar pentru vină mai mare să înscințați Domniei mele.

VI. Pentru hoți și făcători de răutăți, cari sunt dovedii în faptă de hoție, să ve părăsiți de a-și globi și a-și slobođi fără de a nu-și trimite aci, seă a-și ține pe la închisorile d-v. îndelungate zile, ci făcându-le ecsamenulă cu bună cercetare, fără de vre-ună felă de interesă, în 3 zile multă în 4 zile, până le veți sevăși cercetarea și ecsamenulă, să-și trimități aci, ca să li se facă otărirea și pedepsa după pravilă; nici să asupriți pe cinevaș fără de bună cercetare și fără de faptă dovedită, ca să-și globiți și apoi să-și slobođiți.

VII. Pentru căpitanii, slujitorii de la județe, scii poruncile ce sunt date de către Domnia mea, pe largă, care trebuie să fie trecute la condica județului acolo și citindă le veți înțelege. Și atât pentru aceea ve poruncimă, că și pentru poterași de aci am poruncită și d-sale vel spatăr, ca să nu fie volnici de sineși a face vre-o pornire, cu pricină că aă auzită de hoți și să plece prin sate să apuce locuitorii și să facă supărări seă jafuri și necazuri locuitorilor, ci când veți înțelege, că se simte undevaș de nisca-va hoți, ori s'au întemplată să facă vre-o pradă seă răutate la vre-ună locă, atunci d-v. să-și trimități ca să le iea urma, dar de va fi trebuință și de potere de aici, ne veți înscința numai deăcătă și cu porunca D-niei mele se voră trimite de aci de la polcovniculă poterașă; iar fără de scirea și porunca Domniei mele să nu aibă a face pornire și a ambla prin județe; cum și slujitorii asemenea fără de pricină trebuincioasă și fără de a nu fi trimiși și porunciți de d-v. să nu-și îngăduiți, și atunci cu porunca Domniei mele, când se voră trimite poterași, tot să aveți purtare de grijă, ca să vedeți cum se pörtă prin județe, ca nu cum-va, cu pricină umbletului după hoți, să facă nisca-va asuprelă, jafuri locuitorilor, seă vre-o cheltuală și frământătură satelor; că pentru acea li-s'au orânduți a lua din cele ce voră găsi asupra hoților, după poruncile ce s'au scrisă încă din anulă trecută, ci când îi veți vedă purtându-se răă, să ne și înscințați prin d-lă vel spat. Asemenea și slujitorii aă să se pedepsăcă fôrte, când voră face supărări și nedreptăți locuitorilor.

«Pentru tóte acestea, nu în pu ine r ndur  v'am scris cărțile D-niei mele, lu nd   nv   tur   i porunc ,  i urmare nu vedem . Ci ca să nu pute i a vă îndrepta la urmă vrc-unul , că nu a i sciut  hot r rile cum să urma i, iată  i acum pe larg , cu pontur  v  ar t m , care puindu-le înainte-v  aceste , să le p zi i în tótă vremea, ca să nu c de i în urgia Domniei mele.  i nu numai pre cei ce vă aduc  cărțile Domniei mele să-i primiți a le căuta jalbele, ci  i fără de cărțile Domniei mele viind   i j luindu-se, să le c uta i de dreptate ; pentru că între jalbele norodului, ce se dau D-niei mele, vedem  pricin  mică de pu in  lucru, care s'ar put  sevr si de acolo, fără de a nu mai trep da  erani  pe aci,  i D-tre nec ut ndu-le, de nevoie vin  de pe la depărtate locur , pentru lucru pu in ,  i li se pricinuesce mai mare stingerea ; ci dar, c nd  i după aceste porunci, cari cu putere pe larg  v  seriem , nu ve i fi urm tor  la vre-una dintr'aceste  asemenea,  i iar  i vom  ved  pe vrc-unul  că a f cut , în mare urgie  i ped ps   l  vom  pedepsi. 1777, Iulie 6.

V.

Religiunea sub Ipsilante.

Sosit  la Bucureșci  n 3 Fev. 1775, pu ine  ile după aceea, la o-casiunea lăsatului de sec  de postul  mare, Divanul , prin marele Ban ,  inu Domnitorului urm torul  cuv nt ,  is  «*Ora ie*», după vechiul  obicei . E  i o bucat  literar , care se cuvine a fi cunoscut  :

«Lucru pl cut  lui D- eu mai mult  dec t alte bun   i, P. I. D mn , ne  nv   m  din D- c sca scriptură, cum că este mul amita ce se face de cătră cei mul amitor , pentru ale lui faceri de bine ; drept  acca dar  i nou  nevredniciei prosl vind  s t. numele lui,  i mul  mim  de t t  facerea de bine  i milostivirea ce arată către noi, carele după nemărginita milă cu starca ce te-a  or nduit  pe M. T. nou   i  erei ace tia, ne-a  bucurat  de am  ajuns  la începerea sf ntului  i marelui post , a căruia u ile deschid ndu-le,  n l  m  glasur  de rugăciuni, ca prin cur  enia postului să lumineze t te sim turile cele sufletesc  ale M. Tale, precum  i cele trupescă să le  nt r esc   i  mplinind  curgerca postului, să  nvrednic esc  pe M. Ta să  ii st lp r  în m n , cu bucurie, ca se  nt mpini pe p zitorul  M. Tale, at t  la intrarea în Ierusalim , c t  i la  nvierca din mormîntŭ, pe carele mul  mindu-l  cu buna oblăduirea ce faci M. Ta norodului s u, ce  i l'a   ncredin at , să- i d ru esc  ve nica pace, cea ce a  dăruit'o mucenicilor  s i, să predelung esc  hotarele scumpei vic i a M. Tale, să te bucur  de gata supunere a  erei  i țera să se bucure de  n -

lépta oblăduire a M. Tale; țera să cunoscă pe M. Ta, părinte milostiv, și M. T. întrînsa să te nădăjduesci, ca în nisce fii; și așa cele două părți făcându-le una, să bine-voiască Impăratul ceresc a fi în mijloc, precum însuși la evanghelie au făgăduit și să blagoslovască amîndouă părțile în toate dîile vieții M. Tale. De vreme dar, ce acum la începerca postului s-ta biserică poruncesc a ierta unul pe altul, ca cu fețe și inimi curate se intrăm în curgerea lui și de vreme ce firea omenescă, iar mai virtos cu supuși către stăpân, nu pot fi fără greșelă înaintea stăpînitorului sîi, de aceea și noi smeriți și prea plecați supuși, aducînd rugăciune de umilință, plecăm genuchile inimilor noastre și cerem de la stăpînul nostru iertăciune de toate cele ce vom fi greșit înaintea M. Tale și Domnului Dumnezeu să învrednicască pe M. Ta într-o împărăție cerurilor la adunarea cu cei întâi chemați, amin (1).»

Ipsilante ținea la conservarea deprinderilor vechi, ca aceea de a face Divanul *orație* Domnului la începutul postului și la sărbători. Ipsilante se preocupă serios de îndreptarea simțului religios în țară. În acest scop el căută să reorganizeze biserica și dete, între altele, chrisovul relativ la mănăstiri ce dăm în nota aci (2).

(1) Cond. No. 2, (fila 19 și verso).

(2) «Cu mila lui Dumnezeu fiindu noi orînduiți la acest domnesc scaun al tuturor țercilor Ungro-Vlahiei și găsind în această țară haosul neorînduiei ca și mai înainte de facerea lumii, pentru anarhia de atîta ani și aflîndu întinericul între judecători din lipsa luminei pravililor și mi de mi de greșeli la alșverșuri, pentru aceste pricin de mai sus numite, am socotit, ca mai înainte decît toate lucrurile, să conținem anarhia locuitorilor, împărțind la toți cu ce se cade și să punem între judecători lumina povățuirii prin pravile, ce am alcătuit cu mare osteneală, dîndu nizam și cumpăna dreptății prin nartă la cei ce fac alșverșuri și îndreptînd prin aceste ca la un trup și la cele ce lucră împreună sufletului; năzuim acum chiar la lucrul sufletului, ca un mai mare la cinste, măcar că al doilea la orînduială; al căruia suflet datorie mai mare fiind închinăciunea și lauda ziditorului, ce se sevârșește în sfintele locașuri și biserici, precum dice psalmistul, an socotit și pentru acestea a orîndui cele trebuincioase, cu-vincioase și folositoare și măcar că oblăduim această mică stăpînire, dar ne silim a o îndrepta după asemănarea celei mari stăpîniri, fiindu-că dela ea am luat și ființa și stăpînirea, precum dice apostolul Pavel: «nu este stăpînire decît dela Dumnezeu, ipocrit» Deci din chrisovele ce ni s'au arătat pentru sfintele mănăstiri ce se află în această de Dumnezeu păzită creștină țară noastră, vedîndu-le în fel de fel de stări, și rînduielele cele întocmite de ctitori neurmătoare, am socotit, ca o mare datorie a noastră, să le aducem la orînduiala cea dintâi.

«Așa și pentru Kinovie puind mai mare sîrguință (fiindu-că aceste sunt

Dacă Alex. Ipsilante avu inimă bună către biserica națională, el

și se numescă adevărate mănăstiri) și cetindă cu mare luare aminte rânduecele ce li s'au făcută pentru dînsele, amă lăudată rîvna cea de D-ducă iubită a acelor pururea pomeniți ctitori domni, amă socotit că trebue și noi, celă ce ni s'au încredințat, cu mila lui D-ducă, ocărnuirca Domniei și acelu ce ne-amă luminat ore-și cum, după măsura sfintei învățături (la care înțelopciumca cea de susă ne-amă învrednicit a ne împărtăși) a alege și întări cele bune orîndueli cu cărțile noastre, iar cele ce nu s'au sêvêșit a le împlini.

«Și pentru ca să nu ne arêtamă numai cu cuvîntul, că îngrijimă pentru aceste, iar nu folosimă în fapte, iată dar, că întărimă tôte dreptățile lor și milele cele mai de înainte, nescădîndă nimic, ce încă adăugămă la unele și altele, le și dămă chiar acestă dară, adecă a fi nesupêrate și în pace la orî-ce cerere și dare se va întâmpla, afară numai din cele rînduite la școle, folositore de obște dări de bani, alcătuite cu deosebită chrisovă, fiindă-că acêstă dare amă socotit a fi cuviinciosă de la mănăstiri; iar ca să se folosască din veniturile lor și din milele domnesci și să nu se piardă în zadară îndestularea ce au din Țetarea dăjdiilor, ci pentru a cheltui în trebuințe cuviinciose și de sufletă folositore, poruncimă sa se urmeze aceste mai josă orîndueli :

«1. Kinoviarhulă și proestosulă mănăstirei fiindă în locă de tată ală kinoviei, să pòrte grija cu dragoste părintescă de cel-l-alți ce se sihătescă împreună cu elă, pentru tôte cele trebuinciose loră, împărtășindă pre toți cu hrana de o potrivă și cu asemenea îmbrăcăminte, cum și la slujbe întăiu elă să împlinască cu fapta rînduiala supunerei și să se facă pre elă pilda celor-l-alți. Să fie împodobită cu viață cinstită și fără de prihană și încă nefiindă lipsită de sciința sfințitoră scriptură, ca să pôtă povățui pre cel-l-alți frați totă-d'auna prin cuvîntulă învățaturei la celo spre mântuire și să fie destoinică a primi elă singură gîndurile celor-l-alți frați, ce se ispitescă, iar de nu, să aibă duhovnică cu praxisă ajutoră la acestă lucru, împlinindă acêstă mare datorie duhovnicescă, grijindă din tótă puterea, ca să sporască părinții spre lucruri bune, pentru buna orînduială a mănăstirii și cea mai mare decât tótă să pòrte grija de bună împodobirea slăntului locașu și să sêvêșască tótă slujba bisericei de peste ană, după tipic, și fiindă-că elă este în mănăstire ca ună capă toți cel-l-alți să fie plecați ca unui tată și să i să supue la tôte, pentru numele Domnului, ca unuia ce priveghază pentru sufletele loră.

«2. Fisce-care mănăstire să aibă *skevofilaka* crescută din mănăstire și în vrîsta bătrînețeloră, înțelptă și cu minte și prin fapte cunoscută de credinciosă, la ală căria mână să se încredințeze prin catastihă curată, iscălită (însă nu de toți părinții, pentru taină, ci de cel mai vrednic de credință) tôte odorele mănăstiresci i veșmînturile și cărți i chrisove și seneturile mănăstirei și totă venitulă mănăstirei să se adune în mîna lui, purtândă grija de tôte, neatingîndă-se de nimica, spre a cheltui lucru obștescă numai la trêba lui, sêu să dea slobođenie la alții a cheltui în zadară, nică să lase a se strica cărțile bisericei și sineturile de șoreci i de molie, că va da sêma pentru tôte și se va și osîndi pentru nepurtarea de grijă. Pentru care lucru, trebue odată pe sêptemână să le caute tôte, avîndă și ajutoră vre-unulă din cel vechi al mănăstirei, crescută în mănăstire și credincios, ca întêmplîndă-se vre-odată să cadă în bôlă ske-

fu destul de cult și de politic, ca să acorde protecțiunea și la bi-

voșilaka, orî să móră, să scie el tóte până la cel mai mic lucru, spre a nu se pierde nimic dintr'ensele.

«3. Este de mare trebuință a avé și iconom, nu străin, nici venit de cu-rînd, ci și el să fie crescut în mănăstire și cu sciință de tóte ale mănă-stirei, vrednic de a chivernisi tóte ale mănăstirei, spre spor și a împlini trebuința fieș-căruia, să slujescă cu credință și în frica lui D-deu, neatingîndu-sc, orî cheltuind cele de obște la tréba lui, séu vre-unei rudenii a lui, și pentru tóte cheltuețele ce va fi trebuință la obște, să aibă clu catastih curat, de tótă luna, și să-lu dé la *skevoșilaka*, de la care trebuie să ica și trebuincioșă cheltuială pe tótă luna, care catastih să se iscălescă și de cei-l-alți părinți ai mănăstirei, pentru credință, ca să aibă arhierul locului din ce să se plioforisescă, (fiind trebuință) de starea fie-cărei mănăstiri, fiindu-că numai la acesta dăm voie ca să cerceteze acestea, ca nisce lucruri cuviosc și aferosite la cuvioși și să nu se sfetescă cuvîntul la obște, fiindu că dintr'acéstu lucru nu numai că nu se face vre-unu folos, ci se întemplant de multe-orî de aduce și pagubă. Iar de se vor aréta, că n'au ieconomisit bine, atunci, din porunca noastră, se va face cercetare, iarășî cu scirea arhierului.

«4. De vreme ce în anii trecuți, din împrumuturile fără de cuvînt au în căput mănăstirile la grele datorii, pentru acésta *embodisim*, că de acum înainte să nu fie mănăstirile slobode a se împrumuta fără de trebuință mare; însă și atunci făcendu-se zapisu iscalitu de *skevoșilaka* i de econom, și arétându-sc la păstorul cel mare și el sciind din socotelile dosolipsei datul și luatul, că nu sunt îndestule veniturile mănăstiresci a ieconomisi trebuințele mănăstiresci, să dea voi ea se împrumuta numai cu cât va fi trebuință și să întărescă și cu mâna sa zapisul și să porțe tótă grija, ca iarășî din buna economie a veniturilor mănăstiresci să răsplătescă datoria (căci cei ce vor împrumuta cu a lor numai iscalitură, se vor osândi și vor plăti dintr'ale sale cea-ce s'au împrumutat și cei ce vor împrumuta numai cu iscalitura egumenului nu vor avé nici o putere a cere de la mănăstire); și pentru ca să nu se facă pagubă și nedreptate la cei ce se împrumută, voim să fie cunoscutu acestu șartu la toți împrumutătorii și să aibă totu-d'a-una grijă arhierul locului pentru buna stare a mănăstirilor și să nu se lase nici de cum a se schimba séu a se înștrăina moșiile mănăstiresci. Oprim încă de acum înainte a nu se da în arendă veniturile moșilor mănăstiresci, pe doi-trei ani, ci numai pe un an, și atunci de va avé mănăstirea folos mai mare, fiindu-că mai bine este părinții mănăstiresci a strînge veniturile moșilor, ca să folosescă mănăstirea, decât cei ce cumpără venitul. Și de acum înainte mănăstirile să nu mai aibă voe a cumpăra moși, ci mai bine este să lucreze cele ce au în mână și să meremtisescă cele stricate, și de va rămâne vre-unu prisos din veniturile mănăstirei să se păzescă pentru altă trebuință mai mare.

«5. Fiindu-că capul tuturor răutăților este schimbarea adese a egumenilor, și mai vîrtos schimbarea lui *skevoșilaka*, carele este credința de pază odórelor bisericesci, așijderca și a economului, pentru acésta voim, ca să fie aceștia în dregătoriile lor în tótă viața lor neschimbați, fiindu-că aceștia sunt ca o temelie la tótă evtaxia și neștrămutarea mănăstirilor. Iar de va fi trebuință,

sericile altorŭ religiuni. Aşa în cond. No. 3 de anaforale, aflămŭ următorulŭ chrisovŭ acordatŭ catolicilorŭ din C.-Lungŭ :

«Cartea Bisericeŭ Baraŭilorŭ dela Câmpu-Lungŭ sudŭ Muscelŭ.

«Davatu gđvm. Bisericeŭ Baraŭilorŭ din oraşulŭ Câmpu-lungŭ, ca să aiba a ŭinē şi a scuti lude 2, însă ómenŭ strēinŭ, pentru care aducēndŭ adevcrinŭa do

din vre-o greşólă mare, a se scóte aceştia, să nu se facă acēsta aşa îndată şi fără de chibzuire, ci prin anafora deobşte să se arēte pricina la arhiereulŭ loculuŭ, şi acela cercetāndŭ cu deamēnuntulŭ, şi încredinŭāndu-se, că acele cuvinte sunt drepte, şi so pricinuesce scandală şi pagubă mōnăstirilorŭ, atunci, prin scirea Nōstră, are voic obşte a să alégă alŭi, ca să-ŭ puie în loculŭ lorŭ.

«6. Cum că se cade a primi pe toŭi cei ce vinŭ la chinovie, porunca Domnieŭ nōstre cu glasŭ marc đice ; numai să-ŭ cerceteze cu căđuta cercare, de se facŭ călugări cu gāndŭ de mīntuirea sufletuluŭ lorŭ şi în firea lorŭ fiindŭ, iar nu din vre-o altă pricină nāzuindŭ. Să se întrebe încă acela ce vine la ăhinovie, la ce slujbă aŭ fostŭ, şi ce meserie aŭ avutŭ ? că de va fi fostŭ slugă şi aŭ lăsatŭ pe stăpānulŭ sēŭ, sēŭ ostaşŭ fiindŭ şi aŭ fugitŭ, pre unŭ ca aceştia mai bine este a le da învăŭtură şi a le deschide ochiŭ, trimiŭēndu-ŭ la stēpāniŭ lorŭ, precum şi apostolulŭ Pavelŭ a făcutŭ, trimiŭēndŭ înapoi pre Ovidiŭ la Filimonŭ ; iar de va fi celŭ ce vine la chinovie însuratŭ, nici de cum să nu se primēscă, căci acela nu este stăpānŭ trupuluŭ sēŭ, fiindŭ-că s'aŭ împreunatŭ o-dată de Dumneđcŭ şi nu póte a se depărta de muierea luŭ, afară când se va învoi cu muierea luŭ, şi ş'atunci prin scirea Păstoruluŭ ŭcreŭ să fio primitŭ. Iar de va veni cinevaşi vēduvŭ fiindŭ, avēndŭ copii nevārsniciŭ, se cade a fi înduplecatŭ mai multŭ la îngrijania copiilorŭ luŭ, decât spre a se face călugărŭ, căci acēstă stare de călugărŭ aŭ datŭ voic Domnulŭ a o face nescine din proerisis, iar dragostea către celŭ mai aprópe alŭ sēŭ, aŭ poruncitŭ, ca unŭ lucru de marc trebuinŭă, şi ce este mai aprópe decât *copiiŭ* ? Să se iea aminte încă şi vērsta celorŭ ce vinŭ la chinovie, căci cei nevērsniciŭ nu se cuvīnŭ a se primi, ca să nu pricinuiască scandală la obşte, jucāndu-se la lucrurile de sārguinŭă, mai vērtosŭ făcēndu-se împedicare la cei ce se sihās-trescŭ, fiindŭ-că siclēnulŭ meşteşugesce vērsta cea tīnēră spre a o aduce la alunecare.

«7. Se cade cei ce aŭ îmbrăŭişatŭ viaŭa călugărēscă numai decât să taie mai întâiŭ tótă innădirea alişverişurilorŭ ce aŭ avutŭ mai înainte în viaŭa lorŭ, ca prin diata de mórte să aşeze bine ale lorŭ, împărŭindŭ moştenirea lorŭ la cei ce aveaŭ datorie să-ŭ caute la bētrāneŭe şi la rudeniile lorŭ, orŭ la altŭ cinevaşi ce li-se vorŭ părē că este cu cale ; iar ceea ce le-va mai rēmāno să o dea la mōnăstire, unde se vorŭ învrednici a se tunde şi să rămāie neclătite în veci şi să nu se supere mōnăstirea de acēstă, nu numai de rudeniŭ, ci nici de cei mai de aprópe. Incă şi cliŭ însuşi de se va căi şi va vrē să iea înapoi ceea ce aŭ datŭ la mōnăstire, să nu póťă, nici să se asculte măcarŭ, ca unŭ lucru ce s'aŭ afierositŭ luŭ Dumneđcŭ ; acesta ca unulŭ ce aŭ primitŭ sārăcimēa do bună voia luŭ, trebue să se mulŭămēscă la bucatele de obşte, ce se punŭ înainte luŭ şi să se îmbrace cu îmbrăcāmintele cele de obşte, ce se înpartŭ la toŭi, prin bla-

la dumné-lorū ispravnicîi judeţului, că sunt străinî cu adevăratū, să li-se dea şi pecetluitulū Domnicî mele, pe numele şi chipulū lorū, ca să fie nesupăraţi despre rîndulū dăjdiilorū. Aşijderea să aibă a scuti şi ale Bisericeî drepte bucate, de oeritū oî una sută, de dijmăritū una sută, şi de pogonăritū pogone două-spre-dece, ce le are biserica în dealulū Topolovenilorū, cum şi de vinăriciū, vinulū ce se va face într'acea vie, i unū vierū, iarăşi omū străinū, care şi

goslovenia proestosulū, iar să nu se plângă şi să tînjască de prostimea lorū, fiind-că s'au lepădatū de lume şi de cele ce sunt în lume; iar de se va întempla a căde unulū ca acesta întru neputinţă şi bôlă, atunci trebuie a i-se orîndui şi hrana mai cuviinciosă, cu căutare în spitalū celū de obşte alū călugărilorū, purtândū grijă de elū.

«8. Pentru cei ce se trimetū la posluşanie, poruncimū ca să se călătorască cu adevărînţa proctosulū, ca de se va întempla să-lū întâlnască pe drumū omcni Domnescî, seū al arhierculū, să pôtă a arêta, că împlinescū posluşania supunerei. Trebuie încă să mai scrie proctosulū într'acea adevărînţă şi vremea cât are s'o facă afară, într'acea posluşanie, cum şi loculū unde se trimite, ca să nu metachirisască rău acce adevărînţe, şedëndū de-şi petrecū zilele afară din mōnăstirî, spre vătămarea sufletelorū lorū, ca să nu pricinuiască scandală la cei din afară, rătăcindū şi ei şi rătăcindū şi pe alţiî; şi pre unî ca aceştia, undă se vorū găsi să-î prindă şi să-î înfăţişeze spre cercetare, ca să-şi iea căduta certare.

«9. Nicî de cum să nu fie slobođi cei ce s'au închinatū metanie la o mōnăstire să se mute la alta, iar de va avē vre-o pricină asupra proestosulū, să alerge la arhierculū loculū, şi când arhierculū, va cunōse din cuvintele lorū vre-o vătămăre sufletulū lorū, să iconomisască mântuirea lorū, orî cu ce mijlocū va socoti. Iar de-î vorū vedē arhierculū că o face din uşurinţa minţei lorū, şi sunt nedestoinici, după una şi a doua învăţătură trebuie pre unî ca aceştia, ce nu se îndreptază cu cuvîntū, să li-se facă şi certare, ca să nu dea şi la cei-l-alţi rea pildă de nestatornicie. Oprimū încă şi pre proestosî mōnăstirilorū a primi vre-unū călugărū tunsū de alţiî în mōnăstirile lorū, fiindū-că acēsta nu numai strică starea călugărilorū, cea făgăduită de ei o-dată pînă în sfârşitū, ci printr'acestea se aduce la mōnăstire totū felulū de scandală; pentru acēsta se cade să se pedepsască nu numai fugariulū, ca unū *ipotactisū*, ci mai vîrtosū cei ce primescū pre ei, ca unî ce potū opri neorînduiala şi se arētă nebăgătorî de sēmă.

«10. Oprimū a intra mirenî în chinovie, ca unū lucru cu primejdie, măcarū de se va arēta şi cu evlavie, ci încă să fie opritū a nu obrăznici spre a metahirisî mirenî în mōnăstirî cātece lumescî, ca să nu facă smintēlă la buna orînduiala călugărilorū. Iar de se va întempla a intra, orî călătorū fiindū, seū pentru evlavie, se cade să şedă cu tōtă înţelepciunea, petrecëndū şi ăi şi nōptc şi să iasă apoi neatingēndu-se nimicu de ale mōnăstireî, ci mai vîrtosū să ajutoreze şi să miluască pre sihastri, ca pe nisce săracî şi rugătorî către D-đeu pentru ei şi pentru tōtă lumea; şi acestea nu numai pentru chinovie le orînduimū, ci şi pentru cele-l-alte mōnăstirî, ce nu sunt chinovie, ci sunt aşzate pentru alte multe bunătăţi, fiindū-că cu aceste trebuinciose porunci Ni se pare Nouē, că nu numai nu facemū vre-unū lucru înpotriva orîndueleurū ctitorilorū, ci încă mai vîrtosū ajutorāmū la scoposulū lorū, cea vrednică de laudă orînduială,

acela să fie nedajnică întru nimică, pentru că acéastă milă au avut'o biserică și dela alți răposați frați Domni, precum adevereză Hrisovulū Domniei sólo răposatului Grigorie Vodă Ghica cu let. 7242.

«Dreptū acea dară și Domnia mea, Ni-amū milostivitū de amū înoitū acé-stă milă de mai susū arétată, și de obște poruncimū : nimenca întru nimica de cele ce mai susū se cuprinde, supărare să nu facă ; că așa iaste porunca Domniei mele, i saam recch. gvmd. 1775 Iunie 28.

ca să pótă acestū felū de mănăstire să urmeze acestea fără de cuvintū, care-le s'au părutū lorū că este bună, folositorū și mântuitorū de sufletū, iar nu cu pricină de lipsirea veniturilorū, să se scađă facerile de bine ce le orînduimū, séu să fie lipsite mănăstirile (la care sunt afierosite acestea) de ajutorulū lorū celū prin puțină. De vreme ce egumenii acestorū mănăstiri, când cheltuescū rău veniturile, séu când le mistuescū și nu au dovadă nici de veniturile carī strîngū, nici de cheltuecele ce le facū, fiindū-că sunt numai singurī egumenii skevofilaka și economi, din care acésta urméză de multe ori să se cheltuească facerile de bine cele orînduite de ctitori, și să se isterisescă mănăstirile (la care sunt afierosite) de ajutorū și să se stingă pomana ctitorilorū din pricina acesteī rele economii ; pentru acésta, ca unū lucru trebuinciosū, poruncimū să se păzescă tóte cele mai susū numite orîndueli atātū de *skevofilaka* i de economi : de împrumutare, de vinderca veniturilorū, de cumpărături de moși, de tunderea călugărilorū, și eșirea la poslușanie, ca nisce lucruri ce sunt spre ținerea și întemeierea mănăstirilorū, cu care nu numai că se ține și se păzescce economia cea din afară, ci mai virtosū pentru binele moșilorū mănăstirei și pentru urmarea facerilorū de bine ce mai susū s'au numitū.

«Acestea tóte chibzuindu-le împreună cu P. S. Sa părintele Mitropolitulū alū Ungro-Vlahiei și cu iubitorii de D-đeū părinții Episcopi și găsindū aceste lucruri folositóre de obște și la sitș-care, hotărîmū ca în veci să se păzescă celū mai micū lucru, orînduindū nazirū acesteī trebī pre mai sus numiții arhieriei. Decī rugămū și pre cei din urma noastră frați Domni, carī din Pronia cea de susū se vorū alege și se vorū învrednici acestui scaunū domnescū, să îngrijescă pre maica noastră cea de obște, s-ta lui D-đeū biserică, prin paza cea cu deamănuntulū acesteī de D-đeū iubită bună orînduială a mănăstirilorū, de vreme ce aceste orîndueli nu sunt ale noastre isvodiri, nici lucruri scóse din mintea noastră, ci sunt asemănate cu ale sfinților părinți Vasilie și Teodorū Studitulū Efrem Siru, i proci, cei ce scriū de orînduilele mănăstirilorū, celorū din năuntru și celorū din afară. Pentru acésta, întru întărirea acestora și pentru paza cea nesmintită a acestora tóte, fiindū-că sunt destule blăstemuri, afurisenii și înfricoșări de legături nedeslegate în hrisóvele D-nilorū celorū mai dinainte, nu le adaogămū și noi, ci mai vĕrtosū nădăjduimū că Domniī cei pravoslavnicī, prea multū prin dragoste, séu prin înfricoșări de rĕsplătiri se voru îndemna spre a face bine, de vreme ce unulū este vrednicū de laudă și de cunună, iar cel-laltū este lucru prostū și vrednicū de defăimare. Decī pentru acésta s'a datū acestū domnesculū nostru hrisovū, de fața fiindū P. S. părintele Mitropolitulū, iubitorii de D-đeū Episcopi și cei de bună nĕmū credincioși boeriī cei mari ai Divanulū Domniei mele, întărindū hrisovulū acesta și cu credința prea iu-

Totă asemenea acordă luteranilor dreptul de a-și construi biserică din Bucuresci. (Aron Florianu dice, că acestă chrisovă a fostă dată luteranilor după stăruința Ministrului suedez din Constantinopole(1).

biților fil ai D-niei mele Constantină VV., Dumitrașcu VV, etc.» Acestă hrisovă îlă avemă și în grecesce, cu adăogirea vorbelor: ἐν τῷ ἸΒ (alū doilea) ἔτα τὴν ἡγεμονίαν ἡμῶν ἐν τῇ αὐθεντησῇ ἡμῶν καθέδρᾳ ἡ Βυκκρεσίᾳ, ἐν ἑταῖς σωτηρίῳ χιλιοσῶ ἑπτακοσῶ ἑξομοικιστῶ ὥκτω, κατὰ μῆνα (lipsesce luna) ὅπερ ἐπιστασιθὲν (ruptū) ἀσβαλῶς ἐν τῇ ἀγιωτάτῃν μητροπολῇ. Mai urmăză în condica No. 2: 1) Hrisovulă dela Mircea Vodă dotându mōnăstirea Cozia în 6896 Maiū 20. 2) Dela Leonū fiulū lui Ștefanū Vodă. Aceste urice aū servitū lui Ipsilante la redactarea chrisovuluī de susū. Am publicatū în memoriile presintate la Aca-demie în 1887—1888, (pag. 69) unū chrisovū de la 1626, celū mai vechiū re-lativū la chinovī, scrisū în romāncsee. Comparc-se acestū chrisovū cu alū lui Ipsilante.

(1) Veđi «Istoria principatului Romāniei», pag. 164. (Buc. 1839). Eată hrisovulū copiatū de noi după originalū, dar aflătorū și în copie în Cond. 3, fila 228.

Chrisovulū Sașilorū. 1777, Iulie 4.

«Domniū și oblăduitoriū cārora li se încredințeză și li se dă sub stăpānire țēri și noroadc, de la D-đeū sunt aleși și înălțați la acca înaltă și proslăvită stepenă a Domniei, spre ocārmuirea norōdclorū și a politiilorū, netăgăduită datorie aū dar a păzi și a întări politiile sale, spre a-și înmulți supusulū sēū norodū, revērsāndu-și Domnia sa milostivire către toată obșteā, precum și volnici sunt a da și a dāruī din domnescile lucruri orī spre cinc-lū va nās-tăvi D-đeū; decī dar, obicinuitū lucru este, prin cetăți și prin politiū mari, unde sunt scaune de Crăi și Domni, de se află multă adunare de norodū, și nu numai dintr'ar pāmēntuluī aceluia, ci și din străini și sunt primiți și ocrotiți toți, avēndu-și fiesce-care nēmū, și din străini, după ritulū sēū, deosebite case spre a-și face rugăciunea lorū către D-đeū; precum și aci în orasulū Bucuresci, deosebitū de catolici, de armeni și de ovreī, ce sunt birnici prea puterniceī împērăți și aū biserici pentru ruga lorū, aflāndu-se aci spre locuință căț-va din ritulū sāsescū cari făcēndū rugăciune la Domnia mea, ca să le dāmū voe să-și facă și o bisericuță aici în orașulū Bucuresci, în loculū unde aū avutū și mai 'nainte, să le fie pentru închinăciune către Dumneđeū, după ritulū sēū, și socotindū Domnia mea, că nici de stricāciune nu este „orașulū“ a avē și ei biserică, și că nici ză-tignire noroduluī să nu fie spre a se înmulți și a se întări politia acēsta, mai vētosū că vēlēndū Domnia mea la mână lorū și Hrisorulū rēposatuluī Domnū „Constantinū Mihaiū Gehan Racoviță Vvd. ot 1753. Noem. 1, cu care le-aū datū voe de-și aū bisericuță aci în Bucuresci și după ce aū sēvōrsit'o aū și miluit'o, ca să aibă a ține aici în pāmēntulū țērei 6 pogōne de vie și o sută de stupi, rīmātori și oi o sută, și tōte aceste bucate să fie în pace și iertate, stupi și rīmātori de dijmăritū, și oile de oieritū, și nimeni de nimicu la aceste bucate și vinulū ce va face în vii de vināriciū, nici o supērare să nu facă; dar după vremi s'aū stricatū acca biserică, decī după rugăciunea lorū, ca nisco străini ce sunt, nu i-am trecutū cu vederca, nici am lāsātū a fi de totū ne-

Acordându protecțiunea sa eterodoxilor, Ipsilante nu uită de a favorii, după obiceiul timpului, pre cei cari treceau la religiunea ortodoxă în mod voluntar (1).

socotiți, cu nebagare de sēmă, și pentru ca să cunoscă, că nu sunt spre oropsire, ci își aū orînduiala lorū legei lorū, dāndu-le o îndemnare de liniște, ca orî câți arū vrē de mulți să vic aici spre locuință, in'am milostivitu Domnia mea asupra-le și le-amū datū voie, să-și facă bisericuță în loculū ce l'aū cumpărātū, unde aū avutū și mai 'nainte, și asemenea ca aceea, și le dāmū volnicia de-sevîrșitā, ca să-și aibă cu pace bisericuța, ce vorū face la loculū ce s'a numitū mai susū, care este în mahalaua Stejarului, însă numai bisericuța acēsta, iar nu și cu alte împrejmuri de zidū; așjderea orînduimū acei bisericuță pentru ajutorū milele ce le-aū avutū de la rēposatulū Domnū Constantinū Mihaiū Gehan Racoviță Vvd. ca întocmai după cum se coprinde mai în susū ascmenea să le aibă și de acum înainte; dreptū acea poruncimū Domnia mea și Domniei vōstră bocrii slujbași, orî de ce trēptă veți fi și vē veți orîndui cu aceste slujbi, să aveți a vē feri de aceste bucate cu suma ce scrie mai susū ale bisericuței să-sesci, nimeni nici unū felū de supērare de ninicū să nu faceți, că orî-carle i-arū supēra cu ceva, cât de puținū, peste porunca Domniei mele, unī ca acci binc să scie, că marc scārbă și certare vorū avē de către Domnia mea; și pentru ca să aibă biserica acēsta neclintitū mila ce i-amū rînduitū Domnia mea, i-amū întăritū hrisovulū acesta cu însăși credința Domniei mele. Iō Alex. Iōnū Ipsilante Vodă și cu credința prea iubiților Domniei mele fi Constantinū Vodă și Dumitrașco Vodă, mărturii puindū pe toți cinstiți și credincioși bocrii cei mari ai Divanului Domniei mele: Pan Nicolac Dudesco vel. Banū, Dumitrache Ghica vel spāt., Nicolae Brāncoveanu vel vorn. de Țēra de Susū, Badca Știrbeii vel. vorn. de Țēra de Josū, Ștelan Prișcovēnu vel. log. de Țēra de Susū, Dumitrașco Racoviță vel. log. de Țēra de Josū, Enache Văcărescu vel. vist., Costache Ralet vel. post., Radu Slătineanu vel. clucer, Scarlatū Manu vel. comisū, Dimitrie Varlam vel. paharn., Iōn vel. stoln., Dumitrașco Racoviță vel. slugerū, Ștefanū vel. pit., și ispravnicū Dumitrache Racoviță vel. log., Grigorie Bălăsache 2-lea log. și s'a scrisū hrisovulū acesta întru alū treilea anū dintru întâia Domnie a Domniei mele, aici în orașulū scaunului Domniei mele Bucuresci, la anī de la zidirea lumii lēt. 7825, iar de la mântuirea ei 1777. De Petrache log. de Taină. 1777. Iulie 4.

(1) Iată unele exemple:

Carte de scutēlă a lui Mihaiū Botezatu.

«*Davat gvmđ.* Acestū omū anune Mihaiū dela Temisvarū, carele viindū din strēinătate cu soția lui, Nemțioică, de a primitū provoslavnică credință, precum ne adeverimū Domnia mea din cartea Măriei sēle rēposatului întru fericire Alexandru Scarlatū Ghica Vodă, m'amū milostivitu și Domnia mea printr'acēstă carte a Domniei mele, de l'amū iertatū de tōte dājdiile și orînduelile verī căto vorū eși dela Visteria Domniei mele peste anū în Țēra și aici în Tārgū, de nici unele valū scōu supērare să n'aibă, și ne avēndū nici unū felū de chivernisēlă pentru hrana vieții lorū, i-amū iertatū Domnia mea, și o pră-

Nu putem ūice, cā din punctulū de vedere naŭionalū, ci totū din sentimentū religiosū, Domnitorulū acordā scutiri ūi folōse bisericeī romāne din Braşovū ūi preoŭilorū acesteī bisericeī (1). Orī-cum, lucrulū nu era rău!

vălie a lui, rachierie, aici în Bucurescī, să fie scutită ūi apēratā de fumăritū ūi de căminăritū ūi de tōte angariile ce sunt pre prāvālī ūi cărciume; pentru care poruncimū Domnia mea ūi Domniei tale vel. Agā i vel. căpitane za dorabanŭi ūi altorū zapciī de aici din târgū, vēdēndū cartea Domniei mele toŭi să avcī a vē feri de măi susū numitu a nu face nice o supērare peste porunca Domniei mele; într'altū chipū să nu fie, cā aşa este porunca Domniei mele, *i saam rekeh gvmđ. 1775 Iunie 26.*» (Cond. 3, fila 99.)

Eată altā carte din Cond. 3 fila 150:

Cartea lui Ioniŭă Botezatulū, de apărare.

«*Davat gvmđ.* După jalba ce a datū Domniei mele Ioniŭă Botezatulū din evrei, arētāndū cum cā elū de felulū lui aū fostū evreu, ūi din multā rāvnā ce aū avutū aū trasū la pravoslavnica credinŭă, ūi aū cerutū dela Domnia mea, ca să fie nesupēratū despre rīndulū dājdiilorū ūi orīnduclilorū ŭeriī, să-l facū cartea Domniei mele de apērare, după acēstā jalbā orīnduindu-lū Domnia mea la Domnia lui vel. log. de l'au cercetatū, Domnia lui după cercetarea ce i-aū făcutū, aū arētātū Domniei mele, cum cā atātū elū, cāt ūi tatālū sēū, din botezaŭi din evrei ūi acum se aflā pe deplinū în pravoslavnica credinŭă cu tōtā orīnduiala ei; dreptū acea darā m'am miloŭtitū Domnia mea asupra lorū, ūi le-amū datū acēstā carte a Domniei mele, ca să fie în pacc ūi iertaŭi despre rīndulū dājdiilorū, nimine întru nimicū valū sēū supērare să nu le facā; aşa este porunca Domniei mele, *i saam rekeh. gvmđ. 1776 Ianuarie 4.*»

(1) Eată unele acte relative :

Cartea Protopopuluī de la Biserica din satu Scheiū, ca să fie oile apērate de saigī, carī strāngū oi Impērātescī.

«Vātavuluī ūi ciobanilorū de la oile sfinŭiei sale Protopopuluī Stefanū dela biserica Scheilorū, din Braşovū, ca să aibā a apēra printr'acēstā carte a Domniei mele, de cătrā saigī, carī strāngū oi Impērātescī, pentru cā aici la Domnia mea aū datū jalbā, cum cā le facū multe supērări ūi asuprelī fără de cale ūi fără dreptate, luāndu-le oile în silā, ūi fără de nici o tocmelā ūi altele; acele oi nu cā nu le sunt de vīndare, ci de vīndare le arc, numaī va ca să le vīndā cu preŭulū lorū; dreptū acea am datū Domnia mea acēstā carte a Domniei mele, ca să aibā a apēra de acēstū felitū de zulumuri, ūi oile ce le va avē de vīndarc să le dé cu voia ūi cu bună tocmelā ūi cu preŭulū lorū, cu banī gata, iar nu în silā ūi fără de preŭ; într'altū chipū să nu fie; *i saam rekeh. gvmđ. 1776 Februlare 26. Cond. 3, fila 155.*

Unū altū actū din Cond. 3, fila 133:

Chrisovulū a patru preoŭi de la biserica din Scheiu de lângā cetatea Braşovuluī.

«Acestorū patru preoŭi anume . . . ce sunt la S-ta biserică din Scheiū

Totū asemenea considerămū și ajutórele acordate la mai multe biserici

de lângă cetatea Brașovului, ca să aibă a ține pre pământulū țerei Domniei mele ale lorū drepte lucate; oi optū sute, adică fie-care preotū câte două sute, iar de către «Domnia mea să fie în pace și iertate aceste oi de oieritū, așjderea și păstorii de la oi, fiindū ómeniī străini din cea țeră și nefiindū ședători aci în pământulū țerei Domniei mele, încă să fie în pace de tóte dăjdiile și orinduelile câte vorū eși pe anū în țeră, de la visteria Domniei mele; asemenea și caii lorū încă să fie în pace de olăcarī și de alte angariī, și când vorū da alții cu cărți iscalite, iar aceștia totū să fie nesupérați, pentru că acéstă milă a avut'o acești preoți încă mai dinainte vreme, precum ne adevverimū Domnia mea din hrisovulū Domniei sale răposatului Grigorie Ghica Vodă, cu lét. 1758, ce-lū vědu Domnia mea întăritū și de Domnia sa răposatului Scarlatū Ghica Vvd. și de Domnia sa răposatului Alexandru Scarlatū Ghica Vvd. cu înseși pecetile Domniilor sale; dreptū acea și Domnia mea m'am milostivitū și printr'acestū cinstitū hrisovū alū Domniei mele am înoitū și am întăritū mila acestorū patru preoți de la Sânta biserică din Scheiu de lângă cetatea Brașovului, ca să o aibă și să se păzescă și nestrămutatū întocmai poruncimū dar Domnia mea boerilorū, ce veți fi cu slujba oieritului și altorū dregători și zapcii, să aveți a lăsa oile și alte numiților preoți și pe păstorii ce vorū fi la acele oi, și întru ninicū supărare să nu le faceți, căci orī-carele peste porunca Domniei mele, séu va cuteza a face cătuși decât supărare, și unulū ca acela să scie că va petrece scârbă și se va certa de către Domnia mea; și ain întăritū hrisovulū acesta cu însăși credința Domniei mele Ión Alexandru Ipsilante Vvd. și cu credința prea iubiților Domniei mele fiī Constantinū Vodă, Dumitrașco Vodă, și cu toți cinstiții și credincioși boeri cei mari ai Divanului Domniei mele: Pan Dumitrache Ghica Vel. Banū, Nicolae Dudesculū Vel. Vorn. de Țera de susū, Radu Văcărescu Vel. Vorn., de Țera de josū, Pană Filipescu Vel. Log. de Țera de susū, Stefanū Prăscovenu Vel. Log. de Țera de josū, Stefanū Mișoglu Vel. Spăt., Ienache Văcărescu, Vel. Vist., Scarlatū Caragea Vel. Post., Dumitrache Racoviță Vel. Clucer, Ienache Vel. Paharn., Constantinū Văcărescu Vel. Stolnicū, Manolache Crețulescu Vel. Comisū, Dumitrache Vel. Sluogerū, Nicolae Vel. Pitarū, și Ispravnicii Pană Filipescu Vel. Log., Gheorgache Mavrocordatū 2-lea Log., și s'a scrisū hrisovulū acesta în anulū dintru întâia Domnie a Domniei mele, aici în orașulū scaunului Domniei mele Bucuresci, la lét. de la mântuirea lumei 1775, luna lui Septemvrie 28 de Dumitrache logofetulū za taină.»

Altă Carte de milă a Protopopului Stefanū dela biserica din Scheiu Brașovului pt. 20 cai. (Cond. 3, fila 142—143).

«*Davađ. gvdvm.* Protopopului Stefanū dela s-ta biserică a Scheilorū din Brașovū, ca să aibă cu acéstă carte a Domniei mele, a ține aici în țeră, la pășune 20 cai ce-i are împreună cu oile, și nimenea nici unū felū de supărare să nu le facă, pentru că fiindū preotū de altă țeră și aflându-se protopopū, acéstă milă aū avut'o celū care după vremi s'aū aflatū protopopū la acea sântă biserică din Scheiū, precum ne adevverimū Domnia mea din cartea Domniei scele

din Silistria și din partea aceluși locu. O influință necurmată au avut Domniile noastre în peninsula Balcanică (1).

Compare-se chrisovul chinovilor, de Ipsilante datu, cu cele anterioare, de organizare a mănăstirilor, mai alesu cu acelu de la 1626 alu lui Mironu Moghila Barnoski din Moldova și se va vedé, cum legea s'a perpetuat în Principate, căci după 150 de ani, Alex. Ipsilante spune bisericeii aprópe aceleași lucruri ce i le spunea Mironu Barnoski.

réposatulu Costandinu Mihaiu Gehanu Vodă ot. lét 1763. Decí și Domnia mea m'am milostivitú de am datú voie mai susú numitulu protopopú, să-și ție în pace și fără supérare, pentru obiceiul ce este de daú străinii de vitele lorú ce le ținú la pășune aici în țérá; dreptú aceea poruncimú Domnia mea și Dumné-vóstrá ispravnicilorú ai județulu și altorú slujbași, verí unde și în ce județú se va afla acei caí, ai mai susú numitulu preotú, vedéndú cartea acésta a Domniei mele nici unú felú de supérare să nu le facă, ci să vó feriți și să le dați pace de tóte, că așa este porunca Domniei mele. 1775 Noemvrie 12.»

(1) Iată unú actú din Cond. 3, fila 213:

Chrisovulú sfintei Mitropolii dela cetatea Drăstoru de peste Dunăre.

«Lucrurile cele ce prin iubirea de Dumneđcú după plăcere cu cuviință se facú și se săvârșescú de către blagocești și iubitori de Christosu Domni, care dela Dumneđcú sunt aleși, măcarú că se potú cunosce la tótă obștimca și prin alte mijloce de fapte bune, iar mai alcsă și vrednică de laudă este evlavie și cuceria Domniilorú sale, către sfințele și dumneđeștiile lăcașuri, unde de apurarea să slăvesce numele marelui și a totú puterniculu Dumneđcú, ci dar și Domnia mea, fiindú cu acéști gândú cucernicú către sfințele lui Dumneđcú lăcașuri și mănăstiri, socotimú Domnia mea și pentru sfânta și dumneđeiasca Metropolie din cetatea Dărstorulu de peste Dunăre, la care se cinstește și se prăznuiesce hramulú tăierii cinstitulu capú alú sântulu slăvitulu prorocu înainte mergătoriulu și botezătoriulu Ioanú, fiindú-că acésta sfântá Metropolie au fostú zidită și înălțată de réposatulu Ghica Gregorie Vodă celu d'intăiú, după putința vremilorú de atunci, apoi după vremi s'au fostú surpatú zidirea curții de jurú împrejurú, câtú rămăsese izlaz, și biserica încă se dărăpână, ne cutezândú a drege cinevaș, și întru acésta stare au mersú până întru a doua Domnie a réposatulu Gregorie Ghica Vodă alú doilea, cândú Domnia sa, cu hărnicie, mijlocindú către puternica stăpânire au scosú firmanú Impărătescú, prin care i s'au datú voe, cu neoprită pozvolenie, și așa prin ajutoriulu Domniei sale și prin osărdia Metropolitulu ce au fostú atunci, de iznóvă s'au ziditú și s'au înălțatú curtea de jurú împrejurú și s'au dresú și biserica, și s'au făcutú și case, dar cu multă cheltuială și datorie; dreptú acca și Domnia mea îndemnându-mé, ca prin ore-care ajutoriú de milă, din venitulú domnescú a ne face noi ctitori, printr'acéști cinstitú chrisovú alú Domniei mele dămú și orînduimú milă acéstei sante Metropolii, să aibă a lua pe totú anulú câte 500 bolovaní sare de la oca Slănicú, bolovaní mari alcsí, care la vreme să fie volnicú trimisulu fără de nici-o zăticnelă a o rădica, și au să o vîndă, au să o ducă unde vorú vrea, și nici vameși, nici cămărași

Biserica avea, pentru administrațiunea ei județană, ca și astăzi, *protopopi*.

Protopopii erau numiți de Mitropolit și Episcopi, dar nu puteau să-și escercite funcțiunea în județe, până ce Domnitorul nu li dădea și el cartele de volnicie.

să nu-î supere de nimic, ca să fie mila acesta a acestei sante Metropoli de ajutor și de întărire, iar Domniei mele și reposesaților părinților, moșilor și strămoșilor Domniei mele veșnică pomenire, pentru că mila acesta o au avut sânta Metropole și de la alți frați Domni, precum ne-am adevărit Domnia mea, atât din hrisovele Domniei-sale fratelui Gregorie Ghica Vodă ot let, 7277. Așijderea înom și Domnia mea mila acesta, precum arătă mai sus; adevărit Domnia mea hrisovul acesta cu însuși credința Domniei mele lă. Ales. Ipsilante Voivodă, și cu credința pre iubiților Domniei mele fi, Constantin Vvd., Dumitrașco Vodă, și mărturi punem Domnia mea pe toți cinstiții și credincioșii boeri cei mari ai Divanului Domniei mele: Pan Scarlată Caragea Vel Ban, Nicolae Știrbei Vel Vor. de Țera de sus, Badca Știrbei Vel Vorn. de Țera de jos, Ioan Iuliano Vel Log. de Țera de sus, Dumitrașco Racoviță Vel Log. de Țera de jos, Ștefan Mișoglu Vel Spăt., Nicolae Brâncovenul Vel Vist., Costache Ralet Vel Post., Răducanu Slătinenu Vel Clucieru, Scarlată Manul Vel Comis, Dumitrache Varlaam Vel Pahar., Ioan Vel Stol., Teodosie Țigara Vel Slugeru, Constantin Vel Pitaru, și Ispravnic Ioan Iuliano Vel Log., Iordache Mavrocordat 2-lea Log. S'au scris hrisovul acesta în al treilea an al Domniei mele aici în scaunul orașului București, în luna Martie 21 la lăt. 7285, de Constantin Dascăl slovenescu.»

Eată un alt act din Cond. 3, fila 214—215:

Chrisovă a două sfinte biserici din eparhia Metropolia Drasta.

«Domni și oblăduitori cei aleși de Dumnezeu, cărora li s'au încredințat slăpăniri de țeri și de norode nu se îndestulează numai pe politiceseul norod a-l aduce la stare bună și îndreptare, ci mai vârtos prin lucrarea celor folositoare de suflet, care este milostenia, și mai ales la sfintele lui Dumnezeu locașuri, unde neîncetat se proslăvesc numele marelui și atotputernicului Dumnezeu; drept aceea dară și Domnia mea însciințându-mă pentru două sfinte biserici, ce se află în Eparhia sfinților Părintele Metropolitului Drăstoru, chiru Partenie, însă una în Casabaola Babadagă, la care se cinstesc și să prăznesc hramul sântului slăvitului marelui mucenic Dimitrie și alta în satul Cernavoda, la Bogazchioiu, la care se prăznesc hramul sântului părinteul nostru Nicolae arhiepiscopu Mireloru dela Lichia, făcătorul de minuni, și încă socotind Domnia mea, că pre lângă alte laude și prinose ce se aduc lui Dumnezeu în sfintele biserici de pravoslavnic creștin, este bine primit și mirézma tămărierii candelor și a făcliilor, fiindcă și acestea sunt spre slava lui Dumnezeu și spre podoba și cinstea bisericii, și îndemnătoare spre evlavie pravoslavnicilor creștini, bine vom Domnia mea de miluim aceste două biserici, orînduim ca să aibă a lua în toți anii câte tal. 50 pe

În 1775, cu ocasiunea nouei Domnii, se reînoesc toți protopopii din 17 județe. Domnitorul le dă la fie-care următoarea carte de recunoștere, din care se poate vedea și preocupățiunile Domnitorului din respectul moravurilor:

«Davat gvdvm pre carele l'au făcut P. S. Sa părintele Mitropolitul protopopu la sud. . . . ca să aibă volnicie cu această carte a Domniei mele, să caute slujba protopopiei din acelu județ și să aibă a judeca totă partea bisericăscă, după pravilă, însă de amestecarea sângelui și de răpirea fetelor, pe unii ca acei să-i globescă pe fieș-ce care după puțința lor, însă pe care îl va afla în vină mare, său de amestecarea sângelui, său de împreunarea ce nu s'au cădută, fiind de rudenie, să-i ducă la P. S. Sa părintele Mitropolit, ca să le facă judecata după pravilă. Pentru care iată că-ți poruncim Domnia mea molitvei tale. protopope, să nu care cum-va să îndrănesci, aflând vină de amestecare a sângelui, său împreunare a căroră se cade să se despărțescă, și de la unii ca aceia vei lua mită și vei lăsa, vedându însciințarea P. Sale părintelui Mitropolitului, bine să știi, că cu pedepsa bisericăscă foarte te vei pedepsi, de nu vei urma poruncei ce ți se dă. Poruncim Domnia mea și D-lor ispravnicilor dintr'acest județ i vouă căpitanilor, vameșilor după timpuri, vâtașilor de plai și pârcașilor de prin satele

anul din vama Domnăscă, să fie pentru tămăie, unt-de-lemn, și făclii, însă Epitropu dela biserica sfântului Dimitrie să iae acești tal. 25 la ziua sfântului Dimitrie, iar cel dela biserica sfântului Nicolae să iae tal. 25 la ziua sfântului Gheorghe, ca să fie acestor sfinte biserici de ajutoriu și de întărire, iar Domniei mele și reșoșilor părinților, moșilor și strămoșilor Domniei mele veșnică pomenire, fiind că această milă o au fostă avută și de mai înainte vreme, precum ne-amă adevărită Domnia mea, atât din hrisovele altor frați Domni, cât și din hrisovu Domnii seale fratelui Grigorie Ghica Voivodă, ot lët. 1769. Așijderea și în urma noastră pohtim pe alți frați Domni să înoiască mila această și cu hrisovele Domniilor seale, și spre a lor veșnică pomenire; am întărit Domnia mea hrisovul acesta cu însuși credința Domniei mele Io. Ales. Ips. Vvd., și cu credința prea iubiților Domniei mele fiu Constandin Vodă, Dumitrașcu Vodă, și cu tot sfatul cinstiților și credincioșilor boierilor cei mari ai Divanului Domniei mele: Panu Scarlatu Caragea Vel Banu, Nicolae Stirbei Vel Vorn., de Țera de sus, Badca Stirbei Vel Vorn., de Țera de jos, Stefanu Mișoglu Vel Spăt., Nicolae Brâncovenul Vel Vist., Radul Slătineanul Vel Cluceru, Scarlatu Manu Vel Comis, Dumitrahe Varlamu Vel Paharn., Iónu Vel Stoln., Teodosie Țigara Vel Slugeru, Costandinu Vel Pit., și Ispravnicu Ioanu Iuliano Vel Log., i Iordache Mavrocordat 2-lea Logf., și s'au scris Hrisovul acesta în alu treilea an alu Domnii Domniei mele aici în scaunul orașului București, în luna Mart. 21, lët. 7285, de Constandin Dascălul Slovenescu.»

domnesci, mănăstiresci și bisericesci, vedându cartea acéstă a Domniei mele, toți să aveți a vă feri de judecata S-tei biserici, nimeni să nu se amestece fără de numai orînduitul protopopu, căci ori-carele se va amesteca în judecata bisericescă, bine să scie că rea scârbă și certare va petrece de către Domnia mea» (1).

În interesul religiunii, Ipsilante ajută preoții, cu scutiri diverse și mai alesu întinde scutirile și la fiii de preoți, spre a-i îndemna să urmeze în cariera părinților lor. Dăm în notă aci două acte de acéstă natură (2). Din celălalt doilea se vede că la biserică se țineau cuvîntări (*didahii*), cari de sigur erau în românește, ca să fie înțelese.

(1) Cond. Domnăscă No. 22. 1775. Arh. Stat.

(2) Vodă acordă scutiri, și liudii cuviosului Alexie Ierokirica dela Metropolia din Bucuresci, carele fiindu-că se afla slujind deapauru și nelipsit, nevoindu-se a face *didahii* srbătorile și Duminicile pe la sfintele biserici, spre tolosul sufletelor creștinilor, după cum ne adeverim Domnica mea din anafora P. S. se la Părinte Mitropolitul, cum că fără lenevire și fără pregetu urmăză acéstă bună slujbă, m'am milostivit Domnia mea etc..... Cond. 3, pag. 146 v.

Din condica Domnăscă No. 6, la fila 78, Mitropolitul Grigorie cu anafora din 1777 Iulie 31 dice :

«Preoții din câte trele eparchiile au dat două jalbe către noi, una către Măria Ta închinând-o, iar alta nouă scriind-o, după a căror jalbe nu lipsim a arăta Măria Tale cea cu rugăciune cerere a lor : precum toate breslele vor să aducă pe ficiorii lor la brăsla părintescă, așa și preoții cei ce au feciori, și învață carte și se socotesc vrednici de a primi darul preoției, se silcesc a-i face preoți și a-i lăsa diadoși la biserică, însă fiindu-că de noi nu se herotonisesc ficiorii preoției fără de numai după mărtea părinților lor și unde este trebuință, satele nevădându-i herotoniți, îi supără la cislă, dimpreună cu cei-l-alți săteni așezându-i; care acesta nesuferind-o nici preoții nici ficiorii lor, unii se strămută prin alte sate, alții se fac slugi la unul și altul, alți intră într'alte bresle și puțin răman spre ajutorul satelor și toți ficiorii de preoți ce sunt hotărâți la vremea trebuinței să se herotonisescă, neputându să mai trăiască pe lângă părinți și sub învățătura lor, ce li-o fac puru, pentru orînduilele bisericesci, se desdăduiesc și amestecându-se cu alte slujbe, se fac nevrednici de cinul preoțesc. Preoții nu supără pe Măria Ta, ca se rămâie ficiorii lor fără de dăjdie, ci se roagă, ca cei ce vor fi aleși și iposiți de a se herotonisi, să fie orînduiți cu o dăjdie deosebită, ușoră, ca să plătescă până la vremea chirotoniei, iar herotonindu-se să între și ei în orînduiala dăjdiei preoților, fiindu-că cu acea dăjdie aflându-se deosebiți până la chirotonie, pot să ședă pe lângă părinți, ca să învețe ale preoției, care învățături noi le cerem dela dînșii cându viu să ica darul preoției.»

Domnitorul I. Alexandru Ipsilante la 1777 Septembrie 10, dice că : «Fîndu că numărul preoților este orînduit cu hotărâre, ca alți mai mulți peste orînduita sumă să nu intre fără numai în locul aceloră când vor muri și va

VI.

Organisarea justiției.

Să venim acum a ne ocupa de organizațiunea justiției sub Alexandru Ipsilante.

Chiar în anul sosirei sale în Bucuresci, 1775, inteligentul Domnitor s'a și pus să scrie și să compileze o *pravilă*. «De vreme că vedem, dice el, cum că la pricinile ce se caută, une-or se arătă obiceiurile pământului, alte-or se anerisesc, și hotărârile se fac după gândul fie-căruia, fără de a nu le întemeia în *pravilă*, și acesta pentru că nu aș vre-o orânduită *pravilă* a obiceiurilor; cercetându obiceiurile și întărind cele cu cale cu cădutele îndreptări, adunându și alte *pravi*le, am făcut o *pravilă*, care și după ce vom arăta-o la toți, tălmăcind'o și pe limba românească vom și tipări-o (1).»

Până ce această *pravilă*, scrisă mai întâi în grecesce, să fie «arătată la toți, tălmăcită și tipărită,» Alexandru Ipsilante organizează instanțele, cari au a judeca pricinele și vinele, prin următorul chrisov, din 1775, chrisov din care vedem, că el organizează 4 instanțe superioare de judecăți, duse de el «Departamenturi». Unul din acestea este numit «Departamentul de *criminalionă*,» pentru că are a judeca crimele și delictele. Eată actul :

«Irisov cu ponturi în ce chip să urmeze D-lor bocrii judecătorești de pe la rânduile mese. (Cond. II, fila 43.)

«Pentru orînduiala Departamenturilor de judecăți.

«Iw Alex. Ion Ipsilante Vv. cu mila lui Dumnezeu Domnă. (etc.)

«Vrînd Domnia mea ca să ica sfîrșit tôte pricinile de judecăți ale locuitorilor, nu numai după *pravilă*, cu tătă dreptatea, ci și fără zăbavă, ca să

fi trebuință . . . » primește propunerea de sus, dar cere prealabil alegere între ficiorii de preoți, pe cei vrednici și cari vor apoi să ajungă preoți. Aceștia aleși, să se lege, cum că vor pune tătă silința la învățătură și accetora să li se puie o dare mai mică și deosebită.

(1) Vezi documentul de mai la vale.

Posedem un asemenea act în original. Vezi și Condica domnească No. 2 (Alex. Ipsilante Vodă), fila 43.

nu se stingă ómenii și să nu cheltuască ámblandũ în judecãți multă vreme, pentru acesta amũ orînduitũ 4 întocmite depertamenturĩ. Celũ d'ântãiu, așezatũ cu boerĩ marĩ mazilĩ de-n trépta ántãia; celũ alũ II-lea cu din cel-l-álți; celũ alũ III-lea asemenea și celũ de alũ IV-lea asemenea.

Dintr'acestea dar, *unulũ* să caute numai judecãțile de *criminalionũ*, iar celelalte treĩ, pricinĩ ce sunt pentru lucrurĩ și datorĩ.

Depertamentul de criminalionũ, așezatũ cu deosebiți boerĩ, are a urma pe tóte ȓilele necurmatũ cãutãrile și hotãrĩrile, dupã pravilã, în localulũ orînduitũ la Domnësca nãstrã Curte, cu tãtã orînduiala sa, adecã: alũ 2-lea și alũ 3-lea armașũ, armãșel, zapciĩ pușcãrieĩ, logofiței și alți trebuincioși,— afarã numai de Sãmbãta și Dumineca.

Cãt pentru vinovați, orĩ de afarã de la ispravnicũ se trimetũ, sũ aicĩ se prindũ, sã se închiȓã la pușcãrie și numai decãt sã se arête Domnieĩ mele.

Intr'acestași chipũ sã aibã condicã deosebitã armașulũ, în care sã trecã numai decãt numele vinovațilorũ, arëtãndũ de s'aũ trimisũ de la isprãvnicie, sũ de s'aũ prinsũ aice și aducẽndũ condica, sã se arête și sã se pecetluescã de Noi, cu hotãrĩrea de a sũ judeca și *sã nu se cãsnescã* de vel armașũ, mãi 'nainte pãnã a nu se cerceta de judecatã, care sã dea în scrisũ ce felũ de pedepsã se cuvine a se face acelorã, dupã orînduiala pravileĩ, arëtãndũ și *capetele* și sã arête Domnieĩ mele, cu anatora scrisã în condicã. Și cercetarea sã se facã fãrã de zãbavã, ca orĩ curẽndũ sã se osãndescã, sũ în grabã sã se îndrepteze și sã se slobódã de la închisóre.

Celã-l-altũ Depertamentũ are a cãuta, a judeca și a face alegere pricinilorũ de judecatã, ce sunt pentru lucrurĩ și îndatoriĩ, și sã urmeze cãutãrile și hotãrĩrile sale dupã pravilã, urmãndũ și obiceiulũ pãmĩntului, care acum amũ hotãritũ sã se energhisescã în pravilã. Și are și acesta a se aduna la curte cu 2 logofeței de Divanũ și cãte 2 dc 5 bresle: 11 zapciĩ sã fie nelipsiți. Și sã ȓie condicã deosebitã, întru care sã se trecã tóte cele ce se cautã într'acestũ depertamentũ.

Și celã-l-altũ depertamentũ, asemenea de o potrivã la putere, ca celã-l-altũ depertamentũ, sã pãzescã totũ aceeași orînduialã, dupã cum s'aũ ȓisũ mãi susũ.

Celã-l-altũ depertamentũ mãi mare decãt acestea, așezatũ cu boierĩ marĩ mazilĩ de întãia tréptã, are și acesta sã se adune în doinnësca nãstrã curte, afarã de Joia și Dumineca, și dupã prãndũ, fiindũ trebuinȓã, și la vre-una din casele d-lorũ și sã judece și sã facã alegere pricinilorũ celorũ orînduite la acestũ depertamentũ și din porunca nãstrã de isnãvã sã caute și pricinĩ ce s'aũ cãutatũ în celã-l-altũ Depertamentũ, ce i este mãi micũ decãt acesta; și de se va întẽmpla vre-unulũ din cel ce se pricinuescũ, sã nu se mulȓãmescã la otãrĩrea aceluĩ Depertamentũ și va cere *Divanũ*, sã urmeze și acestũ mãi alesũ Depertamentũ cu cãutãrile și hotãrĩrile sale, dupã pravilã și obiceiurile pãmĩntului, ce

s'au hotărîtu acum, purtându-se judecătorii cu mare cercetare, fără de pismuire și cu luare aminte și de este să strice vre-o dată vre-o hotărîre a Departamentului celui de jos, să o strice cu pravilă, cu cuvîntu vrednicu și dreptu și cu anafora, iar nu cu vorbe subțiri și să nu cuteze cinevași din judecătorii aceștia, orî a sparge, seû să ție scrisele a celui-l-altu Departamentu ce s'au datu la celu ce se pricinuesce, fiindu-că acêsta numai Domnia mea avemu a o face de isnovă cercetându aci pricina, de față, în Divanul Domniei mele.

Asemene departamentul acesta are să urmeze lucrarea dreptăței sale cu totă orînduiala, însă trei logofeți, 4 logofeți de Divan și câte 2 asemenea de la fiesce-carele zăpciî și alți trebuincioși slujbei. Să se ție dar și la acestu Departamentu condică deosebită, întru care să se scrie tôte cele căutate. La aceste 3 Departamenturi să fie și câte 2 vorniceî rînduiți, ca să se trămită, fiindu trebuință, de la judecată, orî pentru vre-o cercetare, orî pentru ca să caute semne și hotare, cum și alte asemenea.

Asemene și din cei rînduiți să păzescă la ușile Departamenturilor, ca să nu lase pre nimene, orî-ce felu de omu ar fi, să intre înlăuntru, fără de numai pre cei cari pricinuesc și după orînduială pre cei ce face trebuință a-i chiama judecata.

Divanul Domniei mele este să se facă de 3 orî pe săptămână, Duminica, Mercurea și Sâmbăta. Însă Lunea și Mercurea să se caute pricinile ce sunt pentru lucruri și îndatorii, a căroru pricină hotărîre s'au făcutu de cele-l-alte Departamenturi și neodihnindu-se cei-ce se judecă s'au cerutu la Divan, orî după voința Nôstră, seû după cererea lor, cu judecata, amu otărîtu a eși d'ântăiași dată la Divanul Domniei mele, iar Sâmbăta să cătăm vinovățiile. Iar cându vre-o parte din cei ce se judecă, nu se va odihni la hotărîrea celui mai de jos Departamentu, și va face apelație la celu mai de sus Departamentu, după ce se va cerceta a acelui mai de jos Departamentu hotărîrea cu totă pravilnicésca luare aminte și se va întări ca o dréptă și după pravilă, iarăși nu se va odihni, ci va cere apelație la Divanul Domniei mele, se va înfățișa cu celu ce se judecă și se va mai cerceta pricina și când se va găsi otărîrile ce s'au făcutu de la acele 2 Departamenturi drepte și cu cale și se va cunoște cum că de-n desfrănare și pismă nu se odihnesce, unul ca acela este să se pedepsescă de cătră Domnia mea spre pilda și altora.

Vel Logofeții datori sunt să gătescă Divanul Domniei mele, să puie la orînduială zapciî, ca să aibă gata pe cei ce se pricinuesc, cu tôte cele trebuincioase, adică: cărți de judecată ale celor-l-alte Departamenturi, i sineturi, mărturii, cum și alte asemenea, pentru ca să nu iasă la Divan negătiți și pentru ca să nu se îndrănescă cinevași, din cei ce se judecă, să dică că-i lipsește cutare scrisore, seû cutare mărturie, fiindu-că unul ca acela, este să se depărteze, și Vel Logofeții voru avé a răspunde pentru lenevire și nepurta-

rea de grijă. Iar Divanul Domniei mele să se facă cu totă obicnuita po-doabă.

Amîndoi D-lorū Vel Logofeii, de 3 orî pe sēptēmānă, Marția, Joia și Vine-rea adunāndu-se, să caute condica de răvașe și aducēndū pe zapciî, să cer-ceteze de s'aū căutatū, de s'aū sēvēșitū pricinile jăluitarilorū, de aū venitū rēspunsurile de pe afară și mumbașiriî cei trimesi și cele-l-alte. Către aceste să aibă purtare de grijă spre a sevēși întāiū pricinile celorū de afară și cei mai vechi, ce aū datū jalbă mai dinainte, aceia întāiū să se judece și nu să dea rēndū celorū de curēndū, pentru hatārū.

Cānd de isnōvă să caută vre-o hotārire a vre-unui mai de josū Deperta-mentū, să nu se chiāme judecātorii aceia și să se întrebe în ce chipū și pen-tru ce aū hotārītū acelū felū acea pricină, fiindū-că acēsta este atacsie, de vreme că acești judecātorii cāte aū a dice le-aū scrisū în cartea lorū de judecatū. Să se fie condici deosebite întru care să se trecă în perelipsū tōte răvașele ce se daū și în ce chipū să orēnduescū și hotārirca Domniei mele și zapciulū, cu lētulū, luna și ȋiua. Aceste condici să fie la toți logofeii, care după dato-rie, după ce se orēnduescū răvașele, să le scrie în condică, precum s'aū ȋisū mai susū și apoi să le iscālēcă și așa să se dea jăluitarilorū ; cum și cele ce se orēnduescū pentru pricinii a se căuta afară, la județe, cu acestași chipū, după ce se iscālēcū, să se pecetluiască ; că de se va găsi vr'unū răvașū datū în mână de zapciū sēū jăluitarilorū, netrecutū la condică, să se pedepsēcă, cercetāndu-se celū vinovatū.

De se va întēmpla în vre-o sēptēmānă să se strîngă judecāți multe, să ne însciinȋeze D-lorū Vel Logofeii, ca să facemū și într'altă ȋi Divanū, să nu aş-tepte cei cu pricinile.

Pentru judecātorii. Pentru ca să urmeze ale judecāȋilorū, nu numai cu bună orēnduială, ci și după pravilă și dreptate, pentru acēsta amū alesū boeri ce sciū atātū pravila, cāt și obiceiurile pāmîntului și i-amū orēnduitū judecātorii la numitele 4 Depertamenturi. Deci judecātorii toți, după netāgāduita datorie, să se strāngă la Depertamenturi de diminȋȋă, să judece și să facă alegere a pri-cinilorū ce vorū veni, cu totū felulū de nevointă, cercetare și luare aminte, urmāndū orēndueleurū pravilei și arētāndu-se spre cei ce se judecā, cu dul-cēȋă, fār' de nici unū felū de pismuire și cu desēvēșitā nepārtenire la nici o parte. Să asculte cu bună luare aminte, fār' de māhnire, tōte cuvintele celorū ce se judecā și să nu cuteze vre-unulū a înjura pe cinevași, sēū să-lū oprēcă de a-și arēta tōtă curgerea pricinei lui, orî-ce felū ar fi, fiindū-că de va faco vre-unulū vre-una dintr'acestea, se va pedepsi. Canonulū judecātorilorū de orî-ce trēptă ar fi, să nu primēcă în casa sa vre-unulū din cei ce se judecā, ca să asculte, orî jalba lui, sēū rēspunsulū, fiindū-că acēsta este mare stricā-ciune, de vreme ce într'acestași chipū negreșitū să smērduesce auȋulū sēū și

apoi se discolifsesce a nimici dreptul și așa stinghirază și pre cel-l-alti judecători la hotărîre, și dintr'acésta face trebuință să se zăbovescă hotărîrile. Decî, cei ce se judecă, câte îndreptări și răspunsuri au a dice, să le spuie tôte înaintea judecății, ca fiindu curat gîndul judecătorilor de alte șopte, să nemerescă cu lesnire și făr' de pismuire dreptul jalbilor pîrîșilor și răspunsurile pîrîșilor, să se scrie însesî cuvintele cari le dicu. Judecătorii, cu socotélă de obște, în cercetare de obște, și cu gîndu de obște, toți să hotărască fără de a nu se socoti unul sêu doi dintr'înșii, că elu este stăpân alu otărîrei, sêu mai mare decât cel-l-alti la lucrarea acésta a judecăței; judecătorii să aibă mînilé sélé spélate întru Dumneđu și întru pravilă, adecă, să fie temetori de Dumneđu și drepti și să nu-și întine mînilé sélé cu primire de daruri și mituri, căci când vre-unul din judecători se va arêta că au luat mită, unul ca acela greu se pedepsesce.

De se va întempla pricinî multe, să fie datorî toți judecătorii de a se strînge la Departamentu, la ceasû orînduitu și să caute deobște pricinile, iar nu unul sêu doi, fiindu-că căutările și hotărîrile trebuesce să se facă de față, iar nu pe sub ascunsu.

Judecătorii fôrte bine să ie aminate, să nu hotărască altele de față și apoi să iscălescă pe sub ascunsu alte hotărîri, împotriva hotărîrei acei de față, fiindu-că greu se pedepsesce.

Judecătorii să nu între nicî-odată în vre-o nedreptate, au pentru prietesugû, sêu pentru rudenie, au pentru frica vre-unui obrazu mai mare, iar carele dintre judecători se va afla judecându cu hatârû de prietesugû sêu de rudenie, și va căuta spre obrazu, iar nu spre dreptate, greu se pedepsesce.

Asemenea și celû ce se silesce de vr'unu obrazu mai mare și se va afla că face nedreptate și nu ne va însciința, éste să se pedepsescă fôrte greu, spre certarea bicisniculu ce s'a temutû mai multû de sila acelu unû boiărû ca și dînsulû, măcar și mai mare în ȓilele acelea, decât de Dđu, de pravilă și de Noi.

Judecătorii ai vinovăȓiilorû, să urmeze la cercetări și hotărîri asupra făcătorilor de rele, cu unû gîndu, după pravilă, și Noi cercetându ale lorû, față fiindu în Divanû, Sâmbăta, și găsindû orînduirea dréptă și după pravilă, orî vomû cumpêta-o, orî vomû întări-o.

Cei ce se cercetéză de către judecători pentru vre-o faptă rea, de vorû mărturisî îndată cele ce întrebî, să nu se créȓă numai decât de judecători, fiindu-că pôte, sêu de frica pedepselorû, sêu din uriciunea vieȓei lorû, să mărturisescă cele ce n'au făcutû. Pentru acésta, judecătorii să cerceteze și să caute și alte semne pe din afară.

Nici din judecători, nici altû cine-vași după afară, să nu dea capû și pravilă la mîna unuia sêu altuia, cu care turbură socotéla și gîndurile judecătorilorû, ce

facū la pricina ce se caută, și prelungește hotărârile, din care prelungire se pricinuesce stricăciune la amîndouă părțile ce se judecă. Iar care din cei după afară se va întreba, să aibă slobođenje desăvârșitū să mērgă la judecată cu prabila aceea ce va avē și arēte acelū capū ce se cuvine la pricina ce se caută, pe carele judecătorii creșēndu-lū cuviinciosū și alcătuitū la pricină, să-lū primēscă fără de pismuire.

Din judecătorii de a doua trēptă, a acelorū 3 Depertamente cercetāndū pricina, învēțați și isbutiți (ispitiți?) la *ale judecăților*, dintr'acestia de se va întēpla trebuința, vomū orîndui în loculū unuia din doi ispravnicī județelorū și în loculū sēu vomū orîndui altulū la Depertamentū.

Iar judecătorilorū acestorū tuturor de la câte felurī Departamenturī, pentru ca să aibă și îndestularea lorū, ca mai multū să se silēscă și să se păzēscă curați, le dāmū lēfă, pe lună, după orînduiala și starea fie-căruia.

De vreme ce vedemū cum că la pricinile ce se caută, une-orī se arētă obiceiurile pămîntului, alte orī să anirisēsce, și hotărârile se facū după gāndulū fie-căruia, fără de a și le întemeia în pravilă, și acēsta, pentru că nu aū vre-o orēnduită pravilă a obiceiurilor; cercetāndū obiceiurile și întārindū cele cu cale, cu cădutele îndreptări, adunāndū și alte pravilī, amū făcutū o pravilă, **care după ce vomū arăta-o la toți, tălmăcind'o și pe limba romānēscă, vomū și tipări-o**, ca socotindū și cinstindū ale pravilei, să judece și să hotărāscă de pe pravilă și să urmeze de pe aceea. *Iar pānă a se tipări aceea și a se arēta de față*, judecătorii să urmeze cercetāndū ale pravilei.

Pentru cei ce se judecă. Cei ce se judecă de orī-ce felū de rēnduială sēu trēptă va fi, orī țeranū sēu boiārū, orī de bunū nēmū, sēu prostū, să ēsă la judecată cu totū felulū de evlavie și cucernicie. Cānd cine-vași din cei ce se judecă, obrāznicesce, sēu aruncă judecătorilorū, în lăuntru la Depertamentū, cuvinte de ocară și de necinste, orī stāpānindu-se de fumurī, sēu rezemāndu-se la vre-unū obrazū mai mare, pre unulū ca acela, orī-ce felū arū fi, să-lū arēte judecătorii îndatā prin anafora, scriindū și în ce chipū a obrāznicitū, pentru ca să se hotărēscă de către Domnia mea căduta lui pedēpsă, spre înțelepciune.

Cānd cine-vaș, din cei ce se pricinuescū va alerga la vre-unū obrazū mai mare și acelū obrazū va însciința judecătorilorū, ca să se diafendifsēsca, unulū ca acesta, adecă ce aū alergatū, să se pedepsēsca după orēnduelile pravilei.

Cei ce se judecă, să cunōscă pre toți judecătorii de o potrivă la putere și să nu socotēsca pe vre-unū judecătorū mai mare, sēu mai micū, sēu stāpānū alū hotărērei.

Pentru zapciī. Zapciī să aibă totū felulū de ascultare și supunere la judecătorī.

Insuși zapciī să aducă pre cei ce se judecă, la judecată, și să stee și ei de față, pānă cānd vorū lua sfīrșitū pricinile acelorā și să nu-i trimiță cu logo-

feți și cu zapciî de ai lor, fără numai când va fi trebuință, cu ceaușii lor.

Fără de hotărîrea judecătorilor să nu îndrăznescă zapciîi a face vre-ună *herket* asupra vre-unora din cei ce se judecă, până când se va da hotărîre și să iea hotărîrea de la noi pentru sêvêșire.

Zapciîi să nu se îndrăznescă a aduce la Depertamenturi fără de scire și fără de veste vre-unul din cei ce se judecă, ci întâiu să-i arête răvașu de jalba ce este împotriva lui, și să-i dea sorocă de una sêu de două zile, adecă după cum va fi și pricina, ca să se gătescă ; iar de va fi omă ca după-ce va afla-o, pôte să fugă, sêu să se ascunță, pre unul ca acela să-lă pue la pază, sêu să-lă lase luându ună bună chezașu, pe omă, cu scirea judecătorilor.

Zapciîi fără de scirea judecătorilor să nu dea sorocă la cine-vaș, sêu să-lă lase, cu nici ună felă de pricină.

Pre celă hotărîtă, de-i va fi greșala lui de vinovăție, să-lă ție zapciîi până când voră lua hotărîrea Domniei mele pentru pedêpsa lui ; iar de va fi pentru bană sêu lucruri, să-lă silêscă spre desêvêșita hotărîre, fără de a nu mijloci altă nimică. Iar de va cere sorocă, iarăși prin însuși judecătorii, să se cerceteze de i-se cade a i-se da sorocă și câtă ? și de este omul vrednică de credință ? și după hotărîrea ce voră găsi cu cale și cu dreptate, să se facă. Iar de va fi boeră, cele hotărîte să se aducă întâiu la Domnia mea hotărîrea judecătorilor, pentru ca să se urmeze dintr'a noastră poruncă. Orî-ce felă de obrază ară fi, celă hotărîtă să nu vință lucrurile sêle fără de scirea și voia noastră, ci să se facă anafora după orênduiala pravilelor, și mai întâiu să se întărescă de către Domnia mea.

Deci aceste orêndueli ce amă hotărâtă Domnia mea a se urma și a se lucra și în faptă așezându-se și în scrisă printr'acestă domnescă ală Domniei mele hrisovă, după ce s'au citită întru aușulă tuturoră în Divană, a fi cu toșii în deobște însciințați și a sci fie-carele datoria sa ; pentru ca să se păzescă în tótă vremea asemenea și să se gășescă de față întocmirea acestoră orêndueli, poruncimă D-tale Vel Logofêtă, să se trecă în condica Divanului, după acêsta să se dea la S-ta Mitropolie, ca să se păzescă întru păstrare, întărindă Domnia mea hrisovulă acesta cu însăși credința Domniei mele : Iă Alex. Iônă Ipsilante Voevod, martori fiindă și prea iubiții fiî Domniei mele : Const. Voevodă, Dumitrașco Voevodă și D-loră cinstiții boeri cei mari ai Divanului Domniei mele : Pan Dumitrache Ghica Vel Ban, Pan Nicolae Dudesculă Vel Vorn. de Țera de susă, Pan Radu Văcărescu Vel Vorn. de Țera de josă, Pan Pană Filipesculă Vel Logofêtă de Țera de susă, Pan Ștefană Prișcovenu Vel Logofêtă de Țera de josă, Pan Ștefană Mișoglu Vel Spătară, Pan Ienache Văcărescu Vel Vist., Pan Șcarlată Caragea Vel Post., Pan Dumitrașco Racoviță Vel Cluceră, Pan Ienache Vel Paharn., Pan Constantină Văcărescu Vel Stolnică, Pan Manolache Kretzulescu Vel Comisă, Pan

Hagi Dumitrache Vel Slugerŭ, Pan Nicolae Vel Pitarŭ și Ispravnicŭ Pan Pană Filipesculŭ Vel Logofetŭ. Și s'a scrisŭ hrisovulŭ acesta în alŭ doilea anŭ alŭ întâiei Domnie a Domniei mele, aice în țera Românească, în orașŭ scaunulŭ București, la anulŭ de la zidirea lumei 7284, iar de la spăsenia lumei 1775, de Constantinŭ Dascălulŭ slovenescŭ de la scôla Domnăscă ot Sf. Gheorghe.

Numele carŭ sunt martore la acestŭ actŭ însemnatŭ, ne arătă, că Domnitorulŭ avea în sfatulŭ sêu pre toți boerii cei mai deștepți și mai bunŭ românŭ. Singurŭ *Spătarulŭ* și Postelniculŭ sunt nume grecesci. Iacă încă o-dată constatatŭ, că decă țera a avutŭ de suferitŭ multŭ sub domnia fanarioșilorŭ, mai rarŭ aceștia aŭ administrat-o cu fanarioși, ci cu boeri pămîntenŭ: Coda de toporŭ și pădurea !

Nu este lucrare oșioasă de a se pune în comparare chrisovulŭ organizândŭ justiția, la 1775 luna Septemvrie, și însuși codicele de legi, care fu publicatŭ numai în 1780 Septemvrie, adică după 5 ani dela chrisovŭ.

Codicele lui Alexandru Ipsilante s'a tipăritŭ numai la 1780 la tipografia Mitropoliei din București. Este unŭ 4° de 48 de file, pe două colône, din carŭ una cuprinde textulŭ grecŭ și cea-l-altă textulŭ românescŭ. Titlulŭ codicelui este numai în grecesce (1). În fruntea paginei cu titlu este o vignetă avêndŭ la mijlocŭ scutulŭ cu corbulŭ ținêndŭ crucea în pliscŭ și sôrele și luna sub corônă, cu spadă și buzduganŭ. La stânga privitorului este o figură intitulată «Dreptatea» ținêndŭ cumpênă la o mână și spada la alta. La partea dreaptă, s-tu Alexandru Patriarchulŭ Țarigradului, alŭ căruia nume îlŭ purta Domnitorulŭ (2).

(1) Iată titlulŭ completŭ :

ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΟΝ ΝΟΜΙΚΟΝ.

Περὶ ἐνταξίας, καὶ τοῦ καθήκοντος ἐκαστοῦ τῶν κριτηρίων, καὶ τῶν ὁφεικίων τοῦ πριντσιπάτου τῆς Βλαχίας τῶν ἀνυκόντων εἰς τὸ πολιτικόν. Ὁδηγία τῆς εἰς τὸ ἐξῆς ἀποφάσεως τῶν ὡς τύπον ἡδη συλλεγεῖσθαι ὑποθέσεων. Καὶ συμφωνία τῶν τοπικῶν ἐθίμων, τῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν χρήσει γενομένων, μετὰ τῶν Βασιλικῶν διαταγῶν. Πρὸς ἀκριβῆ τοῦ δικαίου συντήρουν, καὶ πρὸς τὸ τῶν πτοχῶν ἐκ παντὸς τρόπου ἀνεπυρέατον.

Φίλοπονηθὲν παρὰ τοῦ Ἐυσεβεστάτου Σοφωτάτου καὶ μεγαλοπρεπεστάτου ἡγεμόνος πασης Ὀγγροβλαχίας. κυρίου κυρίου Ἰωαννοῦ Ἀλεξάνδρου Ἰωαννοῦ Ὑψιλάντη Βασιβόδα. κατὰ τὸν ἑβδόμον χρόνον τῆς Θεοστοχτικῆς αὐτοῦ Ἀνθερείας. Ἱεραρχῶντος τοῦ πανιερολογιωτάτου μητροπολίτη, Κυρίου κυρίου Γρηγορίου. Νῦν τυποῖς, πρῶτον ἐκδοθέν εἰς Ρωμαϊκὴν καὶ πάτριον γλῶτταν. Ἐν τῇ τυπογραφίᾳ τῆς ἀγιωτάτης Μητροπολεως Ὀυγγροβλαχίας. Ἐν ἐτει σωτηρίῳ αψπ. κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον.

(2) Veďi facsimilea întregi page, la finele volumului.

Iată prefața acestui codice:

«Iă Alexandru Ión Ipsilante V. V. cu mila lui Dumnezeu Domnă și oblăduitoră a totă Ugro-Vlachia.

«Cu cât este trebuincios povățuitorul la un călător, ce va să treacă în locuri pustii, ca să nu rătăcescă din drum, în locuri neâmblate și cu cât are trebuință de lumină unul ce âmbă întră întuneric, ca să nu dea preste prăpăstii și adâncături, atât sunt de trebuincioase și pravilele la o politie, ca printr'însele să se povățuiască, spre chipzuirea dreptății și a adevărului și să nu greșescă întră cea mai trebuincioasă și a toatei bunei orânduiei păzitoare, adecă judecata lui Dumnezeu (căci noi după chipul celă Dumnezeuască, nu numai avem a stăpâni pe pământ, ci și a judeca după asemănarea judecătorului tuturor, ni s'au dăruit).

«Și măcară că întră sciința și chipzuirea omului sunt oșei-care schînteie ale dreptății semănate, după care fieși-care, decă ară voi, pôte să se povățuiască spre dreptate, după cum este dîs: «cea-ce ție nu place, altuia nu face», căci întră acastă coprinďetore poruncă totă pravila și totă dreptatea se înțelege, dar fiindă-că curgerea anilor nu incontinence de a schimba și a preface pururea pricinile vieții cele întemplantore, pentru acea face trebuință a avé o povață mai pe largă. Dreptă acea, miluindu-ne Dumnezeu cu Domnia acestui Prințipat, pe lângă cele-l-alte faceri de bine ce ne-amă străduită să arătăm la toți de obște, și deosebită la fiește care, am socotit Domnia mea, că acesta este cea mai de folosă, nu numai pentru buna petrecere a locuitorilor, ci și pentru cinstea lor; pentru, că alta mai multă defăimare nu pôte a fi la ună norod, și mai vîrtosă la ceta de bună credință, decă a vieții fără de pravilă, adecă, seă să nu aibă pravilă, seă să nu urmeze după pravilă. Intr'acestași chipă am aflată Domnia mea pre locuitorii Valachiei, care măcară că une-oră urma împărătescilor pravilă, celor de obște, și alte oră obiceiurilor celor pămîntesci, care obiceiuri cu cuvîntă că sunt din vechime, se sîrguia spre a avé întărire. Dară cu toate acestea, nici pravilele pururea într'ună chipă păzea, nici vechimea obiceiurilor nesmintită ținea. Ci, când cu pravilele strica obiceiurile, când iarăși cu obiceiurile se împotrivia pravilelor. Dreptă acea, din începutul Domniei mele, din multele griji, care pururea ne coprinďă, pârlejindă vreme, cu neîncetate osteneli am strînsă Domnia mea, însă din pravili cele ce sunt mai trebuincioase spre povața judecăților, iară din obiceiuri am alesă cele mai dese urmate în țără, asemănându-se oșei cum și cu pravilele. Pe lângă acestea și altele oșei care poveși, de înșine alcătuidă Domnia mea, din jălbile și pricine ce pe toate țilele se aducă la auzul nostru, acum la ală șeselea ană ală Domniei mele, (ce cu mila lui Dumnezeu curge), am așezată nouă alcătuită pravilă, ca ună isvodă și îndreptare tuturor celor ce se voră

afla judecândū, cu sfatū de obște și cu adevierea P. S. S. Mitropolituluī, a iubitorilorū de D-ḡeu Episcopī și a Velișilorū boerilorū Domnieī mele, ca printr'insa povētuindu-se, drepte să facă și ei hotărīrile judecāșilorū și toșī cei năpăstuișī să-șī afle dreptatea lorū la limanulū bunelorū pravilī, și la toșī supușilī noștri să se arēte biruitoare dreptatea. Căcī judecata, după cum amū ḡisū, este a luī D-ḡeu. Dreptū aceea, cășī s'aū învrednicitū acesteī dregātorilī de judecātorī, se cuvine bine a sci, că pentru orī-ce pricinā vorū judeca, celū ce se va osāndi de cātrā dīnșilī fără de dreptate, sēu cu dreptate pentru orī-ce felū de vinā va fi, de o va obicni (*odihni*?) cu mulțāmitā și fără de cārtelā hotărīrea judecāșilī, nu mai remāne a se osāndi la judecata cea viitoare, pentru că acēstā pāmīntescā judecatā este a însușilī luī D-ḡeu judecata; dar vaī de judecātorulū acela ce va mitui la hotărīrile judecāșilorū, pentru voie veghiatā, sēu va strica dreptatea pentru luare de mitā, sēu va trece cu vederea dreptatea pentru pizmā, căcī înfricoșatū cuvīntū va auḡi, ca unū strāmbū judecātorū, de cātrā dreptulū judecātorū, în ḡiua cea înfricoșatā a nefāșarniceī judecāșī cei viitoare, și nu numai acolo, ci și aici aflāndu-se de Domnia mea, cu orī ce mijlocū viclenindū la hotărīrile judecāșilorū, să scie, că nicī într'unū chipū nu va putē scāpa de grea pedēpsa Domnieī mele. Deci mai întâiū așezāmū orēnduiala depertamenturilorū, după care se cuvine a se îndrepta tōte depertamenturile cele marī și cele micī, și spre orēnduiala lorū hotārāmū într'acestāșī chipū....»

Dupā acēsta urmēzā materia codicelui. Acēsta nu este numai relativā la justiție, ci coprinde dispoșiūni de naturā cu totul regulamentarā. Așia, chiar la primulū capitolū, codicele regulēzā ḡilele cānd se va ține Divanū gospodū și felulū pricinelorū ce acesta va avē să cerceteze (1).

La Cap. II se coprinde obligațiunea pentru depertamenturī, de a ține condicī de anafocale prin logofēșī cu praxis «și la tōte depertamenturile să pāzescā afarā la ușe zapciiī cei micī ai vātașilorū, ca să nu lase calabalīculū celū de prisosū a intra unde se face judecatā.»

La capit. pentru judecātorī (fila 8) iarāșī nu avemū decāt dispoșiūni de procedurā, sēu chiar numai regulamente de ordine și disciplinā.

«Judecātorīī să-șī pāzescā mānile lorū curate către Dumneḡeu și către pravilī, adecā să fie cu frica luī Dumneḡeu, drepșī și să nu iea miturī.»

(1) Veḡī anexa corespunḡătoare.

La casă de îndoială în vre-o pricină, judecătorii să arăte Domnului casul, «ca să iea de la el povesturi și învățătură, în ce chip să hotărască.»

La pag. 9 este capitolul pentru vechilii. E naivă dispozițiunea I-a, care dă, că judecătorul să nu osândască pe vechil, ci pe cel care îl reprezintă vechilul.

La altul capitol aflăm o bună dispozițiune, care opresce pe cei puternici de a patrona la judecată pricinile celor mai slabi, în interesul înlăturării nedreptății pe calea favoritismului (§ 4 de la fila 9 verso.)

O bună dispozițiune în sensul egalității este cea de la § 7 fila 10: «cei ce se judecă, de oricare treaptă vor fi, să stea în picioare când se judecă și fără de islic, foarte cucernici și cu supunere, grăind cu smerire și răspundând cu orânduială bună la cele ce se vor întreba, fiindcă judecata este a lui Dumnezeu.»

Altă dispozițiune bună este cea dela § 1, fila 10 verso, prin care se hotărăse, ca judecata să se facă de față și cartea de judecată să se citească într-un audul celui osândit. Hotărârile verbale nu mai sunt valabile.

La fila 11 este puse pentru întâia dată introdusă în limbă, vorba *apelație*. Acest drept de *apelație* este important și destul de bine garantat.

La fila 12 se determină rolul zapciilor și mumbașirilor. Prin § 6, zapcii sunt opriți de a închide pe cineva fără hotărâre și fără carte de judecată.

Ca să înceteze abuzul *ciobótelor roșii*, adică a banilor, ce se lua ca amendă, dela cei ce erau aduși la justiție, prin mumbașiri, zapciu, se copil-de-casă, Ipsilante desface taxele legale (fila 12 verso.) Copilul-de-casă și păhărnicele iea taxa cea mai mare, iară aprozii, armășei și lefegii iau numai pe jumătate taxa.

Pe lângă judecătoria Divanurilor și Departamenturilor, codicele Ipsilante recunoște o judecătorie a marelui Spătar. Acestă judecătorie, de care vorbește § 1, dela fila 13 verso, este ca o poliție a orașului. Judecătorul dela Spătăria mare nu are a judeca decât pricinile, ce se întâmplă în mahalale și între bresle, dar și acestea chiar numai fur-

tișagurile, precurviile, «bătăile ȕmenilorŭ celorŭ mai proști, ce se întēplă între dinșii de bețivi de cârciume, de înjurături și are a su-pune sub pedēpsă pe cei vinovați la acestea. Iară nu are a judeca și alte pricinē politicesci, și ale țēranilorŭ, pentru cā pravilile ostășesci numai pricinē ostășesci judecā și cercetēzā, iar nu și cele poli-ticesci, dintre cari sunt și acestea, la care dāmŭ voie sā judece acēstā judecātorie, numai pentru înlesnirea și odihnirea locuitorilorŭ celorŭ proști și pentru buna petrecere și orēnduiala mahalalelorŭ.» Cei ju-decați la judecātoria Spātāriei aŭ apelŭ la Divanulŭ Velișilorŭ boierī.

Judecātoria dela Spātārie este numai pentru a ajuta judecātoriei lui Vel-Aga. La acēstā judecātorie se deferā pricinile, ce le pōte judeca și judecātoria Spātāru-lui. Vel-Aga mai are volnicie desēvēșitā pentru buna orēnduialā a tērgului, pentru eftinātate, pentru a nu face vicle-șugŭ cei ce vīndŭ, etc.

Instituțiune bunā este acea a judecātoriei de județŭ, instituitā, pre-cum vēđurāmŭ, mai întâiŭ prin circulāri, iar în codice trecutā la fila 14.

Ipsilante arētā, cā a instituitŭ judecātoriile de județe, cu condicārŭ județianŭ, ca sā eviteze locuitorilorŭ cheltueele cu drumulŭ pānā la Bu-curesci. Judecātorii de județe sunt datorī sā judece pricinile cele po-liticesci ale țēranilorŭ, dupā obiceiurile pāmīntesci și pravilele din acēstŭ codice, iar pentru pricinele plugāresci «sā se urmeze pravililorŭ ce-lorŭ orēnduite pentru plugari, care și acestea acum deosebitŭ s'aŭ tāmăcitŭ pe limba romānescā.» Judecātorii de județe nu potŭ judeca și cauzele criminale, precum de ucideri, precurvi, rāpiri de feciōre, haini cātre obște, furŭ de sfinte, hoții etc.; acestea se judecā la Dom-nie, dupā ce ispravniculŭ a făcutŭ «examinele lorŭ» (Art. 3, fila 15).

O fōrte importantā dispozițiune aflāmŭ la fila 15 § 5, prin care se înființa o adevēratā *tabulā*, avēndŭ a se scrie în deosebite condici tōte documentele moșiiilorŭ din fie-care județŭ.

Dupā ce Ipsilante a înființatŭ judecātori în județe, apoi, la fila 16 § 11, iarāși încuviințēzā, ca și ispravnicii cānd vorŭ avē timpŭ liberŭ sā iea parte la judecatā împreunā cu judecātorulŭ, dar acēstā volnicie este mai multŭ pentru pricinile dintre țērani și moșieri.

Aice este loculŭ sā aducemŭ, totŭ din codicele Ipsilante, în întregime

paragrafurile, cari se referă la drepturile și îndatoririle locuitorilor săteni.

Eată-le :

A. Locuitoriulă are să lucreze clacă stăpânului moșiei câte 12 zile într'ună ană, iară de se va așeza stăpânulă moșiei cu dînșilă mai pe puține zile, și se va dovedi una ca acēsta, să nu pōtă în urmă să-î silēscă pentru 12 zile. De vreme ce nu numai că s'aū învoitū cu dînșilă însușilă elū, ci se cunōsce, că acēsta este și înșelăciune, pentru vre-unū interesū alū sēū.

B. Să dea otaștina la două decī vedre o vadră, iară să nu-î silēscă să dea banī, afară numai de se vorū așeza între dînșilă și se vorū învoi amēndouē părțile, atātū stăpânilă viilorū, cât și stăpânilă moșiilorū. De vreme ce acēstă otaștină se vede că este vechiū obiceiū pāmîntescū și cu dreptate, după cum ne-amū adevēritū Domnia mea, atātū din hrisōvele mōnăstirescī, cât și din celea boerescī. Dară pentru ca să nu se năpăstuescă sāraciī din încārcăturile ce va îndrāsni să facă vre-unulū din vināricerī, la scrisulū vināriciulū (de vreme ce stăpânilă moșiilorū iaū otaștină după acelașī catastichū alū vināricerilorū) pentru acea amū mai micșoratū Domnia mea vedrele de otaștină, orēnduindū acēstū felū de vedre însemnate cu fierulū domnescū, spre a se lua otaștină cu aceste vedre, iară nu cu altele; decī orī-care se va dovedi călcāndū acēstă hotārīre, să se pedepsescă întocmai ca cei ce facū vicleșugurī în cumpene și în mēsuri, a cărorū orēnduială spānzură de la însușī puterea stăpānitorulū a fiesce-care poliți.

C. Nu pōte a sădi cine-vași vie fără de voia stăpânului moșiei, iară când fără de a nu lua voie va sădi cine-vași, în locū, ce era alesū de stăpânulū moșiei mai dinainte pentru trebuința lui, atunci să-șī piarță ostenēla; iară când va sădi în locū, ce nu era de trebuința stăpânului, atunci nu se vinuesce atātū celū ce aū săditū fără voie, pentru că stăpânulū moșiei are a se folosi cu obicei-nuita otaștină.

D. Când stăpânulū moșiei nu va pune vinū să se vîndă pe moșia lui, atunci pōte locuitoriulū cu voia stăpânului moșiei, să vîndă, dāndū câte talerī unulū de bute i câte o vadră vinū.

E. când nemerniculū, adecă locuitorulū ce șade pe moșia altuia, își va părăsi via lui, în treī anī deplinū, nelucrată, atunci stăpânulū moșiei să arēte Domniei mele și dāndui-se scire, și încă de unū anū sorocū, de nu o va lucra nicī într'acelū anū, atunci să o stăpānescă stăpānulū moșiei. Inșă aceste sorōce de treī anī și de unulū, să se caute când nu se va întēmpla' vre-o întāmplare de mare nevoie.

F. Locuitorulū are să dea deciuēlă la stăpānulū pāmîntulū, pentru tōte rodurile ce va face pe moșie, afară numai din grādinile ce are împrejurulū casei lui, pentru care nu are a da nimicū.

G. Locuitorii, pentru fînulŭ ce vorŭ cosi pe moșia ce ședŭ, orŭ pe alta, aŭ să dea dijmă, din Țe ce clăi de fînŭ una.

H. Pentru grăulŭ și orȣulŭ, ce sēmēnă, aŭ să dea din Țe ce clăi una. Nu-mai să aibă datorie locuitorulŭ a căra dijma acea cu însuși carulŭ sēŭ la aria stăpānului moșiei, după obiceiŭ; iar cānd, sēŭ din lenevire, sēŭ din nebăgare de sēmă, nu va urma după cum s'aŭ ȣisŭ și iși va rădica și grăulŭ lui totŭ, atuncŭ ispravniculŭ judeȣului, să aibă a face împlinire stăpānului moșiei.

I. Pentru porumbŭ aŭ să dea din 10 băniȣi una.

K. Pentru stupi aŭ să dea de tōtă matca cāte banŭ 3, iar pentru roiŭ nu aŭ a da nimicŭ.

L. Pentru caprele, ce aŭ locuitorii, aŭ să dea stăpānului moșiei, de capră cāte banŭ doi, atātŭ vara cātŭ și ierna.

M. De la stānele ce vorŭ fi pe moșie, are să iea stăpānulŭ moșiei după așezāmintulŭ ce va face, sēŭ brānză, sēŭ banŭ.

N. Locuitorii, pentru rīmātorii ce vorŭ avē, nu aŭ a da nimicŭ stăpānului moșiei, dar nici să îndrāsnească să-și bage rīmātorii lorŭ în pădurile cele oprite, adecă în acelea ce vorŭ avē deosebite stăpānii moșiilorŭ pentru vīndarea ghinȣei, ci întâiŭ să se tocmēscă cu stăpānii, și așia așezāndu-se să-i bage, iar cāȣi vorŭ îndrāsni să-și bage rīmātorii lorŭ fără de tocmelă, uniŭ ca aceia să plătească stăpānului moșiei preȣulŭ acela ce putea să iea și de la alȣii.

O. Locuitorulŭ de va fugi, sēŭ de va muri fără de a nu avē moștenitorŭ de aprōpe, sēŭ de departe (de nu va fi datorŭ la visterie) stăpānesce cela cu moșia grādinile aceluia, cu toȣi copaciŭ cei roditori.

P. Stăpānulŭ moșiei alege celŭ mai bunŭ locŭ alŭ moșiei pentru trebuinȣa lui, dar nu are voie să iea loculŭ, ce s'a deschisŭ și s'a lucratŭ mai 'nainte de cātre locuitori.

Q. Nici unŭ românŭ nu are volnicie să vīneze pesce în eleșteulŭ stăpānului moșiei.

R. Nici unŭ românŭ nu are volnicie să vīndă vinŭ sēŭ rachiŭ pe moșie, fār' de voia stăpānului, sēŭ să aibă băcānie, fār' de numai de se va așeza cu stăpānulŭ moșiei, cum mai susŭ s'aŭ ȣisŭ.

S. Locuitorulŭ nemernicŭ nu pōte să facă mōră, fiindŭ-că acesta este a o face stăpānulŭ moșiei.

T. La bălȣi sunt sloboȣi locuitorii a vēna pesce, dāndŭ stăpānului ȣeciuală, adecă din 10 pesci unulŭ.

U. Loculŭ ce-lŭ va curăȣi nemerniculŭ, adecă locuitorulŭ, ca să-lŭ semene, sēŭ să facă fînŭ, sēŭ grādină, nu pōte stăpānulŭ moșiei să-lŭ iea.

V. Dela perdelele de oi, ce sunt cu fātăciune pe moșie, are să iea stăpānulŭ moșiei de tōtă perdeua cāte unŭ mielŭ și cāte talerŭ unulŭ, și aŭ a ședē acolo perdelele dela blagoveșteniŭ pānă la S-tu George.

X. Când stăpânul moșiei nu va avea de lucru, să lucreze locuitorii cele 12 zile de clacă, atunci locuitorul să dea câte un zlot de casă, și să nu aibă volnicie stăpânului moșiei, când nu va avea de lucru pe moșia aceea ce ședă acei locuitori, să-i ducă la altă moșie a lui, depărtată, ca să-i clăcuiască acelea 12 zile, afară numai de va fi cea-l-altă moșie aproape de cea ce se află cu șederea, ca de două, seacă cel mult trei césuri, și de nu vor putea să-și isprăvescă lucru și trebuința cu acei lucrători ce-i are pe însăși acea moșie.

Capit. următoru tratéză de datoriile ispravnicilor și caută să împuțineze abuzurile lor și a slujbașilor subalterni acestora. Nică acestu capit. nu aduce dispozițiunii de codu civilu, seacă penalu.

Totu asemenea este și capitoulu următoru de la fila 20 verso, care tratéză despre vornice, cam în sensul circulațiilor, de care mai susu amu vorbitu.

Dispozițiunii de codu civilu începă abea la verso alu pag. 21, unde se tratéză mai întâiu despre zestre. Nu intră în obiectul nostru de a studia dispozițiunile codicelui în privința acésta; totuși găsimu cu cale a menționa, că zestrea rămâne inalienabilă, decă s'a constatat prin fôia de zestre, trecută în o condică și păstrată condica la o mănăstire (1). Frații cei sêraci sunt dator să mărite pe surorile lor, după putere și cinstea némului lor.

La § moștenirilor, fila 20 verso, fata măritată nu mai are dreptu la moștenirea părintelui.

La căminul părintesc nu are dreptu de moștenire decă partea bărbătescă, ca să nu piardă numele familie. Cu tôte aceste se rezervă femeii dreptul de protimisă.

Averea mortulu se face în trei părți: o parte pentru sufletul mortulu, o a doua pentru soșul rămas și copii și a treia pentru părinții, seacă moșii mortulu.

Cei cari moru fără copii și fără rude, sunt obligați a lăsa a treia parte din avere la cutia de milostenie. Asemenea și aceia ce lasă testamentu, seacă diată.

(1) Afară de casul de forță majoră, când de exemplu zestrea s'a stricat de oștiri vrăjmășesci, de tâlhari, de focu, de cutremuru, de inundațiunii, decă nu se dovedesce, că soșul și-a salvatu numai lucrurile lui din asemenea cataclisme.

Trecemŭ asupra cap. următore tratândŭ despre Epitropiŭ.

Asemenea asupra capitolului pentru împrumuturi, pentru chizeŝie ŝi constatămŭ la cap. dobândeŭ, cã acẽsta se limitezã la 50 taleri de punga de bani.

Se scie ce plagã era în ambele principate camãta; decŭ dispozițiunea mãrginẽndŭ camãta, era bine venitã.

Dar dispozițiuni importante vinŭ apoi la capit. pentru protimisisŭ. Am arẽtatŭ ce importanțã a avutŭ dreptulŭ de protimisisŭ în istoria proprietãții române ŝi cum moŝia a rẽmasŭ în mãna Românilorŭ grație acestui privilegiŭ. (1)

Ipsilante mãrginesce protimisulŭ la frați, la nepoți de frați, la unchiŭ ŝi la copii lorŭ (fila 37, verso). Protimisŭ aŭ âncã, copãrtaŝii în moŝie de ŝi n'arŭ fi rude, vecini ŝi locuitorii cu cari împreunã îŝi plãtesce birulŭ sãu. Eatã ŝi o specialã dispozițiune relativã la *protimis*: (2)

«Iã Alex. Ionŭ Ipsilante Vv.

«De vreme ce ni s'aŭ adusŭ aminte pentru unce pricinŭ, ce sunt cu îndoialã, în ce chipŭ se cade a se cãuta dupã pravilã, Am socotitŭ sã scriemŭ ŝi întru acẽstã ŝi sã desluŝimŭ cele de pravile rẽnduite. Ŝi întâiŭ, ni s'aŭ arẽtatŭ pentru dreptulŭ de *protimisŭ*, ce aŭ rudele, pãrtaŝii, vecinii ŝi datornicii la lucrurile nemiŝcãtore, ce se vîndŭ, în cãtã vreme adecã aŭ dreptulŭ de *protimisŭ*? ŝi cãnd acestŭ felŭ de protimisŭ se stinge? Pentru care, dupã pravilã, ñicemŭ, cu cea cuviincioasã desluŝire, cum cã cãnd cine-vaŝi va vrẽ sã vîndã nemiŝcãtorulŭ sãu lucru, are netãgãduitã *datorie sã dea veste întâiŭ la ruda lui ce are de avalma stãpânire, iar de nu va fi acelŭ felŭ de rudã, sã dea veste la cele de aprópe a lui rude, de susŭ ŝi de josŭ, ad. ŝi nepoți, frați, copii de frați ŝi de unchi, iar nu ŝi mai multŭ. Dupã acẽsta la pãrtaŝi, mãcar ŝi strãini, cu care póte sã fie amestecatã moŝia aceea, în urmã la împrejuraŝi i împreunã birnicŭ. Inŝã împreunã birnicŭ, ñicemŭ, ceia-ce plãtescŭ dãjdiia lorŭ într'o mahala, sãu într'unŭ satŭ. Dupã acẽsta la cei ce orŭ în ce chipŭ se împreunã cu vre-o parte a acelei moŝii. Iar de se vorŭ lepãda aceŝtia toți, cãți adecã aŭ protimisisŭ, atunci fãrã de temere sã vîndã acelŭ nemiŝcãtorŭ lucru, la verŭ-care s'ar întâmpla. Soroculŭ dar de protimisisŭ se dã, la cei ce sunt de fațã, de 30 de ñile, iar la cei ce lipsescŭ,*

(1) Veđi volumulŭ I din seria de la 1700. Aci vomŭ repeți numai cã prin respectarea legii protimisulŭ, proprietatea a rẽmasŭ în mânilorŭ Românilorŭ ŝi n'a trecutŭ atãt de iute ŝi lesne în acea a Grecilorŭ, Evreilorŭ, Armenilorŭ oãmãtarŭ etc.

(2) Condica domnescã No. 2, 1775, Noembrie, fila 55.

lună 4 ; în cât celă ce are „protimisîsă” și este de față când se face și sinalagma, adică schimbarea vînderei și a cumpărătorei aceluî nemișcătoră și acela nu iscălesce schimbarea, să fie de totă lipsită de jalba lui, după trecerea a 30 zile să nu fie nici de cum primită ; iar de nu va fi acela de față, să aibă a porni jalba de protimisîsă în vremea sorocului de 4 luni și să primescă acelă lucru de la cumpărătoră, plătindă prefulă ce au dată acela și nu mai multă, nici pentru dobîndă, nici pentru trebuincioasele cheltueli, care pôte va fi făcută cumpărătorulă, fiindcă nici cumpărătorulă nu i-se va cere rodurile ce au luată într’aceia vreme, nici să se facă andelagosă a dobîndei și a ródeloră, ci una pentru alta : dobîndă pentru roduri ; iar cheltueele ce va fi făcută cumpărătorulă, să le pérșă, de au știut că au avută altulă „protimisîsă”, să fie spre pedépsă și glóbă, la unulă ca acela, pentru nebăgarea în sémă, ce arétă la pravilă ; și soroculă de 30 de zile, la cei ce sunt de față și de 4 luni la cei ce nu sunt de față, are a se înnumăra, din ziua aceea, când au aflată vîndarea celă ce are „în protimisîsă”, (care și cu jurămîntă este datoră să încredințeze judecata, că atuncă au aflată vîndarea) și nu din ziua când s’a făcută vîndarea. Și într’aceste soróce, de 30 zile la cei ce sunt de față, și de patru luni la cei ce lipsescă, se stinge protomisîsă.

«Se mai găsește în rëndulă pravileloră și de 4 ani sorocă, dar acesta s’au găsită cu cale pentru cei ce lipsescă departe, oră pentru trebuință de obște, seă pentru ală loră însuși, seă fiindă surguniți, seă robiți, seă popriți cu vre-o pricină deosebită, cum de rezmeriță, seă alte asemenea.

«Așijderea, afară de mai susă numitele obraze ce au «în protimisîsă» și după ce se voră lepăda toți, de se va întempla niscaiva datornici ai aceluî vîndătoră și voră fi gata să cumpere acelă lucru, cu același preful ce au dată străină, să se protimisescă acestia decât străină, și decât aceștia să se protimisescă acei ce au să iea mai multă, după cum și acésta în rëndulă pravililoră se vede

«Ală doilea ni s’au arétată pentru protimisă de cele nemișcătore, ce se împartă în trimisie, care trimisie se face într’această chipă, împărțindu-se adică perusia mortului în trei și dându-se o parte pentru pomenirile mortului, alta la obrazulă ce va trăi dintre soți și cea-l-altă la părinții obrazului celui mortă dintre soți. De se îndrepteză părinții obrazului celui mortă să iea acele nemișcătore, care la împărțelă se daă obrazului ce trăesce dintre soți ; deci pentru ca și acestă-felă de jalbe să iea sevărșire după pravilă și dreptă, hotărîmă, ca în vremea ce se face împărțelă perusiei aceluî obrază mortă, să se prefiuiscă cu ómenă de credință, aleși într’adinsă spre acésta, împreună cu boierulă domnescă, orënduită spre acestă felă de prefiură, curată și adevărată prefiure, după care să se numere totă perusia în bană, din care să deosebescă întâiă a treia parte pentru pomeniri, vrëndă Domnia mea ca acea parte negreșită în bană să se dea, iar nu în lucruri nemișcătore, după cum prin deosebită hrisovă Domniei mele pe largă

arătămă; pentru danii și pravoslavnice lucruri, rescumpărându-se cele pentru pomeniri nemișcătoare de către amândouă părțile, ce împreună clironomisesco pe mortă; și cu ală doilea cuvintă, să se deosibescă acea a treia parte, ce are să ia obrazulă, ce trăesce dintre sofi, și aceia în bani se în lucruri nemișcătoare, prețuindu se numai cele nemișcătoare, la a căroră nemișcătoare lucruri cumpărare să se protimisescă părinții seii frații mortului a le rescumpăra, ca nisce feuda (φείδα) neamului acelu, dela care și cuvintulă celă firesc și dreptă nu slobode a se lipsi, și acestă protimisă să se păzescă în vreme orânduță, asemenea cu mai susă numite soroce de protimisă, adecă de zile 30 și de luni 4, negreșită, ne mai prelungindu-se nimică vreme, și cu acestă mijlocă să se taie desevărșită și cele-l-alte cuvinte în zadară și pricinuirile.

«Dreptă aceia, după acestă deslășire și luminare a pravilei aș a urma de acum înainte, fără zăticnire judecățile Principatului nostru acestu, la căutările și hotărârile a acelu felă de pricină, până când se va obști și cea de noi făcută anthologie a pravilei, care pentru toate jalbele s'au scrisă, 1775 Noemvrie.» Acestă chrisovă îlă avemă și în textă grecescă.

Ipsilante acorda, deci, protimisulă în urma tuturor rudelor și creditorilor și dintre creditori, celu ce avea să ia suma mai mare.

La fila 41 verso, codicele cuprinde importantulă capitolă ală hotărnicilor. Constantină Mavrocordată hotărise hotărnicile prin patru judecăți: 1) de 6 boeri; a 2-a de 12 boeri; a 3-a de 24 și a 4-a de 48 boeri.

Ipsilante desființază judecata celor 48, de sigură mai multă din cauza greutății de a se aduna atâția boeri.

Trecemă asupra capitolului despre țigani; asupra capit. heleșteelor; asupra cap. morilor nouă și constatămă, că codicele se termină cu capitolulă paragrafiilor și a termenilor până la care se potă porni procese. Două-deci de ani revoluți, procesulă pentru avere nemișcătoare nu mai pôte a se face, decă celă ce o moștenesce, o are cu bună credință.

În fine codicele prevede zilele în care nu potă locuitorii să fie trași la judecată. Așa în luna lui Aprile și Iuliă și de la 15 Septembrie la Octobrie 15, nimeni de afară nu pôte fi trasă la judecată în oraș. Asemenea în 12 zile ale Crăciunului, în prima săptămână a postului mare, în sept. patimilor și cea luminată. Într'acestea două săptămâni nici biruri și angarii nu se potă cere de la locuitori de cătră ispravnici.

VII.

Scoli.—Cultura publică sub Ipsilante.

După ce analizărăm organizațiunea justiției, care orî cât de neperfectă, este unû pasû înainte, căci căuta a împuțina abuzulû și a protege dreptatea celui slabû, se cuvine să amintimû și ce a făcutû, deștep-tulû Domnitorû Ipsilante, pentru cultura țerei.

Dămû în anexă numeroase documente din Domnia lui, prin care Ipsilante dă scutiri diverse, bisericilorû și servitorilorû lorû și mănăstirilorû.

Unele din aceste hrisóve ne aducû între motivele de scutiri și esis-tința vre-unei școle alipită pe lângă o biserică séu mănăstire. Așia bună óră, este chrisovulû mănăstirei Colțea, pre lângă care, sub Alex. Ipsilante, esista nu numai spitalû, dar și școlă publică.

Maî importante, din respectulû culturei, sunt lucrările, dispozițiunile Domnitorului acestuia, cu referință directă la școlă. Maî întâiû Alex. Ipsilante orêndui cercetarea stărei în care se afla școlele din Bucu-resci, prin următorulû pitacû Domnescû:

«Io Alexandru Ipsilante Voevodû și Domnû (1).

«Pré sântia ta, părinte Mitropolite, vrêndû Domnia Mea a vedea scóla elinésă la starea cea maî bună care póte a fi, cu dascăli bunî și cu ucenici mulți, care prin silința dascălilorû să se procopsésă, atâtû feciorii de boiări, câtû și alții de maî josû, étă rânduimû pe Pré Sântia ta, să cercetezi, ce rânduélă avé scóla elinésă, adegă câți dascăli era, câți ucenici avea, ce matimate le paradosia, câte clase, câte câtă léfă avea dascălii și de unde anume li se da? Asemenea și pentru scóla slavonésă: câți dascăli era, până la câți ucenici avea, ce învățatură le da, și léfa dascălilorû de unde și câte câtû li se da? După acésta să faci, Pré sfinția ta, cercetare de starea de acum la ce rânduélă se află, atâtû elinésă câtû și slavonésă, câți dascăli sunt, și de sunt bunî, învățați, și de se silescû spre procopséla ucenicilorû, câți ucenici aû și ce învățaturî le paradosescû anume, cum amû qisû maî susû, câte câtă léfă se dă dascălilorû, de unde anume și de aû scóle, la ce locuri anume? de tóte cer-

(1) Se află în Arch. Stat. în secț. istor. sub No. 51. L'am publicatû întâiû An. școl. 1863—1864.

cetându, prè sfinția ta, cu anafora să înscriințezi Domniei mele. *Acèsta am scrisă Domnia mea. 1775 Februarie 1.»*

L. S.

În 1775, Decembre 30, Ipsilante dete chrisovulū prin care organisă o Epitropie obștêscă de 8 boeri, 4 din cl. 2-a și 4 din cl. 3-a, ajutați de 6 logofeți. Acèstă epitropie are epistasia și purtarca de grijă a tuturorū trebilorū obștesci și se vorū ocupa: 1) Pentru meștesuguri și altele folositore pămîntului și pentru isnafuri; a 2-lea) cu podurile orașului și alū 3-lea cu școlele.

În chiar chrisovulū de orênduire a Epitropiei obștesci, Domnitorulū Alex. Ipsilante ȃice boerilorū epitropi: «Vê orênduimū epistați ai școlêlorū, care cu ajutorulū lui D-deū se vorū așeza, ca să sêvêrșiți cîte pe largū prin domnesculū chrisovū pentru acèsta vê arêtămū; fiindū dar mai dinainte trebuință, ca să se zidêscă școlă, să îngrijiți ca să se facă planulū, care mi-lū veți arêta și să se gătêscă felurimile cele trebuincioșe și meșteriī, ca în vreme să se lucreze cu cele rênduite.»

Deja în 1775 Martie, Alex. Ipsilante întărise o anafora a boerilorū pentru rcîntocmirea a douê școli din Bucuresci, dar numai în Ianuarie 1776 dă Ipsilante definitivulū chrisovū de reorganizare a învățămîntului. Êtă acestū chrisovū în totă întregimea lui, dar în traducere, fiindū-că nu posedemū decăt textulū grecescū:

«Nimicū atătū cătregu bunū traiū și adevêrata fericire contribue ômenilorū, sêū ca să mē exprimū poeticesce, spre buna lorū vețuire și fericire, ca învățatura încălȃtită în sînū și îmbrățișată de sufletele fragete. Când tôte bunurile materiale arū veni cu îmbelșugare în viața omulū, totuși acestea nu potū să facă pe celū ce le posede, fericitū, pe cāt timpū lipsesce învățatura.

«Învățatura e o podóbă, care rêmâne sigură, atătū celorū vii, cāt și celorū morți. Căci ea (învățatura) ne învêță, să examinămū ce e adevêratū și bunū, prin nisce regule fôrte exacte, să trăimū și să lucrămū după rațiune; iar în faptă ne servesce de bunū conducêtorū, de ôre-ce premerge dreptățiī și întelepciunei și celorū-l-alte virtuți, și ne dă *economica* și chiarū *politica* și ne face să ne îndeletnicimū cu teoriī; și nu numai ne face să ne ocupămū cu cele de pe pămîntū, învățându-ne să examinămū natura lorū, și să mēsurămū distanțe de țeri, hotare și mări, ci, înaintându și mai departe, să devenimū aeriani (să

ne înălțăm cu mintea în văzduh) plimbându ochii noștri la cele de sus și scormonind (examinându) cele ce sunt în eter și descoperind mișcările, cursurile și distanțele corpurilor ceresc; și în urmă ajungem și să cunoșcem, cât ne stă în putință, și să laudăm pe Dumnezeu, a tot făcătorul, și tocmai ceea ce ne face fericiți, să câștigăm cunoștința lucrurilor și ființelor.

«De asemenea ea împodobesce și înfrumusețează cuvântul celor dela amvonă; iar pe omeni privați îi arată bun cetățeni, de orice îi face să întrebuințeze numai rațiunea și să nu aibă alt scop, decât binele comun. D'aceia cele mai celebre orașe, cari se disting în privința bunelor legi, și acum și altă dată, fac, ca omeni să se ambiționeze, nu după avantaje și folose bănesci, ci după înțelepciune (știință).

«Așa dar tocmai despre dînsa (învățătura) grăim aici, ca una care este tuturilor de mare folos în viață, mai mult chiar ca celelalte bunuri, și suntem dispuși, ca să combatem, prin orice mod, pe acei cari se opun celor duse de noi. D'aceia îngrijindu cât se poate, mai cu seamă de folosele cari aduce ea strălucitei noastre Domnii, dăruită nouă din partea lui Dumnezeu, am aflat că e de o trebuință neapărată, înființarea și îmbunătățirea școlilor și internatelor prin țară, cari sunt menite a deschide pîrae nesecate și mîntuitoră acelor cari hrănesc dragostea învățăturei, și acelor, cari prin binefacerile ei, doresc să se ridice din starea lor josnică.

«Deci, fiindcă am găsit în școala Domnască din Bucuresci catedre vacante în prezent, neglijate din cauza împrejurărilor temporale, și școala lipsită de mijloce, ca să potă să întrețină mai mulți decît doi profesori, cum sunt acum, unul pentru limbă și filologie, și altul pentru cursurile înalte, am crezut că nu e bine, ca să o lăsăm totu astu-fel, și să nu o ridicăm la o stare mai bună. Deci, conduși de această grijă generoasă, nu numai am orînduit și am îmbunătățit totu ce a fost în neregulă și totu ce mi s'a părut că e puțin, ci am dus-o, prin mijlocele convenite, până la punctul acela, ca, acei cari s'au adăpat din ea, să nu mai aibă setea de a căuta un alt izvor. Pe lângă acesta, am hotărît să înființăm alte două școli (institute) inferioare, în cele două episcopii, una în Craiova și alta în Buzău, la cari să potă să mîrgă, decă vrea, acei tineri, ce hrănesc dragoste de învățătură, spre a învăța lecțiile gramaticale și poetice. De asemenea am înființat, aci în Bucuresci, școala cea veche de dialectul slavon, fiindu trebuincios și acesta, pentru cetirea hrisóvelor vechi Domnesci, cari s'au scris în acea limbă, astu-fel ca primind profesorul ce după timp se numește, lea anuală din veniturile școlei, să îngrijescă de școlarii săi, după hrisovul nostru Domnescu, care se publică înainte. Dar asemenea, în totă țera noastră Domnască, în fie-care orașel am pus dascăli, atît de limba țerei, cît și de limba slavonască, pentru ca

să învețe băeții cunoscințele elementare, că ajungându aceștia (copiil) în vîrstă, să nu fie ignoranți. În cāt despre conducerea aceste școlî d'aici din Bucurescî, credemū de cuviință, ca să expunemū și în prezentul hrisovū Domnescū, ca să se păstreze nestrămutate, tōte cele cāte s'aū hotărîtū de noi deja pentru interesulū și binele ei.

«I. Am numitū profesori 6 la numărū, specialiști în fie-care cursū alū lorū ; 2 pentru cele gramaticale, 1 pentru matematicî, adecă : de aritmetică, geometriă și astronomiă (cosmografiă), pe lângă acēsta și de istoriă, și unulū de sciințele naturale, 1 de teologiă, și unulū de limba latină și italiană. Iar celū de sciințele naturale să predea în limba elenă, urmāndū pe Aristotū, și pe comentatori sēi. În cāt despre celū de matematicî, dēca s'ar întēmpla să nu posedē limba elenă, să predea, sēū în cea latină, sēū în cea italiană, adecă în acea, pe care o cunōsce mai bine. Iar lēfa anuală a fie-cāruia din acești protesori, să se dea, după gradulū de aplicare (silință) și de capacitate a persōnei, urmāndu-se aprecierea și hotărîrea Domniei mele.

«II. Ingrijindū în acelașū timpū de școlari lipsiți de mijlōcc, ca aceștia să pōtā să caute numai de carte, scutiți fiindū de orî-ce altă grijă și preocupare, pentru trebuințele vieței, poruncimū, ca să dea de ale mănēcerei și haine trebuincioșe la 60 din școlari și anume la 12 din fie-care clasă, carî sunt cinci, după cum spunemū mai la vale ; iar grija acestora s'o pōrte pentru tot-d'una epitropiî aleși, după timpū, despre care vomū vorbi la sfîrșitul pîrezentului nostru hrisovū ; iar ipistați (intendenți) cei numiți de noi, să sēvōrșescă poruncile nōstre, făcēndū cele ce trebue, și pregătindū fie-care lucrurile după cum se cade, dāndū pe fie-care și cāte o masă profesorilorū cu elevi ce se vorū alege, și procurāndū de douē-orî pe anū, la cei 60 școlari hānele trebuincioșe, tōte de acelașū felū (uniformă) și să dea sēmă despre tōte, pe fie-care anū către Epitropiî numiți. — Iar fiindū-că epistați susū-și ai școlēi sunt același cu acei ce amū orēnduitū la alte servici, acei doi osebiți ai școlēi, adecă unulū din cei d'întāi și unulū din alū doilea anū să primēscă pe fie-care anū, din veniturile școlēi, o mie patru-sute-patru-đeci (1.440) groși (lei) : celū din cei d'întāi o miie opt-đeci (1.080), iar celū de alū doilea trei-sute șēse. đeci (360). Dar în fie-care clasă numimū unū eforū, sēū pedagogū, bărbatū cu vază și bună purtare, carî datorî sunt să supravegheze pe băeți în tōte mișcările și umbletele lorū, în cātū nici unulū din școlari să nu se pōrte rēū și să nu fie leneșū. În fie-care cameră de școlari, (pe care le voimū spațioșe, în cāt să pōtā fi ocupate de mulți), să păzēscă cāte unū servitorū, care să ingrijēscă de curățēniă și de cele-l-alte trebuincioșe elevilorū.

«III. Băeți ce aū să intre și să ducă viața în școlă, să nu fie mai micî ca de 7 anî în vērștă, nici pre de altă parte prea înaintăți, sēū nisce leneși și greoi, în cāt să abatā buna-voința a celorl-l-alți ; și aceia să fie nobili, adecă fiî de

boeri, dar căduți în sărăcie, se u scoboritori din boeri, cari se chiamă mazili, se u și străini scăpătați precum și mojiți și țeranți, cărora li este dată agricultura și păstoria, și se distingă în privința lucrărei pământului, se u pascerea vitelor. — Iar băeții negustorilor și lucrătorilor, cei cari ar u dori, după ce capetă câte-va cunoscințe de carte elementară, să fie scutiți de școlă, și să îmbrățișeze o meserie, după cum consimtă părinții lor, avându în vedere înclinarea lor firască. Afară de copiii lipsiți de mijloce, cari pot u a se hrăni și a se îmbrăca din ale școlei, după cum am dăsu, acei, căți, din cei cu stare bună, vrea u să facă parte din elevii interni, ca să stea și să mănânce la masa comună, acei sunt datorți să plătescă epistatului școlei, după analogia, pentru hrana lor, la mâncările ce li se pună înainte. — Elevii începători, după ce se vor u exercită în continuu, pe timp u de trei ani, numai la carte (citire și gramatică) apoi să începă și limba latină, ca în cursu de trei ani în același timp u, să aibă destulă cunoscință de limba grăcă și latină, dându-li-se de învățat u pe cei mai însemnați din autorii acestor limbi. — După aceea, pe rându, în 3 ani să se ocupe, dimineța, cu poetica și retorica, făcendu teme de limba elenă și latină, și mai cu sémă cu studiul «moralei» lui Aristot. Iar după prânzu să se predea limba italiană, deca ar vrea cine-va s'o cunoscă. — Tocmai astu-felu exercitați fiindu, în cursu de 9 ani, și posedendu cunoscințe destule atât în privința celor gramaticale, cât și a celor enciclopedice, și mai cu sémă avendu o cșperiență satisfăcătoare de cele-l-alte limbi, să mērgă apoi ca să urmeze sciințele. — Și *intăiu*, în trei ani întregi, să se predea, în timpul dimineței, aritmetica și geometria, iar după prânzu (p. m.) elemente din istoria, cu geografia istorică, în oricare din sus-disele dialecte. După acēsta, dimineța, să se asculte filosofia lui Aristot, iar după prânzu astronomia (cosmografia). După ce învățătura despre fie-care sciință li este suficientă, să esă apoi din școlă, și alēgă-și fie-care vieța ce doresce, se u bisericescă sau politică (civilă). — Iar cele cinci clase din care, am dăsu mai sus, că vom u alege 12 școlari sēraci, sunt acestea: I-a este cea a începătorilor, cari urmēză 3 ani îndelnicindu-se numai cu gramatica; a II-a e cea a înaintaților în virstă și durēză totu trei ani, în cari materia percursă va fi limba grăcă și latină; a treia, tot de trei ani, cu limba grăcă și latină, gramatica, poetica și retorica, urmate tôte acestea de teme pentru exercițiu, precum și de limba italiană; în a IV-a se va preda, aritmetica, geometria și istoria cu geografia; a V-a și cea din urmă va avea, ca materie de învățat u, sciințele naturale (fisica) și astronomia. — Pentru cei cari vrēu să îmbrățișeze cariera bisericescă, orēnduimă în prea sânta mitropolie, un dascălu pentru sacra teologia, încercat u în privința cucerniciei și ortodoxiei (dreptei credințe); acolo pot u frecuenta și ei, și toți cei-l-alți din școlarii ajunși deja în stare, căți doresc u să se inițieze într'însa, precum și un alt dascălu pentru musică. Pentru amēndoi aceștia

orânduimū să li se dea plată din partea Mitropoliei, totū-d'a-una prin binevoitōrea consimțire și a Prea sântiei sale Mitropolitulū Ugro-Vlachiei, părintele nostru în Christosū, de ore-ce zelulū sēu pentru învățatură e mare, și de ore-ce dorimū înălțarea clerului.

«Pe lângă acestea poruncimū să se facă următorcle, în tolosulū școlarilorū. După ce dimineța se scōlă din patū; toți în scurtă vreme să se îmbrace, să se spele și să se curețe, apoi să mērgă în sântulū templu, spre a asculta s-ta lecturghiă, iar după întōrcere, să citēscă singuri, până la ora cea hotărītă a lecțiilorū, când sunt datorī ca toți să vie în localulū determinatū; apoi după ce au cititū și după ce ore-cum au convorbitū între ei, și și-au făcutū datoria, să mērgă la masa comună. După prânzū, școlariī fie-cărei clase, împreună cu eforulū, sēu pedagogulū lorū, să se strîngă la unū locū și să convorbēscă între ei, orī să facă gimnastică pentru mișcarea corpului, în timpū de o oră, apoi să citēscă fie-care în parte, până la timpulū lecțiilorū de sēră, și convenindū iar să asculte pe profesori, și după întōrcerea din clasă, să citēscă iarășī fie-care singurū.—Iar în timpulū Duminicilorū și ȓilelorū sērbătorești, ca să nu rēmăc fără lucru tōtă ȓiua, să citēscă lecțiile ce au ascultatū, și mai cu sēmă să li se catehiseze din partea profesorilorū, și învățaturile sacre ale credinței nōstro ortodoxe, (în aceste ȓile, sēu și printre ȓilele sēptēmănei, să ēsă o dată, sēu de douē orī, cu eforulū lorū, și câte o dată și cu profesorulū, în locuri, carī nu sunt departe de șcōlă, și acēsta numai pentru esercițiū), iar sēra să convie cu toți la masa comună, și să cineze împreună, iar după cină, care trebuie să fie frugală (cumpētată), după ce trece o oră, când nu trebuie de locū să vorbēscă rēu, ci cum se cade, să se ducă cu toți în sântulū templu, și după ce se rōgă în comunū să se întōrcă fie-care în locuințele lorū, și să se odihnēscă pe patū, atātū când vrēu să dōrmă, cât și când nu vrēu, și tōte acestea să se facă în ore prescrise și cu clopoșelulū. Aceluia care vrea, să i-se permită să citēscă pe patū, aprinȓă-i-se o luminare, sēu o făclie (lampă) în fie-care apartamentū pentru tōtă nōptea. — Asupra tuturorū acestora să supravegheze pedagogulū despre care am vorbitū, care îngrijesce despre ordinea, traiulū și buna purtare a elevilorū, după modulū ce am espusū mai susū. — Déca vre-unulū dintr'înșiī se vede că se pōrtă rēu, punēndū pe cel-l-altī în desordine, acela să se pedepsēscă, nicī de cum supusū la bătaie și biciū, ci prin mijlōce acomodate împrejurărilorū, după cum numai pedagogia ne învăță; iar intrarea și înscrierea să se facă fie-căruia din cel 60 elevī sēraci, despre care am vorbitū mai susū, nu prin favoruri, nicī prin mijlocirea altora, nicī prin altū modū de părtinire, ci după aprobarea profesorilorū, cu frica lui Dumnezeu, primindū pe acei carī merită și au înclinare naturală către carte, după ce eleviī aprobați de dînșiī, vorū da o promisiune în scrisū, că nu vorū pleca dela șcōlă până la fine, ci că vorū asculta tōte cursurile. De asemenea și escluderea unuia

din ei, déca se întâmplă, să nu se facă din ură, ci cu motive plausible. Tóte acestea se vorú sêvêrși prin scirea și voia scrisă a Domniei mele.

«După ce am rënduită acestea în modul de sus, în privința profesorilor și elevilor, traiului și progresului lorú la învățatură, îngrijindú nu mai puțin des-pre înființarea și stabilirea acestorú institute de învățămîntú, am hotărîtú ca să le facú să se susție pentru totú-d'auna prin venituri sigure. Căutândú la sfintele mōnăstiri, ce se găsescú prin tótă țera nōstră Domnēscă, și luândú în vedere scopulú urmăritú de reposații lorú titorí, adecă, că aú înzestratú aceste sfinte locașuri cu moșiile lorú, cu scopú de binefacere, nu numai nedreptú, ci și necucernicú am judecatú că este, ca să se fructifice de către vistieria țerei lucruri carí sunt consacrate lui Dumnezeu ; voindú pe de altă parte a repara o faptă necuviincioasă, de cât-va timpú introdusă, și în același timpú a asigurá scopulú ctitorilorú, ca lucrurile consacrate de dînsii lui Dumnezeu, să nu aducă altú serviciú, decât celú plăcutú lui Dumnezeu, întâiú am cređutú tóte mōnăstirile din țeră . . . și le-am orënduitú ast-felú (sfintele mōnăstiri), în cât fie-care din ele să se susție prin ordinea introdusă de noi supunêndu-ne unei economii severe, după cum se póte vedé în chrisovulú edatú de noi anume pentru acéstă parte. Iar ca să póta să ne servēscă pentru treburile, de care am vorbitú, în acelașú timpú pióse și de unú folosú comunú, le am datú institutului de curêndú organizatú aici de noi, orënduindú, ca fie-care din localitățile mōnăstirilorú să plătescă pe anú o cantitate mică de bani, adecă după analogia veniturilorú lorú, cantitate care, de la tóte, se urcă la suma de groși (lei) 6.000. Iar cele luate dela alte mōnăstiri, care și acestea sunt scutite de a plăti vistieriei nōstre Domnescé, țiindu-se de mōnăstirile date, plătescú pe fie-care anú, groși (lei) 4.000, după catastifulú pecetluitú alú destinațiunei lorú

«Pe lângă aceste, vedêndú că preoții, carí sunt răspândiți prin tótă țera nōstră Domnēscă, sunt . . . și că numêrulú lorú e de 3.500, după catastifurile arătate de către Prea sfinția sa Mitropolitulú, Domnulú Grigorie, respectabilulú nostru părinte și de către cuviosii episcopi, am orënduitú ca fie-care din ei să dea pe anú câte 3 groși (lei), din carí jumătate pentru cutia milei (eleimosinei), iar cel-l-altí jumătate pentru școlă, după cum pe largú se cuprinde în chrisovulú nostru Domnescú, datú separatú și anume despre plata preoțilorú, care tótă se urcă la 15.000 lei 250 gr., aú să se dea de două ori pe anú susú ăisului institutú, atâtú ca plată profesorilorú, cât și ca hrană și îmbrăcăminte pentru școlarii sêraci și fără mijlóce, și pentru cele-l-alte cheltuieli trebuincioase, pentru carí se va face anualú socotélă, care să se scrie într'o condică osebită, atâtú veniturile cât și cheltuielile și se vorú pecetlui cu pecetea nōstră Domnēscă ; de asemenea să se scrie în condica numită cărțile școlei, și câte altele se lasă pentru școlă de către bărbați cucer-

nici și iubitori de Dumnezeu, seû în bani, seû în obiecte, și să se manipuleze bine și pios de către epitropi. Iar pentru cărți să fie unû epistatû, seû bibliotecarû credinciosû, ca să pôta a le păstra cu siguranță, și când va avé cine-va trebuință să i-se dea spre uzû, după ce capătă o adeverință din partea lui și apoi să îngrijescă să le reia și să le depună în bibliotecă. Tôte acestea ast-felû orânduindu-le și vrëndû ca să se esecute cu stricteță, numimû ca efori și pe P. S. Mitropolitû alû Ungro-Vlachiei, și pe cei doi prea iubiți de Dumnezeu episcopi, celû din Buzëu și celû din Râmnicû, și pe prea nobiliî noștri boeri ai acestei strălucite Domnii, dela Banulû celû mare până la marele Postelnicû, cari sunt datorî să supravegheze tôte lucrurile școlei de către epitropi și epistați, în modulû arêtatû în presentulû chrisovû Domnescû, în câtu nimicû dintr'insulû să nu se trecă cu vederea.

«De asemenea și din cele ce anualû se strîngû din fie-care mănăstire în prea sfînta Mitropolie, în comună înțelegere cu Mitropolitulû, episcopiî și cu boeriî, să se facă cheltuelile necesare ale școlei prin epitropi, asupra cărora tôte noi avemû să supraveghemû, fiindû numai de datoria profesorilorû, ca să ne anunțe îndată despre starea școlei, a elevilorû și a lecțiilorû; iar când vomû căuta socotelele anuale și ni se va înfățișa registrele și condicele, decă vomû vedé că din veniturile susû qlise seû din donațiuni, va fi ceva de prisosû, gândindu-ne, vomû procede după trebuință: seû le vomû depune, ca să se întrebuițeze pentru școli, seû vomû mări numărulû bursierilorû. Pentru întărirea, continuă supraveghere și siguranță a tuturorû acestora, am făcutû presentulû chrisovû alû nostru domnescû, sperândû că și cei cari ne vorû urma pe acestû tronû domnescû, fôrte stăluciți Domni, vorû păstra nestrămutate cele câte se face cunoscutû prin acestû chrisovû, de ôre-ce privescû folosulû comunû și binele acestei cucernice Domnii și întărindu-lû prin propria noastră credință, presintâmû ca martori, pe prea iubițiî fiî ai Domniei noastre, Constantinû-Vodă și Dimitrie-Vodă, și pe prea onorabiliî și nobiliî și credincioșiî mari boeri ai Divanului Domniei noastre : Dimitrie Ghica mare Banû, Nicolae Dudesculû mare Vornicû de țera de susû, Răducanu Văcărescu mare Vornicû de țera de josû, Banulû Filipescu mare Logofëtû de țera de josû, Ștefanû mare Spătarû, Iônû Văcărescu mare Vistierû, Scarlatû Caragea mare Postelnicû, Dumitrașcu Racoviță mare Clucerû, Preda Provanû mare Paharnicû, Constantinû Văcărescu mare Stolnicû, Manolache Kretzulcescu mare Comisû, Hagi Dimitrachi mare Slugerû, și Nicolae mare Pitarû. S'a făcutû presentulû alû nostru chrisovû, în alû II-lea anû alû Domniei noastre, pe scaunulû nostru domnescû din Bucuresci, prin boerulû nostru marele logofëtû Alexandru, în anulû 1776, în luna lui Ianuarie, care scriindu-se în condica Divanului de alû II-lea alû nostru Logofëtû George Suțu, poruncimû ca să se păstreze cu siguranță în prea sf. Mitropolie.» (*Tradusû de Murnu*).

Așia dar nu numai în Bucuresci există școle ci în totă țera. În capitalele din județe există școli numai românești. Iată ce ne va explica posibilitatea pentru guvernul din 1775, de a găsi numărul considerabil de funcționari, de totă categoria, cu știință de carte. Și nu numai școli publice existau în toate părțile, ci și școli private. Dăm în notă un act din 1777, din care se va constata existența unor asemenea școli private și modul cum una din ele, cea din Ploesci, a lui Barbu Dascălul, s'a transformat în școală publică (1).

Trebuința de învățatură începuse a fi simțită și am constatat încă din istoria evenimentelor din înainte de 1774, atât existența acestei trebuințe culturale, cât și neîntemeierea tesei, ce unii o susțin

(1) Condica No. 6 (domnască) Arch. Stat.

P. I. Dómnă,

«După jalba ce a dat M. Tale Barbu Dascălul din orașul Ploescilor, la lăt. 1776 Noem. 4, pentru că fiind luminat porunca M. Tale de a se orându-i a fi școlă domnască la acel oraș Ploesci, spre învățatura copiilor și așezându-se numitul jăluitor dascăl, cu jalbă s'a rugat M. Tale, fiind om scăpat și cu copii să i-se orânduiască și lui din mila M. Tale ore-care ajutor pentru chivernisela vieții, și în Ta ne poruncesce, ca să luăm sema jalbei; veți voi M. Ta, că după cercetarea ce făcurăm, așa ne încredințăm că de atunci încôce să energheșesce acesta, adevă în tot chipul se silește, spre învățatura copiilor, și am fost înștiințat M. Tale, de atunci, socotind că își va căpeta hrana vieții de la părinții copiilor ce-l înveță, dar acum viind iarăși înaintea noastră, ne arată, cum că de la părinții acelor copii nici o căutare nu are, și este cu greu, neavându de nicăieri, nici o chiverniselă mai vârtosă aflându-se în scăpătaciune și lipsă, cere mila M. Tale, după străduirea ce face cu învățatura copiilor. Deci arătăm M. Tale, cum la Târgoviște oraș, din luminata porunca M. Tale, se află dascăl așezat pentru învățatura copiilor, care îi este lăfa pe lună, florin 5, așa și Ploesci este oraș și de va socoti înalt înțelepciunea M. Tale, ca să așeze și acolo la Ploesci deservitul dascăl, să învețe copiii și să-și aibă și el totă aceeași lăfa, cum are Dascălul de la Târgoviște; cum va fi porunca M. Tale; iar de nu, cum va lumina duhul sfânt pe înălțimea Ta așa va fi, și anii Măriei Tale de la Domnul Dumneșcu rugăm să fie mulți și norociți.

Grigorie Mitropolitul Ugro-Vlahiei, 1777. August 11.

Asupra acestei anafore, Vodă Ioh Alex. Ipsilante a pus, în 1777, Aug. 26, această rezoluție :

«După cum au găsit cu cale și de trebuință P. S. Sa părintele Mitropolit, așa să urmeze, și rânduim iarăși la P. S. Ta, ca să-l așezi cu rânduita lăfa.»

pînă astăzi, că Domnia fanariotică ar fi fostu iezițu ori-ce curgere de isvoru culturalu românesc. Mai multă lumină va aduce asupra școlelor, reorganizate de Alex. Ipsilante, budgetulū generalū alū școlelorū ce amū descoperitū în una din condicele domnesci din Archiva Statulū, pe care-lū dămū în notă (1).

(1) Conдика Domnăscă No. 7, din 1778 și înainte. Iată statulū lefilorū dascăilorū și spesele diverse școlare la 1780 Mart. 17, precum s'au aflatū în acestă condică la fila 186 verso și înainte.

«Lefile dascăilorū și emiclicū copiilorū pe o lună.

«Taleri 125, dascălulū Manasi ; 50 Dascălulū Neofitū ; 45 Dascălulū Teodorū ; 30 Dascălulū Pantazi ; 30 Dascălulū Anastasie latinulū, aceștia toți dascăli de S-tu Sava ; totalū 280 taleri. 75 taleri la un-spre-dece dascăli de Eparchia P. S. S. Părintele Mitropolitū, totalū 355 taleri, însă :

Taleri : 25, Constandinū Slovanu cu Ipodidascălulū, aicea în Bucuresci ; 50, la alți lude 10 dascăli de prin orașele de afară po taleri 5, însă : 5, unulū la Ploesci sudū Prahova ; 5, unulū la Têrgoviște sudū Dâmbovița ; 5, unulū la Câmpu-lungū sudū Muscelū ; 10, doi la Pitești și la mănăstirea Argeșū sudū Argeșū ; 5, unulū la Slatina sudū Oltū ; 5, unulū la Ruși-de-Vede sudū Teleormanū ; 5, unulū la Găesci sudū Vlașca ; 5, unulū la Gherghița sudū Ilfovū ; 5, unulū la Urziceni sudū Ialomița.

40 la cinci dascăli din eparchia Buzăului ; 20, unū dascălū la gramatica în Episcopie, însă : 10, doi la Tirgu-Rimnicū și la Focșani sudū Slam-Rimnicū ; 5, unulū la Buzeu ; 5, unulū la Saacū, totalū 40.

65 la 7 dascăli din eparchia Rimnicū, însă : 30 taleri unū dascălū elinescū la Craiova, în mitoculū episcopiei ; 10, unū slavonū *ipacū* acolo ; 25, la alți 5 dascăli românesci în 5 județe, însă : 5 taleri unulū la Romanai ; 5, unulū la Vâlcea ; 5, unulū la Gorjū ; 5, unulū la Mehedinți, totalū 65 taleri.

176 la Ludi 44 ucenici, po taleri 4, însă : 4 taleri Antim, ierodiaconū ; 4, Pavlu Sin-Petru ; 4, Dumitru Sin-cămărașū Zaroiane ; 4, George Sin-Matei Rătescu, post. ; 4, Ioanū alū Grămăticulū cămărei ; 4, Serafimū Ieremonachū ; 4, Nichita ; 4, Grigore Ierodiaconū ; 4, Nicolae ; 4, Ioanū ; 4, Metodie ; 4, Ioanū Pamioti ; 4, Pavlu Sofialău ; 4, Costache Micșunescu ; 4, Costache alū Post. Constantinū Pamberū ; 4, Mihailū Sin-polcovnicū Ioniță Psimeno ; 4, Constandinū, nepot. Stolnicesei Sultana ; 4, George alū lui Pătrașcu Logofătū ; 4, George Sin-Dumitru Căpitanū ; 4, George alū doicei Ot curtea gospod. ; 4, Apostolache Sin-post. Hristodorū ; 4, Teofanū monachū, ot Dragomirno ; 4, Alexandru Tirnovici ot părintele Griveno ; 4, Canelo Peloponisis ; 4, Atanasie Peloponisis ; 4, Antonie Peloponisis ; 4, Hrisantū ierodiaconū ; 4, Ioanū de la Larisa (?) alū arhimandritulū Ioano ; 4, Partenie ierodiaconū de la Antiolia ; 4, George Vasiliū de la Ioanina ; 4, Hristodorū ot tans. ; 4, Barbu Sin-Grigorascul de la Greci ; 4, George Sin-Enacheval de la Căineni ; 4, Nicolaū Niconatisi ; 4, Ioanichie ieromonachū ; 4, Ioanū ; 4, Diamandi vnuk răposatulū Episcopū Rimnicū ; 4, Procopie Ierod. vnuk dascălulū Neofitū ; 4, Dumitrache Sin-Iordache post.

Anul 1775 este bogat de documente din direcțiunea școlară. Înregistrăm aci câte-va cari au rămas necunoscute până astăzi:

Bocrul Mihail Cantacuzino Biv-Vel Spătar, după ce a ridicat mănăstirea Colțea, a făcut lângă mănăstire și o școală (1). Domnitorul pentru cheltuiala ei consacră prin hrisov dijma de la Ocna Slănicului.

În 26 Aprilie 1775 (2), Alexandru Ipsilante încuviințează ca mănăstirea Obedeanelor din Craiova, să nu mai fie mitoc al mănăstirii.

Primesce acesta și episcopul Chesarie, măcar că Băluță Obedeanelor o închinase Episcopiei.

Localul din mănăstire se destină a servi de locuință doctorului ce se va întâmpla după vreme în Craiova și unui seminar, care să pregătească candidați la preoție, *învățându cele orânduie și trebuincioase la această și luându adevărul de la dascăli ce se vor orându la această mănăstire*, apoi să se arête la Archiereu, spre hirotonisire. Domnitorul găsește asemenea regulare conform cu diata ctitorului Obedeanelor, ca să fie în mănăstire: *«Spitalu nu numai trupescă, ci și sufletească.»*

Miuleț ; 4, Sin-post. Ecaterina ; 4, Grigorașcu Clinceanul ; 4, Teodor Peleponisios ; 4, Ianacache Popa Panaiot Costoriano ; 4, Nicolae Brăileanu, total 176 taleri.

Sinopsisă

Taleri: 355 dascăli din eparhia P. S. părintele Mitropolit ; 50 dascăli din eparhia Buzău, 65 cei din eparhia Râmnic și 176 ucenici 44 po taleri 4, total pe o lună 636, adică șese sute trei-șeci și șese tocmăi.

În Alexandru Ipsilante Vv. etc.

«Acastă sumă de taleri, 636 lefile dascălilor a totă țera și hrana pe ucenici aleși lude 44, ai școlei ot S-tu Sava, cum se arête la această foice, să se dea pe totă luna, cu începere de 1 Ianuarie 1780, prin mâna P. S. S. Păr. Mitropolit, din rânduital venit al școlelor, după hrisovul Domniei mele. Tolico pisah, gvmi. 1780 Martie 17.»

(1) Veđi condica Domnescă dela Archiva Statului cu No. 3, pag. 20 verso, chrisovul mănăstirii Colțea.

(2) Urméză în anexă chrisovul, ce am aflat în cond. Domnescă de la Archiva Statului cu No. 3.

Ipsilante, ocupându-se, precum am vădută, de școlile din țară, nu neglția, în interesul influenței ce voia să păstreze la Constantinopole, de a ajuta și școlile din Orient; așa în Cond. No. 3 de la Archiva Statului, la pag. 35, din 1775 Aprilie, aflăm chrisovul pentru taleri 300, milă pentru Patriarhie, ca să țină cele două școli, elină și arabă, ȳice Vodă-Ipsilante: «și avându noi mare dragoste, ca să vedem sporind și isbutind învțătura, nu numai aicea, unde Dumneȳu ne-au dăruită acestă oblăduire, ci și la altă parte, care are trebuință. . . »

În 13 August 1775, Domnitorul Ipsilante se ocupă de școla Domnescă dela S-tu George-vechiu. Din chrisovul dela acestă dată, se constată, că acum nu mai trăesce dascălul Popa Florea, caligraful Domnescu cel vestit, ci că dascăli actuali, amânduoi *pămîntenî*, sunt Constantin și Dragomir; că dascăli rânduiri ău plată dela Domnie; că între ucenicii școlei sunt nu numai copii pămîntenî, ci și străini de prin alte țeri. În fine, Domnitorul acordă diverse scutiri celor doi dascăli dela școla slavonescă, și românescă dela S-tu George-vechiu, după pilda vechilor și bătrănilor repausați Domni. Acest chrisov are de mărturie pe fii lui Vodă Constantin și Dumitrașcu și pe boerii următori :

Pană Dumitrache Ghica Vel Banu, Pană Nic. Dudescu Vel Vornicu de țera-de-sus, Pană Radu Văcărescul Vel Vornicu de țera-de-jos, Pan Pană Filipescu Vel Logof. de Țera-de-sus, Pan Ștefan Pârșcovenu Vel Logof. de Țera-de-jos, Ștefan Mișoglo Vel Spăt., Enache Văcărescul Vel Vist., Scarlatu Caragea Vel Post., Dumitrașcu Racovița Vel Slug., Const. Ianole Vel Pach., N. Bêrsanul Vel Stol., Manolache Kretulescu Vel Comis., Barbu Știrbei Vel Slugeru, Niculae Vel Pitaru. Ispravnicu alu acestui chrisov e numit Pană Filipescu, Logofet alu Țerei-de-sus.

Dacă la mănăstirea Obedeanu se institue un seminariu, putem constata, cu documentu, că biserica totu mai număra în sinul sęu unii bărbați învțați. În documentul grecu donat Academie Române de d-lu N. Kretulescu, în Maiu 1889, documentu scrisu în primii ani ai secolului XIX, după Alex. Moruzi, se amintesce de decăderea bisericei din cauza abuzului Mitropolișilor și a Episcopilor, cari pentru bani

preoțeau sate întregi de țeranî nesciutori de carte (1). Totuși vedem, că cel puțin biserica Metropolitană din București, posedă un predicator în 1775, de care Mitropolitul era foarte mulțumit, și Domnitorul Ipsilante prin chrisovul din 20 Noembrie (1775), îi acordă, ca răsplătire, scutiri și patru luți; acesta era cuviosul Alexi Erochirica, «carele se află slujind de-a pururea și nelipsit, nevoindu-se a face didachii, sărbătorile și Duminecele pe la sfintele biserici, spre tolosul sufletelor creștinilor, după cum ne adevărim Domnia mea din anafora Prea sfinției sale Părintele Mitropolit, cum că fără lenevire și fără preget urmăzează această bună slujbă.» Acest document pus în comparațiune cu desființarea din anul 1889 a predicatorului Mitropoliei din Iași, lasă observatorului de gândit! . . . (2).

Artele încă sunt în ore-care desvoltare sub Alex. Ipsilante.

Pictura numără destui reprezentanți, pentru ca ei să constituie *loje* și încă de două categorii de bresle: brésla zugravilor de zidării și brésla zugravilor de portrete etc. Dăm în notă un curios proces (3) pentru învățătura zugrăviei a unui copil, Radu.

(1) Iată acest pasagi din actul citat: «Mitropolitul și Episcopul din vreme aflându preleji, mai cu sémă în vremuri încurcate și în mazili de Domni, prin mijlocul Marilor Vistieri și al Ispravnicilor de județe, făceau diaconi și preoți nepricepuți mai cu sémă în județele mărginașe: la Teleorman și Oltenia (Olt) se găsesă sate unde sunt cei mai mulți țeranî preoți și diaconi, fără să scie carte, și alții din fruntași și nu numai că ei însuși se scutesă de dări și angarale, ci și fiii și ginerii lor.

(2) Archiva Statului, Condica Domnăscă No. 3, pag. 146 verso.

(3) Condica No. 4, 1779. Iunie 10.

Constantin zugravu urmăresce pe fiul lui Radu copil de casă, căci acesta a dat la el pre fiul său să se învețe meșteșugul zugrăviei. — L'a învățat câte tal. 30 pe an unu și $\frac{1}{2}$ an, cât au ședut la el socotind că nu va fugi până la soroc (era de 14 ani) i-au arătat tot meșteșugul și cu meșteșugul lui se hrănesce și cere să-l aibă la lucrul zugrăviei.

Hotărîrea Gospodului.

«Negăsindu-se cu cale om slobod a se ține ca un rob, fără de voie, s'a hotărît să fie nesupărat Radu copil de către Constantin, hrănindu-se cu meșteșugul lui unde va găsi aci. Iar lui Constantin, căci l'a avut la meșteșug, să-i dea plată cea-ce se va găsi cu cale de către meșterii zugravi, socotindu-i-se către acesta taler 30 pe an și care să aibă a-i ține Constantin în sémă.»

Musica capătă și ea organizare specială.

Lăutarii constituie corporațiuni.

La 1775 se rânduiesc vătăfi de lăutari, cu dreptul de a lua de la fie-care nuntă câte unŭ leŭ și unŭ ploconŭ de la fie-care lăutarŭ de 33 de bani.

Sub Alexandru Ipsilante se înființază la 1776 fabrica de hârtiă (1). Prin chrisovulŭ acestei fabrici de la apa Leuta pe Batiște se dice, că acéstă fabrică este fôrte trebuinciosă *«atâtŭ politiei (adică Statuluŭ) cu trebuința scrisorilorŭ, cât și bisericei cu tipăritulŭ cărțilorŭ.»*

Este bine indicată necesitatea culturală ce Ipsilante și cu patrioții boeri din sfatulŭ lui, îndestulău cu fabrica de hârtie, alŭ căreia chrisovŭ este datŭ aci în notă (2).

(1) Am arătatŭ că prima fabrică de hârtie a înființat-o Mateiŭ Basarabŭ. Nesciindŭ deca voiŭ trăi ca să ajungŭ cu publicarea volumelorŭ relative la începutulŭ secoluluŭ alŭ XVII, daŭ aci, în anexă, documentulŭ ce eu am descoperitŭ relativŭ la acéstă fabrică de hârtie.

(2) *Eată chrisovulŭ harturghiei:*

«De vreme că nici este lucru mai bunŭ și mai Dumneșcescŭ sub sôre, decât binele și folosulŭ obștei și nici că este lucru mai slăvitŭ și mai lăudatŭ în lume decât celŭ nesciutŭ a-lŭ face sciutŭ și a câștiga pre ceia-ce n'aŭ, cu cea-ce le lipsesce; datorie dar aŭ Domniŭ și oblăduitorilŭ țerilorŭ ca unilŭ ce sunt ca nisce părinți ai patriei, a se sili și a se nevoi, nu numai pentru ceia-ce aduce folosŭ la o parte, ci mai alesŭ pentru ceia-ce s'arŭ cunoșce că este de obște folosŭ noroduluŭ și de podôbă și fală patriei, nevoindu-se a aduce și a ține în stăpânirea sa ômenilŭ cu meșesugurilŭ ce nu se află în acea țără și pe cel ce vinŭ din voia lorŭ a-lŭ ocroti, a-lŭ apăra și a-lŭ ajutama, ca deprindându-se și pămîntenilŭ la meșesugurilŭ străine, întâiŭ să fie de cinste și podôba politiei și a doua să nu aibă trebuință a aduce din străinătate acestŭ felŭ de lucru. Într'acéstă îngrijire și trebuință aflându-ne a pururea, cu care ne silimŭ în totŭ chipulŭ cu totŭ felulŭ de lucruri, ce arŭ puté fi de folosŭ țerii și alŭ locuitorilorŭ, ce Dumneșcesca pronie ne-aŭ încredințatŭ, spre sporirea economiei țerei aceștia, spre iscusința meșesugurilorŭ și spre adausulŭ și bivsugulŭ acestelŭ politilŭ, cumpănindŭ folosulŭ țerei, ca orî-care din neguțătorilŭ s'arŭ puté lucra aicea în pămîntulŭ țerei, să se *protimisescă de cea-ce vine de afară*, decî între altele, ce de curându, cu ajutorulŭ lui Dumneșcŭ, aŭ începutŭ de se lucrăză, începându-se și *harturghii* adică, facere de hârtie, una ce s'aŭ făcutŭ încă din zilele Domniei sêle reposatulŭ Scarlatŭ Ghica V. V., cu tôte cele trebuincioșe ergaliŭ, la apa Colentinilŭ pe moșia Fundenilŭ a D-lui Biv vel Vist Dumitrașcu Racovița și alta, care s'aŭ începutŭ acum din nou să se facă la apa Leuta pe moșia Batiștei sudŭ Prahova, a schitului Turbașilŭ, din sudŭ Ilfovŭ, care altădată n'aŭ mai fostŭ în țără acestŭ meșesugŭ de fala țerii și fôrte trebuinciosŭ atâtŭ politiei, cu trebuința scrisorilorŭ, cât și bisericei cu tipăritulŭ cărțilorŭ.

VIII.

Breslele, industria și comerțul sub Ipsilante.

Importanța ce am arătat în urmă, că au avut totu-deauna organizarea breslelor, în Statul român, ne îndemnă a consacra acestora, și aci un capitol special.

«Iar mai virtos folos obștiei, una că, cârpiturile ce se află pe la norod, care nefiindu-le de trebuință ar vrea să le lepede, dându-le pentru trebă harturghiilor, pe plată cu bani, nu le păgubesc, a doua că și suma banilor ce se cuvine a se cheltui pe hârtia ce vine din alte părți, nu iesă din țară afară, ci rămân iarăși aicea în țară, de se politifesce și pentru căci din nesciut s'a făcut și acest meșteșug știut și au câștigat țera, ce nu avea, cea ce-i lipsia. Iată și Domnia mea după mare rîvnă ce avem să se întemeice și să isbutească acest meșteșug în țera acesta, bine *vrem* a da mâna de ajutor la acea ce este de trebuință.

«Dreptu acea, prin acestu hrisov alu Domniei mele, facumă această milă Domnască acestor două harturghi prin ponturile ce se arătă :

1. Fiindu-că cu multă cheltuială și ostenelă s'au adus acest meșteșug la facerea hârtiei în această țară de Nicolae și Iane Lazari să nu aibă volnicie altul a mai face harturghi, fără numai aceștia care s'au arătat cu atâta protemie și râvnă spre podoba politiei și țerei.

«2. La amândouă acestea harturghi să aibă a ține liude 40 pentru trebuința lucrului, însă omeni străini după cum i-au avut rânduiri pentru cea una harturie care este făcută mai înainte pe apa Colentinei, cu hrisovul răposatului Domn Alex. Scarlatu Ghica Vv. ot létu 1768 și alu Domniei sale Grigore Ghica Vv. ot létu 7277 Martie 20, iar acum acei liude 40 să-i împartă la amândouă harturghiile.

«3. Acești liude 40 să plătescă într'unu an de om pe taleri 4, cari fac peste totu taleri 160 și să răspundă la cămara Domniei mele cu șferturi, însă la sfete George și la sfete Dumitrie, prin mâna mai susu numiților, iar nu într'altu chip, și să dea la cămară câte 20 topuri hârtie și cându s'ar în-tâmpla a se înstrăina unul din aceștia se u a muri, să caute alți să pue la loc, iar suma de bani să umble totu d'auna pe 40; ori unde s'ar trâmite unul dintr'aceștia liude, se u pentru strîngerea cârpiturilor sau la alte trebă ale harturghi, în pace să-și aibă umbletele lor fără nici o zetignelă de cătră ori-care zapciu, căci cine i-ar supera de cevași, zmintindu-i poslușaniile în care s'au trâmisu unul, ca acela se va pedepsi de către Domnia mea.

«4. O prăvălie ce o voru ține în Bucuresci pentru vîndarea hârtiei, într'unu an să fie în pace de vamă, de fumăritu, de cotăritu și de poclonul cămă-rășic, de schimbul galbenilor, de felinare și de toate altele dări obicnuite și neobicnuite, de nimicu să nu se supere, iar de la unu an înainte o vamă să plătescă, iar de cele-lalte ce sunt numite mai susu, totu să fie apărata acea

Acéstă instituțiune, împreună cu industria și comerciul naționalău primită dela Ipsilante o protecțiune reală.

Sub acestă Domnă se înființază și bresle nouă, orî să reorganisează din cele vechi, precum: brésla croitorilor; brésla croitorilor din Craiova; brésla măcelarilor; brésla brutarilor; brésla cojocarilor din Bucuresci și Craiova. Dămă în anexă câte-va hrisóve relative (1).

Favorisarea comerciului naționalău este cu stăruință urmărită de Alexandru Ipsilante. Mai marele Staroste ală neguțătorilor are jurisdicțiunea aprópe deplină pentru tóte procesele neguțitoresci. Aducemă aci d. ex.: cartea neguțătorilor bogasierî și măcelari din Bucuresci, din care se vede în ce modă se favorisaă comercianții români:

«De vreme ce toți pămîntenii neguțători, bogasierî, margelarî; de aicea din orașulă Bucuresci, cu jalba ce aă dată Domniei mele, arătându, că mai înainte

prăvălie și pentru câtă hărtie se va scóte din țeră afără, neguțătorulă cumpărătoră să plătescă vamă, la 100 doî.

5. Cătă cārpă se va strînge orî de aicea din țeră, seú o va aduce din părțile străine, vamă să nu plătescă, ca ună lucru ce nici în vîndările vămiloră, nici în catalóge nu se coprinde, nefiindă până acum nici de pomenită.

6. La moșiile unde aă făcută morile și namestiile harturghiiloră, după așezămîntulă ce aă făcută cu stăpânii moșiloră, pentru haculă pămîntulă, pe fieșcare aă să dea adetulă după tocmelă, cu fără nici ună adaosă chiriei, măcară și în vremea viitoare intrăndă moșiile într'alte mână, aă cu vîndare, seú cu moștenire, orî cu vre-ună schimbă; totă în acestă pronomionă să fie tocmelile și așezămînturile păzite și nestrămutate, fără de nici ună adaosă. Dreptă acea pentru mai bună statornicie și lesnire la energhie ală așezămîntulă acestoră mai susă numite harturghiî, întărimă Domnia mea hrisovulă acesta, cu însăși credința Domniei mele Iă Alexandru Ioană Ipsilante Vv. și cu credința prea iubiților mei fiî Constantină Vv., Dumitrașcu Vv. și cu totă sfatulă cinstiților și credincioșiloră boeriloră celoră mari aî divanulă Domniei mele: Pan Toma Crețulescu Vel Ban, Pan Nicolae Vel Vornic de Țera de susă, Pan Badea Știrbei Vel Vornic de Țera-de-josă, Pan Ión Iuliano Vel Log. de Țera de susă, Pan Dumitrașco Racovița Vel Log. de Țera de josă, Pan Ștefană Mișoglu Vel Spătară, Pan N. Brancoveanu Vel Vist., Pan Scarlată Caragea Vel Post., Pan Manolache Brancoveanu Vel Cluceră, Pan Scarlată Manu Vel Comisă, Pan N. Filipescu Vel Pah., Pan C. Ghica Vel Stolnică, Pan Ștefană Cioranu Vel slugeră, Pan Const. Giurgiu Vel Pitară și Ispravnică Pan Iónă Iuliano Vel. Log. și Pan Gheorgache Mavrocordată ală doilea Log. și s'a scrisă hrisovulă acesta într'alădoilea ană ală Domniei mele, aicea, în orașulă scaunulă Domniei mele, în Bucuresci, la anulă spăsătoră 1776 Augustă, de Constantină dascălulă slovenescă ot sfete Gheorghe vechiă.

(1) Cond. 2, fila 63. — Veđi anexa respectivă.

aă fostă vechiă obiceiă la brăsla neguțătorăscă, adecă: străini, creștini și armeni, când veniaă cu marfă aici în Bucuresci, nu-și deslega marfa loră fără scirea stărostiei, și făcendă cercetare aceloră străini de vrea ca să se așeze aicea, să-și iea dajdia, așia avea voie deși deslega marfa și o vindea cum vroia, iar ne-fiindă ca să se așeze aicea cu dajdie, se tocmea cu neguțitorii străini și vindea marfa cu ridicata, iar a vinde cu mărunțișulă nu erau volnici, și cum că nimeni din neguțitorii străini nu erau volnici a deschide prăvălii la tîrgulă de afară, seă la tîrgulă Cuculuș și se vîndă marfă, iar dela rezmeriță în cōce aă începută a se strica acelă obiceiă, și oareș-cum cine vinde marfă cum voesce, și, osebită, la țile de tîrgă mergă și la *tîrgulă de afară* și la *tîrgulă Cuculuș* și întindă prăvălii și vîndă cu de a mărunțulă și prăvăliele neguțitoriloră pămîntenă, ce sunt în lăuntrulă tîrgului, stăndă fără neci ună alișverisă, de rămănă mărfurile nevîndute. Și așia, din pricina aceloră străini aă rămasă cu grele datorii. Așijderea neguțitorii cei cu prăvălii, ce vîndă marfă și n'au avută obiceiă nevîndendă-și marfa să o și croiască ei, să o facă și haine, ci muștereulă, după ce își tîrguia marfa, o da la croitoră osebită de i-c croia și făcea haine, iar dela o vreme încōce obișnuindu-se uni din neguțitorii cu prăvălii de metahirisescă și meșesugulă croitoriei, care după ce își vîndă marfa o și croiescă și lucrăză haina, ei singuri, și la alți neguțitorii iarăși sunt fără de nimică alișverisă, rămăndă-le mărfurile nevîndute. Decă pentru acēsta, orînduindu-se de către Domnia mea de s'au cercetată de către d-lui Vel Logof. de Țera-de-susă, s'au adevărită cum că jalba loră le este adevărată și că s'au păzită acelă obiceiă mai înainte. Așijderea mai jeluită mărgelarii, cei ce vîndă mătase cu dramulă, cum că ară veni străini ce aducă mătase dintr'alte părți și că aă avută vechiă obiceiă de nu erau volnici a ține prăvălii și pe afară prin tîrgă, să vîndă mătase cu dramulă, fără numai aducendă-o dela bolți să vîndă mătase cu ocaua și cu jumătatea de oca și până la 20 de dramuri, iar mai josă de 20 de dramuri neci cum să nu vîndă, ci numai mătăsarii pămîntenă să fie volnici a vinde mătasea cu dramulă și cum le va fi voia; care pentru acēsta spre dovadă arătară o carte a reposatului Domnă Constantină Mihaș Gehan V.V., ce a văduț-o Domnia mea, cu lētă 1754 Ghenarie 23, întră care scrie, că acēstă obiceiă s'a urmată și mai nainte, avendă-și așezămintă mărgelarii cu Armenii între dînșii prin zapise date uni la mână altora, iscălite de dumnciloră Veliș Boeră, din țilele reposatului Domnă Grigore Ghica V.V., pe acēstă obiceiă ce s'au fostă urmată și mai nainte. Decă aceste tōte dovedindu-se adevărate, că din vechime s'au urmată, am dată și Domnia mea acēstă carte la tōtă brăsla neguțitoriloră pămîntenă, bogasieră și mărgelari, din orașulă Bucuresci, cu întărire, ca să aibă a se ține și a se păzi acēstă obiceiă și de acum înainte, nestrămutată, însă să se ferescă și ei de acum înainte a nu scumpi prețulă mărfei, după cum s'au obișnuită dela o vreme încōce, adecă

să o ia dela acei cu ridicata cu unŭ preț mic și s'o vîndă cu unŭ preț mare, cât nu va fi cu cale, căci pentru acésta le facemŭ Domnia mea cere-rile obiceiurilor și oprimŭ pre alți străini, iar de vorŭ căuta a vinde totŭ cu preț scump, bine să scie, că tóte aceste cereri le vomŭ strica și vomŭ da voie tuturorŭ a vinde, ca să fie eftinătate. 1776, Iulie 12.»

Étă încă unŭ actŭ prin care se recunósce negușitorilorŭ din Craiova dreptulŭ de a împedica negușitorii străini să deslege marfă de vîn-dare cu de a măruntulŭ:

«Cartea negușitorilorŭ din Craiova, ca să nu fie volnici negușitorii străini a vinde marfa ce vorŭ aduce cu amănuntulŭ, ci numai cu ridicata.

«De vreme ce la Domnia mea dete jalbă negușitorii de la Craiova, cum că ei aŭ vechiulŭ obiceiŭ, ca nimeni din negușitorii străini, ce vorŭ veni cu orŭ-ce felŭ de marfă, dintr'altă parte, nu este vrednicŭ, ca să vîndă cu amăruntulŭ, ci iarăși cu ridicata să o cumpere dela ei negușitorii de acolo pămîntenŭ și pentru ca să li se păzescă acelŭ privilegiŭ, cerură, ca și de către Domnia mea să li se întărescă. Care orânduindu-se de către Domnia mea la dumnélui Vel Logof, ca să cerceteze, de le este cererea cu cale și de aŭ fostŭ acelŭ obiceiŭ, dum-nélui aŭ înștiințatŭ Domniei melo, cum că cererea lorŭ este cu cale și bună orânduială, dupre cum ne adeverimŭ Domnia mea, atătŭ din cartea Domniei sale reposatulŭ Alexandru Ghica V.V., cât și din cărțile Dumnélorŭ boerilorŭ caî-macamŭ, ce aŭ fostŭ după vreini. Dreptŭ aceea amŭ întăritŭ Domnia mea acestŭ privilegiŭ, ca nimeni din negușitorii străini ce vorŭ merge cu marfă la Cra-iova, să nu fie volnici a vinde cu amănuntulŭ, ci cu ridicata, cum și orŭ-ce marfă ce va trebui, iarăși să nu fie volnici a cumpăra cu amăruntulŭ ci cu ri-dicata dela negușitorii pămîntenŭ. Pentru care poruncimŭ Domnia mea d-tale Vel Bane, boerŭ caimacame, i polcovnice dela Craiova, să dați totŭ felulŭ de mână de ajutorŭ negușitorilorŭ pămîntenŭ, ca după cum mai susŭ poruncimŭ așa să se urmeze, ne îngăduindŭ pe alți negușitori străini a cumpăra, séu a vinde marfă cu amănuntulŭ, ci cu ridicata, că așa este porunca Domniei mele.» 1776, Ianuarie 16. (Cond. 2, fila 58 verso.)

Totŭ în interesulŭ comerțului, Domnitorulŭ Ipsilante a fostŭ strînsŭ în acordarea dreptuluiŭ de tîrgŭ, shorŭ séu bâlciŭ, pe la moșiile boerilorŭ. Când acestŭ dreptŭ l'a acordatŭ, Ipsilante a făcutŭ acésta în favórea vre-unei biserici, séu școle (1).

(1) Cond. No. 2, fila 64 verso.

În 1876 Iuliŭ 52 s'a datŭ carte lui Mateiŭ sin Neculae Săvoiu și cu frații săi, să facă

Până și de comerciul mic s'a preocupat Alexandru Ipsilante.

Țău unŭ actŭ din care se constată protecțiunea ce acordă olarilor și fabricanților de vase de lemnŭ :

«De vreme ce la tîrgulŭ ce este obicînitŭ să se facă, acum într'acastă sĕp-tĕmĕnă, pe marginea Bucurescilorŭ, lîngă oborŭ, vĕdumŭ Domnia mea o rea obișnuire urmĕndu-se, că osebitŭ care coprînde în catalogŭ a se lua vamă domnĕscă, vameșii pe deasupra mai iaŭ cĕte 4 vasc, care socotîndu-se prețulŭ acelorŭ vase, cuprînde altă vamă. Asemenea și cel ce sunt orînduiți cu vama agĕscă, pe lîngă vamă iarăși iaŭ de carŭ cĕte douĕ vase; asemenea și vĕtafulŭ de precupeți și vĕtafulŭ de arabagii iarăși fieș-care osebitŭ iaŭ de carŭ cĕte 12 parale și așia sĕracii locuitorii, cari dupe la depărtate locuri vinŭ pentru pu-țină chivernisĕlă a lorŭ și pentru îndestularea Bucurescilorŭ, supĕrĕndu-se și păgubîndu-se de atĕte luări, își căescŭ venirea lorŭ, nealegĕndu-se la urmă folosiți de ostenĕla lorŭ. Decĭ aceste cunoscĕndu-le Domnia mea de rele, le amŭ ridicatŭ și hotărĕmŭ: vameșii Domniei, numai ceea-ce se cuprînde în ca-talogŭ să ia, adecă de carulŭ cu vase de lemnŭ parale 20; de carulŭ cu vase de pămîntŭ zmălțuite parale 20; de carulŭ cu vase de pămîntŭ nezmălțuite parale 10. Iar cele-l-alte cĕte 4 și cĕte 2 vase să lipsĕscă a se lua. Și de la cine aŭ apucatŭ de va fi luatŭ vameșii pĕnă acum, să întĕrcă înapoi. Vameșii agescĭ să dovedĕscă acĕsta cu vre-unŭ catalogŭ vechiŭ obicînitŭ, care țice de 10 parale la carulŭ cu *cofe* i cu vase zmălțuite, i de 5 parale la carulŭ cu vase nezmălțuite și așia să ia, însă numai acele parale, iar vase și cofe nici cum să nu ia și ce aŭ apucatŭ să ia, asemenea să întĕrcă. Vĕtafulŭ de arabagii, dela carele ce aŭ venitŭ cu chirio cu acele vase în tĕrgŭ, numai 2 parale de carŭ să ia, însă dela cĕi ce sunt pămîntenii creștini, iar celc-l-alte parale ce aŭ luatŭ pĕnă la 11, să aibă a le întĕrce deplinŭ. Iar vĕtafulŭ de precupeți, de vreme ce Domnia mea încă mai nainte de acĕsta precupia am ridicat-o, a nu fi nici măcarŭ a se pomeni, poruncimŭ și ce aŭ luatŭ vĕtafulŭ de precupeți să întĕrcă totŭ deplinŭ și precupeți de vorŭ fi în tĕrgŭ, să lipsĕscă; și să facă vîndare de vase însiși aceia cari aŭ adusŭ lucruri de afară, cu prețŭ ce se cuvine, dreptŭ la stăpĕnulŭ moșicĭ; cea-ce vorŭ dovedi țĕranii accia cu marfă, că aŭ fostŭ obiceiulŭ a da pentru vre-o dijmă a locului, accia numai să dea, iar mai multŭ nimicŭ să nu încarce peste obiceiulŭ vechiŭ, necĭ să se păgu-bĕscă a da.

tĕrgŭ la satulŭ Lupăia din Mehedinți, pentru ca din venitulŭ tĕrgului să isprăvĕscă biserica de piatră începută a se face acolo și neisprăvită din cauza rezmeriței; venitulŭ va conțina a fi alŭ bisericei pentru întĕrținrea ei. Tĕrgulŭ se va face de 3 ori pe anŭ : la S-tulŭ Nicolae, Sf. George și Sf. Dumitru.

«Poruncimŭ Domnia mea acēstă hotărîre, acum într'acestŭ ceasŭ să se strige cu pristavŭ, acolo, în mijloculŭ tîrguluŭ, într'u auđulŭ a totŭ norodulŭ și celŭ ce va urma a păgubi cît de puținŭ pe sîrmanilŭ țeranilŭ, în potriua hotărîrei mele, fôrte se va pedepsi și ce va fi luatŭ mai multŭ îlŭ vomŭ pune de va întôrce îndoitŭ. 1775, Maiŭ 29» (1).

Nu numai prin așezămintele breslelorŭ și prin chrisóve de felulŭ celorŭ mai susŭ aduse și a celorŭ de fundațiunilŭ de fabricilŭ, e manifestŭ sistemulŭ protecționistŭ în industrie și comerțŭ, sub Alex. Ipsilante, ci și din tarifele vămilorŭ rezultă acēstă convingere.

Ipsilante, bunăoră, continuă ca și alți Domnii vechi a protege vinulŭ și rachiulŭ din țeră, contra vinurilorŭ și rachiurilorŭ străine (2).

(1) Cond. No. 2, fila 31.

(2) Etă unŭ chrisovŭ relativŭ :

«De vreme că nici unŭ lucru nu este mai dreptŭ și mai cu cale la datoria Domnilorŭ, căroră li s'au încredințatŭ de la D-đeu stăpânirilŭ, decăt folosulŭ Obștiei a-lŭ voi și a nu lăsa unŭ lucru din care se potŭ cea mai multă parte a obștiei folosi, mai vîrtosŭ pămîntenilŭ, a-lŭ căștiga numai unilŭ și aceia străinilŭ; spre acēsta și Domnia mea dintru ântăiaș dată do când ne-au încredințatŭ Domnulŭ D-đeu sub a noastră oblăduire acestŭ pămîntŭ creștinescŭ, sîrguitorilŭ amŭ fostŭ, țera a o întări, pe micilŭ și pe marilŭ a-lŭ îndestula, atătŭ în alte chipurilŭ și mijloce, cum și din rodurile pămînturilorŭ a se folosi; între alte agoniselilŭ din rodurile ce are acēsta de D-đeu blagoslovită țeră fiindŭ una și vîndărea vinurilorŭ și a rachiuluiŭ a fostŭ din carilŭ se folosescŭ și marilŭ și micilŭ, cum arătămŭ mai josŭ, și mai înainte la alți frați Domnii oprițŭ a nu veni aici în țeră vinurilŭ și rachiulŭ din țerilŭ străine, ca să se potă trece ale pămîntuluŭ, și noi din anulŭ dîntăiŭ alŭ Domniei-nóstre amŭ datŭ poruncilŭ întărindŭ acelŭ obiceiŭ, cu hotărîre, la ispravnicilŭ din tóte județele țerei, ca să fie poprițŭ a nu veni nici cum vinurilŭ și rachiulŭ străine; dară după acēsta viindu-ne jălbi de la locuitorilŭ mărginașilŭ, cum că sunt lipsiți de vinŭ, și vedîndŭ și Domnia mea, că în anilŭ vremilŭ de răsmiriță, cele mai multe vii dintru acestŭ pămîntŭ, din pricina resvrătirilŭ vremilorŭ, au fost rămasŭ păragine nelucrătore și nu era vinulŭ țerei cu îndestulare ca ântăiŭ, de acea până a veni viile țerilŭ la starea lorŭ amŭ slobođitŭ a veni numai pe la acele locurilŭ de margine vinurilŭ străine, ca să nu fie lipsiți locuitorilŭ; însă cu acēstă poruncă, că numai acolo pe margine, unde cu adevăratŭ va fi lipsă și trebuință, iar în județe mai încóce să nu intre în țeră, nici aici în Bucurescilŭ să nu fie slobođilŭ a aduce. Dară aceia ce caută negustoria de acestŭ felŭ de vinŭ și rachiulŭ, cu pricina acēsta s'au obrăznicitŭ printr'ascunsŭ a aduce, âmplîndŭ locurile, încăt rămăsese vinurile țerei fără de necl unŭ felŭ de căutare, pricinuindŭ o pagubă și o nedreptate pămîntenilorŭ de obște, că rămănea cu o cheltuială grea și cu o trudă ce făcea la lucrulŭ viilorŭ; carc acēsta cunoscîndŭ-o Domnia mea, că este cu nedreptate a se folosi și a se îndestula alțiilŭ cu alișverșurile vinurilorŭ ce aducŭ și pămîntenilŭ să păgubescă

Pentru a protege și a înlesni comerciul, Ipsilante luă și alte măsuri. Așa, reorganiză *menzile* (poștele).

vinurile lor, și fiindu-că din mila lui Dumnezeu, dela pace încôce, toți de obște, mari și mici silind spre lucrarea pământului, unii destupându celea părăsite, alții din țelină apucându-se și curățind locuri multe au făcut vii nouă forte cu îndestulare, și cu mila lui Dumnezeu este vinul de ajuns și nu au rămas cuvânt întru această vreme a dice, că doră vinuri de țară nu sunt de ajuns, se nu pot ajunge din Delurile podgorii și dela vale pe la satele marginei, căci nu numai părțile podgoriei s'au âmplat de vin, ci prin județe dela vale s'au făcut pretutindenea vii nouă, de unde pot și acolo să ajungă pe la toate satele marginii; pentru această dară, cu buna voința Domniei mele, am primit rugăciunea Prea sfinției sale alesului de Dumnezeu părintelui nostru Metropolit al țerei, al sfinților de Dumnezeu iubitori părinți Episcopi al Râmnicului și al Buzăului și a toți Dumnărilor Veliilor Boeri, cari prin anafora au arătat Domniile mele și acesta, că cu vîndarea și cu negustoria vinurilor de aici nu numai stăpânii moșilor se câștigă și se ajută în două mijloce, una că vinul și rachiul ce-lu fac între ale sale vii le vînd pe moși, pe la orașe, alta că și de nu au vin și rachiu vre-unii din stăpânii moșilor, se învoesc cu cei ce au și se ajută unii cu alții, ci totă cea mai multă parte din locuitorii țerei ce să află în județele de sus, agonisela lor este acesta, care în pădure, crânguri, mărăcini, sădesc livezi de pruni, pe unde alte dăți n'au fost; mai vîrtos câte-va județe, cum Dâmbovița, Argeș, Mușcel, Vâlcea, Gorj, Mehedinți, făcînd rachi de prune sumă de vedre, le vînd, și cu acesta-și țin viața și cei ce nu pot a lucra vii; și de pe aceste toate este și altă folosire a obștii mai mare, că nu puțină sumă de bani se varsă în totă țara pe fieșcare an la lucrul viilor și se ajută sărăcimea cea ce nu altă ajungere și razimă numai la munca mînilor. Deci dară, hotărîm și printr'acestă Domnărie ală nostru chisovă, adevărită cu însuși Domnăria noastră iscălită și pecetă, întărim ca întru tot să fie poprit a nu mai veni din părți străine vin, rachi și holercă, ci numai al pământului vin, rachi să se vîndă, iar vin străin, veră dela care parte, nimeni volnic să nu mai fie a aduce și a vinde, măcar cu orîce preț, slobozenie să nu se dea, ci întru toate zăticnit să fie, iar care cu înșelăciune se vicleșug s'ar îndrăzni a scote, veră multe, veră puține, tot să se ia în sîma Episcopiei fără de întorcere de bani, plătiind și vameșii i căpitani și zărații pe unde se vor afla că au trecut, glăbia la cutie și să se și pedepsescă. Inșă după cum Domnia mea, folosim pe pămîntii cu acesta, oprind venirea vinurilor și a rachiurilor străine, așa și pămîntii, de la mare până la mic, dator să fie a păzi vîndarea vinului cu preț cuviincios și drept, fără a nu se lăcomi cu pricina oprirei acelor străine, să sue prețul vinului și al rachiului mai mult decăt se cuvine, ce, după vremi, după urmarea rodirii anului, să fie și prețul vinului și al rachiului. Așijderea dator să fie, orî Boeriu orî Mănăstire, se măcar veră-cine voră avă moși și sate pe margine, a-și aduce vinuri printr'acele sate ale marginii, în totă vremea purtînd grijă de a nu fi locuitorii părții locului de la vale lipsiți, iar cînd vre-unii din stăpâni nu voră avă purtare de grijă a duce vinuri și rachi, atunci să arăte preotul și cu sătenii la Ispravnicul județului, ca Isprav

Acastă reorganizare a poștelorū ușură și satele de pe «*șléurile*» mari, unde erau așezate poște.

Din notă (1) se pôte vedé acésta. De acum înainte nu vorū mai

nicîi să înșciințeze pe stăpânîi moșici și să-î dică să pună vinū și rachiū, și când nu vorū urma a pune, pricinuindū orî-că nu are vinū și rachiū, scū că nu pôte, pentru depărtarea locului, atunci volnicîi să fie locuitorîi aceluî satū a cumpêra vinū și rachiū, însă totū de aici din țeră, iar nu străinū, și să pue și să vîndă ei nepopriți, nefăcêndu-le stăpânîi moșici nicî unū felū do cerere și bântuială pentru adetulū ce aū stăpânîi moșiei a lua, ci să fie apōrați și nebântuîți de nimenea. Acastă hotărîre suntemū fără de îndoială, că și alți frați Domni care în urma noastră se vorū învrednici cu oblăduirea acesteî creștîncșîi țeri, socotindū dreptatea pămîntenilorū, folosulū locuitorilorū, și iar mai vēr toșū alū Cămărei Domnescî folosū, cu mulțirea viilorū și a vinurilorū ce s'aū făcutū, care din vreme în vreme merge sporindu-se, când se va (afla) hotărîrea acésta a opri vinurile străine, vorū bine-voi a întări și ei Domnescile sale chrisové; pentru care poruncimū dară D-vōstră Veliților Logofeți, după ce se va trece acestū chrisovū în condică, să se dea în păstrare, împreună cu anaforaua părinților Arhierî, și a d-lorū Veliților Boeri, la sfînta Mitropolie, ca să fie bine păzită, adeverită cu însăși credința Domniei mele Iō. Alex. Ioanū Vvd, și cu a prē iubiților Beizadele, fiî ai Domniei mele: Constantinū Vvd, Dumitrașco Voevodū, și cu mărturia D-lorū cinstiților și credincioșilorū Boerilorū celorū mari ai Divanului Domniei mele Pan Nicolae Dudescu Vel Banū, Pană Filipescu Vel Vornicū de Țera-de-susū, Ștefanū Prescovēnu Vel Vornicū de Țera-de-susū, Manolache Brâncovēnu Vel Logof. de Țera-de-susū, Grigorie Bălēnu Vel Logof. de Țera-de-josū, Scarlatū Grecēnu Vel Vist., Iordache Mavrocordatū Vel Spăt., Teodorache Negri Vel Post., Istrate Crețulescu Vel Clucierū, Radu Golescu Vel Pahar. Dumitrache Colceagū Vel Stoln., Scarlatū Ghica Vel Comisū, Constantinū Suțulū Vel Slugrū, Constantinū Nicolescu Vel Pitarū, și Ispravnicū Manolache Brâncovēnu Vel Logofētū, și s'aū scrisū hrisovulū acesta întru alū 6-lea anū dintru ântăia Domnie a Domniei mele, aici, în Orașulū scaunului Domniei mele Bucuresci, la aniî de la zidirea lumîi 7289, iar de la nascerea D-lui Dumneđeū și mântuitorulū nostru Isusū Christosū, 1781 în luna lui Iulie, de Constandinū log. za taină.»

(1) Êtă chrisovulū relativū la menzilū:

Anulū 1775, Octomvrie.

«Datoria Domnilorū și a oblăduitorilorū de țeri și do stăpânire notăgăduită fiindū spre a vedé și celo mai de aprōpe și spre a căuta și trobile cele mai micî totū cu o rîvnă și silință ca și cele mai mari, și a dori de interesulū fieșce-căruia, ca și însuși de alū sēu și Domnia mea, dintru încopotū, de când ni s'aū încredințatū din Dumneđeésca bună voință, stăpânirea acesteî țeri, pururea fiindū rîvnitorū de împlinirea acesteî datorîi, priveghindū și în zi și în nôpte, spre a vedé și cele mai de departe, ca și cele mai de aprōpe la câte nevoi ale acesteî priviri, amū vēdūtū netrebnică curgere (prin câte ne-amū luminatū de la părintele luminelorū, de la care se pogōră tōtă darea cea bună, și totū darulū celū de sevărșitū), nu am trecutū cu vederea spre a face în-

fi obligate satele să dea cai la menzilă, ci voră fi caii cumpărați de

dreptarea ce s'au cuvenit, precum în faptă sunt vâdute pururea la toți credincioșii supușii noștri, vrându a ne arăta către totă pământulă oblăduirei noastre nu numai Domnă cu stăpânire, ci și părinte cu libovă; între altele dar ce amă cunoscută vrednice de îndreptare, vâdându și orânduiala menzilororă a se purta cu o curgere de totă în potrivea cuvîntului celui cu cuvîntă, întâiă a fi menziloră în totă țera și a nu împărtași de dinsele cei ce au trebuință de dinsele, a fi cu orânduială foarte silită și tiranică; să orânduiesc sate întregi, și la acēsta pătîmesce județulă; se orânduiesc ômeniî cei mai de frunte și la acēsta pătîmesce satulă; dar acestora li se daă cai de undevași? nu li se daă, pentru că de aceea se daă ômeniî cei mai de frunte, căci aă cai, și bine dar perindu-le vitele loră li se daă altele? Nicî acēsta, că sunt iar ei datorî să puie altele în locă. Fie și acēsta, dar încaî le plătesce cineva pentru ostenēla viteloră? nicî acēsta; dar hrana dobitôceloră? și acēsta de la dēnșii. Și astă-felă până când? până când sfîrșindă totă și ne mai putēndă sta, se sparge mizilulă, fuge satulă, și în urmă este datoră județulă să dea altă sată ca și celă d'întăiă, și județulă urmēză asemenea până se sparge, căci nu pôte birui cu cel nemernicî orēnduelele, și așa câtă pagubă țerei și visteriei, câtă neodihnă ticăloșiloră locuitoră, câtă greutate și aceloră ce mergă cu olacele! că de multe orî negăsindă cai la o poște, trecă pe acei cu care vine de la cee-l-altă, și aceia ne putēndă țînē, obosescă, și așa sunt siliți a rămānē din călătorie, sēu a lua caii locuitoriloră, ce-l voră întēmpina și a-l lăsa în drumă, și de multe orî ne întēmpināndă nicî locuitoră, a se stānjini din grabnica sa călătorie, și așa pătîmescă la acēsta, pe scurtă, și menziloră, și satele, și județele, și călătorii, și cei ce mergă cu menziloră, și cei ce voră să mērgă și nu aă mijlocă, și în scurtă pătîmescă toți, căci pătîmescă cei mai mulți. Dar a fi totă acești menzilgiî și slujitoră și la acea căpetenie, unde rămāne acēstă netrebnică urmare? trēba menzilului să pōrte, aă la trēba slujitoriei să urmeze? de cai de olacură să îngrijescă, aă după făcētoră de rele să alerge? Acēstă dar patimă de obște, — și de obște îi putēmă țice, căci pătîmescă cei mai mulți, — măcar că până acum curge cu ună mijlocă, ca cum ar fi fostă nebăgată în sēmă, ca cum nu ar fi fostă pricinuitōre de atāta stricăciune la atātea, dar socotindă-o cu adāncă, nu putēmă suferi a vedē atāta norodă sub acēstă patimă, ci hotărîmă mai vērtosă a pune acēstă îndreptare în lucrare și în faptă, cu țarie și strășnicie, ne căutāndă nicî într'ună chipă, nicî la cheltuială, nicî la paguba Domniei mele, numai să ia sēvērșită și sēvērșită bună, ca să vedēmă Domnia mea pe acești ce se necăjescă într'acēstă pătîmitōre învēluire a-și dobēndi repaosulă și înlesnirea sa, precum printr'aceste pontură orēnduimă cu desēvērșită hotărēre.

1-iă. Toți caii după la tōte menzilhanelele, ce s'au orēnduită pe la locurile cele trebuincioșe, să se cumpere cu cheltuiala Domniei, și să fie Domnescă.

2-lea. Hrana acestora cai să fie de la Domnie, și cheltuiala se va plăti pe cât va ajunge din baniî ce se voră stringe după ogerită, căutāndă-se socotēla.

3-lea. Menzilhanelele dupe orēnduitele locuri să se facă de către ispravnică județeloră într'acēsta-și chipă: o ogradă mare de gardă vērșită, și în ogradă grajduri de ajunsă, dupe mēsură cailoră; totă în ogradă casă pentru menzilgiî, totă în ogradă 3—4 case pentru mosafiră ce mergă și vină.

4-lea, Surugă

țeră, cum și hrana lorū nu va mai fi pe spinarea satelorū. Surugiil vorū avé lófă, asemenea, de la Domnie și scutélă de la birū.

orânduimū la fieși-ce caī câte unū omū, care să fie june nc-
însuratū, pentru a fi slobodū pururca în totă vremea. Acéstă după cea dcoscă
ce va să fie apëratū de tôte dăjdiile, să i se dea și lófă de la Domnie, pe lună
câte banī 90: acestū surugiū deosebī de pecetluitū ce este să i se dea de la
visterie pentru a se cunósce că este deosebitū din birnicī, să i se dea și unū
semnū de alamă cu pecetea Domnescă, care să-lū pörte, precum și țimirașil,
pentru a se cunósce, că este deosebitū și din slujitorī. 5-lea. La fieși-ce men-
zilhanea, atâtū pentru paza drumulū de ómenī rēi, cât și pentru ca să nu se
pótă împotrivi spre a plăti ugeritū ceī ce trecū cu menzilurī, amū orënduitū o
căpetenie de slujitorī, cât s'au găsitū a fi cu cale, precum în catastichulū celū
pecetluitū dela visterie s'au așezatū, care căpetenie de slujitorī să fie și men-
zilgi-bașa, adică purtătorū de grijă și a menzilulū aceluia; orânduimū și unū
beșliū, doī, după locū și după trebuință. Slujitorī sunt datorī să fie după
cum poruncimū în orënduiala ce amū făcutū pentru slujitorī și căpitanī. 6-lea.
De va fi satū la celū menzilū și căpitănie, și menzilhanéoa să se facă afară din
satū aprópe, iar nu în satū. 7-lea. La menzilhanéoa Bucurescilorū amū hotărītū
să facemū doī căpitani de menzilgi cu caftanū și cu măciucă, sub ascultarea
dumnélui Vel Spătarū, ca și Vel căpitanū za lefegīi, care să-și aibă rīndulū
după Vel căpitanū za dorobanți; acesta să fie încărcatū cu totă tréba tutulorū
menzilurilorū din țeră, să aibă deosebitū catastihū și condică, întru care să trécă
numele tutulorū celorū ce mergū și vinū, cu arétare de undo aū venitū și
unde s'a dusū. 8-lea. Orī-cine va veni de afară din țeră, cu menzilū, căpitanulū
de la margine să-i dea carte de menzilū, și toți ceī alți căpitani după la că-
pitānī să-i dea caī să-și ia ugeritulū de fiesce-care calū câte banī 10 de cósū,
iar când va avé fermanū inamū, vëdēndu-lū și zabetū de beșlii, să i se dea
carte întru care să se coprinďă, ca să nu plătescă ugeritulū, să-lū trécă în con-
dica sa, dar pentru ca să nu pótă zabetulū de beșlii, luāndū dar, să spuie
minciunī cum că scrie menzilū embru-inamū, să aibă datoriă și căpitānī de
la menzilū, celū după urmă pe unde va să iasă din țeră, să caute menzilū,
embru, de scrie, inamū și așia să-lū trécă în catastihulū sēū; întâiū cine va
vrea să mērgă de aici cu menzilū, să aibă voie să mērgă de aici plătinđu-și
ugeritulū, însă cu carte Domnescă, iar nu fără de carte Domnescă. 9-lea. Men-
zilurī să nu dea căpitānī dela margine fără numai la ceī ce vorū avé men-
zilū embru, sēū Fermanū, sēū mchtupū cătră noi, atâtū de la Tarigradū, cât și
după margine, sēū menzilū buiurtiurī de la Pași, sēū cărțile boerilorū noștri,
capī-chehaele, urmāndū la ale ugeritulū precum amū poruncitū la pontulū de
alū nouélea. 10-lea. Unū logofētū orënduitū din adinsū sub Vel căpitanū de men-
zilurī, care să aibă purtare de grijă a menzilurilorū, să trécă în condică nu-
mele celorū ce vinū, și acelorū ce mergū fără ugeritū, și de dīnsulū să se
scrie tôte cărțile Domnescī pentru menzilū. 11-lea. Toți ceī ce iaū cărți Domnescī
pentru menzilū, de orī ce tréptă sēū orënduială va fi, să plătescă orënduitulū
ugeritū, afară numai de la ceī ce se vorū orëndui în cărțile lorū să nu plătescă
ugeritulū, aceia să nu-lū plătescă, care acestea cărți, sēū la întórcerea lui, sēū
la loculū care are să trécă, pe urmă de nu va fi să se întórcă, să se ia cartea

Altă măsură fu înființarea în Bucuresci a unei carvasarale stabile.

de căpitanu, celū ce va fi la menzilulū dela margine, să se trimetă aici la Vel căpitanu, cu sēmă a totă săptămāna, adecă ce s'a urmatū ca să se trecă în condică, să se păzescă ca nisce sineturī în vremea socotelei. 12-lea. Toți căpitanii și cei dela margine și cei-l-alti ai menzilurilorū, pe cine va trece pe la menzilulū sēu, sēu cu ugeritū, sēu fără ugeritū, sēu cu menzilū, sēu și fără menzilū, să-lū trecă în condica sa, și în totă săptămāna să trimetă catastilū curatū anume pentru căți va trece pe la menzilulū sēu și cu pricina înscrisū a ficși-căruia, și catastiliulū să-lū trimetă la Vel căpitanū de menziluri, să-lū trecă în condica sa pentru socotelā și să ni-lū arēte. 13-lea. Căți bani se vorū strînge după ugerituri, la tōte căpitāniele, să aibă să-i trimită căpitanii pe totă săptămāna, aici, cu catastiliulū ce-lū scriemū mai susū. 14-lea. Căți mergū și vinū cu menziluri, să nu li-se dea la menziluri căruțe, ci numai cai, dar să se afle la menzillianele și căruțe, care le avemū orēnduite în catastiliū, ca ori-când va trece cine-va, cari să aibă trebuință de căruță, sēu pentru neputință, sēu pentru altă trebuință, să aibă voie să ia, dar să plătescă deosebitū ugeritū câte bani 60 de căruță, până la cea-l-altă menzilhana, afară din ugeritulū cailorū. Alū 15-lea. Caii de la unū menzilū ajungēndū la cea-l-altă menzillhanea, să aibă a-i întorče înapoi surugii fără de a nu putē să-i trecă înainte, nici cu sila, nici cu voe nimenea, sēu să-i surdisescă mai departe. Alū 16-lea. Ispravnicii pricinile lorū le vorū arēta cu slujitorii județelorū, cari ca nisce slujitori, sunt datorī să aibă caii lorū, și să se pedepsescă cândū vorū zăbovi peste ceea ce se cade, precum am hotărîtū în orēnduelele ce amū făcutū pentru slujitori; iar cu menzilū să nu se trimetă slujitori, nici omulū lorū, fără numai când se vorū întēmpla pricinī grabnice și trebuinciose, care pentru ca să se păzescă și pentru ca să se facă cunoscutū, după ce va ajunge aici, de vomū cunosce, că au fostū trebuință de menzilū îi vomū da cartea Domniei mele, pentru întorcerea lui, întru care să coprină, cum că de vreme ce au venitū cu trebuincioasă pricină să nu plătescă neei pentru venirea lui, neei pentru întorcerea lui ugeritulū, și aceste cărți ale noastre să fie iar la Vel căpitanulū de menziluri, ca să le scrie în condică și să se păzescă și acelea înse-și ca nisce sineturī, ca să se vadă la socotelā după alū trei-spre-decelea pontū; iar când se va vedē că nu au fostū trebuință, ca să se trimetă cu menzilū, să se facă tacsilū ugeritulū, și pentru venirea lui și pentru întorcerea lui de la ispravnicii județului, prin marafetulū lui Vel căpitanū. Alū 17-lea. De vreme ce menzilhanele sunt afară din sate și din casabale, vomū orēndui mijlocū cu care să se găsescă la menzillhanea cele mai trebuinciose pentru mîncarea și hrana acelorū ce mergū și vinū. Alū 18-lea. Căți sunt trecători și au în mânele lorū menzilū embru, și menzilū buiurultiuri, dāndu-le menziluri căpitanii după margine, după mijloculū ce în pontulū de alū 9-lea și alū 11-lea să poruncesce, să-i povēțuiască spre calca cea drēptă, și cea mai pe scurtū, și să nu-i aducă prin Bucuresci fără numai de vorū avē mai susū diși și vre-unū Firmanū sēu vre-o carte către noi. Aceste tōte după Domnēscă acestă a noastră orēnduială, ce s'au făcutū prin ponturi, poruncimū ca să se pue în faptă și în lucrare, dāndū deosebite porunci ale noastre cinstiților și credincioșilor boerilorū Domniei mele, dumnēlui Vel Spătarū, și dumnēlui Vel Vist. pentru ca să vedemū pe toți supuși noștri odihniți și la acestă pri-

Acastă instituțiune avu îndoitul scop: de a înlesni comerciul și de a spori veniturile mănăstirei și spitalului dela Colțea (1).

IX.

Câmpulungul sub Ipsilante.

Cu deosebire au favorisat Alex. Ipsilante orașul C.-Lung prin un sprecial chrisov (2). Privilegiile acordate neguțătorilor din C.-Lung

cină, cu mulțămita Domniei mele. Decî pentru înscuițare de obște s'au dat acastă Domnăscă a noastră prin așezămîntu carte în chipu de chrisov, care dupe ce se va trece în condica Visteriei, să se păzescă pururea la Sf-ta Metropolie; și s'au dat la velétul 1775, în luna lui Octomvrie, la alu doilea an, întru întâia Domnie a Domniei Nostre, aici în țera Româncă, în orașul scaunului Domniei mele București, și s'au scris acăsta prin așezămîntu carte, de Constandin dascălul slovenesc de la școla Domniei mele cea slovenăscă ot Sfântului Gheorghe cel vechiu.»

(Iscălit cu a sa mână)

Iw Alexandru Ionu Ipsilante Voevodă.

- (1) *Carte pentru un loc al mănăstirei Colței, ce s'au dat pentru ca să se facă carvasara și să se dea la mănăstire pe an câte tal.*

«De vreme că aici în orașul Domniei mele București, ne fiindu cea mai de trebuință ce este a fi, adică carvasara pentru șederea Vameșului celui mare, care carvasara trebuie să se afle la un loc ca acela, în mijlocul tîrgului, și umblîndu carvasara a fi din loc în loc, le era foarte peste mînd, atît Vameșului și tuturor ômenilor carvasaralei, cît și negustorilor ce vinu cu marfă cu care, cu poveri grele. Decî vîdîndu Domnia mea și acastă discolie, atît Vameșului, cît și negustorilor, și vrîndu ca să facem să se scie unde să fie carvasara, și să fie negustorilor mai cu lesnire, am poruncit Domnia mea, ca să se găsescă un loc ca acela, și găsindu-se un loc sterp al sfintei mănăstiri Colțea, în mijlocul tîrgului, și vrîndu Domnia mea, ca să facem venit al mănăstirei, au primit și Epitropul sfintei mănăstiri de au zidit și au făcut case și magasi și cu tôte cele trebuincioase, și așa pentru folosul mănăstirei și ajutorul spitalului, am binc-voit și am legat printr'acăsta carte a Domniei mele, ca de acum înainte, în tötă vremea, să fie nestrămutat aceste case cu carvasara, și să aibă a lua mănăstirea dela Vel Vameș, pe totu anul, câte tal. 180 nelipsit, pentru care am dat cartea Domniei mele sfintei mănăstiri de întărire pe acastă întărire. ii saam receh. gvmđ. 1778, Noemvre 10.» (Condica No. 3, fila 256.)

- (2) *Chrisovul Orășenilor din orașul Câmpulungul pentru mîilele ce au.*

«Costea județul cu 12 pargar și cu toți orășenii, câți sunt din orașul Domniei mele din Câmpulung, ca să fie în pace și iertați de lucrul Domnesc și de

sunt extraordinarū de largi. După chrisovulū din notă se constituiesc unū adevăratū statū în statū. Ipsilante acordându asemenea favoruri Câm-

vama mōnăstirei din orașū, și de vama pitarilorū de la zboru sfetii Ilie prorocu, veri-cine vorū vinde, seū cine va cumpēra unū calū, unū boiū, una oie, aū pesce, aū ori-ce, să nu aibă a lua dela dinșii vamă, după cum a avutū obiceiū de nu aū datū vamă acestui orașū nici odiniōră, și să nu aibă nimenea voe a cumpēra locū în orașū, nici boeriū mare, nici slugă Domnēscă, nici slugă boerēscă, seū să cēră dela Domnia mea locū în orașū, seū vadū de mōră, seū delniță în câmpū, seū nescat-va moșii, seū vii, scū veri-ce de ale acestorū orașeni, ci numai orașeni să fie volnici a cumpēra unū dela alții, și de vorū fi și datori nescat-va orașeni, aū pe la bocri, aū pe la alți omni de țēră, și li se va întâmpla acelorū orașeni mōrte și nu vorū avē cu ce plăti, să nu fie volnici acei datornici să vinđă la altă parte, ori-ce ar rēmānē după mōrtea acelorū orașeni, ci numai iar la orașeni să aibă a vinde. Așijderea și pentru rindulū judecătii orașului, numai județulū și pārgarii să aibă a judeca pe orașeni, iar Ispravniculū județului seū altū cine-va să nu aibă voe a se amesteca în judecățile lorū, și să fie în pace și ertați de fumăritū: veri-care din orașeni ar merge cu carele lorū să încarce pesce dela o baltă să nu dea fumăritū, fără numai să aibă a da la sfinta mōnăstire din Câmpulungū, de la unū carū de pesce, oă cinci, după cum le-aū fostū obiceiulū și mai dinainte vreme. Așijderea și pentru erbăritū încă să fie orașeni în pace și nesupērați pentru vitele ce se vorū tăia la scauncle de carne din Câmpulungū, și pentru vitele ce se vorū tăia la scaunele de carne, care facū tōmna pe dēlulū viilorū, și pentru alte vite ce vorū stringe pentru hrana lorū, neci de cum erbăritū să nu dea, precum n'aū datū neci odiniōră. Și iar să fie în pace și icrtați de ciohodăritū; cari din orașeni se vorū hrāni cu meștesugulū cismăriei să nu dea ciohodăritū, măcarū că din vremea răzmeriței perdēndu-se cărțile aū fostū avutū supērare, dară de vreme că amū doveditū Domnia mea, că aū fostū icrtați și mai dinainte vreme, le-am întăritū și mila acēsta iarăși precum aū avutū și mai nainte vreme; și pentru gostinăritū încă să aibă a-și scuti orașeni rāmători o mie pe anū; vrēndū să-i ducă să-i vinđă la Brașovū să nu dea gostinăritū pe acēstă sumă de rāmători ce scrie mai susū; și veri-cari din orașeni s'arū hrāni cu negustorie, vinđēndū mātase și alte mărunțișuri pre la tērgurū, neci de cum să nu aibă supērare de cotăritū, după cum nici altă dată nu aū mai datū; așijderea să nu fie nimenea volnici să aducă vinū și să vinđă în orașū, neci din boeri, neci slugi Domnēscă, neci boerēscă, neci țērani, seū măcarū ce felū de omū ar fi, fără numai însuși orașeni să vinđă vinū într'acēstū orașū, iar altulū nimenea; și nimenea din țērani să nu fie volnici a încărcă veri-ce povară din orașū, până nu vorū încărcă antăiiū orașeni, atātū preste tōtă vreme, cât și la zborulū sfetii Ilie prorocu; așijderea și pentru rindulū dijmăritulū și alū oeritulū, veri-care boerū ar merge cu aceste slujbe la acēstū județ alū Muscelului, să aibă a le da orașeni pentru cheltuiala lorū, numai unū prāndū de bucate și care din orașeni ar avē să plătescă oeritū seū dijmăritū, să dea de nume numai po bani trei-deci, iar altū nimica mai multă supērare să nu le facă, după cum aū avutū obiceiū și mai dinainte vreme, și să aibă volnicie orașeni din Câmpulungū, să nu îngăduiască pre nimenea din străini a se hrāni în orașū, cu nici unū felū de negustorie, ci numai orașeni

pulungului, nu făcea, de altmintrelea, decât să se conforme unei vechi instituțiuni, amintindū vechia *descălecarea* a țerei la Câmpulungū.

X.

Birurile sub Ipsilante.

O țēră care are școli, biserică organizată, case de sănătate, orī spi-

să se hrăncască într'acelū tērgū. Așijderea și pentru orășeniī, carī aū viī în dēlulū Pitescilorū, pe moșia mōnăstirei Radului Vodă, i pe moșia mōnăstirei Nucetului, în dēlulū Ciocănescilorū, să nu aibă voie egumenī necī odiniōră a le face alte obiceiuri nouē, fără numai să aibă a plăti orășeniī vināriciulū Domnescū din 10 vedre o vadră și otaștina pāmîntului 'după obiceiū și după ce va scōto vināriciulū Domnescū afară, apoi să le ia otaștină, și pentru pārpāru să aibă a da de cramă po banī 12, iar pentru putinile cu struguri, ce vorū face pentru trēba casei lorū, să nu-i supere; necī alte zăciuiale, din liveșile de pomi ce vorū avē pe la viile lorū, să nu le ia, și să nu aibă voie slugile, sēū țiganī acestorū mōnăstiri, să mēsure vinulū ce-lū vorū lua din vināriciū și otaștină cu mâna lorū, fără numai aceia cu bucatole, să aibă a-și mēsură vinulū, ce vorū fi să dea, cu mâna lorū, și cu vadra drēptă de dcece oca, pentru că aū făcutū jalbă la Domnia mea orășeniī pentru acēsta, dīcēndū, că aū mare nedreptate ne lāsāndu-i să-și mēșōre bucatole cu mâna lorū; și să aibă volnicie orășeniī să-și vîndă vinurile în dēlū pe la crāmile lorū, precum aū avutū obiceiū și mai de nainte; și iar să aibă orășeniī de Câmpulungū a stāpāni nisce munți ce sunt ai orașului din **Descălicătōrea Țerei**, ce sunt acolo în sud Mușcelū, după cum i-aū stāpānitū și până acum. Așijderea și pentru verī-care din boeriī Domnicii mele vorū merge să fie Ispravnicii acolo, la acelū județū alū Mușcelului, să nu aibă voie a supēra pe orășeniī, pentru fēnū sēū pentru lemne, sēū pentru calū de olacū, sēū pentru alte clăci, pentru că fiindū acestū orașū la *loculū de munte și cu anevoie a se hrāni, ne fiindū locū de arătură și fiindū ertași de tōte aceste cāte scriū mai susū încă mai dinainte vreme, după cum am vēdūtū Domnia mea hrisovulū rēposatului Domniei sale Mihaiū Vodă Racoviță, pentru aceste milī și obiceiuri*, Domnia mea încă m'am milostivitū de i-am iertatū, ca să fie în pace și nesupērați și am întăritū hrisovulū acesta cu totū sfatulū cīnstiților și credincioșilorū boerilorū ai Divanului Domniei mele: Pan Dumitrache Ghica Vel Banū, Nicolae Dudesculū Vel Vor. de Țēra-de-susū, Radulū Văcăresculū Vel Vorn. de Țēra-de-josū, Filipescu Log. de Țēra-de-susū, Ștefanū Preșcovēnu Vel Log. de Țēra-de-josū, Ștefanū Mișoglu Vel Spăt., Ianache Văcărescu Vel Vist., Scarlatū Caragea Vel Post., Dumitrașco Racoviță Vel Clucerū, Nicolae Vel Pit., Ispravnicu Pană Filipescu Vel Log. Și s'aū scrisū hrisovulū acesta în anulū d'întāiū alū Domniei mele aici în orașulū Domniei mele Bucuresci la lēt. dela zidirea luncī 7283, iar de la nașterea lui Christosū, 1775, Februarie 15, de Constantinū dascālulū slovenescū ot. sfēti Gheorghe Vechiū.» (1)

(1) Cond. 3, fila 249 351.

taluri, cutie de ajutorarea celor s raci, tipografii, fabrici de h rtie; o  ter  care împarte binefac rile s le culturale  i de tot  natura la t te popórele vecine; o  ter  în care există libertatea de cultă; o  ter  care proteje comerciul  i industria, precum abia ast  i am   nceput  a înțelege, că trebuie să o facem  noi, nu este o  ter  sălbatică. A ia  ter  este Muntenia, pe timpul lui Alex. Ipsilante.

Dar se va  ice: scump  pl teau  Românii binefac rile lui Ipsilante; birurile erau mari  i multiple. Mai  nt iu, aceste biruri, Ipsilante a c utat  să le reducă pe c t  era posibil . A ia, c nd a fost  obligat  de Turcia, să reducă oieritul , pogonoritul  str inilor , Ipsilante a redusă  nsu i, cu chrisovul  din 1775, Noembrie 13, acest  bir   i pentru p m nten  (1).

(1)  n Condica No. 2, fila 65 verso, vedem  că, în 1776, v c ritul  str inilor , care au în  er  ca , bo , vacă, bivoli, este de vită c te bani 66, iar pentru birsanii din Transilvania numai 33 bani. Eată  i chrisovul  din 13 Noembrie 1775, prin care Ipsilante amintesc   i de multe alte  mbun t  iri  i u ur ri aduse comerciului  i în genere  er i:

 w Alexandru Ioan  Ipsilante Vv. Domn 

 De c nd str mo ul  Adam, pentru p catul  neascult rei s u  lipsit  de Dumne eescile acele daruri  i s u  pedepsit  cu (sudorii obrazului s u să m n nce p nea sa), at ta el  c t  i to i cei ce se tragă din n mul  lui, pov  uindu-se, s u  mai v rtos , să  icem , fiind  sili  de către ac st  trebuin  a a firei omene ci, cu tot  silin a  i strădania se s rguia la aceste două, adec  la lucrarea p m ntului  i la păstorie; acestea erau bog  iile lor , acestea erau îndestularea lor ; la ac sta căuta bizuirea  i iubirea lor  de cinste; din mul irea acestora se cun sce silin a  i iscusirea lor , dintru care se laudă, cum  mpotriv  se  i def  ma, ca nisce nevrednici  i de nimic  cei ce nu le urma; acestea după ce pricinuesc  îndestulare  i bil ug ,  mpodobesc   i  nfrumuse  z  orașele  i poli iile, lucrarea p m ntului cu  arinile, vi , grădini, live i, copaci  i altele asemenea; iar păstoria, via a a căria este mai nealc tuit , nevinov    i mai dulce, pur andu-se  ci  i coala  mprejurul  ora elor , cu turmele  i cu cireșile  i pricinuind  frumo a vedere la cei ce privesc ,  mpodobesc  cu pieile, cu l na  i cu cele multe feluri trebuincio e  mbr c minte ce se facă din acestea. Acestea singure după ce dau la cel  ce se silesc   i la cel  ce se odihnesc  t te cele ce sunt trebuincio e pentru a binevie ui, resp tesc  cu îndestulare ostenelele  i silin ele lui, cu mijlocire, că după ce   i face t te trebuin ele lui, cu ce prisosesc , s u  prin schimb , ca mai nainte, s u  prin v ndarea, care s u  f cut  după aflarea monedelor , să dob nd sc   i alte bog  ii. Aceste t te socotindu-le obl duitorii  i chivernisitorii cei mai  n elep i  i cei mai înainte g nditori  i cei ce au grijit  pentru starea cea bună  i  ndestulat  a supu ilor lor , cum at t  în istoriile cele vechi  i nou , c t  i în vremile de acum le

Eată cam cari erau dările aflate și menținute sub Ipsilante :

1. Vama dela hotarū (1) și vămile din orașe.

Amū vēđutū cum vama de tērgulū Moșilorū din Bucuresci a fostū scăđutā.

vedemū, aū pusū și punū totū-d'a-una tōtā silința și strădania la înmulțirea acestora, silindu-și pre supuși lorū, găsindū mijlōce, hărăzindū cinste și privilegiiuri la acei mai cu silință, protimisindū în tōte alte meșesuguri aceste douē, făgăduindū respălțiri și daruri, orēnduindū ómenī iscusiți și procopsiți spre a face cereri și băgări de sēmā, pentru înmulțirea și lesnirea acestorū douē spre a le trece în catagrafiū, cu mijlocū ca să se afle în ȋiua de astăđl alcătuirī coprinđtōre de tōte pe largū, cu canōne de învēđăturī și băgări de sēmā, de vremī, de grāsimea pāmīntulū, de locuri și de alte multe, și în scurtū s'aū catadicsitū și împērațiī, ca luāndū plugū înșiși la începutulū lucrarei, să dea pildā vrednicā de minune și cu acēsta aū sēvērsitū spre a birui firea și spre a face multe locuri neroditōre și sterpe pline de rodire. Și spre a lua cu îndestulare rōdele ostenelelorū sale, rodirea și bielșugulū celū fōrte minunatū, bunā așezare, spre înlesnirea a tōtā neguțitoria bine credinciosei și de D-đeū pāzitei acesteī țēri a Domniei mele Ugro-Vlahiei iaste afarā din cuprindere și paragrafiī și într'unū gradū și stare cât nu numaī pricinuesce minune la toți cei-l-alti, ci și zavistie, unde s'aū învrednicitū și numirei de *Kelerū* alū prea lăudatei și pohfăluitei împērățitōrei cetăți; într'unū cuvēntū îndrāznimū a đice, că dintr'aceste curge mierea și lapte și se făgăduesce la fie-care, ca și pāmīntulū acela alū făgăduinței și hărăzesce cu bielșugū roduri multū înmulțite și de multe feluri de chipuri și acestea cele mai bune și ca o mumā cu dragoste chiamā cu brațe deschise pre toți fiilī sēi cei cu silință și cu cucerie, ca să-i folosēscā totū de o potrivā și cu bielșugū să-i îmbogățēscā și să-i îndestuleze la orī-ce chipū arū vrē să o cerce, adecā la roduri, la vite, la stupi, la zaharele și la tōte acele-l-alte. Decī arū trebui locuitorii slāvindū pre Domnulū D-đeū, că s'aū învrednicitū a avē acea după datorie mulțămire și pentru însuși folosulū lorū să fie de sineși îndemnați și să sīrguēscā cu cea desēvērsitū silință și bucurie la buna lucrare ei, la înmulțirea vitelorū, și la orī-ce altū felū de zaherea, ca și ei să trăēscā cu îndestulare și neguțitorindu-se cu pri-sosū, să se afle la odihnā și să trimiță îndestule zaharele la capanulū împērătescū, după numele Kelerului, ce s'aū învrednicitū, precum đicemū mai susū, și să facā orī-ce alte neguțitorii dobānditōre; bănuindū dar Domnia mea, că, sēu din lencvire, sēu din altā pricinā trecū cu vederea grija și silința cca cătrā acestea, așijderea și interesulū și îndestularea lorū și greșescū prea multū și cătrā D-đeū și cătrā Domnulū lorū și cătrā însuși, de la începutulū cei d'întāiū Dumneđeēscā bunā-voință Domniei nōstre, n'amū lipsitū, ca să îndemnāmū și cu cuvīntulū și cu fapta, și prin cărți, și prin alte îndemnări amū poruncitū în totū chipulū pre cei ce în anii trecuți le făcea atātea rēutāți și nedreptāți, hrāpindu-le lucrurile pe cât prețū vrea, încārcāndu-i cu dobāndi fōrte grele pentru baniī ce-i da mai nainte, care se numia : *selim ahceasā*, și făcēndu-le

(1) Condica Domnēscā din 1775 dela *Alex. Ipsilante* (*Arch. Stat. sec. diplomatică*) No. 2.

Acēstā condicā cuprinde, între alte acte importante, unū catalogū de vamā îndreptatū după catalogulū M. Sale răposatulū *Alex. Scarlatū Ghica* Voivodū la lētulū 1767. Veđi anexa.

Eată unu actū relativū la vama de Ploesci :

«Înștiințarea vameșului Ștefani, pentru birulū ce aū să dea olariī din Ploesci, câte 200 banī de cuptorulū de ole pe dreptulū de vîndare dela gura cuptorului, iar scoțendū la tîrgū cu carulū, va plăti câte 25 banī de carulū cu ole și douē vase, iar cei ce cumpără dela elū, orī la ce tîrgū vorū duce, unde vinde acolo plătesce, de carū banī 40 și patru vase; iar aici în tîrgū de afară iau vameșii de carū banī 30 și douē vase, așa s'a obicinuitū.»

atâte alte reutățī, cari sunt fôrte cunoscute la toți, pentru lesnirea negușitoriei și luărei și dărilorū, amū rînduitū negușitori de cinste creștini pămîntenī și străini, amū alesū și cu mila prea puternicei împărății și din negușitorii turci pre cei mai de ispravă și cunoscuți și negușitori cu chezași al Capanului, amū datū tarī porunci și la mai susū ȡișii, ca să urmeze negușitoria lorū fără a îndrăzni să facă cea mai mică nedreptate și supărare sêracilorū, sêū să aducă silă la prețū: să se tocmescă și să cumpere cu banī gata, după prețulū celū ce merge și celū ce se cade. Așijderea socotindū, ca nu care cum-va cinevași avendū trebuință s'ar sili ca să împrumuteze mai nainte de vreme dela cineva din creștini banī cu așezămintū, ca să-I dea la vreme marfă, amū hotărîtū, decăt la 10, un-spre-dece, adecă la 10 unulū mai multū dobândă să nu plă-tescă, și celū ce împrumutetză să nu aibă voie a cere mai multū decăt acestea. Și acēsta împrumutare s'aū lăsatū a se face numai de la creștini, iar decă va îndrăzni cinevași a o face și de la turci, se va pedepsi greū, după atâte po-runci ce s'aū datū, schilele gătite pentru mai multă dobândă și înlesnirea lorū, pe *matrapazi* i-amū popritū, cererile cele afară de obiceiū ale Vameșilorū și acēstă vamă a Agiei de totū amū ridicat-o. Și de vreme ce Domniī cel mai denainte, pentru ca să sporescă dajdia oeritulū, aū datū cărți pe la străini cu scădēmintū, ca să plătescă mai puținū decăt pămîntenii, aceste cărți, măcarū că nu se păzia, ci lua oeritū iar deplinū, dar aū datū drōptă pricină la mai susū ȡișii străini, ca să pretindisescă și să cēră în toți anii scădēmintulū acesta și în alte chipuri și în toți anii se făcea acēstă prigonire, unde în anulū 1-iū alū Domniei mele, fiindū-că aū începutū iarăși a face aceste cereri, atātū pen-tru ca să îndemnāmū să vie spre mai multă înmulțire a oilorū, cāt și pentru ca să lipsescă acēstă cerere, ce se făcea a pururea, scădëndū 4½ banī amū hotărîtū ca să plătescă câte 12 banī. Decī de vreme ce n'amū suferitū ca să nu dobândescă străinii acēstă milă a Domniei mele, iar pămîntenii, cari mai virtosū se cade să se folosescă din folosulū patriei lorū, să fie lipsiți de dînsa? Și pentru ca să îndemnāmū încă mai multū, precum mai susū pe largū scri-emū, spre a se sili cu sîrguială la ale păstoriei și înmulțirei oilorū, măcarū că din vechime plătia oeritū totū-d'a-una câte banī 16 și jumătate, iată Domnia mea am iertatū și pre dînsii acei 4½ banī și hotărîmū, ca să plătescă totū de obște câte banī 12. Pentru întărirea și încredințarea a căreia otăriri amū datū acestū prea cinstitū și bine închipuitū alū nostru Domnescū hrisovū, față fiindū prea sf. Mitropolitū, iubitorii de D-ȡeu Episcopii, cinstiții blagorod-nici și credincioșii boeri Domniei mele, care hrisovū poruncimū d-le Vel Logofete, după ce se va ceti întrū auȡulū tuturorū, trecëndu-se atātū în con-dica Divanului, cāt și a visteriei, să se dea la s-ta Mitropolie a se păzi în păs-

2. *Săraria* și *ferăria* din Bucuresci era unŭ monopolŭ în favorea unŭ întreprinđătorŭ, însă după anume nartŭ. Pe 1778 1782 aflămŭ sarea pisată cu 5 bani ocaua și nepisată cu 4 bani, și ferulŭ după unŭ nartŭ detaliatŭ.

3. *Luminăritulŭ de cĕră* din Bucuresci. Acestŭ monopolŭ era limitatŭ prin nartŭ.

4. *Căntarulŭ Domnescŭ*: pentru totă țĕra întreprinđătorulŭ lua cāte 10 bani de 100 de oca cāntărită.

5. *Fumăritulŭ* Bucurescilorŭ.

Acĕstă dare se plătea pentru prăvălii, scŭ cărciume și pivnițe, clasate în douĕ categorii: categoria I-a plătea 5½ taleri și bani 6; categoria de mĕna a doua taleri 2½ bani 36; prăvălia și cărciuma mai mică taleri 1 bani 48.

Întreprinđătorulŭ fumăritulŭlŭ avea datoria să scutĕască mōnăstirile mari și pivnițele velițilorŭ boeri.

6. Mai era și unŭ altŭ *fumăritŭ* ȕisŭ alŭ *bălțilorŭ*.

Tōte satele cari erau așezate pe lângă bălți plăteau acestŭ fumăritŭ; fie-care casă de sateanŭ plătea cāte 76 bani, ca să aibă dreptulŭ de a prinde pesce fără deosebită plată.

trare. Și am poruncitŭ, ca să se facă Domnescile nōstre cārți, arĕtătōre de mai susŭ ȕisele milii și poruncitōre, cā de acum înainte să se scie de obște, cā într'acestașŭ chipŭ va să se ia dajdia ocritulŭlŭ, cāte bani 12. Rugāndŭ dar și pe alți frați Domni, ce în urma nōstră, din D-ȕeĕsca bunăvoință se vorŭ învrednici a oblădui scaunulŭ acesteĭ întru Christosŭ bine credinciose țĕrĭ, să binevoiască a întări și păzi nestrĕmutatŭ acĕstă milă, ce de obște cu tōta țĕra amŭ făcutŭ, ca și Domnulŭ D-ȕeŭ să binevoiască a-i păzi pre Domnia lorŭ în viață pacinică, în lină petrecere și să lumineze și pre cei ce vorŭ fi «*ц84чecопѣ*» (sic) și ediali ai Domniei lorŭ, spre a le păzi buncele întocmiri și așezăminturi ale Domniei sale nestrămutate. Și amŭ întăritŭ cu însăși voința Domniei mele Iō Alexandru Ioanŭ Ipsilante Vv., martori fiindŭ și prea iubiți Domniei mele fi: Constantinŭ Voevodŭ, Dumitrașco Voevodŭ și D-lorŭ cinstiți și credincioși boeri veliți ai Divanulŭlŭ Domniei mele: Pan D. Ghica Vel Banŭ, Pan N. Dudescu Vel Vorn. de Țĕra-de-susŭ, Pan Radulŭ Văcărescu Vel Vorn. de Țĕra-de-josŭ, Pan Pană Filipescu Vel Log. de Țĕra-de-susŭ, Pan Ștefanŭ Pârșcovenu Vel Log. de Țĕra-de-josŭ, Pan Ștefanŭ Mișoglu Vel Spăt., Pan Ianache Văcărescu Vel Vist., Pan Scarlatŭ Caragea Vel Post., Pan Dumitrașco Racoviță Vel Clucerŭ, Pan Ianache Vel Pah., Pan Const. Văcărescu Vel Stoln., Pan Manol. Crețulescu Vel Comisŭ, Pan Ilagi Dimitrie Vel Slugerŭ, Pan Nicolae Vel Pitarŭ, și ispravnicŭ Pan Filipescu Vel Log. Și s'au scrisŭ hrisovulŭ acesta în alŭ 2-lea anŭ alŭ întăci Domniei a Domniei mele, aici în Țĕra rumânĕscă, în scaunulŭ orașulŭlŭ Bucuresci, la anulŭ de la zidirea lumelŭ 7284, iar dela Ispășenia ei 1775, în luna Noembre 13, de Constantinŭ Dască-lulŭ slovenescŭ ot sf. Gheorghe vechiŭ (1).»

(1) Condica No. 2 (Arch. Stat.), fila No. 47 verso.

7. *Cerăritulă* era taxa pe cără. Se plătea de oca, 3 bani în totă țera.
8. *Săpunăritulă* din Bucuresci și din cele 17 județe. Toți cei ce lucrau săpun cu cherhanale, erau dator să dea de fie-ce oca de săpun câte un bănu.
9. *Gostinăritulă* peste totă țera; se strângea de la negușitorii de rîmători câte 8 bani de fie-care rîmător.
10. *Sărăritulă munților*. Acastă dare se preleva în județele R.-Săratu, Buzău și Secuceni dela toți ômenii din munți, cari nu plăteau sarea. Fie-care casnic plătea o dare de 66 bani.
11. *Măjăritulă* era darea ce plăteau vîndătorii de pesce prospătă, fie de baltă, fie de heleșteu, sêu de gărlă. Se lua de fie-care cară de pesce prospătă taler 1 și bani 12 și trei oca de pesce. Carul de pesce sărat plătea de fie-care vită de la cară câte bani 220. Se scutea pescele de heleșteu, sêu de Dâmboviță, ce era adus în Bucuresci altă-felă decât cu carul.
12. *Ierbăritulă* pentru totă țera: dela toți câți aveau vite de negușătorie, fie pentru salhana, fie pentru tăiată la scaune, se percepea de fie-ce vită mare câte 24 bani și de ôie și capră câte 8 bani.
13. *Vama tutunului*. De la toți cei ce voră avé tutun de aicea din țără pentru exportățiune se va lua câte un bănu de oca.
14. *Căminăritulă*. De butea de vină vîndută în cărciumă se plătia 72 de bani. Venitulă căminăritului se plătea numai la Bucuresci și era venit ală marelui paharnic și ală cuparului. Acastă dare nu o plătesc mănăstirile și boeri mar.
15. *Cotăritulă*. Se plătea antreprenorului pentru măsura vascoră cu vină câte 60 de bani de bute.
16. *Dijmăritulă*. Antreprenorul preleva darea pe stupi și pe rîmători. Pentru ună porcă se plătea 13 bani; purcei de la 3 luni în sus se socotea doi purcei drept ună porcă.
17. *Tutunăritulă*. Cultivatorii de tutun plăteau câte 4 taleri vechi de pogon și câte un plocon de nume bani 80.
18. *Pogonăritulă străinilor* era dată în întreprindere pe fie-ce județ. Se percepea de la viile străinilor, cari nu erau legați cu dajdie la visterie, de totă pogonulă câte doi taleri vechi. Perceptorii acestei dări erau opriți de a supăra pre contribuabili străini, cu șederea și mîncarea pre la ei.
19. *Cotăritulă la marfă*. Fie-ce negușitor, care vinde marfă cu cotulă în țără, să aibă a da de totă prăvălia câte ună taler vechi cotărită pe an și ploconulă cămărășiei cînd este cămărășie nouă.
20. *Privilegiul cafenelelor*. Dupe condica No. 2 a lui Alexandru Ipsilante, fila 27, se scie, că bătutulă cafelei și prăvăliile unde se vinde beutura de cafea în Bucuresci, este venit ală Vel Cafegiă. Nimenea nu era liber de a deschide cafenea, sêu de a ține *tachmisă* în Bucuresci decât Vel Cafegiu, care

avea dreptul sã aibã 3 cafenele în Bucuresci cu tachmisul lorũ. Orĩ-care alte prãvãlii de cafenele se deschideaũ cu învoire, plãteaũ dare deosebitã.

21. *Gãrdurãritulũ*, dupã condica No. 2, fila 26 era venitũ alũ lui Vel Armașũ. Acesta prin ómenii sãi preleva de la tóte viile prin tóte dëlurile o dare de la gardurile nefãcute, orĩ pirlãzurile stricate. De fie-care pirlãzũ stricatũ lua 52 banĩ; de fie-care vrajniãã deschisã 300 banĩ. De vitele carĩ facũ stricãciune prin dëlurĩ, de rĩmãtorĩ cãte 50 banĩ, pentru tescovinã banĩ 133; de tocitóre banĩ 45 și de fie-care bute de vinũ cãte o vadrã.

22. *Venitulũ pãrpãritulũ* pe județele unde se fãcca vinũ, se preleva cãte 12 banĩ de fundũ de bute și puținã de stejarũ, și cãte 6 banĩ de fundũ de puținã de bradũ. Acestũ venitũ era alũ Spãtarulũ alũ doilea.

23. *Vinãriciulũ* era venitũ domnescũ deosebitũ de celũ de susũ. Domnitorulũ acorda parte din acestũ venitũ mãnãstirilorũ, școlilorũ și altorũ persóne.

24. *Oeritulũ* era taxa pãstorilorũ, carĩ din Ardclũ veneaũ cu oĩ la pãșione în munții țerei. Ipsilante scãdu taxa și pentru pãmĩntenĩ fiindũ obligatũ de Turcia a o scãde pentru pãstorĩ ardelenĩ.

25. O dare curiósã, care era numai pe plaiurile de la munte, fu acea a șoimilorũ în naturã, carĩ se trimeteaũ la Constantinople.

Pe lângã aceste dãri plãteaũ breslele și neguțitorĩ dãri speciale.

Apoi dãrile directe în banĩ pentru birurile cãtre Pórta otomanã, sub dife-ritele numiri, nu puținũ îngreuaũ datoriile țeranulũ cãtre visterie.

Decã micșorarea birurilorũ Alex. Ipsilante n'a putut'o face mai mare, sã nu uĩtãmũ, cã țera era datóre sã dca Turciei, chiar și în urma pãccĩ de la 1774, sume importante și anume: 309.500 lei, darulũ Bairamulũ 90.000 lei și darulũ Richiabe 40.000, adicã preste 439.500, sumã importantã care țera trebuca sã o plãtósca pe lângã spesele atãtũ de sporite ale administrațiunei și justiției, sporite prin creãțiunea de lei, carĩ în mintea lui Alexandru Ipsilante aveaũ sã împuțineze abuzurile funcționarilorũ.

XI.

Nizamulũ Turcilorũ sub Ipsilante.

Óre-carĩ îmbunãtãțiri din respectulũ angaralelorũ Turciei se acordã țerei în 1774.

Aceste îmbunãtãțiri provinũ mai alesũ din faptulũ neãmblãrei Turcilorũ prin țerã pentru adunarea zacharelelorũ și altorũ articole de îndestulare a Țarigradulũ.

Aducem aci firmanul de la data turcă 1189 (după cond. No. 2, a lui Ipsilante) în privința opririi Turcilor de a intra prin țără pentru zacharele și a relațiunilor Craiovenilor cu Vidinul:

«Lauda Domnilor din nămul Mesiei, cel ce este ales între meghistanii turmei lui Isus, cel de acum Domn al țerei Românești, Alexandru VV., bune să-ți fie săvârșirile. Indată ce-ți va veni această a noastră înaltă împărătească poruncă, în seire să-ți fie, că Valahia și Moldavia, fiindu cheleru al înaltei mele împărății, este în grija împărăției mele, ca să se păzescă și să se diafendipsescă de orîce nedreptate săracile ale mai susu țise memleketuri. Care fiindu-că din pricina trecutei rezmerițe au cădutu în multe prăpădenii și nestatornicii, iaste voința împărăției mele, ca să se gonescă nedreptele mișcări, cari sunt pricină a risipirei și prăpădirilor, după înaltu împărătesculu meu firmanu, ce s'au datu împodobitu cu hatihumaium, întru care se cuprinde legăturile a stărei cei bune și a liniștei lor, s'au întăritu și s'au adevăritu cu cele de multe orî date slintele mele și împărătesci porunci, ca să nu intre în lăuntru în Valahia nimenea altu dupe la serhaturu afară din cei numărați și orânduți neguțitori și ca să se pedepsescă câți alții neorânduți aru vră să intre. Acum dar înserisele ce s'au trimisu la înalta Pörtă de către Muhafizulu Diiulu, vezirulu meu Mehmetu Pașa și în mahzarulu ce s'au trimisu dela locuitorii Diiulu cu ilamulu cadiulu de acolo, de vreme ce ne seria, cum că județele Craiovei, cari sunt supuse la mai susu țisulu memleketu, fiindu roditore și înbelșugate și învecinate cu serhaturile Diiulu de vreme ce locuitorii mai susu țisulu serhatu, întâiași dată se neguțătoria cu Craioveni și-și trecea vremea lor pînă la începutulu războiulu a-i diafendipsi și a le cumpăra zaherelele lor acolo, unde aștepta și acum mai susu Vidinulu, ca să tragă din mai susu țisele județe, ca și mai înainte, zaherelele să-și gonescă lipsa lor; auzindu-se de împărăteșca mea poruncă ce s'au datu, după cum s'au țisu mai susu, ca să nu calec nime de la hotarele dupe împrejuru în Valahia, și din pricina poprirei acumpărării untulu și altor zaherele, deosebi ce s'au suitu ocoa de untu la 50—60 de parale și acesta cu greu a se afla, de vreme ce către acestea s'au datu în vilégă, cum că și raclele Valahiei sunt ȋertați doi ani de haraci, raclele cei mai chivernisiți au începutu a-și trece vitele și zaherelile lor în Valahia; care și acesta fiindu-că iaste o pricină a lipsei celor trebuincioase. s'au rugatu să se facă firmanu, ca să aducă Craioveni la Diiu zaherelile cele de multe feluri, care esu din cele mai susu țise 5 județe, scă să se orânduiască locu de țîrgu înaintea cetății și unde se numesc Calafatu, și trimetîndu mai susu țisi racle zaherelile lor, cu seirea celor mai mari, ca să se vîndă dupe prețulu lor la mai susu țisulu țîrgu și să se oprăscă de a

mai trece și de a se mai sălășlui de acum înainte raelile decindea. Deci de a nu so da la altă parto nici unŭ grăunte din tôte zaherelile, carŭ se faco în Valahia, ci tôte să vie la îndestulata mea Pörtă, măcarŭ că este o pricină care aŭ intratŭ în orânduială cu strașnice porunci, și lucru fără de orânduială, căci înmulțirea hrănei locuitorilorŭ împărăției mele, spînzură din zaherelile Valahiei; cu tôte acestea, de vreme ce este adevăratŭ, cum că nici într'o vreme până acum n'aŭ ășitŭ fermanŭ de a nu se da nicăire zaherea din mai susŭ numita țeră, și este vĕdutŭ și la toți cunoscutŭ, cum-că și împrejmuirile Diiului sunt roditore și semănăturile lorŭ multe și efinătate și îndestulare la aceste județe din împrejurulŭ Diiului, fără de smintelă, nu s'aŭ găsitŭ a fi cu cale la milele împărăției mele de a trage lipsă și neavere locuitorii serhaturilorŭ de cele trebuincioase. Pentru aceea, de vreme ce s'aŭ socotitŭ a fi cu cale, ca să se facă împărătesca mosaadea, ca raelile celorŭ mai susŭ ăise 5 județe (păzindu-se însă cele mai josŭ scrise așezămînturi): După ce vorŭ trimite zaherelile lorŭ cele de îndestulŭ la prea înalta a mea Pörtă, do bună voia lorŭ mergîndŭ și cu ale lorŭ caice trecîndŭ la Diiŭ, cole-l-alte roduri ce vorŭ scote să le vîndă la locuitorii serhatului. Pentru caro s'aŭ datŭ acestă împărătescă a noastră înaltă și strașnică poruncă și cătră tine cea ce ești Domnŭ alŭ țerei Rumânescei, fiindŭ-că s'aŭ datŭ și altă poruncă înaintea acesteia către mai susŭ ăisulŭ Muhafizŭ și cătră judecătoria Diiului și cătră zabitulŭ enicerilorŭ și cătră alți zabitași și agale bĕtrâni ai serhatului, ca toți cei ce aŭ zaherele să-și trecă zaherelile lorŭ cu caice de ale lorŭ. de bună voiă, cu purtare de grijă a zabițilorŭ ce-î vei orîndui pe la margini, tu celŭ ce ești Domnŭ alŭ țerei Rumânescei și să le trecă în loculŭ ce se va orîndui de cătră raelele părțilorŭ celorŭ din partea Craiovei, cu marafetulŭ amĕndorura părțilorŭ, adecă celorŭ ce sunt în marginea Valahiei și acelorŭ dă cea parte de Dunărea, adecă în câmpulŭ Diiului, și să le vîndă cu nartulŭ, care curge, plătindu-se prețulŭ lorŭ cu bani; iar pentru lucrurile de mîncare ce arŭ vrĕ să lo trecă raelile decindea de Dunăre, să nu se silĕscă pentru de a întorece neci de vre-o dajdie pentru cară, neci de cerere de vamă, neci de călcare de pămîntŭ, neci de alte dăjdi și să nu se supere de cereri dajdiei, urmîndŭ întocmai după sfintele porunci, și să nu se supere de haraciŭ și de alte pricinui și prelungiri îndelungate, păzindu-se tescharĕoa ta cea peceituită ce vei da-o. Și pentru ca să nu se urmeze pricină între raia și între serhatlăi, să nu dea serhatlăi neci într'unŭ chipŭ bani împrumutŭ la raele înaintea vremei, ăicĕndŭ că la vremea rodurilorŭ să aduceți cutare zaharca, și cei ce vorŭ da să se pedepsĕscă și să nu se dea ascultare la acelŭ felŭ de *davale*, ci numai să cumpere zaherelile ce vorŭ aduce de bună voiă raelele, și îndată să le plătescă prețulŭ lorŭ cît va cuprinde și să se diafendipsĕscă și să se ajutoreze în totŭ chipulŭ. Și cândŭ vre-o întĕmplătore mișcare a vre-unia împotriva acestui așozămîntŭ se va arĕta

la zebiți și la acei beți ce se voru trimite de cătră tine, boierii, acci netrebnici să se aducă să se pedepsescă. Și pentru ca să se silască mai susu ȋisulū Muhafizū și cei-l-alți spre a le publicarisi sēu a-le arēta acestea, mai susu ȋișilorū serhatlii, ca cu accstū mijlocū să nu intre nimeni în lăuntru în Valahia, s'aū datū firmanū și cătră dînșii și către tine și li s'aū trimisū. Decī după ce vei înțelege pricina, să te silesci ca raelile acelorū 5 județe a Valahiei, după ce voru trimete zaherelile cele de îndestulare la prea înalta mea politie, trecēndū zaherelile care le voru scōte la Diiū cu caicele lorū, pentru isgonirea stenahoriei serhatliilorū ce aū pentru cele trebuinciōse și să le vîndă la dînșii de bună voia lorū. Și pentru ca să se însciințeze și să puie întru auȋulū raelilorū, cum că se voru păzi despre partea serhatliilorū în totū chipulū mai susu ȋisele așezăminte și cum că voru plăti peșinū deplinū, și fără de lipsă banii zaherelilorū ce voru cumpăra. Cătră acēsta, pentru ca să cheltuesci și totă putcea ta spre a arēta și a însciința la zabiții serhatulū anume pentru ca să pedepsescă cu marafetulū lorū, pe câți se voru purta în potriua așezămintulū și voru supăra pre raiielele Valahiei, s'aū datū accstū înaltū alū meū firmanū. Decī poruncescū, ca după ce va sosi, lucrāndū după cuprinderea lui cea vrednică de ascultare și supunere, să fugi de cele în potrivă. Așia să scii și la sfințitulū semnulū acesta să dai credință. — La mijloculū lunei lui Ge-maizilū Ahārū alū velētulū 1189 (1775).

(S'a trāmisū copie la 5 județe peste Oltū, fila 17 Cond. 2, fila 17 verso, 18 și 19.)

Iată acum și circulările adresate de Domnitorū către cele 17 județe, pentru *nizamulū* Turcilorū, rīnduindū păzitorī de oprire a intrărei Turcilorū în țēră:

Carte deschisă la 17 județe pentru nizamū de Turci. «Dumnea-vōstră ispravnicilorū ot. sud sănătate. Sunteți Dumné-vōstră însciințați do hotărîrea și bunavoiere a nu trece să umble prin țēră neci cum Turci făcțori de răutăți, sēu să facă cheltueli, supărări și silc raialclorū, neci pricinī de datorii și socotele vechi să caute și să cēră, ce tōte să fie nepomenite. Acum luāndū Domnia mea însciințare, cum că la unele județe arū fi venitū Turci serseliī de āmblă, ne avēndū neci unū felū de teșcherea la mână, măcarū că M. Sa pașa și toți zabiții serhaturilorū după marginea de dincolo aū poruncă dela pré puternica împărăție, ca să nu dea teșchicrele și așia acei serseliī, fără de voie și sloboȋenie dela nimenea, fiindū Dunărea înghețată și avēndū înlesnire, trecū în țēră hoțesce. Decī după fermanurile împărătesci, ce și până acum s'aū datū de pe la Măria lorū Pașii și zabiți serhaturilorū marginei și dupre hatișerifulū ce s'aū datū și acum Domniei mele, am orīnduitū să vie d-lui

Ismailŭ Aga Beşlŭga cu neferiŭ d-sŭle prin judeŭce ŝi unde va afla Turciŭ  mbl ndŭ prin  ter  să-  ridice ŝi să-  trec  la M. S. Uzun Valese, ŝi M. Sa aro porunc  dela prea puternica  mp r  ie, cum să urmeze cu uniŭ ca accia. Dar pentru mai grabnică urmare acestui nizamŭ, iată mai  nt iŭ acum trimetemŭ pe acestŭ ca să fie în județu, căruia i s'au datŭ la m n  buiurdiu Domniei mele ŝi pre cuprinderea fermanului împărătescŭ, carele venindŭ, să ave i a-  da ŝi Dumn v str  ajutorŭ.  meniŭ vredniciŭ ŝi unde se va fi aflândŭ într'acelŭ județu Turciŭ, să m rg  să-  ridice ŝi să-  gon sc  din p m ntulŭ  terei, iar ne n eleg ndŭ a se  nt rce de voia lorŭ atuncea să-  duc i dreptŭ la M. S. Uzun Valese» . . . De vorŭ veni Turciŭ cu te cherele dela pa i ŝi zabiți serhaturilorŭ, să-  trimi  la Domnie la Bucuresciŭ «pentru că cu te cherele ce vorŭ av , iar i la Domnia mea va să-  fac  havalea ŝi Domnia mea să iaic buiurult . 177  Ianuarie 2 .»

T rgurile unde s'au or nduitŭ a fi p zitoriŭ pentru Turciŭ.

Foc an   n Slam R mnicŭ, unŭ Odo-ba a. Buză  n Buză idem.

Ploesc   n Prahova ŝi Văleni  n Saac, unŭ baraictarŭ     torŭ la Ploesc .

Ora ulŭ din Ialomi a supusŭ la Lipca Agasi din Lichiresciŭ, iar la Lichiresciŭ  n Ialomi a unŭ Lipca Agasi, carele să aibă sub ascultarea lui pe Odo-ba a de orașu ŝi clŭ să p z sc  marginea p n  la Bertesc .

Olteni a ŝi Cioc nesc , Ilfovŭ, unŭ saojiantarŭ     torŭ la Olteni a.

Iiodivoia  n Vla ca, unŭ Odo-ba a     torŭ în Iiodivoia.

Ruși-de-Vede ŝi Zimnicca, Teleormanŭ, unŭ Odoba a     torŭ la Zimnicca.

Slatina Olt  unŭ Odo-ba a     torŭ la Udai.

Pite ti ŝi Arge iŭ, Arge iŭ unŭ baraictarŭ     torŭ la Pite ci.

T rgovi tea, D mbovi a, idem.

La Craiova : m teferica Odoba a cu cinci neferi, care să se or nduiasc  c te unulŭ la Gorjŭ, Mehedin i, Doljŭ, Roman i ŝi Vâlcea.

Dintre ace tia ce vorŭ să trimi  să nu fie nici unŭ serhatl u dupre margine. Totalŭ 16  meni.

Alexandru Ipsilante a ziditŭ boiliculŭ pentru Turciŭ, cari veniau la Bucuresci în misiuni, spre a scuti pe particulari de găzduirea lorŭ. El  a ziditŭ de asemenea palatŭ domnescŭ în jurulŭ m n stirei Mihai -Vodă, acolo unde ast i este Archiva Statului. Asemenea a ziditŭ casele de la Radu-Vodă, (1) ast i ruinate. Lui se datoresce reînoirea Mărcuței, iar D mnei s le Ecaterina (2) zidirea bisericei S-ta Ecaterina unde se află  col  normală a Societ ei pentru învățatura poporului rom n .

(1) Ve i actele anexate.

(2) Era fica lui Constandinŭ Vodă Moruzi dela Moldova.

XII.

Măsuri de edilitate.

Vorbindu de edificii construite în Bucuresci, e locul să amintim, că edilitatea publică încă n'a fostu neglijată sub Alex. Ipsilante. Am vădutu înființată Epitropia obștască, care primi grija poduriloru seă a paveleloru. (1)

Podurile aă nazirie specială.

Ipsilante Alexandru se preocupă de lipsa de apă bună în Bucuresci și aduce apă de isvóre din depărtare, înființându două cișmelî principale, cu următoriu chrisovă :

«Din Dumneđciască râvnă îndemnându-mă spre cele folositóre și cu laudă de podóbă la starea politiei și spre buna petrecere a norodulu, am pusă Domnia mea de s'aă alcătuită aici în orașulu Bucuresci două fântâni, una în târgulu din lăuntru, pe ulița ce se ăice din Boiangi, și alta pe Podu-Mogoșoiei la mahalaua S-tei Mănăstiri Sărindari, însă cu apă din isvóre adusă din depărtare cu marc cheltuială, spre a se adăpa obștea cu apă curată și limpede, mai alcsă în vremi zlotose, cându gârla Dâmboviți trecătoare printr'acestă oraș, curge turbure și cu multe necurățeni; decî pentru buna starea loră, spre a fi păzite și pururea drese, amă orânduită Domnia mea pe Dumitru Căp. su-iulgi Bașa, ca să fie purtătoru de grijă, și ori-ce stricăciune se va întembla să aibă elă a le drege cu cheltuiala lui, alară numai cându va fi trebuință de a se face alte fântâni și a mai aduce apă într'alte locuri, elă la acăsta cheltuială să nu aibă a face, iar la dresulu aceloră fântâni să aibă a cheltui de la dînsulu și a purta grijă, și i-amă orânduită Domnia mea pentru cheltuiala și ostenăla lui lăfă pe lună câte taleri 60, care lăfă să aibă a lua din venitulă podulu, ce să ica dela carăle și bușile cu vină ce intră în oraș, care acăstă lăfă a lui să aibă a o lua dela d-loră Boerii Epitropiă cutii i dumnăloră boerii Epitropiă să aibă a purta grijă totă-deauna a fi drese fântănilă. Așisderea i-amă făcută Domnia mea milă, ca elă și totă casa lui să fie scutită și apărată de tôte dările și angariile, ce va eși peste ană în țeră, și să aibă a scuti oă una sută cincă-decî la vremea oieritulă, cum și 50 stupi i rîmătoră la vremea dijmăritulă, și să aibă și patru lude scutiți și apărați de tôte dăjdiile și angariile, ce voră eși preste ană în țeră dela visteria Domniă melc, care scutelnici să fie pentru trebuința și ajutoriu lui, și cându vre-o-dată

(1) Vomă aduce în anexă diverse acte relative.

ca unŭ omŭ i-se va întâmpla mŭrte, acéstă pŭrtare de grijă și privilegiu sã aibã copiii lui scŭ din rudeniã avëndŭ meșteșugulŭ acesta, și pentru ca sã fie nestrãmutate acestea tŭte ce le-am orënduitŭ Domnia mea, am întãritŭ Domnia mea hrisovulŭ acesta cu însãși credința Domniŭ mele Iŭ Alexandru Iŭnŭ Ipsilante Voevodŭ, și cu credința prea iubiților Domniei mele fiŭ Constandinŭ Vodã, Dumitrașcu Vodã, martori punëndŭ și pe toți cinstițiŭ și credincioșiŭ boeri cei mari ai Divanului Domniei mele: Pan Dumitrache Ghica Vel Banŭ, Badea Știrbeiŭ Vel Vorn. de Țera de susŭ, Nicolae Brâncovenŭ Vel Vist., Dumitrașco Racoviță Vel Vor. de Țera de josŭ, Ienache Muruzi Vel Log. de Țera de susŭ, Grigorie Bălcanu Vel Log. de Țera de josŭ, Ienache Văcărescu Vel Spăt., Scarlatŭ Manu Vel Post., Nicolae Filipescu Vel Clucierŭ, Ștefanŭ Bibescu Vel Paharn., Dumitrache Vel Stoln., Costache Suțu Vel Coinisŭ, Alecsie Nicolescu Vel Pit.; și s'aŭ scrisŭ hrisovulŭ acesta într'alŭ. . . Ica anŭ din întâia Domnie a Domniei mele aici în orașulŭ Domniei mele, București la aniŭ dela zidirea lumii . . . Octomvrie 1, iar dela spãsănia ei 1779 (1).

XIII.

Conspirațiune sub Ipsilante. Cum îlŭ consideraŭ Puterile.

Din espunerea de mai susŭ lectorulŭ a pututŭ vedê, cã Domnitorulŭ Alexandru Ipsilante nu este dintr'aceia despre cari trei ori patru rînduri ajungŭ pentru a-i califica domnia (2).

Acestŭ Domnitorŭ este demnŭ de tŭtã atențiunea istoricului, atãtŭ cãtŭ privesce organizațiunea generală a țerei cãtŭ și pentru buncele lui plecări cãtre țeră, plecări cari-lŭ arêtă mai demnŭ de laudă decãt mulți Domni de origine curatŭ românescă.

Cu tŭte anevoințele lui Alex. Ipsilante de a ferici țera, chiar în anulŭ 1775 se tramă o conspirațiune contra lui, condusă de boerulŭ Cândescu. Complotulŭ fu descoperitŭ și Cândescu fu datŭ judecãței care-lŭ condamnă sã-și piardă boeria, și sã fie îmbrăcatŭ în haine țerănesci, preãmblatŭ prin stradele capitalei astŭ-felŭ, apoi bătutŭ la rês-pintele stradelorŭ și aruncatŭ în fiare și temniță (3).

La Pŕtã Ipsilante se bucura de hună opiniune.

(1) Fila 295 a condicei Ipsilante, No. 2.

(2) Veđi în Anexe tŭte actele relative la administrațiunea lui Ipsilante.

(3) Aron Florian «*Manualŭ de Istoria Principatului României*» (București 1839) pag. 162.

Din unŭ firmanŭ însoŭitŭ de daruri, ce Sultanulŭ trămite lui Ipsilante, se vede acestă bună opiniune, de care Domnulŭ Munteniei se bucura la «*Înaltulŭ Devletŭ*», cât și cum că Domnulŭ muntênŭ lucrare la potolirea unei rebeliuni de la cetatea turcă Adah-Cale.

Etă firmanulŭ acesta ce amŭ aflatŭ în fruntea codicei lui Alex. Ipsilante, exemplarulŭ în posesiunea P. S. Vlădica de Râmnicu-Vâlcea (în 1890). Firmanulŭ este de mână, în copie; și ȑice cum că :

«Ademŭ Isalihŭ și Bekirŭ, frații mortului Regepŭ, ce aŭ fostŭ înclhiși în cetatea Adali, aŭ căqutŭ cerêndŭ de la noi ertarea ccelorŭ greșite și milostivire. Pentru care, după prea înțeleptulŭ împărătescŭ alŭ nostru cugetŭ, ce avomŭ spre a ne milostivi și a milui pre cei cari se apucă de pulpele milostivirei noastre, am datŭ înalta noastră poruncă, scrisă cu însăși împărătôsca mână, către numitulŭ vizirŭ alŭ nostru, dăruindu-le acestora iertarea ce aŭ cerutŭ. Iară în cele după urmă, aŭ sositŭ și ale tale către noi scrisori, vestitoare, cum că după cuprinderea împărătescei noastre porunci și după a noastră împărătôsca voință, numitulŭ vizirŭ alŭ nostru aŭ adusŭ pre numiții frați ai Regepului, afară din cetatea Adali și i-aŭ trâmisiŭ cu totă familia lorŭ și cu cei ce avea înclinare cu dinșii în patria lorŭ. Iar cetatea Adali aŭ dat'o în mâna capigii-bașa curții noastre, numitul Dervişŭ-Beî, de care acesta ne-amŭ încredințatŭ, și din scrisorile numitulŭ vizirŭ alŭ nostru, ce în urmă aŭ venitŭ și așia cu ajutorulŭ lui Durneçdŭ aŭ luatŭ slirșitŭ și acestă grijă a lucrurilor despre Ada; ȑă tu, că ești din slugelc cele credincioșe ale prea puternicei, neclintitei și vecinicei noastre împărății și din cele cari urmêză spre calea cea drêptă, ridicatŭ de însuși a noastră mână și ramură de drêpta noastră *sădită*, care după firêșca ta dreptate, înțelepciune și credință te-ai arêtatŭ cu osârdie spre cea după plăcere sêvêrșire a tuturilor trebilorŭ la cari te-ai orînduitŭ și de când ți-am încredințatŭ domnia Valahiei ai ocârmuitŭ întru dreptate, cu care silință și privighere tôte trebile câte privescŭ asupra ta sêŭ ți s'aŭ poruncitŭ de prea puternica noastră împărăție întocmai după înaltulŭ și prea dreptulŭ cugetulŭ nostru și după trebuința întâmplărilorŭ vremei, ȑă mai vêrtosŭ celŭ ce la pricina Adali, te-ai arêtatŭ cu credincioasă rîvnă și cu silință de a însciința mai înaintea tuturoră de slirșitulŭ acesteî pricinî și tôte aceste s'aŭ arêtatŭ fôrte plăcute și lăudate de către a noastră mărirc și nu pușinŭ ne-amŭ bucuratŭ, căci și într'acêsta te-ai silitŭ ale a-ți (sic) arêta către noi credința ta cea cu supunere; fii trăindŭ apururea și te împărțășescce de mâna cea îmbelșugată a împărătescilorŭ noastre mili, sciindŭ însă că după doveșile ce pân' acum avomŭ de a ta multă sciință și înțelepciune și după cea din adâncul inimei plămadă a credinței și a dreptăței tale, nădăjduimŭ și de acum înainte prea multe

slujbe următore împărătescei năstre voinęe și de față avemŭ buna voinęă și dragoste către tine oschită. Lăudându-ți cele d'ântăiŭ și mai din urmă după plăcerile slujbei tale și le răsplătimŭ spre facere de bine cu împărătescele năstre daruri, trimițându-ți o blană de samurŭ și unŭ calŭ iute, cu podóbe de aurŭ, împreună și cu acéstă înaltă poruncă, care s'aŭ scrisŭ spre lauda celorŭ trecute slujbele tale, după cea mai dinainte scrise cu a năstră slântă slavă. Ci dar îndată ce va sosi aci împărătesca năstră poruncă, vei primi-o cu în-tâmpinare luminósă și blana după ce vei săruta-o cu căđuta supunere, o vei îmbrăca și asemenea sărutându și dârlogiŭ calului, îlŭ vei încălica și după sê-vêrșirea obicînitului alaiŭ, vei urma de a face căđutele rugăciuni către celŭ prea înaltŭ pentru a năstră îndelungată viețuire, strêlucită stare.»

XIV.

Considerațiuni asupra politicei europene.

După ce Rusia obținu condițiunile cunoscute prin tractatulŭ dela Kainargi, Rumianțovŭ mai făcu pre Turcia să primescă două condițiuni suplementarii (uniŭ ȑicŭ secrete). Ele sunt la *Martens*, Recueil des traités, tom. II, pag. 287 și la Hammer, tom. XVI, pag. 493 (1). Prin întâia Rusia obține 4 milióne ruble spese de rășboiŭ. A doua se referă la plecarea flotei rusescei din Archipelŭ.

Atâta era de mare câștigurile Rusiei la Kuciuk-Kainargi, că ea însăși se sfiia d'a le face cunoscutŭ Europei. La 3 Septembre 1774 încă Thugut, Ministrulŭ austriacŭ, nu avea o copie de pe ele și numai după cele ce aflasă scria Curții sale la Viena raportulŭ sêŭ (veđi Hammer, tom. XVI, pag. 495), în cari arôtă, că Rușiŭ potŭ acum în câte-va ore lua Constantinopole și că de acum ei nu vorŭ mai face rășboiŭ Turciei la Dunăre (2).

Deja în 17 Augustŭ 1774 Thugut scrisese la Viena: «Déca la aceste esemple de o frenesie incredibilă, se adaoge réoa administrațiune a Porței, care viciată în fundamentele sêle, pregătesce de cât-va timpŭ, ca anume și mai bine de cum n'aŭ pututŭ să facă armele Rusiei, distrugerea acestui imperiŭ de Orientŭ, vomŭ fi convinși că neei o

(1) Veđi anexa după Hammer, t. 16. pag. 493.

(2) Veđi anexa din Hammer, t. 16, pag. 495.

dată o națiune gata a dispărea din scena politică nu va merita mai puțin compătimirea celorlalte popoare decât Otomanii; din nefericire evenimentele ce se petrecu în acest moment în acest imperiu voru esecuta în viitoriu cea mai mare influență asupra politicii celorlalte state, și voru da naștere la rele și la turburări nesfârșite (1).»

Dar Franția, cu ce ochi vedu pacea dela Kuciuk-Kainargi ? (2)

În documentele Odobescu aflăm scrisoarea lui Choiseul către St.-Priest, din 8 August 1774, dicându-i: «vous profitez de tous les moyens possibles pour faire sortir la honte et le danger des conditions auxquelles le Divan veut se soumettre. Si les Russes obtiennent un port sur la Mer Noire, s'en sera fait de l'Europe pour les Turcs.»

Franția care împinsese pe Turci la 1769 în războiul contra Rusiei, în favoarea Poloniei, nu pōte fi mulțumită cu tratatul dela Kainardgi, care tocmai intenționat nu pomenea de Polonia, ba încă nimica toate tractatele anterioare ale Rusiei cu Turcia, prin cari se ocupaseră de afacerile poloneze!..

Dar Franția merită totuși multă imputare... Amintescă-și lectorul care era părerea Versaliului relativă la tratatul secret al Turciei cu Maria Tereza, dela 1771 (3).

XV.

Gregorie Ghica Domnulă Moldovei.

Am vădut cum, cu ajutorul înrîuririi muscălești, Grig. Ghica III revine la domnia Moldovei. Acesta putuse lucra liber la asigurarea candidaturii sale în Moldova, căci petrecea de mai mult timp în Iași, reîntors din Petersburg, unde-și petrecuse pretinsul exil. Franția

(1) Hammer, edițiunea franceză din 1839, tom. XVI, pag. 503.

(2) Vezi «Marie Antoinette, correspondance secrète entre Marie Thérèse et le C-te de Mary Argenteau,» publiée par Mr le chevalier Alfred d'Arneth et M. A. Geoffroy. 3 vol., 8°. Paris, 1874.

(3) Vezi volumul ultim din seria II-a.

Ist. Românilor.

V. A. URECHIA

Semnatura lui www.dacoromanica.ro
GREGORIE GHYCA

și Austria vedeau în avenirea la tronul Moldovei a lui Gr. Ghica un triumf al politicii rusești (1).

Investitura lui Gr. Ghica sosi la Iași în 28 Septembrie 1774, pe când încă Rușii nu eșiseră din Moldova, cari continuară a o ocupa și în Octobree.

Sub înrîurirea muscălescă, țera Moldovei, profitându de trecerea prin țără la Constantinopole a Principelui Repnin Nicolae, ca ambasador al Rusiei, în 27 Februarie 1775, îl însărează cu mijlocirea la Pörtă, în favoarea unora din drepturile antice. Dăm în anexă actul cum e reproducut în Uricar, tom. VI, pag. 452 (2).

Ca și când boerimea, țera, s'ar fi îngrijat de efectul ce avea să producă la Constantinopole arzul lor, cerându respectarea vechilor privilegii, câte-va zile apoi, la 3 Martie 1775, aceiași boieri trimit un nou arz către Pörtă, în cuprindere multă mai umilită și concesivă (3).

Ambele acte nu se resimt de îngrijirea ce trebuia să provoce în Moldova intrarea în Oct. 1774 a oștilor austriace în Bucovina. Dcă St.-Priest, în 17 Decembrie 1774, scrie Ministrului său la Paris, că «il n'est pas facile de devenir le motif de cette invasion, ni à quel titre», apoi ore Divanul Moldavă neci el nu pricepea ce însemnă așa invasiune austriacă?

Am vădută că Austria își pregătise asemenea rumpere a Bucovinei dela Moldova, încă în 1771, prin tractatul secret cu Turcia. Gh. Ghica Domnitorul, de care Laurian dicea, că, ca și Ipsilante din Valachia, guvernează țera înțelepțesce, ocupându-se de îmbunătățirea școlilor și a bisericilor, putea el perde din vedere mișcarea oștirei austriace din Bucovina?

Negreșit că nu putea Gr Ghica să ignoreze cât de rău vădută era el la Viena. Thugut în nota către Kanitz, din 17 August 1774,

(1) Alăturăm portretul acestui Domn al Moldovei, cum am dat și pre al lui Ipsilante.

(2) Veđi anexa.

(3) Veđi anexa după Uricar, tom. VI, pag. 450.

scrie lămurit, că, numirea lui Ghica în unu Principatū vecinū cu țările prea înaltei Curți nu pôte fi, din mai multe puncte de vedere, conformă cu interesele acesteia, mai întâiū pentru-că în prima lui Domnie, comandantul C. R. dela fruntarie n'a avutū a se lăuda de purtarea lui, apoi din cauza sprijinului de față ce-î da Rusia și Prusia, care sprijinū probéză, că Ghica a fostū înțelesū cu Rusia, la izbucnirea rășboiului și că elū a datū serviciile séle fiindū Dragomanū alū Porței, la tratările cu emisarulū prusianū Rexin, sprijinindu-lū în dauna Curței împērătesci din Viena (1).

Numai după ce Thugut vēđū că nu pôte împedica numirea la domnia Moldovei a lui Gr. Ghica, numai atunci se preface că elū tocmai voiesce pre Gr. Ghica Domnū și-și dă aerulū d'a stărui și elū în favórea lui Gr. Ghica, cu socrulū căruia, Iacovachi Rizu, Thugut era prea bine înțelesū.

Ipsilante dela Munteni, simțindū slăbiciunea Turciei față cu Austria se grăbi să se apropie, și elū, în taină, de Austria. Spune acésta Thugut lui Kanitz, în 17 Noembre 1774, și chiar cere Thugut Curței séle, ca ea să manifeste lui Ipsilante bunavoința ei (2).

XVI.

Administrațiunea lui Gr. Ghica în Moldova.

Încă înainte de pacea dela Kuciuk-Kainardgi administrațiunea interimară a Moldovei simțise necesitatea, îmboldită de Rumianțoff, să dea țerei o nouă legislațiune după pilda Rusiei. O comisiune a fostū numită în Rusia pentru aceșai scopū. Rumianțoff a îndemnatū pre Mitropolitulū Gavrilū, să pună pe cine-va să traducă în românesce decretulū Impērătesei Ecaterina «căt-re orênduita epitropie preste alcătuierea unei noue legiuitóre condice», decretū cuprinđendū instrucțiunile împērătesci de avutū în vedere la redactarea noului codice. Aceste instrucțiuni publicate la Petersburg la 1768 Aprilie 8, în tipografia senatului, sub

(1) Doc. Hurm., T. VII, pag. 103

(2) Hurm., T. VII, pag. 107.

semnătura împărătesei Ecaterina, a fost tradusă în românesce de Logof. al II-lea Thoma, la 1773, August 16. Mitropolitul Gavrilă cu a căruia cheltuială s'a tipărit traducerea. În prefața opului, dedicându-l generalului Feld-mareșal Petru Alexandrovici Rumianțoff recunoște, că după îndemnul aceluia s'a tradus opul de pe limba grecească și s'a tipărit și adaogă că : «Patrioții mei vor număra acesta între alte bune lucrări a slăvirei tale cea mai ântâiu și mai covârșitoare.» Mitropolitul constatându apoi bunătatea principiilor legislative și că ele vor face fericirea nămului, decă va «viețui sub acestea folositoare pravile», nu uită însă a adăogi, că această fericire a nămului Moldovenesc este subordonată și la viețuirea lui : *«întru starea cea neclintită a pronomiilor vechi.»*

Era așa ținându la ordinea ăilei, în ambele Principate, cestiunea ve chiloră drepturi ale țerei față cu Turcia și Divanurile ambelor țeri sperău redobândirea aceloră drepturi, în urma războiului dintre Rusia și Turcia.

Traducerea Logof. Thoma nu a avut de sigură vre-o influență mare asupra legislației moldovenesci, ori cât instrucțiunile Ecaterinei sunt inspirate adesea din lucrările filosofilor celoră mai înaintați ai Europei. Aceste instrucțiuni erau numai o enunțare de principii adesea puțin concordante cu guvernul absolutistic al Țarilor. Așa de exemplu § 34 proclamă egalitatea tuturor locuitorilor înaintea legii, după ce la § 19 de la Cap. III proclamase că «celă încinsă cu stăpânirea cea prea înaltă, este isvorulă a totă politicăscă stăpânire și putere.» Va să ăică egalitatea tuturor sub biciulă despotismului ; principile umanitare ale enciclopediștiloră puse în serviciulă absolutismului muscălesc !

Întreaga lucrare a Ecaterinei nu aduce o înșirare de articole concrete unui codice de legi, ci numai o *filosoficească* judecare a valorii legiloră civile, penale și politice, în care lectorulă întâlnește cele mai înaintate vederi ale enciclopediștiloră francesi, ale scrieriloră lui Voltaire, alătura cu enunțarea principiiloră absolutismului celui mai nețermurit.

Publicațiunea în Iași a lucrării acestia n'a putută avé, repetimă, nici un rezultată practică în legislațiunea Moldovei și Gr. Ghica luându

frânele guvernului, după pacea dela Kuciuk-Kainargi, nu s'a folosit întru nimic de traducerea Logof. Toma.

Cu multă inferioară este administrațiunea lui Gr. Ghica în Moldova comparată cu aceea atât de activă și de prevădătoare a lui Alex. Ipsilante, de la Munteni. Este de luat în considerațiune, cu bună seamă, când constatăm această inferioritate, și situațiunea multă mai rea în care continuă a fi Moldova, din cauza invasiunei austriace în Bucovina și a ocupațiunilor politice ce ocazionază lui Gr. Ghica acest eveniment.

Nu putem, pentru Domnia lui Gr. Ghica, urma metoda de cercetare ce am întrebuințat pentru cea a lui Ipsilante (Alexandru) dela Munteni, căci posedăm despre Moldova, mai puține documente. Totuși afirmăm, că Domnia lui Ghica este mai puțin importantă ca a Domnului Muntén.

Cu totă această inferioritate, noi, față cu puținele documente ce ne-au venit până acum din Domnia lui Gr. Ghica, cu referința la guvernul și administrațiunea Moldovei, totu putem a constata nu numai bunc aplicări ale lui Gr. Ghica, bune intențiuni ale lui, față cu țera asupra căria este rechemat a domni, ci și o anumită organizare, în toate direcțiunile: administrativă, judecătorească, financiară, culturală, etc.

Administrațiunea și justiția Moldovei, precum mai susu arătarăm, continuă și o bună parte din secolul al VIII-lea, după vechea organizare a secolului lui Vasile Lupu. În o anafora a boerilor din 1819 pentru vechile pravile ale Moldovei, aceștia arată Domnitorului care-i provocase, cu fidula domnască din 29 Octomvrie, și-i întrebese despre pravilele cu cari să cârmuesce țera Moldovei, cum că pravilele lui Vasile Lupu tipărite la 1646 au fost aplicate în țără până la începutul vîcului trecut și adause apoi cu pravilele împărătesci împreună cu legiuirile imperiale ale lui Justinian și Leon . . . cu sinopsisul al Vasilecalelor, introducerea a pravililor lui Theofil Antichirilor și Armenopolo . . . Boerii divaniști adaugă că s'au alcătuit chrisove cuprinzătoare în deosebite pricină pentru obiceiuri pămîntesci.. (1).

(1) Uricar, tom. IV, pag. 207.

În adevăr o anumită condică de legi nu mai aflăm la Moldova înainte de așa dîsulă «Așeđemîntul Moldovei» dat de C. Mavrocordat la 1741. Acest așeđemînt căuta să mai îndrepte câte ceva din relele deprinderi ale slujbașilor, să curme strigătoare abuzuri, amenințându pre culpabili cu aspre pedepse. Nu se schimbă totuși multă réua administrațiune și nici se îndreptă mersul justiției în Moldova cu *Așeđemîntul* lui C. Mavrocordat și Gr. Ghica tu silit a-și purta atențiunea asupra întregii administrațiuni și justiții. Déca dînsul nu dete Moldovei, ca Alex. Ipsilante țerei Românesce, un așemînt Codice de legi, nu mai puțin avem dela el o serie însemnată de dispozițiuni, cuprinse în Codicele manuscris, ce se păstrează în biblioteca seminarului Veniamin dela Socola. Acest codice, din 1776 Septembrie, merită totă atențiunea istoricului și deci aducem analiza lui.

Codicele pîrtă nota următoare :

«Acéstă Condică de așeđemînt a fericitului întru pomenire Domnului Gr. Ghica Vv., făcut la 1776, Septembrie 1, cu iscălitura și pecetea M. Sale, întru care se cuprind multe așeđemînturi obștesci a țerei; pre care aflându-o eu smeritul Archimandrit Ioasaf Frumușanu la un ipochimen sărac, și socotind, că acest așeđemînt se cuvine a se afla tot-d'a-una păzită în capitalul țerei, o am cumpărat cu două sute lei și o am încredințat în prea cinstita mână înalt. Pré osfințitului Mitropolit al Moldovei Kirio Kirio Veniamin Costaki, rugându pe Pré o sfinția Sa, ca să se păstreze de a pururca în Archiva Sfintei Mitropolii, unde se află și alte multe așeđemînturi a țerei. Deci ori-cine s'ar ispiti după vreme a o înstrăina dela sfînta Mitropolie, să fie sub archierescul blăstem al I. Pré S. Mitropolit și al tuturor pré sfinți archierei (1).»

Va să dîcă adevăratul titlu al condicei nu mai există. Există însă din condică chiar începutul, căci avem întreg documentul dela Grigore A. Ghica, care servă ca prefață la întreaga condică (2). În acest

(1) Despre acéstă «condică» a scris în 1887, (Iași) D. profesor Petru Rășcanu, o bună teză cu titlul: «Lefile și veniturile Moldovei în 1776».

(2) Éttă acest chrisov ce se află și în codicele manuscris din archiva Acad. No. 154 :

Noi Grigorie Alexandru Ghica V. V. Bojîo Milosteiû Gspdarû Zemli Moldavskoî.

«De vreme că din ciasul ce a binevoit D-șleasca Pronie de Ne a luit și Ne a suit iarăși la al nostru domnesc și strămoșesc scaun al

primu chrisovû Domnitorulû Gr. Ghica arătă, că şi-au propusû să în-lătore legile şi obiceiurile nedrepte, precum se curăţă neghina din grău. Dreptu aceea au ruptu şi au surpatu toate condicele vechi, ce au fostu până acum şi-au aşedatû acéstă nouă domnescă condică de veniturile boiarilorû şi alte rânduiele, «care prin desevêrşită cercetare aflându-se drepte şi fără de supêrare locuitorilorû ţerei, s'au scrisu şi s'au aşedatû, ca să se urmeze asemenea şi pe deplinu a pururea.»

Primulû obiectû ce-şi propune aşezămîntulû Domnitorulû Ghica este de a fixa hotărîte lefi pentru boerii slujbaşi, ca să se stîrpescă abuzurile rezultându din luarea de avaieturi şi plocône dela slujbaşii subballerni, căci şi aceia desbrăcau pe ţeranî şi pe săraci, sub pretextu că au de a-şi plăti acele avaieturi şi plocône.

Amu arătătu aiurea, că subsista împărţirea boerimeî în trei clase şi anume: veliţi boerî, starea a doua şi cea a treia.

Domnitorulû Grig. Ghica dispune, că de la veniturile încassate în visterie şi anume din venitulû *sferturilorû*, alû *ajutorinţei*, alû *dajdiilorû*, *mazililorû*, *neguţitorilorû* şi *ruptaşilorû*, să se ia *răsură* câte 14 parale de totû leulû. Suma adunată din răsuri să constituie unû condeiû osebitû, care să nu se amestece în veniturile visteriei domnesci, ci să se numescă «*Gheniconû*», venitulû boerilorû.

Ţerei aceşteia Moldaviei, cu neadormitû cugetû amu fostu şi suntemû, socotîndu de-a pururea îndreptarea stărei şi buncei rînduiale, atâtû în cel marî, cât şi în cel mai micî boierî şi în toţi de obşte, spre odihna ce se cuvine cu dreptate a avé de cătră stăpânulû şi oblăduitorulû lorû. Deci precum multe din cele ce sunt drepte şi la bună rînduială, avêndu statornicie nesmintită, prin îndelungată obiceinire se facu ca o legiuită pravilă; aşia şi din cele nedrepte şi fără de cale, prin multa curgere de ani, asemenea rămânû statornice. Din care unele din cele nedrepte şi fără de rînduială, din oblăduitori ce au domnitû mai înainte de noi într'acéstă de D-Ńeu păzită ţeră; altele şi de însuşi Domnia mea în cea d'întăiû Domnia a noastră, orî desevêrşitû cu totulû s'au tăiatû şi s'au desrădăcinatû, scû spre mai bună rînduială prefăcêndu-se s'au aşedatû. Dar multe încă din cele nedrepte au şi mai rămasû care iarăşi într'acéstă de acum de D-Ńeu dăruită Domnie a noastră avêndu desevêrşită purtare de grijă cu căduta luare aminte, şi cu amăruntulû socotîndû, unele precum neghina din grău curăţîndu-le, altele la cea mai folositóre stare şi rînduială le-am adusû şi le am aşedatû. Însă una din cele trebuinciose de a se îndrepta au fostu şi obiceiulû ce s'au urmatû până acum, de se strîngea la unele boerî din multe feliuri de lucruri o orînduită sumă, care pré puţinû folosû aducea boierilorû ce se împărtaşia; şi nici o analoghie nu avea, cu a lorû trebuin-

Acestŭ venitŭ se va administra de o epitropie specială, compusă din : Vel Logofcătŭ, Vel Vornicŭ, Vel Spătarŭ și Vel Banulŭ din timpŭ. Acastă epitropie va concentra răsurile în osebită cassă *«thesavro filachion»* în Sf-ta Mitropolie.

Din această cassă epitropia va plăti lefile slujbașilorŭ după manda tele cuvenite, pe fie-care lună, oprindŭ de la fie-care lcfă câte $\frac{1}{2}$ de leŭ la sută. Acastă reținere va servi pentru mili. Reținerea acēsta nu se va face de la funcționarii turci, dela ciohodari, dela satiri, dela copiii de casă, dela tufecii, dela levinfi, dela mechteri, dela ceauși, dela brésla grajdului domnescŭ, dela brésla lui Vel Ispravnicŭ de curte gospodŭ, și de la suma de 1000 de lei rînduită să se dea becerului pentru cuhnia gospodŭ.

Nu numai dela veniturile mai susŭ arătate intrândŭ în visterie se iau răsuri pentru lefile boerilorŭ slujbași, ci și din alte dări. Așia venitulŭ logoseficii celei mari e constituitŭ din răsura de 3 lei la punga de 500 lei din venitulŭ desetinei, a vădrăritului, a goștinei, a vămii și a ocnelorŭ, când se vîndŭ la Kokii-Véchi, adecă la licitațiune, seŭ déca aceste venituri se caută în regie (credință) răsura de trei lei se plătea din visterie.

cióse cheltuieli, spre sevărșirea celorŭ cădute la starea boeriilorŭ lorŭ pentru obștie, și spre a judeca cu osărdie, după datoria dregătoriei lorŭ ; iar la aliș-verișulŭ locuitorilorŭ, multă zătienclă și pagubă adueca, cum și mare scumpete se pricinuia în tóte; așijdere și în rodurile ce sunt spre îndestularca hranei ómenilorŭ ; și cu unŭ cuvîntŭ la tótă obștie se pricinuia strîmbătate, și asuprelnică supărare. Care unii și din cei ce aŭ domnitŭ mai înainte de noi, metahirisindŭ multe feluri de chipuri, aŭ vrutŭ să le îndrepteze ; dar totŭ n'aŭ pututŭ sevărși scoposulŭ bunei voinței lorŭ. Spre acēsta dar aflândŭ noi acum troposulŭ celŭ mai folositorŭ cu care depărtândŭ și ridicândŭ stricăciunea și paguba, ce se pricinuia dintr'aceste nu numai pe boiarii noștri ce se află în dregătorie, să îndestulămŭ de trebuinciósele lorŭ cheltuieli, ce încă și óre-ce câștigŭ să aibă, spre resplătirea ostenelelorŭ și a purtărei de grija dregătoriei lorŭ, cum și spre odihna obștescului norodŭ, care se supăra mai înainte cu acele în multe feluri venituri asuprelnice. Dreptŭ aceea, rupendŭ și surpândŭ tóte condicile vechi, ce aŭ fostŭ până acum, hotărîmŭ Domnia mea, că de acum înainte după această nouă domnóscă Condică de veniturile boeriilorŭ și de alte rîndueli, care prin desevărșita corectare aflându-se drepte și fără de supărare locuitorilorŭ țercii, s'aŭ scrisŭ și s'aŭ așezatŭ, ca să se urmeze asemenea si pré deplinŭ de-a pururea ; și să se dea la fiesce-carele venitŭ după stepena și rînducla boieriei sóle, atâtŭ din răsuri, pe tótă luna, cum și alte

Sumele din această răsura sunt preste léfa în sumă fixă rënduită Vel Logofetului (250 lei pe lună).

Iiatmanul are preste léfa rënduită (350 lei) unû venitû anualû de 1576 lei dela slujbaşi atêrnându de dînsulû şi pentru asemenea folose hatmanulû e datorû să rënduiască strejile pe la mahalale cu slujitorî de ajunsû şi cu zapciî de credinţă, ca să străjuiască neadormitû de cu séră până la dîuă.

Maî însemnatû este venitulû Visternicului celui mare, care pre lângă léfa rënduită (300 lei pe lună) primea câte o pungă de 500 lei, peste totû 2500 lei, dela cumpăratoriî desetinei, a vâdrăritului, a goştinei, a vamei, şi a ocnei.

Postelniculû celû mare primia o pungă de bani dela cumpăratoriî vămii şi o alta dela cumpăratoriî ocnei. Apoi, preste léfa regulată, (500 lei pe lună) primia plocóne dela slujbaşiî inferiori în sumă de 1506 lei, preste avaietulû caftanelorû cândû se boeresce cine-va. Caftanulû de Vel Logofetû până la Vel Post., se plătea 100 de lei; celû de Vel Spăt., până la Vel Stol. 80 de lei. 50 de lei costa caftanulû, dela Vel Med., până la Vel Şatr. Eraû-caftane maî încolo de 30 şi 15 lei:

Vel Agă pre lângă léfa sa primia 1300 lei ploconû de la slujbaşiî agiei şi dela toîi starostiî de neguîitori şi meseriaşi.

veniturî ce sunt rînduite la fiesce-care dregătorie. Precum se arêtă anume la veliîi boiarî, la alû doile, alû treile, şi la toîi câîi se cuprindû într'acéstă nouă Domnêscă Condică; şi acestû venitû pe tótă luna, să se dea din venitulû răsurilorû, ciferturilorû şi agiutorinîi, cum şi din răsura dăjdiilorû mazililorû, neguîitorilorû şi a ruptaşilorû, care s'aû aşedatû şi s'aû hotărîtû să se iea câte patru-spre-şee parale de totû leulû răsura; şi să nu aibă nici unû amestecû cu celelalte venituri; nici să se numêscă venitû a visteriei gspod; nici să se strîngă la visteria Domnêscă; ci să se numêscă «Gheniconû» venitulû boierilorû. Asupra căreia trêbă, rînduimû Domnia mea şi Epitropî: pe d-lui Vel Logof., pe d-lui Vel Vorn., pe d-lui Vel Spăt. şi pe d-lui Vel Banû, cariî după vremi se vorû afla într'aceste dregătoriî, ca să fie purtători de grijă, să strîngă şi să ia pe totû cifertulû ce va ieşi pe ţeră, şi pe tótă dajdia mazililorû, neguîitoriloû, şi a ruptaşilorû, cum şi la agiutorinîe, acestû venitû de maî susû numitû alû răsurilorû, câte 14 parale de totû leulû, pe suma tablelorû visteriei, în deosebită Cassa thesavrofilakion, în Sfînta Mitropolie, însă bani, fără pricină de scădere. Din care venitû să se împartă şi să se de pe tótă luna, fiesce căruia, după Conдика acesta, nesmintitû; începêndû de la 15 zile a lunei până la sfîrşitulû lunei, să dea tuturorû rînduita léfă, luândû rînduitulû logofetelû şi sameşû, spre îndreptarea lui, întâiû de la rînduiîi epitropî ră-

Apoi doi lei de fie-care cârciumă mare și un leu de cârciumă mică, asemenea 30 baniî grosului de la cei ce se liberă din închisori. Asemenea 8 parale de fie care prăvăliă, însă acestea parale serviau la întreținerea a 21 felinare în Iași și plata fanaragiilor. Aga are însărcinarea să ție străji pe la respintiile stradelor și zapcii de credință să străjuască neadormit de cu sēră până la ȡiuă.

Nu intră în cadrul cursului nostru înșirarea lefilor și a plocónelor tuturor slujbașilor; acestea se pot vedé în anexa cuprindédu întregul codice. Aci vomú estrage informațiunile numai din care se potú înțelege dispozițiunile administrative și judecătorești esistându sub Gr. Al. Ghica.

Aședemintulú acesta păstrează împărțirea Moldovei în județele următore: Sucéva, Némfulú, Romanulú, Bacău, Putna, Tecuciú, Covurluiú,

vașú de poruncă, ca să dea rînduita lěfă după Condică. Iar câtú pentru lěfa breslilorú să ica răvașú iscălitú de zapciulú lorú, arătându căți baní și po ce lună. Și după ce se va da rînduita lěfă după Condică acésta, căți baní vorú mai prisosi să se dea la Domnie, pentru deosebita lěfă a altora aî Curței gspd. cu deosebită fóie cu pecete Domnăscă. Înă pe tótă suma banilorú ce se vorú da pe fiesce care lună rînduita lěfă, să se oprăscă de Epitropi de la toți și fiesce carele, la o sută lei jumătate de leu. Carí baní, căți se vorú face pe acéstă socotěla, să se dea cu fóie cu pecete gspd. la locuri scăpătato și lip-site de chivernisěla hranei lorú. Și așa nestrěmutatú să se urmez după Con-dica acésta, întru care s'aú lăsatú la unele din boieri, și o sēmă din veni-tulú ce aú fostú și mai înainte în Condicele vechi, care s'aú aflatú a fi drepte, cu cale și fără supărare, ca să se urmze și să se ica, care Con-dică am întărit-o și cu a nōstră Domnăscă iscălitură și pecete.

Și poftimú Domnia mea și pe Prě Osfințitulú Mitropolitú alú Moldovei, ca prin darulú Archieriei Sale, să lege și să oprăscă volnicia celorú ce arú eu-geta și arú vré a strica acéstă bună orînduială, ca să înrădăcineze iarăși cele ce s'aú desrădăcinatú.

(iscălitú) Grigorie Ghica V. V.

(L. P. G.)

1776, Sept. 1.

Însă măcarú că se poruncesc mai susú ca să se poprăscă de cătră Epitropi dela toți și fiesce-carele la o sută lei jumătate leu ca să se dea milostenic; dar dela Turci, dela ciohodari, dela satări, dela copiiî din casă, dela tufecciî, dela levinți, dela mehteri, dela ciauși, dela brěsla grajdiului gspd., dela brěsla lui Vel Ispravnicú de Curte gspd., dela toți aceștia să nu se poprăscă acea jumătate leu la o sută lei, fiindú ómeni săraci. Asemine și din una miă lei ce sunt rînduiți să se dea becerului pentru cuhnia gspd. iarăși să nu se po-prăscă.

Tutova, Vaslui, Fălciu, Grecești, Codrul, Lapușna, Orheiul, Soroca, Cernăuți, Dorohoi, Botoșani, Hârlău, Cărligătura și Iași.

În fruntea celor mai multe din județe sunt ca și la Munteni, doi ispravnici (1). Pe alocurea ispravnicul e numit staroste (Cernăuți, Putna, Covurlui) și (2), Serdari (3). La Botoșani era un Vornic.

Ispravnicii încă au lei și venituri determinate prin condica lui Gr. Ghica. Aceste lei sunt mai peste tot de 400 lei pe lună. Numai ispravnicul de Grecești are 100 lei și cel de Codru 30 lei, iar cel de Cernăuți 150 lei; pe lângă aceste lei fixe ispravnicii au plocône anuale dela inferiorii lor, sau din anumite dări prelevate dela tot carul, sau căruța încărcată, care trece în județ, de peste hotar, cu orice marfă (4).

Atribuțiunile ispravnicilor sunt aproape acelea ce le-am vădit pentru ispravnicii munteni, în condica lui Alex. Ipsilante. Și aci avem același amestec, aceeași confuziune, între atributele administrative și judiciare.

Condica lui Gr. Ghica stabilește registre pe la județe pentru înregistrarea tuturor pricinilor judecate și orândueleurilor ce se vor face din poruncă, amenințându pe ispravnicii abătui dela dispoziții, cu pedepsirea prin divan. Deci o instituție identică cu cea dela Munteni.

Condica lui Gr. Ghica nu se ocupă de impiegtii subalterni ispravnicilor, decât dora pentru a-i arda obligați să le dea anumite plocône.

Dispoziții mai stăruitoare aflăm în condica lui Ghica cu referință la hoși și ucigași, la rânduiala pripasurilor, la deciuiala percepută după banii primiți prin justiție, la rufetul podarilor, adică a celor însărcinați cu facerea pavelor în Iași, la diferite venituri precum și la privegherea cântarelor și a măsurilor.

Câteva dispoziții relative la sate există în această condică: vornicul din sat este obligat, împreună cu satenii, să tocmască vacar pentru păscutul vitelor satenilor; asemenea hergheliei pentru

(1) La Grecești, Codru, Cărligătura și pare chiar că și la Cernăuți era numai unul. Hatmanul era însă din vechi și părcalab Cernăuților, care mai avea și un staroste.

(2) Ispravnicul de Covurlui este numit și Părcalab.

(3) La Lapușna și Orhei.

(4) Vezi anexa.

caii lorŭ și păstorŭ pentru oi și rîmătorŭ, plătiți toți aceștia ca și jitarii păzitorii țarinilor prin cislă între sătenŭ. Diverse măsuri polițienesci din sate se potŭ vedé din anexă. O bună dispozițiune a lui Gr. Ghica este supresiunea corporațiunei de *matrapagiŭ*, adecă de precupeți. Domnitorulŭ dispune, ca și Ipsilante, că articolele de necesitate a traiului, să nu se mai vîndă de precupeți, ci numai de țăraniŭ directŭ producători.

Din condica lui Gr. Ghica se potŭ lua informațiuni și despre puterea armată a Moldovei, dela 1776. Acésta era cu totulŭ redusă, așa că armata servia mai multŭ ca o strajă lăuntrică și ca slujbași administrativi puși la îndemâna ispravnicilorŭ, staroștilorŭ, armașului mare și a hatmanului.

Hatmanulŭ avea sub dînsulŭ pre seimenii de curte, pre seimenii hătmănesci, călărași, lefegii, drăgani, levenții și vênătorii. Căle 47 de indiviđi constituiaŭ unŭ stégŭ, avêndŭ trei zapcii: stegarŭ, odobașŭ și ceașŭ. Trâmbițași, toboșari, sermaci nu lipsiaŭ la multe cete, nu numai din Iași, dar și din județe.

Șclii superiori, preste cei trei zapcii, erau: patru căpitani de levenți, căpitanulŭ de lefegii, de drăgani și de vênători.

Să nu uitămŭ pe cei trei bulubași ai hătmăniei și pe sotniculŭ, scŭ sutașulŭ. Mai susŭ este stegarulŭ hătmăniei, bașŭ-bulubașa, porușniculŭ, vel-căpitanŭ, etc.

Din condică rezultă, că se găsiaŭ vr'o 660 de ómeni în asemenea armată, scŭ stréjă pămîntescă. Cei mai numeroși erau seimenii hătmănesci și de curte.

Aga încă avea sub dînsulŭ 43 de căpitani de baltagŭ, 280 de sciemeni, 47 darabani și 47 de roși.

Fie-care ministeriŭ: postelnicia, visteria, avea óre-cum ceta sa specială.

Postelnicia avea lipcani și călărași de Țarigradŭ și beșlii creștini, toți sub ascultarea polcovnicului postelniciei. Armașulŭ celŭ mare, ajutatŭ de ispravniculŭ de armășei, avea pentru paza temnițelorŭ armășei, darabani și mechteri.

Vatafulă și ceașulă de aprodi comanda aprodi și fustași de gardă cari stăteau sub un vornic.

Vatafulă de copii și vatafulă de visterie, cu doi ispravnici subordinați lor, comanda 100 de copii din casă. În județe erau în unele părți panțiri (Suceva, Némțu, Bacău, Roman, Dorohoi, Cernăuți, Botoșani, Iărlău, Cărligătura și Iași.) În Bacău, Roman și Cărligătura erau și 24 ținirași, iar la Némțu și Bacău erau și 140 plăieși, cari, sub căpitani de margine, păzeau granița, la ordinele marelui hatman. În alte județe erau călărași (Tecuci, Vaslui, Tutova, Codru, Lăpușna, Orhei); la Putna erau slujitorii stărostesci, asemenea la Covurlui și la Grecești. La Covurlui erau și 22 de vozară pentru Dunăre.

Organizațiunea panțirilor și a călărașilor era uniformă; aveau chihaia, stegară și ceașulă. La slujitorii chihaia se numea odoaba, la cazaci sotnic, la plăieși vataf, precum l'amă vedut numit și în organizațiunea muntănă. Domnitorul Gr. Ghica, în prima domnie, reorganizase mica oștire și urcase țifra ei la 7.000 de oameni și 12 tunuri (1).

Este mai multă ca probabil, că în urma evenimentelor, cari se termină cu pacea de la 1774 nu se menținuse cu deplinătate oștirea organizată în prima domnie a lui Gr. Ghica, căci altminterlea, de ar fi avut Gr. Ghica la îndemână, la 1775—77, cei 7.000 de ostași cu 12 tunuri, cuvântul Domnitorului, în diferendul cu Austria, era să fie avută o greutate mai mare.

(1) Letop. tom., pag. 157. Ță ce se dice aci despre această oște:

«Iară Domnul cu alți boiară și cu totă oștea au mersă la Codru, (înaintea Tătarilor) având multă și frumoasă oște, de vreme că slujitorii săi , au fostă foarte miluiți, ce cu slujitorii de curte și cu dorobanții adgeți (agiesci?) și cu vânătorii și cu panțirii ce era cu lăfă din țără, era trei mii de oameni pedestri; așijderea și călărime: Boiarănași, Copii de casă, ce le făcuse Gregorie Vodă tuturilor suliți zugrăvite cu prapore, Armășei, Aprodi și alte rușeturi, careși cu stégulă se. Constantin Costaki cu totă slujitorimea Hatmănic și cu alți slujitorii de țără ce-l făcuse cu lăfă; Iordache Serdarulă cu toți Lăpușnenii și Orheeni și Sorocenii; Lupulă Serdarulă de mazili cu toți mazili. Și călărimea s'au făcută 4.000 de oameni; iar peste totă au fostă 7.000 de oameni oștea lui Gregorie Vodă, fără de curte gospodă și fără de oamenii ce era pe lângă boierii cei mari, avândă Gregorie Vodă și 12 pusce cu săcălușe.»

În Domnia ultimă Domnitorul Gr. Ghica mai avea şi o gardă de corp compusă din câte-va sute de arnăuţi.

XVIII.

Financiile sub Gr. Ghica.

De mare ajutorul istoriei este cercetarea budgetelor şi semilor anuale ale unei ţări (1).

În sêmă, mai lesne, istoricul află icôna cea mai fidelă a situaţiunii unei ţări. Budgetele sunt une-orî pline de bune intenţiuni; semile însă spun ce au devenit bunele intenţiuni în practică.

Din acest punct de vedere, ca să apreciam Domnia lui Gr. Alexandru Ghica, se cuvine să analizăm una din semile Moldovei de sub Domnia lui. Luăm pre cea inedită încă, din 1776, care se păstrează în biblioteca Academiei, cu titlu : «*Séma visteriei în care s'au încheiatul cîfertulul d'întâiul alu aşedărei birului ţerei, ce s'au scosul la Iulie şi dajdia d'întâiul a mazililor şi a neguţătorilor i a ruptaşilor şi slujba desetinei şi cîfertulul alu doilea ce s'au scosul la Augustul 1776, fiindul Visternicul mare D-lui Nicolae Rosetti.*»

Din această sêmă se vede, că principalele venituri ale visteriei erau cele următoare :

a) cîfertulul d'întâiul alu aşedărei birului. Acest cîfertul s'a aşedat după tablele făcute de ispravnicul de pe la ţinuturi.

Va să dică, pentru a se arunca birul acesta directul, se făcuse o prealabilă catagrafie, un recensimîntul alu birnicilor.

Nu ne dă sêna numărul birnicilor, dar însemnândul sumele percepute din fie-care judeţul, ne putem face idee de importanţa populaţiunii acestora.

Iacă unele cifre :

2.569 lei dajdia ţin. Sucevei «care, dice sêmă. are peste puţinul să nu mai fie a Moldovei»; 5.465 lei Nemişul, bez lei 35 a lipovenilor, ce sunt a se în-

(1) Compară veniturile şi spesele Moldovei dela 1776 cu cele din 1785 arătate în «*Viaggio in Valachia e Moldavia*» (ediţ. Milano 1853 pag. 136 şi 143). Veţi acestea în anexă la această pagină,

cărca la cînterul lui Septembrie; 2.446 Romanul; 4.365 Băcăul; 7.035 Putna; 4.816 Tecuciul; 2.859 Covurluiul; 3.637 Tutova; 1.687 Vasluiul; 2.442 Fălciul; 810 Greceni; 302 Codru; 7.056 Lapușna Orhei; 5.450 Cernăuți; 3.042 Dorohoi; 2.213 Botoșani; 2.500 Ilârlău; 4.393 Iași (ținutul); 774 Țirgului Iași cu *jidovi* și *armeni pămînteni* i *armeni străini*.

Totul venitul acestei *dădii* taie suma de 65.202 lei. Dacă împărțim această sumă cu 2, suma birului, aflăm abia 32.601 birnici în 1776 în Moldova.

La acest venit se lua «*răsuri*» câte 14 parale de leu.

Venitul fu perceput de «*Năstase Scorțescu*», cum se vede numele lui chiar în sîma ce analizăm.

Nu toți sîtenii, și cu atît mai puțin boerii erau cuprinși între cei cari plăteau *dajdia* de sus. Ba boerii mai aveau și scutelnici, un număr oarecare de «*liuți*» de origine străină, ori cel puțin nu dintre pămînteni. De asemenea scutelnici aveau nu numai boerii, ci și mănăstirile, spitalele.

Iată, după sîma ce studiem, principalii scutitori de *liuți* și câte câți anume scutia :

Mitropolitul scutia 50 liuți; Episcopul de Roman 20 liuți; Episcopul de Huși 20 liuți; Matei Ghica biv-Vel Spătar 50; Măria lor Beizadea Di mitrache și Alexandru 20 liuți; Măria sa Beizadea Mavrocordat 20 liuți; Vasile Razu Vel Logofet 50 liuți; Constantin Ruset biv-Vel Logofet 50 liuți; Costake Konake biv-Vel Vornic 50 liuți; Ioan Cuza biv-Vel Spătar 35 liuți; C. Donici biv-Vel Spătar 35 liuți; Anastasake Ramandan biv-vel Spătar 35 liuți; G. Beldiman biv-Vel Ban 25 liuți; Alex. Neculcea biv-Vel Paharnic 20 liuți; Matei Hurmuzake biv-Vel Paharnic 15 liuți; Costin Negri biv-Vel Stolnic 10 liuți; Neculac Buhuș biv-Vel Stolnic 10 liuți; Enake Kogălniceanu biv-Vel Medelnicer 6 liuți; Monsu Saber (?) 4 liuți; Spitalul S-tu Spiridon 12 liuți; Mănăstirea Socola 5 liuți; Gheorghe Dascal 2 liuți; Evlogie Dascal 2 liuți; Vătaful de la școală 1 liude.

Mai se scutiau de bir și satele ce purtau poștele, și anume pe linia Iași-Tecuci-Focșani și Galați.

În 1776 fură scutiți încă și 14 liuđi, cari lucrau la țin. Covurluiū «*la Galionă.*»

Câte unū galionū de 41 ¹/₂ coși lungime craū datorī ambiī domnī (Moldovenū și Muntēnū) să-și construēscă după o dispozițiune a Porței, înarmatū cu tunuri. (1)

După dajdia de 2 lei, sēma înscrie darea mazililorū și a ruptașilorū, strīnsă totū prin *Mihalache Scorșescu*. Acēstă dare e înscrișă cu 1755 lei, dela mazilī, negușitorī pāmīntenī din Iași, din Focșanī și din Boțșanī, după *tablă, cu pecetea gospodă.*

Ruptașī dădeau 1.450 lei, bez *răsurile* câte 14 parale la leū.

Alū 3-lea venitū : *desetina*. Perceptorū fū *Lupulū Naculū*. Desetina se vīndū la *Kokiivechi*, adecă la licitațiune. *Kiriță Lukaki* o ținū în 1776. Ea produse 46.992 lei pe I-ulū cīfertū.

Dela desetina se scutiră :

300 stupī ai Boizadelelorū ; 67,000 stupī ridicătura la boierī și gŭpīnesele sāracc și afară de avactulū câte 3 lei de *pungă alū d-luī Vel Logofētuluī* pe suma cumpērăturēi și afară de 500 lei *avaetulū d-luī Vel Vistierū* și 150 lei *ostenēla diaculuī de Visterie, ce strīnge sluĭba desetinei, dați de desetiniū peste suma cumpērătōre.*

După pilda cīfertuluī I, cu micī deosebiri la încassări, sunt veniturile cīfertuluī următorū. În totalū la venituri se înscriū 158.338 lei (fila 29).

Multū cra redusă țēră la 1776, în urma resbeluluī, care se termină cu pacea dela *Kuciuk-Kainardgi*. La nevoile rășboiuluī se adăosese și faptulū ridicărei din țēră a banilorū de argintū și de aurū și înlocuirea acelorū bani cu bani de bronzū bătuți de Ruși, cu marca ambelorū țērī, precum deja vēdurāmū.

1) «Ἐπροστάθησαν οἱ δύο ἡγεμόνες τῆς Βλαχοπογδανίας νά ναυπηγήσουν ἑκαστός μὲ ἑδᾶ τους ἔξοδα ἀπὸ ἓνα γαλιόνι μῆτους πηχῶν 41 ¹/₂, καὶ νά τὰ ἀρματώσουν καὶ μὲ τὰ σονήθη τόπια, παλαμάρια καὶ ἀγκύρας » Ἀθανασίου Κομνηνοῦ Ὑψηλάντου ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν των εἰς δεκά βιβλίον Η' Θ' καὶ Ι' ἡτοιτάμετα τὴν Ἀλωσιν (1453—1789), publicată după manuscriptulu din mănăstirea Sinaia de către Arhim. Gherman Αφρονίδου Σινάϊτου, 1 vol. 8°. Constantinople 1870.

În séma visteriei, de care ne ocupăm, nu intră birurile și veniturile, cari se încassau directu ca apanage a Domnitorului și Dórnei.

Cam pe ce se cheltuiau veniturile cuprinse în séma ce analizarăm?

Se plătea haraciulă cătră Pórtă, care de altmintrelea acuma era iertatú pe doi ani. Dar decă haraciulă era iertatú, nu mai puțin, în séma de la 1776, aflămú numeróse sumi plătite la Constantinopole, prin Kapi-chihaiale și spătarulă Iacovache Rizulă. Aprópe nici unú condeiu nu găsimú în séma acésta în folosulă culturei náționale. O cheltuială importantă este acea cu menzilirile, adecă cu póștele. Satele însărcinate cu menzilirile erau scădute de biruri și totuși întreținerea menzilirulă în 1776 a costatú 49.986 lei, pentru drumurile Focșani, Bêladú, Vaslui, Ștefănesci și Iași (1).

S'a cheltuitú la 180.000 de lei pentru camara gospod.; 66.252 lei pentru pivnițele domnesci; 52.000 daruri și mili, 112.000 ispravnicatulă curței; câte-va mii de lei pentru *dunalmale* și iarbă de pușcă cheltuită la solemnități, precum în 1776 Iúlie 30 la primirea Hatisherifului, asemenea la dunalmaua din Sept. 1 același anú, la sosirea ambasadorului Repnin, etc. S'aú cheltuitú câte-va sute de lei pentru caftanele date la boerii și la unií Turci.

Cheltueli de óre care valóre deosebită nu aflămú în séma din 1776 decât mici sume, precum cumpărarea unuí lexiconú, facerea de stéguri pentru seimenii hatmănesci ai curții și pentru arnăuți, scóterea de robi dela tătari și turci, întreținerea a două biserici domnesci, cheltuiala alegerei hotarului Moldovei despre Tătari, în 1776, Augustú; 69 lei s'aú datú cheltuială gazeturilor dela Brașovú, pe 6 luni, cheltueli prin doctorii Dragache, Fotache și I. Caragea, etc. O importantă cheltuială tăia întreținerea agentului de politică la Viena. La rubrica intitulată cheltuelile Vienei aflămú trecută suma de 71.547 lei. Din totala sumă a răsurilor constituindú lefile slujbașilor în Condica lui Gr. Ghica rezultă, că venitulă generalú alú țerei la 1776, a fostú de 694.103 lei (răsurile sunt 242.936 lei).

(1) Fila 39 a semei.

XIX.

S c ô l e l e.

Cu laudă se cuvine să cităm rolul lui Gr. Ghica în istoria culturii naționale. Gr. Al. Ghica se preocupă de starea școlilor încă din primul moment al anterioarei sale venirii la Tron. El îndemnă pe Divan, în 1765, Maiu, să cerceteze starea școlilor și să le îmbunătățească. Divanul țerei, compus din Mitropolitul Gavrilu, Ștefăniță Roset Vel Logof, Manolache Costache Vel Logof., Ioan Palade Vel Vornicu, Vasile Constantin Vel Vornicu, Ioan Sturdza Vel Vornicu, Andronachi Vornicu, Ioan și Iordache Canta Visternici, Vasile Roset și Vasile Razu Hatmani, Manolachi Vel Spătar și Iordache Balș Vel Post. prezintă Domnitorului, la 1 Iunie 1765, anafora următoare:

Prea Înălțate Dōmne,

«De vreme ce dumnezeesca pronic, cea mai nainte vedetore și sciutore a tōte, care pururea voiesce cele de folos, cele de mântuirea tuturor, bine au voit de au înălțat pe Măria Ta la acestu prea înaltu scaun al Măriei Tăle, încredințându Măriei Tăle cărmelile oblăduirei țerei aceștia, ca o dreptă moștenire, ca să înnoesc și să adaog, aducându spre mai bună sevêrsire facerile de bine cu care s'au învrednicit și s'au îndestulat patria noastră de la reposașii și pururea fericiții întru pomenire strămoșii Măriei Tăle, și mai virtos de la reposatul unchiul Măriei Tăle Grigorie Ghica VV.; carele mai înainte pământul fiindu înțelenit întru prostie și neroditori de cele cuviincioase și cinstite petreceri politicesci, Măria Sa l'au făcutu roditor și l'au împodobit cu învățături și l'au înfrumusețat cu cele trebuincioase faceri, precum lucrurile însuși mărturisesc; a căruia Măria Ta, împreună cu numele, al moștenit și scaunul și dreptatea și-firêscă milostivire, și blândețe și rîvnă spre podoba și folosul patriei noastre, încă cu mai mare dragoste și ferbinte dorire, de care mulțămim dumnezeescei pronic, care ne au învrednicit a ave pe Măria Ta Domn și oblăduitor și din căldura inimilor noastre rugăm pre prea puternicul Dumneșu și sevêrsitorul a tōte bunătățile, prin a căruia voință Domnii domnesc, ca să păzescă pe Măria Ta neștrămutat într'o neclintită stare la prea luminat scaunul Măriei Tăle, cu liniște pacnică și cu viață îndelungată și norocită, ca să te bucuri și Măria Ta întru sevêrsirea acclor ce s'au început prin rîvna și mila Măriei Tăle, spre podoba și

folosulū supușilorū Măriei Tale. Dintr'alte faceri de bine a Măriei Tale, cea mai mare și de folosū și de mântuire sufletescă și podoba politicescă, este rîvna și dorirea cea ferbinte, care ai Măria Ta pentru aședarea școlilorū clinesci, care acesta va face nemuritorū numele Măriei Tale și pomenirea vecinică și pururea stătătoare, pentru că mare folosū și podobă va pricinui patriei nōstre, și străinilorū, ce vorū năzui aicea la învățatură, spre a căria laudă și deosebită cinste și înălțime și fericire a celorū ce o vorū câștiga, îndestulū sunt discle înțeleptului Solomonū și a înțeleptului Siraliū, și ale altorū filosofi din cei din afară, și din părinții bisericei, fiindū lucrulū celū mai plăcutū lui Dumnezeu, decât tōte cu care mai dinadinsulū se asemănă omenii lui Dumnezeu, din care se pricinuesce dreptatea și celelalte cuviincioase faceri și petreceri politicesci, și cea mai mare sciință a credinței cei adevărate și sufletescă mântuire; pentru care lucru sufletescū și folosulū patriei nōstre ca să fie neștrămutatū, ne poruncesci Măria Ta, prin luminata țidulă a Măriei Tēle, să socotimū, ca să se așede unū venitū pentru școlele clinesci, care să fie de a pururea statornicū pentru plata dascăliilor și pentru chivernisela ucenicilorū străini, și a celorū săraci ce vorū năzui aicea.

«După luminata poruncă a Înălțimeii Tale adunându-ne la S-ta Mitropolie, am stătutū de am socotitū, ca să se aile chipū ca acela de statornică aședare a veniturilorū școlci, și pre călū aū datū socotela nōstră, însciințămū pe Măria Ta. De va fi mila Măriei Tale, să se orte ajutorința preoțilorū, sēu cea de iarnă, sēu baniū mucareului de vēră, care vei socoti Măria Ta, ca să se adaugă acești bani la baniū școlci, ce sunt obiceiuiți de daū preoții, așiderca și venitulū dela Ocnă, ce s'au făcutū la școla dela Sfânta Agora, de lua câte unū banū de drobū, de vreme ce acca școlă, (după cum te vei însciința și Măria Ta) s'au stricatū și s'au pustietū, am socotitū ca să se ridice acelu venitū de acolo și să se lege de școlele acestea de aici; așidre și mōnăstirile, de vreme că din pămîntulū acesta s'au înzestratū cu moșii, cu țiganii și cu alte venituri, și de vreme că scoposulū repoașilorū Domni ce aū ziditū și aū înzestratū aceste mōnăstiri, era ca să fie de folosulū obșticii, și să împărtășescă și alții din acea milă, și de vreme că și Măria ta ai iertatū ajutorința mōnăstirilorū, am socotitū că este cu cale și cu dreptate, ca să dea și mōnăstirile oșei-care ajutorū la școlele acestea, din mila fericțilorū ctitorii, fie-care mōnăstire pre cātū se va socoti după puțință, iarăși pentru pomenirea ctitorilorū; și acestea venituri de se vorū aședa, socotimū că vorū ajunge de destulū pentru plata dascăliilor și pentru chivernisela ucenicilorū, și pentru cumpărarea organilorū și a cărțilorū trebuincioase și socotimū că vorū fi statornici; iară hotărârea cea desevărsită rămâne la prea înalta și lesne cunoscătoare înțelepciune a Măriei Tale

Alū Înălțimeii Tale către Dumnezeu fierbinte rugătorū 1765 Iunie I.

(iscălitū) Gavrilū Mitropolitulū Moldovei.

Prea plocate slugle Măriei Tale.

(iscăliți) Ștefăniță Rossetŭ Vel Logof., Manolache Costache Vel Logof., Ionŭ Palade Vel Vornicŭ, Vasile Constandinŭ Vel Vornicŭ, Ioanŭ Sturza Vel Vornicŭ, Andronachi Vornicŭ, Vasile Rossetŭ Hatmanŭ, Vasile Razu Hatmanŭ, Ioanŭ Canta Vel Visternicŭ, Manolache Vel Spăt., Iordache Balșŭ Vel Post., Iordache Canta Visternicŭ (1).

Asupra acestei anaforale Domnitorulŭ pune rezoluțiune; prin care iartă preoților darea pentru bani mucareului și îi obligă la darea de 2 lei pentru școle; elŭ opresce a se mai da bani din țeră pentru școli din orientŭ; supune toate mănăstirile la o contribuțiune proporțională a averei lorŭ în favorea școlelorŭ naționale și mai cu seamă amintindu-și de fundațiunea școlelorŭ dela mănăstirea Trei Erarchi, sub Vasile Lupu, ordonă perceperea veniturilor dela această mănăstire și ȃice, terminândŭ rezoluțiunea sa: «să se facă toți (banii) o somă cu izvodŭ curatŭ și să se arête Domniei mele, pentru ca să se așede venitulŭ acesta și la hrisovulŭ ce să se facă pentru starea și aședarea școlelorŭ....» Acestă rezoluțiune din 6 Iunie, 1765 (2) a fostŭ urmată de

(1) Veȃi pag. 47 și 48 Uricarŭ t. VII.

(2) Iatŭ textulŭ rezoluțiunii după Uricarŭ, tom. VII, pag. 47:

«Iă Grigore Alexandru Ghica VV.

«Bojio milostio gospodarŭ Zemli Moldavskoȃ, cetindu-se anaforaua acestă înaintea Domnii mele, pentru unŭ sufletescŭ și dumnezeescŭ ca acestŭ lucru, ce este să fie pentru folosulŭ și procopsola norodului acestei de Dumnezeu păzite țeri, Domnia mea am găsitŭ cu cale cele ce se cuprindŭ întru această anafora, socotite de sfinția sa Părintele Mitropolitulŭ și de Domnialorŭ toți veliți boeri, și hotărîmŭ pentru banii mucareului ce da preoți mai înainte vreme la visterie, Domnia mea l'amŭ iertatŭ, lăsându-se ca să lipsescă lângă cei 2 lei ce dă preoți pe anŭ pentru banii școlei, și banulŭ ce se lua până acum de totŭ drobulŭ de sare dela ocnă și se da la școla dela sfânta Agora, am socotitŭ că mai cu cale este să fie și să rămăie banulŭ acesta pentru școla țerei, decât pentru școlele dela alte părți străine. Inșă pentru mănăstiri, Pre sfințite Mitropolit, vei face isvodŭ și vei pune toate mănăstirile pe fieșce care duple puțința ei, și duple cum vei socoti că se cade; și la această socotelă vorŭ intra atâtŭ mănăstirile țerei, câtŭ și mănăstirile Erusalimului, sfânta Agora, a Sinaiei, și altele. Iar mănăstirea Treisfetitele, afară de banii ce vei orându sfinția ta ca se dea pentru școle duple starea ei, să se mai adaugă peste accia iarăși ce vei socoti sfinția ta, pentru venitulŭ școlelorŭ ce aŭ rându itŭ reposatulŭ Domnulŭ Vasile Voievodŭ, adecă pentru feredeu i pentru trei sate anume i pentru loculŭ unde aŭ fostŭ școlele și l'aŭ făcutŭ schimbŭ Eghumenulŭ cu Dima Suiugiulŭ și apoi banii preoților cu ba-

chrisovul de reorganizare a învățăturilor din țară și a fundațiunei așa disei Academii, din Novembre 15, anul 1765.

În anexă dăm acestu chrisov în totă cuprinderea lui (1):

nulă dela ocnă i cu bani mănăstirilor și cu bani școlilor, să se facă toți o somă cu isvod curat și să se arăte Domniei mele, pentru că să se aședă venitul acesta și la chrisovul ce este să se facă pentru starea și aședarea școlilor elinești, întărindu-se anafora cu a Domniei mele iscălitură și pecete (L. P.) 1775 Iunie 6.»

Iscălit, I. Grigore Ghica VV.

(1) Uricar tom. I, pag. 71. Amintim aici chrisovul școlilor din prima domnie, dela 1747.

«I. Grigore Ghica VV.

«Boj. milost., gospodar zemi Moldavscii. Facem scire tuturor cui se cade a sci pentru rândul școlilor de învățatura cărței, de vreme ce în țera acosta din neputare de grijă a domnilor neobiciindu-se mai dinainte vreme a se ține școle de învățatură, era multă prostie, că și cei puternici, ce cu puterea lor ținea dascăli pentru copiii lor, încă și cu învățatura cea deservită nu se procopsia, rămânând cei mai mulți totu neînvețați, iar prostimea cu totul se afla lipsită de podoba învățaturii. Și fiindu-că școlele sunt ca o fântână din care se adapă obștescul norod cu îndestularea învățaturii și a înțelepciunii, care învățatură face pe totu omul a cunoște Dumnezeu, a pricepe legea cea pravoslavnică, a procopsi pe omenii cu înfrumusețarea vorbei, și practica cuvintelor, a învrednici a se face preoți iscusiți, și dascăli învețați, de la care curge multu folos, atâtu bisericescu cât și politicescu. Cu puterea învățaturii, și sfinții părinți au biruit eresurile, și au luminat sfânta biserică, împodobind-o cu multe canone de cântări și laude, și pre toți ne îndemnă și ne învață a ne sili cu învățatura. Acesta dar râvnind și domnia mea, care după ce dumnezeesca pronie a rânduit a Ni se da stepona domniei acestei țări, îndată atuncea în domnia întâiu am cercetat și pentru aședămîntul școlilor, și întâiu am fostu făcutu acestu aședămîntu, rânduind și aședându să fie patru școle cu patru dascăli, una elinească și alta grecască și alta slavonască, și alta românească, iar lefa dascălilor se orânduise asupra boerilor cu boerii, și a dregătorilor. Dar pe urmă cunoscându că cu acestu aședămîntu nu voru pute sta școlele, fiindu-că era cu supărare și boerilor se pricinuia smintelă și cu schimbarea boerilor, și neputendu-se scote bani la vreme, nu lipsea jălbile dascălilor; vedându domnia mea că se dă o pricină de stricare școlilor, și fiindu trebuință a se găsi altu chipu de aședămîntu școlilor, mai întemeiatu și stătătoru, amu socotitu domnia mea, luându blagoslovenie și de la pre sfinția sa părintele Mitropolitul țerei și a sfinților sêle Episcopilor, și cu totu sfatul nostru, d-lor sêle boerii cei mari, amu alesu hotărându aședarea școlilor de s'au făcutu într'acestași chipu. Fiindu că până la acea vreme preoții plătea dajdie câte patru galbeni pe an, doi galbeni la S-tu Gheorghe, și 2 galbeni la S-tu Dumitru, s'au iertatu dajdia lor, ca să nu dea ei altă dajdie lăra numai odată într'unu an școlilor, cari bani să-i strîngă sfinția sa părintele Mitropolitul, și să plătescă lefii dască-

Nimic nu ne îndreptătește a dice, că Gr. Ghica în ultima sa domnie, n'a mănșinut șcôla mare, academia, după chrisovele anteriore.

lilorŭ, și din baniŭ ce-î mai prisosescŭ din lefile dascălilorŭ, întâmplându-se la acea vreme aicea, și reposatulŭ fericitulŭ întru pomenire sfinția sa Patriarchulŭ sfîntuluŭ mormîntŭ Kirŭ Chrisantie (1), după cererea și pofta sfinției sale, s'aŭ orînduitŭ să se dea una sută lei pe anŭ ajutorŭ, și sfîntuluŭ mormîntŭ pentru șcôlele de acolo, și alți bani ce vorŭ prisosi, să fie de chivernisela copiilorŭ celorŭ străini și sêraci pentru îmbrăcămîntea și hrana lorŭ; care aședămîntŭ s'aŭ întăritŭ și cu chrisovulŭ domniei mele, a nu se strămuta. Și acêstă aședare fiindŭ sorocită cu bună rînduială, nu era a se da nicî odată smintelă, șcôlelorŭ de vre-o zătignire sêŭ stricare. Numai după mazilia nștră viindŭ fratele nostru domnia sa Constantinŭ Voevodŭ, și socotindŭ să facă altŭ aședămîntŭ, făcîndŭ rînduială a se plăti lefile dascălilorŭ de la visterie, și să nu se mai supere pe preoți, cu o nădejde că va putê birui visteria, aŭ stricatŭ aședarea nștră. Dar pe urmă viindŭ fratele nostru Domnia sa Ioanŭ Vodă și visteria, după cum pururea se află cu multe trebuințe, nu s'aŭ pututŭ plăti lefile dascălilorŭ dela visterie, și aŭ datŭ o pricină: strămutarea șcôlelorŭ. Ci acum dar miluindŭ Dumneđeu de am venitŭ și cu a treia Domnie la strănoșesculŭ scaunulŭ nostru, și cercetîndŭ de rîndulŭ șcôlelorŭ, n'am suferitŭ a rămîne orașulŭ acesta fără șcôle de învățatură, ce am tocmitŭ și am aședatŭ iarăși acele patru șcôle cu patru dascăli, precum aŭ fostŭ mai înainte, și lefa dascălilorŭ am orînduit-o iarăși dela preoți, iertîndŭ i pe dînșii de alte dăjdii: să dea ei numai unŭ galbenŭ într'unŭ anŭ pentru șcôle, însă deco potronici la S-tu George și deco potronici la S-tu Dumitru. Care bani să-î strîngă sfinția sa Părintele Mitropolitulŭ ce va fi, și dela sfinția sa să iea dascăli lefile lorŭ, însă dascălulŭ celŭ mare elinescŭ 360 lei, și alŭ doilea dascălŭ 120 lei, și dascălulŭ slovenescŭ 130 lei și celŭ românescŭ 100 lei, și acești bani pe jumătate să li-se deie la S-tu George, și pe jumătate la S-tu Dumitru și din cei-l-alți bani ce mai prisosesc, totŭ pe rînduiala ce făcuse și mai înainte 100 lei pe anŭ să se deie la sfîntulŭ Mormîntŭ pentru șcôlele de acolo, și să se chivernisescă și copiii cei străini, și sêraci cu hrana și îmbrăcămîntea, purtătorŭ de grijă să fie și acestora totŭ însuși sfinția sa Părintele Mitropolitulŭ. Însă ce va cuprinde trebuința copiilorŭ celorŭ străini, și sêraci, cu isvodŭ Gospodŭ să se rînduiască, să-î dea Sfinția sa, și să facă căutare și șcôlelorŭ, luîndŭ sêma dascălilorŭ de douê ori într'unŭ anŭ, cu ce felŭ de silință să pôrtă asupra învățaturei copiilorŭ, și fieșce care copilŭ cum se învață, și la ce se sporesce. Datoria sfinției sêle să fie a cerceta acestea tôte, și ale aședă. Însă socotindu-se, că unele ținuturi fiindŭ departe nu potŭ ajunge toți locuitorii cu copiii lorŭ, la șcôlele dela Iași, și mai vîrtosŭ cei sêraci fără putință, și pentru ca să cuprindă. să se împărtășescă toți de acêstă milă, s'aŭ socotitŭ la trei Episcopi a țerii să se mai așede trei șcôle slavonesci și românesci, la trei Episcopi, la Romanŭ, și Rădăuți și la Iluși. Pentru care să aibă purtare de grijă sfințiile sêle Episcopii a găsi dascăli învățați la slovenie, ori și la ro-

(1) Dămŭ în anexă mai multe informațiuni despre relațiunile lui Gr. Ghica cu patriarhia, culese în archiva patriarchiei dela Constantinopole și în diferite alte isvôre.

Nu numai școla cea mare de la Mitropolie a atras atențiunea lui Gr. Ghica, ci și școla moldovenescă din Sft. Nicolae.

Êtă pitaculă lui Grigore Alex. Ghica de reorganizare a acestei școli din Maiă 1776:

manie, orî din cei eșîi din școlele dela Iași, orî dintr'alți, și să așede la fiescare Episcopie câte o școlă de învățatura copiilor, și acei trei dascăli dela acele trei școle, să fie datorî a se sili cu învățatura copiilor, atât cu sêrbia câtă și cu românia, și léfa loră s'au rënduită câte 80 lei de dascăl pe an, care banî să-î iea pe jumătate la S-tu George și jumătate la S-tu Dumitru; însă sfinția sa Părintele Mitropolitul să dea acei banî din banî preoților, ce arêta mai sus, la mâna Episcopilor, și Episcopii să plătescă dascălilor, și acei dascăli să aibă și scutelă de birulă visteriei, nici ună bană să nu dea, numai să păzescă slujba loră, grijindu-se de învățatura copiilor; și iarăși sfințiile sêle Episcopii, să facă necontentă cercetare școlelor, adese luându-le sêma, cum învață copiii și la ce se sporesc? ca și dascăli să se silescă, și copiii să se procopsescă cu învățatura loră. Iar pravitoriu și zapciu cu puteră domnescă a se împlini aceste tôte, să fie D. Vel Vist., și când s'a împlini anulă să aibă a lua sêma acestor banî, de unde s'au cheltuit, și ce au rămas, și izvodă lămurit să arete la Domnie. Ci dar precum s'au aședat rënduiala acestor școle, să stea nemutată și nestrămutată, iar cine s'ar ispiti a sfătui intr'altă chipă, ca să mute și să strămute acêstă pomană, ce s'au făcut de folosul obștiei, care este podoba țerei, și cu odihnă și cu nesupărare și a boieriei, și cu odihna preoților, lipsindu-se de acea dajdie ce da mai înainte, și fără pagubă țerei și a visteriei, cine va îndrăzni a se atinge de stricarea acestui aședemînt și dintru a căruia pricină se va lipsi acestă folositoră izvoră, orî Domnă va fi, orî boieră sfătuitoare, unia ca aceia să aibă blăstemul sfinților părinți aceloră 318 ai Soborului a tôte lumea de la Nikea, și de ai noștri a patru a țerii sfinți arhieriei, cari s'au iscălită mai jos, ca de ună Soboră să fie dați anatemi. Și întărim hrisovulă acesta, întăim cu a noastră încredințare, Iă Grigore Ghica VV. și cu a prea iubiți fiiloră Domniei mele, Scarlată și Matheiă, și cu totă statulă nostru, boieră divanulă Domniei mele, d-loră Kostaki Razu Vel Vornică de țera de jos, i Radulă Racoviță Vel Vornică de țera de sus, i Georgie Hat., Parcalabă Sucevski, i Alistară Chrisoscoleu Vel Spăt., i Enaki Vel Post., i Dumitrache Calmașulă Vel Bană, i Dimitrașculă Paladi Vel Paharnică, i Vasile Rosetă Vel Vist., i Ilio Kostaki Vel Stol., i Vasile Razulă Vel Comisă. Și pentru mai mare întemeiere amă poruncit cinstit și credinciosulă boierulă nostru d-sale Sandulă Sturza Vel Logofetă ca să scrie și a noastră pecete să pue; și s'au scris hrisovulă acesta aicea în orașulă Eșiloră, în a treia domnie a Domniei mele, de George Vrabie Logofetă de taînă. Velătă 7256, Decembre 25 zile.

Iă Grigore Ghica Voevodă (L. P. Gospodă).

Nikiforă Mitropolitulă Moldovei, Iacobă Episcopulă Rădăuțului, Ioanikie Episcopulă Romanului, Dorofei Episcopulă Hușului.

Iscăliți și toți boieră de susă arêtați.

Procit. Vasile Vasilev Budiescu, Biv Vel Vist.

Iō Grigore Alexandru Ghica VV.

«Bojio milostio Gospodar zemli Moldavskoi. Facemū scire cu acēstā carte a domniei mele, pentru șcōla domnēscā de aicea din orașulū Iași, ce este la biserica Gospodū Sft. Niculai, pentru cari cercetāndū domnia mea, am aflat'o fōrte la prōstā stare, și fiindū acēsta trebuinciosā pentru învățatura și procopsēlā copiilorū ai obștescului norodū, binevoindū domnia mea. dintru a nōstrā inimă și curatū cugetū, cum Academia de aicea din orașulū Iași am pus'o la stare și orînduialā, așia și acēstā moldovenēscā șcōlā am aședat'o la bunā calce, rānduindū dascālī, atātū pentru învățatura cărței cātū și pentru glasurei și alte bisericesci cāntări, cu lēfā hotărītā cāt să iaie fie-care dascālū de la Epitropiī Academiei, din venitulū ce se strînge după hrisovulū Gospodū, fiindū-cā și acēstā șcōlā moldovenēscā, domnia mea am dat'o să fie totū sub purtarea de grijā a Epitropilorū Academiei Deci domnia mea, socotindū silința și ostenēla ce se pune atātū de către Gheorghe biv ispravnicū de aprođi, ce s'au făcutū pisaltū, cātū și de către Gheorghe Evloghie biv isbașū, dascālulū șcōlei acesteia, cari acestia amēndoi s'au învoitū și s'au apucatū, ca împreună să fie la învățatura cărții, cātū și la cāntările bisericesci spre procopsēla copiilorū, cum și unū vātafū ce este pusū prin alegerea dascālilorū. Étā osebitū de orînduita lēfā a acestorū trei de mai susū pomeniți, domnia mea milostivindu-ne asupra lorū însă, i-amū miluitū și le-amū datū acēstā carte a domniei mele prin care hotărîmū, că de a pururea Gheorghe biv ispravnicū de aprođi, psaltulū, și Gheorghe Evloghie biv isbașū dascālulū, să aibā amāndoi patru liđi scutelnici, adică cāte doi liđi de omū, și osebitū unulū liude scutelnicū să aibā vātavulū, care scutelnici să fie puși de d-lū Vel Vistierū la isvodulū scutelnicilorū, care este în Visterie cu pecetea Gospodū. Așisderea acești trei, adică psaltulū și dascālulū și vātavulū, să aibā pe totū anulū acēstā ridicăturā: la vremea desetenii, trei sute stupi; la vremea vādrăritului patru sute vedre vinū și la vremea gostinei una sută oi, cari ridicături să aibā a le lua acestia, după cum le vorū împărți d-lorū Epitropiī Academiei. Și poruncimū domnia mea d-tale Vel Vist., că de vorū fi slujbele acestea: desetina, vādrăritulū și gostina pe vîndare, să aibā a pune acestea rădicături la ponturi, ca să le ție în sēmā cumpărătorii slujbelorū afarā din suma visteriei, iar de vorū fi date în credință, atuncea să se ridice cu pecetea Gospodū, și acēstā carte să se trecā în condica visteriei, ca să se păzēscā urmarea ei deapaururea nestrāmutatū. Numaiși numiți dascālī cunoscēndū mila Domniei mele, datori să fie precum s'au apucatū, să puie căđuta silință spre învățatura și procopsēla copiilorū, a obștescului norodū, ce vorū fi la șcōla acēsta, că așia este porunca Domniei mele.»

Grigore Ghica Voevodū.

Procit. Vel Vist.

L. S.

1776, Maiū.

XX.

Țăranii sub Gr. Ghica.

Déca din respectul școlilor laude se cade lui Gr. Al. Ghica, nu totu astu-felu putemu sa graimu de elu, din respectul protectiunei ce a acordatu satenului plugaru. Amu vedutu manifestate tendintele boeriloru, sub ocupatiunea rusescă, de a dobândi sporire de zile și de muncă dela țărani. Boerimea nu perde timp și îndată după ce se instalează noul Domn Gr. Al. Ghica, intră, cu anafora la elu, după provocarea domnască, ca să pertracteze în divan chestiunea *orânduiei dintre stăpânii de moși și dintre locuitorii*. Domnitorulu a cerutu divanului referatu : « în ce chipu a fostu din vechime obiceiulu acesta, cum s'au urmatu mai pe urmă și în ce chipu socotiți ca să se urmeze acum ? ca prin domnescă hotărîre a Domniei tele să se puie ea la cale, ca și cei cu moșiile să fie odihniți și locuitorii încă să scie ce este să fie darea lor pentru adetiulu moșiloru și ce slujbă să facă ca să rămână și ei odihniți fără a nu se mai supăra mai multu peste hotărîre. Deci, după porunca Mării Tele, adunându-ne și făcându între noi asupra acestei pricinî cercetare și sfatu ... » boerii aducă conclusiunile lor la cunoscînța Domnitorului. Ei facu istoricul chestiunii agrare sub Mavrocordat și ceru Domnitorului, nimic mai puțin decăt din 10 zile, una de muncă, dela locuitorii, în locu de cele 12 din pontulu stabilitu de Mavrocordat și în plus dijma. Acestă dispozițiune este cuprinsă în anaforaua ce dăm în anexă, din 14 Aprilie 1775. (1).

Deja în Domnia sa anterioră Gr. Ghica a fostu datu unu decretu în chestiunea muncii locuitorilor de pe moși boeresci, mănăstiresci și răsăresci. Cu decretulu său din 7270 (1766), Ianuarie 1, prin 15 articole, său ponturi, Domnitorulu Gr. Ghica limitase zilele de boerescu la 12 pe anu (2), dar preste zilele de boerescu adăugea diferite munci

(1) Uricaru tom. I, ediția a II-a, pag. 133 și Istoria Mitropoliei de Iași, pag. 304

(2) Veđi Uricaru, tom. II, pag. 217.

neprevădute în ponturile lui Mavrocordat. Chrisovulă însă din 14 Aprilie 1775 ne arată pre Gr. Al. Ghica făcându boerimeî noue și grele concesiuni contra țăranilor. Aceste concesiuni nu prea corespundeau cu poruncile date la intrarea sa în Iași la prima Domnie, ca să fie toți slujbașii cu mare dreptate sêracilor (1). Puțină corespundă asemenea concesiuni și cu aprecierea ce se face Domniei lui Gr. Ghica în Istoria generală a Daciei de *Dionisie Fotino* (2).

Se cuvine, spre a fi drepti, să adăogim, cum aceste concesiuni făcute boerilor, n'au fostă acordate din primulă momentă. Mai întâi boierilor, la cererea dela Gr. Ghica de o ăi boerescă din 10, Vodă ăice, că «a găsită cererea obștăscă, după elă dreptă și cuviinciosă, dar starea locuitorilor de acum și prilejulă nefiindă întru acăsta cu îndemănare, n'au lăsată a se împlini acăstă dreptă și potrivită cerere, ce întru chipuire după starea de acum s'au aședată ponturi 61 ăile (!!!) într'ună ană dândă și dijmă a 10-a dintre tôte.»

Mai apoi, în Sept. 30 anulă 1776 Domnitorulă găsesce, că atăta boerescă nu era de ajunsă pentru moșieri și adaoge : «Îotărimă ca peste cuprinderea ponturilor de s'au aședată, să fie îndatorire cătră locuitorii ședători pe moșiile boeresci, sêu mănăstiresci, a mai lucra fiesce-carele pe totă anulă 2 *clăci* la oră-ce va avă trebuință stăpănulă moșiei, să întocmăscă iazurile și morile, fiindă și pentru a loră trebuință, să dea ajutoră la tocmirea acareturilor de pe moșii, iar din *noă*... să le facă stăpănulă cu plată...

Mai pune sarcină pe sătenii și căte o podvôdă pe ană, aducându stăpănulă moșiei lucruri pentru casa loră «însă cu depărtare măsurață» și pe lângă aceste să aducă la curtea moșierului și căte 2 care lemne de focă. Preste tôte aceste mai opresce pre țăranii a vinde vină și spirtose și constitue monopolă din aceste pentru proprietarulă moșiei(3).

Enache Cogălniceanu narându prima domnie a lui Grig. Alex. Ghica la Moldova, din Febr. 1764, ne-a arătată pre acăstă Domnă înzestrată cu multe calităăi.

(1) *Chronicele lui Canta și Enache Cogălnicenu.*

(2) Tom. III, pag. 121, traducerea de G. Sion.

(3) *Uricară*, tom. VI, pag. 26.

Prima lui faptă de a scrie chiar de la Galați vestitului Stavarachi, la cererea boerilor pămîntenî, să nu vie în țără, căci nu-l vor boerii pămîntenî și nu-l primesc să fie capichihaia, a fost făcînd o escelentă impresiune în Moldova. Nu mai puțin bună impresiune a fost făcînd asupra claselor de jos a țărîmei, poruncele date noilor ispravnici de pe la județe: «ca să fie cu mare dreptate săracilor, neîngăduind pe nime să-i calce și să-i năpăstuască, căci de va auzi cîtu de puțin, că a păzitu hatărul cuiva și va veni vre-unu sărac să se jăluiască, atuncea cu mare pedepsă-i va pedepsi, făcîndu mari dreptăți tuturor(1).» Grigorie Ghica ordona boerilor să se păzească de a lua mită de pe la săraci și le dicea că: «de va veni la urechile Măriei Săle, să fie în sciința tuturor, că se va pedepsi cu mare pedepsă nesocotindu-i nici picu de hatîr, de va fi și boieru mare, ori și rudă, de vreme că Dumneșu l'a trimis într'acest pămînt ca să păzească pre săraci și să-i fie milă de dinșii.»

Era în toate vorbele lui Gr. Ghica pronostic de Domnie bună și liniștitore bieteii țări.

Amintirea faptelor lui din prima domnie nu puțin contribui, pe lângă influența rusescă, (2) la revenirea lui în tronul Moldovei după pacea dela Kuciuk-Kainargi.

Cu toate bunele lui însușiri și porniri, Gr. Ghica, care în prima domnie combătuse luxul (3) înființase fabrica de postavu, regulase birurile în modu mai ușurătoru pentru țărani (4), se ocupase de edilitatea Iașilor (5); înființase Academia și celelalte școli etc., în domnia ultimă puținu timpu și răgazu îi dete afacerea cu Bucovina, ca să îngrijască totu cu acel succesu de administrațiunea și justiția Moldovei. Ceea-ce e tristu, e că țărani fură sacrificați boerimeii, cum mai susu vedurăm. Etă de ce boierimea îl ceruse Domnă! . . Istoria

(1) Letop. I, III, pag. 260.

(2) «.. Zu der von Rumänzow verlangten Ernennung des Gregor Ghika zum Gospodar der Moldav ihre Zustimmung gab...» Geschichte des Osm. Reiches, de Johann Wilhelm Zinkeisen. Tom. 6, (Gotha 1859), pag. 88.

(3) Letop tom. III, pag. 262.

(4) Letop tom. II, pag. 261.

(5) Letop tom. II, pag. 262.

nu pōte sǎ ascundǎ acēstǎ faptǎ a lui Gregorie Ghica, chiar cānd îl ū laudǎ pentru purtarea lui în afacerea Bucovinei.

XXI.

B u c o v i n a.

Revenindŭ la istoria evenimentelorŭ politice de sub Gr. Ghica, scur-tǎmŭ înșirarea mai departe a documentelorŭ, cari se potŭ afla în co-lecțiunea Iurmuzaki, pentru anii 1775—1777. Nu vomŭ intra în amǎ-nunțimi asupra acelorŭ acte, cari astǎđi staŭ la îndǎmȃna orȃ-cuȃi.

Amŭ vȃđutŭ cǎ pretextulŭ pentru Austria de a rumpe dela Moldova frumoșǎ Bucovina, a fostŭ sǎ-șȃ dea o cale de comunicațiune cu Galiția și Pocuția. În locŭ înșǎ de unŭ drumŭ, Austria rȃpi unŭ teritoriu de 178 mile germane pǎtrate cu 233 orașe și sȃte, cu munții cei mai frumoși, cu pǎdurile cele mai bogate, cu șesurile cele mai roditoare, în fine cheia Moldoveȃi dupǎ mǎrturia înșǎșȃi a lui Kaunitz (1).

Dupǎ ce Austria ocupǎ Bucovina (2) sub pretextŭ de a-șȃ deschide unŭ drumŭ cǎtre Pocuția, ea nǎscoci apoi pretexte nouȃ cu care cercǎ sǎ-șȃ justifice ușorŭ pozițiunea.

Devenindŭ stǎpȃnǎ peste Pocuția, Austria pretinse, cǎ Moldova in-calcasē din vechime hotarele acesteia și ceru Porțȃi restituirea pȃmȃn-turilorŭ incalcate. Astŭ-felŭ Bucovina întȃregǎ, necontestatŭ stǎpȃnitǎ de Moldova de secolȃ, era reclamatǎ de Austria, ca pȃmȃntŭ alŭ Pocuției! *Risum teneatis!* În nota sa Kaunitz cǎtre Thugut, din 20 Sept. 1774 ministrulŭ austriacŭ scrie ambasadorulŭ sȃu din Constantinopole, des-pre hotȃrȃirea guvernului din Viena de a lua în stǎpȃnire Bucovina,

«ca o pertinentȃ usurpatǎ de Turci și asupra cǎreia Austria are drep-turi în virtutea cesiunei în pȃrȃi a republicei Poloniei cǎtre Casa Îm-pȃrȃtescǎ.» Deja în 6 Sept. 1774 Kaunitz vestise pre Thugut, cǎ d'ȃndatǎ ce Rușȃi vorŭ pleca din Bucovina, vulturȃi Cesaro-Crȃescȃi vorŭ fi plantaȃi în Bucovina (3).

(1) M. Kogȃlniceanu în broșura «Rȃpirea Bucovinei» și Kaunitz în actulŭ de 7 Februarie 1775

(2) Ordinea de ocupare a Bucovinei fu datǎ de Kaunitz, 20 Sept. 1774.

(3) «La Question d'orient au XII-me siȃcle» de Albert Sorel (Paris, 8° 1878) pag. 296.

Austria proceda prin ocupațiunea Bucovinei și apoi inventa pretese se se drepturi în numele Pocuției. Dar ea nu-și realiază planul decât după ce se făcu pacea dela Kuciuk-Kainargi și după ce cumpără pe Rumianțof cu 5.000 galbeni și o tabacheră de aur împodobită cu brilante (1).

Amesurat cum Rușii, înțelegi cu Austriacii, deșertați județele din Bucovina, înaintară în ele oștirile austriace, cari invadară țera la 1 Octobrie 1774, calendarul nou. Însăși Rusia, în nota către Thugut, din 20 Sept. 1774 califică fapta Austriei de *séma-volnicie* și în actul din 20 Ianuarie 1775, în nota lui Kaunitz către Thugut se vede neîndoișos, că mijlocele prin care Austria scia că va isbuti să-și aproprieze Bucovina erau: *frica, corupțiunea și alte mijloce convingătoare*. În adevăr, mai pre susu de tôte prin corupțiune isbuti Austria să smulgă dela Turci convențiunea pentru cesiunea Bucovinei, din 7 Maiu 1775 (2). Trei zile după semnarea convențiunei, la 7 Maiu, ea a fost ratificată și în 3 Iunie 1775 Thugut scrie lui Kaunitz, că Pôrta a și numit comisar pentru regularea graniței Moldovene, pe unu Tachir-aga pre care elu, Thugut, arătă lui Kaunitz, ca să se silască să-lu conrupă cu bani, cu atât mai multu, că și Moldovenii se silescu să-lu tragă în partea lor, fie și prin daruri.

Grigore Alexandru Ghica, avându sciință de convențiunea din 7 Maiu, însărcinează pre socrul său Iacovache Rizu, ca să mijlocască la Thugut, ca la alegerea granițelor să lase Moldovei celu puțin orașulu Sucéva, fosta reședință a Domnilor moldoveni. Thugut răspunde lui

(1) Kaunitz către Thugut. 7 Febr. 1775. Ambasadorele Venețianu Contarini scrie în 10 Dec. 1774 despre aceste daruri și dice că pe lângă sabatiera Rumianțoff primi 6.000 galbeni iar nu 5.000.

(2) Veđi anexa după Uricarul tom. IV, pag. 244. Veđi colecțiunea Hurmuzaki. Veđi broșura «Răpirea Bucovinei» pag. 59. Anexiunea Bucovinei la Austria a ridicat certe, clamori în Europa. «*L'on crie beaucoup contre cette opération*, scrise Împăratul în 23 Noembrie 1774; *mais nous nous chargeons seuls de vider à l'amiable ce différend avec la Porte*; je ne comprends pas comment d'autres auraient à le trouver mauvais». Adevărul că Rușii nu contradiceau pre Austria în acésta. Ambele state, Austria și Rusia. — scrie Albert Sorel — (*La question d'or. au XVIII siècle p. 295*) se îndrumază spre alianța ce aveau să încheie călî va anî apoi. «Rusia, dicea Thugut la 3 Septembrie, cată să se aștepte ca, la restaurarea Imper. otomanu», les provinces, situées aux frontières des états héréditaires deviennent le partage de la Cour Impériale (Austria).... »

Rizu, fără rezervă, că refuză asemenea lucru și-i spune, că «cunoște purtarea Voivodului Ghica și uneltirile lui secrete, cu care în decursul negociațiunei s'a încercat necurmat să strice Austriei.» Thugut scrie lui Kaunitz, că nu-i nimic de așteptat dela Voivodul Ghica, cel plin de apucături veninoase față cu Austria, dar că de o cam dată, până la încheerea definitivă a demarcațiunei, Ghica să fie menagiat prin vorbe frumoase și speranțe nehotărâte, «cari nu ne obligă la nimica» Thugut în nota acesta de la 3 Iuniu 1775 se dă pe față, ca pregătitor peirei lui Gr. Ghica.

În acest act al lui Thugut către Kaunitz apare luminosă purtarea frumoasă și națională a lui Gr. Ghica. Cu multă deșteptăciune și mult devotament el a căutat să împedice răpirea Bucovinei, împingându și pe Divanul țerei la proteste în acest sens. În altă notă a lui Thugut către Kaunitz, din 17 Iuniu același an, ministrul austriac din Constantinopol arată din nou, că «Moldovenii și toate celelalte creaturi ale lui Ghica, urmăză a se folosi cu multă îndărătnicie de cele mai extreme mijloce pentru a deștepta în toate părțile ură în contra convențiunei încheiată cu Pôrta, cu care ocaziune ei își dau totă silința a prezenta cesiunea de *bună voia* a unei bucăți atât de bogată din țără, ca cea ne mai pomenită slăbiciune a induce pre omeni de aici în rătăcire toate aceste lucruri sunt dovezi nouă despre răutăcioasele lucrări ale lui Ghica.»

Kaunitz e foarte bucuros, că Pôrta a trimis un singur comisar hotarnic, «căci mai ușor ni-lu putem câștiga prin daruri.» În 3 Iuliu 1775 Thugut cere lui Kaunitz să-i plătescă 16.889 fiorini, cari i-a cheltuit până acum cu deosebiți funcționari ai Porței și cu comisarul hotarnic Tachir-aga. Acestuia-i va plăti mai apoi 1.000 galbeni preste ce i-a mai dat și-i va promite și alte remunerațiuni ulterioare, deca se va purta bine la facerea hotărniciei.

Pe ce căi âmblyase Austria față cu Principatele române, încă dela 1699, dela pacea dela Carlovitz, am arătat în anteriorele volume. Nici în o împrejurare anteriôră anilor 1771, nu s'au dat atât pe față

(1) Nota din 20 Iuniu 1775.

acele scopuri perfide ale Austriei, cu referință la țările române, ca la această dată și în anii următori.

La 1771, în tratatul cel secret cu Turcia, Austria ceru o rectificare de hotare despre Moldova (art. 2) și prin art. 3 alta despre Moldova (1).

Francia uitându vechia sa politică tradițională, de împuținare a puterii Austriei, politică care-și avu culminanța în pacea dela 1648, făcu greșelă, încă dela 1771, nu numai a nu desaproba tendințele de extensiune teritorială a Austriei, dar încă a și stăruii în favoarea lor, sub cuvînt, că Austria combătea și împedeca extensiunea Rusiei. Așa în 10 Septembre 1771 Regele Franciei scria la Constantinopole, că a vedut cu mulțămire că, Curtea de la Viena se ocupă de aceleași planuri, cari le nutresce și guvernul francez. Ba încă acest guvern învită pre Curtea din Viena, ca ea să exige dela Rusia condițiuni mai onorabile și mai puțin dure pentru imperiul Otoman (2).

Rusia simțind că Francia, orî cât de cădută, era o ajutătoare puternică Austriei, recursese la o metodă mai apoi repețită: Împărătesa Rusiei promitea, să cedeze Moldova și Valachia Austriei: «qui les ren-

(1) Art. 3. Fiindcă locuitorii Valachiei și ai Moldovei n'au încetat de mai mulți ani să turbure liniștea fruntariilor Transilvaniei și să-și întindă «leurs usurpations sur le territoire de LL. MM. II. et RR., pour qu'à l'avenir il ne subsiste plus aucun prétexte d'usurpation ni de transgression, on recherchera et distinguera à l'annable les anciennes bornes *incontinent après la conclusion de la paix, et dans cet arrangement encore, on s'appliquera à satisfaire la Cour Impériale.*

(2) Rusia propuse, ca să facă pace cu Turcia, prin declararea Valachiei și Moldovei de stat independent.

St-Priest scria lui Choiseul, în Mai 17, 1771, despre condițiunile de pace ale Rusiei: «il est impossible de former des prétentions plus avides et plus insidieuses... En effet, l'Empire Turc se trouverait par là bridé, tant au-dehors qu'en dedans... Les Principautés de Moldavie et de Valachie n'en auraient (din independință) que le nom et seraient sous la direction d'un administrateur... (russe)...»

Choiseul răspundea în 17 Iulie, 1771, că: «Les dédommagements pécuniaires que la Porte peut accorder à la Russie ne nous intéressent nullement, ni même la Cour de Vienne...» dar că Francia e interesată, ca autoritatea Rusiei să nu se întindă sub vre-o formă ore-care asupra Principatelor... Și nici că pôte Francia vedea cu indiferință stabilirea nelimitată a Rusiei pe Marea Neagră...» (Doc. colecț. Odobescu).

Ce orbire! Pre Rusia o opria d'a se întinde spre Dunăre și marea Neagră, și Austriei, Francia-i lăsa câmp liber!...

drait aux Turcs, *si elle le voulait.*» Kaunitz scrie despre ac  st   hot  r  re a Rusiei lui Thugut internun  iul   Austriei la Constantinopole.

Cum nu era s   fie   ndemnat   Austria de a usurpa m  car   Bucovina, c  nd, sub protec  iunea inconscient   a Franciei, Maria Tereza putuse un   moment   spera posesiunea ambelor   Principate! Num   c  nd nu p  te, Kaunitz se m  rginesce a cere, fie   i pe bani, Valachia cel   pu  in     i fie   i chiar numai Oltenia, a c  reia posesiune momentan  , la   nceputul   secolului XVIII, nu o uitaser   la Viena. «Le but secret de la Cour de Vienne est toujours de se m  nager la cession de la Valachie Autrichienne, pour laquelle elle donnerait jusqu'   12 millions». Kaunitz negocia   i cu Turcii   i cu Ru  ii   n 1774. Turcilor   le cerea cel   pu  in   Oltenia, iar   la Petersburg: «un morceau de la Moldavie, qui convient aux nouvelles acquisitions en Pologne.»

  n aceste negocia  iuni, repet  , ministrul   frances   de Vergennes sprijinea condi  iunile Austriei.

Trist   rol   este acel   al   lui Ludovic   XV   n aceste afaceri politice: el   a pierdut   cu totul   din vedere interesele Franciei!

M  i   nt  i   despre Moldova   i Muntenia, care   n trecut   serviser   politica Franciei,   n diverse r  nduri, noul   ambasador   frances   la Constantinopole, primise   n 30 Mai   1774 de la Paris instruc  iuni din care se vede, c   guvernul   frances   scia bine, c   Austria numai de form   va cere independin  a Moldovei   i Valachiei, dar c   apoi le va l  sa cum sunt.

  n forum interior   al   lui, St. Priest, scia   ns   bine, c   «*l'hypoth  se que la Cour de Vienne veuille s'unir    la Porte pour la sauver du danger   minent de succomber aux efforts de la Russie, me semble peu vraisemblable.*»

  n adev  r   c   nu putea r  m  ne nim  nui   ndoial   de ceea ce voia Austria, de   re-ce ea invadase *ex abrupto* Bucovina cu o  tiri...

St. Priest merge   i m  i iute dec  t guvernul   s  u,   n sensul   Austriei:   n 29 Ianuarie 1774 scrie lui Choiseul, c   ce at  ta vorb   de clac  : «La cupidit   de l'Empereur d'Autriche se borne au vieil Orsova et    un angle de la Moldavie, entre la Transilvanie et la Pocutie... *C'est peu de chose...*

Audiți! Bucovina, c'est peu de chose!

Numai în contra Rusiei se mărginesc acum lupta Franciei. În 8 August 1774, Choiseul scrie lui St. Priest: «Vous profitez de tous les moyens possibles pour faire ressortir la honte et le danger des conditions auxquelles le Divan veut se soumettre. Si les Russes obtiennent un port et le droit d'avoir une force navale sur la mer Noire, ç'en sera fait de l'Europe pour les Turcs!

Dar întinderea Austriei, pe care o combătea altă dată Francia, ce a devenit?

Etă rezultatele stăpânirii la Curte a Dămnei de Pompadour și a unei Dubary!

St. Priest *intervine* energic și se face pacea de la 21 Iuliu 1744. «La payx de C. Cainardgi, ȃce Salaberry, (1) se fit sous la médiation de la France.»

Austria profită de rătăcirea Franciei. Pe de o parte Kaunitz propune guvernului francesu, ca basă nouă pentru o politica comună franco-austriacă în Orientu, *păstrarea Imperiului otomanu în Europa*.

Soluțiune minunată era acéstă, care nu târduu va fi și acea a lui Pitt, celebrul ministru englesu. Dar de la enunțierea unu principiu la realitate, Austria se pricepea cum să-și facă propriile interese. Decu Kaunitz scria despre Imperiulu otomanu, «*qu'il n'y a point d'espérance qu'il se soutienne longtemps . . . que dans cette hypothèse, il serait désirable que la Russie ne put, par ses forces maritimes, suffire à le renverser*»

Dar de ce acéstă îngrijire?

Ca nu cum-va Rusia să rămănu singură posesoră pămintului Turciei și ca s'o silescu a recurge la cooperațiunea Austriei, «*ce qui ne pourrait qu'entraîner un arrangement sur les conquêtes à la convenance des deux Cours.*»

Decu nu era supărătoru pentru Austria și pentru Rusia intervenirea Prusiei, de siguru că cuceririle *à la convenance des deux Cours* pu-

(1) P. 75, Vol. IV.

teaŭ să ajungă până în Siretŭ și la Dunăre, pentru Austria și Rusia. Kaunitz, vedeți, era barem brutalmente sincerŭ!

Apoi Choiseul totŭ nu pricepea!...

Iar la Constantinople St. Priest numia oficialŭ pre internunciulŭ Austriei «notre ami.»

«*Notre ami*» silitŭ fu să-și mărginască pofta de cucerire la Bucovina. Cucerire! Ce termenŭ impropriŭ pentru a designa invasiunea Bucovinei și rămânerea în ea a oștirei invadătore prin corumperea Divanului turcescŭ și a lui Rumianțov!

«*Notre ami*» scria ministrului francesŭ St. Priest, că Bucovina este «une bagatelle!»

Cu trista spoliațiune a Bucovinei urmază și mórtea lui Ludovicŭ XV și avenirea la tronŭ a lui Ludovicŭ XVI. Acum se păru unŭ momentŭ, că Franța va reveni la vechia politică națională, față cu Austria.

Nejustificata invasiune a Bucovinei de oștirea Austriacă e desaprobată de guvernămîntulŭ noului rege. Acesta scrie ministrului francesŭ din Constantinople, în 2 Decembre 1774, că ambasadorulŭ austriacŭ din Paris, comitele de Mercy, négă invasiunea Moldovei, de și e afirmată de ambasadorulŭ de Berlin și de Petersburg, unde lucrulŭ a și făcutŭ rea impresiune. «L'ambassadeur impérial désavoue formellement tout accaparement en Moldavie, soit avec moi, soit avec ceux des ministres étrangers, qui lui en parlent. Nous aimons mieux refuser croyance aux avis multipliés et caractérisés qui nous reviennent, que de suspecter la bonne foi (!) et la franchise du ministre autrichien, que rien ne forçait d'user d'une restriction (așia se ȑice minciunei în termenŭ diplomaticŭ?) mentale dont la vérification des faits ne tarderait pas à la convaincre.»

Frederic alŭ Prusiei nu găsește interesulŭ sŭ în mărirea Austriei până în Siretŭ, dar începe a se deprinde cu posibilitatea, ca Austria să păstreze Bucovina. De ce? Pentru că regele Prusiei hotărî să-și întindă și elŭ posesiunile în Polonia, lăsându pe Austria să dobândească în liniște de la Turci *compensațiuni* «plus qu'équivalentes.»

În acestŭ sensŭ scrie *Frederic* ambasadorulŭ sŭ Zegelin din Con-

stantinopole: «*De ne pas instiguer la Porte contre les Autrichiens sur l'affaire de Moldavie* (1). »

Dar când Frederic vădu că în Polonia nu se mai putea întinde, iute scrie iarăși lui Zegelin, că: «On se tromperait fort si on croyait que la Russie et moi.... am vedé cu ochi buni acéstă sporire teritorială a Austriei.

La Paris reprezentantul Austriei, comitele de Mercy, nega, cum vădurăm, invasiunea Bucovinei, și se rușina de procederea guvernului său, mai ales vădendă dispozițiunile guvernământului noului rege al Franței.

Dar la finea anului 1774, ministerul francesu se domiresce, că invasiunea Austriacă în Bucovina e reală. El scrie lui St. Priest, că comitele de Mercy a mărturisit în fine, că Austria a ocupat «un petit terrain, dit la Bucovine,» cu titlul de revendicare, ca aparținendă când-va Pocuției... Guvernul francesu desaprobă din nou; «*on ne voit pas sur quels titres la maison d'Autriche fonde sa révendication.*»

Durere că asemenea deșteptare a Franței fu de scurtă durată. Trei luni mai târziu guvernământul francesu trece la aprecieri politice diametralu opuse, revine la adoptarea primelor impresiuni ale lui St. Priest de la finea domniei lui Ludovic al XV. Ce deosebire între 20 Decembre 1774 bună-ora și ordinea ce regole dă în 31 Maiu 1775 lui St. Priest, că la ocasiunea negocierilor Austriei cu Turcia «*le roi ne peut que vous recommander de rendre à la Cour de Vienne tous les bons offices qui dépendront de vous.*»

Ba încă guvernul francesu, tratéză, în 30 Aprilie următoru, de «*prés-jugés*» din partea Turciloru, rezistența lor «*pour une cession de territoire que rien ne nécessite ni ne justifie.*»

Deja la 18 Maiu 1775 guvernul francesu scria lui St. Priest:

«Nous voyons avec plaisir que vous êtes persuadé, que la Cour de Pétersbourg n'agit point à Constantinople pour aigrir les Turcs contre la Cour de Vienne... et que Cathérine II ne cède point à cet égard aux instigations et à l'exemple de la Cour de Berlin.»

Ma multu! Culmea derisiunii: regelui Franței dă Austria trista

(1) Nota lui St. Priest din 17 Februarie 1775, Hurmuzaki.

misiune d'a termina diferendulŭ: «La Cour de Vienne nous a confié la conclusion de son traité avec la Porte concernant les *limites de la Moldavie* (!!) Le Roi a marqué la satisfaction la plus vive et la plus sincère de cet évènement (2 Iulie 1775).»

Pôte să fie abherațiune mai mare!

Și de ce acêsta? Pentru că regele avea de soție pe Maria Antoineta, fiica Mariei Tereza; pentru că la Berlin nu se mai aproba invasiunea Austriei în Bucovina și Austria convingea Curtea dela Versailles, că cea ce displace la Berlin, aceea este bună pentru Francia și Austria.

De aceea ce strigătŭ liricŭ de plăcere eșia din péna lui St. Priest la 17 Maiŭ 1775, «că bine că s'a sfârșitŭ o dată cu contestațiunile Porței. L'accommodement entre la Porte et Vienne sur les limites de Moldavie, vient d'être conclu... L'important est que les contestations aient pris fin !...»

Curêndŭ însă Ludovic XVI se deșteptă, dar numai pentru o clipă, din somnulŭ în care-lŭ afundase Kaunitz. În Septembrie 1775, Ludovic XVI, scrie lui St. Priest: «Si la Cour de Vienne trouve qq. avantages dans les usurpations graduelles et successives, elles ne sont que *précaires*, puisque le Roi de Prusse, s'autorisant de l'exemple, donne chaque jour plus d'extension aux siennes et se forme un corps de puissance, qui sera un jour bien incommode et vraisemblablement très funeste à la Maison d'Autriche.»

Asemene scăpărătură luminosă în mintea politicilorŭ Franciei nu servă la nimica. Curtea era mai putinte ca tradițiunea și ca logica; în 19 Maiŭ 1776, guvernulŭ Regelui Ludovic XVI interveni *oficialŭ* la Pörtă, sprijinindŭ pretinsa revendicațiune a Austriei asupra Bucovinei!...

Asemenea revenire tardivă și nefolositoare a guvernului francesŭ asupra erorii sale politice nu scuză înaintea istoriei pre St. Priest, care era supăratŭ pre Domnitorulŭ Grigore Ghica alŭ Moldovei, că resistă și amenință de a nu da Austriei Bucovina. Când nemuritorulŭ Domnŭ e asasinatŭ de Turci la Beilicŭ, după instigațiunile Austriei, St. Priest declară că: «*Il est notoire que cet homme était vendu à la Russie depuis longtemps!*»

Nu aducemŭ aci numeroșele corespondințe cu referință la cestiunca

Bucovinei, din colecțiunea Odobescu, căci se pot vedea în volumul respectiv din colecțiunea Hurmuzaki și nu am face decât să îngreuiăm speșele publicațiunii cursului nostru. În planul nostru intră de a reproduce cu preferință documentele interne și necunoscute. De altminterlea, în cele mai de sus narate credem a fi dat în substanță înțelesul documentelor din colecțiunea Odobescu și o suficientă explicare a atitudinii politice a principalelor state Europene, în cestiunea Bucovinei.

Nu vom stăruia mai mult nici asupra documentelor din tom. VII al colecțiunii Hurmuzaki, preste ceea ce mai sus am menționat și din care s'a vădit de ajuns mijlocele puse în mișcare de Kaunitz și de Thugut, pentru a ajunge la spoliarea Moldovei de frumoasa sa provincie Bucovina.

În privința rolului jucat de Gr. Ghica în cestiunea Bucovinei am citit, ici colea, unele încercări de a micșora înaintea posterității însemnătatea aceluia rol. Nu voi urma pre detractorii lui Gr. Ghica. Orî-carî fie corespondințele lui cu socrul său Iacovache Rizu ; orî-cât de puțin corectă fie purtarea lui Rizu, Gr. Ghica care a plătit cu viața, fie și numai încercarea lui de a împedea răpirea Bucovinei, ne impune respect și admirare. Sângele lui este protestul țerei față cu actul de spoliare al Austriei. Atâta e de sigur acesta, că Austria nu se va crede, din cauza aceluia protest al țerei, sigilat cu sângele lui Gr. Ghica Vodă, că la prima ocaziune guvernul Austriei va cere Turciei, la pacea de la Șiștov 1791, o nouă confirmare a tratatului de cesiune a Bucovinei. Că Gr. Ghica și-a făcut datoria de Domn apărător al pământului țerei era și sentimentul Moldovenilor contemporani. Boerii cari cu piositate și cu pericolul vieții, contra poruncilor turcesci de a se da corpul lui Gr. Ghica la câni, îl îngropară în taină la o biserică afară din Iași, nu făcu numai act de creștin, ci și de recunoștință națională. Enake Kogălniceanu cântându cu vers duios uciderea lui Gr. Ghica (1), este reprezentantul regretelor întregii Moldove pentru gloriosul martir.

(1) Vezi anexa la această pagină.

Narațiunea uciderei lui Gr. Ghica în casa dela Beilcū din Iași, este deja făcută de condeiū măiestru și nu ne vomū mai încerca a o reface, mărginindu-ne a o da în anexă (1).

Thugut în raporturile sale către Kaunitz, de la începutul anului 1775, arătândū dificultățile ce punea Gr. Ghica pentru a salva cât mai multū teritoriū din Bucovina, la ocasiunea fixărei fruntariilor (2) confirmă de ajunsū credința Moldovenilor, că Gr. Ghica cu toate demonstrațiunile de politețā către curtea de Viena, și-a făcutū datoria de Domnū românū. Acusările ce Austria face Divanului Moldovei și lui Ghica, că stăruescū pe lângă Rusia, dōră vorū împedeca măcarū în parte spoliațiunea Moldovei de Bucovina, nu sunt micșurătōre meritelorū lui Gr. Ghica. Stăruințele aceste provōcā ōre-care acte favorabile Moldovei din partea Prusiei și a Rusiei (3).

Dămū în anexă convențiunea dintre Pōrtā și Austria dela 7 Maiū 1775 dupā Hurmuzachi (4).

Prin art. 3 alū acestei convențiuni Austria își mai lasă deschisā o pōrtā de estensiune în paguba Moldovei și Munteniei, sub pretextū de rectificarea de fruntarii. Amū vēdūtū și vomū mai vedē de multe ori pusā în practică de Austria asemenea sistemā de cotropire!

În 25 Maiū st. n. 1775 Thugut scrie lui Gr. Ghica anunțându-i concludsiunea convențiunei cu Pōrta relativā la Bucovina. La 29 Maiū st. v. 1775 Gr. Ghica rēspunde lui Thugut, ceea ce era nevoitū sā rēspundā unū Domnū în situațiunea lui. În actulū acesta de politețā Domnitorulū subliniazā, că perderea Bucovinei a fostū : «une perte bien considérable pour la Moldavie.» Domnitorulū simțindu-se amenințatū, se referā la relațiunile socrului sēu Iacovache Rizu cu Thugut, ca sā se convingā acestū diplomatū, că Domnitorulū Moldovei nu va mai face acte de naturā a supēra pe Austria. Sunt unii cari imputā lui Grigorie

(1) Veđi anexa la acēstā paginā.

(2) Hurmuzachi, tom. VII, pag. 112 și următōrele.

(3) Hurmuzachi, tom. VII, pag. 145 și următōrele.

(4) Hurm. Tom. VII, pag. 159.

Ghica scrisoarea acésta, ce o dămu în anexă (1). Mai dreptu însă judecă Thugut sentimentele românesce ale lui Gr. Ghica, când scriindă lui Kaunitz la 3 Iuniu 1875 îi spune, că cu toate protestațiunile de amicitie ale lui Gr. Ghica, Austria trebuie să se aștepte din partea lui la acte de împotrivire și împedecări, relative : «*durch die gegenwärtige Zerstückung seines Fürstenthumes*», (la îmbucățirea actuală a principatului său).

În 6 Iuniu st. n. 1775 se face ratificarea convențiunei încheiate cu Pôrta relative la Bucovina (2).

Pentru înfierarea eternă a politiceî care a isbutitū să rumpă dela sînulū Moldoveî frumoșă sa provincie Bucovina, aducemū în anexă raporturile lui Thugut către Kaunitz, arătândū baniî ce aū cheltuitū pentru a dobândi cesiunea Bucovinei, prin corupțiune (3).

Unulū din instrumentele lui Thugut este Dragomanulū Porței Costache Moruz. Nu numai prin bani Austria răsplătesce lui Costache Moruz ; în raportulū lui Thugut către Kaunitz intervine și în favoerea familieî acestuia (4).

Actele următore, relative la delimitarea Bucovinei despre Moldova, corespondința numerosă în privința acésta, nu potū afla locū în acéstă lucrare a noastră decât în anexă (5). Din raporturile comisarilorū și ale lui Thugut se pôte vedé stăruința minunată a Domnitorulū Gr. Ghica de a se reduce cât mai multū, pe terenū, pămîntulū cedatū Austrieî. Mai cu sēmă dorința Turcieî de a menține pentru sineși posesiunea Hotinulū și a districtulū său întârziază terminarea demarcațiunei. Acéstă dorința a Porței de a păstra Hotinulū a împedecatū dobândirea de la Austria a Suceveî, dorită de Gr. Ghica.

Între acestea, la finea anulū 1775 și 1776 Rusia și Prusia începū a interveni pentru a împedeca prea marea estensiune a Austrieî în Moldova, și acéstă silesce pe Austria la ore-carî concesiunî și la gră-

(1) Veđi anexa după Hurmuzachi, tom. VII, pag. 170. Veđi și anexa după Hurmuzachi, tom. VII, pag. 201, documentū 120, pag. 285, doc. CLXI din 17 Sept. 1776.

(2) Veđi anexa după Hurmuzachi, tom. VII, pag. 171 și 175.

(3) Veđi anexa Hurmuzachi, tom. VII, pag. 180—183, 188, 196, etc.

(4) Hurmuzachi, tom. VII, pag. 186.

(5) Veđi anexa la acéstă pagină.

birea delimitării. Totuși conflictele încă nu sunt aplanate în Aprilie 1776, dar în 12 Maiu același an st. nou Pórta, la îndemnul și alú Franciei, semnéză convențiunea prin care se cedéză Austriei orașulú Rohatinú și se stabilește fruntaria până în ținutulú Hotinului (1).

În aceste negociațiuni Gr. Ghica care ținea să păstreze Moldovei Suceva, vechia capitală a Moldovei, și nu vedea unú interesú de a rămâne Hotinulú, cetate turcescă, ceea ce dădea ocasiune numai de supărare țerei; desilusionatú și de puțină protecțiune ce găsia Moldova la Petersburg, în asemenea grele împrejurări, se arétă multú mai mládiosú față cu Austria. Acesta o recunósce însuși Thugut raportándú lui Kaunitz, în 16 Maiú (st. n.) 1776, despre încheerea convențiunii pentru stabilirea fruntarielorú Bucovinei (2).

De îndată însă ce Gr. Ghica vede, că guvernulú austriacú depășesce preste dreptățile țerei, chiar după convențiunea de curíndú încheiată, elú intervine la Constantinopole. Acesta dá ocasiune Austriei să-lú considere din nou ca rău intenționatú (3).

Se ivescú diferite conflicte de jurisdicțiune între Domnitorulú Gr. Ghica și Generalú Spleny din Bucovina (4) cu referință la moșiile din Bucovina, posesiuni ale boerilorú rămași în Moldova. Reclamațiunile boerilorú și a Domnitorului supéră pe Austria și o înăsprescú din ce în ce mai multú în privința lui Gr. Ghica.

În 27 Augustú stilú n. 1777, Generalulú Spleny publică în Bucovina manifestulú imperialú adresatú locuitorilorú noiei provincii alipite la Austria, în cuprinderea urmátóre :

«Noi, Maria Terezia, cu Mila lui Dumneđei

«A Rímului împérátésă, věduvă crăiasă dela țera Ungurésă, Buhamia, Dalmația, Cruația, Șlavonia, Galiția și Ladomeria, (iprocl) Arhicneghina de Austria, Cneghina dela Burgundia, Știria, Carintia, Ecarniolia, Mare Dómnă dela Ardélú, Mare grafina dela Moravia, Cneghina dela Brabant, Limburg, Lu-

(1) Veđi după Hurmuzachi, tom. VII, pag. 277.

(2) Hurmuzachi, tom. VII, pag. 283.

(3) Emanuel Tessara dice lui Kaunitz, că «was Herr freyh. v. Thugut von diese Mannes (Ghica) boshaften Ränken und wiedrigen Gesinnungen bei verschiedenen Gelegenheiten erwähnt hatte, etc »

(4) Veđi Hurmuzachi, tom. VII, pag. 291 și 292.

țanăburg, Geldria, Sertburg, dela Slegia de sus, i de jos, Dimilant, Mantua, Parma, Plațenția, Gvastala, aușfiți și Zator, Dómnă dela Evevia, Grafina dela Hapșpurg, Flandria, Tirol, Hanonia, Chiburgă, Gherția și Gradisca, Marcografina dela sfîntulî îmului stăpînire, la Bărgău, la Lauzniți de sus și de jos, Grafina dela namor, Dómnă dela Marhia, Slavonia și la Mihainia, Vêduvă Cneghină dela Lotrîngia și Bar, Mare Cnegină dela Toscana, i proci, i proci.

«La toți și fiesce-căruia ce sunt locuitori într'acéstă Bucovină deștrictă, carc orî unde ce satî sêu moșie aû aici de stăpînescu cu care suntî aî noștri supuși saû podanî, și protecția noastră sunt vrednici a avé: Adecă tuturorî Mitropolișilorî, Arhiepiscopî, Episcopî, Arhimandriți, Dichei, Egumenî, Protopopî, Preoți și Diaconî, Boerî, Mazîli, ruptași, și la tótă prostimea, orașe, tîrguri, sate, și la tótă obștea, atătî parte Bisericescă, cum și lumescă, vê adevărimî întîiî a noastră Impărătescă și Crăiască milă, gîndî bunî și totî binele cărora noi cele arătate mai josî arătămî și însciințare facemî.

«Fiindî între a noastră pré înălțată curte, și între strălucitorea turcescă Pórtă, prin una în trecutulî anî adunată comisie, la care dela amêndouê curțile aû fostî trimiși plinopotinți sêu vichilî: Adecă despre partea noastră pe generalî Feldmarșal Leintant ħaronî Barco și despre partea turcescă pe Tahir aga, granița, între țera Moldovîi, dimpreună și cu partea ce este sub stăpînirea cetățîi Hotinului a raelei turcescî, și între aceea ce acum, se numesce Bucovina deștrictă, care nouê din veci ne este dată, din apa Nîstrului până la Ardélî unde se împreună 3 granițe, Ardélulî, Moldova, Bucovina deștrictă, care se numesce pietrile roșîi hotărîndî și întărîndî într'amêndouê părțile, cea desăvîrșitî odihnă și liniște, după cum este hotărîtî și de toți sciutî cu tótă stăpînirea sub prea înaltei noastre puterî, cu tóte orașele, tîrguri, sate, ape, codri, supuși și podanî, atătî partea bisericescă și lumescă, și în scurtî cu tótă stăpînirea ce póte să fie, către a noastră țesărăscă și crăiască curte, moștenitorilorî, și celorî ce în urma noastră la corónă vorî fi, lăsatî și cu totulî în veci rămânitorî ne este dată, după aședemîntulî înscrisî ce l'aû făcutî plenipotenți de mai susî pomeniți, ale cărora iscălitură ce este dată unulî la mâna altuia adevăresce.

«Dreptî acesta, de alta nu este trebuință, fără numai că locuitoriî acesteî Bucovine deștrictă, atătî partea bisericescă și mirenescă, cum și tótă obștea, prin ivélă să facă supunere și jurămîntî, ca să se adevărescă aî noștri credincioși, supuși podanî, ca printr'acestî jurămîntî pe tótă dreptatea și așederea către a noastră purtare de grije și dragoste părintescă de a pururea să fie nădăjduiți, care noi totî-d'una, și mai virtosî la rînduiala ce va să se facă într'acéstă Bucovină deștrictă, către dênșiî vomî arêta.

«Decî poruncimî, ca toți și fiesce-care ce într'acéstă Bucovină, orî-ce stăpî-

nescū și sub stăpînirea și ocrotirea noastră sunt, adecă care sunt într'acestū deștrictū ședători, la ȝiua ce este acum însemnată, după cum mai jos se arôtă, jurămîntulū să facă. Fiindū-că acestū împodobitū și cinstitū jurămîntū este să fie aicea în Cernăuți la Octombre: ȝi întăiū Calendarulū vechiū, alū anului acestuia 1777: trebue dară toți Mitropoliții, Arhiepiscopii, Episcopii, Arhimandriții, Diciei, Egumenii, cum din partea boerime: boeri, mazili, ruptași, șliahtici, atîtū cei ce sunt ședători aicea, cum și cei (ce) (1) sunt afară ședători, și într'acostă Bucovină sunt moșinași, la 29 Septembrie calendarulū vechiū, să vie aici la Cernăuți, însă pentru cei ce sunt ședători afară din cordonū și aū moșie aicea, de nu vorū putē însuși să vie, sēu din depărtarea drumului, sēu de altă neputință, din părintesca milă sunt lăsați de venirea lorū și potū să trimiță pe vechilulū lorū; însă pe vechilulū ce-lū vorū trimite să aibă cartea de vichilicū, după copia ce s'aū trimesū supt slovă 2, și acelū vichilū la ȝiua însemnată să se afle aici. Pentru partea mōnăstirescā, atātū călugări, cum și călugărițe, care sunt ședători într'acestū deștrictū, așijderea protopopii și preoții, ca să pōtă face jurămîntulū cu credință, să trimite fiesce-căria mōnăstire copie de jurămîntū sub slovă 4 și de cătră fiesce-care mōnăstire orī călugări orī călugărițe acea copie de jurămîntū să se iscālēcā de totū soborulū, și de către mōnăstirei călugări acelū jurămîntū iscālītū prin egumeni, cu 3 călugări la 29 a lui Septembrie să se afle aici la Cernăuți, iară mōnăstire călugărițe să trimiță pe vechilulū lorū, care vichilū să aibă carte de vichilicū, după copia ce s'aū trimisū, și dimpreună cu jurămîntulū acelū iscālītū, acelū vichilū să se afle la sorocu arētātū aici la Cernăuți.

«Protopopii și preoții aceștia după cum mai josū se va arēta, vorū face jurămîntulū de credință ântăiū pe la satele lorū, și după acēsta li se poruncēsce, ca fiesce-care protopopū în ocolulū sēu să adune preoții sēi la unū locū, și să se alēcā doi din preoți, și acei doi preoți aleși dimpreună cu Protopopulū lorū, la ȝiua însemnată să se afle aicea la Cernăuți, ca să întārēcā jurămîntulū și aicea.

«Cei ce sunt ședători în acēstă Bucovină deștrictū, prin orașe, tîrguri, sate, tîrgoveți, ȝărani, li se poruncēsce ca prin totū și în totū loculū, adecă orașe, tîrguri, sate, se vorū trimite ofișeri din preună cu Mazili, și în fiesce-care locū totū norodulū, adecă în tîrguri judecātorulū și cu tîrgoveții, în sate vorniculū, și fruntașii, sāraci, sluji boeresci și alții, în biserica deșchisă să se adune, și ântăiū preoții, diaconii, și toți tîrgoveții, sātēni, după copia de jurămîntū ce s'aū trimisū sub slova d (5) vorū jura, și acelū jurămîntū să se iscālēcā, de preoți, diaconi, de vornicū, și de patru fruntași, și să se alēcā de cătră sa-

(1) Acestū «ce» lipsesce în manuscriptulū dela Comisiune,

teni, doi fruntași, ca dimpreună cu vorniculă, să se afle aicea la Cernăuți la 29 a lui Septembrie.

«Așijderea și jidoviî au ajura jurămîntă cu credință către noi, nu numai cei ce sunt ședători în tîrguri, ci și cei de prin sate, să se strîngă la calaulă loră și nu numai jurămîntulă ce s'a trimesă, sub slova e (6) înaintea ofișerului rînduită să jure, ci și fiesce-care să se iscălescă.

«Deci, de vrăme că noi tuturoră d-văstră, cei ce sunteți întru acestă deștrictă ședători, Mitropoliți, Arhiepiscopi, Episcopi, Arhimandriți, Dichei, egumeni, și la totă partea besericăscă, spre aflarea însuși dumnă-văstră aicea la Cernăuți, iară cei ce sunt ședători afară din cordonă, carî nu va pută să vic însuși, vichili dumnă-văstră, să-i trimeteți aici. Cum și Protopopi și din cei aleși preoți, judecători tîrgurilor, tîrgoveți, vornici, și săteni, i proci, la 29 Septembrie să vă aflați aicea, ca la 30 a lui Septembrie fiesce-care să se afle la canțalaria Cernăuțului, ca să se trecă numele dumnă-văstră la protocolă, cum și de la vechili să se pôtă lua cărțile de vechilică, vîdîndu-se de aă venită toți; noi nădăjduimă pe credința văstră că pră înaltei năstre poruncă vă veți supune, cu cât mai virtosă arătându-vă cu credință, mila ce lăste să fie, să nu o pîardeți.

«Cu hotărîre vă arătămă, că după cum jurămîntulă, de mai susă pomenită sub slova d (4) învederată adunare în așdălă tuturoră și cu înălțarea a trei degete a mînei drăpte dumnă-văstră ilă veți face, asămenea fiesce-care iscălitura jurămîntulă cu mână dumnă-văstră ilă veți iscăli. Așijderea nădăjduimă, că după cum prea înaltei Protecției năstre, și părintescei bunătate, de-a pururea veți nădăjdui a o căștiga, asămenea de-a pururea vă veți sili, ca nisce supuși și ascultători podani, spre împlinirea jurămîntulă vă veți arăta.

«S'au dată în Cernăuți prin ală nostru la acăstă trébă orănduită Comisariă Ală prea înălțatei Țăzărescei și crăescei măriri, Cămărașă ală cheei de aură, Generală-Maioră, comandiră de la Bucovina deștrictă, și la acăstă cinstită trébă Plenipotentă-Comisară.

«Și s'au tipărită în tipografia episcopiei Blajului din Ardělă, 1777, Augustă 27.»

Din acestă actă încă vede istoriculă două lucruri: 1. că nu s'a găsită nici ună Moldovenă, neci chiar din Bucovina, atătă de mișelă ca să împrumute condeiulă seă la scrierea lui, cum dovedesce limba cea stîlcită în care e compusă și 2-lea, că și prin acestă actă de jurămîntă și chiămarea la Cernăuți de delegați din totă țera anexată, Austria voiesce să legitimeze usurparea prin o specie de plebiscită ală locuitoriloră din totă Bucovina.

Intre aceste relațiunile dintre Rusia și Turcia se înăspriseră din ce în ce mai mult. Pôrta se pregătea de rășboiū deja pe la finele lui Octobree 1776. In asemenea împrejurări Gr. Ghica, urttū de Austria și consideratū la Constantinopole ca omū alū Rusiei, își simția pozițiunea din ce în ce mai amenințată.

Muscaliī cereaū Porței plata speselorū de rășboiū conformū tratatului suplimentarū alū păcei de la Kuciuc-Kainardgi, și amenințaū cu rășboiū în casū de întârziere a plăței. In asemenea împrejurări, la Constantinopole se plănuise în taină mazilirea lui Grigorie Ghica. Lucrulū este vestitū la 17 Octobree st. n. 1777 lui Kaunitz (1). Pe ziua de 11 Octobree st. n., 1777, se scie lucrulū în Constantinopole. Constantinū Moruz este hotărîtū de Pôrta să succedă lui Grigorie Ghica. La 16 Octobree st. n. urma să fie semnată numirea lui Constantinū Moruz, dar deja cu puține zile mai 'nainte Divanulū trimesese la Iași pe Kara-Hissarli-Ahmed Bey însoțitū de doi omeni de încredere, ca sa ia în primire administrația Moldovei, până la sosirea noului Domnū.

La 17 Octobree st. n. 1777, corespondentulū lui Kaunitz nu scie, ce s'a înlâmpatū la Iași cu Gr. Ghica. I raportéză mai multe versiuni. După una din aceste, Gr. Ghica însoțitū de garda sa de 300 arnăuși, s'ar fi refugiatū în siguranță în tabăra rusescă aflătore în apropiere de Moldova. Altă versiune dicea, că Capigi-Bașa fusese însărcinatū, ca în sinulū Divanului să mazilască pe Domnitorū, despre care mazilire Domnitorulū Gr. Ghica n'ar fi avutū nici o presimțire măcarū.

In 4 Noembrie st. n., 1777, același corespondentū alū lui Kaunitz îi scrie despre uciderea lui Gr. Ghica, spunându-i, că la 21 Octobree s'aū aflatū detalii mai deslușite despre nenorocitulū principe, care a fostū omoritū la Iași, și alū cărui capū a fostū adusū la seraiū de către unū trimisū extraordinarū alū lui Mehmed-Bey. Capulū nefericitului principe a fostū expusū la Pôrta seraiului 1-a și fără nici o inscripțiune, iar a 2-a și a 3-a și cu inscripțiunea următoare :

«Precedentele culpe făcute de Greg. Ghica, Principe de Moldavia, fiindu-i mai înainte iertate, lu miluitū prea milostivū din nou cu Domnia Moldovei;

(1) Hurm., tom. VII, pag. 302.

și cu toate că supușii Moldovei fură în curgere de doi ani scutiți de tribut și de orî-ce alte greutăți și dări; totuși Țisul Domnitoru, împotriva înaltei porunci, supărându și îngreindu cu dări pre supușii încredințați lui, luându dela ei tributul și alte greutăți impunându-le și stôrceri, de s'aŭ primitu contra lui mulțime de jâluiuri; pe lângă aceste, împotrivindu-se elu, și cu pretexte neîngrijindu de datoria de a provide și a trămite (la Constantinopole) zahereaoa ce i-se poruncise a trimite, se făcu de nevoie mazilirea lui; pentru acestu scopu fu trimisă mărită suprema poruncă, ca împreună cu familia și copiii lui să vină la Constantinopole, ca să rezideze în casa lui de țără. Dar elu cu totă mândria și disprețulu arătându că nu voiesce a asculta de ordinea supreme înalte, și avendu încă și îndrăsnela și cutezanța a se esprima în ne-săbuiți și grozavi terminii, repugnanți domnitaței și cinstei strălucitei Porți, și pricinuindu nimicirea lui, a trebuitu să fie ucis; așa este pedepsa celoru răi-voitori, cându nu se supunū poruncilor înalte ale strălucitei Porți! (1) »

Nimicu adevăratu în acéstă acuzare. Austria însă își ajunsese scopul!

Kaunitz comunică corespondentulu Tessara, cari mai sunt motivele pentru cari Turcia a ucis pe Grigore Ghica, în scrisórea sa din 21 Noembre 1777 (2).

Kaunitz acuză pre Gr. Ghica, seŭ pretinde că alții l'acuză de instru-

(1) «Le precedenti colpe comesse di Grigorio Ghicca Principe di Moldavia, essendogli state per lo avanti perdonate, fù clementissimamente anche aggraziato di bel nuovo del Principato di Moldavia; e quantunque i sudditi della Moldavia siano stati, per il corso di due anni consecutivi, dispensati ed esentati dal Tributo e dà ogni altra gravezza o imposizione; nulla di meno detto Principe, contro l'Eccelso Comandamento, avendo vessato ed oppresso li suaccennati sudditi, prendendo dà essi loro si il tributo, che altre gravezze ed esazioni sono venuti contro di lui quantità di lamenti; oltre à questo, essendosi egli opposto, ed avendo con pretesti trascurato e negletto anche di provvedere e spedire le provisioni. che glierano state comesse ed ordinate, era divenuta necessaria la di lui deposizione; sicche à tal intuito fù spedito Eccelso supremo Comandamento, accioche con la sua famiglia e figliuoli venga à Constantinopoli per rissiedere nella sua casa di campagna. Mà egli con tutta la fierezza e sdegno, dimonstrandosi non volere ubidire e sottomettersi alli suaccennati Eccelsi supremi ordini, ed avendo avuto la presunzione e temerità di esprimersi anche con eccendenti ed enormi termini, repugnanti alla dignità e decoro della fulgida Porta, e cagionanti la di lui annihlazione, hà fatto duopo la di lui morte; sicche il castigo di quei malvaggj che non si sottomettono alli supremi ordini della fulgida Porta, è questo.»

(2) Hurmuzachi, tom. VII, pag. 311.

mentŭ alŭ Rusiei ŝi cĂci n'ar fi trimisŭ zaherelele datorite la Constantinopole, ŝi cĂ ŝi-ar fi apropiatŭ multe averi cu cari sĂ fugĂ in statele vecine, adecĂ in Rusia.

In totŭ casulŭ amŭ vĂdutŭ cum Constantinŭ Moruzi era patronatulŭ lui Thugut ŝi ne espicĂmŭ chiĂmarea la tronulŭ Moldovei a acestuia prin *influenŭa austriacĂ*, care a profitatŭ de incordarea de relaŭiuni pentru a delĂtura de la tronulŭ Moldovei pe Gr. Ghica VodĂ. Zinkeisen (1) narĂndŭ uciderea lui Gr. Ghica scrie, cĂ acestĂ era consideratĂ mai multŭ «für eine gegen Russland gerichtete Demonstration» ŝi totŭ asemenea: «da einer der entschiedensten Vertreter der Kriegspartei im Divan (le bout-feu le plus ardent de la guerre), der bisherige Pfortendolmatsch Mourusi, zu Ghik'as nachfolger erwĂhlt wurde» (o demonstraŭiune indreptatĂ contra Rusiei... ca unulŭ din partisanii cei mai energici Ăi partidei rĂsboiului din Divanŭ, celŭ ce pĂnĂ acuma fusese Dragomanulŭ Porŭei, Moruzi, sĂ fie chiĂmatŭ a succede lui Ghica).

Negreŝitŭ cĂ Divanulŭ Porŭei se grĂbi sĂ desminŭĂ aceste versiuni. «Pe Ghica l'Ău ucisŭ pentru a-lŭ pedepsi de crimele seĂe ŝi nu trebuc in acestĂ sĂ vadĂ Rusia nici cea mai micĂ animositate, seŭ o demonstrare de inĂsprise de relaŭiuni contra Rusiei.»

Cum se impĂcĂu aceste espicĂri cu inarmĂrile ce se fĂceĂu de Turcia? Ea rĂspunde cĂ ea nu doresce nimicŭ mai multŭ «als die Erhaltung des Friedens» (ca menŭinerea pĂcei). DĂcĂ pe fruntarii adunĂ trupe, Turcia face acestĂ «nur aus Vorsicht für alle Fälle» numai ca asigurare pentru orĂ-ce intĂmplare!(2)

Rusia, care simŭi joculŭ Austriei, in aceste imprejurĂri, nu voi sĂ intĂfĂscĂ cĂrta. Ecaterina, in 18 Februarie 1770, scrisese lui Voltaire despre *Gr. Ghica* — care era atunci la Petersburg — cĂ «il a beaucoup d'esprit.» Voltaire rĂspunsese ImpĂrĂtesei Ruŝilorŭ, in 10 Aprilie, 1770: «Pour le hospodar de Valachie (Gr. Ghica) puisqu'il a de l'es-

(1) Geschichte des Osmanischen Reiches in Europa von Johann Wilhelm Zinkeisen. Sechster Theil, (pag. 191) 8°, Gotta, 1859.

(2) Idem.

prit, il restera à votre cour... Je me mets aux pieds de Votre Majesté, comme le Hospodar de Valachie et *j'envie sa destinée*... (1)

Îi invidia sorta!...

Şapte ani după aceea, uciderea Domnitorului celui plin de *spiritu*, nu provocă dela Țarina Rusiei, măcar un protest energic către Pörtă. Din contra, vestitul *Panin* convinse pe Ecaterina, că este bine a primi *explicațiunile*, de mai sus ale Porții. Pe la mijlocul lui Noiembrie și dete Ecaterina Porței un răspuns «*mitte*» blând. Acesta parveni la Pörtă la Reis-Efendi prin de *Stakieff*, la 14 Decemb. st. n.

Au trebuit să se căiască și Stakieff și cei din Petersburg, când aflară apoi, că Reis-Efendi primi *cu răcelă vădită* nota «*mit sichtlicher Kälte ad referendum* (2).»

XXII.

Constantin Moruzi.

Cu Constantin Moruzi (3) o nouă familie străină își deschide calea la tronurile românesce. Dăm în anexă tot ce se poate până astăzi spune despre originea Moruzescilor, pre cari Drăghici în «*Istoria Moldovei*» îi dice «*de viță lăzască*», Familia Moruzi era încuscrită cu a Mavrocordaților (4).

Despre domnia lui Constantin Moruzi la Moldova, Manolache Drăghici se exprimă în termeni destul de favorabili. Om care mulți ani fusese Dragoman al Porței, cunoscându toate persoanele influente în Constantinople, Constantin D. Moruzi isbuti să-și strecore Domnia în Moldova mai lungă timp decât cine-va se putea aștepta. Nu puțin contribui la acesta, încuscirile numeroase ale seile, prin cei 4 fii și 5 fete, cu atâtea familii importante din țară și din Constantinople (5).

(1) Veďi opere complete de Voltaire. T. 51, pag. 347, 352. Paris 1830.

(2) Zinckeisen. T. VI, pag. 191.

(3) Drăghici, Istoria Moldovei (Iași. 1857). Tom. II, pag. 45.

(4) În un uric, din Martie 20, 1782, Constantin D. Moruzi citează pre «moșulu Domniei mele Nicolae Mavrocordat VV.» (arch. Stat. Doc., mănăstirei Aron-Vodă, Pachet I Bis. Doc. 23.)

(5) Fiii lui Constantin Moruzi fură : Alexandru, care apoi domni în ambele Principate,

De altmintrelea nu putemă dice, că administrațiunea țerei sub C. Moruzi, a fostă mai rea decât a altoră Domni anteriori.

Afacerea fixărei fruntariilor despre Bucovina preocupă în câtă-va pre noulă Domnă. Documentele din colecț. Hurmuzaki (T. VII) arătă rolul puțin favorisândă Moldova, ce Moruzi a avută în negociațiunile relative la acele fruntarii (1).

Pregătirile nouă de războiă ale Turciei, ocazioneză Moldovei, sub C. Moruzi, multe greutăți, cu înarmarea cetăților, lucrare pentru care noulă Domnitoră fu silită să impună țerei grele podvedă și angarii.

Și cu tôte aceste greutăți ce apăsău din nouă asupra țerei, C. Moruzi, ca să se facă plăcută Turciei, s'a grăbită — (în Noembre 1777) a propune Porței: «das er sowohl zu Kriegs als zu Friedenszeiten eine türkische Besatzung einnehmen und auf eigene Kosten unterhalten volle (2).»

În urma terminărei afacerii delimitării Bucovinei, C. Moruzi s'a ocupată cu regularea cea nouă a districtelor din spre Bucovina. În acestă urmândă, gândimă, dorinței generale, de a se conserva, în țără, amintirea vechei capitale a Moldovei, *Suceava*, C. Moruzi aprobă propunerea Divanului, de a se reconstitui județulă, aprăpe totă încorporată la Bucovina, din fragmente secționare dela județele limitrofe și a se numi acestă județă așa reconstituită, cu vechiulă nume ală *Suceavei*, dându-i de capitală miculă orășelă «*Fălticeni*».

Cu perderea Bucovinei, finanțele țerei suferiră o reducere destulă de însemnată. Se pare totuși — după aserțiunea Postelnicului Drăghici, — că Moruzi nu ar fi ezitată a reduce și rusumaturile.

Dumitru, care fu Dragomană ală Porței. Acestă la 1812 luă tristă parte la rumperca Basarabiei dela Moldova, cea ce-i aduse și lui peirea, cum vomă vedă; Iorgu, victimă și acestă ală intrigilor din Constantinopole, ca și ală patrulă frate Panaiotake. Fetele fură: Sultana, măritată cu Visterniculă Scarlataki Sturdza, boieră fôrte avută și influentă în Moldova; Catinca, soția Visternicului Săndulake Sturdza; altă fată măritată cu Postel. Arghiropolu, fanariotă influentă în Constantinopole; a 4-a fată Roxandra, măritată cu Beizadea Iancu Calimahă frate cu Scarlată Calimahă (Domnă la 1806) și Raluca Postelnicului Caliarhi, care trăi în Petersburg cu mare luxă. Vede-se cum ginerii lui Costache Moruzi sunt de preferință *Postelnici* și *Vistieri*. Se scie că aceste erău funcțiunile cele mai importante și de mai mare încredere, sub fanarioți. (Veđi Drăghici, T. II, pag. 46.)

(1) Veđi anexa.

(2) Hurm. Tom. VII, p. 314. «Ca elă să întrețină, atâtă în timpă de războiă câtă și în timpă de pace o garnizună turcă, pe propriile lui spese.»

Ca și Alexandru Ipsilante de la Munteni, C. Moruzi nu introduse în Divanul Moldovei și mai ales la primele posturi, mulți fanarioți.

În anul când își termină domnia (1782) Divanul lui C. Moruzi e compus din acești boeri: Ioan Cantacuzino Vel Logofet; Stefan Sturdza Vel Vornic; N. Roset Vel Vornic; Ienache Cantacuzino Vel Vistier; Darie Donici Vel Ban; Sandulache Sturdza Vel Comis; Șerban Buhuș Vel Paharn.; Manolache Donici Vel Stol.; Nicolae Hangeri Vel Agă; Const. Cantacuzino Vel Serdar. *Vel Post.* fu Iorgache iar Teodor Balșu fu Spătar (a mai fost Spătar și Iordache Cantacuzino).

Între Ispravnicii de județe nu aflăm decât iarăși puține nume străine.

Nu toți acești boeri au fost în Divan de la începutul domniei lui Const. Moruzi. În acest Divan au mai fost și *Manolache Bogdan* mare Vornic și Ioan Cuza mare Spătar, până în August anul 1778. Acest din urmă fusese scos din Spătărie, încă de mai înainte de data acesta.

Orî cât Moruzi menținu în Divan, în majoritate, elemente naționale, boerimea era mult agitată, înțepită de Muscali, cari nu puteau să se împace cu domnia lui Moruzi. Erau în Moldova, mai mult decât chiar în Muntenia, două curente politice: alu acelora cari gravita în jurul Domnitorului Moruzi și cu el în spre Turcia și Austria, și alu acelor cari asculta de instigațiunile Muscalilor. Acest din urmă se înțeți mult prin mișeliile ce comitea oștea turcă în Moldova, la ocasiunea trecerii spre Hotin și alte cetăți, cari — cum spuserăm — se puneau în stare de apărare, în prevederea unui nou război cu Rusia. Ambasadorele francesu din Constantinople, St-Priest, scriea la Versailles, că însuși Moruzi se jelui la Constantinople contra purtării multor pașale, cari, cu oștirea turcă de 8—10.000 omeni, în plină pace, prăda și împila unele județe ale țerei. Mulți Moldoveni, sate întregi, erau — în asemenea împrejurări — solicitate de agenții Muscali, să emigreze în Rusia.

Dintre boierii Divanului erau unii în taină înțeleși cu Muscalii. Un moment C. Moruzi s'a întrebat el însuși despre linia de conduită po-

litică ce trebui să țină. Prin un trimis al său, Casarati, la Viena, Moruzi, apoi, după îndemnul ambadorului frances din Constantino-pole, solicită protecțiunea Austriei. El se declară gata a urma după povățuirile guvernului din Viena (1).

Cu cât pregătirile de război ale Rusiei erau mai energice realizate, cu atât agitațiunea între boerimea moldavă era mai intensă. Ca și în Muntenia, unde Ipsilante avu de a reprimă încercarea de conspirațiune a boerului Cândesculă, C. Moruzi se vădu, în August 1778, în fața unei mișcări pregătite contra lui de către mai mulți boieri: Logofătul Bălănesculă, Dărmănesculă, Canta Spătariulă, Căminarulă Romano, din cari unii intrigaseră deja în 1777 contra lui Grigorie Ghica :

*„Dintru a Glică domnie,
Aă amblată cu violenție,
Cu fuga loră la Hotînă,
Pirindă pe Domnă de haină» (2).*

Toți aceștia, instigați de Muscali mai mult decât doritori de o domnie națională, cercară să compromită pre C. Moruzi în ochii Porței, denunțându-l prin «*estale*» la Pașa dela Benderă, portul turc cel mai la îndemână cumpărătorilor. Acele «*estale*» sau denunțări, scrise de boierul Dărmănesculă, ajunseră la auzul lui C. Moruzi, din cauza neabilităței omului trimis de boieri cu ele, la Bender. Dar nu erau acei boieri mai sus numiți capii complotului, ci, până în fine, se descoperiră de căpeteni, fostul Spătară Cuza (Bărbosulă) și cu Manolache Bogdană Vel Vorniculă.

C. Moruzi, prinse limbă de acest complot, în care intraseră tot mai mulți boieri, căci Dărmănesculă și cu Cuza

„ . . . pre mulți i-aă amăgită,

șice în versurile sale Enache Kogălniceanu :

«Trăgându-i în acest sfat

(1) Vezi anexa.

(2) Vezi în anexă „*Stihuri*” asupra peirei lui Manolache Bogdană Vel Vornică și a lui Ioană Cuza biv-Vel Spătară de Enache Kogălniceanu.

Prin giurământul ce li-a dat,
Să fie toți într'unu cuvîntu
La lucrul ce-au început . . . »

C. Moruzi :

. . . «răpeși în Dărmănesci
Totu aleși ómenî domnesci,
Cum și la cei de mai susu
Pomeniți l'acestú prepusu,
I-au adusú pre toți la curte . . . »

Conspiratorii fură aruncați în fere în beciurile palatului domnesc. Dărmănescu bătut în închisore denunță pe Bălănescu, dar mai cu sémă acuză de instigator mișcării și de *viclean* pre vornicul Bogdanu. Moruzi află că Bogdanu aspira chiar la domnie și că pentru acesta și făcuse partidă într'o sémă din boeri. Bogdanu denunță Turcilor pre cei cari nu erau înțeleși cu dînsul și-i arăta, că sunt partisanî Muscalilor și că și însuși Moruzi lucră ca un hainu. Reclamațiunile acestui domn la Constantinopole contra purtării oștirei turcesci dela cetățile din Basarabia, era de natură a întări acuzările secrete ale lui Bogdanu. Solimanu pașa dela Benderu era înțelesu cu Bogdanu și acesta nu puțin ademeni boerimea să asculte de Bogdanu.

Dărmănescu și cei-lalți boieri fiindu arestați, Bogdanu totuși spera că ei nu-l vor denunța și în taină îndemna pe Dărmănescu să tăgăduiască totul, că elu îi scapă. Dărmănescu, torturat în închisore, unde era ținut, mărturisește totu și într'o di, pre când vornicul Bogdanu venise la divan :

«Și se arăta voiosu
Și la vorbă mângaiosă,
Vorbind cu fiesce-care,
Cu un chefu și cu'o îmblare,
Vrîndu să fii acoperitu,
La cea ce era veditu,»

de o-dată, cându se gîndea la modul cum ar putea să salve pre boerii din temniță :

«Vede pe bașu ciohodaru,
Care stîndu-l dinainte,

Îi ȕice aceste cuvinte :
«Porunca-î Mării seŕe
Ca să fii la închisóre ! »
Luându-lŕ de subȕioră
Îl scoborîră pe scară.
Din Vornicia cea mare
Se vĕȕu la închisóre,
Într'unŕ beciŕ întunecosŕ,
La curte, tocmai din dosŕ,
Pe o saltca, la pămîntŕ,
Unde nu-î bătea nici vĕntŕ,
La vreme de năduşelă,
Cu pripă cu ferbinţelă,
În vreme de caldă vĕră,
Arȕlĕndŕ ca şi într'o pară,
În luna lui Iulie »

Bogdanŕ fu multe ȕile cercetatŕ în închisóre de ómeniî Domnitorului, mai alesŕ de noulŕ Spătarŕ Caragea care-lŕ îndemna să mărturisĕscă adevĕrulŕ. Ademenitŕ de iscusitulŕ Spătarŕ, Bogdanŕ arĕtă unde se află copia actului trimisŕ la Paşă, a casă la elŕ, sub macatulŕ unui patŕ ascunsă. Acestă copie era scrisă chiar de Bogdanŕ şi iscălită de elŕ şi de Cuza, carĕ semnaseră şi pre cei-l'alȕi boeri. Constantinŕ Moruzi vĕȕĕndŕ acestŕ actŕ, găsi cu cale a nu implica în acuzarea de violenă pre boeriĕ nesemnaȕi cu propria lorŕ mână şi urmări pre Bogdanŕ şi pre Cuza. Domnitorulŕ raportă împrejurările la Constantinopole, denunȕândŕ negreşitulŕ la rĕndulŕ sĕŕ pre Manole Bogdanŕ şi pe Spătarulŕ Cuza, că aŕ fostŕ din cei carĕ aŕ lucratŕ cu Muscaliĕ în ultimele evenimente, pre cândŕ din contra apĕră de hainlăcŕ pre Logof. Vasile Costache Razulŕ, pre Logof. Ioniȕă Deleanulŕ, pre Visterniculŕ Iordache Balşŕ şi alȕiĕ, pre carĕ Bogdanŕ îi denunȕase ca partizanĕ ai Muscalilorŕ.

Fără a mai aştepta rĕspunsŕ de la Pórtă, Moruzi se grăbi a condamna la mórte pre Bogdanŕ şi pre Cuza, iar pre Dărmănescu îli aruncă în Ocnă ca mai puȕinŕ vinovatŕ. Enache Kogălniceanu în *stihurile* în care ne-a păstratŕ naraȕiunea uciderei acestorŕ boieriĕ, ne spune, că Domnitorulŕ chiămă la Augustŕ 18 (1778), pre marele ar-

mașu Balșu, după ce Divanul hotărîse peirea celor doi boieri și ordonă să mERGă cu gealatul în închisore să le taie capul. Bogdanu era de o statură înaltă, chiposă, omă învățat și cu mare prestigiu în țERă. Armașul Balșu, omă tînER și sfios, păți ca soldatul trimis să iea capul lui Marius în mlaștinele dela Minturne: rEmase incremenit înaintea lui Bogdanu!

— «Tu nu ești de armășie,
Fiindă slabă tare la fire!»

Îi dîce Constantin Moruzi și-l dă afară din slujbă, cu grea ocară. Domnitorul trimite pe condicarul Domnescu să scOță din temniță pre ună Pavelu Soroceanul, căpitanul, din care domnitorul hotărî să facă gelatul, care să ucidă pre cei doi boieri. Acesta refuză:

«Dicendă: nu sunt gelat de boieri,
Ci sunt giambaș de muieră!»

Raicevici, sEU Domenico Sestini (1) in cartea sea «Viaggio în Valachia e Moldavia» aU arEtat cu cAtă repugnanță aU fostu tot-d'auna Românii pentru pedEpsa de mOrte. De cAtE orî acEsta nici era posibilă, cAcî refusa pAnă și hoții funcțiunea de gelat. Număi bătut cu măciuca armășescă și îmbătat cu holercă, Soroceanul se supuse a tăia capul celor doi boieri. Vadă-se în anexă narațiunea grOzniceî scene, petrecute atunci în beciurile curței domnesci, așia cum o descrie, cu rele versuri, dar cu multă colorit, Enache Kogălniceanu (2).

Constantin Moruzi, deștept cum era, înțelese, că uciderea lui Bogdanu, boeră la care poporul privia cu încredere, era departe de a-i fi înmulțit amicii în țERă. Elu se grăbi decî a impune tăcere murmurilor, obținendă de la POrtă, pe bani și prin joc de mari influențe, ună firmană aprobandă uciderea celor doi boieri și autorisandă pe Domnitorul Moruzi să desfășure și pe viitoru aceași energie pentru a înăbuși orî-ce agitațiune în Moldova.

(1) Vomă arEta aiurea cum acEstă operă pAnă astădî atribuită lui Raicevici, Italianii o pună pe numele lui Domenico Sestini. Veđi despre pedEpsa cu mOrte, pag. 107, edițiunea de Milano din 1853.

(2) Veđi anexa.

Dămŭ în anexă acestŭ firmanŭ, după cum s'a aflatŭ tradusŭ în arhivulŭ de la Odesa și s'a publicatŭ în *Archiva Românească* (1).

C. Moruzi cugetă, că numai prin frică, cu amenințătore firmane turcesci încă nu-și pôte menține domnia. Decî caută a-și face favorabili pre boeri pre alte căi. Așia ne esplicămŭ chrisovulŭ din 15 Aprile 1779, prin care reîntăresce condica lui Gr. Ghica fixândŭ lefurile și avaieturile boerimeî. Mai multŭ încă: prin acestŭ chrisovŭ C. Moruzi mai îmbunătățesce sôrta unora din boeri și acordă din nou folosințe la câți-va pre cari nu-î căpătuisese aședămîntulŭ lui Gr. Ghica. Chrisovulŭ acesta menține casă separată pentru administrarea venitului adunatŭ din răsura de 14 parale asupra dăjdiilorŭ, asupra mazililorŭ, breslelorŭ, neguțătorilorŭ. S'a vădŭtŭ că din acestŭ venitŭ avea a se plăti lefile și avaieturile boerilorŭ.

Fie prin asemenea concesiuni, fie din cauza complicațiunilorŭ pe tótă diua mai mări ale politiceî externe, C. Moruzi isbuti să împace pe boieri până într'atâta, că la începutulŭ anului 1782 ei se adunară la Mitropolie și sub omoforulŭ Mitropolitului Gavrilŭ făcură jurămîntŭ că vorŭ rămâne credincioși celui de Dumneđeŭ rînduitŭ Domnitorŭ și stăpânŭ alŭ Moldoveî C. Moruzi. Acestŭ actŭ ce dămŭ în anexă (2) nu va împedeca, precum mai departe vomŭ vedé, mazilirea lui C. Moruzi, chiar în 1782.

La acéstă mazilire contribue în parte și cêrta diplomatică dintre Pôrta Otômană și Rusia și Austria în privința stabilireî în Principato de consuli, seŭ agenți comerciali.

Acéstă cestiune a înființării de consulate se agită cu multă stăruință după pacea de la Kuciuc-Kainargi. Pôrta încă în Iuniŭ 1780 nu primise înființarea unui asemenea consulatŭ din partea Rusiei. Ea nega Rusiei acestŭ dreptŭ de a stabili unŭ consulŭ în Muntenia, Moldova și Basarabia, sub cuvîntŭ că acesta n'a mai fostŭ până acum și că s'arŭ călca stipulațiunile capitulațiunilorŭ Moldoveî și Munteniei cu

(1) Tom. II, pag. 195.

(2) Veđi anexa la acéstă pagină.

Turcia, cari opresc înființarea în Principate de tribunale străine, precum ar fi alu consulatelor și acesta aru provoca răscóle din partea Românilor.

Dar despre acéstă cestiune a consulatelor, care, cum điserăm, contribui la mazilirea lui C. Moruzi, se cuvine a ne ocupa în deosebă mai la vale.

Aci ne rămâne, pentru a termina istoria domniei lui C. Moruzi, să înregistrăm câte-va măsuri luate de el cu referință la desvoltarea țerei în diferite direcțiuni.

Din respectu alu financelor notăm chrisovul lui C. Moruzi, îmbunătățirilor sörtei *șaugăilor* dela ocnele din județulu Bacău. În 19 Maiu 1779 acestu chrisovu acordă ciocănașilor plata de 3 bani pentru drobulu de sare tăialu (1).

Din 1780 Ianuarie avem de la acestași Domnitoru unu chrisov prin care se scutesc preoții și diaconii de dările către visterie și de banii đși de ajutorință. Servitorii bisericesci voru plăti însă câte 60 bani pe an în mânele Mitropolitulu și Episcopilor. Este astu-felu dare analógă cu cea instituită prin chrisóvele predecesorilor Domni în folosulu șcólelor publice. C. Moruzi prin acestași chrisov donéză pe fie-care an 1.200 lei epitropiei școlei din Țarigradu «pentru ucenicii ce sunt la învățatură, duprá cum pre largu se arétă prin osebitu *grecescu* chrisov alu domniei mele (2).»

Deja în 1778 C. D. Moruzi a fostu dăruitu 700 lei pe an din venitul vamei, școlei grecesci din insula Patmosu (3).

Nu aflarăm până astăđi documente de la C. Moruzi atingéndu șcólele din țéră și nu putem a-i aduce, nici laudă, nici imputări în privința acésta.

C. Moruzi a acordatu protecțiunea sa bisericei din țéră. Posedem mai multe documente confirmándu acésta (4).

(1) Veđi doc. rufet. *șaugăilor* dela T.-Ocnei, veđi cond. doc. *șaug*, copia No. 34 și 35.

(2) Veđi anexa la acéstă pagină.

(3) Veđi anexa la acéstă pagină.

(4) Veđi anexele.

Ca și Gr. Ghica, C. Moruzi a protegiat povernele din țeră, prohibând introducerea spirtóselor din Polonia, cu tótă insistența ambadorului francesu din Constantinopole de a se înlătura acéstă prohibițiune. Negreșitū împușinarea venitului vămăi ce resulta din acéstă prohibițiune era în paguba casetei domnesci. C. Moruzi o făcu totuși, pentru a mulțami pe boierī, carī aveau de asemenea numeroșe fábrii (1).

XXIII.

Afacerea Consulatelor. Pregătiri de rășboiū.

Revenimū, pentru a stărui mai multū, asupra afacerii înființării de consulate rusesci și austriace, căci de la ziua instituirii acestora în țerile române a începutū o stare de lucruri înrēitā și mai cu sēmā d'atunci datēzā rășboiulū întreprinsū contra țerilor române pe cale economică, industrială și comercială.

Insumeșii de sôrta armelorū, Rușii voiau să impunā Porței otomane, după 1774, tôte vederile lorū. Supușii otomanī de origine grēcā, muniși cu patente rusesci, tari de protecțiunea ambadorului rusescū, făceau neconținute acte de nesupunere chiar în Constantinopole.

De aci se nășcurā numeroșe conflicte și contestațiuni, carī devenirā motive de animositate întēșitā între cele două națiuni. Syria, Egiptulū, Bagdadulū, Bassora furā agitate de revolte și divisiuni fomentate de Ruși. Moreea chiar, până în 1777 fu la discrețiunea unor cete de Greci și de Albanezi, întreținuți de Muscali cu bani și arme.

Pe lângă acēsta, Pôrta otomană, întēșitā de Francia, ridica totū felulū de dificultăți la aplicarea articolelor din tratatulū de la Kuciuc-Kainardgi. Mai cu sēmā afacerile din Crimeea luaū pe tótă ziua o direcțiune urită din punctulū de vedere alū Rusiei. Otomanii și Rușii se acusaū reciprocū de călcare a tratatului cât privesce Crimeea. Rusia acusa pe Turcia, că întreține agitațiunea și îndemnā la nesupu-

(1) Veđi în anexă documentele din colecț. Hurm. relative la afacerea spirtóselorū.

nere pe Tătari. Atunci, precum mai susū ar  tar  m  , ŝi Ruŝii ŝi Turcii re  ncepur   preg  tirii de r  sboi  . Interven  iunea Franciei, acum, care vede   pe Turcia nepreg  tit   pentru un   nou   r  sboi  , interveni      sens   de a se evita acest r  sboi  , lectorul   o p  te urm  ri    numero  sele acte publicate    colec  iunea Odobescu ŝi Hurmuzachi (1).

Nu credem   util   s   aducem  , chiar aci, mai multe l  muriri ŝi ne m  rginim   a aminti, c   anul   dup   uciderea lui Gr. Ghica, 1778, trecu    explica  iunii   ntre Rusia ŝi P  rt   otoman  . Aceste explica  iunii pe cale diplomatic   se f  ceau la sgomotul   o  tirilor   puse    mi  care. Principatele n  stre, dar mai cu s  m   Moldova, avur   mult   de suferit   din cauza acestor   preg  tirii de r  sboi   ale Turciei. Rusia    acest   an   d   un   manifest   prin care se pl  nge contra Turciei ŝi c      contra tratatului de pace P  rta nu voesce s   recun  sc   independen  a Crimeei ŝi pe Sahin-Ghirai de Han al   ei, Sultanul favoris  nd   pre Selim-Ghirai. P  rta prov  c   o Conferin    cu Rusia pentru a aplan   difi- cult   ile. Sultanul   trimite la ac  st   Conferin    pre Zanicli-Ali-pa  a, iar ca dragoman   al   lui pre Athanasie-Comnen-Ipsilante (2). La 7 Septembrie plenipoten  iarii ajung   la Cafa. Imp  carea cu Rusia se f  cu totu  i la Ainaly-Kavak    21 Martie st. n. 1779, prin mijlocirea comi- telui de St-Priest, ambasadorul   Franciei. Prin acest   nou   act   Rusia r  mase ulteriormente d  mn      Crimeea ŝi Cuban  .

   acela  i an  , 1779, Athanasie-Comnen Ipsilante   ice, c   Domni- torul   Moldovei, Constantin   Moruzi, a propus   Por  ei, ca Domnii vii- tori ai Moldovei s   pl  tesc   la suirea lor   pe tron     00 pungi de bani    loc   de 134. Ne explic  m   ac  st   propunere a lui Moruzi, ca un   mijloc     ntrebun  tat   de el  , pe de o parte pentru a   ngreua do- b  ndirea de al  ii a tronului pe care el   il   poseda, ŝi pe de alta pen- tru a-  i face prieten  i la Constantinopole    momentele c  nd      er   uciderea pre Manolache Bogdan   ŝi pre Ioan   Cuza.

Dup   sfatul   acestuia  i Domn  , C. Moruzi, Turcii construi   la Is- mail   o cetatate mare de ap  rare contra Muscalilor  .

Dup   terminarea cestiunei Crimeei, guvernul   rusesc     ncepe cu

(1) Ve  i anexa.

(2) Ve  i opera acestuia de  a citat  , pag. 619, etc.

stăruință campania sa diplomatică cu referințe la înființarea de agenți consulari în țările Dunărene.

În anul 1780 această campanie e dusă cu energie. La reclamațiunea Rușilor în afacerea consulatelor, Porta răspunde Ministrului rusesc prin o lungă notă explicativă a refuzului (1).

(1) Notă explicativă a Sublimei Porți către trimisul Rusiei, în chestiunea înființării unui consulat în țările române, (1780.)

(Vol. 166, D. 97.)

Traduction d'une note de la Porte à M. l'Envoyé de Russie, communiquée à M. de St.-Priest.

Toutes les nations et toutes les Cours conviennent que l'objet principal des traités qui se concluent entr'elles est la tranquillité et la sûreté des peuples, qui sont la base du bon ordre des Etats et l'ornement des provinces. Il est certain que ces traités consistent en des engagements ; c'est pourquoi, en approfondissant et en examinant avec attention les termes qui sont un commencement du traité conclu entre la Sublime Porte et la Cour de Russie, «savoir : que «cette amitié sera observée de la part des deux Cours et des «sujets respectifs de telle manière qu'ils ne se permettront réciproquement «aucun acte d'inimitié ni de préjudice tant en secret qu'en public,» il est évident que la Cour de Russie doit se prêter aux circonstances, au temps et à l'arrangement amiable, non seulement des articles dont le contenu n'est pas déterminé, mais même de ceux qui sont clairs et expressifs.

La demande que la Cour de Russie fait, d'établir un consul en Valachie, Moldavie, Bessarabie est susceptible des plus grands inconvénients et ne peut qu'entraîner la subversion de l'ordre politique ; on expose à Monsieur l'Envoyé les véritables raisons qui sont cachées dans cette affaire. Monsieur l'Envoyé n'ignore pas les désagréments que les Ministres de la Sublime Porte ont éprouvés, les mauvais propos que tenait le peuple, les peines qu'on a eues pour lui faire entendre raison, enfin les obstacles qu'il a fallu surmonter pour mettre en exécution les engagements stipulés dans le traité. Si le public entend dire aujourd'hui que la Russie veut établir un consul dans la Valachie, la Moldavie et la Bessarabie, comme il n'y a point d'exemple de la résidence d'un pareil officier dans ces provinces de la part d'aucune Cour, la sensation que telle nouveauté fera dans nos confins nous jettera dans le plus grand trouble, et les esprits turbulents profiteront infailliblement de cette circonstance pour mettre à exécution leurs mauvaises intentions.

Il est de notoriété publique que les productions de la Moldavie, de la Valachie et des autres frontières circonvoisines consistent en blés, orge et autre comestibles, ainsi qu'en commerce de vins. Les denrées que ces provinces produisent ne suffisent pas pour la capitale. Leur transport est un avantage réservé aux marchands de cet Empire, auxquels ce commerce ne fournit pas même des moyens suffisants d'entretien. L'article des provisions de bouche est privilégié dans toutes les Cours, et les denrées qui viendront même de

Cu totu' refusulü Turciei Rusia hotäresco trämiterea lui Lascarov în calitate de consulü alü Valachiei şi alü Moldovei şi comunicä Por-

la Russie, ne pourraient être transportées ailleurs dès que cette résidence impériale en aurait besoin. Le commerce de la Russie, ayant pour base les privilèges accordés à la France, l'Angleterre et autres nations les plus amies, y éprouvera dans les deux principautés toutes les facilités possibles relativement aux genres qu'il y peut exploiter, ainsi que par le passé, sans qu'il soit besoin d'y établir des consuls. Jamais aucune Cour n'y en a eu et celles mêmes qui en sont les plus voisines et qui y font un commerce n'ont jamais demandé d'y en établir. *Quoique la Porte soit en droit d'user de réciprocité, elle n'a cependant jamais fait résider personne de sa part ni dans les États de la Russie, ni dans ceux des autres Puissances.*

L'objet de l'établissement des consuls et des drogmans est de s'expliquer avec les gouverneurs et les commandants dans les affaires qui peuvent survenir aux marchands des Cours européennes qui ne savent pas la langue musulmane. En Valachie et Moldavie, les négociants russes s'entendent avec les habitants du pays; on y facilite leur commerce, les princes ayant pleine autorité dans le maniement des affaires, il n'est pas douteux qu'ils ne protègent les commerçants suivant les capitulations, et jusqu'à présent il n'y a eu aucune discussion à cet égard. Il n'y a pas d'exemple que ceux qui font le commerce du vin pour la Russie et les marchands russes qui vont dans ces provinces aient été inquiétés, tant pour cet article que pour celui de la vente des fourrures, sur lequel il n'est jamais survenu de contestation, quoiqu'ils ne paient qu'un droit de douane très médiocre. Dans cet état de choses la Sublime Porte espère que la Cour de Russie ne voudra pas l'établissement d'un consul, vu qu'elle n'en peut tirer aucun avantage et que cet établissement, au contraire, ne peut être que nuisible à la tranquillité de la Sublime Porte.

Il est de fait que l'établissement de consuls en Valachie, Moldavie, Bessarabie et dans les Echelles de la Mer Noire n'est point expressément stipulé dans les capitulations impériales et l'énonciation générale de tous les fleuves et de tous les lieux ne peut signifier, amiablement parlant, que ceux où de tels officiers seraient utiles au commerce russe sans nuire au gouvernement du Pays. Il est à présumer que les plénipotentiaires ottomans n'ont jamais entendu cette expression généralisée que pour les Echelles de la Mer Blanche, comme une identité d'avantages avec les Français et les Anglais, dont les privilèges doivent servir de base pour les arrangements de commerce. Il est de même dit à la fin du sixième article de la convention explicative signée à Ayanli-Kavak que «pour prévenir tout malentendu entre les deux Cours «au sujet du commerce on en traitera séparément et en prenant pour base «les capitulations accordées aux Français et Anglais, pour y adopter autant «qu'il sera possible le commerce de Russie, les deux Empires sont convenus de procéder incessamment et par des conférences particulières à tout «ce qui à rapport à cet objet.» Il est clair que l'insertion de ces termes si précis a pour but d'assurer la tranquillité respective et le maintien de la bonne harmonie, en réglant de cas semblables que font naître les vues de com-

ței această numire. Vizirulŭ refusă recunoscerea lui Lascarov pe aceleași motive pe cari deja le adusese în actele anteriore (1).

Intervine în cestiune și St. Priest ambasadorulŭ Franciei. Acesta recunösce, că Rusia are dreptŭ, după tratatulŭ dela Kuciuc-Kainardgi și nu încuviințeză refusulŭ Turciei, dar ȑice, că ar putē Pōrta, făcēndŭ uzŭ de art. 1-iŭ, să rēspundă în scrisŭ d-lui de Stakieff reprezentantulŭ Rusiei, «que ce serait un acte de prējudice pour elle

merce. Cet article-ci est sans contredit la principale des dispositions propres à prēvenir toute espēce de malentendu.

Si l'on examine attentivement les conditions du traitē relativement à la Valachie et à la Moldavie, on y verra stipulē le maintien des privilēges dont ces deux provinces ont joui de tout temps en toutes choses. Depuis qu'elles sont sous la domination ottomane, elles ont un rēgime diffērent de celui des autres provinces de l'Empire, non-seulement pour le tribut, les impositions et les autres charges publiques, mais encore pour la plupart des objets civils, et politiques dont leurs Princes ont la direction. C'est un dēpartement sēparē distinct des autres dēpartements, et dans lequel les officiers des Odjaco ne s'ingērent point. Depuis l'ēpoque de la conquēte de ces deux provinces, il n'y a point eu encore de juges musulmans ētablis, et vouloir y ētablir un consulat d'office dont le nom mēme est inconnu à ces peuples, c'est un acte contraire à leurs privilēges et qui ne peut manquer d'exciter des rumeurs parmi les Boyards et les Rayas. Il est incontestable qu'ils s'en plaindront; leur proximitē et leurs relations continuelles avec les habitants des frontiēres accrēditeront de plus en plus des bruits populaires, et il en rēsultera inēvitablement du dēsordre et des querelles frēquentes.

En supposant l'ētablissement d'un Consul russe en Moldavie et en Valachie, les Cours, dont les privilēges de commerce doivent servir de base à ceux de la Russie, demanderont pour elles le mēme ētablissement. Cette introduction de ce nombre d'officier des Cours Étrangēres dans les provinces frontiēres et sans ēchelles de navigation maritime ne peut qu'entraīner des inconvēnients majeurs pour la paisible administration de leurs Princes. *Or, les places frontiēres, situēes sur les deux rives du Danube sont la clef de l'Empire ottoman et les chefs-lieux de la conservation politique; et c'est un principe avéré chez toutes les Puissances de ne point laisser une Puissance étrangēre s'approcher de leurs forteresses et de leurs places de guerre. Si une Cour quelconque voulait ētablir des Consuls et des officiers sur une des frontiēres de la Cour de Russie, il est bien certain que celle-ci ne le souffrirait pas.*

La Sublime Porte espēre que son ami, Monsieur l'Envoyē, voudra bien peser ces considérations de nēcessitē absolue que lui dicte l'amitiē et, en se rappelant l'assertion souvent rēitērēe au nom de sa Cour, qu'elle ne voulait point troubler l'ordre de l'existence politique de la Sublime Porte, rēvoquer la disposition actuelle et excepter cet objet de ceux qui doivent ētre la matiēre des confērences particuliēres convenues entre les deux Empires.

(1) Veȑt actele după Ilurmuzachi, colecȑia Odobescu, 987 etc.

d'introduire dans les trois provinces susdites un officier public de la Russie, lequel, sans le vouloir, serait pour l'esprit inquiet de ces peuples un signal de troubles et d'agitation; qu'ainsi l'amitié qui unit les deux empires autorise la Sublime Porte à demander à la Cour de Pétersbourg de retirer cette nomination et de ne destiner des Consuls que dans les lieux où les peuples sont accoutumés à ces officiers étrangers (1).

În definitivă, St. Priest negă Turciei dreptul de a refuza recunoșterea agentului rusesc în principate, ținându că poate Porta priveghia purtarea disului agent și să-lă mărginească numai la afacerile de comerț și că în orî-ce casă îi pare preferabil să suporteze Turcia orice inconveniente, decât să refuze a respecta în totul un tratat de pace.

În privința acestei cestiuni eacă ce ăice și de Vergennes, ministrul din Versailles, către ministrul său din Constantinopol: (2)

«Rușii, de ordinăru destul de domoli în afaceri, sunt câte o-dată grăbiți de a se folosi, mă cu sēmă cāndă e vorba d'a se face lucruri, cari pot favoriza opiniunea desvōltării puterii lor. Pe lāngă acestea, forma guvernului lor ūșurează înființarea de posturi nouă cānd necesitatea o cere.

«Este sigură, Domnule, că numirea unui consul în Valachia, Moldavia și Basarabia este prematură și prejudiciōsă pentru Turci, dar este ea fondată pe drept? Reis-Efendi n'a discutat în cunoscință de cauză acest punct în prima scrisore ce v'a adresat-o, și este probabil că Curtea de Petersburg nu va voi a-lă abandona, decă tratatele o autorisă. Mărturisescă chiar, că a vrea să caracterizeze numirea acestui consul ca un act de dușmănie, sōu de prejudiciu, este din partea Turcilor un procedeu puțin convenabil.

(1) Idem 988, veđi anexa.

Versailles, le 13 Août 1780.

.

(2) «Les Russes, d'ordinaire assez lents en affaires, sont quelquefois pressés de jouir, surtout lorsqu'il s'agit de faire des choses qui peuvent favoriser l'opinion de l'accroissement de leur puissance. D'ailleurs, la forme de leur gouvernement facilite la création de places nouvelles avant que nécessité l'exige.

«Il est certain, Monsieur, que la nomination d'un consul en Valachie, Moldavie et Bessarabie est prématurée et inquiétante pour les Turcs; mais, est-elle fondée en droit? Le Reis-Effendi n'a pas discuté sagement ce point dans la première lettre qu'il vous a fait écrire, et il est probable que la Cour

«Ați făcutu foarte bine, Domnule, de ați consiliatū pe Reis-Efendi să se mărginască a-și valora cuvintele luate din prejudiciulū ce Pōrta se teme d'a întâmpina, prin reședința unui consulū rusescū în aceste provincii. Vēdū că scrisōrea Dumnea-vōstră a făcutu efectū și că Reis-Efendi a revenitū cu stăruință asupra ideeī, că numirea de consuli trebuie să fie obiectulū conferințelorū carī urmēzā a se ține în consecința ultimei convențiunii. Acestū mijlocū de opozițiune la vederile Rusiei este mai puținū isbitorū decāt celū întâiū. Cu elū se dă timpū Impărătesei, ca să vadā dēca trēba meritā să cauzeze îngrijire Turcilorū și să cērā niscaī restricțiunii în casulū unde aceștia arū fi obligați să consimtā la acēstā noutate.

«Regele a aprobatū, Domnule, hotărîrea ce ai luatū de a nu te grăbi să răspundī la scrisōrea a doua a dragomanului Pōrței. Era bine să nu sporimū încurcătura ministerului otomanū punēndū căldurā în discuțiunea unei afaceri care se încrucișā cu altele deja destulū de neplăcute pentru dînsulū. Dēcā, precum se pare, Domnule, ți s'arētā îngrijire la ocasiunea faptelorū puținū importante prin ele însele, carī aū alarmatū Pōrta, devine necesarū să faci pe Reis-Efendi să înțelēgā, că de aci, 'nainte pōte să se aștepte, că vorū nasce adescă incidente, carī arū face supērare lui și Divanului, dēcā le va socoti premeditate și ascundēndū reaua voință a Rusiei; din contra, reducēndu-le la justa lorū valōre și tratāndu-le ca afaceri curente, inevitabile între vecini, aducēndū la regularea lorū unū spiritū de pace și de conciliațiune.»

de Pétersbourg ne voudra pas l'abandonner si les traités l'y autorisent. J'avoue même, que vouloir caractériser la nomination de ce Consul comme un acte d'inimitié ou de préjudice, est de la part des Turcs un procédé peu convenable.

«Vous avez très-bien fait, Monsieur, de conseiller au Reis-Effendi de se borner à faire valoir les raisons prises du préjudice que la Porte craindrait d'éprouver par la résidence d'un consul russe dans ces provinces. Je vois que votre lettre a fait impression et que le Reis-Effendi s'est rabattu sur l'idée que la nomination des consuls devait être un des objets des conférences qui doivent se tenir en conséquence de la dernière convention. Ce moyen d'opposition aux vues de la Russie est bien moins choquant que le premier. Il donne du temps pour faire envisager à l'Impératrice si la chose vaut la peine de causer de l'inquiétude aux Turcs, et pour demander quelques restrictions dans le cas où ceux-ci seraient obligés de consentir à cette nouveauté.

«Le Roi a approuvé, Monsieur, le parti que vous avez pris de ne pas vous presser de répondre à la seconde lettre du drogman de la Porte. Il était bon de ne pas augmenter l'embarras du Ministère Ottoman, en mettant de la chaleur dans la discussion d'une affaire qui se croisait avec d'autres déjà assez désagréables pour lui. Si, comme il y a apparence, Monsieur, on vous témoigne de l'inquiétude à l'occasion des faits peu importants par eux-mêmes qui ont alarmé la Porte, il devient nécessaire que vous fassiez sentir au Reis-

Reis-Effendi persistă însă în interpretarea ce dădea mai cu seamă ultimului tratat de la Ainaly-Kavak, că Rusia adecă n'ar avea dreptul să numească agenți consulari în Principate, pe cât timp alte puteri n'aū.

St.-Priest informându pre ministrul sū din Versailles despre starea negociațiunilor referitoare la cestiunea stabilirii consulatului rusescū, face observarea plină de prevedere a viitorului: « *Vous connaissez trop bien l'esprit des Valaques et des Moldaves pour ne pas voir très-aisément qu'un consul de Russie dans ces provinces serait fort incommode aux Princes qui les gouvernent et à la Porte dont ils dépendent dans les cas en question.* »

La 2 Octobrie 1780 cestiunea continuă a fi desbătută pe cale diplomatică. St.-Priest scrie ministrului sū din Versailles, că nu știe ce față va lua refuzul Porței de admitere a lui Lascarov. Elū declară, că va urma instrucțiunilor lui de Vergennes.

Cinci-spre-dece zile după aceea St.-Priest comunică la Versailles informațiunea, că Stakieff, reprezentantul Rusiei din Constantinopole, insistă, din ordinea Împărătesei Ecaterina, asupra primirii lui Lascarov, care o află conformă cu ultimul tratat de pace.

Între acestea se schimbă Reisul-Effendi. Celū nou insistă pe lângă St.-Priest, ca Franța să intervină în afacerea consulatului rusescū și să facă pe guvernul din Petersburg să înțelgă, că prin pacea de la Kuciuc-Kainardgi nu se acordă Rusiei dreptul de consulat decât acolo unde aū consuli și cele-alte puteri europene.

De Vergennes răspunde lui S.-Priest, la 24 Octobrie 1780, că totă afacerea acēsta a scornit'o Potemkin, grație influenței sēle pe lângă împărătesa Ecaterina. Ministrul din Versailles constată încăpăținarea lui Potemkin și a împărătesei Ecaterina și apoi stătuesce pe St.-Priest ca să stăruiască să împedice « *que cette bagatelle ne devint la cause d'une rupture.* »

Effendi que, dōsormais, il peut s'attendre qu'il naîtra souvent des incidents qui feraient son malheur et celui du Divan, s'il était dans l'idée qu'ils sont prémédités et décōlent la mauvaise volonté de la Russie; au contraire, en les réduisant à leur juste valeur et les traitant comme des affaires courantes, inévitables entre voisins et apportant dans leur redressement un esprit de paix et de conciliation.»

La 16 Noembre st.n. 1780 St.-Priest arătă ministrului său că a sfătuit pe Reiss-Effendi să cedeze cererei ruscă, să primască stabilirea unui consul pentru Muntenia, Moldova și Basarabia, dar cu condițiune, ca acel consul să rezideze în vre-unu portu alu Mărei Negre, bună-ora la Cetatea albă (Akerman) și fără de a avé dreptul să trateze despre afaceri cu Domnitorii Principatelor altmintrelea decât în scrisu.

Porta admite în acel momentu stabilirea de consul rusc pentru acele trei provincii, dar fixându reședința lui într'unu orașu de sub jurisdicțiunea turcască «à raison de l'incompatibilité des Princes de Moldavie et de Valachie sur les discussions qui pourraient survenir entre les Russes et leurs sujets.»

Stakieff nu voesce să alegă orașul de reședință, ci așteptă, în Decembre 1780, instrucțiuni de la guvernul său. Porta însăși nu indică localitatea, dar prin ambasadorul francesu insinuă pentru Silistria, care este reședința unui pașă și comandantul militar alu celor trei provincii în calitate de seraskieru. După multă insistență a lui St.-Priest, Stakieff primesce Silistria, ca reședință a comitelui Lascarov, în prima jumătate a lunii Decembre 1780 și Divanul emite Beratul necesaru.

Acum cestiunea se părea terminată, dar Potemkim e nemulțamit cu soluțiunea dată și St.-Priest vestesce la Versailles, în 16 Martie 1781, că împărătesa n'a aprobatu stabilirea consulului la Silistria și cere ca Lascarov să potă alege Bucurescii său Iași de reședință. St.-Priest îndemna pre Turci să cedeze și esplică lui Stakieff Beratul în acestu sensu, că are voe să stea în ori-care din orașele din cele trei provincii, Silistria fiindu-i indicată ca reședință neobligatorie.

O nouă schimbare de vizir putea să înlesnască terminarea diferendului, cu explicațiunea lui St.-Priest, dar lucrul se trăgăni totu anul 1781. Turcia căuta a-și legitima refusul după acel alu Domnilor români de a primi un consul rusc. Nu-i vorba, Porta cerându avisul acestor Domnitori, pe sub mână le ordona, prin capuchehaiale, să dea răspunsu negativu.

Intre aceste, la Constantinopole revine reprezentant alu Rusiei Bulgakow. Acesta conduce negociațiunea cu mare energie și în Decembre

1781 dobândește recunoșterea consulului generală rusescă cu reședința la București. Nota lui Saint-Priest către ministrul afacerilor străine din Versailles, din 24 Decembrie 1781 dice: *«L'affaire du consulat de Russie dans les provinces de Valachie, de Moldavie et de Basarabie est terminée à la satisfaction de la cour de Pétersbourg, selon sa demande. A la vérité, la demeure du consul a été fixée à Bucarest quoique M. de Bulgakow eut proposé qu'il fut libre au consul de résider où il voudrait dans son département, mais le Reis-Effendi, dans une entrevue avec le ministre lui a signifié, que la chose était infaisable en cette forme. Ce dernier, pour ôter toute inquiétude sur la conduite de son consul a affirmé qu'il est autorisé à priver cet officier de son emploi au premier juste sujet de mécontentement qu'il donnera au gouvernement. J'ai eu lieu d'être flatté, Mr., de la confiance que le Reis-Effendi m'a témoignée dans cette occasion. Il m'a fait prévenir de toutes ses démarches en me demandant conseil, et je crois n'avoir pas peu contribué à la décision qui a eu lieu.»*

Francia, prin intermediul căreia se făcuse tratatul din 1779, lucra deci, la rezolvarea cesiunii consulatului Rusesc într'un spirit foarte conciliant.

Exemplul Rusiei de a stabili agenți comerciali în Principate este îndată urmat și de alte puteri. Încă din anteriore evenimente am văzut, cum principalele state europene au înțeles, că la Dunăre și în Marea-Negru aveau interese comerciale de patronat. Colecțiunea de documente Odobescu coprinde numeroase raporturi către guvernul francez arătându-i foloșele ce Francia ar putea trage, din respectul comerțului, din relațiunile cu țările de la Dunărea. Se cerea mereu înființarea de consuli francezi în aceste părți.

Dăm în anexă Memoriul din 26 Mai 1782, adresat ministrului de Vergennes, de cunoscutul scriitor *Carra*, pledând pentru înființarea unui consul francez la București, cu jurisdicțiune asupra Munteniei, Moldovei și Basarabiei, după exemplul Rusiei. Acest memoriu poate să arate lectorului ce produse putea Francia schimba cu principatele (1).

(1) Vezi anexele la acest capitol.

Austria, precum mai departe vom vedea, nu va întârzia și dînsa de a stôrce dela Turcia Beraturî pentru numirea primului său agent în Principate, în persôna cunoscutului Raicevicî. Asemenea va face și Prusia.

XXIV.

Fuga fiilor lui Ipsilante. Mazilirea.

La finea anului 1781 se înregistrează un neașteptat eveniment la Curtea Munteniei. În 17 Decembre acelui an se întâmplă fuga celor doi fii ai Domnitorului muntean, de la București la Brașov și apoi la Viena.

Dionisie Fotino explică această fugă; prin dorința lor de a visita țările Europei. Laurian o numesce «*faptă neînțeleptă*.» În *Istoria ecleziastică și politică* a lui Athanasie Comnenu Ipsilante (1) se dă o explicațiune mai plausibilă. Domnitorul Alex. Ipsilante voesce să însore pe Beizadea Constantin, fiul său, cu o foarte frumoasă fată de la Fanar (ἡ...τινὴ λίαν ὀραίαν Φαναριώτισσαν). La această însoțire consimțise și mama Beizadelei, Dîmna Ecaterina. Dar la această căsătorie se opunea bunica junelui principe, care voise, ca el să facă un maritagiu politic, luîndu în căsătorie pre fiica lui Beizadea Alexandru Calimah. Acesta era o copilă de abia de 7 ani.

Atunci Beizade Constantin se înțelege cu frate-său mai mic, Dumitru și ambii fug la Brașov.

Acastă întâmplare se grăbesc neamicii lui Ipsilante a o prezenta în mod nefavorabil Sultanului. Se spunea la Constantinople, că junii principii nu voru întârzia să fie urmați la Ardeal și de către Domnitorul Ipsilante, tatăl lor.

Pe lângă Ipsilante petrecea, la data acesta, în calitate de secretar, Raicevicî, de la cari junii principii primiau și ore-care învățătură. Noi bănuim că fuga tinerilor principii n'a fost necunoscută într-o câtă-va

(1) Vezi Istoria acesta, edițiunea de la Constantinople, 1870, la pag. 627.

și de către Raiceviți, care nu târziu devine *tactotum* alu politiceii austriace în Principate. (1)

Din cauza amestecului lui Raiceviți în afacere s'au pututu legitima la Pörtă bănuielele, că Ipsilante era înțelesu cu Austria (2).

În 18 Decembrie 1781 Alexandru Ipsilante într'o scrisore către generalulu Eichholz din Ardeal, îndată după fuga fiiloru săi, îi scrie :

«Impinși de curiositate giuvenilă au plecatu de aci fără voia mea doi fiu a mei, spre a visita acele părți. — Prin scrisorea de față vestescu acêsta Exceleței Vostre, rugându-o, să nu le permită a intra acolo și în casu de voru fi deja sosiți să-i înapoieze, încredințându-i în mânilorudei loru Căminariulu Ioniță pe care îl trimitu anume pentru acêsta. — Sunt siguru că E. V. cu obicînuita sa amiciție va contribui cu totă silința sa a-mi face acêstă favore și a mă liniști.... (3).»

(1) Acêsta pare a fi și credința lui St.-Pricst care scrie din Constantinopole, 26 Ianuarie 1782, către afacerile străine despre demisionarea Domnului Țerei-Românesci, Alexandru Ipsilante și numirea lui Nicolae Caragea la domnie :

(Vol. 168. D. 10.)

C-ple le 26 Janv. 1782.

«Le 18 de ce mois, on a déclaré la déposition du Prince de Valachie. Un événement assez singulier l'a engagé à demander lui-même sa démission. Ses deux fils, âgés l'un de 17, l'autre de 19 ans, ayant pris le prétexte d'une partie de chasse, se sont enfuis en Transylvanie avec une espèce de *gouverneur allemand* qu'ils avaient auprès d'eux et qui les a vraisemblablement induits à cette fausse démarche. Ils n'ont pu être rejoints par les gens que le Prince a fait courir après, avant leur entrée à la quarantaine autrichienne et se sont refusés obstinément à revenir. Alors, on n'a pas plus eu d'autre parti à prendre que de les réclamer du gouverneur de Transylvanie ; mais celui-ci ayant biaisé dans sa réponse, le père a recouru en droiture à la Cour de Vienne. Craignant cependant que dans l'intervalle ses envieux et ses ennemis à la Porte ne l'accusassent de collusion avec ses enfants et ne lui attirassent quelque catastrophe soudaine, il a cru prudent de renoncer à la Principauté. Sa démission a été admise purement et simplement et le ferman lui en a été adressé à lui-même par ses Capi-Kiaïas, contradictoirement à l'usage d'envoyer un commissaire turc pour le ramener.»

(2) Într'o scrisore de la 29 Dec. st. n. 1781 Raiceviți cu toate acestea explică generalulu Eichholz, că tinerii principii au fugitu «sunt acum 36 de ore și că au făcutu acêsta fără altu scopu «ne altro motivo, ne altro oggetto che la curiosità di vedere paesi stranieri.» (Hurm. tom. VII, pag. 332.)—Acêstă insistență de a explica inutilmente motivulu fugei beizadeleloru provacă tocmă bănuelă în mintea noastră. — Veđi și doc. 187 din același volumu și pagină.

(3) Hurm. Tom. VII, pag 331.

Beizadea Constantinŭ era de 18 ani, cu părŭ blondŭ, unŭ frumosŭ tînărŭ. — Dumitru avea numai 16 ani dar era înaltŭ și robustŭ. — În nóptea de la 28 Decembre st. n. la 8 ore sêra, îmbrăcați în haine nemțesci și însoțiți de doi servitori junî ca și ei, din carî unulŭ, Vasile, românŭ din Brașovŭ, plecară călări din Curtea domnêscă dela Bucurescî. — Póte-se în adevêrŭ explica acêstă faptă cu înlesnire Porței otomane ?

Nenorocitulŭ tată scrie în tóte părțile și se rógă de toți să-î trimită îndărătŭ pe fiii sêi, să-î oprêscă de a merge înainte și se declară gata a-î ierta. Vêdê-se aceste corespondințe în tom. VII din colecțiunea Hurmuzachi.

Dintr'una din aceste se póte pricepe intențiunea tinerilorŭ principî de a lua serviciŭ în óstea austriacă. Generalii austriaci Preiss și Eichholz îndemnă prin scrisorî pre tinerii principî să se întórcă la Bucurescî. Aceștia însă, în 8 Ianuarie st. n. 1782, scriŭ generalului Preiss și Împêratului Iosif II-a spre a le explica motivele pentru carî aŭ fugitŭ de a-casă și pentru care nu vorŭ a se mai întórcé acolo. Ei cerŭ dreptulŭ de a călêtori înainte, dela Timeșŭ, unde erau reținuți. Vorŭ să mérgă la Viena să esplice verbalŭ Împêratului afacerea lorŭ.

În scrisórea către generalulŭ Eichholz (Ianuare 1782) frații Ipsilante esplică motivele fugei lorŭ așa : (1)

1. Că dorescŭ să servêscă pre împêratulŭ după putere și pentru elŭ să-și sacrifice viêta chiar.
2. Că prea sunt răŭ tratați creștiniî în Turcia.
3. Că în Turcia omulŭ e nesigurŭ pe viêta sa;
4. Că dela plecarea Abatelui Panzini, fostulŭ lorŭ învățatorŭ, nu mai aŭ dela cine se instrui în țêră în frumósele litere.
5. Maltratarea ce sufêrŭ dela părințiî lorŭ.

(1) I. Il grande desiderio che habbiamo amendue di servire Sua Maesta Imp., in tutto quello che la nostra capacità puol permetterci, pronti di sacrificare tutto al suo nome, ed anche la nostra propria vita.

II. Che un uomo in Turchia, basta che non sia Turco, è disprezzato, privo d'ogni privilegio, e per dire meglio riguardato come un schiavo, sia Principe, sia Signore, sia un vilano. La quale cosa credo che sia una causa sufficiente per un uomo che ha un piccolo principio d'onore e di sentimento,

III. Che un uomo in Turchia non puol mai esser sicuro di niente ne manco della sua propria vita facia del bene o del male. Gl' che si vede da

Intr'o di fără să scie de ce, i-aŭ pusŭ la închisóre pe 20 de zile și era să-î trimită chiar și la grópa oanei, unde se pedepsescŭ ucigași.

6. Să nu se témă Austria de sórta tatăluí lorŭ, că se bucură de multă considerare la Pórtă, are mulți amici pretutindenea și că va sci să se justifice, că nu este elŭ de vină la fuga copiilorŭ lui.

tanti e tanti Principi ó particolari che sono ogni giorno trucidati e sacrificati, senza aver mancato in niente, e spessissime volte dopo aver fatto anche del bene.

IV. Il grand' amore che nudriamo nel nostro cuore per le belle lettere, cosa che non si può acquistare in quelli paesi per mancanza d'uomini dègni ed istruitti, tanto vero che dopo la partenza del degnissime signor Abbate Panzini non è stato mai possibile d'aver un uomo dotto e šappiente per poter profittare qualche cosa.

V. La crudel maniera e poco degna di noi, colla quale ci trattavano i nostri genitori, che parevamo esser più tosto schiavi che loro proprj figli. Tanto vero che, per non render la lettera troppo lunga, lasciando tutte le altre disgrazie e maianni che finora habbiamo sofferto, non vi è un mese che siamo stati in arresto per lo spazio di piu di venti giorni, e non solo ma anche ci hanno trovati degni d'esser mandati nelle saline, luoco destinato per li assassini di strada, e non per uomini d'onore come pretendiamo d'esserlo noi. Qual fosse, non habbiamo mai potuto sviluppare la nostra colpa. Almeno se non sarà stato il falso rapporto di qualche vile corteggiano. La quale cosa ha cagionato che tutti ci vedevano a giusto titolo con un occhio di disprezzo, tanto che il mcnono uomo non ci considerava per niente. Spero che Sua Eccellenza leggendo tutte le nostri ragioni non puol far di meno che darci ragione, con tutto ciò che habbiamo tralasciato molte altre cose che avrò l'onore di spiegarle quando mi permetterà di venir à Cronstad.

Nella questione fattaci dal signor Ajutante, se questo puol portare qualche spregiudizio al signor Principe nostro padre, rispondo di nò. I. Perchè già il Principe ha fatto il suo dovere, ha mandato della gente dopo di noi, non mancherà di scrivere a Constantinopoli per farci domandare della Porta, e per suo mezzo farsi ritonare, se si potrà. II. Gode d'una grande considerazione nei stati della Turchia, il che contribuirà molto a non farli sospettare che noi siamo fuggiti coll' avviso del Principe. III. Che il Principe ha molti anici tanto in Constantinopoli come nei altri paesi della Turchia, e prego il signor Generale di non prestar l'orechio a tutto quello che diranno o scriveranno, perchè lei deve esser persuaso che è la verità stessa quello che ho l'onore di scriverle; ed ancora prego sua Eccellenza di voler bene darci un momento più presto una risposta favorevole, e di perdonare anche tutti li falli che avrò commesso in questa lettera per la ragione che non scrivo in Italiano, e se qualche idea è espressa con confusione, avrò l'onore di spiegarla meglio, allora che Sua Eccellenza mi permetterà di vederla. Mentre che habbiamo l'onore di dirci con piena stima ed ossequio,

Di Sua Eccellenza

Servitori Umil-mi ed obligat-mi.

Constantino Ypsilanti, Demetrio Ypsilanti.

Chiar și directă la Imperatoarele Iosifă II se adresă energicilor tineri, cerându-i să-i admită în 6stea austriacă *«per esser salvati dalla massima barbaria che regna in quelli paesi, e dall'ignoranza ove quasi tutti sono immersi.»*

În 23 Ianuarie 1782 intervină la generalul Preiss Melrop. Gregorie, Episcopul R6mnicului Filaretă, Banul Ghica, și marele spătară Ioană Văcărescu (1). Acestă cerere a loră este datată din Brașovă.

Este de prisosă să stăruimă a urmări preă junii principii în escur-siunea loră stranie prin Ardélă. Ne înapoiera loră, copii minori, în mânilor atătoră boeri trămiși de Alex. Ipsilante, pe urma loră, este pentru noi o probă mai multă, că fapta loră nu a isvorită numai din sburdăciunea copilărescă, ci că mâna Austriei conducea acestă afacere.

Ună momentă Alex. Ipsilante ar fi putută a nu-și perde la Constantinopole bunulă credită din cauza fugirei celoră doi fii ai lui. Insuși Internunțitul austriacă Herbert raportăză Ministrului său Kautitz, cum că Ipsilante continuă a se bucura de bună opiniune și după fapta fiiloră săi. Marele Viziră, Muftiulă, Reis-Effendi voră să considere acestă faptă *«für nichts anders als eine blosze jugendliche Ausschweifung (2).»* Acestă la 26 Ianuarie 1782 (stilă nouă).

Nu era însă și credința lui Alex. Ipsilante. Din scrisorile fiiloră săi amă văduț, că pe dată ce junii principii fugiseră din Bucuresci, ei sciă că Ipsilante avea de gândă să renunțe la domnie. *«Cosa che dovrebbe certamente arrivare se noi anche non fossimo fuggiti, essendo già il tempo destinato per governare il Principato di Valachia, dopo quattro cinco mesi finito, ed essendo anche l'interesse particolare del Principe nostro padre, di non restar più Principe (3).»*

Se p6te că în mintea lui Al. Ipsilante să fi trecută gândulă de a se demite, mai cu sēmă după s6rtea cumplită ce avu Domnitorulă Moldovei, Gr. Ghica. În ori-ce casă, acestă făcu elă îndată după eveni-

(1) Hurm. VII, pag. 343.

(2) Hurm. VII, pag. 344.

(3) Hurm. T. VII, pag. 339: Acestă lucru s'ar fi întemplată chiar decă noi n'amă fi fostă fugită, căci peste 4—5 luni se împlinia timpulă de guvernare a Valachiei și fiindă acestă și în interesulă particulară ală Principelui tatălă nostru, *de a nu mai sta ca Domnitoră.*

Istor'a Romăniloră de V. A. Urechidă.

mentulă fugei fiiloră săi. În Ianuarie 1782, junii Principi sciēu deja de acēstă decisiune a tatălui lorū și o arētară prin scrisōrea lorū către Imperatorulă Iosifū II: (Dunque domandando lo stesso Principe la sua demissione, e facendoci anche reclamare della stessa Porta...).

Scriitorulă grecū Atan. Commen Ipsilante amintesce despre acēstă demisiune sēū *istifa*, care Pōrta *invoesce* lui Alex. Ipsilante s'o dea și pe dată, la 6 Ianuarie, stilulă vechiū, 1782, este și înlocuitū în domnia țerei Munteniei, prin dragomanulă Porței, Nicolae Caragia, pășindū ca dragomanū în loculă acestuia Mihaī Șutzu.

Din anexa nōstră se potū vedē diversele acte ce se schimbă între guvernulă Austriei, Turcia și Alex. Ipsilante, cu referință la extradarea celorū doi principī și trāmiterea lorū la Constantinopole (1). Din Bucuresci Alex. Ipsilante scrie ultima sa epistolă către gener. Preiss în 25 Ianuarie (5 Febr.) 1782. În acestū actū elū se rōgă, să fie întorși fiilī sēi în țēră, fără de voia lorū, ca uniī ce sunt minori și încă și deliquenți, că aū luatū cu ei «*dela roba e dela carte* (2).»

Mai rēmase nesupērātū Alexandru Ipsilante cāte-va ȃile în Bucuresci — (cum arētă și Herbert internunțitulă Austriei în nota sa din 25 Febr. stilū nōū, 1782, către guvernulă austriacū (3), apoi plecā spre Constantinopole, unde sosi la 4 Martie și se instală în casele sēle de la Curuceșme (4).

Din Constantinopole însă interveni și singurū și prin guvernulă turcescū pentru estradarea minorilorū sēi fiī. Numaī pe la finea lui Aprilie reușesce Alex. Ipsilante să-și recapete beizadelele, după ce pentru acōsta Alex. Ipsilante cheltuisce peste 1.000 pungi de hanī (5).

(1) Hurm. T. VII estrasū din Doc. CCII, CCIII, CCIV, CCV, CCVI.

(2) Hurm. T. VII, pag. 353.

(3) Hurm. T. VII, pag. 354.

(4) Atan. Commen Ipsilante, pag. 626—628.

(5) Acclași *loc. cit.*: «Ἐξωδιᾶσαν ὑπὲρ τὰς δύο χιλιάδας σουργεῖα, καὶ διὰ τὰ τοὺς φέρῃ ἀπὸ τῆς Γερμανίας εἰς τὴν Ἠλίαν ἐξωδιᾶσε σουργεῖα ὑπὲρ τὰ 1000 καὶ τούτων τῶν κακῶν αἰτίας ἡ μήτηρ τοῦ ὁποῦ ἐμπόδιζε τοὺς ἐν κειρὶ ἀναγκαιούς γάμους τοῦ μεγάλου Παύλου, μετ' οὗ ἦσαν γένει ἀμέσως καὶ οἱ γάμοι τοῦ δευτέρου, καὶ δὲν ἦλθον ἀκολούθησε τότε πλέον αὐτῇ ἡ φουρῇ.»

XXV.

Nicolae Caragea.

Din notele lui St. Priest de la 26 Ianuare st. n. 1782 și a lui Herbert către Kaunitz, cu aceeași dată, se înscințeză Europa despre schimbarea din domnia Țerei Românesce și înlocuirea lui Ipsilante prin Nicolae Caragea.

Representantul Franței la Constantinople scrie despre noul Domn următoarele :

«Sultanul a numit Domn Munteniei pe D. N. Caragea Dragoman al Porței și acest post din urină s'a dat lui Mihail Draco. Imi pare foarte rău după D. Caragea, care-mi este amic de 12 ani și mi-a făcut esențiale servicii.

«Mă cred dator a vă preveni, că noul Domn al Valachiei, mi-a trimis vorbă, că dorește să atașeze în serviciul său pe D. Laroche . . . » (1)

Internunșul Herbert amintesc rolul ce Nicolae Caragea l'a avut ca vechil de dragoman la negociașunile ultimului tratat, cum dinșul este mult bine vâdut de marele vizir și în strinse legături cu Reis-Effendi și cum apoi a cules numai laude în funcșunea de dragoman și că s'a arătut prea devotat intereselor reprezentate la Constantinople de Herbert. Nicolae Caragea, ște internunșul, ar fi putut fi bănuit din cauza protecșiei ce altă dată i-a acordat reprezentantul Franței din Constantinople, care l'a lost ajutat și cu bani. Herbert respinge bănuiala ce avusc un moment și însuș

(1) «Le G-d Seigneur a nommé Prince de Valachie le Sieur Nicolas Caragea, drogman de la Porte, et ce dernier poste a été rempli par M. Michel Draco, frère de celui que vous avez laissé ici dans cet emploi avant votre départ et qui fut ensuite décapité.

Je regrette extrêmement le Sr. Caragea qui est de mes amis depuis 12 ans et m'a rendu des services essentiels.

Je crois devoir vous prévenir, M., que le nouveau Prince de Valachie m'a fait témoigner qu'il désirerait d'attacher le Sr. Laroche à son service, ignorant, je pense, qu'il est à celui du Roi. J'aurai le temps de recevoir votre réponse avant d'être dans le cas d'y donner ou refuser mon agrément.»

Thugut despre devotamentul lui N. Caragea la interesele austriace. Pe dată ce capătă investitura de Domn, N. Caragea comunică internun-țului austriac încredințări despre devotamentul său pentru Curtea de la Viena. Herbert declară că nu cere de la noul Domnitor decât respectul capitulațiilor ce Austria are cu Turcia și mai ales protecția neguțătorilor austriaci din Țara Muntenescă și menținerea liniștei și bune ordine pe granițe.

Insuși Herbert cunoște pre Nicolae Caragea de om, care de și nu e înzestrat cu un talent deosebit, este însă bărbat iscusit și cumpătat, care cuprinde afacerile cu minte sănătoasă și îndemnată (1).

Iscusit era, da, Nicolae Caragea. Feciorul unui grec țarigrădean, Constantin Caragea, el se ridică prin iscusință și prin cultura intelectuală a familiei sale la demnități mari. Familia lui Caragea era cunoscută în țările române, de mulți ani. Deja pe la 1727 trăise în Bucuresci un doctor Caragea (2). La 1764 aflăm pre George Caragea ca dragoman al Porței. La 1769 Ghica Grigore Vodă de la Moldova, are ca grămatic pre Constantin Caragea.

La anii 1770 murind la Constantinopole dragomanul Porței Mih. Racoviță, urmează în dragomanat bătrânul doctor Scarlat Caragea.

La 1774, în timpul resbelului și până la încheierea păcii de la Kuciuk-Kainardgi Alex. Ipsilante este dragoman în locul lui Scarlat Caragea.

N. Caragea, un moment e împedicat de a deveni dragoman, disputându-i-se, înainte de uciderea lui Gr. Ghica, acest post, de către Constantin Moruzi. Totuși fu vechil de dragoman și în atare funcțiune se insinuă în inima lui Constantin Moruzi, care apoi însuși stăruie, ca Nicolae Caragea să ajungă dragoman, când el, Constantin Moruzi, ajunge Domn al Moldovei (3).

Priceput și deștept, N. Caragea, primul care deschide unei nou familii fanariotice, calea la tronurile române, simțea bine, că cele-lalte

(1) Hurm. Tom. VII, pag. 345, vezi anexa.

(2) At. Comnen Ipsilante, la anii 1727.

(3) Hurm. T. VII, pag. 346, vezi anexa dela această pagină.

familii, cari până acum se deprinseseră a se succede la tronurile Moldovei și Munteniei, nu pot a-î dori lungă și liniștită Domnie....

Dar înainte de a se apăra de intrigile fanarioșilor, avea de a-și face acceptată Domnia de către puterile europene, cari se agita cu gânduri diverse în politica orientală.

Herbert, vădușă, credea, că Caragea e o nouă jucărie în mâinile Austriei. Isteplul fanariot, care scia ce rol avusese Francia, de curând, la tratatul din 1779, se făcu bine văduș și de St. Priest, reprezentantul Franciei la Constantinopol, cerându-i ca secretar pre *La Roche*, carele va fi pentru Francia o garanție, că N. Caragea lucrează în sensul politicii franceze. St. Priest, în nota dela 16 Februarie, 1782, scrie Ministrului său dela Versailles, că s'a înțeles cu Caragea, «al cărui caracter timid n'ar să aibă legături cu Rusia. Scopul lui unic (!) fiind de a aduna avere și de a-și așeza fetele, se împacă cu fidelitatea ce e dator Portei; de aceea intențiunea lui este de a veghea de prea de aproape la tot ce se petrece la otarele Austriace, și a vesti totul aci. La această treabă își propune să utilizeze în mod special pre *La Roche*, «cu carele nu-mi va fi cu neputință de a fi în corespondință și voi pute utiliza aci descoperirile lui (1) »

(1) «Mon ancien ami,» N. Caragea noul Domn. «dont le caractère timide ne saurait comporter des liaisons avec la Russie. Son but unique étant d'acquiescer de l'aisance et d'établir ses filles, s'accorde avec la fidélité qu'il doit à la Porte, aussi, son intention est-elle de surveiller de très-près ce qui se passe aux frontières autrichiennes, pour en rendre compte ici. C'est à quoi il se propose d'employer spécialement le Sr *La Roche* avec lequel il ne me sera pas impossible d'être en correspondance et je pourrai faire usage ici de ses découvertes.»

La acesta, Ministrul din Versailles răspunde lui St. Priest. în 7 Maiu 1782

«Les circonstances vous ont bien servi, Mr., en plaçant en Valachie un nouveau P-ce, dont vous pouvez avoir la confiance et quant au Sr de *La Roche*, comme la Porte doit se souvenir de la vérité des rapports qu'il lui faisait avant la dernière guerre, elle ajoutera foi à ce qui lui viendra de ce côté. S'il observe tranquillement ce qui se passera sur les frontières de la Russie et des Etats autrichiens, s'il se méfie surtout des nouvelles polonaises, il est le meilleur correspondant que le Ministère ottoman et vous puissiez avoir dans ces contrées.»

Insuși *La Roche* scrie Ministrului, la Versailles, în 13 Iuniu 1782, cele următoare din București:

«Ayant rempli comme j'ai pu mieux, la tâche que M. le C-te de St.

Deci, N. Caragea pare hotărîtă a sta în bune relațiuni cu Austria, pe când curtenia și pe Francia. . . . Ori-cât ȋice St. Priest, că *din cauza timiditaței caracterului său (?) N. Caragea nu va avé legături cu Rusia*, noi nu ignorăm, că lucrul eși din contra. Dar acésta se va vedé mai la vale, la locul sêu. Aci vom, aminti numai că, N. Caragea, însoțind, după tratatul dela 1779, pre ministrul Turciei, ducând, la Petersburg tratatul ratificat de Pörtă, avusese ocaziune să fie cunoscut, la Curtea Rusiei și pôte chiar apreciat.

De aci vine, că nici Austria, nici Rusia, nici Francia nu vęd, cu ochi nefavorabili ajungerea *abilului* N. Caragea la tronul muntenes.

Priest m'avait donnée ci-devant en Pologne et de l'acquit de laquelle ce Ministre aura sans doute bien voulu rendre compte en son temps à V. Grandeur, j'attendais patiemment qu'on disposât autrement de moi, lorsque le nouveau P-ce de Valachie, à qui j'étais lié d'amitié depuis maintes années, est venu me proposer de m'attacher à sa personne, en qualité de secrétaire pour la correspondance étrangère. Quelque avantageux que soit ce parti et quelque pressé que j'aie été aussi de l'accepter, parce que mon traitement ne suffisait pas à la dépense que je ne pouvais me dispenser de faire, j'ai tardé de me rendre, et j'eusse fini par refuser si Mr. de St. Priest ne m'avait assuré en dernier lieu que V. Grandeur, instruite à temps de la chose, avait daigné y donner son approbation et jugé, qui plus est, que je pourrais être utile en Valachie à plus d'un égard.

«Je me mets conséquemment en devoir de vous faire, Monseigneur, mes très-humbles remerciements pour ce gracieux aveu qui seul me décidant à reprendre mon ancienne carrière, peut me mener à une petite fortune, et me garantir, en l'attendant, la continuation de la bienveillance comme de la protection de V. Grandeur, qui connaît mieux que personne le besoin que j'ai de l'une et de l'autre; car enfin, il n'y a rien de stable dans ce service-ci, et si les avantages que j'ai lieu de m'en promettre se réalisent, je dois m'attendre à les racheter par bien des désagréments, et Dieu veuille encore éloigner les dangers.» (Iurm. Vol. II, supl. I).

Puțin, mai târziu Caragea mai cere un, al, doilea secretar, francez, care să-l, servescă, sub La Roche. (Veđi Vol. II, supl. I., Doc. XXX).

Din Versailles se răsunde, lui de La Roche în 29 Septembrie 1782 (stil, nou):

«J'ai applaudi, Mr., au parti que vous avez pris de vous attacher au nouveau P-ce de Valachie, parce que je suis persuadé que la connaissance que vous avez des affaires de Pologne et de Russie peut vous rendre très-utile à la Porte ottomane qui se fie d'ordinaire aux Princes de Valachie et de Moldavie pour être instruite des choses qui peuvent l'intéresser dans ces deux Etats. Je sais d'ailleurs, Mr., que vous avez assez approfondi la politique qui convient à la Porte, pour maintenir votre Prince dans une modération qui puisse influer heureusement sur les dispositions du G. Seigneur.»

XXVI.

Le gâteau turc.

Tratatul¹ reînnoit de Turcia la 1779 este numai un² foarte scurt³ popas⁴ în mersul⁵ Rusiei spre Constantinopole. Ultimele victorii ale acesteia îi înţeşiseră pofta de întindere pe s⁶éma imperiului turc⁷. Identic⁸ apetit⁹ venise şi Austriei în urma acap¹⁰ărării lesnicio¹¹se a Bucovinei. Ultimele împărşiri ale nenorocitei Poloniei, la cari¹² avu parte şi Prusia, ar¹³ătaseră şi acesteia posibilitatea de noue dob¹⁴ândi. Francia şi Anglia cât¹⁵u mai puteau echilibra şi împedica noile planuri de extensiune teritoriale !

«Le gâteau turc» era calificat¹⁶u imperiul¹⁷ turcesc¹⁸ în diverse broşuri ce se publicară în anii aceştia, propin¹⁹ând²⁰u, diverse combinaţiuni pentru împărşirea *plăcintei*.

Anul²¹ 1782 se petrecu în pregătiri de război²²u în vedere secretă cu împărşela «*plăcintei*».

Nu avem²³u nici un²⁴ interes²⁵u a urmări pas²⁶u cu pas²⁷u şi di cu di între 1782—1792 mersul²⁸ înainte al²⁹u acestui plan³⁰u, care în parte l'a realizat³¹u Austria astădi, atribuindu-şi Bosnia şi Erţegovina, fără nici o cheltuială de ómen³²i şi ierbă de puşcă. În Europa centrală se forméază dou³³e curente politice : unul³⁴u care ar³⁵éta, că e o ruşine ca Turcia cea barbară să mai dăinuiască în Europa creştină şi cere alungarea Sultanilor³⁶ în Asia ; şi alt³⁷u curent³⁸u, care cerea menşinerea Turciei în interesul³⁹ echilibrului european⁴⁰. Voltaire, curtesanul⁴¹ Ecaterinei II, Volney, Carra, etc. sunt din curentul⁴² împărşirei «*plăcintei otomane*», iar Peyssonnel şi de Chénier în «*Révolution de l'Empire Ottoman*» se vor⁴³u pune în fruntea scriitorilor⁴⁴ ap⁴⁵ărători Turciei.

Nu vom⁴⁶u aduce aici citaţiuni din scrierile acestora, de óre-ce ele fură publicate puşini ani după 1782. Vom⁴⁷u reveni asupra lor⁴⁸u mai apoi.

La ani⁴⁹ 1783 numai avem⁵⁰u de semnalat⁵¹u alţi factori politici, mai puternici decât scrierile de specia celor⁵²u ce amintirăm⁵³u.

Intervenţiunea lui Frederik al⁵⁴u Prusiei în afacerile Orientului se făcu atunci simşită. În 3 August⁵⁵u 1783 regele scrie Ministrului⁵⁶u s⁵⁷eu

Gaffrin din Constantinopole și îi arătă minunată planurile Muscalilor și ale Austriacilor de a-și împărți plăcinta (gâtcău) turcăscă (1). Frederik deșteptă Europa asupra acestor planuri mari. Dar îndată *Carra* va propune să fie împăcată Prusia, dându-i-se și ei parte din «*plăcintă*», cum se va vedea mai jos.

În mijlocul acestor agitațiuni politice ale Austriei, Prusiei, Rusiei și Franciei, situațiunea Domnilor din Principate este foarte nesigură.

Mai pe față se dau aspirațiunile rusești prin memoriul remis Porții de ambadorul rusec, cu data din 19 Noembrie 1782 (2).

Prin acest memoriu, Rusia înțelesă cu Austria agită cestiunea Principatelor, spre a-și acoperi fapta urmărită în Crimeea, d'a contopi acea țară în pământul rusec. Dicea *Memoriul*, că Turcia, dela pacea din 1774, nu încetase d'a aduce stavile la avantajele ce Rusia dobândise prin acea pace. Între aceste stavile memoriul punea: procedările Turciei față cu Moldova și Valachia.

Prin art. 3 din *Memoriu* Rusia imputa anume Turciei, că nu încetăză de a călca legămintele ei în vedere cu Principatele. Rusia le-a restituit la 1774 Turciei cu condițiunea expresă, că libertatea și privilegiile acordate de Mahomet IV locuitorilor lor vor fi menținute în întregime și că Rusia va avea dreptul de a intercede în favoarea lor, Turcia însă este mereu gata a ruina aceste țări schimbându adese Domnitorii lor și aruncându asupra lor sarcini, cari apasă pre bieții locuitorii.

Rusia, sprijinită de Austria, cere deci Turciei, prin «*Memoriu*», ca «Moldova și Valachia să fie tratate conform cu pacea din 1774 și, ca să nu mai fie nici o echivocitate, să se esplice Turcia cu Rusia asupra tributului ce Principatele vor avea de plătit pe viitor, cum și despre oborirea sarcinilor introduse prin violență și abusuri (3).

(1) *Iur.* Tom 6, pag. 403.

(2) Vezi *Memoriul* prezentat Porții de trimesul Rusiei asupra abuzurilor din Principate, în 19 Noembrie 1782.

(3) Dès la conclusion de la paix, la conduite de la Porte ott. démontrait continuellement son désir de mettre des entraves aux avantages que la Cour Impériale de Russie avait acquis à si juste titre par le traité signé à Kaïnargik

Rusia, care de abia semnase noulă tratatŭ dela 1779 se pregătea pentru unŭ nou războiŭ stabilindŭ înțelegere secretă cu Austria și căula pentru acēsta orî-ce pretexte. Rusia căuta aliați, nu numai la Viena, ci și în Veneția, precum se vede acēsta dintr'o scrisore din 10 Septembrie 1782 a lui Caragea către Pôrta Otomană. Din Viena aŭ venitŭ informațiuni lui Caragea, că Austria trimete câte-va regimente la fruntariile Turciei sub pretextŭ de a stârpi hoțiile ce se făceau pe acolo.

le 10 Juillet 1774. Les difficultés qu'elle a faites sur le passage des vaisseaux marchands russes de la mer Blanche dans la mer Noire, les troubles passés en Crimée, ses procédés à l'égard de la Moldavie et de la Valachie, joints à plusieurs autres faits et circonstances, ont suffisamment fait connaître ses intentions de vouloir éluder ses engagements.

En concentrant ainsi les différents procédés de la Porte, les griefs de la Cour Impériale de Russie contre elle se réduisent essentiellement aux trois points suivants :

2º — Que la Porte ottomane ne cesse de contrevenir à ses engagements vis à vis de la Moldavie et de la Valachie. Il est notoire que la Cour Impériale a rendu ces deux provinces par le traité de Kainardgik sous la condition très-expresse, que la liberté et les privilèges de ses habitants subsisteraient en entier, et qu'en leur faisant éprouver d'un côté tous les ménagements possibles, il serait réservé de l'autre à la Russie le droit d'intercéder pour eux. Mais, malgré cette stipulation et quoique la Sublime Porte se soit engagée à conserver à l'une et à l'autre Principauté tous les privilèges dont elles jouissaient sous le règne de Mahomet IV, elle est prête à les ruiner par des changements fréquents d'Hospodars aussi bien que par de différentes autres charges et oppressions qui en accablent les pauvres habitants.

S. M. l'Impératrice de Russie a résolu d'employer encore le seul et dernier moyen qui lui reste pour l'arrangement définitif de ses affaires avec la Sublime P.: Celui de se joindre avec S. Majesté l'Empereur des Romains son intime et fidèle allié qui, en égard au voisinage de ses Etats et à l'union parfaite qui subsiste entre les deux Cours Impériales ne peut envisager avec indifférence cet état de choses, pour faire à la Porte ottomane, par le Sous-signé, conjointement avec le Ministre de S. Majesté l'Empereur, une représentation énergique renfermant les derniers termes de ménagement et de condescendance auxquels S. Majesté l'Impératrice veut bien se prêter par rapport aux griefs susdits.

3º Que la Moldavie et la Valachie soient traitées conformément à la paix de 1774, et pour ôter tout équivoque là-dessus, que l'on s'explique sur le tribut qu'elles auront à payer à l'avenir, ainsi que sur l'abolition des charges introduites par violence et par abus. (Iurm. T. II supl. I, pag. 22.)

Caragea avca la Viena mai mulți agenți secreți și între aceștia pe Abatele Ayola. Acesta în 29 Noembrie 1782 scrie Domnitorului, că Austria la primul semnal va lucra în înțelegere cu Rusia contra Turcilor (Iurm. Tom. VI, pag. 376.) E probabil ca spionii ori agenții lui Caragea îi dădea numai acele informațiuni cari convenia lui Kaunitz să ajungă prin Caragea la Constantinopole. Și asemenea informațiuni mai tot-d'a-una false se plăteau de Caragea foarte scump.

Ayola în Ianuarie 1783 îi cere 1.000 de galbeni, ca dără o putea descoperi, cu ajutorul lor, decă pregătirile de război ale Austriei sunt serioase, ori numai cu scop de amenințare ?

Franța simțind înțelegerile dintre Rusia și Austria căuta să consilieze pe Pörtă de a evita războiul, satisfăcându cererile Rusiei (1).

Francia îndemnă din nou pe Turcia în 1782 Noembrie, să cedeze (2).

(1) Iurm. Doc. 38, 39, 40, 41, pag. 23 și 24.

În 22 Maiu 1781, deja scrisese St. Priest : «L'état de faiblesse où cette nation est réduite, est une raison pour que la France ne puisse contracter d'alliance avec elle.» Apoi să nu se împingă Turcia la un război. . . . «nous venons de voir comment s'est faite et terminée la dernière guerre avec les Russes. Il en serait au moins de même avec la Maison d'Autriche, la puissance contre laquelle il semble que nous puissions nous trouver dans le cas de désirer une diversion de la part des Turcs.» St. Priest nu dorește să începă Turcia război cu Austria, că acesta va profita spre a-i cuceri provinciile, «principalement celles qui lui assureraient le cours du Danube et un débouché sur la mer Noire. Elles me paraissent tellement à sa convenance que je ne puis penser qu'elle ne les convoite souvent . . .»

(2) *Office remis à la Porte par M. de St. Priest le 24 Novembre 1782.*

«Le concert des deux Cours Impériales pour exiger de la Porte les 3 articles y mentionnés rend inutile l'examen de la question de droit»

«Mais on espère démontrer à la Sublime Porte qu'elle trouvera des avantages réels, dans la nécessité où elle est, de les accepter.

«Le premier article regarde le libre transit de la mer Blanche à la mer Noire de toutes marchandises du cru de la Russie.

«Le troisième article qui rappelle les stipulations du traité de Kainardgi en faveur des Principautés de Valachie et Moldavie produira aussi l'avantage de soulager ces deux fertiles provinces des vexations particulières que notoirement elles souffrent au détriment de la culture et des subsistances que Constantinople en recevait sans cela en bien plus grande quantité.

Grație acestor consilii, pe la începutul anului 1783 se credea încă în posibilitatea menținerii păcei, cu toate că această credință a fost de foarte scurtă durată, căci la Petersburg clocea planul unor combinațiuni politice năoă orientale. Era vorba ca Potemkin să capete corôna țorilor românesce unite și să devină regentul imperiului grec restabilit, până la majoritatea Principelui Constantin.

Se publică, cum am ăisă, către anii acestia un număr considerabil de broșuri propunându împărțirea Imperiului turcesc. Se cuvine a ne ocupa de una mai alesă cu titlul : *Essai particulier de politique dans lequel on propose un partage de la Turquie europécenne par Monsieur C****. (Constantinople ? 1787).

Autorul acestei broșuri este însuși vestitul Carra, cum rezultă din nota dela pagina 4, unde vorbind de Principate, ăice că : « *On donnera bientôt une histoire complète des deux provinces de Valachie et de Moldavie,* » istorie, care, precum se scie, a și fost publicată de Carra. Acesta propune isgonirea Turcilor din Europa și împărțirea țerei lor (1).

« Il reste à observer à la Sublime Porte, que si les deux Cours Impériaes exigeaient même davantage, il serait très-imprudent de s'y refuser. Pourrait-elle se dissimuler qu'en cas de rupture ses provinces de Valachie et de Moldavie seraient envahies sans coup férir par les forces autrichiennes qui pourraient même aisément devancer au Balkan les armées ottomanes toujours lentes à se rassembler. D'un autre côté, la flotte occupée à la défense de la mer Noire, ne laisserait-elle pas la Blanche à la merci des escadres Russes ? »

« On croit devoir, en finissant, prendre la liberté d'inviter la Sublime Porte à déclarer immédiatement par écrit aux Ministres des deux cours impériaes son acceptation pure et simple des trois articles proposés. »

(1) « Je conviendrais de livrer et abandonner à la maison d'Autriche la Valachie et la Bulgarie jusqu'aux montagnes du Balkan qui sont les frontières naturelles de la Rumélie et de la Thrace ; avec la Servie où est Belgrade, la Sclavonie et la Bosnie, sans y comprendre la ville de Raguse. Au Roi de Prusse, la Moldavie et la Bessarabie ; tout cet espace entre le Niester et le Danube jusqu'à leurs embouchures dans la mer Noire, en passant par la Pologne mineure, la Russie rouge et l'Hație dont il aurait un terrain de quinze milles de large ; et en remontant le long de la Prusse occidentale, par un terrain également de quinze milles de largeur, jusqu'à Dantzik qui serait aussi partie de son domaine, comprenant d'un autre côté, dans ce même partage, la Courlande et la Samogitie, par la raison que les pays ci-dessus nommés ne suffiraient point pour le maintien de la balance politique de l'Europe. »

A la France l'Isle de Candie, celle de Chipre, la Morée, le Négropont et une grande partie des Isles de L'archipel grec.

Carra cere, ȱicemȱ, supresiunea Turcilorȱ din Europa ȱi nu ȱn favȱrea naȱionalitȱilorȱ din peninsula Balcanicȱ ȱi din Principato, ci spro folosulȱ Veneȱiei, Austriei, Prusiei ȱi Rusiei.

ȱn mijloculȱ acestorȱ planuri ȱi cioplituri de state, Rusia ȱi Austria continuauȱ pregȱtirile lor de rȱsboiȱ.

Pe de altȱ parte ȱnsȱ Rusia anexa ȱerile tȱtȱresci ale Crimei (1). ȱncȱ din Mart. ȱmbra svonulȱ, cȱ principele Potemkin ȱi-a vȱndutȱ totȱ ce poseda ȱn Rusia, pȱnȱ ȱi palatulȱ ȱi diamantele, jurȱndȱ, cȱ nu se va mai ȱntȱrce la Petersburg, pȱnȱ nu va fi suveranulȱ ȱerilorȱ de la Dunȱre (2).

Cu tȱte aceste simptome de rȱsboiȱ, ambasadorulȱ Franciei din Constantinopole, prin raportulȱ sȱu din 17 Iulie 1883, totȱ mai credea ȱn posibilitatea neizbucnirii ostilitȱilorȱ pȱnȱ ȱn anulȱ urmȱtorȱ, cȱci Franȱa sfȱtuia, cum vȱdurȱmȱ, pe Pȱrtȱ sȱ nu ȱncȱpȱ iar rȱsboiulȱ (3). Regele de Prusia ȱndemnȱ ȱi elȱ pe Turcia la o alianȱȱ cu dȱnsulȱ, iar Sultanulȱ nu primia acȱsta decȱt cu condiȱiune ca ȱi Franȱa sȱ fie ȱn alianȱȱ.

Franȱa ȱnsȱ refuza sȱ se alieze cu unȱ statȱ aȱia de slȱbitȱ ca alȱ Turciei, dar nu mai puȱinȱ, recunȱscemȱ, cȱ guvernulȱ din Versailles

Quoique j'aie dȱmontrȱ que la Russie fȱt des quatre principaux Empires de l'Europe. le plus vaste et eȱt le plus grand nombre d'hommes ; cependant la politique voudrait en ce cas lȱ, soit pour la dȱdommager de la cession de la Courlande, soit pour d'autres causes, que cette puissance s'ȱtendȱ encore dans la Crimȱe et occupȱt tout le pays entre le Boristȱcne et la mer d'Azof, celui oȱ est situȱ Oczakow jusqu'ȱ la rive occidentale du Niester et aux frontiȱres de Podolie. Il ne serait pas juste, en politique s'entend, que l'Angleterre fȱt comprise dans ce quadruple partage. Elle possȱde un si grand domaine sur les mers des deux Indes que ce serait ȱvidemment la rendre maȱtresse de tout le commerce de ce globe, que de lui accorder une part au partage de l'Empire Ottoman. Quant ȱ la Hollande, il lui est inutile d'avoir des possessions et des ports dans la Mȱditerranȱe. L'industrie infatigable de ses caboteurs la met dans le cas de faire le commerce indiffȱremment partout. D'ailleurs cette Puissance n'est point en ȱtat par sa population de former des colonies dans ces parages mȱridionaux ; et ses trȱsors sont assez grands pour balancer par leur poids seulement l'une des cinq Puissances ci-devant dȱsignȱes.» (Essai particulier de politique, pag. 27.)

(1) Doc. 46, pag. 26 Hurm.

(2) Doc. 44, pag. 25 Hurm.

(3) Hurm. Vol. II, supl. I, pag. 27.

se îngrijea de consecințele desființării imperiului turcesc. Așia la 26 Martie 1780 se prezentase la Versailles unŭ memoriŭ în care se arăta ce ar resulta pentru Turcia și pentru Europa din întinderea Austriei peste Dunăre. Dicea memoriulŭ «Quel parti l'Empereur ne tirerait-il pas du Danube s'il en possédait le cours jusqu'à son embouchure, s'il devenait maître d'établissements sur la mer Noire? Ces nouvelles acquisitions... réprendraient la vie en Hongrie et dans ses pays héréditaires qui languissent maintenant faute de débouchés... En supposant qu'il se proposa d'abord pour bornes à ses conquêtes... les rives du Danube... peut-on croire que les faibles Sultans défendissent longtemps leur capitale, le reste de leurs provinces européennes contre une puissance formidable et qui les accablerait dès qu'elle le voudrait? On ne pourrait guère se flatter que ce moment tardât à arriver dès que l'Empereur serait parvenu jusqu'à la mer Noire. Maître ainsi depuis les bouches du Niester jusqu'à l'extrémité du golfe Adriatique, quelle masse énorme pèserait alors sur le reste de l'Europe? On ne peut y penser sans effroi...»

Față cu acestŭ pericolŭ ce memoriulŭ constată din întinderea Austriei, s'ar fi cuvenitŭ să se fiă constatatŭ și pericolulŭ decă în locŭ de Austria s'ar fi întinsŭ la Dunăre celăl-altŭ vecinŭ alŭ nostru, Rusia. Francia, ca și astăzi, făcea o greșelă: vrëndŭ să combată pe Austria (astăzi pre Germania), căuta a se apropia de Rusia.

Cu totă acéstă greșelă, în care până în fine Francia totŭ nu cădu, la Versailles se cristalisa ideea, că salvarea Turciei și a Europei de panslavismŭ și de pangermanismŭ stă în aceea, de a se crea între aceșli doi mari factori politici unŭ statŭ noŭ, compusŭ din principatele române (1).

Rusia prinse planulŭ în sborŭ și căută unŭ momentŭ să-lŭ realizeze în folosulŭ ei. Vomŭ vedé pre Impărătésa Ecaterina urmărindŭ acestŭ planŭ până la pacea dela 1792. Decă nu unŭ statŭ, care să coprindă pre Români și totă peninsula Balcanică, sub coróna Kneazului Con-

(1) «Il devient tout aussi intéressant pour la Russie que pour nous, que ce soit un peuple faible... qui garde les clefs de la mer Noire...» D'aceea Rusia și Francia... trebuie «s'opposer à tout agrandissement de ce côté de la Maison d'Autriche, dont la puissance peut être inquiétante....»

stantin (1), cel puţin Ecaterina voia un regat român în favoarea lui Potemkin.

Urmărind asemenea planuri se făcu de Rusia mari pregătiri de război şi se întăresc pretenţiunile ei la Constantinople, între anii 1779—84. Dar despre aceste vom vorbi mai la vale (2).

(1) Cât pe ce Franţa să admită acest imperiu în favoarea principelui Constantin fiul marelui duce al Rusiei :

„On ne peut nier, Mr, que le projet des deux Cours impériales de renverser l'Empire ottoman ne paraisse gigantesque et qu'il ne semble même dans son succès dangereux pour la monarchie autrichienne, par le rapprochement de l'Empire russe dont le volume est déjà démesuré ; mais il n'est peut-être pas impossible que les intérêts des deux Puissances ne se concilient. En examinant la carte de Danville, intitulée 3-e partie de l'Europe, on y voit que l'Empereur s'adjugeant la Valachie, la Moldavie, la Serbie, la Rascie, la Bosnie et l'Herzégovine aurait pour frontières de ses Etats, depuis la mer Noire jusqu'au Golfe Adriatique, cette chaîne de montagnes que les Turcs nomment le Balkan. On y observe encore que cette énorme extension ne serait cependant qu'un arrondissement et que le cours entier du Danube offrirait à cet Etat, par la mer Noire et la Propontide, des débouchés des denrées, qui manquent aujourd'hui à la Hongrie et la Transilvanie. En formant de ce qui est en de-ça du Balkan, c'est-à-dire de la Valachie, l'Albanie, la Grèce, la Morée et l'Archipel une souveraineté en faveur du P-e Constantin II, fils du Gd. Duc de Russie et l'établissant à Constantinople, on éviterait la réunion de l'Empire Grec à l'Empire Russe, que la politique autrichienne n'aurait pu admettre.“

St. Priest, din Constantinople 16 Februarie 1782 (1).

(2) În 1783 Iuliu se mai propuse împărţirea «plărintei» astă-fel :

«L'invasion de la Turquie est facile à exécuter par les deux puissances qui la menacent et ce ne doit pas être l'affaire d'une campagne si le G. S. n'est pas secouru. Le partage de cet Empire, doit donc être le but qu'elles se sont proposé et on estime que les raisons de convenance le détermineront ainsi qu'il va être expliqué.

«La Russie aura dans son lot la Moldavie jusqu'au Danube, les Tartares d'Oczakow, la petite Tartarie, la Crimée, et il n'est pas hors de vraisemblance de croire que dans la suite, la Circassie, la Georgie et la majeure partie du pays entre la mer Noire et la mer Caspiană, ne passent sous la domination de cette puissance ainsi que le commerce de la Perse, de l'Inde et de l'Asie.

«L'Empereur aura pour sa part tout le pays, depuis le Danube jusqu'à Constantinople et la Méditerranée, ce qui comprend la Valachie, la Bulgarie, la Serbie, la Romanie, la Livadie et la Morée.» (Iurm. Vol. II, supl. I, pag. 28. Veđi în anexă două alte proiecte asemenea).

(1) Iurm. Vol. II, supl. I.

XXVII.

Iarăși afacerea Consulatelor.

Amă vădută insistența pusă de Rusia pentru a dobândi recunoșterea lui Lascaroff ca agentă ală său pentru cele două provincii române. In 15 Iuniă st. n., 1782, Laroche, secretarulă lui Caragia, scrie Ministrulă franceză de Vergennes, că deja e stabilită la București consulă rusescă și că acesta se pregătesce a numi vice-consulă prin diferitele scale din Bugiac și din ambele principate Moldova și Muntenia.

La finea anului 1782 Rusia înlocuesce pre Sergiă Lascaroff în consulatulă din Principate prin Ioană Severină (1), care cu mai multă ener-

(1) Fermanulă *Padișahului* cătră *Voivodulă din Moldova* și acela din *Muntenia* și cătră *Pașilă din Oczakov, Bender și Hotin*, ordonându-le a da onorurile cuvenite Consululă generală pentru Principatele danubiane Iwan Severin, Decembrie 1782.

(Din Archiva Ces. Reg. din Viena.)

Traduction littérale du Ferman qui accompagne le Bérat.

Contenu du Toura du Sultan Abdul Hamid Han, fils du Sultan Ahmed Han toujours victorieux.

«Commandement Impérial adressé aux Pachas d'Oczacoff, de Bender, et de Chotin, à tous les juges et leurs vicaires, qui se trouvent dans les trois Provinces ci-dessous spécifiées, et aux Princes de la Moldavie et de la Valachie.

«Soit notoire à Vous ci-dessus mentionnés après que mon présent Comandement Impérial Vous sera parvenu, comme quoi le plus illustre parmi les Grands de la Nation Chrétienne, l'Envoyé de la Cour de Russie, résidant auprès de ma Sublime Porte, Chevalier de Bulhaszow (dont la fin soit hereuse) ayant notifié à ma Sublime Porte, par un mémoire muni de son cachet, que le noble Russe Assesseur Serge Lascaroff, qui par un Bérat Impérial avoit été fait consul général pour vaquer aux affaires des marchands et passagers Russes qui vont et viennent, tant par terre et mer, que par des fleuves, dans les provinces de la Bessarabie, Valachie et Moldavie, qui selon qu'il a été convenue résident en Boucharest pouvoit toutes les fois qu'il le croiroit nécessaire pour les affaires du commerce aller et résider à lassi et en général dans tel autre endroit que ce soit de ces trois Provinces, sans que personne puisse l'en empêcher, venoit d'être rappelé par sa cour pour être employé ailleurs, et qui sa place étant restée vacante, il avoit été donné le Bérat Impérial, portant que le conseiller de cour Iwan Severin, Noble Russe, avoit été conformément au Traité et de la manière de son prédécesseur, fait à la place de ce dernier, consul général dans les susdites trois provinces de la

gie decât Lascaroff, să agite Principatele și pre creștinii contra Turciei.

Am vădit că Austria nu întârzie a cere să aibă și ea consul în Principate. În Iunie 1782 se lățise scirea în București, că o să sosescă curând de la Viena un fel de Consul, sub titlu de «*secretar aulic* (1).»

Acel cine-va este Raicevici (2) Raguzeanul «ci-devant secrétaire du Prince de Valachie déposé. Cet homme est déjà arrivé à Bucharest. Des lettres de Raguse disent qu'il y a écrit que l'Empereur l'avait nommé son Consul dans les trois provinces. Quoiqu'il en soit, l'internonce n'a point fait demande d'un Bérat pour ce prétendu consul (3).»

manière ci-dessus spécifiée, a demandé qu'il Lui soit donné un commandement Impérial pour que le dit Noble Russe conformément au sacré Bérat, qui lui a été accordé, puisse entrer en fonction de son consulat, que contre le contenu du Bérat on ne lui fasse la moindre molestie; qu'on ne s'ingère point dans les affaires, qui regardent son consulat, et que toutes les fois qu'il trouvera nécessaire, par rapport aux affaires du commerce de son consulat, d'aller ou demeurer avec sa suite dans tel endroit que ce puisse être des susdits lieux, qu'on ne lui fasse aucun obstacle. En conséquence de quoi, mon présent commandement Impérial Lui a été accordé afin qu'il puisse entrer en fonction de sa charge de la manière ci-dessus spécifiée. Et j'ordonne que quand le consul arrivera avec le présent commandement Impérial, Vous ci-dessus nommés devez Vous comporter selon son contenu au quel on doit obéir. C'est ce que Vous devez savoir et prêter foi à ce signe sacré. Donné à Constantinople au commencement de la lune Iafar l'an 1197. C'est à dire vers la fin du Décembre 1782. (Vomă vedé mai departe modul cum Ivan Severin a fost primit la București).

(1) «Avec le titre de Secrétaire aulique actuel de la Cour Impériale et Royale serait envoyé pour protéger et diriger le nouveau commerce qu'on se proposerait d'ouvrir à la faveur des cours du Danube, du Sireth et du Nicster; même déjà un Vaisseau nouvellement construit est parti de Vienne avec une riche cargaison en manufactures de l'Autriche pour Kilia-Nova, où l'on établira un comptoir. — Un second, chargé de vins et d'eaux-de-vie de la Georgie, suivra de près ce premier pour la même destination. Le tout sera réparti delà, tant pour Cherson, où il y aura un autre comptoir, ainsi que pour Constantinople. Nous ignorons au reste jusqu'à présent si la mission de ce quelqu'un sus mentionné est avouée ou non par la Porte Ottomane, ce qui ne laisse pas de nous embarrasser.»

(2) Veđi despre Raicevici ce ȋice Sultzer în opera sa despre Principate. — Sultzer a fost rivalul și competitorul lui Raicevici la Consulatul austriac, de aceea îl și cam maltratază.

(3) Hurm. Tom. II, supl. I. Doc. 34. Veđi și actele din Tom. VII relative.

Introducerea lui Raicevici ca agent comercial al Austriei nu prea a fost lesne primită de Domnitorii Principatelor.

Temerea care oprise pe Turci de a primi înființarea de Consulate în țera română, fusese legitimată îndată cu sosirea lui Lascaroff. Acesta devenise centrul de gravitare al tuturor boerilor. Salónele noului agent fură mereu pline de aceștia. Lucrul începu a dispăce Domnitorilor și îi vom vedea intrându în luptă fățișă cu ambii agenți rusești și austriaci.

XXVIII.

Mazilirea lui Constantin Moruzi. — Alexandru Mavrocordat Deli-Bey.

Incuragiat în primele momente de rezistență Turciei de a primi pe Lascaroff, Constantin Moruzi avu ocaziune de a fi nemulțămît și de purtarea acestuia în Principate, de intrigele ce țesea cu boerimea.

Rusia nemulțămîtă și dînsa de Constantin Moruzi, intriga la Constantinopole, pentru mazilirea lui, sub cuvînt, că Domnitorul Moldovei a primit rău pe Lascaroff în Iași.

În curîndu aceste intrigi voru dobîndi rezultatul urmărit. După 4 ani și câteva luni de domnie, Constantin Moruzi se vede mazilit.

St. Priest în nota trimisă la Versailles cu data: Constantinopole 10 Iuliu st. nou 1782, vestesce mazilirea lui Constantin Moruzi, după intrigele Rusiei(1).

În locul lui C. Moruzi Pórta numesce Domn pre Alex. Mavro-

(1) «Le Prince de Moldavie vient d'avoir sa déposition. Je ne sais encore si elle est volontaire. On soupçonne ici qu'ayant assez mal reçu à Jassy le Sr Laskarow, l'envoyé de Russie s'en sera plaint et qu'on y aura fait droit en révoquant le Prince pour profiter de l'occasion d'annuler l'accord entre les deux Puissances, où la Porte s'est engagée à laisser les Princes en place leur vic durant s'ils se conduisent bien. Le successeur est fils du Prince Constantin Mauro Cordato, qui fut tué au commencement de la guerre dernière contre les Russes.»

cordatū, feciorulū lui Const. Mavrocordatū. Acestū Domnitorū purtă, în unele scrieri și numele de Deli-Bey. Drăghici esplică acestă poreclă, fiindū-că «era furiosū și neastîmpăratū.»

Scurta domnie a acestuia, Drăghici o împlă numai cu plimbările lui *tiptilū* prin orașū, ducendū falanga după elū, ca să bată la tălpi pre măcelarii și brutarii, cari vindeau marfă rea, seū cu cumpene strâmbe. Pe tótă ȕiua Domnitorulū arunca care de pâne și de carne pe ulițe pentru pedepsa neguțătorilorū abătuți. «Deci, ori cînd eșia Deli-Bey în tiptilū, vedeai sărăcimea âmblandū după dînsulū cu cîrdulū să agonisescă ceva.»

Dcă este să credemū pre Drăghici, apoi nu numai neguțătorii înșelători aveaū să tremure de frica lui Deli-bey, ci și diferiți slujbași, cari n'au cutezatū să ia nici măcarū o para milă pe cît timpū domni Deli-Bey Alex. Mavrocordatū.

Dar acestă nu făcea trēba boerimeī. De aceea ei intrigară, prin consululū rusescū, și e probabilū și prin agentulū Raicevicī.

Drăghici spune, că boerii au îndemnatū pre neguțătorī să proteste contra procedărilorū Domnitorulū față cu ei. Neguțătorii declară, că sub nici o amenințare nu vorū mai cîntinua comerciulū lorū.

Sprijinindu-se pe reclamațiunea neguțătorilorū, boerii ducū o campanie energică contra Domnitorulū.

Acestū răshoiū tainicū purtatū de boeri contra lui Alex. Mavrocordatū este ajutatū și de conflictulū Domnitorulū cu Raicevicī agentulū austriacū.

Intre mēsurile administrative luate de Alexandru Mavrocordatū, se cuvine a aminti cele următoare :

1. Evreii fuseseră scoși din sate de Grigorie Alex. Ghica încă din prima domnie și asemenea la a 2-a, opriți fiindū de a lua moși în arendă ori a ține cîrciume, din causă că îngenuchiaū satele cu încărcătura datoriilorū pe bēuturi.

Aceste mēsurī le conservase și C. Moruzi (1).

Venindū Domnū noū Alex. Mavrocordatū, Evreii speră a dobândi dela

(1) Veđi Arch. Rom. T. II, pag. 181.

elū revocarea dispozițiunilor de prohibițiune a stabilirei lorū prin sate Domnitorulū trimite cererea lorū la Divanulū țerei și boerii divaniști prezintă la 24 Noembre 1782 anafora către Domnitorū, prin care facū istoriculū acesteia mēsurī importante administrative și economice și propunū Domnitorulū menținerea ei în interesulū sătenilorū (1).

Domnitorulū Alex. Constantinū Mavrocordatū pune asupra acesteia anaforale în 28 Noembre același anū, rezoluțiunea următoare :

«Fiindū-că Domnia mea voimū ca toți să aibă liniște și dreptate în țera acēsta și de către nime violenți și jăfuiți să nu fie, pentru aceea Domnia mea hotărîmū, ca jidovii cāți se află în țera acēsta, să locuiască prin târguri, după cum sunt așezați și cu dreptate să-și caute alșverishulū lorū ; iar prin satele țerei nici de cum să nu fie volnici a locui, nici a face alșverishū cu vîndare de beutură și orîndări prin sate, căci cu violenție îi păgubescū și jăfuescū (pe locuitorii), întărindu-se acēstă anafora cu a noastră domnēscă pecete.»

Cestiunea opririi Evreilor de a locui prin sate a rămasū până astăzi la ordinea zilei, dar nu se cuvine a-i da alte explicațiuni, cum s'au încercatū chiar în zilele noastre unii din Evrei, voindū să probeze Europei, că Românii sunt capabili de persecuțiuni religioase. Astăzi ca și acum 100 ani îndărătū, cestiunea Evreilor era o cestiune economică și socială și când boerii Divanului lui Alex. Constantinū Mavrocordatū (2), cari aveau personalmente de câștigatū din arendarea cărciumilor și moșiilor la Evrei, propunū ei înșiși mēsură prohibitivă, istoriculū are ocaziune plăcută și destul de rară, de a lăuda acēstă faptă a boerilor divaniști.

2) O altă mēsură totū de natură economică a fostū desființarea velniților producători de *horilcă*, adecă de rachiu distilatū din bucate. În Maiū 1783 mai mulți locuitori cerū Domnitorulū voie să facă velnițe, pe cāndū alți locuitori s'au jăluitū lui Alex. Mavrocordatū și au

(1) Veđi anexa după Arch. Rom., Tom. II, pag. 179—182.

(2) Boerii Divanului lui Alex. Constantinū Mavrocordatū de la începutul anului 1783 sunt Marele Logof. Dimitrie Sturdza, marele Logof. Constantinū Rosetū, Vorn. Nicolae Rosetū, Vorn. Niculache Canta, Vorn. Gh. Sturdza, Vorn. Lascarache Rosetū, Hatmanulū Constantinū Rosetū, Vorn. Iancu Caragea, Post. Alexie Mișoglu, Vist. Matei Canta și Banulū Nicolae Balșū.

cerut să nu se facă velnițe, căci este lipsă de pâne. Domnitorul convocă la Mitropolie nu numai pe boerii divaniști, dar și pre unii din foștii divaniști (1) și le ordonă să-și supună referat de cele ce vor crede de cuviință în cestiune.

Adunarea acesta, ore-cum extraordinară, resolvă întrebarea cerându desființarea și a velnițelor existente, «ca să se desrădăcească cu totul o răutate ca acesta din pământul nostru.» Boerii amintesc cum locuitorii căpătându mai bun preț pe bucate la velnițe, ca să aibă dreptul d'a le vinde la acestea, turnau apă prin gropile unde păstrau bucatele de le strica, căci sub Domnia anterioară, a lui Moruzi, numai bucatele stricate puteau fi vândute la velnițe. De aci urma lipsa de bucate în țară. Boerii mai constată, că nu este o pagubă pentru sătean de a nu bea horilcă «fiindcă în locul horilcei aice se face rachi, care este și cea mai bună băutură decât horilca, căci se face din perje, prune, din tescovine, din drojdiile vinului și din vinul ce se strică și nu este bun de băut (2).»

3. O altă măsură luată sub Domnia lui Alex. Mavrocordat privește stîrpirea hoților din țară. Domnitorul provacă Divanul prin țidulă Domnăscă să-i propună măsurile prin care se poate stîrpi hoții, cari se arătasera în primă-veră anului 1783, în număr mare. Boerii adunându-se propun Domnitorului o specie de *nizam*, pe care Domnitorul, în 24 Mai 1783, după două zile îl aprobă întocmai. Prin întâiul punct al acestui nizam boerii ceru pedepsa cu spânzurătoare a tuturor hoților dovediți că au făcut ucidere «*spre veghiarea și altora*. Căci pedepsa morții înțelepțesc și înfrânăză pe cei mai mulți.» Prin punctul al doilea se dispune, ca furi de vite și de alte furtașaguri mari, la prima dată să plătescă totă paguba și să sufere închisore în temniță, certându-se cu bătaia după vinovăție. După acesta să se trecă fapta într-o anumită condică și apoi să se elibereze pe cheazăsie. La casă de recidivă furul va fi bătut pe toate stradele Ia-

(1) Așa erau Ioan Cantă fost Logof. mare, Lupul Costache fost mare Vornic, Ioniță Cantă fost mare Vornic, Iordache Balș mare Visternic, Iancu Cantă mare Visternic, Iordache Cantă Spătar, Depasti Spătar.

(2) Vezi anexa după Arch. rom., tom. II, pag. 183—187.

şilorŢ şi apoi datŢ pe unŢ timpŢ la grŢpa ocnei. Iar cŢndŢ şi a treia ŢrŢ va fi prinsŢ ca furŢ, boerii cerŢ sŢ fic pedepsitŢ cu mŢrtea. Gazdele furilorŢ icaŢ aceeaşi pedŢpsŢ ca şi inşii furii. Satele unde se inţŢmplŢ o hoşie, seŢ ucidere, sunt constituite rŢspunşŢtŢre, dŢcŢ nu aflŢ pe furii seŢ ucigaşii.

Printr'acestŢ nizamŢ boerii divanişii inşii constitue unŢ vechiŢ dreptŢ seniorialŢ. Nicii unŢ sŢteanŢ nu are voie sŢ Ţmble in şŢrŢ la trebile lui decŢt munitŢ de unŢ biletŢ de identitate, numitŢ rŢvaşŢ, dela stŢpŢnului satului. FiindŢ-cŢ erau şi sate fŢrŢ de boerii ca stŢpŢni, asemenea rŢvaşe puteau fi date in asemenea sale de cŢtre preotŢ, seŢ de vornicelŢ.

In fine DivanulŢ cere, ca sŢ alŢgŢ dintre *slujitorii* şinutului OrheiŢ şi alŢ Sorocei, «cŢşii ŢrŢ fi de trebuinşŢ» Ţmeni vrednici, cu armele lorŢ şi cu zapcii dintre dinşii şi aceştia unişii cu din *Levenşii*, prin scirea Hatmanului, «sŢ se rŢnduiascŢ pe la locurile unde se va socoti de trebuinşŢ, ca prin marafetulŢ ispravnicilorŢ de pe acolo sŢ Ţmble dupŢ tŢlharii sŢ-i prinşŢ(1).»

Al. MavrocordatŢ n'a fostŢ mazilitŢ in urma nemulşŢmirilorŢ boeri-meii, ci din cauza energiceii sale purtŢri in cestiunea inşinşŢreii Consulatului generalŢ austriacŢ in persŢna lui Raicevici.

SŢ inregistrŢmŢ ŢncŢ principalele acte cu referinşŢ la acŢstŢ cestiune, atŢtŢ din partea lui Caragea cŢt şi a lui Al. MavrocordatŢ.

FŢrte curŢndŢ dupŢ sosirea lui Caragea in Bucureşii aflŢ, cŢ Austria, urmŢndŢ in acŢsta pre Rusia, şine sŢ aibŢ şi ca unŢ agentŢ specialŢ comercialŢ in Principate. Ia 9 Iulie 1782 Caragea scrie Vizirului o notŢ prin care arŢtŢ cŢ Raicevici, care 7—8 Ţnii fusese in serviciulŢ lui Ipsilante-VodŢ, e unŢ ŢmŢ rŢş, viclenŢ şi intrigantŢ şi dŢ a inşelege, cŢ fuga copiilorŢ fostului DomnŢ a fostŢ *ticluitŢ* de elŢ. DupŢ acŢstŢ fugŢ Raicevici «*s'est echappŢ Ţ Vienne*», unde nu inşetŢzŢ pŢnŢ acuma a aprinde scŢnteile discordiei şi a inştrebuinşŢa totŢ timpulŢ seŢ la instigŢri şi machinaşuni(2).

(1) Arch. ist. II, pag. 187—190. Veşii anexa la acŢstŢ paginŢ.

(2) Hurm. T. VII.

Pre acestu omu Austria voesce a-lu numi Consulă generalu în Principate, dar *«pour ne pas exciter tout d'un coup les soupçons de la S. P.»* se abține de o cam dată de a conferi lui Raicevici altu titlu decăt de *«secretarū»*. Raicevici va pleca de la Viena peste vr'o dece zile și va veni la Bucuresci, cu misiunea de privilegiatoru alu navigațiunii pe Dunăre și alu afaceriloru supușiloru austriaci. Decî, dise Caragea, totu ca și *Consulū* are a funcționa, după cum scrie lui Vodă confidentulū sēu din Viena. «Caracterulū uritū și turburătoru alu acestui omu, adaoge a scrie Caragea către Vizirū, este generalmente cunoscutū și de acēsta elū a însciințatū pre Vizirulū, chiar după două luni dela sosirea lui în Bucuresci. Caragea se tânguesce asemenea și de purtarea Consululū rusescū Sergiū: «Si la réunion de ces deux hommes méchants, ici aura *effectivement lieu*, ils nous donneront tant d'affaires que celles de la Province de S.S. Hautesse courront risque d'être négligés par là.»

E pozitivu că N. Caragea se opunea la numirea lui Raicevici și din causă că-i scia legăturile lui cu Ipsilante, fostulū Domnū, și că nu putea ignora, că fostulū Domnū lucra prin Austria, să-și recapete domnia.

Adevăratū că și Raicevici, o dată sositū la Bucuresci își face o datorie din a grăi rău de Ipsilante *«pour faire sa cour au successeur»* cum îlū acusă și Al. Ipsilante într'o conversațiune a sa cu Herbert, inter-nunțilū Austriei la Constantinopole, din 1782, Septembre. Aceste cuvinte dise de Al. Ipsilante nu erau numai o glumă, ci o credință adâncă a lui, că numirea lui Raicevici ca agentū austriacū în Principate era spre paguba lui și spre paralisarea lui în lucrări ulterioare. De aceea nu numai Caragea, dar și Al. Ipsilante stăruia să nu se facă acēstă numire.

Intre aceste, la 19 Noembre st. n. 1782, Sultanulū dete noulū be-ratū către Principate pentru înlocuirea Consululū generalū rusescū Serghie Lascaroff prin Ivan Severin. L'amū adusū mai susū.

Amū adusū mai îndărătū și acte arētândū reua purtare a lui Raicevici în Principate. In cūrēndū, la reclamațiunile lui Caragea, se adăogă și ale lui Al. Mavrocordatū, Domnulū Moldovei. La începutulū anulū 1783, Raicevici provocă și dobândesce dela Pōrtă unū fermanū rela-

tivŭ la îndestularea unorŭ pretinse reclamaþiuni a unorŭ neguþători din Braşovŭ.

Reclamările Domnilorŭ şi intervenirea lui Alex. Ipsilante nu împedică numirea în Sept. 1783 a lui Raicevici de agentŭ cesaro-crăescŭ pentru Principate. Kaunitz vestesce acésta lui Herbert. Totuşi nu dobândesce Herbert îndată recunoscerea lui Raicevici. În 12 Octobree 1783 Herbert presintă Porþei recunoscerea lui Raicevici, cu memoriulŭ ce dămu în anexă (1) şi prin care Internunþiulŭ lasă a se crede că Domni Caragea şi Alex. Mavrocordatŭ acum nu mai se împotrivescŭ la acéstă numire.

În instrucþiunile secrete date de Kaunitz se spune, că cererea recunoscerei lui Raicevici ca consulŭ generalŭ, o face Austria 1° pe basa art. 11 din tratatulŭ dela Belgrad, care asimilă pe Austria la naþiunile cele mai amice, în privinþa favorurilorŭ relative la comerþiŭ; între cari favorŭ cea întâiu este de a avé magistraþi şi protectorŭ naþionali; alŭ 2-lea pe baza art. 5 dela tratatulŭ de comerþiŭ dela Pasarovitz, care dă Austriei dreptŭ a stabili consuli, vice-consuli şi agenþi pre-tutindenŭ unde aŭ şi alte naþiuni.

Kaunitz se sprijinea pe unŭ tratatŭ ce nu mai exista. Singurŭ art. 11 din celŭ dela Belgradŭ dădea cererei Austriei óre-care legitimitate.

Kaunitz prevedea casulŭ cândŭ Pórta arŭ fi răspunsŭ, că nu are dreptŭ să impună Domnilorŭ români agenþi străini. Să se răspundă Porþei, scrie Kaunitz, că acéstă obiecþiune nu-şi mai are valóre, de óre-ce Pórta a impusŭ deja unŭ agentŭ străinŭ, pre celŭ rusescŭ. Kaunitz consilia să se facă Pórta să înþelegă, că presinþa unui alŭ doilea agentŭ străinŭ la Bucuresci, arŭ mai modera tocmai pre celŭ deja admisŭ în cererile şi pretenþiunile lui.

Cât despre Raicevici, Kaunitz adaogă, că trăindŭ de unŭ anŭ şi trei luni la Bucuresci s'a purtatŭ aþia, că toþi se împacă cu elŭ şi nu se póte invoca contra lui oficiulŭ ce a avutŭ altă dată pe lângă Alexandru Ipsilante.

De astă-dată isbutesce Herbert. La 16 Octobree 1783, când deja nu mai era Caragea Domnŭ Munteniei, isbutesce Austria să capete firmanŭ

(1) Veþi anexa după Hurmuzache, T. VI, pag. 406 408,

cătră noul Domnitor M. Șuțu, prin care i se ordonă să recunoască pre Raicevici de agent Césaro-regescă (1).

De abia este recunoscută ca agentă, și Raicevici aduce destule greutate și încurcături lui Alex. Mavrocordat. Dămă în anexă o notă cătră Domnitor, prin care, în 7 Noembrie 1783, Raicevici reîncepe o afacere de delimitare de hotare despre Transilvania, și acasă pre Domnitor, că permite hoții și încălcări comise de Moldoveni în Ardeal.

Apoi în curând venindă însuși dela București la Iași, Raicevici se pòrtă fòrte urit cu Alex. Mavrocordat, așa în cât Domnitorul, ofensat de insolențele agentului, se vede silit a reclama din nou contra lui la Constantinople. Dămă în anexă actul de reclamare, care pòte arăta umiliațiunile la cari de acum înainte aș să fie espusi Domnii țerei față cu agenții Austriei și ai Rusiei.

În 21 Noembrie 1783 Herbert răspundendă Porței, care i-a arătat plângerile lui Alex. Mavrocordat, desaproba purtarea lui Raicevici cu Vodă și vestesce lucrul la Viena, dar vestesce și pre Raicevici în 26 Noembrie stil nou 1783, despre demersul său. Între aceste Raicevici suscitază nouă conflicte cu Alex. Mavrocordat, cum se pòte vedea lucrul din actele ce dămă în anexă. Insolentei lui Raicevici se opune cu destulă demnitate Alex. Mavrocordat. Amestecul ce caută a aduce în țără acest agent austriac este nepomenit și provocă înteeite reclamațiuni din partea lui Alex. Mavrocordat. Aceste împrejurări nu voră avé imediate consecințe, dar nu voră lipsi de a apăsa până în 1785, în cumpăna din care va eși actul de mazilire a lui Alex. Mavrocordat, act ce în 12 Ianuarie 1785 Herbert se va grăbi să-lă anunțe lui Raicevici complimentându-l de isbândă contra Domnului : *«je vous fais mes sincères compliments pour être débarrassé de cet extravagant (2).»*

Alex. Mavrocordat resistă cu energie la atacurile lui Raicevici, mai alesă câtă fu la putere, la Constantinople, protectorul său Reiss-Efendi Ismail. Totuși se crede obligat a face unele concesii față cu pretențiunile lui Raicevici. Așa dete în 9 Martie 1784 ună chrisovă în favorea comercianților de boi, armeni, supusi Austriei. Acestă

(1) Veđi firmanul în anexă după Hurm. T. VII, pag. 408.

(2) Hurm. Tom. VII, pag. 429.

chrisovă este de altminterlea o reînnoire a altui chrisovă dată aceloră neguțători de unchiulă lui Alex. Mavrocordată, răposatulă Ioană Nicolae Mavrocordată. Proprietarii de moșii închiriaă pășunate aceloră neguțători, apoi se înțelegeă între ei spre a scumpi acele *imașe*, ba une-oră, sub cuvîntă de *protimisă*, le luaă din mîna unui neguțătoră arendașă spre a le da altora, care dădeaă preță mai bună. Chrisovulă opresce sub pedepsă asemenea procedimente.

Totă o dată chrisovulă fixeză darea ășă a *cornăritului* pentru boii neguțătoriloră Armeni supuși austriaci la *ună leă* și ună potronică de boă și ună leă 60 bani de vamă la exportare. Asemenea voră plăti vita fugită și oprită în sate, de pripasă cîte doi lei. Pentru alte vite ce voră avé Armenii în țeră (afară de boii de comerciă) voră plăti, pentru vaci, cai, iepe darea ășă *Conița*, cîte 40 aspri de capă de vită. Sunt scutiți mînzii și vițeii. Vitele ce voră cumpăra la bălcii pentru esportă, voră fi scutite de Conița de voră fi esportate pînă în două luni de la cumpărare.

Pentru caii ce prăsescă înșii în hergheliile loră (1), Armenii nu voră plăti vamă la exportare în Polonia, dar pentru alți cai și vite și oră-ce altă productă voră cumpăra în țeră și le voră exporta, oră voră importa, voră plăti vamă, după tarifulă fixată. Acestă tarifă era pe basa de 3°/_o.

Chrisovulă hotăresce încă, că Armenii neguțători supuși Austriaci voră

(1) Hurmuzachi Tom. VII, pag. 417 coprinde chrisovulă în favoarea neguțătoriloră armeni supuși Austriaci, contrasemnată de marele Visternică Enache Cantacuzină. Elă este publicată și în opera «Osservazioni storiche naturali e politiche intorno la Valachia e Moldavia» publicată la Neapole în 1788, la pagina 296. Acestă operă a fostă tradusă în limba germană cu titlulă «Bemerkungen über die Moldau und Valachey in Rücksicht auf Geschichte, Naturprodukte und Politik, Viena 1789.» Mai cunoscă o edițiune, traducere din limba italiană de profesorulă Riehl cu titlulă: «Geschichte, natürliche Beschaffenheit und Verfassung der Walachey und Moldau.» tipărită la Strassburg în 1790. Acestă operă este pînă astăzi atribuită lui Raicevică, dar la 1853 Fruttuoso Bocchi a publicat-o la Milano sub numele lui Domenico Sestini. Acestă bărbată a vizitată ce e dreptulă țările năstre și este cunoscută scriitoră despre Orientă, dar nu ne putemă pronunța în modă definitivă, decă elă seă Raicevică este adevăratulă autoră. Opera de care ne ocupămă a fostă tradusă în limba francesă în 1822 și tipărită la Paris cu titlulă «Voyages en Valachie et en Moldavie», de Lejeune, professeur de littérature, ex-professeur particulier de S. A. le Prince de Moldavie. Veđi și Uricar. T. II, pag. 145.

avé să plătescă *Desetina* pe stupi și porci, câte 10 dinari de bucată. Apoi caii Armenilor supuși Austriaci nu se voru puté lua de *olacii*. Judecățile dintre Armeni și supușii țerei, voru avé apelu dela Ispravnici la Divanul Domnescu; în casu când vre-unu supus Austriac ar comite vre-unu delictu, Ispravnicii nu-lu voru puté încarcera, orî pedepsi de a dreptul, ci-lu voru trimite la Domnie îndată cu ărețarea faptei lor, spre a se puté procede după coprinsul vechilor tratate urmate la Constantinopole.

Așia dar prin acestu chrisovu Alex. Mavrocordatu aplica în țără capitulațiunile Porței cu Austria. Nu târziu Pórta va da firmanu de aplicare și a tratatelor sele de comerciu, precum mai la vale vom vedé. Tótă abilitatea Domnitorilor de acum înainte va sta într'acea, că voru elude în practică dispozițiunile tratatelor încheiate de Turcia cu vecinii noștri. Așia, supunându-se la taxa de 3°/_o pentru vamă, mulți Domnitori din ambele Principate voru decreta tarife autonome prohibându importul, orî exportul unor articole, orî scutind, seü împuținându taxa vamală.

Aplicațiunea formală a tratatului de comerciu cu Turcia se face prin firmanul Porței adresat noulu Domn al țerei Muntenesci, Mihailu Șușu, dela finea lui Maiu 1784. Acestași firmanu a fostu comunicat și lu Alex. Mavrocordat, Domnul Moldovei (1).

(Din : Raccolta dei Trattati e delle principali convenzioni concernenti il commercio e la navigazione dei sudditi Austriaci negli stati dela Porta Ottomana. Viena 1844.)

(1) *Firmano rilasciato al Voivoda della Vallachia, Michele Sutzo circa la disposizione di commercio per i sudditi e mercanti Imperiali.*

Essendochè i bastimenti mercantili della Corte Tedesca, amica e vicina della Sublime Porta, fin dalla pace di Belgrado hanno commerciato sul Mare Bianco senza che fosse loro permesso di navigare sul Mar Nero, ora la sudetta Corte ci ha pure richiesto, per mezzo del suo Ministro Residente presso la Nostra Sublime Porta, il di cui fine sia felice, di permetter loro amichevolmente, che possano entrare coi loro bastimenti tanto dai fiumi nel Mar Nero, e da questo nel Bianco, come viceversa. Per essere quindi compiacente verso la Corte Imperiale ed avuto riguardo all' antica amicizia e buona vicinanza, abbiamo Noi stimato cosa ben fatta, di dare il Nostro permesso e consenso Sultanico, che in avvenire i mercanti Tedeschi possano esercitare liberamente il loro commercio per terra, per mare e sui fiumi. A questo scopo fu da parte della

XXIX.

Noulă Hatişerifü alü Porţei.

Şain Gherai, în Octobree 1782 abdicase guvernămîntulü Crimcei pre care Ruşii puseră mîna; Rusia în acelaşi timpü băgă trupe în Ukrania polonă şi printr'unü manifestü din 8 Aprile 1783 încorporă Crimea, insula Tamanü şi totü Cubanulü (1). Acéstă încorporare de teritorii, manifestată cu sgomotü, aţîţă spiritele în Constantinopole în decursulü restulü anului 1783. Nu credemü necesarü să aducemü din colecţiunea Hurmuzaki şi Odobescu actele dândü sêmă de cele ce se petreceau în Divanulü turcescû şi în Constantinopole cu referinţă la afacerile acestea cu Rusia Turcia înarmeză seriosü. Din Asia sosescü la Dunăre peste 160.000 de oşteni Turci.

Francia împedecă isbucnirea războiului îndemnândü pe Turci la con-

Sublime Porta emanato e consegnato al sudetto Ministro Imperiale un Sinedo o Documento autentico munito del sigillo, che contiene in otto articoli alcune disposizioni sul commercio. Ora siccome le promesse contenute nel dette Sinedo devono essere indubitamente e necessariamente osservate e rispettate, nonchè servire per sempre di norma, fu levata dalla nostra Cancellaria di Stato una copia autentica, munita del sigillo del Reis-Efendi, tanto del detto Sinedo, quanto dell' ivi citato Trattato di commercio di Passarovitz e spedita a Voi, che siete il detto Voivoda acciochè li facciate registrare ambidue, perche ambidue vengano mantenuti, osservati e presi per norma, dietro cui avrete a regolare le vostre azioni e il vostro procedere, osservando scrupolosamente le promesse contenutevi riguardo ai mercanti Tedeschi ed evitando ogni cosa, che potesse esservi contraria. A questo scopo fù emanato e rilasciato il presente Supremo Comando, in forza del quale vogliamo e ordinamo, che quando mediante le due annesse copie autentiche sarete venuto a conoscere gli articoli fissati, si dal detto Sinedo commerciale, come dal Trattato di commercio di Passarovitz, abbiati cura di far registrare le due sudette copie e di vegliare affinchè il loro contenuto venga sempre osservato e presso per norma, che mettiati scrupolosamente in esecuzione le condizioni espressevi riguardo ai mercanti Tedeschi, che regolate dietro a quelle le vostre azioni e il vostro procedere ed evitate finalmente ogni cosa che possa esservi contraria, ecc. ecc. Dato a Constantinopoli nel principio della luna di Regeb 1298, cioè verso la fine Maggio 1784.

Simil copia fu trasmessa al Voivoda della Moldavia Alessandro Maurocordato.

(1) Veclî «Révolution de l'Empire Ottoman» par Mr. de Chénier, pag. 238 (8e, Paris, 1789).

cesiuni pentru a evita realizarea proiectelor de împărțire a Turciei între Rusia și Austria. Aceste proiecte le-am văzut deja cunoscut.

Saint-Priest în 25 Iunie 1783 vedea în încorporarea Crimeei la Rusia proiectul împărătesei pentru o invasiune ulterioară a imperiului otoman (1).

În momentul când Rusia pregătea aservirea Crimeei, Ministrul său din Constantinople agita și cestiunea Principatelor. În eșechierul politicii muscălești, erau figuri de greutate cele două Principate. Pentru a-și masca mișcările din Crimeea, Muscalii, înțeleși cu Austriacii, agita la Constantinople afacerile Principatelor. Pe când Austria în 1782 își remonta cavaleria, cumpărându-și cai în Principate, Lascaroff, consulul rusesc era tare și mare în București, casa lui nu se deșerta de boerime și Caragea devenise în curând un instrument în mâinile intrigantului Consul. Ambasadorul rus din Constantinople, Bulgakof, care reclama și imputa Porței, că schimbase pe Domnii Români contrariu tratatului dela Kuciuk-Kainargi, dădea lui Caragea cea mai largă protecțiune și pe sub mână împingea pe Caragea în contra lui Raicevici, omul Austriei.

Bulgakof stăruia energic pe lângă Divanul Turcesc în sensul memoriului prezentat Porței la 16 Noembrie 1782, cu referință la respectul capitulațiunilor Principatelor (2). Precum vedurăm încă de atunci din Noemvrie 1782 Francia prin St. Priest îndemna l'orta să primască cererile Rusiei.

În 17 Iulie 1783 St. Priest asigură pre guvernul său din Versailles, că cu toate simptomele resbelice el speră, că pacea nu va fi turburată (3).

(1) Colecț. Hurm., vol. II, supl. I. pag. 26.

Vedî asemenea documentele 49 (pag. 28), 52 (pag. 29). ce dăm în anexă.

(2) Vedî Mémoire remis à la Porte par l'Envoyé de Russie le 16 Novembre 1782, la pag. 316, etc.

(3) D. de St-Priest către Afacerile străine despre dispozițiile Porței de a mulțumi cererile Rusiei.

L'internonce impérial a pris la peine de passer chez moi pour me prévenir que son drogman ayant été aujourd'hui à la Porte. le Reys-Effendi lui

Între aceste, tocmai atunci când Ministrulŭ rusecŭ din Constantinopole reclama între altele stabilitatea domniilorŭ din Principate, Põrta mazilea pre Caragea, sacrificându-lŭ vederilorŭ austriace.

La acestă mazilire nu credemŭ că a fostŭ străinŭ și Alex. Ipsilante (1). Unŭ momentŭ Caragea isbutise să obțină dela Põrtă exilulŭ din Constantinopole a lui Ipsilante împreună cu fiii săi (2).

Din acestŭ exilŭ Alex. Ipsilante putu în curêndŭ să facă a fi rechiămatŭ la Constantinopole (3).

Spre finea anului 1783 Ipsilante se agită din nou că dorŭ va recăpeta domnia muntênă. Se documenteză acestă mișcare cu nota internunțului austriacŭ Herbert cătră Kaunitz (4). Totuși nu isbutesce Ipsilante, ci Põrta, la instigațiunile lui Herbert, dă tronulŭ muntênŭ lui Mich. Draco Suțu, dragomanulŭ ei. St. Priest în raportulŭ sêu din 17 Iuliŭ 1783, pretinde că mazilirea lui Caragea s'a făcutŭ pentru că dînsulŭ prea făcea să țipe supușii săi și se conducea ca unŭ imbecilŭ (5). St. Priest scrie, că noulŭ Domnŭ Mich. Draco este unŭ omŭ de spiritŭ și hotărîtŭ, iar Ipsilante ȑice, că Mich. Suțu sêu Draco este omŭ de slabă capacitate. Orî care fie aprecierea însușirilorŭ noului Domnŭ alŭ Muntenilorŭ, împrejurările politice contribuiră ca elŭ să aibă o domnie mai lungă decât a fostŭ a lui Caragea. La Roche este atașatŭ secretarŭ și pe lângă noulŭ Domnŭ Mich. Suțu, lucru de care se felicita ambasadorulŭ francesŭ din Constantinopole. Protecțiunea ambasadei

a dit nettement d'assurer son Ministre que la Porte est déterminée à donner satisfaction à la Russie dans la réponse catégorique qu'elle exige ; mais il a demandé un délai de huit jours pour pouvoir faire admettre la chose au Muphti et aux principaux gens de loi.

(Hurm. tom. II, supl. I, pag. 27.)

(1) Caragea mazilitŭ merse la Constantinopole unde petrecu cu liniște până la mörte.

(2) «Le ci-devant Prince de Valachie a été exilé à Rhodes avec ses deux fils, sans autres motifs que la jalousie qu'ont les Grecs du Fanal de sa fortune et la cupidité des Turcs pour l'en dépouiller. Il lui faudra acheter son rappel.» Acestŭ exilŭ la insula Rodos se întâmplă în Septembrie 1782. Hurm. Tom. II, supl. I, pag. 21. Veȑi și Atanasie Comnen Ipsilante în opulŭ sêu citatŭ, pag. 629.

(3) «L'ex-prince de Valachie et ses fils ont été rappelés de leur exile.» St. Priest către afacerile străine, în 25 Februarie 1783.

(4) 9 Augustŭ 1783. Hurm. Tom. VI, pag. 404.

(5) Hurm. doc. 47, pag. 27.

franceze în momente când Rusia nu-și ascunde planul de împărțire a Turciei cu Austria, asigură noului Domn, repetăm, o domnie ceva mai trainică decât cea ce o avusese Caragea.

Negociațiunile lui Bulgakof cu Divanul nu fură întrerupte din cauza mazilirei lui Caragea ci continuară, St. Priest mereu stăruind pre lângă Divan, ca el să facă concesiuni Rusiei spre a evita războiul. Cu asemenea scop Sultantul emite un nou *Hatışerif* în 1784 la începutul lui Ianuarie st. n., adică la finea anului 1783d upă calendarul vechi. Dăm în anexă acest *hatışerif* tradus în limba italiană în «*Osservazioni storiche, Naturali e Politiche intorno la Valachia e Moldavia*» la pag. 270.

Cuprinsul acestui nou *hatışerif* trimis Domnitorilor Al. Mavrocordat al Moldovei și Mich. Suțu al Munteniei, nu este decât o repetițiune a dispozițiilor din tratatul dela 1774 (1).

Istoricul Salaberry explică cauzele cari au îndemnat pre Divan să semneze noua convențiune cu Muscalii, în virtutea căruia s'a dat Principatelor acest nou *hatışerif*, în modul următor: «Divanul înțelese (când Rusia ocupă Crimeea) că mai mult ca ori-când era de nevoie să fie domole Turcia în vedere cu împrejurările, chiar decât o nouă transacțiune rușinosă i s'ar impune. Imperiul otoman se vedu cu totul isolat: împărțirea Poloniei, speranța unei noue spoliațiuni, unia cele trei curți dela Berlin, Viena și Petersburg în mod de a asigura acesteia neutralitatea celorlalte două. Perspectiva unui tratat de comerț cu Rusia, și speranța de a înlătura influința Angliei la

(1) Vezi anexa la această pagină. Vezi *Hurm.* Tom. VII, pag. 420. Acest act nou fu semnat la Constantinopol în 8 Ianuarie 1784 st. n. Despre această nouă convențiune scrie Chénier: «La guerre paraissait inévitable à la fin de 1783, lorsque les obstacles, qui avoient retardé le succès des négociations, furent applanis, et le 8 de Janvier 1784, la Porte et la Russie signèrent à Constantinople une convention, qui avoit pour base la reconnaissance de la souveraineté de l'Impératrice sur la Crimée, l'isle de Taman et le Cuban; le peuple, auquel, on laissa ignorer les clauses de cette convention, vit revenir avec plaisir les troupes qu'en avait fait passer sur les frontières. La Porte, cependant, bien loin de renoncer à ses préparatifs, pressa la construction des vaisseaux et la fonte de l'artillerie; on continua de réparer les places frontières; les canonnières, qu'on exerçoit deux fois la semaine, faisoient toujours de nouveaux progrès; et on fut en état, en 1785, de garnir de canons les batteries et les forts qu'on avoit construits à l'embouchure de la mer Noire» (pag. 238).

curtea de la Petersburg, siliră cabinetul din Versailles să menajeze pe Impărătesa și să îndemne pre Divanul de a negocia în locu de a combate. Curtea de Londra fu singură, care cu scopu de a se răsbuna în contra Ecaterinei II, care refuză să reînnoiască tratatul de comerț cu dînsa, se silia să împingă pe Turci de a apuca armele. Ambasadorul Ainslie redige însuși, ȳice-se, rēspunsul la manifestul Rusiei; dar Anglia, nu dedea lui Abdul-Hamid, nici flote, nici oștire. De aceea se semnă noulu tratat la Constantinople în 1784, în Ainche-Kavac seu Chiosculu Oglindelorū.

Prin acestu tratat se consacră triumfulu puterei și a supremației rusești și Turcia consimți în modu solemn la cesiunea Crimeei către Ecaterina II. (Pag. 94 și 95).

XXX.

Alexandru Mavrocordatū (firarulū).

De abia se promulgase în Principate noulu hatșerifū din 1784, prin care din nou Pōrta se lega de a nu schimba Domnitorii fără vină veghētă, și cu tōte acestea Alexandru Mavrocordatū este sacrificatū, precum arētarāmū, la finea anului 1784, și înlocuitū prin vērulū său, iarăși Alexandru Mavrocordatū, actualu dragomanū alū Porței. În nota internunțului Herbert către agentul Raicevici, din 12 Ianuarie st. nou 1785, apare lămuritū că mazilirea Domnitorului Moldavū a fostū provocatā de Austria: «Memoriulū ce ți-am comunicatū cu altă depeșă, scrie Herbert, nu pōte decāt să fie contribuitū la acētă mazilire (1).» Despre noulu Domnū Herbert se exprimă că este unū omū blāndū *«raisonnable, policé par le long séjour qu'il a fait à Pétersbourg et rompu même aux affaires.»*

În locul noului Domnū la Dragomanatū vine A. Calimachi.

Până la sosirea în Iași a noului Domnū Căimăcămia o avu boerulū Bibică (2).

(1) În altă notă, din 26 Ianuarie 1785 Herbert ȳice: «J'espère que la déposition de ce fou de Prince fera adopter par le Divan des mesures plus raisonnables.» T. VII, pag. 428.

(2) Veȳi Hurm. T. VII, pag. 429. Doc. CCXVIII.

Manolache Drăgici în Istoria Moldovei Țice că noul  Domn  Alex. Mavrocordat  a fost  cunoscut  sub numele de *Firarul * (?) «pentru că a  fugit  la Ruși.»

Acelea i familii apr pe cari le aflar m  în Divanurile anteri releor  Domnii sunt  i în Divanul  lu  Alex. Ioan  Mavrocordat . La 1785 Decembre 28, Divanul  era compus  din D. Sturdza Vel Logof. de  era de jos , N. Roset  Vel Logof. de  era de sus , Lupul  Costaki, Iordache Canta, Lascarache Roset , N. Bal  , Vornici ; Mate  Canta Vel Vist., Scarlat  Caragea Vel Ag , C. Catargiu Vel Sp tar , C. Ba ot  Vel Ban , C. Caragea Vel Comis , I. Racovi   Vel C m ra  , M. Costache Vel Pah., Ioni   Roset  Vel C m., Toma Iamandi Vel Stol.

Domnia lu  Alex. Ioan  Mavrocordat  Firarul  este pre c t scurt  pe at t  agitat   i nenorocită.

«Cum s'a suit  pe scaun , t te împotrivirile elementelor  s'a  resbunat  pe  er , scrie Drăghici (T. II, pag. 48), mai  nt i  o f mete din cele mai grele s'a ar tat  cu domnia lu  odată  i a con n t  cu d nsa, al  doilea, vrajba dintre boieri  i asupririle poporului spore u necon n t .»

 i ca  i c nd at ta nu era de ajuns , incendiile b ntuir  Ia ii în mai multe r nduri. Curtea Domn sc  ars . Vodă se mută în case private; ardă  i ele. Se mută iar în alte case private; asemenea ardă. O nouă ardere de case închiriate de Domnitor  fac  că acum boierii refuza  să mai dea casele lor  cu chirie pentru Domnie. Poporul  supranumi pe nefericitul  Domn  cu titulatura de «*Pirlea Vodă.*»

Alex. Mavrocordat  puse să se restaure curtea Domn sc , dar de ea nu se folosi, precum mai departe vom  ved .

Agita iunile  i nenorocirile aceste nu erau unicele cari  ngreuiar  scurta Domnie a lu  Alex. Mavrocordat . Mai grele sunt pentru  er  preten iunile sporinde ale lu  Raicevici. Acesta inventă în 1785 o nouă cestiune: a a  is  a *desertorilor *.

Se scie că multe sate se popula er  în ambele Principate, prin  nfin are de «*slobod i*» din locuitori im igra i din Ardeal . Raicevici ceruse deja Domnului anterior   napoirea acelor  locuitori în Ardeal  sub nume că sunt desertori din armată. Deja  n 10 Feb. st. nou  1785

Herbert gratulându pre noulă Domnă de suirea sa pe tronulă Moldovei, îlă provocase să reguleze acăstă cestiune «*embrouillée par le Prince déposé.*» «Înțelepciunea d-tale, ăice Herbert Domnitorulă, va afla soluțiunea cu atătă mai lesne, că noi nu ceremă alta ceva decât acca fidelitate cu care noi (Austria) restituimă Moldovei «*robii*», sėu sclaviă țigani (1).»

De unde veni dificultatea estradărei acestoră pretinși desertori? Boeriă divaniști erău interesați a nu-și despopula satele și împingeaă pre Domnitoră la resistință, ce istoria ar fi fostă mulțămită s'o vadă pornită din ună sentimentă mai generosă, fie acelu națională (căci *desertori* erău Români), fie acelu umanitară.

În asemenea stare de lucruri, Domnitorulă Al. I. Mavrocordată, decă ceda exigențiloră lui Raiceviă își înstrăina simpatia boeriloră păgubiți în interesele loră, și decă respingea pretențiunile lui Raiceviă, își făcea din Austria neamică de temulă, la Constantinopole. Situațiunea nu era de locă plăcută!... Iată și în acăstă împrejurare una din cauzele, cară voră explica fuga lui Alexandru Mavrocordată în Rusia și abandonarea neașteptată a tronulă.

Pe lângă cestiunea pretinșiloră «*desertori*» mai agită Raiceviă și acea a protecțiunii și înlesniriloră de dată păstoriloră Ardeleni, cară păsceau oile loră în țeră. Acăstă cestiune privea mai multă pre Domnulă Munteniei. Herbert pentru a obține de la Domnulă Muntenu cele ce voia în cestiunea «păstoriloră», nu se sfiia de a însărcina pre Raiceviă să-i amintescă, cum Alex. Mavrocordată ală Moldovei a fostă mazilită, din causă că a fostă puțină *docilă* Austriei. «*L'exemple de la disgrâce du Prince de Moldavie pourra rendre plus complaisant le Prince de Valachie, à qui, au besoin, et s'il continuait d'être rétif, vous pourrez insinuer qu'il ne suffit pas de s'assurer la bienveillance de la Russie, mais que pour se soutenir il doit aussi avoir pour*

(1) Hurm. T. VII, pag. 432. În 11 Febr. 1783 Herbert vestesce lui Raiceviă conversațiunea ce elă a avută în Constantinopole cu noulă Domnă ală Moldovei, despre *desertori* și în 12 Febr. dă aceluiași agentă instrucțiunii despre acăstă afacere și despre păstorii ardeleni. Veđi anexele după Hurm. t. VII, p. 435, 436, 438, 439, 444, 450, 451.

nous les ménagements nécessaires, attendu que les deux Cours Impériales sont inséparables en toute chose.»

Adevărul este că *Iherbert* recomanda lui Raiceviči întreținerea de bune relațiuni cu Consulul general rusesc Severin. Prin nota de la 12 Februarie 1785 *Iherbert* scrie lui Raiceviči, că «există cea mai perfectă armonie între d. de Bulgakow și mine (*Iherbert*), fundată pe ordinele curților noastre, pe vechea noastră cunoștință și pe ore-care analogie în modul nostru de a vedea afacerile. Am profitat de acesta spre a-i recomanda interesele noastre (*adecă ale Austriei în Principate*) și să scrie cu energie în favoarea noastră Consulului general Severin.»

Se pare că armonia ce există între *Iherbert* și Bulgakow la Constantinopole, nu prea era identică între Raiceviči și Severin. Acesta nu putea vedea cu ochi buni estinderea influenței lui Raiceviči între boieri.

Domnia lui Alexandru Mavrocordat, agitată astă-fel în decursul anului 1785, nu este o domnie dela care istoricul poate aștepta documente constatându-mersul înainte al țerei.

Din această Domnie dăm, în anexă, puținele acte ce au străbătut până la noi. Între acelea cităm: Chrisovul sobornicesc pentru dani, schimburi și vîndări și pentru țigani. «Luă-am sîma din multe jalbe ce ni s'au dat, dice Alexandru Mavrocordat, în acest chrisov, din 28 Decembrie 1785, și din neconținute pricină de judecăți ce sunt pe totă ziua la Divan pentru dani de moșii, de vii, de case, și de locuri de case i livești și altele..... în care dani locuia numai un tînuit vicleșug ce se metahirisea de către cei mai mulți.....» Domnitorul înțelege prin acest vicleșug eludarea legii protimisului și voesce prin chrisovul său sobornicesc a împiedica asemenea abuz. Divanul convocat la Mitropolie, fiind de față Mitropolitul Gavril și ceilalți arhiepiscopi ai țerei, s'a ocupat de întrebarea acesta și au constatat, că se fac dani de oameni din starea de jos și săraci în favoarea celor puternici și *chivernisiți*, fără să existe înrudire, decî numai prin abaterea dela legea protimisului *vîndu* proprietăți, ascunzîndu *vînderea* sub nume de *danie*. «Ce preț nu dă un bogat interesat de moșie, pentru ca să găsească chip să se face *rezeșu* în

moșiile altora?» Este cunoscută sistema acésta și a fostă practicată și după Regulamentul organică chiar. Câte moși *rezeșesc* au fostă desființate prin băgarea între rezeși a vre-unui străin, cumpărândă o părticică din moșie, seă prin *danii* de specia celoră contra căroră se ridică Alexandru Mavrocordată!

Sobornicesculă chrisovă, în art. 1, 2, 3, 4 reguléză cestiunea *Daniiloră* și nu le încuviințéză decât între *rude* «și între cei de stare de o potrivă și de către *tótă starea* la mănăstiri și biserici.» Legea *protimisului* este îngrădită cu noue dispozițiuni, hotărîndu-se publicațiuni de 6 luni vestitoare vîndereii unei proprietăți, ca cei în dreptă de protimisă să pótă răscumpăra moșia. Moșia *amanetată* n'o pôte stăpâni împrumutătorulă ci și pentru vinderea amanetului se face publicațiune de 6 luni.

Prin art. 5 și 6 chrisovulă se ocupă și de *schimburile* de proprietăți. Aceste schimburi nu voră fi cu călcarea legei *protimisului* și nu se voră face decât cu învoirea Domnului.

Prin art. 7 mănăstirile sunt oprite a vinde proprietățile dobândite dela titori și nici le voră puté schimba «*fiesce-cum*, ci cândă va fi trebuință de a face vre-ună schimbă» să fie moșie pentru moșie și «să se cerceteze întâi de Mitropolitulă țerei și de către Divană și găsindu-se a fi cu cale și mai de folosă mănăstirei, prin încredințate cercelări, așa să se facă, iar altmintrelea de se va face să nu se ție în sémă nici într'ună chipă.»

Acceste dispozițiuni se ieaă cu neretroactivitate.

Art. 8 și 9 din soborn. chrisovă cuprinde monstruóse nizamuri relative la țigană. (1) Este o reînnoire a chrisóveloră relative la țigană, ale lui Greg. Ghica bătrânulă și ală lui Gr. Alex. Ghica Vodă, de care mai în urmă amă vorbită. Divanulă continuă de a opri căsătoriile între moldovană și țigană și declară nevalabile căsătoriile aceste. Copiilă născuți din asemenea căsătorii sunt considerați *țigană*! Nici chiar țiganulă și țiganca «*iertăți*» nu potă a contracta ună matrimoniu cu

(1) Deja în 12 Septembre 1783 Domnitorulă dete ună specială chrisovă pentru țigană. Veđi în bibl. Academiei Codicele No. 35, pag. 119 125.

Lith de Lemercier.

LE PRINCE DE MOLDAVIE , MICHEL SOUTZO.

Moldovanu și Moldovană, și numai la a doua generațiune intră în dreptul pămîntenilor (art. 7).

Acestu aședemîntu alu lui Alex. I. Mavrocordatū convenea boerimii multū, de aceea și fu în vigóre până târđiū, chiar și după Regulam. Organicū. Michailū Sturdza, la 1835, ȑice d. T. Codrescu (1) l'a retipăritū și l'a ȑinutū în tótă vigórea, ca lege specială.

Este de observatū cā promulgarea acestuī chrisovū sobornicescū în forma în care l'am analizatū a trebuitū sā întēmpine dificultăȑi din partea Domnitoruluī, cāci Divanulū, îlū provócā cu anaforaua sa din 14 Augustū 1785 și Domnitorulū nu pune rezoluțiune pe acēstā anafora decāt în Octobree același anū. Domnitorulū esplicā óre-cum acēstā întārđiere prin rezoluțiunea pusā pe anafora ȑicēndū :

«Dupā ce s'aū cetitū anaforaua acēsta înaintea nóstrā, *stātut-amū și însu-mī* Domnia mea de amū cercetatū și amū socotitū acēsta și aflāndū socotiȑa P. S. S. Părinteluī Mitropolitū și a domniilorū sale veliȑilorū boierī pentru tóte acestea arētate mai josū fórte cu dreptate și spre odilina obȑciei, iatā dar cā Domnia mea încă asemenea cā hotārīmū și întārīmū, ca sā urmeze de acum înainte și în vecī de cātre toȑi de obȑte la tóte pe deplinū, duple cum se coprinde hotārīrea prin anaforaua acēsta care s'a întārītū cu a nóstrā domnēscā iscāliturā și pecete. Decī poruncimū Domnia meā, ca sā se facā și osebitū alū nostru chrisovū de întārīturā pentru tóte acestea, sā fie întru statornicie de a pururea în vecī (2).»

Cum se face cā întārīrea datā fiindū în Octobree, chrisovulū se promulgā numai în 28 Decembre 1785? Ne este permisū sā bănuimū cā asemenea întārđiere de cincī lunī era în folosulū cui-va. Amū arētālū deja cum Greciī veniȑi cu Domnitorii cāutaū sā se facā proprietari în țērā. *Legea protimisulū* era o stavilā seriósā. Anaforaua Divanuluī din Augustū 1785 întārea din nou legea protimisulū și acēsta a trebuitū sā nu placā strāinilorū interesaȑi de a se face proprietari în Moldova. De aci amānārile promulgārei chrisovuluī sobornicescū.

(1) Uricarū T. II, pag. 90. Amū reprodușū în anexā întregū sobornicesculū chrisovū după Codicele manuscrīptū din bibl. Academiei No. 34, pag. 113—119.

(2) Veȑi în anexā anaforaua Divanuluī după Uricarū. Tom. IV, pag. 31 și Codicele Man. alū Academiei No. 34.

Sprijiniți de legea protimisului și încurajați de chrisovulă dela 28 Decembrie 1785, se pare că mulți răzeși căutară să-și recapete moșiile dela cumpărători cu nerespectulă protimisului. Numeroase revendicațiuni se facă la Divanulă țerei, măcară că prin chrisovă Alexandru Ioană Mavrocordată avusese precauțiunea să prevađa neretroactivitatea dispozițiuniloră din chrisovă, adecă respectulă vîndăriloră lăcute prin simulate daniî cu schimburi.

Stăruința mare a răzeșiloră frustrați în dreptulă loră de protimisă a trebuită să supere nu numai pe Greciă abusivă împroprietăriți, dar și pre uniî din boeriă pămîntenî, cari cu acciași metoddă de cumpărături simulate prin daniî și schimburi își rotunjiseră moșiile. De aceea Divanulă și Domnitorulă se gîndescă și patru luni după promulgarea chrisovului, la 1 Maiă 1786, daă ună altă chrisovă care amenință pre cei cari reclamă prin judecată moșie, de a fi supuși, cândă judecata va dovedi nedreptă reclamațiunea (pare că judecata n'avea s'o facă cei interesați!) nu numai la plata de glăbă, dar încă *«spre pilda altora batîndu-se cu toiege la pórta curței gospod, să se trecă numele aceloră vicleni și șirefi într'acéstă Domnéscă a Divanului condică..... ca dupa aceea sa fie cunoscuți și sciufi de șirefi, să nu li se mai dea ascultare..... seă vre-o marturie de voră da pentru ori-ce, la care și cu juramîntă în sémă să nu se fie, ci de apururea să se socotéscă ca nisce ómeni de prisosită vicleni și șirefi și întocmai cu tálharii.....»*

Póte-se monstruositate mai mare!

Dar atăta nu e de ajunsă, chrisovulă mai dispune (și aci se vede în contra cui era îndreptată) că: *«de se va întémpla vre-unuluă dintr'aceia (jăluitori) să fie la rindulă mazililoră seă a neguțitoriloră seă la altă rufetă, să se dea în biră cu țera.»*

Va să dică boeriă, între cari și Greciă nu voră fi considerați ca *«acolisitori»* de moși, vii, livedi, țigani, dugheni, ci numai treptele neboerite!

Ca dovadă că reclamațiunile boeriniă relative la proprietăți nu intraă în chrisovulă monstruosă pe care mai susă îlă analisărămă, póte sta cartea Domnéscă cu aceeași dată ca și chrisovulă prin care, boerulă Vasile Onofrei, fostă visternic, capetă de la Domnitoră și Divană dreptă

în moșia Zagarancea din județul Iași cu paguba mănăstirei s-tei Vineri din Iași (1).

Alexandru Ioană Mavrocordat, spre mulțămirea negreșit, a lui Rai-cevici reînnoește în 1785 Iunie 14 chrisovul în favoarea negușitorilor armeni supuși austriaci (2).

În privința negușitorilor pămînteni încă găsim delă aceștia Domnitorul un chrisov din 1786 Noembrie.

Prin acest chrisov însă Domnitorul pe de o parte recunoște unele scutiri ale negușitorilor, reînnoește unele din drepturile autonome ale breslei, dar pe de altă parte supune pe negușitori la dare de bir către visterie, *«măcară că prin chrisovele vechi se hotăria să nu fie supărați de birul visteriei,»* vor plăti negușitorii după chrisov câte 15 lei pe an de fie-care nume, jumătate la s-tu Gheorghe și jumătate la s-tu Dumitru. Vor mai plăti câte 5 parale răsura la leu pe această sumă. De fie-care dughiană se va mai percepe la slujba ajutorinței câte 25 lei lipscănie, 20 lei brașovenie și blănărie și 15 lei bogasierile și câte 14 parale de leu răsura. Se mai adaoge negreșit vama de 3%, cotăritul câte 60 bani de dugheană pe an și dările către oraș. (3)

Decă ținem sămă de scutirile dobândite de Austria pentru negușătorii supuși ai săi, vedem pe aceștia privilegiați și deci negușătorul român în condițiune mai desavantagiosă. Astă-fel chrisovul lui Al. Mavrocordat este mai puțin protecționist decât anteriorle chrisove domnești și decât chiar chrisovul din Septembrie 1783 al predecesorului Domn Al. Constantin Mavrocordat. La 1786 s'a înființat la Hîrlău o fabrică de sticle (4).

Rufetul ocnei a căpătat de la Al. I. Mavrocordat ca și de la predecesorul său chrisove de scutiri.

Din Moldova în cursul domniilor lui Const. Moruzi și Alex. Mavrocordat suntem săraci de date scolastice (5). Este neîndoios însă

(1) Vezi Uricar. Tom. XII, pag. 311.

(2) Idem tom. II, pag. 149.

(3) Vezi în anexă aceste două chrisove, după Uricar, tom. II, pag. 37 și 43.

(4) Vezi chrisovul din Septembrie 1785 și cel din 1783 încote, după Uricar, tom. II, pag. 172, 175. Vezi în anexă chrisovul ce am aflat între doc. Dclenilor.

(5) Se știe că condecle Divanului domnesc din Moldova în număr foarte mare au ars împreună cu Curtea Domnească la 1827 Iulie 19. Noi am descoperit totuși câte-va la Mitropolia din Iași, de care, mai ales pentru începutul secolului XIX, ne vom folosi.

că Alex. Ipsilante, cum vomă vedē, apucându tronulū Moldovei la 1785, acesta orī-cât de desilusionatū de nerecunoscința Muntenilorū, a nutritū vederi culle și pentru școlele din Moldova. Din nenorocire, de puținū timpū se va bucura Alex. Ipsilante, căci suntemū în spre ȕiua a noue răsbōie între Ruși, Turci și Austriaci.

Cum că instituțiunea școlelorū era intrată deplinū între ale țerei în Moldova, se pōte vedē din faptulū, că Logof. Gheorgache în «*Condica ce are întru sine obiceiū vechiū și nou a Prea înălțațiloru Domni*» scrisă în Iași (1762 Noembrie 5), arētă că școlele aū obiceiulū de a-și trimite ucenici, a doua ȕi după bobotēzā, împreună cu dascālīi, de spunū Domnitorilorū engomii. Acēsta se repeȕia și la alte sārăbătorī (1).

Progresulū limbei romāne în școle ni-lū demonstrā nu numai diverse lucrārī, carī aū strēbātutū până la noi, dar și constalarea ce face Gheorgache, că chiar de la domnia lui M. Vodă Racoviȕă nu se mai gāsiaū decāt dintre bōtrāni și fōrte puȕini uricarī cunoscētorī de limba slavonā (2) Din nenorocire, decā dascālulū școlei slavonesci nu mai pune la crāciunū pe unulū din ucenici să ȕică engomionū slavonescū, în loculū limbei slavonesci, alātura cu limba romānescā, pășesce limba elinēscā. Gheorgache ne arētă cum a doua ȕi după ȕiua nascerei nu vine la Curte în Spātāria mare numai dascālulū romānescū cu uceniculū sēū, să ȕică cuvintare romānescā, ci se mai presinta, și încă în prima linie, și dascālīi întāiū și alū douilca grecescū, carī ei încă punū ucenici de ȕicū engomiōne în grecesce. De sigurū că bacșișulū ce Domnitorulū, prin māna Vistiernicului, dedea dascālilorū greci și ucenicilorū lorū, era mai mare decāt cele date dascālulū și uceniculū, care grāia romānesce (3).

Din respectulū culturēi generale vomă avē a reveni în studiulū nostru asupra întregēi mișcārī culturale pentru întregū secolulū XVIII-lea.

Cāte-va mēsurī de edilitate publicā gāsīmū luate și sub domnia lui Alex. Ioanū Mavrocordatū.

(1) Letop., tom. III, pag. 309.

(2) Idem, pag. 305.

(3) Gheorgache, *Condica obiceiurilorū*. Letop. III, pag. 305-306.

Podurile, adecă pavelele oraşului Iaşi şi spitalul Sf. Spiridon, au primit ōre-carī îngrijiri de la Domnitorū.

În 1784 Iuniū 25, aū arsū palatulū Moldovei din Constantinopole (Bogdan Serai) şi acelū alū Ţerei Romānesci (Vlah-Serai), cari nu aū mai fostū rezidite, mărginindu-se Domnitorii — şi într'aceştia şi Alex. I. Mavrocordatū — a închiria pentru agenţii Ţerei case particulare.

XXXI.

Mórtea Mitropolitului Gavrilū (Calimachū). Conflictū în biserică.

Mórtea Mitropolitului Gavrilū Calimachū, în 1786 Februarie 20, ocazionează avenirea episcopului de Romanū la scaunulū metropolitanū.

La acéstă ocaziune, în istoria bisericei moldovene se petrece unū evenimentū ce suntemū datorī a nu-lū trece cu vederea. Unū archimandritū grecū de la mōnăstirea Barnovski din Iaşi «pornindu-se din iubirea de cinste, încă la bōla rēposatului Mitropolitū, a âmblatū ęu chipurile ce a pututū să se facă elū Mitropolitū (1).»

Iacobū se insinuā lesne pe lângă Domnitorulū grecū şi acesta-i promise mitropolia. — Dar tōtă boerimea şi cu cei-lalţi episcopi cât simţirā înţelegerea dintre Iacobū şi Domnitorū, începurā cu mare energie o campanie de resistinţă.

Amū arētatū în urmă, cum prin hotărīre sobornicēscă şi cu carte de blăstemū a totū clerulū Moldoveanū, s'a fostū opritū ridicarea pe tronū de Mitropolitū şi Episcopū în Moldova a vre-unui străinū. Boerii şi biserica arētarā Domnitorului, că nu era în opoziţiunea lorū de a primi ca Mitropolitū pre greculū Iacobū, o pornire contra voinţei Domnitorului, ci, că cereaū numai respectarea unei regulări anteriore, legată cu straşnică carte de blăstemū. Boerii cerurā de Mitropolitū pre Leonū, episcopulū de Romanū, «a căruia şi némulū său este din *evghenisă* pāmintenī şi viaţa sa, vrēsta şi vrednicia, în bunū *ipolipsis* către toţi, fiindū şi ciracū alū rēposatului Mitropolitū.»

(1) Notiţa istorică din archiva episcopiei de Romanū, apud. Melchisedec, în «Cronica Romanului şi a episcopiei de Romanū.» Bucuresci, 1875, tom II, pag. 123.

Iacobŭ câştigase nu numai curtea în favoarea sa, ci şi patriarchia de la Constantinopole. De acolo nu lipsiră stăruinţi şi ameninţări către principalii boeri din Divanŭ, dar aceştia se purtară bine până în fine. Patriarchia ameninţă să refuze *egdosisulŭ* obicînitŭ la alegerea prelaţilor ũereŭ. Boerii nu ũinură sŭmă de acŭsta, şi Domnitorulŭ se vedŭsilitŭ să cedeze la stăruinŭele ũereŭ şi astŭ-felŭ Episcopulŭ de Romanŭ Leonŭ, veni la tronulŭ Moldoveŭ şi Suceveŭ. Istoriculŭ Athanasie Comnen Ipsilante amintesc:

«A inuritŭ Mitropolitulŭ Moldo-Vlachiei, decŭ Domnitorulŭ Moldoveŭ Al. I. Mavrocordatŭ, omŭ fară experienŭa şi fară evlavie către cele sfinte, neluându consimŭimintulŭ Patriarchului ecumenicŭ pune Mitropolitulŭ pe Episcopulŭ de Romanŭ şi scrie Capichihaialeŭ Mişoglu să spună Patriarchului, să scrie nou lui Mitropolitŭ carte de felicitare. Sinodulŭ a datŭ în scrisŭ scire Porŭei despre acŭstă faptă neobicînită şi afară din canón. Domnitorulŭ a fostŭ acusatŭ şi s'a hotărŭitŭ mazilirea lui. L'a ajutatŭ ceva Căpitanŭ Paşa, îndemnatŭ de Mavrogheni după stăruinŭa lui Mişoglu. Cu tóte acestea s'ar fi scosŭ din Domnie, fară îndoiala, decă Vizirulŭ nu ar fi fostŭ şi elŭ mazilitŭ (1).»

Conflictulŭ cu Patriarchia iea 'o fasă acută. Mişoglu bănuindŭ că Sinodulŭ ecumenicŭ protestŭză contra alegerŭei Mitropolituluiŭ Leonŭ, la îndemnulŭ lui Samuilŭ, archiepiscopulŭ Efesuluiŭ, ba că acesta fu chiar autorulŭ actului de acusare alŭ lui Mavrocordatŭ către Porŭă, cheltui 300 pungi de bani împărŭtite la demnitarii Divanuluiŭ şi isbuti, la marea neplăcere a Patriarchuluiŭ şi a Sinoduluiŭ, să fie isgonitŭ archiep. Efesuluiŭ, din Constantinopole la eparchia lui.

Cum că Sinodulŭ era agitatŭ, fiindŭ cumpŭratŭ de greculŭ Iacobŭ, dela mŭnăstirea Barnovski, se vede şi din amesteculŭ zarafuluiŭ Petrake din Constantinopole în mişcarea archiep. Samuilŭ alŭ Efesuluiŭ. Petrache agită şi în favoarea familieiŭ Moruzi, s'ajungă la Domnie (2).

(1) Θνήσκει: ὁ Μολδοβλαχίας θῆεν ὁ Μπογδάνπεης Ἀλέξανδρος Ἰωάννου Μαυροκορδάτος, καὶ ὡς ἄπρακτος καὶ ὡς ἀνεβλῆς εἰς τὰ θεῖα, χωρὶς ἐκδοσιν τοῦ οἰκουµενικοῦ Πατριάρχου μετατίτεται τὸν Ῥωµάνον εἰς τὴν μητρόπολιν τῆς Μολδαβίας, καὶ γράφει τῷ Μισογλου, Καπικεχαγιᾷ του, νὰ εἰπῇ τῷ Πατριάρχῃ νὰ γράψῃ τῷ μετατεθέντι συγχαρητικόν. Ἡ σύνοδος τοῦ πάντῃ ἄσυνειλήστου καὶ παρὰ κανόνος αὐτοῦ ἔργου, ἔδωκεν ἔγγραφον εἰρησιν εἰς τὴν Πόρταν κατηγορήθη ὁ πένης καὶ ἀπαφασίσθη ἡ ἔξωσις του· etc. (pag. 643) din opulŭ lui Atan. Comnen Ipsilante (Const. 1870).

(2) Pag. 646, Atan. Comnen Ipsilante.

Dacă țera eși triumfătoare în lupta contra lui Iacobă greculă, împedcându-lă de a deveni Mitropolită, nu putu totuși împedica ca acestă străină să n'ajungă Episcopă. — Mavrocordată și cu ai săi, cari luaseră bani de la Iacobă, nu voră să restituie sumele primite și dar găsescă cu cale, ca în loculă lăsată vacantă de Leonă prin trecerea lui ca Mitropolită, să fie *numită* de-a-dreptulă la episcopia de Romană *mitropolitulă loră*, străinulă Iacobă.

Boeră și cu noulă Mitropolită își facă din noă datoria împotrividu-se la acastă nouă încercare de călcare a hotărârei sinodale din 1753 (1).

Resistința boeriloră și a Mitropolitului nu sunt ținute în sémă de Domnitoră și astă-felă Iacobă isbulesce, să fie Episcopă de Romană, cu totă indignațiunea țerei și măcară că Divanulă propunea alți candidați și anume: archimandritulă Benedictă Egumenulă mănăstirei Rișca și ieromonachulă Iorestă, dichitulă episcopiei Iușiloră. Se pare că noulă Mitropolită refusă până în fine conlucrarea sa la călcarea hotărârei sinodale oprindă alegerea Greciloră la scaunele episcopale ale țerei, căci sântirea noului episcopă de Romană nu se făcu la Mitropolie și de către Mitropolitulă, ci la mănăstirea Dancu din Iași, mănăstire dintre cele închinatē.—*Ipopsifiatoră* adecă sfințitoră lui Iacobă fură doi archierei greci și cu părerea noastră de rău trebuie să adăogimă pre lângă acești doi străini și pre ună archiereă română, Iacobă de la Iuși (2).

Vorbindă de avenirea la scaunulă episcopală de Romană a *străinului* Iacobă, învțăatulă și bunulă Română, actualulă Episcopă de Romană P. S. Melchisedec, ăice că acesta «era ună aventurară dela Fanară, carele îmbrăcată în haine preoțesci căuta prin lume norocă.» Și ceva mai departe: «Episcopatulă acestui străină a fostă o adevărată calamitate pe Episcopia Romanuluiă cu eparchia ei și o rușine pentru biserică. Consecințele aă justificată în totulă tēma cea mare și măsurile rigurose ce aă fostă luate de Sinodulă țerei contra admiterei străiniloră la episcopate. Ne comptândă numai pre sprijinulă morală ce avea elă

(1) Veđi Cronica Romanuluiă și a episcopiei de Romană, tom. II, pag. 123 și 124.

(2) Idem pag. 115 și notița istorică din archiva episcopiei de Romană apud Melchisedec. «Cronica Romanuluiă» pag. 123. Veđi apendice la cronica Iușiloră, Melchisedec pag. 138.

În Fanar, Iacob a atras în parte-și prin presenturi în obiecte scumpe și în bani, favoarea Domnului și a deosebite persoane ce aveau trecere la Curte și pe la boieri. Între persoanele mituite, începând de la Domn, se găsesc : o Domniță, o Vornicesă, Visternici, Postelnici, Spătar, Ispravnic, Sluger, Șetrari, până și slugi din curtea domnească : doctorul, portarul-bașă cu soră-sa, vătași, cafeji-bașă, cămărașul, psaltul, diaconul, grămaticul (1), etc. Toate aceste cheltuieli nebu-

(1) Țăa ce ȑice despre acăsta «Cronica Romanului» :

«Însemnare de bani ce s'ar fi dat de răposatul Episcop de Roman, la obrazele arătate mai gios, după arătarea omenilor răposatului.

Lei

12.000	Să prepună luați de Spăt. Costache Caragea, însă 10.000 lei, din 50.000 lei ce s'au numit luați de domnie, din care sumă însuși Vodă au ȑis că au luat numai 40.000 lei, și 2.000 lei ce-au luat prin mâna lui Constantin biv Vat. de Cămară.
5.000	Pe care are zapis de datorie Dum. post. Scarlat Caragea, pentru care i s'au pusă amanet herghelia răposatului : iaste prepus că pôte să fie rușetă acăstă sumă de bani
1.000	Inele ce s'au dăruit, tij D-sali post. și Dum. Spat.
7.500	Lumină Domni Șultan, (însă alți ȑic să-i fi dat 12.500 lei), beză un inel zmaragd de o mie de lei, și o flăre de diamant, țefaricuri ce i-au mai dat.
2.000	Rușetă portariului Nicodim ; însă :
500 lei prin polița lui Alexandri Vam. ot Gălați, cu Kiriac Ana-stasiu.
500 lei prin mâna lui Ștefan Archidiacon.
	1.000 lei prin mâna a însuși răposatului ;
Măcară că singur răposatul Episcop ar fi ȑisă cătră Gram. Gheorghii, că ar fi dat 8.000 lei — rușetă portariului Nicodim și totu nu se mulțamea, însă cu un zapis de datorie ce i-ar fi dat, beză alte peșchiuri ce-au dat portăresei.»

În urmarea acestor descoperiri, Mitropolitul a îputernicită cercetarea, dându-i cel mai serios caracter : a dat o carte de blăstem înfricoșat asupra tuturor casnicilor fostului episcop, și asupra tuturor celor ce vor fi știind ceva asupra originii acestei datorii, și nu vor descoperi la cercetare, cele ce vor fi știind despre acăsta.

Cercetarea acăsta s'a urmat în Mitropolie, în luna lui Decembrie, în preșința a însuși Mitropolitului Leon. S'au adus de față amployați grecești ai lui Iacov, a nume : fostul dichi Monachul Procopie, Ieromonachul Sofronie, fostul Archidiacon Ștefan, Ieromonachul Athanasie, și după ce li s'a cetit cartea de blăstemă a Mitropolitului Leon, cei dintâi trei au dat următoarele detalii despre întrebuintarea banilor ce constituie datoriile rămase asupra Episcopiei de la Iacov :

nesci s'a u urcată la o sumă colosală, peste 100.000 lei (1) pe complulă

«După blăstemul archierescă ce ni s'a dată, arătăm în frica lui Dumneșu, și prin cugetă curat mărturisim, precum în josă arătă :

Cele ce mărturisescă că Procopie monachă, proin Dichii.

Lei	
25,000	Mi-a spusă răposatulă, prin rostirea cuvântului său, că a dată la curtea gospod după ce s'a săvârșit archiereu.
10,000	A dată ală doilea rindă cândă din poruncă a fostă adusă la Iași.
15,000	S'a mai dată la curtea gospod, cari bani s'a trimisă după ce a eșit răposatulă în eparchie, și s'a dată prin mână biv căpitanului de lefegii Constantină Manu, ce este acum vătavă de cămară. Și zapisulă de acăstă sumă a rămasă la curte, și nu s'a mai luată, beză ună zapisă de 10.000 lei ce a fostă dată răposatulă la curte, ca să plătescă banii până la sfinți Dimitre.
50.000	facă dați la Curte.
2.000	S'a dată rușetă d-sali Spăt. Caragea, prin mână lui Constantină vătavă de cămară, precum de acăști bani iscălitura răposatulă a-devereză.
500	S'a dată prin mână mea lui Alexandri vameșă de la Galați și i-a trasă poliță aice la Iași, la dumnă-lui Bașa Kiriacă Anastasiu. De i-a dată d-sale portarbașa Nicodimă, bez alți bani ce i-a dată răposatulă cu mână sa aicea la Iași.
3.000	S'a dată peșchișă pe la ună și alți zahară și cafea, care s'a cumpărată dela Riga hagi Constantină i de la Sandulă tovarășulă său eum și dela Procopie Niti bacal. «Ună cēsornică de aură s'a dată grămăticului ală doilea. «O citare s'a dată lui Constantină vătavă de cămară. «O citare i ună șală alăge i 50 lei s'a dată lui Toderă Cântărețulă. «Ună șală alăge i ună ghermesită, s'a dată popelă Pentelic, la Galați. Ună fustanlică aganbană vătavului Sava ot Tutova.

Subscrisă : Προκόπιος μοναχὸς πρώην δικαίος.

Cele ce mărturisescă că Sofronie Ermonachă.

«Ună inelă cu piatră zmarandă, mi-a spusă răposatulă că prețulă lui este 1.000 lei, care s'a dată mări sale Domniței Sultanii. Cum și o flōre cu diamanturi, care aceste le-amă dusă împreună cu vameșulă Iancă Vardalacă, însă prețulă flōrei nu mi-a spusă răposatulă cu cât a cumpărată'o.

«O tabachere bagă, cu ună inelă de aură cu piatră diamantă, s'e smarandă, nu fiă minte bine, s'a dată prin mână mea dumi-sale doftorului Casămă.

«O citare de hindie, și nisce testemeluri bune și o tabachere bagă, s'a dată peșcheșă d-sale portariului Nicodimă.

(1) Calculândă galbenulă în valōre de 5 lei vechi , suma cheltuită de Iacobă se ridică la 20.000 galbeni austriaci.

viitorului episcopatŭ, sumă care absorbea veniturile Episcopiei pe decimii de ani. Şi în adevărŭ o a şi redusă la cea mai mare miserie.

«Unŭ fustanlicŭ de aganbani albă cu rînduri, s'aŭ datŭ lui Stavoră biv v. Vistierŭ.

«Unŭ civitŭ, s'aŭ datŭ diaconului Antonŭ, de l'aŭ dusŭ tătanc-săŭ, bez bani ce i-aŭ datŭ.

Subscrisŭ : Σωφρονιος Ἱερομοναχος.

Cele ce mărturisescŭ eŭ Stefanŭ Archidiaconŭ.

Lei

- 500 S'aŭ datŭ prin mîna mea d-sale portariului Nicodimŭ.
 «O păreche paltale de aurŭ, şi 50 lei, s'aŭ datŭ vornicesei lui Moruzŭ.
 «Unŭ cėsornicŭ de argintŭ i tabachere бага, şi unŭ ghermesitŭ cu flori, s'aŭ datŭ lui Caligi başa.
 «Citareli, i tabacheri, şi zaruri, s'aŭ datŭ domniilorŭ-sali ispravnicilorŭ de Romanŭ.
 «S'aŭ mai dăruitŭ cėsornice, i tabacheri şi altele unora şi altora, şi fiindŭ-că la scrisulŭ daturilorŭ acelorŭ lucruri aŭ fostŭ Neculae Psaltŭ : şi elŭ scie anume.
 «Unŭ gearŭ şi alte lucruri s'aŭ dăruitŭ d-sale sluger. Andonie ot Galaŭi, cînd i-aŭ botezatŭ o copilă, care lucruri le-aŭ (dusŭ) Antonaşŭ diaconŭ.
 «S'aŭ mai dăruitŭ protopopilorŭ i ómenilorŭ casei, şamălăgeli şi citarele, şi stambolşali.

Subscrisŭ : Στέφανος πρῶην ἀρχidiaκονος.

Din declaraŭiunea celui de alŭ patrulea — Ieromonachulŭ Stefanŭ, carele se vede că fusese grămăticulŭ lui Iacovŭ, se vede, că mortulŭ Episcopŭ a trimesŭ la Iaşi cătră căpitaniulŭ de lefegii, o sumă de 30 pungi de bani, spre a se plăti de unŭ sinetŭ ce avea termenulŭ 15 Augustŭ. Baniŭ accia aŭ intratŭ în mîna Spătarului, carele a opritŭ din ei 2.000 lei, din care a urmatŭ, că la termenŭ nu s'aŭ pututŭ plăti baniŭ toŭi după sinetŭ. Acele 30 pungi de bani se vede că aŭ fostŭ destinate pentru Vodă ; căci Iacobŭ îndată primi dela Visternicŭ scrisore prin care îlŭ întreba, din ordinulŭ Domnului : pentru ce nu plătesce baniŭ ? Iacobŭ a ordonatŭ lui Athanasie să-ŭ scrie duple cum se petrecuse lucrulŭ.

Pe urmă, Iacobŭ, citindŭ răsponsulŭ, în carele se spunea, că baniŭ acei 2.000 lei s'aŭ opritŭ de Spătarulŭ, s'a resgânditŭ, a ruptŭ scrisóra, dicendŭ gramaticuluiŭ să facă alta, în care să nu pomenéseă de acei 2.000 lei opriŭ de Spătariulŭ, căci accia suntŭ «ruşletŭ», şi pôte să audă Vodă, că Spătariulŭ a luatŭ ruşletŭ ; iar Spătariulŭ, informându-se că acesta s'a descoperitŭ dela dînsulŭ, va căde în urgia lui, şi atunci, «suntŭ perdutŭ !» De aci se vede, că Spătariulŭ acesta era o persónă influentă la curte ; că Iacobŭ îlŭ mituisa şi pe dînsulŭ, dar îi mai rămăsese datorŭ cu acelŭ restŭ de 2.000 lei, pe care şi l'a luatŭ elŭ însuşi, cădendu-ŭ în mînă baniŭ trimişi de Iacobŭ deşi destinaŭ pentru alŭii. Din accia că în incassarea banilorŭ acestora este amestecatŭ Visterniculŭ, se vede, că Vodă îşi trăsese partea lui din visterie, şi Iacobŭ

Ca să pôtă a se despăgubi de asemenea cheltueli, Iacobu puse în toate funcțiunile episcopale greci și stôrse eparchia în toate modurile, și-

rămăsese datoru visteriei. De aceea și Visterniculă și Domnulă se îngrijiau de restituirea aceloră bani de Iacobu.

Reproducemă însăși declarația lui Athanasie, dată în Mitropolie la 7 Decembrie :

«Fiindă-că în anul 1786, luna Iunie 5, eu sub-semnatulă am intratū în serviciu la fericitulă sfântulă Iacobu (1) Episcopulă de Romanu ; și fiindă-că elū în același anū în luna Octombrie, au împlinitū datoria obștescă, și fiindă-că elū a rămasū datoru cu o însemnată sumă de bani, cari au rămasū necunoscuți unde s'au datū, și fiindă-că a urmatū carte de blăstemū, ca să arête fie-care din ômenii fericitulă ceea ce scic ; și fiindă-că am fostū întreatū de prē sfințitulă Mitropolitū pentru acēsta, în frica lui Dumneđeū și în curată conștiință mărturisimū înaintea ceresculă Dumneđeū și a prē sfințitulă Stăpânū, că avēndū fericitulă mare nevoie ca să plătescă unū sinetū de trei-deci de pungi pentru ziua de 15 Augustū, și trimițēndū bani la Iași în mâna Domnului Căpitanū de leșegii Constantinū, ca să dea acolo unde elū scia, Dumnealū Spătariulă a reținutū din acei bani două mii de lei. Deci neputēndu-se la ziua terminulă a se plăti cele 30 pungi, și fiindū întreatū prin scrisore de Domnia sa Visterniculă Domnulă Mathci din ordinulă Înălțimei sēle : pentru ce întârziază cu plata ; mi-a ordinarū să scriū răspunsū în acēstă afacere, cum că câți bani a trimisū la Iași erau în deajunsū ca să plătescă datoria menționată, dar s'au împărțitū și la alți creditori. Pe cândū eu făceamū răspunsulă și arētamū și despre cele două mii, pe cari le-au reținutū D-lui Spătariulă, elū mi-a luatū scrisoreă din mână și a rupt'o, dicēndū, că acei bani s'au datū rușfetū, și nu trebuie să scie nimeni, și mai alescū că acea scrisore pôte să fie cunoscută de Înălțimea sa, și decă D-lui Spătariulă s'ar informa de acēsta, elū (Vlădica) dicea, că este perdutū ; căci dărea acestorū bani trebuia să fie fôrte secretă. Aceste sciū, și acestca mărturisescū înaintea duhovnicesculă meu părinte și sfântulă Mitropolitū, care a fostū rînduitū de Înălțimea sa să mă cerceteze, ca să nu cadū sub prē greulă blăstemū alū prē sfințicī sēle, Dreptū aceca și subscriū cu propria mea mână. 1786, Decembrie 7.»

Ἀθανάσιος Ἱεροπολύτης (2).

(Originalulū în Docum. Episc. Rom.)

În fine resumāndu-se rezultatulă cercetărilor, s'a constatatū, că datoriile lui Iacovū provinū parte din nisce datorii făcute de elū de pe cândū era Egu-menū la Barnovski, care acum cădeau totū în sarcina Episcopiei : o sumă

(1) Acestū călugărū grecū numindū pe sacrificurulă Iacobu : *fericitū și sântū* arētă, că elū nu avea nici o idee despre moralitatea creștină : virtutea și viciulă la dînsulă erau identice. (Melchisedec)

(2) Observămū, că atâtū declarația acēsta, cât și anteriorele arētări ale Grecilorū sunt scrise în limba grēcă, pentru că ei nu sciaū romănesc. Arētările celorū-l-alți 3 sunt de atunci traduse și în romănesc; iar acēstă ultimă se păstrează numai în grecesce, de pe care acum s'a tradusū romănesc.

nëndũ pentru sine pânã și banii școlelorũ și vîndẽndũ chiar și proprietãți ale Episcopiei, în contra legilorũ. -- Fugeau servitorii altarului din eparchia lui Iacobũ, care în cotro putea, numai sã scape de dãrile cu care acesta sërãcia clerulũ!

Intr'o vizitã așia ȃisã pastoralã prin eparchie, dar în realitate pentru a aduna, în persoanã, noue plocõne, Iacobũ se îmbolnãvi la Focșani și

de 10.280 lei. Restulũ cuprinde banii și obiectele ce a datũ Iacovũ mitã spre a putẽ sã se facã Episcopũ de Romanũ. Din banii cheltuiți de elũ pentru acestũ scopũ s'aũ pututũ constata numai 82.709 lei 114 bani. Aũ rãmasũ încã sub bãnnialã mai multe persõne, cãrora s'ar fi împãrțitũ încã suma de 16.500 lei. Nu s'a pututũ constata ce sumã se va fi cheltuitũ pentru o mulțime de obiecte precioase, și materii de îmbrãcãminte, pentru cocõne și boieri, prezentate de Iacobũ, spre a-și atrage favõrea lorũ.

Îtã însemnarea detaiatã, despre tõte acestea :

«Insemnare de cãți bani era datorũ rãposatulũ Episcopũ încã fiindũ egumenũ la mãnãstirea Barnovski, și pentru cãtã sumã de bani aũ datũ rușfetũ, la deosebite pãrți, dupã ce s'aũ chirotonisitũ Episcopũ, precum în josũ arẽtã.

Lei	Bani
1.000	Dumi-sale spãt. Rãșcanũ.
1.000	Arhimandritului Gheodeon, ot Barnovski.
1.000	Dumi-sale slugerului Andone.
1 650	Gramaticului Iordache.
1.500	Luĩ Miser Ianc Vardalacũ.
1.500	Șatrarinul Tomi Cozma (1).
360	Sõcrã lui Vasilache Theodorũ.
500	Surorii portarinului.
1.500	Luĩ Miser Pandeli Cavacũ.
10.280	

Cãți bani s'aũ datũ rușfeturi la pãrți, și s'aũ cheltuitũ.

50.000	S'aũ datũ la Domnie.
2.000	D-sali Spãt. Carage.
1.000	Tij s'aũ datũ inele D-sali post. i D-sali spãt. Car.
2.000	S'aũ datũ portarinului Nicodimũ.
5.000	Cheltuiala chirotonicĩ și cafele și zahãrũ.
1.000	Cheltuiala la strãile rãposatului și a õmenilor casci.
1.000	Unũ engolfũ cu smaragduri cincĩ și unũ poiasũ cu pãtrã verde.
500	Cheltuiala ce-aũ fãcutũ rãposatulũ în 30 zile cãnd l'aũ adusũ la Iași.

(1) Tradiția spune, cã Toma-Cosma era de originã Țiganũ. Posedãndũ avere și prin serviciile fãcute vre-unui Domnũ fanariotũ, elũ deveni boerũ. Toma-Cosma este ctitorulũ unei biserici din Iași, în suburbia Pãcurarilorũ, care pânã astãzi põrtã numele lui. Elũ este de asemenea ctitorulũ Mãnãstirei Dobrușa din Basarabia.

muri la 25 Octobree, după o păstorie de 8 luni fără 5 zile. Poporul vădu în această grabnică mörte pedépsa lui Dumneđeü contra celui care desprețuise cartea de blăstemü a sinodului țerei și în contra dispozițiunilor ei se făcuse episcopü. — Disprețulü națiunei pentru Iacobü se manifestă și în faptulü, că nu fu înmormîntatü în episcopia de Romanü, ci la o biserică din Focșani și afară chiar, cum nu era obiceiulü să se îngrope Episcopii. — Mai multü încă, se pare că indignațiunea populară merse până acolo, că cadavrulü lui Iacobü fu desgropatü și aruncatü la câni. — Numai pietatea creștinéscă a unui necunoscutü a culesü cadavrulü și l'a aruncatü pe o șandrama, unde stătu mai multe zile fără sepultură (1).

- 2.000 Cheltuiala ce s'aü făcutü la alü doilea taxidü, și la îngroparea reposatului.
 1.209 114 Alte cheltueli mărunțișuri cu deosbitü izvodü.
 500 Ünü brău de aurü ce s'aü datü Vornicesei lui Moruzü—și bani.
 16.500 Acei prin prepusü dați, precum în potrivă arétă.
 92.989 114 facü.»

«Insemnarea de acele prin prepusi că s'arü fi datü la obaze precum se cuvintéză de obște :

	însă :	Leï
«Mării sale Domniței Sultanii		7.500
«D-sali post. Bibica		5.000
«D-sali post. Carage, după analogia ce-aü luatü fratele Dumisali		2.000
«Portariului Nicodimü, bez de cei ce aü luatü, arétați		2.000
		16.500

Oscbitü de acéstă arétată sumă, s'aü datü la oscbite obaze, harhaluri, flori cu diamanturi, inele cu diamanturi, cereci cu smaragduri, cinci trahirele cu mărgăritari, brățări cu mărgăritari, césörnice de aurü și de argintü, tabachere hunc, gearuri—brăc, agambanii, citarele, ghermesituri, boccelăcuri, șamălăgele (*) și altele, care acca mare cunoscînți pöte cerectändü să le afle.»

(1) P. S. Melchisedecü dice, că desgroparea lui Iacobü ar fi fostü făcută de o bandă de Tătarü, cari prădaü prin țera de josü și creduserü că vorü găsi avere cu acestü episcopü. Cum nicăiuri nu aflümü mențiune de o invasiune de tătarü sub domnia lui Al. Mavrocordatü, noi stăruimü mai multü pe lângă versiunea nöstră.

(*) Explicümü călî-va termenü neusitați astădî. după lămuririle date de o persönă cunosctöre în ale vechimeî: *Agambani*, alminterea *Seraiü*: o materie albă țesută cu argintü. — *Civitü*: o materie de culöre albastru-închisü. *Gearuri*: Șaluri de prima calitate, țesute din përu de cămilă și cu flori cusute cu mâna, provenite din Arabia și din Persia. — *Șam-alagea*: literalü însemnä marfă de șam (numele locului unde se fabrică — în Asia). o materie de haine. — *Harhal*: coliete. — *Trachilele*: măргеle. (Cron. Roman. de Melchisedecü.)

1785 - 1786

De episcopulŭ anticanonicŭ astŭ-felŭ scăpă episcopia de Romanŭ, dar nu și de datoriile mari în cari acela o lăsă afundată și despre care în note se potŭ vedé lucrările și cercetările făcute din ordinea Mitropolitulŭ Leonŭ, și în anexa ce punemŭ la această pagină (1).

Mitropolitulŭ se ocupă nu numai cu regularea stărei materiale a Episcopiei de Romanŭ, ci și cu regularea administrărei ei provisorie. Pe dată fură destituiți toți Grecii din Episcopie, clerici și laici, la aplausele țerei și, nu ne îndoimŭ, cu totă displăcerea Domnitorulŭ.

XXXII.

Fuga lui Al. Mavrocordatŭ în Rusia.

«Acestŭ stăpânitorŭ, ȳce Manolachi Drăghici, nici o fericire n'aŭ adusŭ țerei cât a domnitŭ, fără numai ostenclă și dureri» (2).

Drăghici n'a documentatŭ aserțiunea lui, dar din cele ce noi înși-ne amŭ adusŭ mai susŭ, ese întemeiată deplinŭ acuzarea acestă.

Nemulțămirele crescēde ale țerei de o parte, de altă parte situațiunea totŭ mai rea, în care se pune la Constantinople, facŭ pre Al. I. Mavrocordatŭ să înțelégă, că nu departe este capetulŭ tristei sale domnii. Ceea-ce cu deosebire amenință nu numai domnia, dar și viața lui Al. I. Mavrocordatŭ este disgrația în care cade la Constantinople Reis-Efendi-Ismail-pașa, în primele luni ale anului 1785 (3).

Al. I. Mavrocordatŭ căută, dândŭ bani Ministrului rusescŭ din Con-

(1) Veȳ anexa după Cronica Romanului, tom. II, pag. 135—138.

(2) Istoria Moldovei, pag. 49.

(3) D. de Choiseul către d. de Vergennes despre pericolulŭ ce amenință pe Mavrocordatŭ, Domnulŭ Moldovei.

Constantinople le 13 Mai 1785.

L'ancien Reis Effendi, Ismail-Pacha, d'abord privé de son gouvernement de Bosnie et ensuite condamné à une prison perpétuelle dans la forteresse de Famagouste, vient d'être arrêté, et l'ordre de sa mort est parti. On assure que Selim Effendi qui l'avait remplacé à Belgrade ne tardera pas à éprouver le même sort et je ne sais si le nouveau Prince de Moldavie, Maurocordato, pourra échapper au danger d'avoir reçu sa fortune du malheureux dont on veut anéantir jusqu'aux dernières créatures.

stantinopole, să-și mențină situațiunea, dar nu isbuti și cheltuêla fu aprôpe zadarnică. Mai mulți bani dădea Alex. Ipsilante!...

Totuși sacrificiile lui bănesci îl u apropiară și mai multu de Rusia. Istoricul Moldoveanu Drăghici ne spune că Al. I. Mavrocordatū și-a lăsatū tronulū și a fugitū în Rusia și că nimeni n'a pututū afla până astăzi causa acestei fugiri, «fiindū unū secretū cunoscutū numai de dînsulū și greu de tîlmăcitū, că nici o pricină politică nu se arătase care să-lū amenințe, decât boerii fanariofi prepunea să fi simțitū mai înainte ruperea ce era să fie între Pôrtă cu Petersburgulū și ca să scape de cursa răsboiului său de alte răspunderi grele ce puteau să vie asupra sa ca Domnū, a preferitū să fugă în Rusia decât să mîrgă la urma sa; mulți încă tîlmăcescū suposiția acêsta cu mai vii temeiuiri încredințându adecă, că are și corespondințe secrete cu cabinetulū rusescū și că prindēndu-se o scrisore de acele la ambasada turcescă din Petersburg, Firar, îndată ce s'a însciințatū de împrejurări, a trecutū Nistrulū cu mare grăbire și în secretū de n'a simțitū nimeni duca lui din orașū până a doua zi, afară de 4—5 boeri, către cari s'a destăinuitū și le-a încredințatū stăpânirea.» (1)

Laurianū nu explică de locū acêstă fugă și nici n'o amintesce, ci se mărginesce a spune că în 1785 Pôrtă depuse pe Alex. Mavrocordatū din Moldova, denumindū în loculū lui pe Alex. Ipsilante (2).

Nici o explicațiune nu găsimū în l'otino, iar Athanase Comnen Ipsilante spune, că la 3 Decembrie 1776 se mazilesce Domnulū Moldovei Al. I. Mavrocordatū și se dă domnia fostului Domnū alū Munteniei Alex. Ipsilante. Mazilirea a fostū voluntară și s'a rînduitū caimacamī Moldovei încă petrecēndū la Iași mazilitulū Domnū. Se pare că în urma mazilirei, ori din tēma să nu fie chiămatū la Constantinopole să-și dea îndreptări cari, date său ne date, puteau să-i compromită viața, său pentru a nu rămāne mai multū timpū în țēră ca mazilū, se hotărî «înșelāndū vigilența caimacamilorū» să fugă în Rusia (3). Din vor-

(1) Istoria Moldovei, Iași, 1857. Tom. II, pag. 48—59.

(2) Istoria Romānilorū. Bucuresci, 1873, pag. 554.

(3) Vezi Analele Academiei Romāne, seria II. Tom. II, 1879—80. Pag. 533. Iată ce dice și Athanasie Comnen Ipsilante:

«Alex. Mavrocordatū a fugitū în Rusia de bună voie mazilitū, după ce a în-

bele lui Athanasie Comnen mai rezultă, că Domnitorul mazilită rămâne sub *privegherea* caimacamilor.

Și însuși Drăghici spune mai departe, că «toți boerii au rămas înfricoșați cum voru răspunde la Pörtă pentru vinovăția Domnului, apucându-i de ce l-au lăsat să fugă din țară.» (1) De acea boerii voru și trimite arzuri la Constantinople spre a se justifica, spunându că n-au fost în secretul acestei fapte. Pörtă, în împrejurările politice în care se afla, primi de bune explicațiunile boerilor.

Acele împrejurări politice erau în adevăr amenințătoare. Comitele de Ferrières Sanveboeuf sosind la Constantinople în 1785, la întorcerea lui din călătorie în Persia, află în această capitală, «că războiul nu va întârzi de a izbucni între Rusia și Turcia. În Ianuarie 1786 o fregată rusescă intră în timpul nopții în Bosfor, fără ca gardele dela cetăți să bage de seamă și a doua zi Turcii se găsiră în fața unui vas rusesc, care putea să fi adus chiar și trupe până în portul capitalei Turciei! Divanul se tângui de acesta Ministrului rusesc, iar acesta se mărgini a explica faptul dîcîndu, că din cauza ceței, comandantul vasului n'a băgat de seamă unde-l duceau, curente. La Constantinople însă se făcu convingerea, că Muscalii pot într-o bună dimineață a se găsi cu flota lor în Constantinople și a bombarda orașul.

șelat pe Caimacamii din Iași, luîndu și bani mulți, printre care și sumele ce se cuvinca să rămână pentru Ipsilante (Domnul cel următor) din *Ajutorința* și din alte dări ce el (Mavrocordat) apucase a strînge cu anticipare....»

«La 3 Septembrie mazilindu-se Domnul Moldovei Alex. Ioan Mavrocordat, Domnia s'a dat fostului Domn al Valachiei Alex. Ipsilante. Cu toate că birul țerei era numai de pungi 134 și lei 30, totuși pentru Domnii Ipsilante a dat mari sume și extraordinare daruri Sultanului și Vizirului, cum și lui Reis Ketab Ata Bey, aproape 4000 de pungi. N'ar fi domnit, deca nu i-ar fi luat pe nedrept și cu sila Vizirii și alții pe fie-care an mai mult de 300 pungi, după ce pentru rechiămarea din exil a dat 600 pungi, în cât (lui Ipsilante) nu i-au mai rămas bani.

«Decă însă ar fi știut că se va declara război, ar fi plătit să nu domnescă!»

(*Athan. Comnen Ipsilante*, pag. 647)

(1) Venind scire (de fuga lui Ipsilante) la Constantinople capuchehaialele Ștefan Ionid Mișoglu și Manole Arghiropolo, ginerele doctorului Luca din Salonic, fură aruncați în temniță la Mogzur Aga.

(*Athanasie Comnen Ipsilante*)

Acestă faptă, venită cu puțină după publicarea manifestului Ecaterinei (1) trebuia să fie agitată nu numai pe Turcii din Constantinopol, dar și mica curte din Iași și să fi contribuit la fuga lui Al. I. Mavrocordat, multă bănuie de Divanul turcesc pentru relațiile lui secrete cu Rusia și atâta combătut de patriarhie și de sinodul bisericii grecești.

XXXIII.

N. Caragea domnesce cu frica de răscole.

Să ne întorcem, trecându de la Iași la București, spre a cerceta mai de aproape și din respectul administrației interne, domnia de care în mod mai în general ne-am ocupat, a lui Nicolae Caragea.

Să frunzărim din vrafă de documente inedite ce dăm în anexă pentru scurta domnie a lui Caragea, spre a vedea întră câtă Muntenia, care avusese un bun administrator și stăpânitor în Al. Ipsilante, continuă evoluția sa spre progres și cultură.

Mai înainte de toate amintim, că noul Domnitor fusese ridicat la domnie din o familie nouă fanariotă.

Neavându de ajunsă bană, a ordonat Divanul Muntén să adune grabnic o dare extraordinară de câte 10 lei de casă. Asemene ordine trimise încă din Constantinopol, află o serioasă rezistență între boieri și Caragea fu silit să se mulțame numai cu 6 lei de casă. Această dare dete 600.000 lei, cari se trimiseră lui Caragea. Florian Aron amintind acestă factă, mai adaogă și informația, că Caragea aduse cu sineși, din Constantinopol, «o sumă mare de străini cărora le-a dat cele mai multe slujbe ale țerei». (2)

Despre domnia lui N. Caragea Laurian nu ăice alta decât că a făcută mari estorsuni de bană, cari i-a adusă detronarea.

În Dionisie Fotino nu aflăm decât abia înregistrată domnia lui N. Caragea (3).

(1) Veăi anexa după Uricăr, tom. VI, pag. 62.

(2) Manuală de Istoria Princip. României. București 8 1839.

(3) Trad. de Sion Tom. II, pag. 173.

Spicuindū condicele de documente ale scurtei lui Domnii, aflămū faptele următore mai momentōse :

1. Nemulțămirea crescēndū a țerei apēsată sub stōrccerile lui Caragea se exprima din ce în ce mai cu înțēire și în locurī publice. Atunci N. Caragea dete unū pitacū Domnescū oprindū conversațiunile politice în *Cahvene*. Este cu data din Septembrie 1, anulū 1782 și e în cuprinderea următore :

Iw Nicolae C. Caragea V. V.

«D-ta Vel Aga, amū luatū Domnia mea însciințare cum că pe la *Cahvenile* din Bucuresci ședū ōmenii la mușaverea și vorbescū multe felurimī de halturī carī nu li se cade, pentru care amū poruncitū Domnia-lui Vel Spāt. dar mai vērtosū Domniei tēle îi scriemū, ca unulū ce D-ta ai zabiticulū în lăuntrulū tārghulū, să poruncesci strașnicū celorū ce ținū prāvālii de cahvene, că de acum înainte să nu se cuteze a mai îngādui înăuntru cahvenclorū pre nimeni să facă vorbă de Domnie, pentru Devletū și pentru alte havadișurī, căci de vomū auđi, nu vomū căuta nici vomū cerca pre celū ce au făcutū vorba aceea, ce însuși pre cei ce ținū cahvenecele îi vomū pedepsi strașnicū. Și pentru ca să scie de acēsta mai dinainte, să le arēți că avemū a orēndui șpionī într'adinsū pentru acēsta și de vomū găsi că totū nu s'au părăsitū și iarāși se urmēzā, să scie că noi amū eșitū din pēcatulū pedepselorū cu arētare ce le facemū mai înainte. Tolco pis. Gvdm. 1782 Sept I. (1).

Totū-odată Caragea iea mēsurī de a împedica orī ce întrunirī de nōpte, prin altū pitacū cu aceeași dată, către marele Spātarū și marcele Aga, ca să vestēscā obștia, că după ce bate toba de straja de sērā nimeni să nu mai āmble prin orașū fără de casū de neurnitā nevoie și în acelū casū orī-cine ar fi «*curtesanū sēū de afarā, să fie datorīā a āmbla cu felinarū și numāi dēca are nevoie a āmbla și sa fie datorū a rēspunde strajniculū și rēspāntiașulū.*»

Domnitorulū ordonā să fie arestați toți cei fără felinarū și în casū de recidivā să fie aduși înaintea Domnitorulū spre a-și da sēmā (2).

Nu numāi vorbele prin cahvenele le opria N. Caragea ci și relațiunile

(1) Orig. documentū este în proprietatea noastră. NB. S'a scrisū asemene și la Vel Spātarū.

(2) Cond. Domnēscā, No. 9. Arch. Statulū.

boerimeii cu străinătatea. Așia elu pedepsia greu pe Toma Călinescu, și punea să-lu bată în velégü și apoi să-lu esile la Znagovü ca turburătorü și amestecătorü și mai virtosü dușmanü . . . căci a cutezatü a păși peste hotarü. . . .

Étä actele relative :

Cartea de surghiunlăcū a lui Toma Călinescu, din 1782 Septembre 2.

«De vreme ce Toma Călinescu biv vătăfū za Paharnicieii, cu netrebnicie și multă obrăznicie îndrăsni de a povățui și a pune la căi rele cu sfaturii îndesarte și cu lesnire desevêrșirea relelorü urmări pe frate-sëu celū mai micū Mihai Călinescu, întâi a se face lăsătorü de patria sa și a fugi fără scirea Domniei mele la părți străine, mai vêtosü că încă poruncitü era de a fi zăticnitü, iar elü cu ale salc netrebnice părerii, îlū făcu a fi rëu următorü de se arctă cu împotrivire la buna orînduială oblăduirei țerei și-lū făcu a fi cu nesupunere, la ale căruia rele urmări după pravilă, cu tötă dreptatea este a se pedepsi cu răspunderea de viață, căci cu a lorü rea urmare, se putea da pildă și la alți pămîntenii. Și de aceea după dreptü, vrednicii sunt de a lua îndoită pedepsă, mai virtosü că făcându-lū la sevêrșirea acestei rele urmări, de a căruia mărturic dete încă mai 'nainte întrebătü fiindü numitulü Toma, nu numai că a tăgăduitü acestea tôte și n'a vrutü să ne spuc în ce chipü și pentru ce a făcutü una ca acësta, ci încă cu obrăznicie îndrăsnindu-se a grăitü cu graiü neînfrănatü către d-lorü orănduiți veliți boiări. Dreptü acea dar, pentru tôte ale lui netrebnice urmări, ca unulü ce se află a fi unü netrebnicü, *turburătorü și amestecătorü și mai vêtosü dușmanü și de rëu voitorü* la liniștita buna pctrecere a obștiei, după dreptü fost'amü hotărîtü a-i resplăti cu răspunderea de viață, dar pentru hatîrulü a multorü obraze ce mijlociră și pentru mila bētrânețelorü mamei lorü, iată, îi micșorămü pedepsa și în loculü repunerea vicței, cu Divanü hotărîmü, că *bătēndu-se în vilégü*, spre a se face pildă de învțătură tuturorü celorü ascemenc lui, să se trimiță la Znagovü să șcdă acolo la închisóre în tötă vremea vicței lui. 1782, Septembre 2 (1).

Altă carte din 1782.

Augustü 25 către Egumenulü de Znagovü să primescă în mōnăstire sub pază pe surgunitulü Mincu sin Călinesca, care fără de scirea și învoirea Domniei «*aü epichîrisitü faptă de vinovăție, făcēndu-se fugariü și lăsătorü patriei lui*

(1) La Oct. 12, 1782 Vodă N. Caragea, îi iartă cu rezoluția pusă pe jalba mamei lorü Maria Călinescu. Ea se acusă că ea e vinovată, că atunci «bietulü copilü, l'a adusü în lăuntru, nesocotindü a fi o greșală.» (Fila 38, cond. No. 9.)

și cu toate că i s'au poruncit... să nu iasă din patria lui... iar el cu nesupunere, fără de Domnăscă slobozenie au fugit făcându înșelăciune și viclene mijloce....»

Pedepsa îi era mai mare «dar noi milostivindu-ne asupra bătrânețelor și rugăciunile mamei sale, îl orînduim la osînda surghiunlicului sub paza Znagovului.»

Îl duce la mănăstire zapciul spătăresc.

Pentru a opri eșirea din țară a celor nemulțămii, cari ar fi putut duce reclamațiuni peste hotare, Caragea înființă «pășusul» și dă circuli la vatași de fruntarii prin cărți legate, din 1782 Iulie 31, către jud. Vâlcea, Gorj și Mehedinți, să nu lase vatași de plaiuri a trece nimeni fără de rēvaș și pășuș, nici în colo nici în cōce.

Să dea de știre Domniei ce om a intrat în țară.

Ță circulara :

«Fiindcă nizamul marginei și ale intrărilor țerei este o treabă din cele mari, și mai dintâi la datoria noastră, care ne șilește pururea ȧia și nōptea a îngriji ca să fie bine păzită ; de aceea multe feluri de porunci v'am dat cu ponturi și povēțuri pe larg, ca pe toate drumurile mari și mici ce trec prin plai și la fieși-care potecă să aveți potecași deplin, cari să nu lipsescă măcar un cēs din locul de pază, ci să se afle gata la picior cu arme ȧia și nōptea, până-î va veni vremea schimbatului, ca să intre cei ce sunt de rînd și pentru ca să puteți împăna toate drumurile și potecile câte are plaiul. De aceea sunt rînduiți acum potecași mai mulți decît erau în alte vremi mai înainte. Așijderea am scris și ispravnicilor județului ca să vă cerce de aveți la toate trebuincioșele locuri paznici orînduiți, și de păzesc acci orînduiți cum se cade sēu lipsesc după alte trebuinți, măcar că ispravnicii după rēu năravul lor, cari sunt obișnuiți ori a diafendefsi ori a nu cerceta lucrurile cum se cade, ne-au rēspuns că sunteți următori poruncilor și că păziți marginea cum se cade, cu numărul de potecași trebuincioși la fie-care loc, dar Domnia mea ne arētându-ne nădejdea numai într'acēta, nu am lipsit precum nici lipsim, a vă cerceta înși-ne Domnia mea, osebit, în totă vremea, prin feluri de alte mijloce ce avem și chiar pe la potecile plaiurilor trimițendu cercători, am gāsīt câte-va din poteci după la unele plaiuri devenite fără de paznici, lipsindu potecași cei rînduiți după alte treb și angarii, pentru care făcēdu strānsōre vpru trebui ca să dea sēma pentru ce nu sunt paznicii potecași după poruncă, pe la aceste poteci? Au rēspuns spre îndreptare, că nu pot ajunge potecași, fiind trimiși unii după vēnat pentru plocōnc, după păstrăvi, după

smeură să adunc și la alte ca d'alde acestca, lucru care Domnia mea nu le avcamă poruncă dată de acestea nici le voimă, ci încă cu totul le-amă rădicatū. Dccī acēsta ne-aū adusū la mare turburare, cum să vē cutezați a rădica potecași din trēba Domnēscă, dela paza plaiurilor și să-ī trimeteți să umble după smeură și după vênaturī pentru plocōne? Pentru ce voi nu sunteți următori? Pentru ca să vē faceți ciocoī interesele vōstre, a trāmite pcscheșuri încōce și încolo, risipiți ōmenī din slujba potecilorū să rēmāe plaiulū deschisū. Să sciți dar, că de astăzi înainte de voiū mai aūdi că nu v'ați părăsitū și faceți fărāmarea ōmenilorū pentru vīnaturī, zmeură, păstrāvī și d'alde astea cu nume de plocōne pentru cutare boerī sēū pentru prietenī vōstri, orī din sineși sēū din poruncă că ți-aū scrisū cutare boerū și temēndu-te mai multū de frica aceluī obrazū decāt de urgia nōstră, te-ai cutezatū și rădicāndū pe potecași și pe plăiași, aū lipsitū vre-uniī din poteci și aū făcutū cāt de puținū cusurū la paza hotarului. vomū trāmite de te va ridica și fără a-ți mai face altă cercetare mai multū te vomū pedepsi însuși acolo în plaiū, cu repunere de viață, și nu te va putē ajuta și a te scăpa nimenea. Acestea vi le-amū scrisū și într'alte rīndurī și v'amū arētatū, că pc-dēpsa la vina păzii marginei este mōrtea, dar vēdēndu-vē că în capulū vostru pscemne a intratū că acestea sunt numai înfricoșārī, amū hotărītū cu adevēratū a face în faptă acēsta ce n'amū voitū până acum a o face, fiindū-că nu mai putemū suferi ale vōstre cusururī. Și așia atuncea numai vē veți învăța cum să slujiți la porunca Domnului și ce felū să păziți nizamulū marginei. Iată și acum deosebitū de acestea v'amū mai trimesū de iznōvă ponturī pe largū pentru nizamulū marginei. Acēsta! 1783, Genarie 10 (1).

Ca să pōtă trece peste hotarū logofēțelulū Lupulū, la Augustū 1782, își fabrică însuși unū *pasușū* falsū.

Din acēstă cauză la 1782 Augustū 13 logofēțelulū Lupulū o trāmisū la ocnă ca «*plastograțū alū unorū iscālīturī pe rēvașū de drumū*» care faptă este egală cu acea de «*calpuzanū*». Lupulū voise cu acēstū răvașū de drumū să fugă în Ardealū, căci Vodă îl urmăria pentru că maltratase nisce locuitorī.

Nici pe Turcī nu-ī lăsa voiosū N. Caragea să intre în țēră. Conformū nizamului, N. Caragea scrie căpitanilorū dela Dunărea, în 1782 Decembre 9, 20 cărți legate, prin cari le impută, că nu păzescū bine marginea și că pentru *mită* lasă Turcī să intre în țēră, contra niza-

(1) Condica No. 9.

mului dobânditū, «*de care sunteți vinovați până la mōrte.*» De vorū lāsa sā mai trecā Turcī pe interesū orī din *bicisnicia* lorū, «*cu pedepese de mōrte te vomū pedepsi fără de nici unū felū de milostivire.*»

Cutezarea de a se opune la ordinele Domnitorului era în adevērū greū pedepsită sub N. Caragea. Étā unū pitacū care dovedesce acēsta:

Pitacū către Vel Armașū sā pōrte prin târgū pe *Curcea pārcālabulū*, cu doi ōmenī din satulū Māgura (Vlașca) ce sunt la închisōre, căci s'au împotrivitū la porunca domniei și au săritū de au bātutū *pe copilulū din casā*. Purtāndu-i prin târgū sā le strige vinā, ca de obiceiū, și apoī cu zapciū harnicū sā-i ducā la satulū lorū unde sā-i pedepsescā cu bătaie la tălpī cāte una sutā de toegc în fața copilului de casā bātutū. 1783, Ghenarie 13. (1)

O curiosā catagrafie face N. Caragea cu scopū de a opri portulū de arme, uniforme și «*caiafete*» nelegalī și mărginindū de la arme pre orī-cine nu aparținea regulatū la o brēslā oștēnā. Tēma de mișcārī și rēsmirițe nu este strāinā și la acēstā poruncā domnēscā, în cuprinderea urmātōre :

Carte către Vel Spāt. și Vel Aga. 1783, Febr. 14.

«Cinstiți și credincioși boeri Domniei mele, Domnia ta Vel Spātarū și Domnia ta Vel aga i tuturorū zapciilorū marī și micī din breslele Domniei mēle, ve facemū Domnia mea scire, că voința Domniei mele pururea și întru tōte fiindū pornită ca sā-și găsescā fie-ce braslā orīnduiala sa, care sā se și păzescā ne-strāmutatū, fiindū trebuință de a se face și *Catagrafia* aici în orașulū Domniei mele Bucuresci, amū poruncitū Domnia mea de le-amū datū pecctluii de la Visteria Domniei mele pe la tōte breslele Domniei mēle cum și pe la altele pentru ca sā fie cunoscuți și sciuti cei ce se aflā în slujba Domnēscā și a țerei, iar cei-lalți toți după coprinderea ponturilorū ce vi s'au datū sā intre în orīnduelile ce sunt poruncite acolo. Iar pentru neferiți, tufecci și deliți din curtea Domniei mele amū poruncitū de li s'au datū sineturi de la Cāmara Domniei mele, fie-cāruia pe chipulū sēū, cum și neferilorū arnăuți din brēsla Spātāriei și Agiei încă amū poruncitū de li s'au datū asemenea sineturi ale D-trec, spre adeverință că se aflā în slujbā. Acum dar, de vreme ce ne-amū însciințatū Domnia mea, cum că mulți din cei ce li-se adapā gândulū, sēū de a face fapte rele și blāstemății, sēū a se apēra de dajde cu vicleșugū, se înbracă

(1) Conдика No. 9.

cu portu ca neferii din curte, séu din breslele Domniei vóstre, adecă cu malotele, cu poturi, purtându și arme, pentru ca să nu fie cunoscuți că nu se află într'acéstă slujbă și cu acéstă pricinuescú, întâiú necinste ostașilorú Domnesci, că se află asemenea cu dînșii ómenî netrebnici, alú doilea pricinuescú și fapte netrebnice și vicleșuguri și alte multe nenorociri, cari și nici într'unú chipú nu sunt suferite Domniei mele. Iată de isnóvă într'adinsú și cu mare strășnicie vė poruncimú, ca întâiú să arėtați acéstă poruncă la tóte breslele Dumnc-vóstre să o vadă, pentru ca să scie fie-care neferú, să-și fie sinetulú lângă dînsulú în tótă vremea, și așa să scóteți pristavú, ca să publiciți porunca Domniei mele în totú orașulú București, să scie fiesce-carele, că aveți strașnică poruncă a face mare cercetare și pre ori-care veți afla fără de acestú felú de sinetú, care să asemene cu chipulú lui, aveți și poruncă și voie, verí arnăutú, verí pămînténú, verí slugă boeréscă, verí mōnăstiréscă, verí pe cari veți găsi în sinetú a nu fi ostașú Domnescú dintr'aceste treci bresle și a purta căiafetú de ostașú, să-î tăiați hainele, să-î luați armele și d-ta Vel Spătarú po unulú ca acela, ca unú nesupusú poruncei Domniei mele, să-lú și faci surgunú, unde veți găsi cu cale, după starea fiesce-căruia, făr' de a mai aștepta altă poruncă dela noi. Ci dar să sciți hotărîtú, că acéstă e voința desvėrșită a Domniei mele a se urma și avemú să facemú în multe chipuri iscodiri și cercetări, pentru ca să vedemú de sunteți următorí poruncei, și de vomú dovedi că v'ați purtatú, ori cu lenevie, ori cu hatírú, să sciți că ne vomú tulbura lóрте asupra-vė și ne veți da pricină de a vė dojàni cu mare scărba și pe zapciú D-tre ce vorú mitui pe de aceștia și îi vorú trece cu vederca îi vomú pedepsi lóрте strașnicú și vė poruncimú Domnia mea, ca să ne dați și însciințare pe tótă ziua ce cercetări ați făcutú ? pre câți ați găsitú dintr'acestași chipú ? și cu ce mijlocú ați sėvărșitú porunca Domniei mele spre a-î pedepsi ? Căci cu hotărîre voimú a se sėvărși acéstă poruncă a Domniei mele.»

XXXIV

Cui dete slujbele N. Caragea ?

De unde vine sficla și temerea lui N. Caragea în domnia țerei, încă din primulú momentú alú urcării séle pe tronú ? Óre boerimea pămînténă era tótă împotriva lui ?

Aronă Floriană dice, ce e dreptulú, că acestú domnitorú a adusú cu sine mulți Greci și că le-a datú slujbele țerei. Ne tememú că este

și în Florianu totu vechiulu *cliseu* alu istoriciloru noștri: *unu domnu grecu nu putea să nu dea slujbele la Greci*.

Adevărulu este însă în documente și ele ne arată slujbele țerei, cele mai multe deca nu tote, pe mânil boeriloru pămînteni (1).

În magistratură nu aflămă asemenea nume străine, decât prea puține și acele de *împămînteniți* de câți-va ani.

(1) Așa în 1782 nu aflămă alte numiri de ispravnică decât cele următoare:

La Prahova: Manolache Crețulescu, în locul clucerulu Radu Bărcănescu.

Vlașca: Gregorie Greceanu în locul pitarulu N. Argintoianu.

Saac: Scarlatu Câmpineanu biv. Vel Stol. în locul Căpit. Bănică Greceanu.

Buzău: Iorgake Rusetă în locul slug. Greg. Ilrisoscolco (1).

În anul următoru 1783 ecă ce ispravnică aflămă:

Buzău: Biv. Vel. Sărdaru Matei Fălcoianu, dela Mart. 17.

Prahova: Pos. Const. Văcărescu, Mart. 17.

Vlașca: Pitaru Armagă, Ghen. 4.

Telcormanu: Stoln. Bălăceanu, Mart. 11.

Muscelu: Biv. Vel Pah. Anastasie, Ghen. 4.

Argeșu: Pah. Prejbeanu, Ghen. 4.

Oltu: Slugeru Ioniță Caia, Ghen. 4.

Oltu: Medeln. Grigorașco Grecianu, Ghen. 4.

Romanați: Greg. Ilrisoscoleo, Ghen. 4.

Vâlcea: Pitar Ianache Farcașanu, Ghen. 4.

Dolju: Medeln. Scarlatu Iliotu, Ghen. 4.

Gorju: Biv Vel Serd. Antonake, Ghen. 4.

Gorju: Cluceru Iordache Paianu, Ghen. 4.

Mehedinți: Biv. Vel Stoln. Coste și Ioniță Glogovcanu, biv Vel Stolnicu, Ghen. 4.

În Aprilie 26 1783 alți ispravnică:

Buzău: Vasilache Armașu, în locul Slugerulu Iordache Rusetă.

Dâmbovița: Răducanu Filipescu, în locul Stolniculu Florescu.

Ilfov: Ioniță Florescu Stoln. în locul Pah. Varlaamă.

Telcormanu: Medeln. Stef. Văcărescu în locul Medeln. Gligoric.

Argeșu: Alecu Cocorăscu în locul Barbulu Văcărescu.

Muscelu: Pitaru Dumitrache Perdicaru în locul Căminarulu Zaharia.

Mehedinți: Sărdaru Alex. Farfara în locul Stoln. Coste.

Romanați: Cluceru Vrusin în locul Pitarulu Farfara.

Oltu: Cluceru Stan în locul Medeln. Grigoric.

La Iunie 2 létu 1783 se schimbă la Dolju, Vâlcea, Telcormanu, Vlașca, Ilfov și Slam-Râmnicu (2).

(1) Condica No. 9.

(2) Condica No. 9, fila 114, etc.

Iată boerii judecătorești, la 1 Aprilie 1783, cu budgetul leilor:

«Catastif de boerii rînduiți la departamenturi unul de 7 și altul de 8 judecătorești, și la Departamentul de criminalion, aice cum și dela Divanul Craiovei i la criminalion de acolo, i de boerii epitropi ai cutiei și de judecătorești ai județelor și lefa în ce chip li s'a'u orînduită pre 1 Aprilie, 1783.

Departamentul de șapte.

Pe lună

tl. 120	D-lă Biv Vel Cluc., Istrati Crețulescu
60	» Medeln., Iristea
70	» Slug. Dumitrake Breazu
60	» » Grigorie Asană
60	» Setrară Constantină Filipescu
50	» » George Canale
50	» » Antonă Fotino
30	Biv 3 log., Ioniță Grecianu (1).
510	Totală.

Departamentul de optă.

Pe lună

tl. 100	D-lă Biv Vel Cluceră, Dumitrake Fotake
90	» » » Pah. Mavrodin
70	» Serd., Theodorake Tufi . . .
80	» Biv Vel Medel., Ianake Iliotă
60	» » » » Vasilake
50	» Slug. Pantazi
50	» » D. Mehtupciu
60	» Al. 2-lea Vist. Alcazi
30	» Biv 3 log. Negoită
590	Totală

Departamentul de Criminalionă.

Pe lună

tl. 100	D-lă Biv Vel Pah. Sefendake
100	» » » Stoln., Dumitrake
60	» Medel., Ștefană Văcărescu
60	» » Mihaî Popescu
50	» Slugeră Țigara

(1) In 1782 Octobre 1, fusese numită la acestă «Departamentă», Constantină Alcazi Biv Vel Vist., cu lefa de 60 lei pe lună (cond. No. 9, fila 29 verso.)

Pe lună

60	»	Vist., Mihăiţă Greceanu
50	»	Biv Vel Gramatică Iordană.
480	Totală.	

Divanulă Craiovei

Pe lună

tl. 250	D-luî	Biv Vel Bană Ianacho Ilrisoscolco. Caîmacamă.
300	»	Biv Vel Vorn. Prascovănu.
90	»	Biv Vel Paharnică Jianu.
90	»	» » Ştirbei.
50	»	Slug. Brăiloiu.
50	»	» Const. Otetelcşeanu.
50	»	Slug. Ioniţă Argintoiu.
50	»	» Crăsnaru.
70	»	Medeln. Scarlată Iliotă.
26	»	Ală treilea logofetă cu hărtiă.
40	»	4 logofetă.
1.066	Totală.	

Criminalionă de Craiova.

Pe lună

tl. 40	D-luî	Cluceră Barbu Bănescu.
30	»	Const. Biv. Ispr. za Curte.
30	«	Const. Tîrnoveanu Biv 3 log.
30	»	Biv 3 vist. Sălcianu.
10	»	Logof. Puşcăriei.
140	Totală	

Boeră Epitropiei obşteşti.

Pe lună

tl. 100	D-luî	Biv Vel Pah. Vilara.
100	»	» » Steln. Fălcoianu.
100	»	» » » Dumitrache (1.)
100	»	» » » Nicolae
30	»	Biv cluc. Zah. Burke.
50	»	» Vel Vameş Ştefani
30	»	» » Vist. Pascali.
20	»	Iordache Ceauşă Cărpinişteanu.
20	»	Anastasie Gărdescu

(1) Autorulă codicelui de la 1769—1775

Pe lună

30	D-lui Grigorie Brașoveanu
20	» Post. Matei Berendei
20	» Const. Post. Bambere
20	» Dumitrache Longoti
20	» Ianache Ciubucciu
50	» 4 Log. cu hârtia.

710 Totalu

Nici chiar ca judecători la ținuturi nu prea vedem Greci, ori străini rînduiți.

Judecătorii județelor (1).

50.	Râmnicu. Șetr. Toma Arionu
50.	Buzău. Medeln. Const. Iirisoscolco.
70.	Saac. Vorn. Matei Cocorescu
50.	Prahova. Medeln. Movilă
50.	Ialomița. Șetr. Matei Ciocărlan
40.	Ilfov. Polcovn. Dumitrache
40.	Dâmbovița. Polc. Cioran
50.	Vlașca. Pitaru Drăgănescu
50.	Teleormanu. Post. Stamate
60.	Muscelu. Costake Vătavu
60.	Argeșu. Cluc. Stanu Bucșănescu
50.	Oltu. Șerbanu Post. Plopenu
50.	Romanași. 3 Vist. Zetreanu
50.	Vâlcea. Rusiu 3-lea Logofăt
50.	Dolju. Polc. Drăghici Băbeanu
50.	Gorju. Polc. Manolache.
50.	Mehedinți. Mihaiu Știucă.

870 Totalu tl. pe lună.

(1) Unele modificări în 1783, Aprilie 20 aflăm :

Slam-Râmnicu. — Șatr. Toma Arionu înlocuit prin Pitarul Alexe

Ialomița. — Șatr. Matei Ciocărlan » » Alexianu

Dâmbovița. — Polc. Cioran » » Aga Iirisoscoleo

Vâlcea. — Treti Log. Rusiu » » alu doilea Vist. Preda Bujoreanu

Dolju. — Polcovn. Drăghiceanu » » Găianul

Asemenea unele modificări la Divanul Craiovei. :

Medeln. Scarlatu Iliot. •

3-lea Log. Constantin Tărnoveanu la Departamentul de criminalionu.

Amŭ vęđutŭ, studiindŭ organisarea țerei sub Alex. Ipsilante, cȃ în Bucuresci, pe lângă tribunalele ordinare, mai judecaŭ unele procese mici și Spȃtarulŭ și Aga. Sub N. Caragea, pe lângă Spȃtarŭ și Agȃ se rînduesce cȃte unŭ anumitŭ judecȃtorŭ. Aceștia furȃ :

Judecȃtorŭ la Spȃtȃrie : Stol. Alexandru Greceanu, cu lȃfȃ de 100 lei ; și Pah. Cocorescu judecȃtorŭ la Agie, cu 90 lei lȃfȃ pe lunȃ.

În Divanulŭ țerei, la 1783, aflȃmŭ de asemenea mai mulți boeri pȃmîntenȃ, ca Logof. Dudesculŭ, Banulŭ Panȃ Filipesculŭ, Vel Vorn. Dumitrache Racoviȃȃ, Vorn. Stefanŭ Prașcoveanu, Logof. Greg. Bȃlianu, Biv Vel Vist. Scarlatŭ Greceanu, etc.

Caimacamŭ Craiovei era pȃnȃ la 8 Iunie, 1783 Ianake Irisosco-leo, iar dela data acȃsta Vodȃ rînduesce banŭ pe Dumitrache Ghica, ca : *«tȃte trebile pȃrȃei locului cȃte dupȃ obiceiŭ se cuvȃnȃ la dregȃtoria d-sȃle, sȃ se caute prin dumnȃ-luȃ (1).»*

Repetȃmŭ dar, și aci, cȃ decȃ Domniȃ Grecȃ aŭ fȃcutŭ multŭ rȃu țerilorŭ romȃne, *cȃdȃ de toporŭ* în mȃnile lorŭ a fostŭ adesea boierimea pȃmîntȃnȃ.

Din numele mai susŭ aduse nu apare osactȃ informaȃiunea lui Aron Florian cȃ N. Caragea a adusŭ cu sineșȃ o mare mulȃtime de fanarioȃi și cȃ le-a datŭ slujbele țerei. E posibilŭ cȃ aceȃ Grecȃ veniȃ cu noulŭ Domnŭ eraŭ mai multŭ întreprindȃtorȃ de *iraturi*, de dȃrȃ indirecte.

XXXV.

Administraȃiunea. Țȃranulŭ.

În genere, N. Caragea nu-mȃ pare sȃ fie fostŭ unŭ bȃrbatŭ neinteligentŭ. Elŭ s'a preocupatŭ de mersulŭ tutorŭ instituȃiunilorŭ țerei.

În *administraȃiune* n'a introdusŭ noutȃȃi, dar a datŭ energice circuliȃri, prin cari cu oca și cu bȃtaia ameninȃndŭ, cerea dela logo-

(1) Condica No. 9, fila 129, în roșŭ.

fetei, seü grămăticiei din județe, le recomanda să pue pe raporturile ce se trâmiteau la centru: locul, județul (1).

Să sciți, că a căruia scrisore, orî românescă, orî grecescă, vomü vedë și după acësta fără de însemnarea de județ, de loc, jurămîntü amü făcutü, într'acelü cësü să trimitemü să ridice în hère pe logofëtü seü grămăticü ce aveți și aducëndu-lü aici se va bate la scară și să-lü trimetemü la ocnă, ca cu acësta să facemü pildă și celorü-lalți.» 1783. Febr. 28 (2).

De sörtea țëranului n'a fostü Caragea indiferentü. Avemü câte-va dispozițiuni bune de la acëstü Domnü:

1782. Aug. 13. Circulara la 4 județe: Ilfovü, Prahova, Secuenii și Buzëü. «Amü luatü Domnia mea însciințare, cum că uniî din stăpânii moșiilorü, adecă, Egumenii de pe la mănăstiri, boeri, archierei și alți boerinași, după ce s'aü tocmitü mai dinainte vreme cu uniî din locuitorî de le-aü datü crânguri, păduri mărăcineturi, prin aședëmîntü ca să le curețe, să le facă liveđi de fânețe să și le stăpănescă acei muncitorî, și ei să ia numai dijma... și după ce s'aü ostenitü și le-aü destupatü și le-aü curățitü acele locuri cu multă trudă până le-aü adusü la stare de le-aü făcutü liveđi de fënü, ...» estimpü proprietarii moșiilorü ieaü de la sătenî liveđile... Vodă ordonă să se respecte dreptulü sătenilorü, cari aü făcutü curătura, și mai cere și o statistică. arëtändü anume «ce moșie? stăpânulü moșiei? Cu îndreptarea ce veți face: *curăturile*, ce le-aü luatü ce fënü a fostü?

Pentru mersulü agriculturii și în prevedere mai alesü cu exportulü grânelorü pentru Constantinopole, Domnulü obligă pre sătenî a ara, a ara la timpü și multü. (3)

(1) Deja anteriormente Vodă ordonase acëstă regulă prin 18 cărți legate la Ispravnicî, ca să însemneze în cărțile ce trâmîtü către M. S. județulü și loculü de unde scriü.

Decembre 21. Cond. No. 9. fila 52 verso.

(2) Cond. No. 9. fila 93 verso.

(3) 17 cărți la ispravnicî ca să pună pe locuitorî să semene mai de timpuriü. Le ordonă că de la 9—10 Martie viitorü, «cändü eșimü din iarnă, să fie scoși sătenii cu plugurile la semënatulü de meü, indemnändu-i și silindu-i să are din destulü: iar pentru cei ce nu vorü avé *sëmîntă*, mai virtosü cari până acum nu se obicînuescü a semëna meü fiindü foști invëțați numai cu porumburi, vë poruncimü să fiți D-tre ispravnicilorü datorî a căuta și orî cu ce mijloci și de unde veți sci să le găsiți sëmîntă, negreșitü, ca să nu rëmănă fără de arătură. 1783, Febr. 13.

Cond. No. 9 fila 82 verso.

Acëstă circulară e repețită în 1783. Martie 2.

În interesul agriculturii N. Caragea repeți în 3 Aprilie 1783 dispozițiunea că în Aprilie țăranul să nu fie tras în judecăți (1).

Asemenea nu erau nici sub Caragea chiămați sătenii în judecată în luna Iulie, ca să-și pôtă căuta de munca câmpului (2).

Vacanță era și de culesul viilor de la 15 Sept.—15 Oct. Nici la judecată de judecătorie județenă, nici la Divan să nu fie nimeni aduși. Și să se dea drumul cu un cearș mai înainte chiar celor cu pricine începute mai dinainte, ca să-și caute de vii, porumbul și arături de grâu (3).

Orî câte vexațiuni s'au putut face țăranului de agenții Domnesci, nu toate erau de sigur cu scirea și aprobarea lui N. Caragea. Iată un cas în care acesta pedepsi cu grôpa ocnei doi agenți fiscali abuzivi :

Carte la Caimacamul Craiovei Ianake Hrisoskoleo, din 1783, Aprilie 28.

«Fiindcă Stoica Logofetul și Constantin Drăghicioiu, ce au fost cu slujba fumăritului Bălților în județul Dolj, împotriva voinței Domniei mele și cu neînțelegere la atâtea rînduri de porunci ce deobște peste totă vreme dăm pentru slujbași și zapei, ce ămbă în județe cu orî-ce fel de trebă, a se purta cu blândețe către locuitori și a nu-i necăji cu fapte și urmări fără de cale și fără de orînduială, s'au arătat aceștia cu nemilostivire și cu vrăjmășie asupra a două sêrace muieri vêduve, una dela satul Nedeia și alta dela satul Măceșii, precăr vêduve pentru căci au lipsit dela bordecele lor, în care ședeau și nu le-au găsit ca să le cêră să plătesc fumăritul, câte parale 22, îndată s'au pus de le-au tăiat cumpăna și dela un bordeciu și dela altul, și le-au stricat lăcașul în care locuia, fără de a nu le da vreme nimică a le găsi la întôrcerea lor sêu a doua ôră a mai cerca; care acêsta rē urmare a lor cecetându-se din

(1) Carte la toate isprăvnicile, ca în luna lui Aprilie să nu tragă pe încuitori în judecată „fiind vremea arăturilor.”

(Cond. No. 9, fila 102.)

(2) Carte la isprăvnic, a nu trage pre locuitori în judecată în viitoare lună a lui Iulie, căci este timp de strînsul bucatelor și de cosit. Pre cei aduși la judecată, să grăbiți a le isprăvi pricina, orî să le pue altă soroc. 1783, Iunie 22.

(Cond. No. 9, fila 139.)

NB. Mai apoi Caragea ordonă să fie vacanță și în luna August, tot în interesul agriculturii.

(Cond. No. 9, fila 141.)

(3) Cond. IX, fila 31 verso.

Istoria Românilor de V. A. Urechi.

porunca noastră, s'a'u dovedit adevărată și nici înșiși n'a'u putut'o tăgădui, muncind numai cu pricină a se îndrepta ; pentru care măcar că D-ta ne scrii că a' pus de a'u plătit 6 lei pentru parale 60 ce s'a'u socotit prețulu celor două cumpene, dar neputându suferi D-nia mea a fi numai atât pedepsa lor, a trece cu vederea relele urmări ale unora ca acestora, cari fără de nici o sfială și temere de poruncile noastre și fără de milostivire a'u făcută asupra unor sărace veduve, un lucru ca acesta ; iată, pentru pilda altor slujbași și zapci, am hotărât a-i pedepsi cu *ocna* ; pentru care și osebită poruncă la mână de zapci făcându, o trimetem D-le, ca prin marafetul D-le să-i ridice și băgându-i în butuce să-i ducă la ocnă, ca să se pedepsescă. Ci dar să arăți vina și hotărârea pedepsei lor ce am hotărât D-nia mea a li-se face citind chiar la Divan de față întru auzul tuturor, hotărârea aceasta, ca să audă cu toții, să se sfîșcă și alții de urmări rele și apoi să-l trimită la ocnă negreșit. De care să avem răspuns de la D-ta de seversirea poruncei. 1783 Aprilie 28 (1).»

Altă dată N. Caragea a surghiunit peste Dunăre pe un Gheorghe Deliu căci a jăfuit un sat :

Carte la Vel Spăt. din 1782, Decembre 8 să facă surghiun peste Dunăre pe un Gheorghe Deliu, căci trimis de Vodă în o afacere în județe, a jăfuit prin sate și a insultat și pe căpitanul de la Oltenița. Insuși acestu căpitan să-l treacă peste Dunăre (1).

XXXVI.

Justiția sub N. Caragea.

N. Caragea a menținut organizarea justiției cum o lăsase Ipsilante. Instituțiunea condicariilor de județe e cu îngrijire păstrată. Aceștia ca răsplată aveau câte 3 lude și voră preleva taxele următoare :

Dela carte pentru moșie mare tal. 2.

» » » mică » 1.

Pentru vie mare tal. 2.

» » mică » 1.

» țigan, de suflet, bani 60.

» împliniri, la tal. 100 tal. 2.

(1) Cond. IX, fila 31 verso. NB. Inchiderea le-a fost de la 28 Aprilie pe 15 zile.

(2) Cond. No. 9, fila 56 verso.

Dar decă N. Caragea menține instituțiunea condicarilor, étă ce instrucțiuni dă, cu referință la ei și la justiție în genere, și mai ales la alegerea condicarilor :

«Ar fi o pomenire vrednică, decă cei rânduifl la condică . . . arŭ căuta tréba acésta cum se cade, făr' de cusurŭ . . . , iar nu cum aŭ fostŭ până acum : numai nume de condicari, făr' de a face slujba și tréba aceea pentru care sunt rânduifl : I să scrie în condică tóte pricinile de judecăfl ale norodului ce se caută de ispravnicŭ i de judecătorŭ, spre a se afla trecute în tótă vremea cu tótă orânduiala lor, cu hotărîrea și împlinirea ce s'aŭ făcutŭ, după care dândŭ la mâna celui ce aŭ câștigatŭ judecata, cartea séu anaforaoa, să dea și la mână celui ce n'aŭ rămasŭ odihnitŭ adeverința prin care să arete anume soroculŭ ce s'aŭ pusŭ acelora de a veni la Divanŭ ; iar celorŭ ce aŭ rămasŭ odihniŭ și mulțamiŭ de hotărîrile de acoloa, să li se ia adeverință iscălită cu martorŭ, că s'aŭ mulțamitŭ, să trimiță și aice la logofetŭa Divanului Domnieŭ mele, prin d-lorŭ ispravnicŭ, asemenea condică pe tóte lunile, de câte pricine și judecăfl s'aŭ căutatŭ, ca, când va veni aice vre unulŭ de țéră cu jalbă, să aibă adeverință dreptŭ dovadă cum că aŭ fostŭ la ispravnicŭ, pentru că între jălbile ce daŭ Domnieŭ mele locuitorŭ de țéră, vedemŭ că cei mai mulfl și cu pricinŭ micŭ nicŭ aŭ cercatŭ măcară a merge la ispravnicŭ, séu la judecătorulŭ județului să o judece și când n'arŭ fi rămasŭ odihnitŭ de acolo atunci să vie pe aice, ci aŭ plecatŭ dreptŭ la divanŭ să jăluéscă, cu cheltuială și cu trépădlŭ, prin Bucurescŭ, care acésta ne aduce la multă mirare pentru ce o facŭ și din ce curge ? în vreme ce Domnia mea avemŭ ispravnicŭ și judecătorŭ pe la județe într'adinsŭ orînduiŭ cu leafă din visteria Domnieŭ mele, pentru o lesnire a locuitorilorŭ la pricinile judecățilorŭ ; ci orŭ că D-tră ispravnicŭ și judecătorŭ nu'fl primiŭ a'fl judeca fără a nu aduce poruncă de la noi, care acésta de vomŭ aŭdi-o că a'fl făcut-o la vre unulŭ și nu l'a'fl primitŭ, să sciŭ că cu mare tulburare ne vomŭ porni asupra unuia ca aceluia ; orŭ că pentru alte trebuințe ale lorŭ, viindŭ în Bucurescŭ, aruncă și la Divanŭ câte o jalbă-două și cu strigarea cea pe pîrîfl lorŭ aice silindu-se a înșela Divanulŭ, cu cuvîntŭ că aŭ fostŭ la ispravnicŭ și n'aŭ aflatŭ dreptate, séu pentru ca să apuce și să ia câte unŭ sinetŭ de poruncă domnescă la mână ; și pentru uniŭ ca aceștia, ca să le lipséscă ostinințele și o cheltuială ce facŭ și nu o cunoscŭ de sineșl, cercândŭ Divanulŭ până a nu merge la ispravnicŭ i judecătorŭ, și ca să aibă și Divanulŭ răsufare și óreșl-care ușurare despre unele jălbŭ ca acestea, carŭ se potŭ isprăvi prin ispravnicŭ și judecătorŭ ; iată de acum înainte avemŭ a face otărîre : până nu vorŭ aréta adeverința logofetului de județŭ, că aŭ fostŭ la ispravnicŭ și că s'aŭ judecatŭ acolo și aŭ rămasŭ a veni la Divanŭ, cererea lorŭ să nu fie primită ; iar avêndŭ la mână adeverință, se va căuta și pricina

în conđicile ce se trimetű pe lunű de la judeűe Ńi de se va vedű cű este trebuinűű a veni la Divanű aceeaűű pricinű Ńi cű n'au urmatű cca-l-altű parte a se afla la sorocű, aűűa se face atunci cu cuvűntű dreptű volnicie asupra accluia de a'lű ridica Ńi de a'lű aduce cu mumbaűűű Ńi cu trűpűdű.

«Alű 2-lea, fiindű-cű amű vűđutű necurmatű gűlcevurű Ńi pricinű pentru zűlogirű sűű vűđűrű de veniturű din venitulű de moűű Ńi de orű-ce lucru, Ńi pentru alte aűđűműnturű, cű s'au fűcutű printr'ascunsű Ńi cu altű economie Ńi s'au vűndutű la ómenű strűininű, carű sunt oprűű a cumpűra, ca sű lipsűscű Ńi aceste, sű aibű a se trece řn condica judeűului tóte vűđűrűle de veniturű Ńi moűű Ńi de orű-ce felű, sűű zűlogire, sűű aűđűműntű de va fi cu orűndualű fűcute Ńi sű se adevcreze de logofűtű, cű este trecutű řn condicű, ca sű se crűđű la orű-ce judecatű de adevűrate acele zapisc; iarű fűrű arűtarea řn condicű, sű nu aibű statornicire nicű unű felű de aűđűműntű. Pentru unele ca aceste Ńi pentru alte trebuinciűse povűűurű ce se va cűdea a se da asupra logofűtului, de a le pűzi, care se vorű arűta anume prin cűrűile ce li-se vorű da la műnű, đicemű, cű celű ce se va rűndui la trűba acűsta trebue sű fie omű alesű, cu condecű bunű, din boierinaűű judeűului. Ńi iatű D-nia mea pentru binele Ńi folosulű locuitorilorű Ńi lesnirea Divanului, care póte a se pricinui dintr'acűstű, pohtimű a da din visteria nóstrű lűlű la aceűű logofűű cűte talerű . . . pe lunű oűbitű de mila scutelnicilorű ce au accű logofűű, ca sű se mulűűműscű spre a cűuta trűba la care s'au orűnduitű, cum se cade Ńi a se feri de niscareva jafurű. Dar fiindű-cű acűsta voimű D-nia mea sű o punemű řn faptű, vű poruncimű sű aveűű a cerceta řntre boierinaűű judeűului, ca sű gűűűű ipokimene ca aceste, pre carele sű aveűű a-lű trimete aice, la D-luű cűstitű Ńi credinciosű boierulű D-nicű mele d-lű Vel logofűtű *Dudescu*, cu řnűiűűarűa D-tre cűtrű d-lű řn scrisű, Ńi d-luű cercetűndu-lű Ńi cűnoscűndu-lű vrednicű ni-lű va arűta Ńi prin d-luű se va aűđű la trűba acűsta, cu nume *Logofűtű alű judeűului*, cu lűfa ce arűtűmű mai susű, dűndű la műncle luű cartea Domnűscű de *logofűűie*; řnsű cűutaűű sű nu socotiűű, cű dórű acűsta o facemű D-nia nóstrű numai pentru milű Ńi chivernisűlű Ńi sű arűtaűű orű-ce felű de omű ca sű-lű bűgaűű la chivernisűlű, cűcű acűsta este trűba la care vomű sű fie negreűűtű omű cum se cade Ńi cu slujba luű sű se chivernisűscű. Aceste, Ńi řűű sűnűtoűű. 1783 Iunie 21 (1).

Įn contra abuzurilorű din judeűe, N. Caragea a datű mai multe poruncű. Publicűmű aci pre una, din Ianuarie 1, anulű 1783, prin care

(1) Posedűmű o circularű originalű.

Domnitorulŭ manifesta ȃre-care bune-voinȃă neașteptată pentru sȃle-nulŭ românŭ:

Carte deschisă la 17 județe cu povățuirŭ și ce chipŭ să urmeze pentru ale județului și ale Visteriei.

«Vă facemŭ în scire că de când Domnulŭ Dumneclău Ni-a încredinȃatu norodulŭ acestei creștinesci țări sub alŭ Domniei mele oblăduire, a pururea v'amŭ scrisŭ și totŭ felulŭ de strașnice porunci cu învățaturŭ v'amŭ datŭ, nu numai pentru ale visteriei trebuincioase cereri, ca după netăgăduită datorie în vremea lorŭ să le sĕvĕrșiȃi, ci și pentru întregimea județelorŭ, cumpănirea satelorŭ, ca tȃte să fie într'o dreptă stare, cum și pentru *cisle*, să aveȃi totŭ felulŭ de priveghere a și le face locuitorii între ei și după stărc și putere, cât de puțin nenăpăstuindu-se unii de către alȃii; asemenea și de jafuri, năpăstuirŭ să feriȃi pre locuitorŭ; să nu aȃdimŭ Domnia mea, că s'aŭ făcutŭ cca mai mică luare peste dreptate cui-văși, făgăduindu-vă că celŭ ce va fi întocmai următorŭ poruncilorŭ Domniei mele, nelipsitŭ să fie de milă și să i-se înmulȃescă ipolipsis, iar pe care îlŭ vomŭ dovedi împotrivorŭ buncŭ Domnici mele voinȃi, nu numai că-lŭ vomŭ lipsi din mila ce se află și a pururea dorind'o nu o va putea dobȃndi, ci ca pre unŭ vrăjmașŭ dreptăȃci îlŭ vomŭ pedepsi. Acum din ale locuitorilorŭ jȃlbŭ și mai alesŭ de la ai noștri credincioși ȃmenŭ, ce după vremŭ îi trimitemŭ cu trebŭ pe la unele județe, ne adevărimŭ, că nu doar voiȃi a păzi poruncile Domniei mele, ce mai susŭi ȃicemŭ, ci la tȃte sunteȃi rău-voitori și împotrivorŭ; ântȃiŭ, că *satele, în cumpănirea* ce se cade, nu le aveȃi, una din multa amelie și nebăgare de sĕmă, cu care vă purtaȃi, alta din *orbirea rușfeturilorŭ* (putemŭ ȃice și a mituirilorŭ) și din hatirurile vouă vegheate; alŭ douilea, că scutelnicii mȃnăstiresci și boresci nu sunt ȃmenŭ după cuprinderea ponturilorŭ Domniei mele, ci fruntașii satelorŭ, și cinc are câte 5—6, sĕu și mai mulȃi cu pecetluiturile Domniei mele, printre aceia mai ȃinŭ și pre alȃii, unŭ fiindŭ nesupușŭ poruncilorŭ și voi neascultătorŭ și le și lăsaȃi de ȃin sate întregŭ cu totulŭ numindu-se scutelnicii cutăruia. Pentru certe tot-d'a-una ne vinŭ jalbe și suntemŭ încredinȃȃi, că celŭ mai proșȃi și mai blȃndŭ ȃmenŭ sunt năpăstuiȃi apururea. Amŭ înȃelesŭ și de ȃreș-ce jafuri, ce se facŭ, care rĕmȃnŭ a se descoperi la cercetarea ce avemŭ Domnia mea a face, și atunci fie-care își va lua rĕsplȃtirca după fapta sa. Iar pentru cumpănirea satelorŭ și înșelȃciunca ce voi înși-vă o faceȃi visteriei, cu scutelnicii fiindŭ fruntașŭ, cu sate a le ȃinȃ orŭ-cine întregŭ cu nume de scutelnici, și printre 10 sĕu 20 ce sunt cu pecetluituri să aibă și alȃi atȃȃia, cum și pentru *cisle* de nu și le facŭ sȃtenii pe dreptate, fȃrte nesuferitŭ fiindŭ aȃȃului Domniei mele, că singurŭ vedeȃi

desghinarea județelor și sêma visteriei la ce stare ați adus-o din alc vostre fapte, cu totă dreptatea ne pornisem cu turburare fără milostivire asupra-vă și era ca după ce cu grele trepede vă vom aduce, să vă facem căduta pedepsă. că într'altă chipă vedem că temere nici de Dumnezeu, nici de ală vostru sufletu nu aveți, ci pre unii din ticăloșii locuitori i-ați dat în prăpastia săracică, pre alții i-ați făcut de nu simți nici de cum că sunt sub supunere; ci această dată o mai trecem cu vederea. Și iată-vă scriem, cu jurământ încredințându-vă: să părăsiți acele rele și netrebnice urmări, să cumpăniți toate satele, mare și mică, după a lui stare, într-o dreptă cumpănă și afară din scutelnici ce voru ave pe a mână pecetluiturile gpd. roșii tipărite, cu numele și chipul fie-căruia, pre cei-l-alți să se dea în biru. pe la toate satele de unde voru fi ședându, fără numai pe la mănăstiri și boeri le veți lăsa (peste dișii scutelnici) câte 4—5 oameni, însă nu pe la toate moșiile, ci numai pe unde le voru fi starea caselor, în căminuri: un ispravnicu, un chelar, un boier, un herghelie, un stupariu, iar nu mai mulți. Toți cei ce li-s'au dat oscbitu cărțile Domniei mele de scutelnici pe oameni străini, de voru fi fiindu pământeni să se iea și să se de la biru cu satele. Jăluitorii câți au luat cărțile Domniei mele pentru slăbiciunea bătrânețelor, de alte betejuni, capetele lor să fie aporate, iar prilejurile după dreptate să-i intre în *cisle*. Câți din țeranii birnici, cu vicleșug alcătuindu-se cu vre-unii din mazili, îi voru fi tras la sineși și voru fi adăos la orî-ce ajutoru, să dea biru la sat, satele să-și facă *cislice* pe dreptate, să nu ne mai vie jalbă, că este părtinitu cine-va. De jafuri și de cheltueli pre toți să-i feriți, păzindu-vă și de înșelătorie, că de nu veți fi nici cum următori, vom trimite de vă voru ridica pre câte unul din voi cu grele trepede și fără milostivire vă vom pedepsi, de vă va lua urgia lui Dumnezeu, ca pre nisce nemulțămitori miei și nesupuși poruncilor Domniei mele. Și ca să nu aveți la urmă cuvintu de îndreptare, dator să fiți a *publicii* porunca acesta într-o auzulă tuturor. Peste toate acestea, după primirea acestor porunci, vă mai dăcem și pentru scădeminturile ce ați arătat că ați făcut satelor la dajdiile trecute, să căutați să ne trimiteți catastihă iscălită cu satele pe anume, i cu suma ludelor și numele fiesce căreia dajdi, la care le veți fi făcut scădeminturile. Așijderea și de plata conacelor, prin osebitu catastihă să arătați dela fie-care sat pe anume? ce *natură* s'au luat și cu cât li s'au plătit și printr'a cui mână anume, care le așteptăm cu cel mai d'ântăiu trimisă să ne sosescă împreună cu carte de înștiințare către Domnia mea. Poruncim și vouă pârcașilor, duprin sate, i tuturor locuitorilor, cine veți ave oameni luați din sătenii dajnici, să mergeți să-i arătați d-lor boerilor ispravnic, și d-lor după poruncile ce au, de nu voru urma și nu vi-i voru da, pre cei ce voru fi ținuti mai mult peste scutelnici cu pecetluituri și preste acei 4—5 oameni ai casei, ce dăcem mai sus, să veniți unul

său doi de la unu sat, să jăluiți Domniei mele, și nu numai că vă veți câștiga dreptatea, ci se voru pedepsi acei ispravnicii. (1783, Ianuarie 1.)

E locul să amintim că și de vechea plagă: *hoțiile*, s'a preocupat Caragea (1) dorind s'o stărpescă.

De legile țerei încă s'a ocupat N. Caragea prin următorul:

Pitacū către boerii judecători.

«La vremea ce cu mila lui Dumnezeu am sosit la domnescul nostru scaun, ne-au arătat sfatul Domniei mele o condică de pravilă și rînduială, care cu destulă luare aminte s'au alcătuit, cu sfat de obște, în domnia Domniei Sale fratelui nostru Alexandru V. V. și s'a tipărit pe limba grecă și românească în orașul București, la lăt 1780 luna lui Sept. Deci întrebându-ne sfatul boerilor celor mari al Divanului Domniei mele, de găsindu-se cale a se urma și în Domnia noastră totu această orînduială, la care fiindu și a noastră bună voință, de vreme ce alcătuirea acesta s'au făcut cu sfat de obște, am poruncit dar așa să se urmeze. Dar fiind-că la numita condică list. 90 titlul: *Pentru judecători*, cap. 2 ȳice: «judecătorii să se arde cu dulceață către cei ce se judecă și fără de pismă s'au făgărnice, fără de a nu căuta la obrazul cuivași, s'au să se arde cu pizmă și vrăjinașie către cincevași, nici să înjure pe cinevași din cei ce se judecă; așisderea și la cap. 5 ȳice: «judecătorii cînd judecă să șadă toți cu orînduială foarte bună, fară a

(1) Iată în resumat circularea relativă:

17 Cărți legate la ispravnicii de județe.

Vodă a aflat că prindend hoții, ispravnicii le ia totu ce se găsesc alu lor și îi trimet numai cu examenu (cercetare). «Pe alții îi slobođiți luându-le rușetă, fără a-i trimete aice la Departamentul pușcării, să-și ica pedepsa după pravilă, și sunteți pricină unora ca acela de se apucă iarăși de hoție, precum s'au și prinsu unul acum, hoț ce au fostu prinsu mai înainte și luand ispravnicii dare de bani l'au fostu slobođit.» Îi muștră de acesta și ordonă să nu se mai întempe așa ceva, sub pedepsă mare, și să nu se ica averea hoților borfași, afară din ceea ce au dreptu a lua poterași cîndu îi prind, din cele ce se găsesc asupra lor, «tote cele-lalte întregi să aveți a le trămite cu hoții împreună, cu fôie anume aici la Depart. pușcării . . . spre împlinirea pagubei păgubașilor dintr'acelea prin mîna d-lui Vel Arnașu după vechiul obicei, cum și din cele nemiscătoare lucruri, case s'au altu ce voru ave hoții . . . Cîndu se va dovedi că ați luat dintr'alui hoților le veți întorce cu mumbașiră și cu trépădă.» 1783, Februarie 11.

(Cond. No. IX, fila 63.)

În Februarie 21 (1783) iarăși repetă circulară despre hoți (cond. No. 9, fila 91 verso.)

nu face alte vorbe și glume scû să prigonescă la cercetările ce vorû face, ci cu totul să ia aminte la ascultare și să citescă cu mare luare aminte cărțile și sineturile ale acclorû ce se judecă, până la cea mai mică, și să nu se grăbescă la hotărîre, ci să iscodescă mai cu amănuntul pricina, cu minte curată și liniștită, și fără de prigonire, să-și cumpănească gândurile fără de pizmuire și tofî cu unû gândû să hotărască ceea ce li se vorû părea că este dreptû. Și fiind-că de a judeca dreptû judecătorii într'aceste puncturi spânzură de a fi fără de pizmuire, fără de mânic, și fără de a căuta la obrazû cuivași, poruncescû Domnia mea, de a se păzi acastă bună orînduială, cu dulcetă și blîndețe către cei ce se judecă; care aceștia când nu se va păzi, fiindû împotriva gândului Domniei mele, să-și aducă aminte cei ce nu vorû păzi acestea, orî ce obrazû va fi din judecători, la ce felû de greșală vorû căde. Ci dar pentru a fi feriți de cele ce se vorû puté întempla, iată printr'acestû domnescû pitacû, întărindû acastă orînduială, poruncimû să aibă a se purta cu orînduiala și cîntea ce se cade la judecătorie, fiind-că judecătorulû închipuesce pe însuși Dumneleu: să nu necîntescă pe nimenc și să se socotescă întocmai ca când amû fi însuși noi de față peste dinșii în fruntea lorû. Acăsta este voia Domniei mele și fie-cine pentru binele scû să se lerească de împotrivire. Acăsta poruncimû — 1782, Oct. 25 (1).

Unii din boeri luaseră rēul obiceiû de a apela în afacerile lorû la Pōrtă. N. Caragea îndemnă pre boerii Divanulû să proteste la Constantinopole contra unei asemenea deprinderi; decî prin *Arzulû* țerei *Românesci* și alû Domnului către Pōrtă se ceru să nu mai slobodă Pōrta firmane la cei nemulțămîiți cu judecata Divanulû țerei, că n'are Pōrta a se amesteca în acăsta și amesteculû aduce scădere ipolipsulû Domnului și alû dreptăței țerei. În așia casû a fostû unû neguțatorû, Gheorghe, care a dobânditû firmanû, să fie din nou judecată pricina lû de *Cadiulû* din Giurgiu, după ce Divanulû țerei nu a găsitû că avea elû dreptate (2).

(1) Condica 9, fila 46 verso.

(2) Cod. IX, fila 17 verso.

XXXVII.

Biserica. — Scóla.

De biserică (1) și scólă n'a căutatū multū, dar nici le-a neglijatū.

În Septembrie 22, anulū 1782, Domnitorulū dă importante instrucțiunī (circulări) către ispravnicī, relative la protopopī și biserici, și opresce abuzivele taxe prelevate de ei de la creștinī. În unele puncte se potrivescū cu cele ordonate de Al. Ipsilante (2).

«P. S. Mitropolitulū prin anaforaua dela 13 ale lui Augustū ne-aū arătatū obiceiulū și datoria ce aū protopopīi, mai vīrtosū cei de pe afară, întru care serie, cum că după ce sunt datorī mai întâiū a griji și a cerceta de podóba sfintelorū biserici, de sfintele taine, cum să le fie preoți, de botezulū pruncului, de orânduiala slujbei bisericești, cu ce taxă să se scvērșescă și cu ce chipū să petrecă obștia preoției, după cinstea darului, și cum să îndemne pe creștinī, la paza bisericilorū, la ispovedanī și la precestitū celū ce va fi vrednicū, și de alte învățaturī ca aceste folositóre, apoi aū și acéstă slujbă: a cerceta trebile bisericești, adecă de curvi, de hrăpirea fetelorū, de posatnice, de amestecarea sângelui, de paragonia nunței a patra, de fermecători, de vrăjbi întru bărbatū cu soția lui; unde va dovedi vre-una dintr'aceste necuvióse fapte, să facă judecată după învățatura ce aū dela P. Sa., și de nu le póte face îndreptare, adecă numai cu închisórea de femeī la protopopī, iarū pre bărbatū la închisórea politicéscă, însciintéză pe P. Sa Părintele Mitropolitū și le face cé după pravilă hotăriri și după pedépsă și după isbăvirea pricinī ce vorū face, aū obiceiū aī lua dela partea cea vinovată tl. 2 pol treapédū pentru ostenéla lorū, iarū mai multū nu, după cum pentru acéstă aū protopopīi și cărți domnesci. Dar ca nu care cum-va, peste aceste porunci și învățaturī ce aū dela P. S. sa, să facă protopopīi vre-o urmare împotrivă, orī a lua peste orânduitalū treapédū mai multū altă glóbă deosebitū, orī a pune năpăști cu

(1) În anexă vomū aduce diverse hrisóve cu donațiunī și scutiri pentru mōnăstiri și biserici. Aci vomū cita numai actulū relativū la mōnăstirea Sinaia, din 1783, Martie 31:

«Fiind-că pentru S-ta mōnăstire Sinaia ot sud Prahova ne-amū adevăritū Domnia mea cum că se află sub munte, la locū fórte strimțū, în pustie, depărtatā de sate, unde multă frică pătimescū părinți cālugēri despre hoți și făcători de răū.» Vodă N. C. Caragea îi dă 10 lude scutelnicī.

Cond. IX, fila 100 Ce deosebire între Sinaia de la 1783 și cea de astăzi!

(2) Veđi în urmă, la pagina 62.

propunere ca să globescă, nefiindă vina dovedită, iată vă poruncimă D-nia mea, ca să luați aminte pentru acesta, și de voră căuta peste aceste porunci și de învățăturile ce au asemenea și dela P. Sa Păr Mitropolită, i dela sfinții loră părinții Episcopă, oră a lua trăpădă mai multă, oră a globă deosebită pre cinevașă, oră a face prepuneră și năpăstă ca să globescă fără de a nu fi vina dovedită, nu numai să nu îngăduiți nică de cum, ci încă să înștiințați D-nieă mele negreșită, pentru că de nu veți purta griă și vomă aude, că au făcută mai multă peste ce au poruncă și D-tre nu ne-ați înștiințată și i-ați lăsată, să știți că veți căde în urgia D-nieă mele. Acestă. 1782, Septembrie 22 (1).»

Prin o proclamațiune către locuitoră Caragea îi îndemăă directă să fie bună creștină, după ce a făcută și din protopopă agenți de priveghere a locuitorilor, din respectulă religiunii.

Acestă proclamare o comunică țereă prin 17 *cărți deschise* în care se amintescă câte au pățimită țera în 7 ani:

«*Când locuste, când secetă, când peatră, când bolă în vite*» că aste sunt do vadă că creștinăă acesteă țeri s'au abătută din calea cea bună. Decă să-și facă toți datoria creștinăscă păzindă biserica. Pe lângă lucrulă pământulă, nu uitați biserica, iubiți pre D-deuă din totă sufletulă și din totă cugetulă vostru și-i arătați dragostea voastră, să fiți curați de fapte rele, păziți biserica; însă în zilele de sărbătoră cum și în zilele lucrătoreă anteă vă faceți închinăciunea și luândă numele lui Dumnezeuă într'ajutoră, apucați-vă de muncă, iar nu vă purtați *dobitocese*; postiți, și spoveduiți-vă, grijiți-vă, voi și soțiile voștre și copiii voștri, nu faceți de sila porunciloră voștre datoria acestă, și înși-vă fiți cu fierbințelă.» 1783, Febr. 22 (2).

Asemene a scrisă Caragea la ispravnică, să oblige pre locuitoră a păzi datoriile creștinescă... Le ordonă «*să înfricoșeze pre locuitoră ce nu-și facă datoria de creștină, acum în postă alesă, cu jugă și alte pedepse*.»

Nuamă să bage de sēmă, ca nu cum-va zapciă, și din astă afacere să nu capete ocaziune de jafă, sē supărare a locuitoriloră. (1783, Febr. 22.)

Observarea zileloră de sărbătoră prin închiderca prăvăliiloră, se ordonă de Caragea, prin *Pitacă către Vel aya*, prin care îi spune, că starostele de neguțătoră dimpreună cu totă brēsla au înștiințată, că era obiceiulă veciă, ca toți neguțătorii prăvăliași: *lipscani*, țaregrădeni, bogasieră, mărgelară, postăvară, cavali, erauă popriți a deschide prăvăliile loră și a face alișverishă *Duminicile* și

(1) Veți în anexa și actulă din 1783, Aprilă 26, cond. No. 9, fila 111.

(2) Cond. IX, fila 22.

praznicile cele mari, alară numai de lucrurile de mâncare. Acum această regulă s'a schimbată și nu respectă zilele de sărbători. Domnitorul ordonă lui Vel aga să însciințeze cu pristavă pe toți neguțătorii creștini, ovrei, séu armeni, să nu deschidă prăvălia în zile de sărbători, dar nu în sărbătorile mici în care cei leneși și netrebnici petrecă numai în becișnicii. 1783, Ghenarie 15 (1).

Scólele înființate, ori reorganisate sub Alex. Ipsilante, continuă a funcționa.

«Boeriș epítropi» se ocupă cu administrarea scólelor. Loră le adresa Domnulă pitacele relative la scóle :

«Pitacă către boeriș epítropi, din 1782 Decembre :

«D-tre boeriloră epítropi, primindă porunca Domniei mele, să aveți a așeđa acestă copilă anume Constantină sin Vasile Barbieră Bașă, la șcôla ot St. Sava pentru învățătură, unde să aibă și orânduială de îmbrăcăminte și de ale mâncărei, Tolico pisali gvdin (2).

Sub N. Caragea s'a întemplată episodul încercării unor școlari din St. Sava de a otrăvi cu «șoriciôică» pe alți ucenici ori pôte și dascăli.

Eată ce ȑice despre acesta pitaculă lui Vodă către Spătară și Aga, dispunându ca pe viitoră să nu mai vîndă băcanii asemenea otrăvuri și nici érbă de pușcă:

«Luându însciințare cum că de la unulă din băcani s'a cumpărată de către unilă din ucenicii ot Șcôla St. Sava șoriciôică și era ca să o dea la alți iar din ucenicii de la scôlă, să se întempe primejdie de mórte ; pentru care ne pliroforisimă, că mai 'nainte nu era slobođi toți prăvăliași de obște a vinde acéstă șoriciôică, nici cei ce ave voie a ține acest felă de marlă, nu vindeaă la ori-ce omă așa fie-cum, ci numai la omă cunoscută, și cu chezășie bună încredințându'lă, așa îi vindea. Decă D-tre ca zăbiți ai târgului, să dați nizamă la acéstă trebă, ca să nu fie toți prăvăliași volnici a ținē șoriciôică de vîndare, ci numai cui se va cade, cărora să le porunciți strașnică, ca de acum înainte să nu cuteze a vinde la ori-cine, ci numai la acelu ce va da chezașă și își va arēta trebuința aceluia să vîndă. Pentru că de nu va urina, va căde în grea pedepsă la întemulare de vre-o asemenea pricină. Așijderea să cercetați să dovediți, care a vîndută acum aceloră ucenici șoriciôică și de ce, sciindă

(1) Cond. No. 9, fila 69.

(2) Cod. No. 9, pag. 57.

acestă obicei, să se cuteze a vinde și ridicându-lă să ne înștiințăm. Asemenea și erba de pușcă și alte de asemenea câte sunt lucruri primejdioase să nu vîndă fișce-care și la orî-cine fără de chezășie, că se voră pedepsi cu tîrgulă i cu ocnă.»

Măsura se aplică mai cu rigore prin ună nouă actă următoră :

Pitacă către Vel Spăt. și Vel Aga a nu îngădui pe prăvăliași să vîndă șoricioică și iarbă de pușcă. 1782 Sept. 1.

«Fiindcă este lucru de stricăciune a se vinde fieș-unde și la verî-care prăvăliaș, afară din spițerii, lucruri de doftorii ; așijderca nu esto cu cale a fi slobodă fieș-care prăvăliaș a ține de vîndare șoricioică și iarbă de pușcă și alte de asemenea vătămătoare, căci se pôte întempla, după cum s'aŭ și întemplat și într'aceste țile, a se face primejdie de viață cu unele ca aceste ; iată vă poruncimă dumneavăstră mai întăiu : nimeni dintre băcani orî alți prăvăliași, doftorii și leacuri să n'aibă voie a ține de vîndare, fără de numai spițeriile. De care să cercetați, și unde veți afla la alții afară din spițeri, să-i opriți și să-i rînduiți dumneavăstră în scrisă anume căți numai se cuvină a ține acest-felă de lucru, prăvăliași aleși, știuți, omeni de înțelegere, cărora să le dați povățuiră și strașnice porunci a nu se lăcomi pentru preț și pentru ca să-și trēcă marfa, a vinde la orî-cine, ce să scie pe cumpărător și trebuința pentru care cumpără, să se încredințeze întăiu cumpărătorului său de nu i se va încredința lui să-i cēră negreșit chezășie și așa să vîndă, iar într'altă chipă să nu se cuteze, căci la întemplan de vre-o pricină acelă vîndător va fi vinovat și se va pedepsi cu tîrg și cu ocnă. Dumneavăstră încă ca zabiți ai orașului, această trēbă, după ce o veți pune la cale acum cu nizamulă ce se cade, apoi să și cercetați în urmă peste totă vremea de a se păzi cum poruncimă » 1782 Sept. 1.

În cazul specială ală tentativei de otrăvire dela St. Sava Domnulă adresă ună pitacă către Veliți boieri, în Sept. 1 anulă 1782, să cerceteze pe băcanulă adusă, din prăvălia căruia uceniculă dela St. Sava a cumpărată *șoricioică*, cine i-a vîndut-o ? și pre vîndătoră să-lă pedepsească cu baterea la talpe înaintea prăvăliei, pentru pilda altora. Și să răspundă lui Vodă că s'aŭ împlinită porunca.

În 1783 aflămă ună frumosă documentă relativă la o școlă românească înființată într'ună sată, cu contribuțiune de la locuitori. Pe moșia sa, Iagiulă Stan Jianu Biv Vel Pachn., a clădită biserică de piatră și chilii

pentru călugări «și alți ómení sĕrací neputincioși, carí sǎ-și aibǎ hrana și chiverniséla lorŭ.» Lângǎ acésthǎ bisericǎ Jianu a făcutŭ și «șcóla románescǎ pentru a se învĕța copíi de pomanǎ » Locuitoríi dupre moșiǎ, carí aŭ bunŭ cǎștigŭ din meseria ce esercitǎ cu tǎbǎcirea peilorŭ de caprǎ, vĕdĕndŭ acésthǎ bunǎ faptǎ a Paharnicului s'aŭ îndemnatŭ și eí, pentru pomenirea lorŭ, și aŭ datŭ zapisŭ, în 15 Oct. 1783, prin care se îndatorescŭ, ca din cǎștigulŭ meseriei lorŭ sǎ dea ajutorŭ câte 10 parale de fie-care sulǎ de piei ce vorŭ lucra. Domnitorulŭ întǎresce în 12 Martie, 1784, acésthǎ învoialǎ și mai adaughe în favórea bisericeí și a scólei și alte venituri, precumŭ : «din vama bǎlciului ce se va ține pe acea moșie sǎ aibǎ a da vameșulŭ din Craiova talerí 100, din orí cǎtŭ venitŭ se va strínge din acelŭ bǎlciŭ, ca sǎ fie acésthǎ milǎ pentru chiverniséla bisericeí, de făclíi, tǎmǎie, untŭ de lemnŭ și pentru plata dascǎlului ce va învĕța copíi și pentru hrana sǎracilorŭ ce se vorŭ ocroti în chiliile bisericeí și trei preoți și unŭ diaconŭ sǎ fie la bisericǎ.»

Sulzer tipǎrea la Viena cele trei volume ale sale «*Geschichte des Transalpinischen Daciens*» și dicea cǎ «*von einem ausgehungerten verdrüsslichen Mönche oder Kaluger... kann man nichts besseres erwarten*», adecǎ, cǎ de la scóle cu direcțiune eclesiasticǎ, nu era nimicŭ de așteptatŭ pentru cultura Románilorŭ, de óre-ce, puținŭ mai apoi, și Rai-cevici arétǎ pre acești călugări ignoranți și depravați. Nu mai puținŭ însă, scólele reorganisate de Ipsilante, carí n'aŭ de locŭ direcțiunea *unilateralǎ eclesiasticǎ*, facŭ pași înainte. Tipografiile carí sunt organele cele mai importante ale culturei, se îmbunǎtǎțescŭ alǎturala cu scólele. La Bucuresci Vameșulŭ Nicoli Lazǎrŭ, carele a înființatŭ fabrice de hǎrtie, în interesulŭ și alŭ înlesnirii scólelorŭ cu cǎrți, și carele spre a i-se protege industria, a isbutitŭ a dobândi proibițiunea cǎrților ce de altǎ datǎ se aduceau din Ardealŭ, — este protegiatŭ de N. Caragea (1).

(1) *Pitacŭ către boeríi epítropí.*

«Fiindŭ-cǎ tipografia de aici, prin scirea și cu voința nóstrǎ s'a pusŭ la orínduialǎ cu multǎ silințǎ și cheltuialǎ a Vameșului Nicoli Lazǎrŭ, care-le este spre podóba și folosulŭ țerei, unde s'a și făcutŭ începere de lucru, ti-

XXXVIII.

Otarele țerei. — Zaherelele.

Două alte cestiuni importante se agită sub N. Caragea : cea a alegerei hotarelor țerei despre Ardelu și cea a zaherelelor cu care Turcia îngreua țera și în urma păcei dela 1774.

Condica domnască No. 9 (filele 11, 13, 14, 15, 25, 26 și 27) cuprinde importante acte relative la hotarele țerei Românesce despre Ardealu. Cărțile boierilor rânduți pentru hotare și ale lui Stanu Jianulu relative la cestiune, le dăm în anexă la această pagină. Asemene ale Șetrarului Dumitrache pentru încălcările unor munți de unu nemeșu ardelenu, încălcare tēplată la 1779 și de atunci încă nerespinsă (1).

În afacerea zaherelelor, Sultanulu trāmite la 1783 lui N. Caragea acestu firmanu, stabilind nizam :

«Lauda Domnilor neamulu creștinescu, alesule dintre cei mai mari din

pārindu-se acum de o cam-dată o sumă de filadre spre învțătura copiiloru, atātu pentru deschiderea loru cātu și pentru sciința și cetania închinăciunei după datoria creștinescă, care sunt mai împodobite și mai bogate de cât altele vechi ce se aduceau mai înainte din alte țeri străine și acum sunt oprite. Iar pentru îndemnarea a se sili de a scôte și alte trebuinciōse cărți și pentru că tipografia are trebuință de cheltuială, poruncim D-vōstră boieriloru epitropi din banii cutiei să dați tl. 250 la Vameșulu Nicoli Lazăru și să primiți D-tre din acele filadre care după ce le veți primi la D-vōstră să ne însciințați și veți avē poruncă cum să urmați cu dînsele.»—Tolco pisah Godmi. 1783 Mai 5.

Originalulu la noi.

(1) Veđi anexele copriņdēndu :

Rēspunsulu boieriloru rinduți pentru îndreptarea hotarulu țerei. Actulu este în limba grēcă. (Condica No. IX, fila 11, 1782.)

Fila 13. Asemene în românesce, raportulu din 1782 Maiu 2 a lui Dumitrache Șatraru, pentru încălcările unor munți de unu nemeșu Ardelenu. Încalcarea e de sub Alex. Ipsilante 1779, și aū urmatu cercetări fără de rezultat.

La fila 14 mai urmăză „Copia” scrisorei din 1779 Augustu 13

Idem cea dela 1779, Decembre 29.

Fila 15. Idem cea din 1781 Maiu 5.

Fila 15 verso. Idem cea din 1781 Aprilie 16.

Filele 25, 26 și 27 cu diverse acte ; și

Cărțile lui Stanu Jianulu relative la hotarul despre Ardealu.

tagma lui Isusŭ, celŭ de acum Domnŭ alŭ țerei Româneŝci Caragea Nicolae Vodă, bune să-ți fie sfârșiturile; și vouă aleșilorŭ aianŭ din nêmulŭ creștinescŭ, boierŭ ai țerei, înmulțescă-se supunerea vóstră. Sosindŭ ácêstă înaltă a nóstră împêrătêscă poruncă, cunoscutŭ vê fie, că tu numitulŭ Domnŭ fiindŭ din strêmoși crescutŭ și hrănitŭ sub umbra pré puterniceŭ împêrăției mele și adâncitŭ în noianulŭ bunătățilorŭ, după cea desêvêrșitŭ dreptate și întocmai credință care din tînêră vîrstă o ai clironomicósă dela strêmoșii tîi, și după cea în lăuntru sădită și încuibată în curata inima sa plămadă a vredniciei și iscusinței și după cea desêvêrșitŭ înțelepciunea ta, cu care te-ai purtatŭ la tótc împêrătêscelc mele slujbe, și mai alesŭ la cea d'întăiŭ și alŭ doilea slujbă a Drăgomănieŭ împêrătêscului meŭ Divanŭ, purtându-te cu înțelepciune și întocmindu-ți tóte ale tale urmări la voința împêrăției mele și la calea dreptății, cu câtă priveghere și înțelepciune ai slujitŭ făcêndu-te cunoscutŭ și adeveritŭ împêrăției mele și vrêndŭ împêrăția mea ca să-ți rêsplătimŭ cele trecute ale tôle credincioŝe slujbe, te-ai miluitŭ cu Domnia țerei Valachieŭ, care este ca o cămară a pré puterniceŭ mele împêrății, și luminândŭ lumina nădejdelorŭ tôle te-ai făcutŭ rêvnitŭ la cei deopotrivă ție. Și din ȕiua ce ai intratŭ în țera Româneŝcă, fiindŭ-că Ni-amŭ pliroforisitŭ împêrăția mea, de rîvna ta ce ai întru a întêmpina bună paza nizamului ce s'au datŭ în țeră, după cea prin împêrătêsculŭ hatișerilŭ dată înaltă împêrătêscă poruncă, în care pe largŭ se cuprindŭ tóte ponturile, cât și pentru a ocroti de nedreptăți cca încredințată ție sêraca raia, sînguindu-te a întemeia nizamulŭ serhaturilorŭ, cât și a mângăia pre boierŭ, metahirisindŭ pe fieș-care la slujba ce se cuvine, câtŭ și la cea desêvêrșită sînguială ce ai arêtatŭ de a fi tóte ale tale urmări și slujbe unite cu voința împêrăției mele. Către acestea fiind-că s'au făcutŭ cunoscutŭ, cum și boierŭ țerei, după bună mărturie ce pentru dinșii de multe ori ai datŭ, în cele trâmise ale tale scrisori, cum că sunt la tóte trebile uniți cu gândulŭ și cu voința ta, și arêtândŭ fie-care prothimie și rîvnă, și cheltuindŭ și tótŭ vîrtutea lorŭ la sêvêrșirea împêrătêscilorŭ mele trebuincioŝe slujbe, și făcêndu-se cu multŭ mai făr' de pregetŭ decâtŭ în vremca celui mai de'nainte de tine Domnŭ, au adeveritŭ bună mărturia ta, și pentru că este în adevêrŭ, cum că și de acum înainte, atătŭ de către tine, câtŭ și de către numiții boierŭ, mișcările carŭ vorŭ face la trebuincioŝa slujbă a trimeterŭ zahareleŭ și a celor-l-alte trebuincioŝe madele, după împêrătêscă mea voință vorŭ fi primite și plăcute, să te vêdŭ dar și de acum înainte, să nu ostenesci, ci cu otărîre fiindŭ pliroforisitŭ la bunŭ diatesisŭ și pornirea ce avemŭ împêrăția mea la tînc. să te porți la fie-care trebă cu înțelepciune și credință, bine priveghiândŭ totŭ-d'a-una și în tóte părțile, să fii milostivŭ asupra aceea ce de Dumneđeŭ ți s'au încredințatŭ sêraca raia, sînguindu-te a odihni ori câte urmări vorŭ fi spre stricăciunea ei. Și de vorŭ îndrăsni ci

nevași la acêsta, verî care arû fi, pe unîi ca aceia să-î arêți anume la Înalta mea Împărătescă Pörtă, ca să se pedepsescă; să puî silință ca să-și aibă repaosulû și odihna lorû, sub umbra cea lată a împărăției mele, atâtû sêraca raiaoa, cât și boierii. Decî carî boierî verî căți vorû fi uniți cu gândulû și voința ta, să-î mângâi după cât li se vorû cădê. Căți dar iarăși dintre aceștia, sêu prin taină, sêu de față, vorû eși din socotêla ta, și se vorû porni împotriva voinței tale, pre unîi ca aceia, ca unû *plirexusios* ce ești, pedep-sindu-î după faptele lorû, să puî totû felulû de silințe, ca să aduci la sêvêșire tôte cele trebuincioșe mijlôce pentru buna starea pămîntulû; și de vreme ce acum dă unile întêmplări este lipsă de zaherea la împărătescă nôstră cetate, cunoscutû este că nu vorû cerea stenahoria locuitorii cetăței până la luna lui Martie, când afară de orênduita zaherea ce este să se pogore după Marca Nêgră și alte locurî, se va prostacsi mai cu îndemânare și de la Valahia și Bogdania la schelele Brăilei și Galașilorû, 7—8 coșurî, adecă 7—800 de mîi de stambôlc. Ce dar la acêstă mare trebuință să aveți totû felulû de rîvnă și prothimie și după cea în inima ta sădită drêptă credință, să puî tôte ostenelele cele prin puțină spre a pogorî la schela Brăilei acêstă zaherea de iernă, până a nu trece cuviincioșa vreme a âmblăreî corăbiilorû. Și pentru că este voința împărăției mele a te purta fôrte cu privighere spre a-ți arêta tôtă prothimia și rîvna ce împărăția mea așteptă și nădăjduesce de la tine, pentru acêsta-și numai s'a dat acêstă înaltă poruncă a împărăției mele și s'a trâmisi cu cînstitulû Osman Silictar Amac al meû Sadirû Alamem; așa dar pentru că este taftologia în zadarû, de a ți-se mai arêta și a te mai povêțui de fies-ce trêbă, fii cu bună privighere spre a duce la sêvêșire mijlôcele ce se cuvinû la repaosulû și odihna boierilorû țerei și a sêraccî raia și spre a se păzi ponturile nizamulû, și cele cuviincioșe la serhaturî pentru buna stare a țerei. Și când de la serhaturî și cele-l-alte locurî de prin prejurû, va îndrăsni cine-va a face vre-o urmare împotriva nizamulû, pe unîi ca aceștia însuși să-î arêți la Înalta Pörtă a împărăției mele și să îngrijesei pentru a nu se supêra cinevași din locuitorii țerei și arêtândû totû felulû de rîvnă și prothimie la trêba zaherelei, care este din cele mai trebuincioșe trebî ale împărăției mele, fără de a areta cea mai mică lenevire și prelungire de vreme, să-ți puî tôtă virtutea și mijlôcele prin puțină, să prof-tacescei într'acêstă vreme îndestulată sumă de zaherea la schela Brăilei. Și după cele de către tine nădăjduite cuviincioșe mijlôce și lăudate slujbe, să te arêți fără de pregetû la fies-ce madea și mai alesû la trêba zaherelei, ca să rêmăie întru tine buna diathesis împărăției mele și să te ferecei a nu face eusurû numai cât unû firû de pêrû, ca să nu te mustrezû. Și voi boierilorû țerei, după bună mărturie ce de multe-orî a făcutû pentru voi numitulû Dom-nulû vostru, să vă purtați și de acum înainte întocmai uniți cu gândulû și

voința sa, avându totu felulu de supunere și plecăciune la voile și poruncile lui; să fiți cu priveghere spre a se arăta și acum îndestulat credincioșele vōstre slujbe, mai multu decât cele mai dinainte, fiindu încredințați căci când vē veți purta după voia Domnului vostru și veți avē prothimia la sēvēșirea împărătescilorū mele trebī, nu vorū lipsi de la voī milele și mi-
lostivirea împărăției mele; cunoscēndu că altu nu este la voī trebuinciosu decât credința prothimiei și cea către Domnulū vostru grabnică supunere și plecăciune, să puneți tōtă virtutea într'o unire spre a porni și să vē pur-
tați după mai susū dīsulū mijlocū la sēvēșirea împărătescilorū mele trebī și mai alesū la cea mai de trebuință decât altele, *trēba zaherelei* și pentru ca să fiți cu mai bună priveghere și să vē păziți desēvēșitū să nu cădeți la împără-
tēșca urgie din amelia vōstră și din întârzierea la cea mai mică trēbă ce vi se poruncesce, s'a datū acēstă a nōstră împărătescă poruncă și poruncimū
că sosindū, după cum mai susū se cuprinde, să puneți în lucrare noima sfa-
tului înaltului și de supunere vrednicū împărătescū alū Nostru firmanū, ferin-
du-vē să nu faceți cât de puținū cele împotrivă. Așa să sciți, dândū credință
Sântului sēu semnū, ce s'a scrisū către sîrșitulū lunei lui Șeval alū anului 1196.»

Cuprinsulū firmanului acestuia documentēză minunatū situațiunea în care se află N. Caragea în țēra Muntenescă. — La Pōrta otomană se sciă că boerimea Muntēnă a fostū ore-cum neplăcutū surprinsă de trā-
miterea ca Domnū a lui Caragea. Nemulțămirea boerimei vēdūrāmū cum a provocatū chiar unele rezistențe cari aū necesitatū mēsurile de
poliție și de siguranță de cari deja ne-amū ocupatū. Se vede din fir-
manū, că la Constantinopole lucrulū e cunoscutū, de ore-ce a propo-
sitū de cerere de zacherea Sultanulū face o adevērată remonstranță boe-
rimei Muntene și o îndēmnă la supunere către Domnitorū pe care îlū
laudă spre a-i da deplină autoritate. — Se pare că Caragea dădea vina
pe boeri de întârzierile orī lipsurile întēplate în deplinirea cererilorū
Porței, ca astū-felū să capete de la Constantinopole poruncă amenin-
tătoare pentru boerii cari nu vorū fi într'unū *gândū* și într'o *voință* cu
Domnitorulū. «Deci cari boeri verī câți vorū fi uniți cu gândulū și
voința ta, să-ī mângāi după câtū li se vorū cădē. Câți iarāși din-
tr'acești boeri, saū prin taină, saū de față vorū eși din socotēla ta
și se vorū porni în protiva voinței tale, pre unī ca acei, ca unū *pli-
rexusios* (adică înzestratū cu tōtă puterea) ce ești, pedepsindu-i după
faptele lorū, să puī totū felulū de silință,» etc.

Amenințări pentru cei nesupuși și câte-va promisiuni de bună răsplătire celor cu capul plecat, și toate acestea cu scopul de a înțări pe Caragea, pentru ca chiar în contra tratatelor celor mai recente cu Rusia, să stărbădă cât mai multă zahărea pentru Constantinople ; iată totă ținta urmărită de firmanul mai sus adus.

Amenințările la adresa boerilor trebuie să recunoscem că de astă dată n'au avut totu efectul ce-lu spera Pôrta și Caragea. Spăimîntătoare mizerie în care se afla țera împinge pe Divan să trimită Porței un arz-magzar, prin care după ce cu *spiritu* aduce imputări lui Vodă, căci n'a arătat Porței situațiunea reală a țerei și cugetul adevărat al boerimeii, enumeră toate sarcinile grele ce țera a avut de suferit și pe care le-a împlinit fără împotrăvire, enumerare care de sigur este îngrozitoare și astăzi, ținîndu sîmă de situațiunea în care se afla țera pe timpul lui Caragea. Boerii constată, că nici odinioară sarcinile țerei către Constantinople n'au fostu mai grele și mai alesu pe timp de *nerodire*. Boerii arată că a mai impune țerei asemenea sarcini este a o pustii cu deservîșire de locuitori. Apoi mai arată că «de multe ori am rugat pe Domnul nostru și în scris și cu gura ca să voiască să arăte (Porței) ale noastre adevărate și de robii aducere aminte și rugăciuni...» Și, dîndu a înțelege că Domnitorul nu și-a făcutu această datorie, boerii adaugă: «decî îndrăznimă acum înși-ne printre'acest plecat magzar.....»

Dar iată însuși acestu act, care este în onorea Divanului țerei:

Arz-magzar dela Valachia

din 1783 Aprilie.

«...Cu genuchiile plecați arătăm că credincioasă și cucernică slugă a prea puternicei împărății, Domnul nostru sînguindu-ne noaptea și ziua spre servîșirea celor adesea împărătesci porunci, ne-au arătat și acum trei vrednice de înclinațiune împărătesci porunci, ce au venit acum mai de curîndu, una pentru facerea a 50 de acicuri de Dunăre, alu doilea pentru ca să se dea din țera 300.000 stamboli chile de orz și 80.000 chile stamboli de făină. Și a treia, ca să se trimită 1.000 de omeni cu 100 care cu boi la cetatea de la Ozun, afară de ogeacurile meșterilor de feră, cărămidarilor și vărnicilor și din cuie și cărbuni ; poruncindu-ne cum că toate acestea, după obiceiul locului nostru, să se facă tertipă după la județe și să ne sînguină dimpreună cu

dinsulŢ spre lucrarea Ţi urmarea acestorŢ de curŢndŢ poruncŢ, cum maiŢ Ţn grabă, după Ţnalta cuprindere a celorŢ vrednici de Ţchinăciune firmanuri, alegŢndŢ pe unulŢ dintre noi, bŢtrânŢ Ţi cu pracsisŢ, carele aŢ maiŢ stătuŢ Ţi alte orŢ la acestŢ felŢ de huzmeturi, să se trămiŢă ca unŢ felŢ de serdarŢ Ţi purtătorŢ de grijă la meremetulŢ cetăŢei Ozun. LoculŢ nostru este alŢ prea puternicei ŢmpăraŢii Ţi noi toŢi credincioŢe Ţi supuse slugŢi ale puternicei Ţele Ţi tot-deauna amŢ arŢtatŢ Ţi arŢtămŢ, după datoria supunerei nŢstre, Ţirguiala spre ŢevŢrŢirea tuturorŢ celorŢ dupe putere poruncŢ, după cum nădăjduimŢ că o va fi ŢnŢelesŢ Ţi DomnulŢ nostru Ţntr'unŢ anŢ acum de cănd se află aicea Ţi ne va fi făcuŢ Ţi acŢstă facere de bine pe lăngă cele-lalte, ca să arŢte la prea puternica ŢmpăraŢie, credinŢa Ţi supunerea nŢstră, ce amŢ ŢmplinitŢ la pricinile ce s'aŢ ŢntŢmplatŢ. Ţi cătră acŢsta să se fie pliroforisitŢ Ţi prea puternica ŢmpăraŢie, atătuŢ din cele de maiŢ Ţnainte Ţi din cele maiŢ din urmă, credinŢa, supunerea Ţi osŢrdia nŢstră ce avemŢ către dŢnsa. DecŢ, precum amŢ arŢtatŢ, toŢă graba spre ŢevŢrŢirea celorŢ vrednice de Ţchinăciune poruncŢ ce s'aŢ trimesuŢ maiŢ dinainte, aŢijderea vomŢ urma cu Ţirguială Ţmpreună cu DomnulŢ nostru Ţi spre ŢevŢrŢirea acestorŢ de curŢndŢ date poruncŢ *pre cât va putŢ răbda ticăloŢia loculŢi nostru Ţi neputinŢa ticălosuluŢi norodŢ*, care le-aŢ venitŢ la cea desŢevŢrŢitŢ slăbiciune din pricina ŢntŢmplărilorŢ ce aŢ venitŢ asupra-Ţi din voia luŢ DumneŢeŢ. Ţi pentru cele 50 acicuri de Dunăre, Ţndată amŢ făcuŢ tertipŢ să se taie cherestŢoa Ţi cele-lalte trebuincioŢo, ad. kinapurŢ Ţi funii, să se facă *tedaric* Ţi să se trămiŢă unde este porunca. Ţi nădăjduimŢ că acŢstă poruncă va lua sfŢrŢitŢ Ţn grabă. AŢijderea Ţi pentru cele-lalte douŢ poruncŢ, pentru dregerea cetăŢei Ozun Ţi a darŢculăi zaherelei, ceea ce este prin putinŢă se face. Ne rugămŢ numai cu lacrimi prea puternicii ŢmpăraŢii, să facă milă Ţi să dea milostivnică ascultare la acestea, care ca niŢce robŢ Ţi cu smerenie ŢndrăznimŢ a aduce aminte Ţi a le arŢta maiŢ josŢ.

Ţn vreme de 2 luni s'aŢ poruncitŢ prin DomnulŢ nostru la loculŢ nostru celŢ cu multe patimi pentru unŢ tertipŢ greŢ cu 1000 salahori Ţi 500 care cu boŢ Ţi alte multe Ţi deosebite trebuinŢe pentru dregerea cetăŢei IsmailuluŢ. AltŢ tertipŢ sciutŢ pentru cetatea GiurgiuluŢ, altele pentru tunurile NicopoliŢ, altulŢ pentru tunurile TurnuluŢ ; altulŢ pentru cetatea AdacaleŢ, tertipŢ de zaherea pentru ŢarigraduŢ, altă cerere, de orzŢ. deosebitŢ dintr'acŢstă zaherea, cumpăratŢrea cailorŢ, cumpăratŢrea oilorŢ, trecerea tunurilorŢ Ţi muhimaturilorŢ Ţi alte tertipurŢ. La ŢevŢrŢirea tuturorŢ acestora se metahirisescuŢ miŢ de ŢeracŢ raele flămăndindŢ Ţi cŢ Ţi vitele lorŢ. ApoŢ după aceste să silimŢ să ducă orzŢ peste douŢ memlecheturiŢ Ţncă 1.000 de Ţerace raele salahori Ţi lucrători Ţi carŢ cu neputincioŢele vitele lorŢ, la cetate care este depărtată de 140 de cŢsurŢ de patria lorŢ, cea desăvŢrŢită ŢnŢelepŢiunea stăpănirilorŢ nŢstri să socotŢescuŢ, de nu este acŢsta cu anevoie de suferitŢ la unŢ neputinciosŢ

norodū, după ce l'amū lipsitū de zaberéua luī, cum este sciutū de toți, după ce are și atâte greutăți de supărări, adecă de biruri; să socotescă înțelepciunea lorū de iaste cu puțință să nască pricinī, cari potū să pricinuiască risipire raclei și ticăloșie a chelerului împărătescū și cea mai desăvârșitū să socotescă cum că aceștia trimițendu-se cu sila la atâta depărtare și trecendū peste două memlecheturi, nu este cu puțință să se păzescă, ca să nu se risipescă și pentru ca să mai împlinimū, totū-d'a-una face trebuință să scotemū din țēră miī de ómenī adesea și când trimițendu-se la cele mai de aprópe cetăți li se plătesce câte tl. 60 vara pentru ca să primescă să mérgă, după cum este sciutū de toți, deosebitū de plata țilei de lucru, care și ácēsta se adună câte 10 lei pe lună pentru sic-care omū, cu cât mai vĕrtosū trimițendu-se la atâta depărtatū locū de casele și patria lorū după analoghia ce trebuc să li se dea? Decī pentru ácēsta noi cei plecați credincioși și sîrguitoare slugi ale prea puterniceī împărății, orēnduindu-ne să gătimū după poruncă cuiele și cărbuni și să le dămū la orēnduitulū boeriulū robulū împărăției, ogeacurile meșterilorū de herū, ogeacurile cărămidarilorū, ogeacurile varnicerilorū, tuturorū lucrătorilorū, aducemū aminte pentru cele-lalte adevērulū la picióarele scaunului prea puternicului nostru împēratū și fiindū-că loculū nostru este cămara împărăției sēle și noi credincioși supuși ai sēi și suntemū încredințați cum că nu vosce derăpănarea, risipirea și prăpădenia noastră și a cămărei sēle, nădăjduimū dela mila sa, că va binevoi, cu blāndețe și va face musaadé, ca să s'arete aice cef-lalți salabori și lucrători, și cară ce se cerū pentru Ozu, va porunci să înceteze havalelile și de va fi cu puțință să cumpēnescă și cele-lalte fórte grele și cu anevoie suferite havalele, cum și pentru cea de iznóvā zaherea ce ni se poruncesc, îndrăznimū să aducemū aminte după totū adevērulū, cum că pentru orzū, cu tóte cele de față și într'ascunsū cercetări ce s'aū făcutū și cu bani pe a mână, aū pututū să iasă o sumă fórte puțină din țēră, și cea-laltă până la 40.000 chile stambóle s'aū împlinitū cumpērāndu-se de pe la locurile dîmprejurū, cu grecū prețū; pentru ca să sēvĕrșescă acea poruncă scimū cum că Domnulū arc ómenī ai sēi trimiși afară din memlechetulū nostru și de o parte le trimite și bani, ca dóră vorū puté găsi și altū orzū, dar cca desēvērșitū suntemū la îndoială, iar în țēră îndrăznimū să încredințāmū la prea puternica vóstră împărăție, cum că de o cam-dată grăunte de orzū nu este, dar până la vremea secerei aū rămasū puțină vreme și nădăjduimū la mila lui D-deū să ne dea estimpū óreși-care bună rodire, socotindū timpulū de estimpū cu celū din anulū trecutū și să ne mângāie puținū și norodulū celū flāmāndū. Așijdcrea și grāulū cât a fostū l'a strînsū Domnulū nostru și măcarū că cât s'a găsitū în loculū nostru fiindū fórte puținū n'a pututū să împlinescă tertipulū Țarigradului, cu tóte acestea ni-aū disū cum că se silcesce să împlinescă din altă parte suma ce s'a poruncitū să trimiță la Țarigradū și

vedem cum că nu încetază căutându și trimițându în alte părți. Decî cu smerenie ne rugăm milei și prea puternicei împărății, ca într'acestă cursă, pînă va veni vremea secerei, să facă milă cu noi și cu țera, să se milostivască asupra ticăloșilor și sărăciilor raele, să lipsescă această cerere, fiindcă cumpărarea și totăricul de afară de prin prejur, măcar că este de curînd izvodită și neobicinuită, dar au prăpădit și prăpădesce țera noastră, și mai vîrtosă acum, fiindcă cei dimprejur au găsit furșan și împrilejire de a-și vinde zahereaoa cu foarte greu preț și cu mi de «*закръпи*» fiind rugați de trebuința noastră. Socotindu-se dar prea puternica împărăție de va fi cu voința-î, că din vremea care a venit această nouă Domnă ală nostru și cirac ală prea puternice împărății pînă acum a dat locul țerei Româncă 800.000 adică optu . . . zaherea, numai cît scim noi, **lucru care nici odată n'a stătut, și mai vîrtos în vreme de nerodire, ne rugăm pentru mila lui Dumnezeu, să se facă milă !** Cea adevărată dare a zaherelei este acesta : Stambul *кулац* 216.508 în primăvera a velétului 1782 — 455.642 în toamna acestui velétu ; 40.000, care s'au făcut acum la ierna velétului 1783 ; 50.000 la grău care s'a măcinat acum în primăvera velétului 1783 ; 80.000 în primăvera velétului 1783 : ce s'au trimis în Țarigrad, afară din ce am luat din zahereao de la magasiile Brăilei, din zahereao de an : care se face totă suma datului zaherelei, Stambul kile 842.150. Când se vor da încă 260.000 kile orz și 80.000 kile făină ce se ceră acum, facă kile 1.182.150. — Robi prea puternicei împărății nu tăgăduim cum că la létul 1768, de sunt trecuți 15 ani, s'au făcut grele havalele în țera noastră și s'au dat și sume de zaherele atunci, dar întîi era foarte multă rodire într'acele timpuri și se găsea multe zaherele și nu făcea trebuință să strîngem după afară zahereaua cu bani și cu multe osteneli ; ală doilea prea puternica împărăție atuncea s'au milostivit cu țera noastră și au trimis o dată 850 pungi ajutor, și altă dată iarăși, peste puțină vreme, alte 300 ; și așa s'a iconomisit lucrul, s'au sêvșit împărătescele huzmeturi și poruncile s'au energhisit cu oreși care repaos și lesnire a norodului. Și cu toate aceste nu era atunci grija Ismailului, care este foarte greu lucru și de o potrivă cu cele de atunci huzmeturi. Aceste îndrăsnim, ca nîsce credincioși robi ai prea puternicei împărății, să le aducem aminte ; fiindcă grija pentru paza, ocrotirea și bună starea chelerului împărătesc, o socotim ca o datorie netăgăduită a credinței ce suntem datori ; cum iarăși a tăce pîcile pustice și a *harapietului* sêu iaste cusur și vina noastră. Decî de multe ori am rugat pe Domnul nostru și în scris și cu gura, ca să voiască să arate ală noastre adevărate plecate și cele de robi aducere aminte și rugăciun la așternutul picioarelor prea înaltei puteri, avînd buna nădejde, cum că plîndindu-se prin el iubitorii de omeni stăpîni noștri, adevărul stărei noastre, vom vedea în grabă bunele sêvșiri de la isvorul de milă

celu ne deşertatū, alū prea puternicū împărăţii. Decī îndrăsnimū acum şi înşi-ne printr'acestū plecatū magzarū, să ne rugămū şi să ceremū milă şi milostivire şi să ne rugămū să vaḍă cu ochiū blândū şi să binevoiască cu blândeţe la plecatele nōstre rugăciunī, mângâindū şi pe noi şi pe ticălōsa raia, cu milostiva înaltă musaadea la cele mai susū arētare ale nōstre rugămintē.» (1)

Rēposatulū Aronū Florianū amintescē însuşi, fără documentare însă, despre marea greutate a zaherelorū, ce avu de întēpinalū țēra sub N. Caragea (2).

Lipsa de pāne ce fu în Valachia la 1782, sili pe Caragea să oprēscă, în 3 Decembre 1782, esportulū spre Ardealū alū vitelorū (3) şi să permită importulū, fără de vamă de cereale din Moldova (2). Cum însă vāmile erau arendate, visteria se obliga să despăgubēscă pre vameşii de vama importulū din Moldova (4).

(1) Pe lângă zaherca, oi, vite cornute, untū, miere, iatā şi şoimii ceruţi în 1783, Maiū 1 pentru Constantinopole.

Plaiul	Dâmbovița	județul	Dâmbovița	1
»	»	»	Muscelul	1
»	Nucșora	»	»	2
»	Ialomița	»	Dâmbovița	1
»	Aref	»	Argeșul	1
»	Loviștea	»	»	2
»	Prahova	»	Prahova	2
»	Teleajănul	»	Saacul	1
»	Despre Buzău	»	»	2
»	Priscovul	»	Buzău	1
»	Slăniculul	»	»	1

15 Iar la plaiulū Slam-Rōmnicū s'a

ridicatū anulū acesta de nu s'aū cerutū şoimī.

(2) Pag. 165, opulū citatū.

(3) Cond. No. 9, fila 55 verso.

Pitacū din 1782, Decembrie 3.

Circularea la 10 județe mărginașe oprindū esportulū de vite «fiindū-că sunt trebuin-ciōse pentru îndestularea țērei şi pentru zaherēoa Țarigradulū.»

(4) Cond. No. 9, fila 6.

Carte la ispravn. sud Slam-Rōmnicū. Buzēū, Saacū, a nu lua vameşii vamă la zahereaoa ce vine de la Moldova, la locuitorii ce sunt lipsiţi. 1782 Iulie 29. Cum să se ținā statistică de numele importatorului? Din ce satū şi judeţū alū Moldovei? Cātā zaherea? Ce felū? Apoi visteria va despăgubi de vama neluată, după acēstā fōie, afară de ce se va vinde în Focșanī, nu se va da despăgubire, carī şi la ponturile cu carī aū cumpēratū vama, zaherele ce intrā în Focșanī, sunt scutite de vamă.

Şi pe când din ȣeră nu eşia pânca spre Ardealŭ, ca să mai vină în ȣeră bani, erau oprite şi bâlciurile mai dealungulŭ întregŭi zone a Dunărei, cu scopŭ de a nu da ocasiune Turcilorŭ să vină în ȣeră, călcândŭ *Nizamulŭ* opritorŭ (1).

Inchiderea bâlciurilor era o pagubă nu numai visteriei ci şi particularilorŭ, căci amŭ arătatŭ deja, că facerea de tĕrguri ori bâlciuri la moşii era o favoare ce se acorda de Domnŭ boierilorŭ. Aşia în 1783

(1) Cartea Domnăscă să nu se ȣie «*sborulŭ*» adecă *bâlciulŭ* de la 21 Maiŭ (St. Constantinŭ) dela judeţulŭ Oltŭ, aprŭpe de Slatina, ca să nu mai vie Turci de se pricinuesce stricăciune la orînduiala nizamuluiŭ făcĕndu-se pricinŭ de gâlcevuri, 1783 Maiŭ 5.

În 1783, Maiŭ 7 s'aŭ opritŭ din noŭ bâlciurile din Oltŭ şi din Vlaşca şi Teleormanŭ până la depărtare de Dunăre de 10 ore (veĖi anexele).

O pagubă mare aduse visteriei şi boierilorŭ eşirea din ȣeră, în 1782 (tŭmna) a birsanilorŭ cu oile lorŭ, fără să-şŭ plătescă taxele. Ciobanii birsanŭ, la vremea oerituluiŭ şi a cercăturŭi oerituluiŭ aŭ eşitŭ din ȣeră fară să plătescă. Domnitorulŭ dă în 8 Febr. 1783, dreptŭ boierilorŭ oieriŭ să apuce pe ciobani când se vorŭ reîntŭrce, de plata oerituluiŭ trecutŭ.

Taxele oerituluiŭ din 1782, se potŭ vedĕ în anexă după condica No. 9, fila 4 verso cu titlu :

Carte de slujba oerituluiŭ pe 1782 (Oct. 10).

Între scutiţŭi de oeritŭ este şi *fabrica de postavŭ*. Cĕi scutiţŭi vorŭ plăti totuşi oeritŭ, de oie po bani 12 după hotărĕirea ce s'aŭ făcutŭ prin hrisovulŭ Domniei mele şi poclonulŭ după obiceiŭ până la 10 po bani *unulŭ* şi de la 10 în susŭ po bani 80 de nume. Iar cui se va face ridicătură li se va ȣine în sĕmă la sĕma ridicăturŭi. Aşijderea acei cu hrisŭve înnoite ce se cuprînde de oeritŭ făcĕndu-li-se pecetluitŭ gospodŭ, vorŭ scuti suma hrisŭvelorŭ.

2° Toţi cĕi-lalţi locuitoriŭ şi strĕini cu oi în ȣeră veri ale cui vorŭ fi, să plătescă oeritŭ deplinŭ, de oie po bani 12 i obiceiuitŭ poclonŭ, şi strĕiniŭ ungurenŭ ce sunt şedĕtori în ȣeră, cu ruptŭre de la visterie, măcarŭ că aŭ hrisovŭ a li se ȣine în sĕmă la 10 oi douĕ, dar acĕsta era în vremea când plătea ei oeritŭ de oie po bani 16 şi jumĕtate; iar acum fiindŭ-că este oeritulŭ cĕte bani 12 de oie, aŭ a plăti şi ei pe tŭte oile lorŭ fără de nici unŭ scăĕmîntŭ; la care şi mai folosŭi sunt acĕstŭ-felŭ decĕt cum era mai înainte, pentru că atunci da pentru oi 8, tl. unulŭ şi bani 12; acum daŭ pe 10 oi tl. unulŭ. 3) Toţi strĕiniŭ ce vorŭ avĕ vite în ȣeră, cai, boi, vaci, bivoli; să plătescă văcăritulŭ strĕinilorŭ, ce este obiceiuitŭ, însă birsanŭi cĕi din ȣera Birsei din Transilvania, de vită cĕte bani 33, după cartea ce aŭ; iar cĕi-lalţi strĕini să plătescă toţi de vită cĕte bani 66 după obiceiŭ, iar tunşii şi mânzaţiŭ să plătescă doi unulŭ, dupe vechiulŭ obiceiŭ.

(Condica 9, fila 119).

Caragia a acordatǔ acestǔ privilegiǔ lui Vel Vist. N. Brâncoveanu, pe moșia *Obilescii*, jud. Ilfovǔ (de ȃioa Adormirei o sǣptǣmânǎ tǣrgǔ) și asemenea la moșia Găgeniș în Saacǔ (la Înălțarea Domnului, 6 ȃile). Totǔ asemenea Caragea a acordatǔ tǣrgǔ lui Vorn. Moruzi pe moșia *Ploesci*, o datǎ pe anǔ (1).

XXXIX.

Bresle. Industria.

Caragia a acordatǔ unele scutiri și la unele bresle. Fabriccei de postavǔ i-a scutitǔ oile de oeritǔ. Locuitorilorǔ din plaiulǔ Rǣmniculǔ-Săratǔ, le-aǔ creatǔ debușeu pentru fabricatele lorǔ de buți, vase de lemnǔ, la Rǣmna, 2 ore departe de Focșani. Locuitorii din plaiulǔ Rǣmniculǔ-Săratǔ, la 1779, aǔ cerutǔ să se facǎ unǔ tǣrgǔ mai aprǣpe, unde să-și vîndǎ buțile, vasele, dǣge și scânduri fabricate de ei și cari sunt siliți, plătindǔ douǣ vămi (una munténǎ și alta moldovénǎ) a le duce la tǣrgǔ tocmai la Odobesci. Caragea le-a datǔ să fie tǣrgǔ la Rǣmna, cum ȃiserǎmǔ, lîngǎ Focșani. Acum se întǎresce din nouǔ acestǔ tǣrgǔ la moșia Rǣmna, de la 14 Septembrie la finele lui Octobree (afarǎ de sǣrbǣtori «*ca să nu se scape locuitorii de bisericǎ.*» Asemenea vorǔ avǣ tǣrgǔ și în tǣte Joile peste anǔ.

Sub domnia lui N. Caragea, breslele continuǎ cu vechile lorǔ statute. Totuși aflǎmǔ o abatere, în actulǔ numirei *directe* a unui Bacalǔ Bașa :

«Dat'amǔ cartea Domniei mele lui Iľagi *Daniilǔ*, pre carele l'amǔ fǎcutǔ Domnia mea Bacalǔ-Bașa peste toți bǎcanii din Bucuresci, ca să aibǎ a fi purtǣtorǔ de grijǎ și ocǣrmuitorii breslei acesteia și atǣtǔ pentru dînșii să fie cu privighere și cu luare aminte pururea, ca să li se pǎzǣscǎ orînduiclele ce aǔ, cǣt și pentru dînsulǔ să urmeze dupǎ vechiulǔ obiceiǔ ; iar mai vǣrtosǔ iľ poruncimǔ Domnia mea, să grijascǎ cu mare silințǎ, ca să urmeze bǎcanii cu vîndǣrea la tǣte dupǎ nartulǔ ce s'aǔ orînduitǔ, pentru cǎ de se va gǎsi vre-unǔ bǎcanǔ cǎ aǔ vîndutǔ mai scumpǔ, peste nartǔ, împreunǎ cu aceli

(1) Fila 129 verso, cond. No. 9, actulǔ din 1783 Aprilie 14.

băcanu se va pedepsi și elu. Și pentru slujba lui, am făcutu Domnia mea mila sa să aibă a-și găsi lude 2 (urmază formula de scutiri). Așijderca să aibă a ține și o prăvălie aici în Bucuresci scutită și apărută de fumăritu și de orî-ce angariî voru da ot prăvălii, 1783, Iunie 10 (1).»

O nouă brésă se organiză din *butari*, adică din cei cari pogorū buțile în pivnițe, prin Pitaculū lui *Iă Const. Caragea VV.*, către Epitropia obștescă din 1782 Augustu, ordonându să se facă rînduélă pentru ca brésă butarilor să se facă rufetū «*ca să lipsescă necazurile ce pătinescū cei cu trebuința încărcatului și descărcatului buților*. Să-î adune pre toți Epitropiî și fiindu față și d-lui Vel Aga și să-î facă ruletū, otărîndu și plata butăritului de încărcatū și descărcatū, de vasulū mare și de celū micū, séu după starca și adâncimea pivniței (2).»

Totū asemenea ca pentru bacani, N. Caragea rînduesce unū «*Cuinnunghi-Bașa*» peste argintariî din Bucuresci, în modū directū și nu prin alegere, ca să judece: «pe cei din brésă lui, pentru ale meșteșugului i pentru ucenici și pentru călîi, cum și pre cei ce vorū cădē în vină de schimbatulū aurului i alū argintului, séu ale altorū juvaeruri» (3).

Altorū bresle N. Caragea n'a făcutū decât să le reînuiască vechile chrisóve. Așia reînui în 13 Augustu 1782 pre alū croitorilor din Craiova, sub cuvîntū că și-au perdutū chrisovulū ce aveau de la Alex. Ipsilante (4).

Tótă protecțiunea ce N. Caragea acordă comericiulū era ineficace a-lū rădică, în situațiunea ce făcură acestui comericiū, scutirile totū mai mari acordate negușitorilor supuși Austriaci, în orașe și la vama de fruntarie.

Unū altū rēu ce isbiă comericiulū era facilitatea cu care Domnitorulū acorda boerilorū, ha și la cine nu era boerū, *pășurile* de plată a datorilorū, «moratorium». Dămū în anexă câte-va de asemenea acte.

(1) Condica No. IX, fila 128 verso.

(2) Condica No. IX, fila 8.

(3) Cond. IX, fila 21 verso.

(4) «Acum li se inoiesce cartea după condica Divanului:» I. Negușitorii pravaliași să aibă voie după vechiulū obiceiū a croi și a lucra haine de viudare numai de cele mici, iar alte haine mai de credință cu cheltuel grele să nu fie slobođi a lucra ei, ci sū le dea la croitori să le facă.

2. Să nu fie luați la lucru de beilicū, în vremea lucrului meșteșugului, ci să dea numai doi croitori la lucru de beilicū la Caimacamū, după obiceiū.» (Cond. IX, fila 21, verso)

Aci vomă cita numai *moratorium* prin care «Constantin» de la Târgoviște care e dator și n'are cu ce plăti, capătă soroc de așteptare de 2 ani, în 1 Februarie 1783 (1).

Să se adauge supărările ce zapcii cauaș neguțătorilor pe la bâlciuri.... Ce-î dreptu aceste șicane și supărări nu le autorisa Vodă, dar nici le putea, pare-se, împedica. În 6 Decembrie 1782, Vodă scrie carte legată Banului Craiovei, Ianake Iirisoscoleo, să nu tolere «ca zapcii să supere pe neguțători pe la bâlciuri, «căci ei se plânseră de asemenea fapte ale lor».

Apoi nu erau numai zapcii, cari supărau pe neguțătorii pămîntenî, ci acum începura a-î neodilini, în relațiunile lor cu neguțătorii supuși străini, și intervenirea consulilor (2), cari impunea Domnului hotărîri de judecăți adese nedrepte pentru comercianții pămîntenî.

XL.

Finanțele țerei și domnesci.

Aplicarea în Principate a tratatelor de comerț ale Turciei cu Austria și Rusia, au produs considerabile scăderi în venitul vamilor, deci în al Domnului (3).

(1) Cond. IX, fila 79 verso.

(2) Despre rinduirea consulilor Austriaci și Muscali vezi ce scrie și Atanasie Comnen Ipsilante în op. citat, pagina 636, la anul 1783. «În luna Decembrie 1783, s'a numit și Consul al împăratului nemțesc în Valahia și Moldova și s'a învoit acestui stat (al Austriei) liberul comerț și navigațiunea pe Dunăre, Marea-Negă și Mediterană. Iar consulii Muscalilor erau numiți de mai multe luni la Smirna, Salonic, Marea Egee, Creta, Candia, Cipru, Valachia și Moldova.»

(3) Ca să mai împuțineze acest deficit al vamilor, Caragea stăruia energic asupra unora din articolele de export, pe cari nu le cuprindea convenția austro-turcă. Așa se pare că era esportul peilor de iepure.

Venitul din acest export era al Domnului, și pe 1783, Caragea îl vinde, dând cumpărătorului în 18 Ianuarie 1783, următoarea carte cu care să aibă voie a aduna în țară peile de iepure și apoi a le și esporta, plătind câte 2 parale de peie:

«Dava! Gpd.... carele pe anul acesta 1783 au cumpărat vama peilor de iepure ce esu din țară și mergu la alte părți, ca să aibă a âmbra și a strînge acestu felu de pei și dela cine va vră a le scote din țară, să ia de la pele, câte pa-

Dămŭ în anexă ponturile diverselorŭ venituri directe și indirecte, sub N. Caragea. Cetirea lorŭ nu ne arată sporiri preste cea ce era înainte de Caragea (1).

Deficitulŭ produsŭ de împrejurări în veniturile Domniei și ale țerei era măritŭ și prin banii ce Caragea era silitŭ să cheltuiască la Constantinopole, ca să împedice alergăturile fostului Domnŭ Alex. Ipsilante de a recăpăta tronulŭ Valachiei. Nu fără cheltuială și încă mare, Caragea isbuti dela vizirulŭ, ca, la 21 Sept. 1782, să exileze la Rodos pre Alex. Ipsilante cu cei doi fii ai lui, Constantinŭ și Dumitru; ba încă totŭ în aceeași zi fu exilatŭ la Tenedos și Dragomanulŭ M. Sutz. Acesta cădu în disgrație, ȕice Atanasie Comnen Ipsilante, «pentru că nu *scia limbă europene*.» Adevărulŭ e că afacerile lui Caragea contribuiră la acestŭ exilŭ. Și că Caragea vedea bine lucrulŭ, se documentă, nu târziu, prin înlocuirea lui la Domnie de către chiar acestŭ M. Sutz. Mai se documentează acestŭ faptŭ și din aceea, că la dragomanatŭ urmă îndată Beizadea Ioanŭ Alex. Mavrocordatŭ, pe care în Novembre 1782 îlŭ făcu ginere N. Caragea, dându-i pe fiica sa Zamfira (2).

rale 2, după hotărîrea ce este făcută prin hrisovŭ și luândŭ acestŭ venitŭ să aibă a da răvașŭ la mâna neguțătorului de câte pei va plăti și așa cu răvașŭ de plată alŭ orînduitului slujbașŭ să aibă voie a trece, iar lară de răvașu de plată să nu aibă voie a ridica nimeni peile până va plăti. Pentru care poruncimŭ Domnia mea d-lorŭ ispravnicilorŭ i voue căpitanilorŭ de margine, vătășilorŭ de plaiŭ, i vameșilorŭ de la schele, nici de cum să nu îngăduiți să trecă fără de răvașulŭ orînduitului, cari în urmă de se va dovedi că i-ați lăsatŭ de aŭ trecutŭ nisca-i va pei fără de răvașŭ de plată, să sciți că de la voi va împlini Domnia mea toți banii îndoiiți.» 1783, Gh. 18.

(Cond. IX, fila 73.)

1) Veđi în anexă: ponturile vinăriciului pe 1782 (după Cond. IX, fila 30). slujba cântarului la târguri (Cod. IX, fila 10) totŭ pe 1782 etc.

(2) Veđi Atan. Comnen Ipsilante, pag. 629.

Etă alaiulŭ ce N. Caragea ordonă la eșirea postelniculuiŭ ducându la Constantinopole pe Domnița Zamfira, mirăsa Dragomanuluiŭ Ioanŭ Alex. Mavrocordatŭ.

«Alaiulŭ ce s'aŭ orînduitŭ la eșirea D. Vel Post. cu Măria sa Domnița Mirăsa :

Toți vânătorii agesci

pedestri cu zapciilŭ lorŭ cei mici.

Trâmbițașii agiesci
i spătăresci

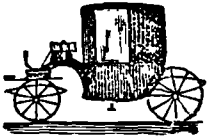
Asemenea iar vânătorii

pedestri cu cei mici zapciil.

Toți seimenii
Polcovnicesci,

Toți seimenii
Bulubășesci.

Ca să facă bani, N. Caragea se otări să facă însuși agricultură, ca boierimea și țăranimea. În toamna anului 1782, nu totu-d'a-una pe

3 Postelniceî		Iar 3 postelniceî
Ceaușu agescû		Ceaușu spătărescû
Polcovniculû de		Polcovnicû de
Ciocli		Scimenî
Başbuluchaşu		Alû 2-lea Comisû
Polcov. de târgu		Vel Căpit. de Miziluri
Vel Căpit. za Iefegiu		cu vel Căp. za dorobanţi
Vătafû za visteric		Vătafû za păhărniceî
Alû 2-lea Postel.		Vătafû de Divanû
Vătafû de aproqî		Alû 2-lea Postelnicû
	Izbaşa	
Fustaşii cu dardë. Lipcanii		Călăraşii Fustaşii cu dardë.
	4 Alai Ceauşî	
Beizadea micû	D-lû Vel Postelnicû	Beizadea mare cu
cu ciohodarii.	cu 8 ciohodari.	Ciohodari i unû saraciu.
	Mehter Başa cu totă taifaoa lorû cântândû.	
	Trâmbiţaşii domnesci	
	i muzicanţii nemţi.	
Nemţi din Pörtâ	Trei Posteln. vtori pitar	Iar trei posteln. Vornicû de haremu
	Vel Pitarû	
Fustaşii cu dardë	Patru ciohodari	Tintaşii cu dardë
4 Căpitani Agesci		4 Căpitani Spătăresci
		
	Careta Domnăscă	
	Şi toţi lautarii cântându după obiceiû.	

Iă Nicolae Const. Caragea VV.

«Vătaşe za Divanû, să rînduescî zapciîi ca să gătescă alaiulû acesta; mânc la 6 cêsuri din ăi să fie toţi strînşi în Domnăscă Năstră curte şi puşi la orînduială. Caută însă, cusurû să nu se facă. Tolico pisah gpdm. 1782 Noembrie 13.» (Cond. No. IX, fila 53.)

banî, ci mai adese-orî cu *beiliculă*, ară câmpii imense și le semănă cu grâu, de o valoare numai în semință de 20 pungi.

Caragea nu avu parte să recolteze unde semănă, căci precum veldurămă, nu ajunse cu domnia la epoca recoltei din 1783. Noul Domn voi să-și aproprieze recolta. De aci se născu un proces la Constantinopole. Caragea reclamă recolta sêu prețului, la Terfterdară, prin Kapuchihaelile ce a avut. Terfterdarul otări ca lui Caragea să nu i se dea de M. Sutzu decât 20 pungi, prețul seminței iar restul banilor ce se voru prinde pe recoltă să se dea țăranilor cari munciseră.

Caragea protestă și ȃice, că nu se cade a se da *sêracilor* nici o bôbă măcaru de grâu, că este propria sa avere. Vizirul la care reclamă Caragea, trâmite afacerea în cercetarea, în mod contradictoriu cu Kapuchehaielele noului Domn, înainte fostului Domn al Moldovei Const. Moruzi. Acesta propuse a se acorda lui Caragea o despăgubire de 80 de pungi pe grăul recoltat. De sigur pescheșul dat Vizirului de Caragea, din acêstă sumă, îndemnă pre acêst mare slujbaș să aprobe anaforaoa lui C. Moruzi (1).

XLI.

Luxă. — Sêrbări la Curte.

Caragea ca și atâți alți Domni fanarioși anteriori, iubia fastul și luxul. În scurta lui Domnie numeroase sunt serbările despre cari avem documente. Dăm în notă pitacele Domnesci pentru unele alaiuri și între aceste și alaiuri pentru aducerea la Curtea Domnêscă a noului Consul rusesc la 14 Februarie 1783 (2). Acêst pitac Domnescu fiindu secunda recepțiune la Curtea Domnêscă a unui reprezentant străin (3), merită totă atențiunea lectorului și decî extragem din el darea de sêmă de cele ce s'au petrecut în lăuntrul Curței la acêstă ocaziune.

(1) Atanasie Comnen Ipsilante, la anul 1783.

(2) Primul fu al lui Alex. Lascarof.

(3) «Orânduiala alaiului cu care s'au adus cinstit consulul rusesc dela conacul d-sêle la Domnêscă Curte, spre întempinare cu M. Sa Voda în 14 zile

Cu alaiulă arătată în notă fu adusă până la Curtea Domnască consulul muscălesc. La Pôrtă Curței s'a aflată câte 4 Alaiă-Ceauși și Ici-Oglan-Ceaușu, de aș eșitū înainte-î. — În lăuntru Curței craă puși la orînduială tătă brésla d-lui Vel Spătarū : seimeniî, nelerîi, arnăuțiî, căpitaniî, buluchași de o parte, două rînduri, dela pôrtă până la capul scăriî, de altă parte asemenea tătă brésla agescă, puși la orînduială iarăși 2 rînduri, ca și cei spătăresci.

De la capul scăriî în sus, până la ușa Divanului, de o parte *tu-fecciî*, de altă parte *deliî* ai curței Gspd.

În Divanul cel mare, sus, dela o ușă până la altă ușă a Spătăriei, puși la orînduială, de o parte ciohodariî, satîrii cu zapciiî lorū, iar de altă parte, zapciiî cei mari spătăresci și agesci și scaunul Domnescu deschis.

Alū doilea post cu zapciiî Divanului, cu postelniceî, cu semnele în mîni s'a coborîtu înainte consulului până jos la bineclășu. D-lui Vel Post. l'a întempinat pe consulul la capul scăriî, sus, alătū la venire făcendu-î acestă cinste, câtū și la eșire iarăși până acolo.

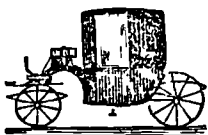
M. Sa Vodă s'a aflatū la spătărie în Domnescul Măriei sale scaunū,

ale lui Februarie, lét 1783, de care din poruncă făcendu-se foice s'a datu în mîna de zapciū alū Divanului nepecetluită de l'a gătītū, cum se vede mai jos :

Polcovicū de tērgū cu 50 cazaci ai lui după orînduială.

2 Postelniceî	iar 2 postelniceî
Rahtivanulū	alū 2-lea pitarū
Alū 2-lea comisū	alū 3-lea postelnicu
Ciaušū de aproqî	vătavulū de aproqî

Cu ômeniî lorū.
Vel portarū cu
toî portăreî.

Carceta cu 6 telegari

Altă carceta cu
doi telegari pentru Dragomanū.

unū salahorū
3 căpitani
agesci
5 ciohodari

unū saraciu
iar trei căpi-
tani agesci
iar 5 ciohodari

(Cond. IX, fila 84).

cu Măria lorŭ Beizadelele, cu părintele Mitropolitulŭ, cu părinții Episcopi și cu toți d-lorŭ veliții boieri, *halia* și *mazilŭ*, în loculŭ d-lorŭ celŭ obicnuitŭ

Intrândŭ consululŭ în lăutru i s'aŭ sculatŭ Măria Sa Vodă în picioare și așa primindu-lŭ aŭ ședutŭ Măria Sa iarăși în scaunulŭ Măriei Sale. Așijderea i s'aŭ pusŭ și consululŭ scaunŭ în drepta M. Sale, de aŭ ședutŭ, și lângă d-lui secretarulŭ sŭ alătura aŭ ședutŭ.

Și îndată aŭ începutŭ consululŭ a-i face Măriei Sale lui Vodă *proimionă* ce aŭ avutŭ și după aceea și M. Sa Vodă cătră d-lui.

Apoi dulcătă și cafea numai la M. Sa Vodă și la consulŭ.

După acēsta s'aŭ chiămatŭ d-lui Divanŭ Efendi dimpreună și cu d-lui Kadi Efendi alŭ Georgiovului, întēplându-se a fi aice, căruia i s'aŭ datŭ de aŭ cetitŭ beratulŭ împărătescŭ și cu unŭ firmanŭ ce aŭ avutŭ consululŭ, stândŭ toți în picioare ; iar după sēvērșitulŭ citaniei făcēdu ceaușii *dovaoa* cea obicnuită și stândŭ Măria Sa în scaunŭ, cum și consululŭ și toți la locurile lorŭ, s'aŭ cetitŭ de alŭ 2-lea logof. talmăcirca beratului în limba românăscă, care mai josŭ este trecutŭ ; apoi atunci de isnovă s'aŭ adusŭ dulcătă, cahvea la M. Sa, la d-lui Consulŭ, la Beizadele, la Cadii, la Divanŭ Efendi, la Archierei și la toți d-lorŭ boieri, de rindŭ ; mai ședēndŭ cât-vași s'aŭ adusŭ șerbetŭ și afumătore, și apoi ântâiŭ Cadiulŭ și Divanŭ Efendi eșindŭ, s'aŭ ridicatŭ și Consululŭ ca să iasă, căruia iarăși i s'aŭ sculatŭ Măria Sa Vodă în picioare, și așa cu acelașŭ alaiŭ d'întâiŭ s'aŭ dusŭ.

O altă recepțiune solemnă făcută de Caragea a fostŭ pentru Patriarhulŭ Ierusalimulŭ. Alaiulŭ de recepțiune este din Iunie 8 1783 (1).

(1) Alaiulŭ ce s'a orînduitŭ de Caragea N. la intrarea în Bucurescŭ a Patriarhului Ierusalimulŭ.

Seimenii polcovnicesci

Seimenii buluchașesci

Preoții din Bucurescŭ cu doi

Protopopii călări

3 Postelniceŭ

Ceaușŭ agescŭ

Alŭ 2-lea Pitarŭ

Polcovnicŭ de seimeni

Polcovnicŭ za târgŭ

Vel Căpitanŭ za Seimeni

Căruța Gospod. cu 6 telegari

Iar 3 postelniceŭ

Ceaușŭ Spătărescŭ

Polcovnicŭ de cioci

Bașbuluchașŭ

Vel Căpitanŭ za Iefegii

Vel Căpitanu za Dorobanți

Fii Domnitorului, necum acesta, nu eșiau prin Bucuresci decât cu mare alaiu compusă astu-felu :

Poterași	Edecuți	Iar poterași
Seimeni Polcov.		Seimeni bulucbășesci
3 postelnice		3 Postelnice
Ceaușul Agesci		Ceaușul Spătărescu
Rahivanu		Alu 2-lea Pitaru
Polcovnicu de ciocli		Polcovnicu de seimeni
Bașbulucbașa		» de tîrgu
Vel căpit. za lelegi		Vel căpit. de mizil
Vel căpit. de Păhărnice		Alu 3-lea Postelnicu
Alu 2-lea Comis		Vătafu de Divanu
		Alu 2-lea Postelnicu

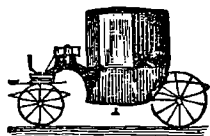
Doi ceauși

Căpitan Agesci

Delu

Beizade
Cu Ciohodari

Ici-Ciohodaru

Beizadea
Cu Ciohodari

Căpitan spătărescu

Iar Delu (1)

La tote serbătorile mari Curtea eșia cu mare alaiu. Dămu aci a-

Alu 3-lea Post.
Alu 2-lea Postelnicu
Și alți diaconi și omeni ai prea fericitului.

Alu treilea logofet
Alu 2-lea logofet

Iw Nicolae Const. Caragea VV.

«Poruncimă Domnia mea tuturor orînduișiloră mai susu *mâne* la... césuri din di să vē aflați toți la D-lui Vel logofetă spre a merge întru întâmpinarea și aducerea Prea fericitului Patriarchă alu Ierusalimului, urmându după povățuirea d-sale Vel Logofetului; și pentru ca să nu lipsescă vre-unulă din cei rînduiși și ca să se afe la vreme toți, să nu se facă vre o greșală, orînduimă zapei pe vătafulă de Păhărnice. 1783, Iunie 8.» (Cod. No. IX, fila 122.)

(1) Cond IX, fila 149 verso.

laiulŭ de la Bobotéză după cum l'a alcătuitŭ Caragea prin pitaculŭ sŕŭ Domnescŭ :

Obiceiulŭ în ȕiua de bogaiavlenie.

«Sŕvŕşindu-se tŕte cele obicŭnuite ȕărmonii ale soborului după botozŭ, atunci să începă a trece pe loculŭ celŭ orŭnduitŭ prin mijloculŭ soborului, ŭnsă : trâmbiaşii domnesci ŭmpreună cu muzicanȕii nemȕi, rŕnd cŕntându toȕi potrivă şi la spatele lorŭ toboşarii şi sirmaciulŭ, cari aŭ a merge până ŭn dreptulŭ chioşcului, unde acolo să stea şi să cŕnte la trecerea celorŭ mai josŭ numiȕi, când vorŭ face obicŭnuita ŭchinăciune :

Iuruc Bairactar cu iuruc Bairac, cŕlări, după trâmbişe.

Sacalele cŕte una.

Telegarii domnesci cŕte 2 potriviȕi.

Cei rŭnduiȕi ce sunt mai josŭ numiȕi cŕlari, ŭnsă cŕte unulŭ unulŭ să trecă ŭncetŭ cu bună orŭnduială, şi rarŭ, atŕta cŕt cŕnd unulŭ va ajunge ŭn dreptulŭ chioşcului, altulŭ să se ivŕscă, a trece fie-carele, numai ŭn caltane curate, cu pŕlele slobode, numai cu fesurile şi cu meşii, nefiindŭ alte slugi pe lŕngă dŭnşii făr' numai cŕte unŭ comişelŭ cu haine roşii şi ŭnbrăcatŭ curatŭ, din drŕpta şi fieşcarele la trecerea prin soborŭ, sŕ-şi facă obicŭnuita ŭchinăciune la Domnŭ, la beizadele şi la Mitropolitŭ :

ȕ Ciohodari

Mabeeciu

Sofragibaşa

Saedagibaşa

Peşchergibaşa

Ibrictarŭ

Buhurdagibaşa

Perdegibaşa

Credincerulŭ

Tutungibaşa

Rachtivanŭ

Recanulŭ

Vel cafegiŭ

Alŭ 2-lea Pitarŭ

Muhurdarŭ

Divictarŭ

Ici ciohodarŭ

Alŭ 2-lea Spătarŭ Raze

» » Comisŭ

2 Salahorî pe josî, cu beţele în mână

2 Alaiû-ceauşlarî

2 Satirî

Şaracci-başa cu saracciû-iamacû cu calulû tablabaşa

16 Ciohodarî jurû împrejurû

Vel comisû între ciohodarî călare pe tablabaşa, cu obicinuita podôbă.

Melterbaşa după vel comisû, cu totă taifaoa lui cântându până unde va descăleca la grajdû.

Iw N. Caragea VV.

«Poruncimû Domnia mca, vătaşe de păhărniceî, să fii mumbaşirû cu purtare de grijă ca să nu se facă vre-o smintolă acestorû rînduelî, că nu te vei pute îndrepta. 1783, Ianuarie (1).»

XLII.

Aşedarea reşedinţei Domnesci la Cotroceni.

N. Caragea, în urma încercărei lui Alex. Ipsilante, a luat curţile dela mănăstirea Cotroceni pentru reşedinţă domnască de vîră. Iacă pitaculû domnescû către Egumenû, din 14 Maiû 1783, relativû la acastă stabilire de reşedinţă :

«Cuvioşc Egumenc dela mănăstirea Cotroceni, fiindû-că suntemû însciinţaţi cum d-nia sa fratele nostru Domnulû Alex. Vodă Ipsilante, tôte odăile din lăuntrulû mănăstirei cum şi amêndouë chioşcurile le avea gătite cu tôte cele trebuincioşc aşternuturî şi gêmurî la ferestre, unele făcute cu cheltuiala Domnicî, altele cu dela mănăstire şi fiindû-că amû hotărîtû ca *mâne* să facemû «.....(2)» acoloa la mănăstire, iată îî scriemû şi poruncimû : tôte odăile şi chioşcurile amêndouë să aibî a le găti pe *mâne* cu tôte cele trebuincioşc, dimpreună cu ispravniculû de curte, pre care îî şi orênduimû mumbaşirû şi purtătorû de grijă, împreună cu cuvioşia ta, ca până *mâne* să fie gătite. 1783, Maiû 14.»

În urma înfiinţării acestei nouc reşedinţe domnesci, Domnitorulû, considerându, că Cotroceniî erau pe atunci cu totul depărtaţi de oraşû,

(1) Cod. IX, fila 75 verso.

(2) Vorbă nedescifrabilă.

se vede silită a da Divanului anume speciale instrucțiuni, de modul cum se vor pute ține ședințele aceluia.

Iată aceste instrucțiuni:

«Cinstiților și credincioșii boerilor Divanului D-niei mele, d-ta Vel Banc Pană Filipescule, i d-ta Vel Vorn., Dumitrache Racoviță, i d-ta Biv Vel Vor. Stefanu Prașcovéne, i d-ta Vel Vorn., Ianache Moruză, i d-ta Vel logofétu Gregorie Bălène, și d-lui Biv Vel Vist., Scarlatu Grecéne, facem d-tre în scire, că amă hotărîtu D-nia noastră *măne cu ajutorulă lui D-geu* să mutăm șederea noastră la mănăstirea Cotroceni în câtă-va vreme, și în zilele cele ce se cuvină, adică Lunea și Merceurea, care sunt rînduite de Divană, cum și Vinerca pentru judecări și pentru împreunarea de musafiri, avem a veni la Divană și iar să ne întorcem. Deci măcară că D-nia mea facem această mutare a șederei, cum șicem, pentru câtă-va vreme, dar d-tră după datorie și după obicei, să nu părăsiți venirea cu pricina această la Domnésca curte pentru trebile judecăților norodului, care sunt rînduite și care vom orîndui, ci afară de Joi, care este *tatir*, să vă adunați cu toți, ca să căutați judecățile norodului nelipsitu, ca să nu se zăbovescă cei cu pricine. Iar d-ta Vel logofétu Brâncovenc, în zilele cele ce va fi venirea noastră aici, să aibă a păzi aici și a găti mai înainte Divanul D-niei mele. Iar în cele-lalte zile peste săptămână să aibă a ne urma la Cotroceni și a păzi la *tréba logoteției*. Poruncim și vouă tuturor zapeilor Divanului, să aveți pe cei cu pricinile de judecări gata tot-deauna a-i scote înaintea d-lor Boerilor; iar vătafului de aprodi deosebită poruncă dăm, ca să aibă a arăta pitaculă acesta alui Domnii noastre d-lor Boerilor, ca să fie înștiințați.» 1783, Mai 5 (1).

XLIII.

Edilitate.

Organizațiunea *Obșteștei Epitropii* persistă sub N. Caragea, după cum o cunoșcem de la Alex. Ipsilante. O ramură a ei este *Vornicia de poduri*, care are sub ea un *polcovică* de poduri, un fel de inspector al pavelor.

În favoarea acestei *Vornicii*, N. Caragea dispune în Ianuarie 1783,

(1) Cond. IX, fila 120 verso.

veniturile următoare, cari se varsă în cutia Epitropiei obștești, pe lângă cele deja cunoscute:

Tóte vitele de pripasă să le facă zaptă de la veră-cine se voră afla. «Să se dea stăpânului contra unei plăți *disă colacă* și anume : de cală po tl. $1\frac{1}{3}$ și bană 20, și de bivoli, de boi, de vacă po bană 100; de rîmătoră po bană 50, de oi, de capră po bană 10.»

Dela stricăciuni făcute de vită în semănături, peste cea ce se va cuveni proprietății semănăturii, va plăti glăbă : de cală po bană 40, de bivoli bană 40, de boi, de vacă bană 20, de oi, de capră po bană 10 (1).

Nu numai cu banii strînși din venituri se întrețină *podurile* adecă *pavelele*, ci și din beilicuri. Așia în 7 Aprilie 1783, aflăm o repetițiune a ordinului din Oct. 1782 : Pitacă către Vel Spătară, să ordone la zapcii de la capulă podurilor, ca să oprască ori-ce care esă din Bucuresci și cu de asila să le încarce câte o dată pămîntă din cea ce se scote din șanțulă podului ce se lucră în Bucuresci, ală Mogoșoei «și eșindă încărcăți o dată vor fi slobođi (2).»

Curățirea stradelor continuă a se face tot prin proprietarii și prăvăliași din fie-ce stradă.

Êtă ună ordină de acestă natură, către Vel Spătară din 12 Novem-bre 1782 :

Pitacă la Vel Spăt. a rări și a curăți podurile cei cu prăvăli și cu case.

«Fiindă-că din necurățirea și nerănitulă podurilor, nu numai tină și noroiă se face prin ulițe de nu pôte ămbla norodulă, ci și podurilor, cari se facă cu atăta cheltuială și trudă, li se pricinuesce putregiune și se strică în scurtă vreme, stândă asupră-le noroiulă și tina. Care acestă lucru fiindă multă tre-huinciosă, iată după orînduiala ce vedumă Domnia mea din condicele Divanului că aă fostă și mai 'nainte, poruncimă d-le, să daă în scire tuturoră de obște

(1) Cond. IX, fila 50

(2) Cond. IX, fila 104. Iată ordinulă primă din 12 Oct. 1782 :

«Pitacă la Spătară ca să silăscă ori-ce care voescă a eși din Bucuresci, prin zapcii de la marginea podului și a drumurilor de prin mahalale, să incarce o dată ună cară din pămîntulă ce se scote de prin șanțurile podurilor ce se lucră în Bucuresci, și eșindă câte o dată cu pămîntă, voră fi slobođi, iar acestă pămîntă să aibă afară din Bucuresci a-lă lepăda, însă numai până se va sêvêși podulă Mogoșoei, și să daă poruncă zapciiloră ca să nu cumva să ia parale, după obicciulă loră. 1782, Oct. 12.»

din *ținutulă părței spătărescē*, ca fie-care, dinaintea casei, prăvăliei seū a curței sale, să aibă a răni și a curăți tina totū-d'a-una nelipsitū, ca să fie podulū pūrura curățatū și după acēsta a da strașnică poruncă zapciilorū să pōrte do grijă poste tōtă vremea, ca să silēscă pre fie-care și pre toți deobște a curăți podulū cât țino fața casei, a curței și a prăvăliei lui, pentru că de vomū vedō iarăși podurile nerănite, tōtă vina vomū da-o asupra d-tale, pentru nepurtare de grijă » 1782. Noembrie 12.

NB. Asemenea către Vel Aga (pentru grija podului tērgului de afară, i la alte poduri cu zapci de Divanū).

Polcovniculū de poduri avea unū deosebitū rolū în asemenea afaceri.

Iată unū Pitacū către Epitropi, să pue pe polcovniculū de podū să astupe găurile din strade :

«D-tre boerilorū Epitropi, vē însciințămū pentru polcovniculū de podū, că fără de nici o silință fiindū la lucrulū podurilorū, nu numai a obștei patimă nu o socotescē, că se facū atâtea și atâtea *hatale* la omenī și la vite, de care avemū și păcatū de la Dumneḑeū, ci încă nici pe unde aū sciutū că esto trecēra nōstră n'aū pregetatū a face unū felū de meremetū, și însuși la noi aū lăsatū locū de primejdie întâmplătōre, ne-temēndu-se de urgia, care i-se cade și cu pedēpsa ce cu dreptate trebuia să-i facemū. Decī după cum de atâtea ori și până acum i-amū trecutū cu vedere vina lui, pentru neurmaea și nesilința la atâtea rīnduri de porunci co amū datū, iată și acum după firēscă nōstră milostivire orīnduimū și acēsta și poruncimū d-tre, să-lū aduceți pe Polcovniculū și după ce-l veți citi pitaculū nostru, să-i arētați că cu hotărīro ḑicemū : *de poimāine, Marți, până în cea-laltă Marți să fie podulū tērgului de afară dresū și podurile tōte strīnse și întemeiate, să nu lase nicăiuri găuri seū podinele r rī, că de primejdie și de urgie nu va scăpa*. Pentru caro orīnduimū asuprā-i și zapciū alū Divanului, pre vātafulū de copii de Divanū să-i stea mumbașirū, ca într'acēstū sorocū să se sēvērșēscă negreșitū.» 1782. Noembrie 20 (1).

Cu ce să astupe nenorocitulū polcovnicū găurile de pe strade, în cari se primejduiaū omenī și vite ? Ne răspunde unū altū pitacū către Vel Spătarū, prin care, în 28 Octobrie 1782, Caragea ordonă să fie obligați mahalagiī, prin zapci, «să aducă tufe, paic, cenușă și alte sfărāmăturī, ca să astupe băltacurile de pe strade (2).»

(1) Cond. IX, fila 52.

(2) Condica IX, fila 47.

Puteau, nu-î vorbă, să fie utilizate la asemenea astupări de găuri și podinele vechi, cari se păstraă (1).

Aci vomă constata ună obiceiă vechiă, care s'a perpetuată la noi : mai adese acele strade se pavaă ori podeaă, pe cari locuia vre ună personagiă importantă. Se documentăză acăsta și prin pitaculă domnescă către boierii epitropi, din 13 Maiă 1783, ordonându-le să facă cele 3 poduri **sciute**, „iar mai vĕrtosă podulă ce merge la *d-lui Divană Efendi*, ca cu ună cesă mai înainte să se sĕvĕrșescă.» S'a mai ordonată acăsta și pare că nu s'a fostă făcută. Vodă impută „amelia“ Epitropiloră, dicendă că de nu se va sĕvĕrși va cădă urgia nu numai pe polcovniculă de poduri, ci și pe Epitropi (2).»

Posedemă o poruncă din 7 Aprilie 1783 conținendă diverse mĕsură de edilitate, ca : curățirea stradeloră, ne starea pe ele a careloră cu lemne, cu cherestea, cu fĕnă, ci la anumite *patru părți ale poduriloră mară*. In aceste 4 părți numai aă voie țĕranii să-și vĭndă ce aă în care, «iar de voră âmbra pe podurile orașului, se va certa cu bătaie și i se va lua cherestĕoa, fĕnulă sĕu lemnele, fără de bani (3).»

(1) Veđi condica IX, fila 57 verso, pitaculă către Epitropia obștĕscă din 9 Noembre 1782.

(2) Cod. IX, fila 119 verso.

(3) Pitacă către d. Vel Spătară a punc pe cel cu casele să curețe podulă de tină, i pe cel ce aducă lemne să nu-î lase pe ulițe, ci să mĕrgă la loculă celă orĭnduită.

Repetă ordinulă dela Noembre 1782 «vedemă că nică o urmare nu se face ; pentru care etă și cu ală 2-lea pitacă scriemă d-tale

Apoi adaoge : «Așĭderea mai însciințămă dumi-tale, că pentru carele ce vină în Bucuresci cu cherestele, cu lemne de focă, cu fĭnă și cu altele de vĭndare, scimă că sunt într'adinsă locuri rĭnduite, maidanuri, la 4 părți ale poduriloră mară, pentru a se strĭnge acele care, să stea până ce va găsi mușteră ș'a-colo tocmindu-le apoi să tragă dreptă la casa cumpĕrătorului, iar să nu âmbra pe poduri stăndă și așteptăndă mușteră de înțepenescă ulițele neputĕndă une-ori pe alocurea a trece norodulă până abia se destupă, lăsăndă și tină, gunoiulă de la care și de la vite, care întru zadară este măturată și curățită să daă strașnică poruncă răspântiașiloră pe unde vină de întră carele de afară în orașă, să le arĕte că este hotărĭre domnĕscă : pe celă ce se va găsi de acum înainte stăndă pe ulițe se va certa cu bătaie și se va lua cherestĕoa, fĭnulă, sĕu lemnele, făr' de bani și pe fie-care să-lă facă a mergo dreptă la loculă celă rĭnduită, afară numai din darvară și celă ce va fi aducĕndă la curțile boerescă, sĕu la alte case, lemne sĕu cherestele tocmito, aceia aă a trage dreptă, fără de a se opri undevași și pe ună ca aceia țĕrană ce voră fi neînțelcĕtori, să ți-î arĕte d-tale și dumnĕ-ta să-î desberă negreșit de acestă năravă răă.» 1783, Aprilie 7. NB. Asemenea și către Vel Aga.

(Cod. IX, fila 103 verso.)

Maî înregistrămŭ aci următorele acte cu referinŭ la edilitatea publică a Bucurescilorŭ :

1. Pitacŭ din 1782 Aug. 22 *către Aga ūi Spăt.* ca să dea învăŭtură cu zapciŭ tuturorŭ să-ūi măture coşurile ūi fieū-care să aibă putină cu apă dinaintea prăvăliei seŭ a casei. Să se măture coşurile ūi să fie apă ūi fără de voia proprietarilorŭ (1) !

2. Pitacŭ către Vel Spăt. repetă ordinea de a obliga mahalagiŭ ūi prăvăliaūi să aibă putină cu apă înaintea casei ūi prăvăliilorŭ ; să-ūi măture coşurile Aūjderca la tôte casele boeresci inari ūi mici, ori neguŭătoreūi, se cuvine a se afla 10, 20 ūi câte 30 cufe gata totŭ-d'a-una (2).

3. Pitacŭ către Vel Spătarŭ. Pentru a evita foculŭ, cum ūi pentiu că nu este lucru cuviinciosŭ a se afla clăi de fēnŭ în Bucuresci, pe lângă case ūi pe lângă prăvălii, aŭ fostŭ porunci să nu îngăduiască pe nimeni a aduce în lăuntru fēnurŭ, «dar vedemŭ că porunca acēsta nu se urmēză ūi d-ta eūi în vină.» Ordonă să nu se mai tolere fēnulŭ în Bucuresci, ci să-lŭ ūie afară la magazie ūi de acolo să aducă câte 2—3 care, decă se va dovedi că are locŭ unde să le ūină, deosebi de casă ūi unde nu va fi temere de focŭ. 1782 Aug. 31 (3).

Podurile peste Dâmboviŭ se facŭ mai adese de cei cari aŭ nevoie s'o trecă. Aūia sunt unele mânăstiri.

Aūia podulŭ ce până deună-ŭi se ŭicea din *Gorganŭ*, hotărise încă Alex. Ipsilante să se facă cu spesele mahalagiilorŭ în unire cu mânăstirile Mihaiŭ-Vodă ūi Radu-Vodă, mai alesŭ că aceste aveau mori într'acolo. În 26 Aprilie 1783 Vodă ordonă Spătarului ca pre cei 4 morari ai mânăstirilorŭ ūi *alūi ômeni* să-i dea pe mâna Stoln. Fălcoianu, care este numitŭ mumbaūirŭ la lucrarea podului, iar Egumeniŭ să plătescă ŭilele de lucru la ômeni câte bani 90 pe ŭi (adecă 30 parale). Lemnulŭ, cherestēoa necesară se luaŭ din pădurile Statului (4).

Din respectulŭ igienei nici o măsură deosebită sub N. Caragea. Mēsură de oprire ca otrăvile să se mai vîndă aiurea decăt la spiŭerii, ūi o

(1) Cond. IX, fila 16 verso.

(2) Cond. IX, fila 22, 21 Aug. 1782.

(3) Cond. IX, fila 22 verso.

(4) Cond. IX, fila 110,

altă măsură relativă la venitul spitalului Sf. Panteleimon, sunt singurele ce le luă—la cunoscința noastră, până *astăzi* (1),—din respectul igienei.

Spitalul Colței și cel de la Pantelimon continuă a ajutama omenirea suferindă. Caragea dă ca venit la Pantelimon fumăritul a 5 județe de peste Olt. Acest fumărit constă din plata pe prăvălie ori cârciumă mare tal. 5 1/2 bani 6, de la prăvălie ori cârciumă de mână a doua tal. 2 bani 96, și de la cele de mână a 3-a (mai mici) taler 1 bani 48 (2).

XLIV.

Mihaiu Suțu, Domn al Munteniei.

Precum mai îndărată am arătat, după pacea dela Kuciuc-Kainardji se întesc Fanarioji la Domniile române. Decă până la acastă pace familia Mavrocordat singură dispută tronurile cu familiile române se românisate: Ghica, Racoviță și Calimach, după pacea dela 1774 aceste tronuri devin țința stăruințelor și a intrigelor a numeroase familii nouă de fanarioji. Incepându cu Alexandru Ipsilante la 1774 până la 1801, singură Țera Românească numără în 26 ani familii nouă domnitoare nu mai puțin de șese : Ipsilante, Caragea, Suțu, Mavrogheni, Moruzi și Angerliu. In Moldova dela 1774, cu Grigorie Ghica ocupă tronul domni din familiile Moruzi, Mavrocordat, Ipsilante, Suțu și Calimach.

Pentru întâiași dată M. C. Suțu își face aparițiunea sa ca Domn al Țerei Muntenesci (3).

(1) La Mai 1891, când tipărim acastă scriere.

(2) Spitalul de la Pantelimon era dator cu din acest venit, să țină un farmacist și în Târgoviște.

(3) Despre familia Suțu avem informații în «Αθανασίου Κομνηνού Υψηλάντου Εκκλησιαστικών καὶ πολιτικών των εις δοδεκα βεβλιν ΙΓ' Θ' καὶ Ι' ητος: τὰ μετα την αλωσιν (1453—1789), editată de Arh. Gherman Afionide Sinaiotul (Const. 1870). După Atanasie Comnen familia Suțu începe a se face cunoscută după mórtea Dragomanului Porței Spătarul George Caragea. Patriachul Samoil numesce mare Logofăt al Bisericei pe un Nicolae Suțu. Bunul despre tatăl al lui N. Suțu fusese *Diamantake Dracu*, un Țerman neguitor, care avea o prăvălioră în Fanar. Diamantake era fiul unui Țeran care vindea lapte la casele agalelor Turci. De aceea era numit pe turcesce *Suți* adecă lăptarul. Constantin Dracu fiul lui Diamantake, tatăl lui Neculae Suțu, se și dise *Suțu*.

Pe calea dragomanatului ajunge M. C. Suțu și acesta în zile în care Principatele erau în cel mai mare pericol politic, atunci când Rusia amenința cu nouă război pe Turcia

Aron Florian și Laurian explică mazlirea lui Caragea, Domnul Munteniei, care domnise abia un an și o lună prin estorsivunile mari pe care le făcea în țară (1).

Într-o corespondență a ambasadorului francez de St. Priest către Ministrul afacerilor străine din Paris se confirmă această aserțiune a istoricilor noștri despre motivul mazlirii lui Caragea, zicându că: «Il est vrai que ce Prince faisait crier ses sujets et se conduisait comme un imbécile. C'est l'ancien drogman de la Porte, Mikalaki Draco qui l'a remplacé. Il est homme d'esprit et de résolution.»

Adevărul este, amintim această, că nu atâtă deprădările țerei de către Caragea provacă mazlirea lui, cât intrigile Austriei. Impotrivirea lui Caragea la instalarea consulului austriac deschide dragomanului M. Suțu calea la tronul Muntenesc. Într-o altă corespondență a vestitului Carra către de Vergennes, din 23 August 1783, prin care îi arată planurile Rusiei și ale Austriei de împărțelă între ei a Turciei (planuri la data această foarte la ordinea zilei) spune că «depozițiunea recentă a Domnitorului Caragea este opera Curței de Viena, după cum aceea a predecesorului său, Alex. Ipsilante, a fost opera curței dela Petersburg: «Ces deux cours se disputent à qui mettra ces petits princes dans ses intérêts, non parce qu'elles les craignent, mais parce qu'ils leur servent d'espions.» (2). Carra arată că erau planurile ascunse

(1) Vezi Manual de Istoria Principatului român de F. Aron, București, 1839, pag. 164. Istoria Românilor de A. Treb. Laurian (București, 1873, pag. 551) zice: «Estorsivunile lui Nicolae Caragea în România îl făcuseră să piardă domnia în luna lui Octombrie. În locul lui se trimise dragomanul Mihail Constantin Suțu.» În proclamațiunea lui M. Suțu către țară încă se dă motivul mazlirii lui Caragea: «Acastasia și reaua purtare de grijă a economiei ce a curs la toată țera într'un an și jumătate.»

(2) Documente Hurmuzaki, volum II, supliment I, iată întregul acest document de la pag. 29.

Carra către de Vergennes despre împărțirea Turciei europene.

Paris, 23 Août, 1783.

«Au moment où Catherine II médite l'Indépendance de la Crimée, c'est-à-dire l'entière possession de cette presqu'île, elle s'assure par des bienfaits les

ale Rusiei, dar adaogă a dice, ca Impăratul Austriei «ne souffrira point qu'ils (Rușii) mettent le pied en Bulgarie, en Romélie et à Constantinople.»

«Dacă Rusia va lua însă Basarabia, Bugiacul, Moldova și *pôte* și Valachia, Austria nu se va supăra!...»

Rolul Franciei față cu proiectele acestea ale Rusiei și Austriei este deja analizat de noi mai în urmă și din documentul aci adus, cât și din acela de la pagina 27 și 28 a volumului II, Suplement 1, din colecțiunea Hurmuzache se pôte reaminti.

De o-cam-dată să urmărim pre noul Domn al țerei Muntenesci în faptele sële de Domn (1).

Intrarea oficială în Bucuresci a lui M. Suțu se întâmplă numai la

Hospodars de Valachie et de Moldavie, elle engage par des promesses les Princes de Georgie dans ses intérêts.

La Cour de Pétersbourg, exaltée par l'espérance de voir un jour ses Czars sur le trône des Sultans, mais trop éloignée des frontières de la Grèce pour aller vite en besogne, commence par s'assurer de la Crimée et du Cuban, comme d'une conquête, des hospodars de Valachie et de Moldavie comme devant appartenir un jour à sa domination, puis demande Oczakow, puis le Budziac entier, puis la Bessarabie, puis enfin, maîtresse absolue de la mer Noire et de l'embouchure du Danube, elle se trouvera d'une part en état d'envoyer toute seule des escadres à Constantinople et de l'autre, à portée de faire marcher ses troupes de terre du même point d'où partiront celles de l'Empereur.

Voilà certainement les spéculations qui ont dû passer en *a parte* par les têtes ministérielles des deux Cours. Mais ces spéculations se croisant nécessairement sur quelques articles, il se trouvera: 1. Que l'Empereur profitera bien des efforts que les Russes et leurs alliés feront contre les Turcs, mais qu'il n'attendra point leur commodité pour opérer la conquête de Constantinople. 2. Que l'Empereur verra sans peine les Russes se rendre maîtres de la Bessarabie, du Budziac, de la Moldavie et *peut-être de la Valachie*. (Je dis *peut-être*, parce que cette province est singulièrement à la convenance de la Cour de Vienne et que la déposition toute fraîche de l'hospodar Caradja est l'ouvrage de cette Cour, comme celle de son prédécesseur, Alexandre Ipsilanti a été celui de la Cour de Pétersbourg. Ces deux Cours se disputent à qui mettra ces petits princes dans ses intérêts, non parce qu'elles les craignent, mais parce qu'ils leur servent d'espions, mais qu'il ne souffrira point qu'ils mettent le pied en Bulgarie, en Romélie et à Constantinople.»

(1) Dămă portretul lui în alăturare, după o iconă din bibl. Academiei. Originalul este minunat colorat, dar lipsa de mijloce ne împiedică d'a reproduce icona în color.

27 Augustă, dar elă este deja Domnă de la finea lui Iuliă, precum acăsta se constată din proclamațiunea lui de la 1 Iuliă 1783 în cuprinderea următoare : (1)

Iă Mihaiă Constantină Suă VV. i gpd. Zem.

«Vă facemă Domnia mea în scire la toți cei de obște, adecă sfințiloră văstre, Egumeni, Proegumeniloră, și Protopopiloră, Preoțiloră, Diaconiloră, Bocriloră, Boerinașiloră, Mazililoră, Ruptașiloră și tuturoră locuitoriloră și altoră șeđotori de fie-care tagmă, cari sunteți supuși Domniei mele la acestă județă.....
....., cum că prea puternica Impărăție, pre care milostivulă Dumneđeă să o întărească și să o întiească cu totă întărimea de a fi nebiruită de cătră nime-nea, numai a fi mai puternică, și mai strașnică decât toate alte omenesci puternici de biruință,—plioforisindu-se Impărăția sa pentru acastasia și rea purtarea de grijă a economiei ce au cursă la totă țera într'ună ană și jumătate, milostivindu-se ca după cugetulă și iubirea dreptăței ce o are asupra tuturoră supușiloră raelei împărăției sale, m'au orânduită Domnă țerei Rumânesci, pentru ca să caută toate cele bune ale odihnei și ale aședării, într care nici într'ună chipă să nu fiți la îndoială, fiindă-că acăsta însuși cugetulă și pohta inimii Domniei mele o ceremă neconținută spre toate cele bune fapte și faceri de bine, care acăsta este mărturisită și cunoscută de toți, pentru cele bune așădări care ați câștigată îndată după facerea păcei, adecă în vreme de șapte ani și jumătate, la care acăstă facere de bine a aședării și a tocmirii s'au făcută și s'au isprăvită cu multă muncire și strădanie a Domniei mele, și din mila prea puternicei Impărății, s'au întărită și s'au întemeiată cu multe și strașnice... Impărătesci, și s'au diafendisită cu totă feliulă de apărare.... cât și cei mici după cum este știută de cătră toți cinstiți.... credincioșii Boeri Domniei mele, pentru acăstă strădanie.... făcută, și amă arătată cătră totă țera în vremea .., arătată atunci atăta silință și sîrguință..... țera, dară acum ia vă socotiți, cu cât mai

odihnă și mulțămirea a tuturoră de obște, pentru că sunt rînduită din mila lui Dumneđeă și de la prea puternica împărăție Domnulă țerei Rumânesci și acăsta ce arătă mai sus este cerută de împărăția sa de la fie-care Domnă întocmai ca o datorie pentru bună și aședarea oblăduirii dreptăței de odihnă a tuturoră șeđotoriloră țerei, încă vă mai ađeverimă cu acăstă carte a Domniei mele, după cum este știută și ađevărită de prea milostivulă Dumneđeă, care cunoște inimile tuturoră, pentru acea amă holărită Domnia mea să mă arătă întocmai ca ună tată și Părinte ală tuturoră, cu mare și multă strașnicie de apărare pu-

(1) *Condica Domnescă* No. 12, fila 1. E probabilă că proclamațiunea acăsta e trimisă de la Constantinopolă.

zindu-ve de răpirile și zulumirile, a celor de prin prejur și a celor-lalți ale fieșce-căruia, pedepsindu-î pre acei cari îndrăsnesc de a se atinge de cinstea celor mai mici, și să nu supere întru nimic la acei cari este cu neputință, și voim să ne silim Domnia mea, ca să se păzescă totă aședarea a legii și aședării a dreptății, lipsind și curățind tot felul de apucături, și de mâncătoriile a rușfeturilor ce se fac la fie-care hotărîre a judecăților, și după cum arătă Domnia mea, silindu-mă în tot chipul, cât voi pute, la toate acelea, care aduce ajutor și folosință la totă aședarea și folosința, la totă aședarea și odihna aședărilor țerei; așa este hotărîrea Domniei mele, că în frica și gróza celui din înălțimea cerului, adevă a prea puternicului, milostivului Dumneșeu, nădăjduesc ca după curata inimă a sufletului ce o are Domnia mea, iarăși la mila lui Dumneșeu năzuesc, la vre-o întâmplare a vremilor, această hotărîre și făgăduială care am făcut-o către Dumneșeu, să nu se schimbe; pentru acestea nu sunt la îndoială, cum că toți, mari și mici, veți să stați dăndu laudă și mulțămită, rugându pre prea puternicul și ce este în Troiță proslăvit unu Dumneșeu Cerului și al pămîntului pentru scumpa și neprețuita starea vieții și a fericirilor, îndelungați ani.... Împărăției sale ca să se arăte tot-d'a-una cu durere și cu iubire asupra raelei împărăției sale, asemenea și pentru îmulțirea.... lungirea țării fericirilor anilor al luminatului și prea înălțatului..... puternicul și stătător în fericit scaunul lumina grija raelei împărăției. Așijderea să fiți rugători fericitei vieți și a sănătății Domniei mele și iubitorii fii ai Domniei mele, am dat poruncă Dumneșeu-cinstiților Caimacani, pentru ca să aibă totă silința și durerea de inimă să caute și să păzescă tot felul de odihnă, lipsind acele pricini cari aduc smintelă vouă; dar și voi la toate poruncile ce se vor trimite de către Dumneșeu-cinstiților Caimacani să vă arătați cu supunere, fiindcă la câte porunci vi se vor trimite, aceste sunt toate după învățătura și porunca Domniei mele, până când Dumneșeu să ne învrednicescă de a vă câștiga pe toți de obște și să ne lumineze la toate cele bune dăndu-ne putere să facem bine țerei, după legea creștină; acesta poruncim și înscințăm Domnia mea.» 1783. Iulie 1. (1)

Dăm în notă actele pentru rînduirea alaiului de intrare în București a Domnului și a Dórnei Mihaiu Suțu (2).

(1) Actul este foarte lacunar, hârtia fiind putredă și ruptă.

(2) *Orânduiala alaiului prea iubitei Dórnei noastre la intrarea în București.*

100. Seimeni polcovnicesci toți călări, cu haina roșie curată, înarmați și cu moțuri galbene.

Doi postelnicești cu capoturi roșii și tacămuri curate.

Doi postelnicești asemenea cu tacămuri curate.

Încă până a nu face intrarea în Bucuresci dela 27 Augustu 1783 noulă Domnitoră prini ună răspunsă ală boerilor din Craiova cu

Ceauşulă Agescă
Polcovnică de vânătoră
Polcovnică de tîrgă
Vel căpitană za Dorobanţă
Vel Spătară
Vel Aga
Vel Grămătică
Vel Pahar. Negri

Ceauşulă Spătărescă
Polcovnică za Seimeni
Başă Bulucă-Başă
Dvornică de haremă
Vel Postelnică
Com. Racoviţă
Vel Comiş
Vel Căminară Const. Suciulă

50. Nemţi de Pîrtă pe josă toţi cu haine curate fistichii.

12. Fustaşi cu darde în mîni, şi luz-Başă între dinşii.

8. Căpitană, patru ai Seimenilor Spătăresci şi patru Agesci urmaşi cu dece Davale în capă, pe josă.

10. Ciohodari lângă careta Domnăscă.

6. Ciohodari lângă careta iubitelor noastre Domniţe. Dumné-loră jupănescle cele mară pămîntence după obiceiă în caretele loră după Domniţe.

Iă Mihaiă Const. Suţu VV. Boj. milos. i gpsd. Zem. Vlas.

«Poruncimă Domnia mea Başă-Bulucă-Başă să aibă a însciinţa atâtă mai susă arătaşilor boieri, zapei, cât şi dumné-loră jupănesceloră, ca să scie că.... cu ajutorulă lui Dumneţu la ciasurile din este să fie intrarea prea iubitei Dîmnei Domniei mele înăutru Bucuresciloră, să fie strînşi toţi la Văcăresci, spre a nu se face vre-ună cusură.»

Iată şi pitaculă de intrare a lui M. Suţu în Bucuresci la 27 Augustu 1783 :

Iă Mihaiă Constan. Suţu VV. Boj. milos. i gpsd. Zem. Vlas.

«Poruncimă Domnia-mea Vătaşe de Aprodi, să aibă a însciinţa dumné-loră boeriloră i zapeiloră mară şi mică, şi tuturoră mai susă arătaşiloră că la 27 Augustu ciasurile ... cu ajutorulă lui Dumneţu este să fie intrarea Domniei noastre înăutru Bucuresciloră la Domnesculă scaună, şi să fie toţi strînşi mai dinainte la Văcăresci şi puşi la rînduială, ca la rădicarea noastră să se afle toţi gata la picioră spre a se porni, însă să căutaşi a nu se face vre-ună cusură, seă vre-o atacie la pornire, că vei fi în vină ; aşijderea să aibă a arăta fieşcă-reia brăslă la mergere, să n'aibă a striga şi a face sgomotă şi amestecătură, ci fieşcare cu tăcere să urmeze mişcarea alaiului, iar ună Alaiă-Ceauşă să aibă a âmbra necontenită înainte îndreptându şi întocmindă mişcarea alaiului la mergere, ca să curgă cu orînduială bună »

Etă şi alte diverse alaiuri ale membriloră familiei lui M. Suţu :

Alaiulă Măriei loră Beizadeleloră.

Poteraşi pre josă
Seimeni polcovnicesci

Edecură

Iar poteraşi asemena
Seimeni buluchaşi

data din 20 Iuliū, prin care Divanulū Craiovenū îlū felicita de venire la tronū. Craioveniī ceruseră Domnitorulū voie să trimită o de-

Cinci Căpitani Agesci	Trei postelniceī	Iar trei postelniceī	Cinci Căpitani Spătăresci
	Ceaușū Agescū	Ceaușū spătărescu	
	Rahtivanū	2-lea Pitarū	
	Polcovnicū de ciocli	Polcovnicū de Seimenī	
	Polcovnicū de poteră	2-lea Comisū	
	Bașbulucbașa	Polcovnicū de târgū	
	Vel Căpit. za lefcgiī	Vel Căpit. de mizilū	
	Vel Căpit. de dōrobanțī	Alū 3-lea Postelnicū	
	Alū doilea Postelnicū		
	Salahorī pro josū		
	Alaiulū Ciaušū		
	Beizadea cu ciohodari. Ascmenea		
	i unū Saraciu		
	Tufceciī și deliī		
	Vătavū alū Măriei lorū Beizadelelorū		

Alaiulū prea iubitēi Dōmnei Domniei mele afară la Isvorulū tāmăduirei.

50 Seimenī Polcovnicesci	}	Călări și Inarmați
50 Seimenī Bulucbașesci		
6 Postelniceī toți cu capoturi și tacâmū curatū		
Ceaușū spătărescū		cu Ceaușū Agescū
Bașbulucbașa		cu Polcovnicū de Seimenī
Alū 2-lea Pitarū		cu Polcovnicū de Târgū
Vornicū de Haremū		cu Vel Căpitanū de Dorobanți
50 Nemți din Pōrtă, pe josū.		
12 Fustași cu Darde și cu Iuz-bașa lorū.		
8 Căpitani, patru ai scimenilorū spătăresci și patru agesci înarmați, cu zar-		
davele în capū.		
10 Ciohodari po lângă carcta gospod. și cele-lalte care următore.		
«Poruncimū Domnia mea, Ceaușū spătărescū, să fiī Zapciū ca să gătesci		
acestū alaiū Joi până în ȋiuă »		

Êtă și ciudatulū alaiū alū cailorū domnesci :

Orînduiala alaiului la scōtērea domnescilorū cai la ceatrū.

Iuruc-Bairactarū
Trâmbițași
Sacagi
Vătavū de grajdū și de pitărie

putațiune ca să-lă salute și să-i arête dorințele Olteniei. Domnitorulă
răspunde la 11 Augustă, că încă n'a intrată în București, ci petreco

Telegari
Edceuri
Hagi
} Câte doi comișăi fiindă câte unulă, iar de nu ajungă și Seimeni.

Căpi Căpitană agesci sunt în rîndă cu toți slujitorii cu tobo.

Doi alai-ceauși

Răhtivană cu ală 3-lea comisă

Ală 2-lea comisă cu ală 2-lea Pitară

4 salahori

12 Ciohodari

2 Satări

4 Saraccii

4 Vel Comiși

Mehter-Bașa cu totă taifaoa.

«Poruncimă Vătașe de aprodi și te orînduimă ca să epistesești și să se puc
la orînduială alaiulă după acéstă fôie.»

Orînduiala alaiului la eşirea Domniei afară la Binișă.

Catanele de țără cu căpitanulă loră. toți călări și înarmați.

Brésla agescă.

Călăreții polcovnicesci toți călări și înarmați.

Vel Căpitană de cazaci cu sarmaciulă și tobosulă săă.

Talpoșii dorobănțesci pedestrii cu tobe și cu cimpoile loră.

Vel Căpitană de dorobanți cu zapcii săi înainte i cu toba după dînsulă.

Cazacii agesci pedestri cu cimpoiă i tobele loră.

Vânătorii asemenea.

Căpitanii agesci înarmați; cu tacămă curată.

Ceaușulă agescă cu polcovniculă de ciocli.

Polcovniculă de vânători cu Logofătulă agescă.

Vel Aga, cu podoba după obiceiă.

Buciuculă, i călăreții cu praporile, i trâmbițele cu toba și sarmaciulu după
dumné-lui.

Brésla spătărăscă.

Lefegii călări.

Vel Căpitană de lefegii cu zapcii săi i buciuculă toboșă i sarmaciulă după
dînsulă.

Scutelnicii spătărăscă înarmați.

Poterașii toți înarmați.

Deliu toți călări înarmați cu sulite în mână, cu odobași loră.

Seimenii bulucbășescă înarmați, toți cu haine roșii și cu moțuri galbene, cu
toba și sarmaciulă.

la Cotroceni, «fără de nici un aşedămintu şi supăratu, fără de vreme

Căpitanî spătărescî înarmaţi, cu tacămu curatū.

Polcovniculū de poteră cu ceaşu spătărescū.

Polcovniculū de seimenî cu Başu-bulucū-Başa.

Vel Căpitanū de mazilî cu Logofătulū spătărescū.

Vel Spătarū cu dóbă după obiceiū

Buciuculū, lelegiî cu prapore i trâmbiţe, tobă şi sarmaciū după dumné-luî.

Copiî din casă cu păhărniceî

Vătaşu de Visterie cu Vătaşu de păhărniceî

Aprodiî vătăşescî cu Aprodiî ceaşescî

Vătaşu de aprodi cu Ceaşu de aprodi

Brésla Portărescă

Portăreî rëndu pe josu

cu semnele în mână

2-lea Portariū

cu alū 3-lea Postenicū.

Vel Portarū

Brésla Armăşască

Armăşăi

cu Puşcaşî

2-lea Armaşū

cu 3-lea Armaşū

Vel Armaşū cu podóbă după obiceiū.

Trâmbişaî Domnescî şi muzicanţiî Nemţi.

Sacagiiî după orânduială, cu sacale.

Salahoriî călări cu beţile în mână.

Caiî Domnescî împodobiţi trăgându-i Comişciî câte unulū.

Toţi călăraşî
cu vâtaşulū lorū
6 fustaşî cu
darde

2-lea Comişū

Rahivanulū

6 Postelniceî cu capoturi

6 Postelniceî ascemenca

şi tacămu curatū

3-lea Logof.

3-lea Postelniceū

2-lea Logof.

2-lea Logof.

Vel Pitarū

2-lea Postelniceū

Vel Postelniceū

Vel Comişū

Toţi lîpcanî
cu Odobaşa
6 fustaşî cu
darde

Beizadea cu Ciohodariî

Beizadea cu ciohodariî

Beizadea cu ciohodariî

Unū Satărū

Altū Satărū

Unū Satărū

Altū Satărū

Unū Satărū

Altū Satărū

Matarăţi-emacū

Alaiū Ciauşū

Matarăţi-Başū

Saracciū

Icioglanî Ciauşū

Saracciū Başa

Unū Gavazū

Unū Gavazū

Deli-Başa cu chehaiaua

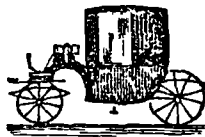
Başū Ciohodarū, Tufecci Başa

cu toţi Ciohodariî

cu toţi Ciohodariî

cuviincioasă,» şi că dar Craioveniî să trimiţâ mai lârđiû deputaţiunea lorû, după ce Domnulû se va fi aşedatû în Bucuresci (1).

Ciohodari				Ciohodari

Carêta Gpod.

NB. Asemenea după acestû alaiû s'a făcutû şi acum la lêt. 1785, Aprilie 25, în ziua de Duminica Tomî, când aû eşitû Măria Sa Vodă la Măreuşa; s'aû rënduitû zapciû vătavulû za aprođi.

(1) Êtă: *Răspunsulû cărţî Boerilorû din Craiova.*

«Cinstiţilor şi credincioşilorû Boeriî Domniî mele, Judecători ai Divanului Craiovei, şi cei-lalţi boeri pămîntenî de acolo, sănătate; cartea d-văstra de la douč-deci ale trecutului Iulie amû primit'o, şi amû vđdutû Domnia mea

Din primele acte semnate de Domnitorul M. Șuțu din reședința lui provisorie de la Cotroceni, apare, că tocmai mulțămită nu era întreaga țară cu noulă Domnă. Negreșitū Divanulū, după intrarea lui M. Șuțu în Bucuresci va trimite la Pórta otomană unū arzū de mulțămire pentru orînduirea noului Domnū (1). Divanulū amintesc serviciile

cele ce ne scrieți, cum că de obște ați avutū bucurie pentru vestirea de a noastră Domnie la acéstă creștinéscă Țără, cum și închinăciunile ce ne faceți pentru acésta; milostivulū D-deū să ne învrednicéscă ca să ne arétămū și să ne cunósțeți precum dorimū, întocmai ca unū părinte patriei acesteia, fiindū că totū scoposulū și cugetulū inimii Domniei mele este, ca să căutămū cele ce sunt de folosulū, de odihnă, și mulțămirea supușilorū și celorū credincioși ai Țării Domniei mele, atâtū cclorū mari, cât și cei-lalți de obște, după cum pentru acésta nu suntemū la îndoială, că din Domneștile nóstre cărți, care încă din *Tarigradū amū scrisū pe largū la toți d-vóstră de împreună cu însciințarea Domniei și din alte, vă veți fi plioforisitū destulū, de a noastră bună voire ce avemū spre oblăduirea acesteia creștinesci Țări. Ne mai scrieți ca să dămū voie a trimite unulū din d-vóstră despre partea obștei aici spre închinăciunea noastră și spre a aréta cele ce aveți, pentru acésta fiindū-că nu suntemū la îndoială, că venirea d-vóstră urmécă a fi pentru a ne aréta cele ce sunt de îndreptarea și buna orînduială la ale părții locului, spre binele și odihna obștei și a locuitorilorū tuturorū; iată dămū d-vóstră voie, ca unulū din d-vóstră, care veți socoti, despre partea tuturorū, să aibă voie a veni, însă fiindū-că Domnia noastră încă până acum nu amū intratū la Domnesculū nostru scaunū înăuntru Bucuresci, ci ne aflămū la Cotroceni fără de nici unū aședămintū, și supărați, fără de mame cuviinciosă, după ce dar cu ajutorulū lui D-deū vomū intra la Domnesculū nostru scaunū, și după ce ne vomū aședa în vreme cuviinciosă, atunci voi aveți a trimite unulū dintre d-vóstră pe care veți alege despre partea tuturorū, fiindū după cum dăcemū mai susū fără de îndoială, că venirea și arétarea d-vóstră va fi pentru ale părții locului cele de trebuință și cu cale spre bună orînduială și de folosulū și binele obștei. 1783, Augustū 11.»*

(1) Étă acestū primū arzū către Impărăție :

«Noi toți prea plecați și supuși și credincioși prea puternicii Impărății, Mitropolitulū, Episcopii, Egumenii, Boerii, căpitanii și tótă sāraca Raia, cu genuche plecate printr'acești alū nostru Arz-magzar, arétămū la prea luminatulū și slăvitulū pragulū Impărăției, că la 27 de zile ale lunei lui Augustū, intrândū Domnulū nostru de acum *Mihailū Voievodū* în politia Bucurescilorū și ședēndū în scaunulū țerei dela Curtca Inaltei stăpânirei lui, s'au cititū întru auđulū tuturorū cele vrednice de slavă și de închinăciune Impărătesci Firmanuri, prin care se orînduesce de prea puternica Impărăție, spre a fi nouē tuturorū Domnū și stăpânitorū, la care după a noastră obicinuită datoric și supunere cu mare bucurie și cu multă cucernicie amū arétatū cea desēvēșită smernie și închinăciune la vrednica de slavă poruncă a nebiruitei Impărății, cum și pre susū numitulū Oblăduitorulū nostru Domnū l'amū primitū cu mare bucurie și cu multă plecăciune, ci după cum prea slăvita și prea Inalta Impărăție

aduse de M. Şuflu ca Capuchehaia la Constantinopole, serviciile pe care şi Domnitorul le amintea în proclamaţiunea lui către ţeră, trimisă din Constantinopole; dar în acelaşi timp când Divanul mulţamea Porţei prin acestă arz-magzară, prin ună ală doilea, de care se face menţiune în celă de mulţămire, Divanul cerea Porţei otomane paza vechilor privilegii ale ţerei şi diverse scutiri. (1) Din acestă ală doilea arz-magzară transpiră comprimata de frică nemulţămire a ţerei de noua Domnie. Dar această nemulţămire se manifesta sgomotosă prin locurile publice din Bucuresci, precum apare din pitacul Domnescă de la 9 Augustă 1783, oprindă vorba de politică prin calenele şi privighiandă poliţienescă hanurile. Iată acestă pitac:

Pitacă a nu mai face vorbă prin cahvenele şi pentru hanuri să nu se mai primescă fără de răvaşă de la Spătărie i Agie.

«Fiindă-că dela o vreme încôce înmulţindu se cahvenecele în Bucuresci se facă felă de felă de adunătură de ômenă întrînsele, ce vorbescă de celea ce nu li se cade şi spună feluri de halturi, pentru care poruncimă D-lui Vechilului ală Agiei, primindă Pitaculă acesta, numai decăt să chiamă pe toţi acei cari ţină cahvenele în Bucuresci şi să le arăţi, că este straşnică porunca Domniei mele, să nu se cuteze a primi de astădă înainte a mai face vorbe de ce nu se cade şi să spue halturi şi feluri de scorniri de cuvinte prin cahvenecele,

l'au cunoscută plină de înţelpciune, credinciosă şi ocrotitoră de sêraci, şi l'au alesă de bună oblăduitoră Ţerei noastre, ca ună practicosă şi vrednică de a fi Domnă şi ocârmuitoră acestei Ţeri, întru acestă felă şi noi *cu toţi îlă adeverimă pentru că atâtă capuchehaia loculă curgătoriloră ană câtă au fostă s'au arătătă cu multă râvnă, strădanie şi sîrguinţă la tôte trebuinţele acestei ţeri*, şi această bună alegere amă socotită de o mare *facere de bine şi de o desêvêrşită milă a prea puternicei Împărăţiă către toţi locuitorii acestei ţeri* pentru ună obază ca acesta vrednică de laudă şi desêvêrşită credinciosă ală prea puternicei împărăţiă, şi îndată ce l'amă câştigătă, l'amu cunoscută în făptă la tôte cum mai susă s'au arătătă, care acestea bune şi vrednice de laudă daruri ale lui sê cunoscută *de a fi mai multă decăt fieşcare altulă, atâtă la vrednicie, la oblăduirea bunei stări a ţerei*, cât şi la împlinirea a tuturoră Împărătesci trebi şi porunci, şi după înalta Împărătescă poruncă, suntemă la tôte supuşă voiei lui, şi nici de cum nu vomă eşi din cuvîntulă sê, ci vomă fi următoră la învăţăturile şi povêturile lui; deci cu genuche plecate înălţandă mânilă noastre rugătoare către Dumnedeş, pentru îndelungarea vieţii, norocirii, neclintirii, strălucirii, bunei sporiri a vrednicei şi nebiruitei stare a prea puternicei Îm-

(1) Veđi anexa.

că nu numai cahvenecele se voru închide, ci se voru și pedepsi foarte rău; care să aibă după darea poruncii aceștia în urmă a le rîndui și zapci printr'ascunsu ca să cerce prin cahvenecele, și pe care va afla poruncii aceștia ce dămă ne următorii, să ridice . . . și să ne înștiințăm că să dămă poruncă a i-se închide. . . pedepsit; osebit de acesta, fiindu-că vomă Domnia mea să fie știuți și cunoscuți cei ce vină de conăcesc prin Hanuri, poruncimă d-lui Vel Spătaru i Dumneleu Vechilulă Agiei, să dați poruncă la toți hangii de pe la hanuri, atât cele din tîrgu, cât și cele ce cadu în mahala, fără de răvașu de la Dumne-tre să nu primescă în hanu pe nimenea. Tolico pisah gvm. 1783, Augustu 9.»

Sub cuvîntu de a asigura liniștea locuitorilor din Bucuresci și în-cetarea hoțiilor, Domnitorul, în Augustu 4 1783, mai dă unu lungu Nizamă către noulu spătaru Grigorașcu Balasache, prin care se icau măsuri rigurose de privighiare a tuturor celor ce intru și esu din Bucuresci, ba și din țeră, să înmulțescă și se întărescă străjile de zi și de nopte și se încinge capitala cu cordonu de străji. Se mai icau prin acestăși nizamă și unele măsuri de edilitate, de curățire a stradelor, etc., dar aceste sunt mai multu pe planul ultimă, căci principalul scopu alu nizamului apare evidentu, ca măsură de precauțiune în legătură cu pitaculă despre cafenele și hanuri (1).

părății, ne rugămă cu prea plecată și nemărginită supunere la mare milostivirea ei, ca mai susu numitulă nostru Domnă să fie ascultate cererile ce ar face, pentru cca mai cu lesnire sêvêșire a împărăteștilor porunci, și pentru bună starea și ohlăduirea acestor țeri, a căruia păsuri și trebuințe îndrăznimă a le arăta cu deosebitu prea plecatu alu nostru Arzu-magzară, care și cu totulă ne cucerimă să fie ascultată, și la toate cele ce în lăuntru se arătă, să se reverse noianulă milostivirii Impărăției și acum precum s'aî revêrsatū totu d'a-una...
»

(1) *Carte către dumné-lui Vel Spătaru, i către vechilulă Agiei pentru Nizamulă străjiloră de paza orașului Bucuresci, cuprindătoare și de altele.*

Zem. Vlascoi. Cîstitu și credinciosu boerulă Domniei mele d-ta Grigorașcu Balasache Vel Spătaru, i dumné-ta Vechilulă Agiei, sănătate, fiindu-că scopulă și voința noastră este a petrece fleșce-care locuitoră alu țerei Domniei mele în odihnă, nu numai despro alte nedreptăți și supărări, ci și despro hoții și făcătorii de rău a fi fără de nici o grijă, și a nu se bîntui nimeni, cu cât mai virtosă orășeni Bucuresceni, cari fiindu locuitoră aprôpe lângă scaunulă Domniei mele, se cade a fi fără de nici o temere despro ônenii răi, de aceea dară nici de cum nu vomă suferi a auzi cum că în mijloculă Bucuresciloră, aiei lângă noi, într'atâtea și atâtea străji și zapci s'aî călcatu de hoți casa cutăruia, ori s'aî jăluit și s'aî furatū lucrulă cuiuăși și nu s'aî prinsu

Introducerea în 1784 Iulie pentru prima oră în țară a *censurei*, încă stă în raport cu situațiunea nouă Domnii față cu țara. Aducem la capi-

celu vinovat, se alte atacuri s'au făcut; deci într'alte folositoare obștei. care gândim cu ajutorul marelui Dumnezeu a le pune în faptă, socotind și de acesta: a pune la orânduială ce trebuie străjuirea orașului Bucurescilor pentru odihna obștei de oricât felu de fur, cari ar căuta să fure din oraș... (*lipsă*) vinu se oricât să iasă afară, pentru fugari, i slugi, i Țigani de pe la stăpâni, i pentru alți oameni răi se vinovați ce ar căuta să scape cu eșirea din Bucuresci, i pentru gâlcevuri și pentru buna orânduială și paza ce se cuvine a avea orașul acesta, ca o stare de Domnie ce este; aflăm din condicile Divanului că și mai dinainte au fost orânduială făcută și porunci Domnesci date prin Pitacuri, ca să fie străji așezate în toate trebuincioasele locuri, pe margine și înăuntrul, dar din amelia zapeilor s'au urmat foarte prostă această străjuire, ne orânduind oameni harnici și de plin, nici cercare făcându-li-se vreodată ca să vadă de sunt pre de plin la străji și de păzesc precum trebuie, și de au orânduit la unele locuri dintr'înși, dar acei străjuitori după năravul lor ce sunt obișnuiți a se purta cu neaharnicie la slujba ce se rânduiesc, numai doră că se afla cu numele de străji acolo, iar nici o străjuire nu făcea, pentru care ne suferind Domnia mea în vremea noastră să fie străjuirea cu această acastase; iată scriem Dumne-văstră, să îndreptați, să întăriți, să punctați în faptă cum trebuie orânduială străjilor pentru paza Bucurescilor, cum poruncim mai jos.

1-iu Dumne-ta Vel Spătaru, la toate străjile câte sunt orânduite în locurile trebuincioase pe margine să așezați slujitori după orânduială ce este făcută mai dinainte, cu oameni vrednici și harnici de pază, pentru care să și porți Dumne-ta grijă ca în totă vremea a fi nelipsiți orânduiri slujitori pe deplin, cari să stea napristan în locul străjei cu sope în mână și deștepti preste totă noaptea, iar să nu se risipescă încotru și încolo după năravul lor cel rău, nici să fie nisca-va mișei; pe cari și însuși Dumne-ta să-i încerci în vreme fără veste de sunt la strajă toți și de păzesc la strajă toți cum se cade, și pe care veți găsi, că oricât lipsesc, oricât nu străjuesc, ci dorme, oricât se îmbată, pe acela acolo să-lu pu să-lu pedepsesc cum va fi mai rău, pentru pilda celorlalți, ca așa să se învețe cum să-și poarte slujba lor; cari acești slujitori să aibă a cerceta și a întreba pe cei ce intră și esu din Bucuresci, cine este anume? oricât Boeriu mare oricât micu, oricât Egumenu, se veric cine ar fi, din veric ce treptă, cum și pe însi-ne Domnia mea are să ne întrebe când vom fi tiptil, și dela fieș-care trecătoru de obște să aibă a lua răspuns: cine este anume? Care cu acesta nu scade cinstea nimenui, a răspunde străjărilor că este cutare Boer, se este cutare Egumen, se cutare om, în vreme că și însi-ne ne dăm la cercetarea străjărilor; iar care va face tăcere a nu da răspunsul străjărilor și alu doilea și alu treilea rîndu întrebându-lă, totu asemenea va trece cu tăcerea, și va fi calabalicu pe care să nu-lu potă straja opri, să se iae după urmă, să-l sâmuiască și să dovedescă negreșitu cine sunt, să arăte Dumitale și d-ta să aibă datoria să însciintezi Domniei mele îndată. Totu feliulu de oameni: negustori, Isnafi, străini se pămînten, care au... (*lipsă*)...tori, oricât ca să iasă afară din Țara Domniei mele, se numai afară prin

tolulă «Culturei publice» mai la vale, pitaculă prin care M. Şuţu opri ti-părireă a oră-ce « *Viulion* » fără prealabilă autorisare cu decretă domnescă.

Ţera Domniei mele, să fie datoră a veni, ca să iea Teşcherea de dreptate dela Domnia ta, după cum aşia a fostu obiceiă şi cu Teşchere voră fi slobođi a trece, dândă de Teşchere iar nu de nume, aderă cei voră fi ca să iasă din Ţeră afară.... parale patru, iar cei ce au a călători numaă aice în Ţeră câte parale două.... oră puţini de voră fi la numără totă acelea părale să dea, adecă de Teşchere, iar nu de numele loru care scrie acele Teşcherele, care aceste parale destule îi sunt, pentru puţine slove..... şi măi multu să nu se cuteze a lua, că de vomă dovedi se va pedepsi forţe rău, dar..... aprăpe cine va fi pe aici în prejma Bucuresciloră, oră pentru a-şă vedă aşedările ce au, cumă şi viile în prejma Tărguluă, seă pentru plimbare care obişnuesă..... ômenă fără Teşchere sunt slobođi, dară ca nu care cumvaş cu acestă mijlocă.... Teschera la altă călătorie, Dumnă-ta Vel Spătară să daă straşnice porunci la căpitană ce sunt pe afară la drumuri ca să fie asemenea cu străjuire diua şi nôptea pentru trecătoriă să-ă întrebe, şi pe care nu va avă Teşcherea, oprindu-lă să-lă întorcă înapoi, trimiţandu-lă dreptă la Dumnă-ta; iar care din căpitană acesta nu o face-o : a păzi bineă şi a prinde pe celă fără Teşcherea, unulă ca acela cu Tărgu şi cu Ocna să va pedepsi; însă poruncimă D-tale Vel Spăt, ca să nu faci vre-ună felă de năcază celoră ce au a veni la răvaşă, spre a-ă zăbovi, că nu este acum vremea, seă Logofătulă celă orânduită după scrisele acelora să fie vre-ună leneşă, şi să aştepte ômenă pricinuină-le o zătienire la călătorie loră, şi în cėsulă ce va veni omulă la răvaşă numaă decătă să se facă şi să-ă dea. Pentru slugile Boeresă seă mănăstiresă, fiindă-că se pôte a se întembla să facă ună furţişaguri de la însuşi stăpână loră şi să fugă, seă sa se vinovăţescă stăpânăloră loră cevaşă, şi caută a scăpa; ca să n'ăibă dar lesnire de scăpare, de aceea dară şi pentru slugile boeresă şi mănăstiresă, dicemă că, mergerile şi eşirile loră să fie prin scirea domniei-tale, insciinţându-te de la însuşi stăpână loră, care îi trimiţă, în scrisă cu iscălitura stăpânăloră loră; iar ţerană de pe afară, cară vină în Bucuresă, ca ună ce sunt cunoscuţi tuturora, acei nu au a lua Teşcherea, seă a da parale cevaşă, ci să fie nesupăraţi; iar cei-lăli toţi, cum amu dişă, să nu fie slobođi fără de Teşcherea a trece, afară numaă din Boeriă cară au a se întreba cine este anume? De la tôte străjile să aibă a-ă aduce străjariă în tôte serile şi în tôte dimineţile însemnareă şi cu de amăruntulă perigrăfi, cine au trecută, cine au intrată seă eşită din Bucuresă, într'acea di seă într'acea nôpteă şi la câte cėsuri? şi D-ta să fiă datoră a arăta Domniei-mele, totă-d'a-una, ce felă de omă: străină, Creştină, Română, Grecă, Ovreiă, Armănu seă veră cine este, oră pămîntenă? cu ce trebă? de unde vine şi unde merge? Cătră acesteă dicemă: câte locuri voră fi deschise prin mahala afară din drumuri care esă atără la câmpă, pe unde trecă, ori hoţi, oră fugari deă şi cu vite de furată şi cu oră-ce, fiindă-că acele locuri încă voră fi deschise, întră zadară sunt străjile la căpătăiulă poduriloră, măcară că ômenă cei bună nu lasă drumulă străjei să se abată pe acolca, dar ca să fie la toţi drumă să trecă prin strajă, poruncimă şi pentru acestă, să închiđă acele locuri, şi să rânduesă zapci de aă Dum-le, ca să pue pe mahalagiă, cu voia fără voia loră, să închiđă la margină acele locuri ce esă la câmpă, cu garduri şi cu mărăcină, câte voră fi stricte gardurile măi dinainte, să ră-

Orî cât este mare iubirea de pompă a lui M. Şuţu, acesta nu esplică singură, alaiurile cu care ordonă să fie însoţitŭ orî de câte orî eșia

măe drumŭ numai alŭ podului de eșitu afară la câmpu, de care sa și grijescŭ, să se facă acelea câte vorŭ fi stricate, să se întemeezo bine negreșitu, și pentru ca să nu pătimescă de noroe cu închiderea acclorŭ locuri, țeranŭ co vinŭ cu cele trebuincioșe în Bucurescŭ, și toți alți caletorŭ, cari pentru ca să se ferescă de noroe să abătea din drumulu podurilorŭ marŭ printr'acele locuri ce craŭ deschise și intră mai cu lesnire în târgŭ, poruncimu Dumŭ tale Vel. Spătarŭ, să rënduescŭ zapciŭ D-le ca să pue pe mahalagiŭ, cu voia fară voia lorŭ, să dręgă drumurile și baltacurile ce sunt atâtŭ la căpătăiele podurilorŭ marŭ, cum și prin ulițele mahalalelorŭ, să astupe bine cu tufe, cu pētră, cu sfărâmaturŭ de caramida și altele ca acestea, la care să aiba și Dumn. Aga a da mână de ajutoru cu ômenŭ din hrēsla Dumŭ-sale, i cara negustorescŭ, ca de împreună cu mahalagiŭ în puține țile să se dręgă tôte drumurile și să se astupe noroele bine, de temeiŭ, atâtă cât să nu se strice în scurta vreme și în puține țile, iar când se mai strică să aibă datorie mahalagiŭ și cu ômenŭ breslelorŭ d-vôstră a purta grijă totŭ-d'a-una ca să le dręgă și să le întemeeze pe tôte vremea, fără de a nu mai aștepta atuncŭ alte porunci a mai da Noŭ; la locurile unde ședŭ străjari de se adapostescŭ în vremŭ rele, câte vorŭ fi stricate acce căsuțe și stări ale lorŭ să puŭ d-ta să le dręgă curatŭ, pentru ca să o și cunoscă ca este strajă Domnescă. Așijderca și d-ta Vel Agă să întărescŭ strajile din launtru Tôrgului în tôte locurile obișnuite ale ocoluluŭ dumŭ-le și pe la tôte răspântiile, cu ômenŭ harnici și vrednici de slujbi pe cari pururea să-i i cereŭ dumnē-ta fara de veste de străjuescŭ, de priveghéză ce se mișcă? și cine âmbლა sêu trece pe uliță? sêu de dormŭ și lipsescŭ și acum ce pedepsă să le faci? și așa după ce veŭ întări și veŭ rândui d-vôstră străjile la tôte locurile cuvincioșe, când se va întâmpla în cuprinsuluŭ aceluŭ căpitanŭ și străjariŭ, orŭ hoŭ, orŭ pricină de gâlcavirŭ, sêu orŭ-cc, acela să dea sēmă și să se pedepsescă negreșitŭ. Sa se ferescă accști străjerŭ în totŭ chipulŭ a nu supēra pe accŭ trecētorŭ, orŭ cu fēnŭ orŭ cu lemnec, sêu cu orŭ-cc, a se atinge să le ica măcarŭ unŭ paiu, sêu unŭ lemnŭ, căci străjile sunt puse pentru folosŭ și odihna ômenilorŭ, iar nu pentru trēba lorŭ; osebitŭ de aceste statornice străji, care sunt a fi nemışcătore de pe la locurile cele obișnuite, poruncimŭ d-lui Vel Spataru i d-lui Vel Agă, să daŭ strașnicŭ poruncă zapciilorŭ dumnē-vôstră, cari sunt datorŭ..... ca fieșcarele când 'i este rēndulŭ să aibă de a âmbლა tôte nôptea cu priveghiare de împreună cu toŭ ômenŭ lorŭ, înconjurândŭ tôte ulițele orașului Bucurescilorŭ cu sope în mână, și cândŭ vorŭ auŭi de hoŭ, orŭ de gâlcēva, sa sară fară de pregetŭ.... iar să nu dormitezo pe aici pe colea. Așijderca sa întărescŭ dumnē-ta, vechilule alŭ Agicŭ, poruncŭ strașnice la toŭ, ca fie-care pravăliașŭ, după obiceiulŭ vechiŭ, să aibă felinare în tôte nôptile puse pâna spre diuă nelipsitŭ, așijderca și putinŭ de apă iarăși după obiceiŭ să se afle peste tôte vremea nelipsitŭ dinaintea caseŭ, sêu prăvălici fieșcărui, pentru întēmplare, ferescă Dumnēloŭ, de focŭ; puindŭ și pristavŭ ca în tôte vremea să deștepte pe toŭ spre a-șŭ avē fie-carele coșurile măturate, lângă aceste fiindŭ-că din necurățitulŭ și din nerănitulŭ podurilorŭ, nu numai tină

prin Bucuresci. Asemenea alaiuri își dedeau Domniî fanarioî numai la anume ocaziuni și sêrbători, iar în 2 Novembre 1783, M. Șuțu ordonă să i se facă alaiu de apururea, la tôte «eșirile Domniei mele în Bucuresci.»

Asemenea alaiuri constituaîu, credemû, și o specie de «*gardă de corp*», pe lângă că erau și în gustul de pompă și de luxu alû Domnitorului (1).

și noroiu se face pe uliță de nu pôte âmbra norodulû, ci și podurilorû ce se facû cu atâta cheltuială și trudă, li se pricinuesce putregiune și se strică în scurtă vreme, stândû asupră-le noroiu și tină, care aceste lucruri fiindû necuviinčiose și de stricăciune; scriemû, d-vôstre, ca pentru ulițele din târgû să dați în scire cu pristavû tuturorû de obște, că fieșcare dinaintea lui să curețe și să măture și să rânescă totû-d'a-una, iar podurile cele mari să se curețe și să se măture totû-d'a-una de podari, pentru care să dați poruncă Polcovniculuî de podû să pôrte grije negreșitû. Pentru tôte aceste d-ta Vel Spătarû i d-ta Vechilulû Agiei, să sciți cu adevêratû, că după ce vomû cerceta cu foliurî de mijloce, apoi avemû a eși și înși-ne spre cercetare adese și într'a-dinsû, și când nu le vomû găsi îndreptate și puse la orânduială tôte cum poruncimû și vomû vedê vre-unû cusurû la una dintru acestea, să sciți că veți rămânê fără de rêsponsû de îndreptare înaintea Domniei mele și ne veți aduce la tulburare. *tolico pisah gspd.* 1783, Augustû 4.

(1) Iată alaiulû relativû:

*Orânduiala alaiuluî Domniei la eșire prin Bucuresci.
Stégariulû agescû pe josû înaintea Agăi.*

Dumnê-luî Vel Agă

D-luî Vel Portarû
cu tacâmulû sêu

D-luî Vel. Armașû
Tacâmulû sêu

Copii Domnesci

Salahori pe josû rîndû

3-lea Log. de josû
2-lea Log. de josû
2-lea Postelnicû

3-lea Log. de susû
2-lea Log. de susû
Vel Pitarû

Vătavû de Comișăi
înaintea D-luî Vel Comisû.
D-luî Vel Comisû.

Vătavû de călărași odabași
de lipcani cu stegarû
Asemenea D-luî Vel Post.

Beizadea micû cu
cihodarû i unû saracciu

Beizadea cu cihodarû
i unû saracciu

Beizadea cu
cihodarû i unû saracciu

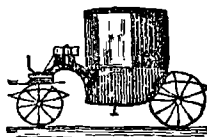
Unû Căpit., unû Post. unû Post-celû Unû Post-celû unû Post-celû altû Căpit.
Unû Căpit., unû Post. unû Post. Unû Post. unû Post. altû Căpit.

50 Vênători zapei micî agesci, 25 seimeni, 20 deli, 15 Iipcani,

50 Vênători zapei micî agesci, 25 seimeni, 20 deli, 15 călărași,

Grija de vre-o mișcare din orașu se manifestă și în mai multe alte pitace ale lui M. Suțu. Așia, încă fiindu la Cotroceni, elu ordonă Agăi, să

10 căp. spăt. din care	Unu Fustașu, unu Post. unu Post. unu Post. unu Post. altu Fustașu		
	Unu Fustașu, 3-lea Port. 3-le Arm. 2-le Port. 2-le Arm. altu Fustașu		
	Unu Fustașu, Céușu Agescu, Céușu Spăt., Polco. Ciocli Polc. Pod. altu Fustașu		
	Unu Fust. Polc. Seimeni, Polc. Vênăt. Polc. Pórtă, Bașu-Bulucu-Bașu, altu Fust.		
	Unu Fust. Polc. za Têrgu. Vel Căp. Dorobanți. Vel căp. Iefegii. Vel căp. i Minsil, altu Fustașu.		
	Unu Fust. Văt. za Păhărnice. Văt. za Vist. Văt. za Divanu. Céușu za Aprodi. Văt. za Aprodi, altu Fustașu		
	Unu satărū	altu satărū	
	Unu satărū	altu satărū	
	Unu satărū	altu satărū	
	Mataratū eamacū	Alaiū Ccaușu	Mataratū Bașiū
	Saracciū eamacū	Ingciosugliu Ccaușu	Saracciū Bașiū
	Unu Gavazū	Altū Gavazū	
	Deli Baș-Răhtivanulū Chehaiéua	Bașu Ciohodarū. 2-lea comisū. Tufecci-Bașu	
	Ciohodari. Ciohodari.	Ciohodari. Ciohodari	
	Iară Ciohodari.	Iară Ciohodari	
	Tufecci	Tufecci	
	2-lea Spătarū		
	Vel Grămăticū	Vel Cămărașu	
	2-le Vistierū	Vel Ispravnicū za Curte	
	I-Ciohodarū	Vel Cuparū	
	2-lea Grămăticū	2-lea Cămărașu	
	Vătavū de Curte	Mehtupciulū	
	Muhurdarulū	Divictariulū	
	Caftangi-Bașu	Całegi Bașu	
	Serbceciū Bașu	Tutungi-Bașu	
	Și cci-lalți Edecliū		

Iă Mihailū Suțulū V-vd gospd Zem. Vlas.

«Vătavū de Aprodi, iată te rănduimū Zapciū ca într'acestașu chipū să pui alaiulū la orânduială, atâtū mâne cât și la tôte eșirile Domniei mele în Bucuresci; cusurū să nu se facă, că vei căde în urgie; tolico pisah gospd. 1783 Noembre 2.»

trimetă la Curte rîndași de pază, cu *prisosință*. Iată unū asemenea curiosū pitacū:

Pitacu la Dumné-lui Vechilulu Agii pentru Randași.

«Dumné-ta Nicolae Filipescule Aga, erī amu poruncitū d-tale pentru rîndașii cei obișnuiți ca sa-î rînduesci la Curte la pază la locurile sciute cu prisosū, că trebuesce, și luândū înscințare că nici până acum nu s'aū arētatū a-ceil rîndași, care acestū felu de zabava la porunci este nesuferita, cum vei primi pitaculu acesta numai decăt sa aibi a orēndui și a trimeto obișnuiții rîndași la Curte cu prisosulu ce amū poruncitū, fara de a pricinui nimicū, *tolico pisah gopd, 1783, Augustū 7.*»

XLV.

Administrațiunea sub M. Suțulū.

Ca și Domniī anteriori M. Suțulū își începe domnia cu rēnduirea de noi ispravnicii la județe. Cu pitaculū din 11 Augustū 1783, de la mănăstirea Cotroceni, sunt rēnduiți noi ispravnici. Aceștia sunt mai toți Români curați (1).

(1) Iată pitaculū după cond. domnescă No. 12 (fila 8) :

Ispravnicii ce s'aū orēnduitu pe la județe, Augustu 11, 1783, fiindū Măria Sa la Cotroceni.

Slam Râmnicū	Alu 2-lea Vistieru Gheorghe
	Medel. Grigoric Ilrisoscoleu
Buzău	Pit. Antonū Vilara
	Vasilache Armașū
Saacu	Sard. Mateiū Fălcoianu
	Stol. Cămpincanu
Prahova	Stol. Colfescu
	Pahar. Costandinū Vacarescu
Ialomița	Stol. Dumitrache Colciagu
	Med. Radu Filipescu
Ilfovū	Pahar. Alexandru Iliotu
	Stol. Florescu
Dâmbovița	Stol. Dumitrache Fălcoianu
	Pahar. Golesculū.
Vlașca	Pahar. Gregorie Greceanu
	Pit. Armagu

Rară Domnie sub care mai multă ca sub M. Suțu a fostă nestabilitate în slujba ispravnicatului. De sigură pentru interese bănești, aș urmată prefacerile de ispravnici dela 30 Septembrie, dela 13 Novembre, dela Decembre 1783, apoi cele din 1784 și din 1785(1).

Teleormană	Șatraru Dumitrache
	Sar. Tufenu
Argeșu	Sluj. Ștef. Greceanu
	Medel. Ianache Hiotu
Oltă	Sluj. Caramalau
	Clucer. State
Romanaș	Pit. Ghiurgiu
	Cluceră Vrusină
Vâlcea	Pahar. Zamfirache
	Șatraru Jăianu
Doljă	Pit. Scarlată Hiotu
	Corniță Brăiloiu
Gorjiă	Pahar. Grădișteanu
	Sărd. Paianu
Slobozia gpod.	Chiriță ală lui Colceagă
Mehedinți	Pit. Alexandru Farfara
	Stol. Glogoveanu
Muscelă	Pah. Anastasie
	Dumitrache Perdicară Pitr.

(1) Țeta aceste diverse schimbări după acte :

Boerii ispravnici ce s'au orânduită pe la județe. 1783, Septembrie 30.

Buzău.	Iene Armașu, în locul Armașului Vasilache.
Saacă.	Anghelache Armașu, în locul Stolnicului Scarlatu Câmpineanu.
Prahova.	Ștefană Văcărescu, în locul Pahar. Văcărescu.
Dâmbovița.	Clucerul Drăganescu, în locul Pahar. Goleșcu.
Muscelu.	Costache Racoviță Comisu, în locul Perdicarului.
Teleormanu.	Pahar. Manu, în locul Tufenului.
Oltă	Ștefană Pitară, în locul Clucerului State, s'a orânduită și Mincu Fălcoianu Șatraru în locul Slugerului Caramanlau, 1783, Decembre.
Doljiu.	Portaru Costache în locul Brăiloiului.
Vlașca.	Pitară Argintoiu în locul Medeln. Grecenu.
Mehedinți.	Teodorache Chiseolu biv. Vel Slugeru în locul lui Farfara.

Octombrie 30, 1783.

Mehedinți.	Ioniță Filișanu biv Vel Vist.
Doljiu.	Nicolae Vlădăianu biv Vel Pit.
Gorjiă.	Gheorghe Bengescu biv Vel Slug. cu Pahar. Grădișteanu
Romanaș.	Șerbană Otetelișanu biv Vel Stol. cu Pit. Ghiurgiu.
Vâlcea.	Ioniță Brăiloiu biv Vel Slug. cu Pahar. Zamfirache.

Vre-o măsură nouă administrativă, deosebită, nu aflămă luată de M. Suțu, cât privesce ispravnicii.

Manolache Giulescu biv Vel Aga la Sudu Ilfovă în locul Stolnicului Florescu. 1783, Noembre 13.

Isprăvnicile de Ungurenî. 1783, Septembrie 30.

Constantin alu 2-lea Grămăticu la cinci județe ot peste Oltu.

Isprăvnicile ce s'aũ făcutu la 17 Ianuarie 1784.

Buzeu. Stolnicul Câmpinenu cu Anghelache Armașul.
Ialomița. Comisul Racovița cu Slugerul Varipati.
Saac. Grigorie Hrisoscoleu cu Sărd. Matei Fălcoianu.
Prahova. Aga Hrisoscoleu cu Ștefan Văcărescu.
Muscel. Alecu Cocorăscu cu Rusetu biv Vel Spătar.
Vlașca. Gregorie Grecenul Medel. cu Iordache Colfescu.
Stolnicul Ionița Glogovenu s'a orânduiau Ispravnicu la Sudu Mehedinți. 1784, Martiu 20.

Isprăvnicile ce s'aũ făcutu în 1784, Augustu 27.

Slanic-Romnic Medel. Hrisoscoleu în locul Comisului Costi Zet. Slatinenu.
Buzeu Iordache Cantacuzino Slug., în locul lui Anghelache Armaș.
Saac. Anghelache Armaș în locul Medeln. Ștefan Văcărescu.
Prahova Medel. Ștefan Iliot în locul Agăi Hrisoscoleu.
Ialomița Sărdar Grigorie Alecsenu în locul Slugerului Varepati.
Dâmbovița Pah. Radu Goleșcu în locul Medel. Ștefan Iliot, cu Radu Iuliano Biv Vel Stol. 1784, Noemb. 2.
Teleorm Dumitrache Perdicari în locul Păhar. Manu.
Muscel Dumitrache Papazolu Sărd., în locul lui Alec. Cocorăscu.
Argeș Ionița Caramănlău Slug., în locul lui Păhar. Negră.
Olt Vintilă Pitariu în locul Mincului Fălcoian Șătraru.
Vâlcea Ștefan Grecenu Slug., în locul Slug., Cățoli.
Dolj Gheorghe Suțulu în locul Post. Constantin.
Mehedinți Costant. Post., în locul Glogovenului.
Romanaș Șatr. Vilara, în locul Ghiurgiului.

Ispravnicii ce s'aũ făcutu mai în urmă.

Saac Pahar Zamfirache, în locul Sărd. Matei Fălcoianulu 1784, Sept.
Gorj Slug. Ionița Argintoianu, cu Păh. Grădiștenu } 1784, Octom. 11.
Mehedinți Slug. Ștefan Crăsnaru cu Costache Post. }
Dolj Cornița Brăiloiu Biv Cluc. za aria, în locul Stolnicului Ben-
gescu. Decemvrie 6, 1784.

Să semnalămă însă pitaculă din Decembre 1783, hotărîndă circum-scripțiunile celoră doi Logofeți mari de țera de susă și de țera de josă, introduși,—cum aiurea vedurămă,—după esemplulă Moldovei.

Ispravnicii ce s'aă făcută pe la județe 1785, Ianuarie 22.

Ionită Slugeră Caramalău	}	Saacă
Costandină Medelniceră Movilă		
Radu Filipescu Medelniceriu	}	Prahova
Grigorie Iirisoscoleă Stolnică		
Slugerulă Scarlată Varipati	}	Muscelă
Slugerulă Popaziolu		

Pitarulă Vintilă, în loculă lui Caramanlăh. *Argeș.*
Pitarulă Argintoianu, în loculă Pitarului Vintilă. *Oltulă.*
Stolnicu Matei Fălcoianu, în locu slugerului Ștefană Grecănu. *Vâlcea.*

Isprăvniciile ce s'aă făcută la lăt 1785, Februarie 26.

Ionită Otetelișanu Șătrară la sud. Vâlcea cu Stolniculă Fălcoianu
Mihalache Păharnicu la sud. Mehedinți cu Sărdarulă Farfara
Andreiă Vrusină, Cluceră za aria la sud. Romaniă cu Pitarulă Vintilă Projleănu
Costandină Movilă Medelniceră la sud. Saacă cu Iirisoscoleu.

Ispravnicii ce s'aă făcută la Martie 18, lăt 1785.

Mehedinți. Cluceră Cornă Brăiloiu în loculă Crăsnarului.
Vâlcea. Costandină Otetelișanu în loculă Jăianului.
Romaniă. Pit. Ianache Fărcășanu, în loculă Clucerului Vrusină.
Doljiă. Constant. Clucer. Geanoglu, în loculă Brăiloiului. Cluceră Ionită
Brăzoianu la sud. Vlașca în loculă Medelniceriului Grecănu. 1785,
Martie 31.
Ilfovă. Iordache Iordană în loculă Dumne-lui Vel Logof. Crețulescu, (?)
1785, Martie 31.

Isprăvniciile ce s'aă făcută pe la județe, lăt. 1785, Maiu 4.

Cluceră Costandină Stirbeiă,	Argeșă, cu Pitară Vintilă.
Pahar. Racoviță,	Buzăă, cu Stol. Scarlată Cămpinănu.
Sărdară Anghelache,	Mehedinți, cu Brăiloiu.
Medel. Scarlată Hiotu,	Vlașca, cu Brezoianulă.
Medel. Gregoric,	Saacă, cu Medel. Movilă.
Slug. Dona,	Slam-Râmnică, cu Medel. Gheorghe.
Stol. Gheorghe Bengescu,	Doljiă, cu Cluceră Geanoglu.
Șătr. Mihailă Fălcoianu,	Telcormană, cu Șătr. Dumitrache.
Cluceră Alecu Cocorăsen,	Prahova, cu Stol. Iirisoscoleu.
Barbu Văcăresculă,	Ialomița, cu Comisă Racoviță.
Portar.	Muscelă, cu Slug. Scarlată Varepati.

Nu posedemă nizamulă relativă la Logofătulă țercă de jos, dar din celă ce dămă în notă, relativă la țără de sus, lesne se pôte pricepe care era juridicțiunea Logofătului de țera de josă (1).

Isprăvnicile ce s'aă făcută 1785, Augustă 17.

Pitară Nicolae Vlădoianu la sud. Doljă
Cluceră Constantină Geanoglu la sud. Gorjiă
Pitară Socoténă la sud. Vâlcea, 1785, Septembrie 1.

Isprăvnicile ce s'aă făcută 1785, Noembrie 12.

Pit. Vintilă la sud. Romanăi cu Pahar. Manu.
La Mehedinți, Alexandru Farfara cu Andrei Vrusină.

Isprăvnicile ce s'aă făcută 1785, Noembrie 23.

Iordache Palada biv Cluceră za arie împreună cu Medelnicerulă Dumitrache la sud. Oltă.
Ioană Comănenu biv. Vel Șatară, la sud. Buză.
Dumitrache Schiliți biv Vel Pitară, la sud. Muscelă.
Ianache Bărcănescu biv Vel Sărdară, la sud. Prahova.

Isprăvnicile ce s'aă făcută 1785, Noembrie 24.

La sud. Argeșă Teodorache Chiseolu cu Cluceră Constandină Știrbeiă.
La sud. Teleormană Pitară Constandină Ghiurgiu cu Șătrarulă Minculă Fălcoianu.
La sud. Oltă, Serdară Teodorache Tufeanu cu Pitară Stefană.
La sud. Dâmbovița, Stolniculă Gregorie Hrisoscoleu cu Pahar. Radu Golescu.
La sud. Mehedinți, Cluceră Andreiă Vrusină cu Anghelache Sărdară, în 1785, Iunie 25.
La sud. Prahova, Ene biv Vel Armașă cu Aleco Cocorăsculă, 1785, Iulie 3,

(1) Iată jurisd. în cestiune :

Condica domnescă No. 11 dela Iă Mihaiă Const. Suțu V. V.

Arătarea circumscripțiunii ce aparține Logofătului de țera-de-sus :

Mehedinți
Gorju
Doljă
Romanăi
Vâlcea
Oltulă
Argeșă
Teleormană

} Craiova și cu tôte mănăstirile mară și mică, mităce, schituri
și biserică dintr'aceste 8 județe.

La Craiova M. Suŭulŭ rânduise în scurtŭ timpŭ, unulŭ după altulu, caimacamŭ, întâiŭ pre Paharniculŭ Romaneti (1) la data de 3 Sept. 1783 și apoi pre Ianake Hrisoscoleo (2).

Bucuresci cu tôte aceste mănăstiri și cu alte mitôce, schituri și biserici; sunt într'insulŭ mănăstiri: Radu-Vodă, Mihaiŭ-Vodă, Sărindarŭ, St. Ioanŭ, S-ta Ecaterina, St. George-noŭ, St. Spiridonŭ-noŭ, St. Spiridonu-vechiŭ, S-ții Apostoli, Stavropoleos, Zlatari, Domnița Bălașa, Toți Sfinții, Colțea, Grecii, St. Sava, Mărcuța ce s'aŭ înouitŭ de curându.

«Cinstitŭ și credinciosŭ boerulŭ Domniei mele d-ta Vel Log. de țera-de-susŭ, după acestă orânduială să urmeze d-lui a căuta trebile Logofetici, păstrându grijă cu epimelie atâtŭ pentru ale județelorŭ, cât și pentru ale mănăstirilor. și acesta vei face, să pui d-ta să se trecă în condica Divanului, ca să fie pentru totŭ-d'a-una păzită, 1783 Decembre.»

Iată și altŭ pitacŭ din 1785 Decembre :

Ifovulŭ cu tôte aceste mănăstiri și cu alte metoace, schituri și biserici de afară.

<i>Mănăstiri :</i> Văcăresci	Căldarușeni.	Turbații
Cotroceni	Znagovŭ	Țigănesci
Pantelimonŭ	Codreni	Spirea
Plumbuita	Plătăresci	Ruptura
Negoesci	Balamuci	Izvorani

Iŭ Mihailŭ Const. Suŭulŭ Voivodă.

«Cinstitŭ și credinciosŭ boerulŭ Domniei mele dumné-ta Vel Log. de țera-de-josŭ, după acestă orânduială să urmezi dumné-ta a căuta trebile logofetiei purtându grijă cu epimelie atâtŭ pentru ale județului, cât pentru ale mănăstirilorŭ trebii și acesta să pui dumné-ta să se trecă în Condica Divanului ca sa fie pentru totŭ-d'a-una păzită, 1785, Decembre.»

(1) *Cărți de înscințare la cinci județe pentru căimăcămia d-lui Paharniculŭ Romaneti*

«D-vôstră Ispravnicilorŭ ot. sud.... sănătate, vă facemŭ în scire, că astaŭi la trei ale lunei aceștia amŭ făcutŭ domnia mea caimacamŭ la Divanulu Craiovei pe d-lui cinstitŭ și credinciosŭ boerulŭ Domniei mele, Manolachie Romaneti, boerŭ bătrânŭ cu bunŭ praxisŭ, care aŭ și mai statutŭ mai înainte caimacamŭ acoloa. Deci pentru acesta să fiți D vŭstră, înscințați să lu cunoșceți de caimacamŭ, și la tôte poruncile Domniei mele, care prin dumné lui vomŭ da, să fiți următorii, Sept. 3. 1783.»

(2) *Carte la cinci județe ot preste Oltŭ pentru caimacamŭ ce s'aŭ orânduie.*

«Dumné-vôstră Ispravnicilorŭ ot. sud. ..sănătate, vă facemŭ în scire, că ieri la 17 zile ale lunii aceștia amŭ rânduie Domnia mea caimacamŭ la Craiova pe d-lui cinstitulŭ și credinciosulŭ boerulu Domniei mele Ianache Hrisoscoleu Vel Banŭ, care după ce este evghenis, înțeleptŭ, cu ipolipsis și prahlicos, aŭ

Epitropia obștească începe a fi numită sub Mihaiu Șuțulu: *Depertamentul Epitropiei*, cum se vede din actul de la 11 Aprilie 1785, de rînduire a unui logofetă al 3-lea, de către Domnitoru (1).

Instituțiunea Polcovniciei de județe este conservată de M. Suțu, cum rezultă din rînduirea de Polcovnici pe la județe, în 3 Sept. 1783 (2).

stătitu și în câte-va rînduri mai înainte acolo, nu numai caimacamă, ci și Halé în dregătoria băniei, a Banatului părții locului, de aceca dar ca unui boeră ce e cu praxis într'acesta și ca unui înțeleptu, și dintre cei d'întăi boeri ai divanului Domniei mele, suntemă nădăjduiți pentru.... a părței locului că va fi dumné-luî sîrguitoru.»

(1) *Pitacū către boeriū epitropi, pentru alū 3-lea Logofetū Gregorie ce s'a rînduitū la Depertamentulū Epitropiei.*

«Dumné-vostră boerilorū epitropi, vė însciințămū că după cum la cele-lalte Depertamenturi de judecătī, așa și la Depertamentulū Epitropiei amū rînduitū Domnia mea pre Gregorie biv 3-lea Logofetū, ca să slujescă la trēba logofetiei, pentru pricinele ce orānduimū la d-vostră de se caută, de pereusi, și de catagrafiū, de oreș-care cercetări, de judecătī deosebite, de anaforale ce facēți către Domnia noastră, carele pentru slujba luī să aibă orānduiala ceca ce aū și cei-lalți a 3-lea Logofetū de pe la cele-lalte Depertamenturi, adică tal. 30 pe lună, care bani să i se dea de la cutie; ci dar primindū domnesciū nostru Pitacū să-lū metahirisiți la trēbă. 1785, Aprilie 11.»

(2) Iată cum era redactatū Pitaculū de numire alū Polcovnicilorū :

Carte de Polcovnicie de Județu.

«Zem. Vlascoiū, Boierulū Domnicī-mele.... pe carele l'amū orānduitū Domnia-mea cu polcovnicia județuluī, să aibă a face zaptū slujitorī polcovnicesci a numitei Polcovniciei, și avēndū după orānduială gata în totă vremea să fie sîrguitorū pentru străjuirea județuluī și paza locuitorilor de tălharī, de omenī răi și de ori-ce alte pricinī, în potriua Nizamuluī, și a bunilorū orāndueli, după arētareā ce vorū face Domnia-lorū Ispravnicī că face trebuință, să aibă purtare de grijă, spre a sēvērși tōte pricinile la care se va orāndui, sēu cu porunca Domnicī-mele, sēu cu povēțuirea d-luī Vel Spāt. fără de cusurū, și pentru ori-ce pricină, sēu a stēguluī sēu, sēu acestorū slujbe la care va fi orānduitū, să aibă datorie a însciința pururea Domnicī-mele prin dumné-luī Vel Spāt. după obiceiū; poruncimū dar Domnia-mea voue slujitorilorū polcovnicesci să dați ascultare și supunere, căci ori carele se va arēta cu împotrivire, are volnicie a-lū trimite cu însciințare către d-luī Velū Spāt. ca să-și iea căduta pedēpsă, și d-vostră Ispravnicilorū ai județuluī cunoscēndu-lū de Polcovnicū să-l arētați ce le va fi cu orānduială ca să le sēvērșescă, dāndu-ī ai ajutorulū celū cuviinciosū la celea ce va fi trebuință, cum și la lipsa slujitorilorū cānd va avē, ca să pōtă găsi omenī fără de pricină după orānduiala visteriei să-și împlinescā stēgulū pentru ca să nu se facă cusurū la cāte poruncimū; într'altū chipū să nu fie, că așa este porunca Domnicī-mele. Tolico pisah gopd. 1783 Sept. 3.»

Abusulă ce făceau ispravnicii de a lua pentru trebile ispravniciei, când nu chiar pentru trebă propriă, «*slujitorii polcovnicesci*», cari constituiau *poterele* de prindere a hoșiloră din județ, silesce pre M. Suțu, la reclamarea Polcovniciloră, să dea către ispravnică următorea carte legată, în 20 Novembre 1783 :

17. Cărți legate către Ispravnică pentru slujitorii polcovnicesci a nu le lua poterașii de a-î metaherisi la trebile județeloră.

«Dumné-văstră Ispravniciloră ot sud. . . . sănătate, fiindă-că s'au jăluită Domniei mele Polcovnicii ce sunt rînduiți la județe, cum că d-văstre Ispravniciloră luândă pe poterașii loră polcovnicesci, îi metaherisiți și la alte slujbe și trebă ispravnicesci, care nu este datoria loră și nu au cu ce se sluji la tréba hoșiloră și la paza județului, cari sunt porunciți, și atâtă la pricina acésta a slujitoriloră, câtă și la tréba loră a Polcovniciei, vă purtați d-văstră împotriva porunciloră ce sunt date de către Domnia mea ; pentru care fiindă-că slujitorii polcovnicesci sunt făcuți numai și numai pentru tréba hoșiloră, de poteră și de străjuirea județului, pentru hoși, pentru ómenii răi și pentru alte pricină împotrivotore Nizamului, a fi în tóte vremea gata, cari sunt rînduiți a fi sub Căpitănia Polcovnicului de județ, iar la trebile ispravnicesci, sunt oschiți slujitori ai județului ; iată vă poruncimă d-văstre, atâtă la pricina slujitoriloră, cât și la tréba hoșiloră ce se prindă de Polcovnicie i de ómenii lui, și la oră-ce pricină ce are a se sêvêși de Polcovnicie, să urmați d-văstră înlocinaș după poruncile năstre, ce sunt date, păzindă orânduiala după cartea ce au la mână, ca să póată și ei sluji fără de cusură la tréba ce sunt rînduiți . . . și fiți sănătoși. 1783, Noembre 20.»

Aceste cărți s'au dată la Ceașulă spătărescă să le trămită.

Să amintimă aci, ceea ce deja amă arêtată, că nu trebue să se confunde Polcovnicia de poterași cu aceea de óste. La Târgoviștea, după alegerea lui Vel Aga, peste *cazacii* de Târgoviștea încă rîndui M. Suțu ună nouă Polcovnică în 14 Septembrie 1783 (1).

(1) Carte de Polcovnicia Târgoviștii

«Domniei mele pre carele după alegerea Dumnélui Vel Aga : l'amă făcută Domnia mea Polcovnică și purtătoră de grijă peste Cazaci ot Târgoviște, ca să fie cu sîrguială și cu purtare de grijă la poruncile ce i se voră da de către Domnia mea, prin d-lui Vel Aga ; poruncimă Domnia mea și vouă tuturoră Cazaciloră dela acésta Polcovnicie, pe mai susă numitulă să

La Craiova în 1785 Ianuarie încă rîndui Polcovnicu nou (Cod. XII).

Cu referință la căpităniile de județe, amî aflatu unu singuru Pitacû, din 22 Februarie 1785, dela M. Suțulu, în cuprinderea următoare :

«Cărți ce s'aû făcutu la 10 județe pentru Căpitani.

«Dumné-vôstră ispravniciloru ot. sud. – Sănătate, fiindu-că din porunca Domniei mele are Dumnélui Vel Spăt. a orêndui acoloa căpitani peste slujitorii de scaunu, iată vè poruncimû Domnia mea, ca pre celû care-lû va orêndui, avêndu cartea Dumisêlc la mână, de căpitănie, după obiceiû, să-lû cunoșceți de căpitanu, să-l dați slujitorii scaunului sub a lui ascultare, ca să se afle napristanu slujindû lângă Dumné-vôstră cu slujitorii lui, la trebile județului, după povățuirca Dumné-vôstră și după obiceiû să-și iea *adetû* căpitani după ponturile Domniei mele și după cum să urmêză la tôte căpităniile de obște, fără de a pricinui la acêsta nimicu, căci Domnia mea voindu după vechiulû obiceiû, peste toți slujitorii din Țera Domniei mele la fieșcare județû, atătû peste slujitorii de scaunu, cât și peste slujitorii de căpitani, să fie zabiți căpitani, și apoi după căpitani a fi zapeii micî, ceauși și stegarîi de slujitorî, iar să nu curgă trêba fără orênduială și împotriva vechiului obiceiû, așa să urmați...» 1785, Febr. 22.

Vătășia de plaiû, după organizațiunea lui Ales. Ipsilante, era o instituțiune electivă. Plășei își alegeau vătășii respectivî. Cu tôte acestea, în modû abusivû, M. Suțu făcu unele numiri de vătăși (1).

aveți a-lû sci de Polcovnicû, fiindû supuși la cele ce vè va porunci, că orî-care, din voi se va arêta cu împotrivire, are voie de la Domnia mea a-i face cecetare după vina lui, tolico pisah gvm. 1783, Septembrie 14.»

(1) Iată asemenea numiri:

«Vătăși de plaiû ce s'aû orênduitu pe la plaiuri.

«1783. Septembrie 28. S'a orênduitu vătăși la plaiulû Telcjenulû sudû Saacû, cu carte gospod, Frânculû Cerişenu în loculû lui Andreiû.

1783. Octobrie 11. S'a orênduitu vătăși la plaiulû Slănicû sudû Buzcû, cu cartea gospod, Leu Vătafulû.

1783. Octobrie 14. S'a orênduitu vătăși la plaiulû Pârscovû sudû Buzcû cu carte gospod, Ioanû Păclenu.

1783. Octobrie 14. S'a orênduitu vătăși la plaiulû Nucșora, sudû Muscelû Mateiû Pădure în loculû Cocii.

Radulû ce a fostu vechilû de vătăși în loculû lui Ciucă, s'a orênduitu de s'vârșitû vătăși la plaiulû Horezului sudû Vâlcea, la luna lui Octobrie 5, 1784.»

Dămă în notă o carte de rânduire a vătăului de plai și noile instrucțiuni — calcate după ale lui Ales. Ipsilante, — ce în 18 Octombrie 1783, trimise M. Suțu la toate vătășile de plaiuri (1). Din aceste in-

(1) Ță această carte :

Carte de vătășie de plai.

«Zem. Vlas. Slugii Domniei mele — pe carele după încredințarea și primsoarea ce au dată că va păzi întru toate poruncile Domniei mele și va chivernisi pe locuitori cu dreptate, ferindu-se de jafuri și mâncătorii, l'au orânduiri Domnia mea vătăfă la plaiul — Sud — în locul — căruia ca să-i fie știut ce este venitul lui anume de a lua din plai pentru slujba lui spre a nu se întinde mai mult, și ce poclonă are a da la d-lui vel Vornic de Țara de — spre a nu fi supărat mai mult, cum și ce este datoria slujbei lui, spre a o săvârși deplin; iată cu hotărâre punându-le în scris și arătându-le toate pe anume i s'a dată la mână cartea Domniei mele pentru urmare : întâi să fie cu priveghiare și cu luare aminte ziua și noaptea și în totă vremea, ca să păzescă plaiul și potecile plaiului, cu plășii i pușcași, oameni vrednici de slujbă și de bună pază de hoți, de tâlhari, de furii de dobitoace, și de cele ce sunt oprite a nu eși din țară, și ori-când se va întâmpla hoțime, să tâlhărim, să prin poteci, să prin drumurile plaiului, îndată să sară plășii să-i prindă, și băgându-i în butuci, cu bună pază să-i trimită la Dumnelor Ispravnicii județului cu toate pricinile hoților și a tâlhăriilor în scris și Dumnelor să-i trimită cu bună pază la Domnia mea, ca să-i ia căduta pedepsă ; iar pentru cele ce se vor găsi asupra hoților, când îi va prinde, ori cal, armă sau alt-ceva bun, câte dintr'acelea vor cunoscă păgubașii și le vor dovedi cu bună dovadă înaintea Ispravnicilor că sunt drepte ale lor, să și le ia, iar câte vor rămănea ale hoților, acelea după obicei să le ia vătăful împreună cu plășii ce-i vor prinde, pentru ostenela lor ; iar de vor avea hoții case și alte bucate, afară din cele ce au găsit asupra lor, pentru acelea să nu aibă a se amesteca vătăful de plai, ci Ispravnicii să le ia sub zaptul lor, să plătescă păgubașilor, și pentru cele ce vor rămănea să înștiințeze cu foie Domniei mele, și Domnia mea vom hotărâ. Să păzescă și satele plășesc, ca să nu fugă, să treacă peste plai, și așa să fie plaiul păzit, nu numai de altele ce sunt a se păzi, ci nici om, lucruri, marfă fără răvaș să nu se sloboadă, după cum prin osebite ponturi au porunci. Când se va întâmpla plășii de sub vătășia lui să aibă niscare-va pricină de gâlcevuri mai mici, și curvii cu plășii iarăși din vătășia lui, să-i judece vătăful de plai ; și măcar că la unele ca aceste pricină de vină urma de lua vătășii globă, dar fiind că acea s'a rădăcat ca să nu mai fie globă, nici să se mai pomenescă, ca un lucru fără de cale ce se urma rău, care nu era pentru vre-o înfrânare a acelor ce facă necuviințose fapte, ce numai o pricină de jaf și un catalhisă ; am hotărât, ca la acei ce vor căde în vină, dovediți cu bună cercetare, să-i certe vătăful cu bătaie, după măsura vinei lui, ca să se înfrânge ; însă nu să cuteze a face la cino-va fără de vină dovedită pentru vre-o pizmă și răutate, să-i interese, ci să fie vina aceluia vădită în faptă de față și așa să-l certe ; iar de pricină mai mare și

strucțiuni, se va vedé grija ce are Domnitorulú, să scie : cine intră și cine ese din țéră, despre Ardealú ?

curví de va avé plăiași cu alți țóraní de prin sate afară din plăiú, să nu fie volnicii a-í judeca vătafulú de plaiú, ci Ispravnicii județului, pentru că de alte vine și judecăți mai mari, an nevoie Ispravnicii să judece și pe vătafulú dela plaiú. Cheltueli orí pentru vênaturí, orí pentru turmí, orí pentru alte verí-ee să nu fie volnicii vătafulú de sineși, fără de scirea și porunca Domnicí-mele îns-cris, a face cisle pe sate în plaiú, ci la vremea aceea după ce se trinit șoinii, orí la vremea vênătorilor, vătafulú făcend fóie de cheltuală cu arctare anume, la ce și cu cât s'añ cheltniú și printr'a cuí mână, să se cerceteze de catre Ispravnicii județului, și pe cât se va dovedi dréptă, vcdutá de tóte satele, fără de altá încărcăturá mai multú, să se adevereze de Ispravnicii județului, și așa cu poruncă de la Domnia-mea se va face cisle pe sate, și la acea cislă, care cu porunca Domnicí-mele se va face, să aibă a da vătafulú răvasulú lui iscălitú la sic-care satú de câți bani aú ajunsú și aú plătitú satulú acela cutărcia chielueli, după care acestea rēvase să putemú lua sēma vătafulú la cercetări de jafurí. Așjderea poruncimú, că vătafulú să nu lase locurile de pază și să lipsescă ámblandú după strinsulú banilorú dăjdici din satú în satú, ci strinsulú banilorú să'lú facă el încă cu plăcși orénduiți de la dinsulú ; care accia să aibă a ámbla prin sate după bani, iar vătafulú se străju-escă locurile de pază, orénduindú Domnia-mea și venitulú vătafulú anume : de la toți casnicii, câți se află locuitori în plaiú, să aibă a lua elacá câte o di pe añ ; așjderea să ia de la turmele de oi ce vinú în țéră, de turmá câte unú mielú micú dintr'acea primăverá, așjderea să ia și câte unú casú destáná ; să fie și de tóte alte podvedí și ángariile apērat ; orénduimú Domnia mea și poclonulú Dumncelui Vel. Vorniciú tal...—care acești bani dāndu-í numitulú vātavú, de mai multú să nu fie supēratú ; ci dará fiind-că añ lipsitú de la vātași și pricina ce avca de dícea mai înainte pentru poclonulú, că li să ia peste orénduialá și peste mēsurá și cu acea priciná făcea jafurí și mănecătorii locuitorilorú, și l'amú hotărítú Domnia-mea cu sumá orénduitá, cum amú dísiú mai susú, după datulú ce da plaiulú acesta mai susú și după venitulú ce s'añ socotitú că are numitulú vātafiú, și nu añ mai rēmasú mijlocú și cuvintú de ajutorú vātasilorú la întēmplarea de nescareva luări mai multú ; pentru acēsta dará íți poruncimú, orénduitule vātafiú, mergēndú la numitulú plaiú, și arctāndú cartea Domnicí mele locuitorilorú plăiași. să cauți să păzesci tóte aceste arctate porunci, în tótá vremea a te feri fórtē de jafurí i mănecătorii, de încărcături mai multú la cislele satelorú, de glóbe, de cisle, de cheltnieli, fără de scirea și porunca Domnicí mele, de cazneși de bātál fără de viná doveditá, și făr' de mēsurá dela nimenea mai multú să nu cutezi a lua cevași cu nume de venitú alú tēú, peste cele ce-ți orénduimú mai susú, și nu numai tu să te scresci de acestca, ci și pe vātași satelorú și pe pārcálabi să nu-í îngāduesci, ca să petrēcá locuitorii cu dreptate, după cum este vrerea Domnicí mele, pentru că Domnia mea după acēsta avemú a face cercări în plaiú peste tótá vremea, cu feliori de mijlocuri, și cândú te vomú găsi cu cât de puținú în viná de vre-o luare mai multú, hotăríre avemú a te pedepsi întâiú cu bātăia, acólo la vederea tuturorú, și apoi cu tērgulú și cu oena, întorecēndú și

Importanța ca organ de administrare a vatașilor de plai era mare.

jafulă acela îndoit, și nici o dată nu te vei mai învrednici la slujba și mila Domniei mele, de care să nu socotesci că vei scăpa de această hotărâre pedepsă cu înșelăciunile ce se obișnuie până acum vatașii de lua întru ajutoru o cătă de sătenți, cu care erau uniți la mănăstori și jafuri, că aceste meșteșuguri sunt știute de Domnia mea, și nici un ajutor nu vei pute avea, ci și acel voru fi întru o pedepsă ca tine; iar slujind bine și păzind dreptatea locuitorilor întru toate, vei fi tu tot-d'auna în mila și slujba Domniei mele nelipsit, dându-ți poelonul cel orânduit de Domnia mea la dumnului Vel. Vornicul. Poruncim Domnia mea și vouă tuturor locuitorilor acestui plai, vădându cartea Domniei mele să aveți a-lu sci și a-lu cunosc de vatafă, să-I dați totă supunerea și ascultarea la trebile plaiului și la împlinirea poruncilor Domniei mele, care se voru da printr'insul, ca cu silință și cu supunere să le urmați și să le sêvêșiți, pentru că cel ce se va arêta nesupus și împotrivoru la trebile Plaiului și la împlinirea poruncilor Domniei mele, să știți că unuia ca aceluia are voie vataful să-lu pedepsescă cu bătaia, după vina lui, și încă să-lu trimită și aici la Domnia mea, ca să-lu pedepsescă mai greu, ca pe un om rău și nesupus, pentru pildă și altor neînțelecători. *Tolico pisah gsdv.* 1783, Sept. 28.

«Poruncim Domnia mea și D-vastră Ispravnicilor județului să aveți a sci pre mai sus numitul sluga Domniei mele de vatafă și purtător de grija plaiului acestuia.»

Ecă acum și instrucțiunile sêu:

Ponturi către vatași plaiurilor, în ce chip să urmeze pentru paza plaiurilor.

Sluga Domniei mele vatafă de plai. . . sud. . . 'ți facem Domnia mea în știre, că mulți din cei fiindu împlantați în firêscă rêutate, pururea le este gândulu la tâlhării și găsesc feluri de mijloce și așa amblându prin plaiuri se însoțesc cu gazde de prin satele plășesci, și cu acestu fel de începerî se fac tâlhării și alte netrebniții, pentru care fiindu-că totă această învinuire rămâne a fi a vastră, căci se pricinuesce din nehrănia ce puteți ave și din nepurtarea de grija, ci după datoric aveți și pentru ca să nu aveți cuvînt de îndreptare cu care să vă puteți mântui din dreapta urgie a Domniei mele, iată acum d'întăiu vă poruncim Domnia mea cu mare strășnicie pentru acesta, ca să puneți paznici și pre drumurile plaiurilor, și pe poteci; să nu îngăduiți omeni din vale a ambla prin plaiuri, sêu a trece în lăuntru fără tescherêua și adevărîța d-lui Vel. spăt. că veți fi în primejdie de a vă perde viața. Prin satele plășesci, să ambli tu singur prin toate acum de odată, să te chizășuesci cu pârcaľabii ca să nu se întempe vre-unu om de la vre-unu sat din plai, măcar să se adăpe cu gândulu la acel fel de netrebniții, să-și deschiză ochi; ca și pentru cei ce voru veni din lăuntru, sêu cu pasușuri, sêu fără pasușuri, îndata să înștiințeze pe Dumnului Vel. Spăt. și pe cei ce voru fi cu pasușuri să-I lase după orânduială să trecă, iar cei ce voru fi fără pasușuri să-I opriți acolo, și să înștiințezi Dumnului Vel. spăt. și vei ave răspuns în ce chip să urmezi,

De aci și mari abuzuri din partea unora din ei. Din actele ce adu-

urniându cu totă sîrguiala la paza acestui Nizam, care acesta să o și dai întru auzul tuturor, și seîu că au trecut vîre-unu omu de aicea în năuntru fără tesclierăua Dumnului Vel. Spăt. seîu că au trecut neșcine din năuntru aicea, ori necunoscutu, seîu cunoscutu fără de pașuș și adeverință, căci acest felu de omeni pururea le este gîndulu pentru tălăriii, să seîi în adevăr că ori când se va întempla în potriua poruncii aceștia urmăre, seîu că s'au sfetitu de decindea hoții trecuți aicea, seîu de aicea trecuți acolo; acolo în plaiu te vomu spînzura și pe tine și pe câți-va plăieși și potecași, ci să urmați negreșitu întru tote dupa cum întru aceste ponturi de mai josu so arêta:

1. Vătafulu de plaiu să aibă a păzi și drumurile și potecile plaiurilor cu mijlocul ca să nu potă nimenca făr' de scirea lui, nu numai a merge în năuntru, în Transilvania, pe drumuri seîu pe nescare-va poteci, carele să potă ajunge în hotarele Ardealului peste munții acelu județu, ci nici prin satele plaiului; acesta este datoria și a lui netăgăduită și a potecașilor.

2. Înăuntru în Ardealu să nu îndrăznesci pe nimenca să lași să trecă ne-avîndu rîvașu de drumu de la d-lui Vel Spătaru, care rîvașe de trecătoare să le strîngeți și la sfîrșitul fiecăreia lunii să le trimiteți la d-lui Vel Spătaru, ca să arête la Domnia mea prin catastiliu.

3. Ori cine din Ardealu va veni aicea în țeră cu vre-o trebuință, seîu negustorie și va avê pașușu de la Ecsclenția sa Glinăraru, să aibă voie a veni prin scirea ta și pe acela să-lu povățuesci a merge la dumneloră Ispravnicii județelor. ca prin scirea dumneloră să mîergă unde va vrea, iar tu vătășe de plaiu, îndată să faci două însciințări, una la dumnului Vel Spătaru și alta la dumneloră Ispravnicii județului; iar pe verii care vei găsi trecut peste plaiu și fără de pașușu, îndată prîndîndu-lu să-lu ții acolo popritu și numai decăt să trimiteți veste cu însciințare la dumnului Vel Spătaru și dumnului va arêta Domnic melc; cum și pe cei ce voru cerca să trecă înăuntru făr' de rîvașu de drumu, de voru fi dintru acelu județu să-l trimetă la dumneloră Ispravnicii județului, iar de voru fi de altu județu să-l trimiță prin d-loră Ispravnicii la dumnului Vel Spătaru.

4. Prin tote satele plăeșesci ce se află în plaiu să mergi, tu vătășe însuși, și, adunîndu pe pîrcălabii satelor și pe preoți, să le arêți strașnica poruncă cu înfricoșare de mörte dela Domnia mea, pentru *rîndulu înfărcării hoților* și tălharilor și cu acestu mijlocu să cei și tu chezașie dela pîrcălabii i preoți și șese sătenii și mai mulți, de păstrarea satului, cum că nimenca dintr'acelu satu nu va eși nici *odiniöră în hoție*, și pentru verii-care se va simți dintr'acelu satu hoțu, seîu gasdă, să răspundă pîrcălabii și aceli chezași; așijderea cu acestu cuvîntu să aibă datorie sătenii cei-l-alti cîndu voru merge unde-va la vre o trebuință a lor să arête pîrcălabulu și chezașilor, ca prin scire să mîergă și așa încunjurîndu tote satele o-dată pentru această trêbă, apoi tu să te aședî la locurile de pază fără de a ămbla prin sate pentru strînsul banilor do dăjdi, la care strînsu alu banilor să orênduesci plăiași, și tu să nu lipsesci din locurile de pază.

5. Nici măcaru unu omu din satele din vale să n'aibă voie a merge, seîu a trece măcaru cu trêba lor pe la satele din plaiu, fără de a nu însciința

cemŭ mai josŭ în notă se potŭ vedē câte-va casuri de umarire sub M. Suŭu, a unorŭ vătăli de plaiŭ abusivi, contra cărora reclamasera locuitorii din munŭi(1).

pe tinc, vătășŭ, și făr de a nu avē voic de la tinc, și pe ori careŭ vei gasi am blândŭ prin plaiŭ far de acēsta orēnduiala, sa-lu trimiŭți la dumnēloru Ispravnicu judeŭlulŭ să-și iac căduta certare.

6. În lie-care douē sēptēmāni o-dată sa însciinŭțezi la dumnēluŭ Vol Spat. ori ce se va întimpla în plaiŭ, și cândŭ nu se va întēmpla nimicŭ iarași sa scriŭ cum și ori-ce veste vei auŭi de aiurca din vecinatate, dupa datoric-ŭi, și să dai în vilēgŭ, ca să auŭăși înăuntru că ŭi-aŭ venitŭ strașnice porunci pentru rindulŭ tălharilorŭ, și să pui acestea în orēnduială și le urinėza cu denadinsulŭ, că să scii că avēnŭ Domnia inea hotarire să spăuzurāmŭ pe ori care vătăfŭ ce nu va urma, acestorŭ Domnesci ale Domnicŭi inelo porunci. Tolico pisali gvmd. 1783, Oct. 18.

(1) Țăa aceste acte :

Jalba pluiasilorŭ din plaiulŭ Aref sud. Argeșu pentru Iordache capitanu i Gheorghe vătăfŭ de plaiŭ de necazurile ce le face.

Prea Înălŭate Dōmne,

Cu lacrimi fierbinŭi jăluimŭ milei și luminătăŭi Măricŭ Tale, pentru Iordache capitanŭ, ce este zapeiŭ în plasa Arefului și pentru Gheorghe Brat ego ce-lŭ avēmŭ vătăfŭ într'acestŭ plaiŭ, că aflāndu-se ainēndoi cu slujba în mēua, fiindŭ și fraŭi, s'aŭ împărtășitŭ ainēndoi făcēndu-se tot una; āntāiŭ arētāmŭ, milostive Dōmne, pentru că aŭ făcutŭ vaină peste munte și aŭ trecutŭ 4 canale de boi i vaci, și din tōte țidulele de trecerea vitelorŭ amŭ prinsŭ una, și ainŭ trimisŭ pe vechilulŭ nostru la Înălŭimea Ta, măcar că amŭ făcutŭ veste și Dumnēluŭ slugerŭ Ioniŭă Caramalaŭ, ce este ispravnicŭ în judeŭlulŭ nostru, dar nu scinŭ fi va avutŭ vreme să însciinŭțeze Măricŭ Tale, că noi întorcēndu-ne de la d-luŭ la casele nōstre, a ȑisŭ Iordache că o să ne bată, și noi înfricoșāndu-ne amŭ făcutŭ vechilulŭ nostru la Înălŭimea Ta, cu acēstă jalbă, că la D-luŭ Stolnicŭ Scarlatŭ Drăgānescu n'ainŭ îndrāznitŭ a merge să jăluimŭ, fiindŭ ōmenŭ ai d-luŭ mai de nainte vreme, înfricoșāndu-ne că ni se va acoperi dreptatea; osebitŭ de acēsta, milostive Dōmne, de spargerea plaiululŭ cu trecerea vitelorŭ peste munte, ne-aŭ făcutŭ multe jafuri și mēncătorii, cari nicŭ în vremea răzmiriŭței nu ainŭ fostŭ prādaŭi așia, care nu s'aŭ pomenitŭ; arētāmŭ Măricŭ Tale āntāiŭ: de la satulŭ Arefŭ nesce întārcătorŭ ce amŭ avutŭ de moștenire, ne le zālogi, și la negustorŭ le-aŭ vīndutŭ ei și satululŭ n'aŭ datŭ nimicŭ și suntemŭ pāgubași ca la talerŭ 70; apoi aŭ adusŭ o dată 50 de rīmatorŭ ai unuŭ Dinu, care a fostŭ vătăvŭ ot Loviștea, și ne-aŭ mēncatŭ moșia anŭ treŭ, mēncāndu-ne și grāulŭ și întārcātērele cu rīnătorŭi și nimicŭ nu ne aŭ datŭ, cum și altele ce se agonisescŭ pe moșia nōstră, bāgāndŭ cārduri de oi tōmna, în plaiulŭ nostru, noi nu vedēmŭ nimicŭ; supērāndŭ Divanulŭ te-āi milostivitŭ Măria Ta asupra nōstră cu o luminată carte a Măricŭ Tale de a stringe noi untulŭ și mișele de pe munŭii nōștri, și vīndēndu-le la negustorŭi,

Fiindă-că ne-amă ocupatū de diverși funcționari administrativi, să a-

ce vomă câștiga să împărțimū noi moștenii, și în locū ca să ne folosimū și noi cu ceva ne-aū luatū și cartea de la mânilē nōstre. Făcendū cī acēsta negustorie a cșitū câștigū tal. 250, afară de câștigulū untulū ce va fi cșitū, și nouē unū banū nu ne-aū datū. Afară dintr'acēstă carte, câte hrisōve și cărți ale satulū, vechi, amă avutū judecându-ne la Măria Sa Alexandru Vodă, s'aū făcutū poruncă să se ia din mâna lui și să se dea la unū moșnenū, că din pricina lui Iordache aū intratū satulū la grea datorie și s'aū pedepsitū la scara Domnēscă cu bătaie, hotărîndu-lū ca să nu mai fie cu slujbă, sēu negustorie pe noi, care este și trecutū în condica Divanulū, și dându-se de atunci hrisōvele și cărțile la unū moșnenū, āstū timpū făcendū zavistie aū mātātū ōmenī și iarāși le-aū apucatū; ne rugāmū Măriei Tale, să se facă luminatā poruncă, să se ia din mâna lui și să se dea unde vomū vrē noi. Arētāmū jafurile ce le-aū făcutū, unū Dragomirū Diaconū : cumpērândū, o iapă aū trimesū ōmenī și i-aū luat'o din grajdū jafū, unū Radu Zdrăili, fiindū omū prostū l'aū amăgitū Gheorghe vātafū, de s'aū prinsū frați de cruce și i-aū luatū totū, și i-aū scosū pentru acēstă pricină carte Domnēscă către d-lorū boerī Ispravnicī ca să cerceteze și să însciințeze Măriei Tale și până acum nu s'aū mai cercetatū; pe unīl īl bagă în lanțū, pe alți īl bate fără de nici o vină. Milostive Dōmne, de nu vomū avē dreptate încārcāmū și fugimū pe vreme de iarnă de nedreptățile ce avemū de la dīnșii, fiindū că și la aședēmîntulū ce s'aū făcutū cramū Lude 7, și din pricina lui ne amă pomenitū Lude 14, ca să spargă satulū și să rămāie clū stăpānū pe Arefū, și noi ceste-l-alte sate din plaiū și afară din plaiū suntemū prādați și jefuiți ca la tal. 700, încă și mai multū, de mai susū numiți. Slujbașiī ce aū fostū cu slujba oieritulū aū luatū de parale și la leū parale patru, dicēndū că este lipsa banilorū, și viindū poruncă de la dumnēlorū boerī Ispravnicī, ca să întōrēcă inapoī ce luase mai multū, ca să-lū apuce zapciulū și apucādu-lū să īmplinēscă și aū luatū toți banii de la slujbași și nouă nu ne-aū datū nimicū, ci cu lacrimi ne rugāmū Măriei Tale, să se orēnduiască unū credinciosū Măriei Tale de īmpreună cu dumnēlui Ispravniculū, ca īn frica lui Dumnēlcū cercetāndū, să arēte Măriei tale, că de d-lui Stolniculū Scarlatu Drăgănescu ne este frică, că ni se va acoperi dreptatea, și pentru ca să se descopere dreptatea nōstră, să te milostivescī Măria Ta să se lipsēscă din slujbe, puindū dumnēlorū boerī Ispravnicī vechili până ne vomū da tōte jālbele nōstre cu mai susū numiți, că fiindū amēndoī frați īn slujbe ne este frică să arētāmū, că suntemū spāimānțați, că câte le arētāmū suntū tōte adevērate, iar cāndū nu vorū fi tōte adevērate să fimū sub pedēpsă, și cum va fi mila Măriei Tale.

Robiī Măriei Tale

Noi totū plaiulū Aref. sud. Argeșū.»

Iă Mihailū Constantinū Sufulū Voivodū.

«Cetindu-se īnaintea Domniei mele acēstă jalbă cu care a venitū Dragomirū Răsdiaconū, arētāndu-se că este vechilū trimisū despre partea a totū plaiulū, amū poruncitū de s'aū căutatū īn condicile Divanulū și vēdūtū hotărīrea domnēscă a fratelui Domnū Alexandru Ipsilante Voevodū, făcută de la lētū

mintimŭ aci ŝi două pitace ale lui M. Șuțu, prin care ordona ca, la ieșirea din slujbă să se «spargă actulŭ prin care i s'a fostŭ constituitŭ

1775 Octobree, pentru numitulŭ Gheorghe ŝi Iordache, că pentru zavistuire ce au pricinuitŭ plaiuluŭ, s'aŭ lipsitŭ ca nici unulŭ nici altulŭ la trēba vătășiei sa nu intre, cum ŝi dela negustoria munților încă să fie popriți. Decŭ orēnduimŭ pe Antonache Icioglan, să mērgă cu acēsta domnēscă nōstră volnicie la numitulŭ plaiŭ, ŝi mai întâiŭ dumnē-vōstră Ispravnicilorŭ al județuluŭ să aveți a rădica ŝi pe unulŭ ŝi pe altulŭ vechilŭ din trēba vătășiei cum ŝi zapciulu, iar pe dēnșii după ce-i veți lipsi întâiŭ din trēbă să-i înlătoșeze orēnduitulu Domniei mele cu locuitorii plaiuluŭ, ca să cerceteze prin marafetulŭ d-vōstră, atātŭ tōte nedreptățile, i pagubele, i căznile carŭ sunt arētate într'acēstă jalbă cātē una cātē una. ŝi carŭ vorŭ mai arēta locuitorii că aŭ pătimitŭ de cātorenduiți, cātŭ ŝi de trecerea vitelorŭ peste hotarŭ, care acēstă cercetare să aibă a o face în fața loculuŭ, după cum ȑice mai susŭ, față părișii cu acci păriți, ŝi la tōte arētările să se cēră trebuincioșele dovedŭ ŝi după cercetarea ce se va face în fața loculuŭ, găsindu-se numiți vinovați la acēsta ce-i pārescŭ, locuitorii plaiuluŭ, să-i ridice orēnduitulŭ Mum-Bașirŭ ŝi cu pază să aducă pe amēndoŭ aici la Divanulŭ Domniei mele, de împreună ŝi cu cercetările, dovedile faptelorŭ lorŭ în scrisŭ iscălitŭ ŝi de Ispravnicŭ.» 1785, Febr. 1.

Carte cu Mumbașirŭ Aprodŭ vătășescŭ cātră Ispravnicŭ din sudŭ-Muscelu pentru mănăcătorii ŝi jafuri ce aŭ făcutŭ Cocea vātafulŭ de plaiŭ.

«Cinstiți ŝi credincioși boerilorŭ Domniei mele biv. Vel pahar. Anastasic, i biv. Vel Pit. Dumitrache Perdicarŭ, Ispravnicilorŭ sud. Muscelŭ, sănătate ve facemŭ în scire că dumnēluŭ cinstitŭ ŝi credinciosŭ boerilŭ Domniei mele Vel Vornicŭ de Țēră-de-susŭ ne-aŭ arētātŭ cum că Cocea vātafulŭ dela plaiulu Nucșiore dintr'acelŭ județŭ, este bețivŭ, blăstēmatŭ ŝi ne harnicŭ a chivernisi plaiulŭ, ŝi face trebuință a se orēndui altŭ vātafŭ în loculŭ lui, pentru care fiindŭ-că vātași după obiceiŭ se orēnduescŭ cu alegerea ŝi primirea tuturorŭ plăieșilorŭ locuitorŭ, eată că vē poruncimŭ să dați de scire la tōte satele plaiuluŭ, ca să alēgă dintre dēnșii omulŭ vrednicŭ care să pōtă a cārmui trēba după cum se cade, să fie cercatŭ mai nainte la alte slujbe, să pāzēscă dreptatea lorŭ întrŭ tōte, să fie ŝi de dumnē-vōstră cunoscutŭ de vrednicŭ Vātașŭ ŝi să dea în scrisŭ subț iscăliturile lorŭ cum cā-lŭ cerŭ cu toți, ŝi după ce-lŭ vorŭ alege cum ȑicemŭ, să-lŭ aduceți înaintea dumnē-vōstră căruia citindu-lŭ în față cartea accastă a Domniei mele ca să o audă, să-i dați să înțelēgă că mai multŭ decāt ce este orēnduitŭ venitulŭ vātașiei nimicŭ nu are a lua din plaiŭ, cāci luāndŭ cāt de puținŭ se va pedepsi strașnicŭ; așijderea nici la dumnēluŭ Vel Vorn. nu are a da mai multŭ decāt orēnduitulŭ poelonŭ ce este numitŭ în cartea vātașiei aceluŭ plaiŭ; cum nici la dumnē-vōstră scŭ la altă parte să nu se cuteze a da rusētŭ ŝi a se cheltui ca cu aceasta sa aibă pricină a face jafuri ŝi mănăcatoriŭ în plaiŭ, pentru că de va face cāt de mică mănăcătorie lipsindu-se se va pedepsi fōrte greŭ; așijderea să-i arētați ca să fie silitorŭ la tōte poruncile ŝi trebile plaiuluŭ a le urma în grabă ŝi fār' de cusurŭ, cum ŝi șarturile plaiuluŭ a le pāzi, ŝi așia pliorisindu-lŭ de tōte

«privilegii» alipite nu la persoana (obrazul) lui, ci la slujbă; deci de acele privilegii urmăzează celălalt scos din slujbă, a nu se mai folosi (1).

cum are a urma cu alegerea șartelor plaiului, adevărită și cu iscăliturile dumnă-văstră și cu înștiințarea d-văstră către Domnia mea scriind după obicei și către dumnă-lui Vel Vornic, să-l trimită aci la dumnă-lui Vel Vornic ca prin dumnă-lui arătându-se Domniei mele să isc dea și cartea de vătășie; însă mai întâi după primirea acestei porunci a Domniei mele, se rânduiți vechiul ca să caute trebile plaiului până se va orânduie celălalt descăvărșit vătăf, și apoi să începeți a urma cum poruncin mai sus, pentru alegerea vătăfului; iar pe Cocca acum pe șin să-l lipsiți a nu se mai amesteca întru nimic la trebile plaiului; lângă acesta iată amă orânduie Domnia mea pe acestă Mum-Bașir, sluga Domniei mele aprod vătășesc, carele viindă acolo, să aveți a cerceta prin toate satele plaiului, ca să dovedeți și să adevăriți ce nedreptăți, jafuri și mănătorii au făcută acelă Cocca locuitorilor? și luându în scris anume cui și ce au făcută, însă cu bună dovadă, fără de năpăstire, să aducă Domniei mele catastih de toate iscăliturile dumnă-văstră, ridicându și pe acelă Cocca, ca din preună cu acea cercetare să-l aducă și pe clă aicea în pază..... *ii suam rerūh gmd. 1783 Sept. 29.*»

(1) «Dumnea-văstră Veliților logofeți, pentru privilegiurile ce se facă de către Domnia mea logofeților, ori dela Divan, ori de pe la județe și altor ce se rînduesc în slujbă, de ôrce-acelă privilegiu este dată pentru slujba și ostența ce au a face, iar nu după obraz, urmăzează că în câtă vreme se afla celălalt rînduit în slujbă să aibă în mână acelă privilegiu, iar după ce lipsesc, acelă privilegiu să cade celui ce se orînduesc în loc; deci într'acasta chipă fiindă orînduiala cea cuviincioasă și dreptatea, trebuc când se orînduesc alții noi la slujba aceea, să ni se aducă cele vechi să se spargă, și să se pecetluiesc atunci pe numele celui ce se orînduesc; ci dar de aici înainte să fiți Dumnea-văstră înștiințați, spre a se urma acesta și când se va face privilegiul nou celui ce se orînduesc la treabă, să ni se aducă negreșit celă vechi să-l spargem, și așa vomă pecetlui altul; așijderea și câți dela venirea Domniei mele, până acum au fostă la slujbă și eșindă s'au orînduit alți în loc, cărora li s'au dată privilegiu nou, să aveți a strînge pe toate cele vechi să ni le aduceți. 1785, Mai 23.»

Pitacul la Vel Spătar. a lua cărțile dela Polcovnici când se scotă din Polcovnicii.

Iă. Mihailă Costandină Sufulă Voevodă.

«Dumnea Vel Spătar, te înștiințămă pentru cărțile ce se facă de către Domnia mea Polcovnicilor, ce se orînduesc afară pe la județe, că de vreme ce acele cărți ce se facă la mână loră pentru urmarea slujbei a le avă câtă voră fi în treabă, iar după ce se scotă și se rînduesc alții, fără de trebuință csto a rămânea la mână loră și după cuviincioasă rînduială, trebuie cândă să rînduesc alți noi, să ni se aducă acele vechi cărți, ca spărgându-se, să se pecetluiesc altele pe numele celor ce se rînduesc; pentru aceea dară să fiți dumnea înștiințat de aici înainte spre a se urma acesta și când se va face carte nouă

Să închidemă acestă capitolă relativă la administrațiunea țerei sub M. Suțu, înregistrându ună nouă nizamă, dată la 14 Augustă 1785, orășeniloră din Cămpulungă. Acestora, M. Suțu și elă le respectă organizațiunea privilegială, dar introduce în această, cu titlu de controlă, unele măsură, mai alesă cu referință la rolulă epistatului, adocă ală reprezentantului domnescă față cu județulă și pîrgariă orașuluiă și cu întrebuințarea sigiluluiă specială ală orașuluiă, la facerea acteloră diverse (1).

celulă ce se orînduesce la trēba, să ni se aducă negreșitulă cea veche sa o spargemă, și așa vomă pecetluiă alta; asijderca și căți din venirea Domniă mele până acumă au fostă la slujbă, și cșindă s'au orînduită alți în locă, căroră li s'au dată cărți nouă, să aibă a strînge pe tôte cele vechiă să ni le aducă. 1785, Maiă 23 »

(1) Iată acestă actă :

Cartea lui Sterie sin Nicolae de județie la Cămpulă-Lungă sud. Muscelu.

«Zem. Vlas. Dat'amă Domnia mea această Domnăscă a noastră carte lui Sterie sin Nicolae, pe care după cererea ce auă făcută orășeniă dela Cămpul-lungu sud. Muscelă, în scrisă sub iscăliturile loră, pecetluită și cu pecetlea orașuluiă Cămpul-lungă, ca să aibă a fi județă și purtătoriă de grijă la tôte trebile orașuluiă, care se va porunci de către Domnia mea și care i se va scrie de către Dumnelă Vel Post. să se sēvērșescă la vreme și fără de cusură, cum și ale orășeniloră pricină și judecăți să le caute după obiceiă și după cuprinderca Domnesculuiă nostru chrisovă, care auă orășeniă, și fiindă-că pentru ajutoră și pentru mai bună pază a orînduelă orașuluiă este orînduită de către Domnia mea și deosebită Epistasis, să aibă numitulă județă la tôte trebile orașuluiă i la pricinile judecățiloră i la cisle și la oră-ce alte pricină a se uni întră tôte povēțuiriloră epistatuluiă, și în mânăle județuluiă poruncimă să se păstreze și Domnesculă nostru chrisovă de obiceiurile și privileghiurile loră. atâtă celă nouă, cât și tôte cele vechiă chrisove, aședate sub pecetlea epistatuluiă i a județuluiă și a trei patru din fruntașă mahalaleloră, cât și pecetlea orașuluiă asemenea să se ție de județă, care pecete fiindă-că este, cum dicemă, a orașuluiă, ce se metahirisesce numă la pricine și trēba obșteiă orașuluiă, pentru aceea poruncimă, ca să nu aibă voie județulă numă de sineși a o metahirisi, ci la trebile și pricinile a obșteiă orașuluiă, când va fi trebuință, atunci cu scirea epistatuluiă i a pārgariloră și a câte ună fruntașă din tôte mahalalele orașuluiă, față fiindă cu toți să se pecetluiască cartea, sēu scrisorea aceea în vederea loră ; decă să se ferescă orînduitulă județă de jafuri și nedreptăți, atâtă elă cât și pe orășeniă, cari voră căuta a face nescare-va încărcături, în cisle cu orînduelă să nu se cuteze a-i îngădui, ci la tôte cislele să facă dreptate, cumpănire la toți, după putere și starea fieș căruia ; pentru care poruncimă Domnia mea și vouă tuturoră pārgariloră i orășeniloră de obște, să sciți și să cunōsceți pe numitulă de județă ală orașuluiă, orînduită de Domnia mea. 1785, Augustă 14.»

NB. În anexă va urma chrisovulă reînnoită, sēu analiza lui.

XLVI.

Justiția sub M. Suțu.

De la Domnia lui M. Suțu avem numele judecătorilor rânduți în totă țera cu însemnarea și a locilor hotărâte pentru fie-care:

Catastihă de judecătorii ce orînduim la Depertamenturi și pe afară la județe cum și de epitropi.

La Depertamentul de șapte

Pe luna

Taleri 120 Biv Vel Cluceru Istrate Croțulescu
 90 Biv Vel Paharn. Golcescu
 80 Biv Vel Stolnicu Alexandru Greceanu
 60 Biv Vel Slugeru Asanu
 40 Biv Vel Ceausu de aprofi Mihai Barbulescu. 1784, Maiu 13 s'a
 orînduitu Ionița Brezoianu Biv Vel Cluceru za arie, și de la
 Maiu 1 să i-se dea lăfă.
 60 Giurge Canale
 50 Antonie Fotino
 30 Biv alu 3-lea Logofetă Enuși.

La Depertamentul de optu

100 Biv Vel Cluceru Dumitrache Fotache
 90 Biv Vel Paharnicu Ianache Mavru
 80 Biv Vel Stolnicu Comănenu
 60 Biv Vel Medeln. Grigorașu Greceanu. La Ianuarie 22 s'au orên
 duitu în locul Greceanului, Teodorache Tufcanu și cu lăfa
 ce a fostu avutu și mai nainte, adecă taleri 70 pe lună, adecă
 șapte-deci, din poruncă.
 60 Biv Vel Medeln. Ilristea
 60 Biv Vel Slugeru Pantazi
 50 Biv Vel Slugeru Dumitrache Mestupciu
 40 Biv Vel Scarlatu Fălcoianu, Șătrară
 30 Biv Vel Log. Gregoric.

570

La Depertamentul Criminalionă

100 Biv Vel Paharn. Scfendache

- 100 Biv Vel Stoln. Dumitrache
 60 Biv Vel Medeln. Mihaiŭ Popescu
 50 Biv Vel Slugerŭ Nicolae zet Evdochim
 50 Biv Vel Gram. Iordanŭ
 50 Biv Vel Slugerŭ Ţigara
 50 Biv Vel Slugerŭ Barbu Ciorogârleanu
 30 Biv alŭ 3-lea Logof. Negoitŭ
 100 Biv Vel Paharn. Varlamŭ, judecătorŭ la Spătarie
 90 Biv Vel Pahar. Cocorĕscu, jude la Agie

Judecători la judeŭe.

- 50 Slam-Rîmnicŭ, Toma Toplicĕnu, Biv Vel Spătarŭ
 50 Buzĕŭ, Biv Vel Medel. Ilrisoscoleu. La 1784, Sept. 1 s'a orĕnduitŭ
 Sard. Ştefanŭ Cioranŭ.
 70 Saac. Biv Vorn. za Ţârgovişte Cocorĕscu s'a orĕnduitŭ în loculŭ
 Şătr. Ioniŭ Bălăceanu lét. 1784, Maiŭ 24.
 50 Prahova, Biv Vel Şătrarŭ Constantinŭ Filipescu; în loculŭ Şătr. s'a
 rĕnduitŭ Iordache Palada biv Clucerŭ za arie 1784, Febr. 9.
 50 Ialomiŭa, Biv Vel Şătr. Matei Ciocârlanŭ.
 50 Ilfovŭ, Chiriaceŭ Rahtivanŭ; la Aprilie 18. 1784, s'a rĕnduitŭ Dră
 ghiceanu Greceanu Medeln.
 50 Dâmboviŭa, Biv alŭ 3-lea Vist. Mihaiŭ Greceanu. La 1784, Aprilie 18,
 s'a orĕnduitŭ Mihaiŭ Bărbătescu Biv Vel Ceauşŭ za arie.
 50 Vlaşca, Biv Vel Pit. Drăgănescu
 50 Teleormanŭ, Biv Vel Post. Stamate Mavrodinŭ
 Biv Vel Clucerŭ za arie s'a pusŭ în locŭ
 50 Muscelŭ, Biv Vel Clucerŭ de Arie Nicolae Leurdeanu
 60 Argeşŭ, Biv Vel Clucerŭ de Arie State Bueşănescu
 50 Oltulŭ, Biv Vel Clucerŭ de Arie Mavrodinŭ; s'a pusŭ biv Vel Post.
 Stamate, iar la Aprilie 24, 1784, s'a facutŭ în loculŭ lui Sta
 mate Chiriaceŭ Rahtivanŭ ce era la Ilfovŭ, iar la Augustu 6
 s'a făcutŭ Cluc. Scarlatŭ Isvoranulŭ.
 50 Romanaşŭ....
 50 Vâlcea.....
 50 Dolj, Chiriaceŭ Gaianŭ, Clucerŭ za Arie s'a rĕnduitŭ lét. 1784,
 Noembrie 30.
 50 Gorj.....
 50 Mehedinŭş.....

La Divanulă Craiovei.

- 416 80 Biv Vel Pahar. Romaneti Caimacamă (1)
 90 Biv Vel Pahar. Jiann
 90 — Biv Vel Pahar. Știrbei
 70 — Biv Vel Stol. Glogovénu; la Maiă 20 s'a rënduită Gheorghe Argintoianu Stol. în locul Stolnicului Glogovénu, 1784.
 50 — Biv Vel Slug. Brăiloiu; lét. 1784, Octobre. 16 s'a rënduită iar Stolnică Ioniță Brăiloiu
 50 — Biv Vel Slugeră Crăsnaru. La Ianuarie 18, lét. 1784 s'a scrisă la Caimacamă carte Gospod. cum că a lipsită pe Crăsnaru, căci nu păzesc la Divană, și în locă a rënduită pe Ioană Argintoianu, iar la Iunie 14 s'a orënduită Stol Gheorghe Bengescu în locul Slugerului Argintoianu; iar la lét. 1784, Noembre 30 s'a rënduită în locul Stolnicului Gheorghe Bengescu, Ioană Glogovénu Stolnică
 26 — 3-lea Logof. cu hârtie
 40 — Patru Logofcă.
 832 —

La Criminalionă ot Craiova.

- 40 Biv Vel Cluceră za arie Barbu Gănesculă, la Martie 20 s'a orënduită Marină Logof. în loculă sčă. 1784
 40 Biv Vel Cluceră za arie Barbu Prisăcenu
 30 Biv 2-lea Vist. Mateiă Sălcenu
 10 Logofcătulă pușcăriei.

120

- Taleră 70 D-lui biv Vel Sărd. Teodorache Tufenu
 60 D-lui biv Vel Medcl. Drăghicenu Grecenu, 1784, Decembre 1 orënduită.

(1) În pitaculă de rënduire a Caimacamului din 1784 se dice :..... «Poruncimă sîrgnitoriă a chivernisi întocmai după buna voință Domniei mele, și spre acăsta va fi silitoriă a se urma tôte căte sunt după scoposulă nostru care-lă avemă arătată cătră dumné-lui; dreptă aceea ne ain silită după obiceiă a se serie ca să-lă șciț pe dumné lui de Caimacamă și la tôte poruncile Domniei mele căte se va da prin dumné-lui, pentru oră-ce trebă ale județului, să fiț următori și protimă a le urma și a le sčvêrși în vreme, ascultândă de cele ce vč va serie, și vč va povățui; așijderea vč poruncimă pentru Nizamă, să fiț cu priveghere mare de a se păzi întocmai după poruncile ce sunt date mai nainte, de care și pentru acăsta vč veț ajunge cu dumné-lui Caimacamă, și sa vč siliț a nu face călcare și vre-nuă cusură la paza lui. Acăsta, 1784 Maiă 18.»

- 60 D-luî biv Vel Slugerû Pantazi.....
 50 D-luî biv Vel Slugerû Dumitrache Mehtupeiu
 40 D-luî biv Vel Şătr. Scarlatû Fălcoianu
 60 George Canale, lét. 1784, Decembre 1 rënduitû.
 30 Biv 3-lea logofcătû, 1785, Febr. 1 s'a rënduitû Ionică Grecenu 3-lea Logofcătû

550

- 70 D-luî biv Vel Medel. Iristea Judecătôrû la Agie, lét. 1784, Decembre 1 rënduitû
 100 D luî biv Vel Pahar. Sefendache rënduitû judecătôrû Spăt., 1785, Febr. 27.

Depertamentulû Criminalionû.

- 100 Biv Vel Pahar. Sefendache ; 1785, Martie 1 s'a rënduitû Medel. Iordache Meculesculû în loculû scñ.
 100 Biv Vel Stolnicû Dumitrache
 60 Biv Vel Medel. Mihaiû Popescu
 50 Biv Vel Slugerû Nicolac zet Efdochimû
 50 Biv Vel Grămăticû Iordanû
 50 Biv Vel Slugerû Țigara
 50 Biv Vel Barbulû Ciorogârlenu.
 30 Biv 3-lea Logofcătû Negoitâ.

490

Judecătôrî de pe la județe, mai apoi.

- 50 Slam-Rîmnicû, Toma Toplicenu. Biv Vel Spătârû.
 50 Buzcñ, Stefanû Cioranu Sărdarû, rënduitû la Sept. 1, 1784.
 70 Saacñ, Ioniță Bălăcenu, 1785, Febr. 2 s'a rënduitû.
 50 Prahova, Biv Vel Clucerû za arie Iordache Palada. În 1785, Febr. 28 s'a rënduitû Vorniculû Mateiû.
 50 Ilfovû, Dumitrache Ştirbeiû s'a rënduitû 1784 Decembre 1.
 50 Ialomitâ, Biv Vel Şăt. Mateiû Ciorogârlenu ; în 1785, Febr. 28 s'a rënduitû Alexandru Cocărăscu Clucerû.
 50 Dâmbovița, Mihaiû Bărbulescu, Cîausû za aprođi ; Fevr. 2, lét. 1785 s'a rënduitû Constandinû Ciorogârlenu.
 50 Vlașca, Biv Vel Pit. Drăgănesculû ; 1785, Febr. 2, s'a rënduitû Iordache Rudenulû, Clucerû za arie.
 50 Teleormanû, Mavrodinû Biv Vel Clucerû za arie.

- 50 Muscelu, Biv Cluceru za arie, Nicolae Murde ; 1785, Febr. 28, s'a rënduitu Mineulu Topolovenu, Cl. arie.
- 60 Argeşu, Biv Cluceru za arie, Stanu Bucşanesculu.
- 50 Oltu, Biv Cluceru za arie, Scarlatu Izvorenu.
- 50 Romanaţi, Barbulu Oteteleşianu, Cluceru za arie ; s'a rënduitu Voiculă 3-lea Logof. în loculă sêu, 1785, Febr. 12.
- 50 Vâlcea, Preda Bujoranu, 2-lea Vist. rënduitu dela Octombrie 16, lët. 1784.
- 50 Doljiu, Zansiru Jianu, Şatr., 1784, Noembre 30, s'a rënduitu Chiriace Găianu.
- 50 Gorjiu, Răducanu Şatr. Crăsnaru ; în 1784, Decembre 20, s'a rënduitu Ianache Polcovnien.
- 50 Mehedinţi, Mihaiu Căpit. za lefegiu ; în 1784, Noembre 30 s'a rënduitu Nicolae Zătrënu, Biv. 3-lea Vist (1).

880

(1) *Boeri judecători ce s'aũ orënduitu pe la judeţe în 1783.*

Zansiru Jianulu Biv Vel Şătrariu sud. Dolj. 1783, Sept 25.

Ionu Oteteleşianu 2-lea Vist. la sud. Vâlcea

Răducanu Crăsnaru Şătrariu, la sud. Gorjiu

Stratic Cluceru za arie, sud. Mehedinţi

Constantinu Gănesculu, sud. Rômnicu.

1783, Octomvrie 9.

Varlamu Isvoranu la sud. Oltu. 1784, Augustu 6.

1784, Octom. 16, s'aũ orënduitu Preda Bujorenu în loculă Oteteleşianulu.

1784, Iulie 21, s'aũ orënduitu Mihaiu Ştincă Biv Vel căpitanu za lefegiu.

1784, Noembrie 30, s'aũ orënduitu judecători la Mehedinţi, Nicolae Zătrënu 3-lea Vist. în loculă lui Mihaiu Ştincă s'aũ orënduitu în loculă sêu Barbu Oteteleşianu Cluceru za arie totu la sud Romanaţi, 1784, Martie 24.

Pitacũ la Departamentulũ de şapte, cã în loculũ lui Mihaiu Bărbătescu s'a rënduitu Ioniş Brezeanu Clucerulu za Arie.

«Fiindũ-cã în loculũ lui Mihaiu Bărbătescu biv Ceanşulu de Aproşti, am rënduitu Domnia mea judecători la Departamentulũ de şapte pre credinciosulu boerulu Domnicu mele Ioniş Brezoianu biv Cluceru za Arie cu lëfa aceea ce a avut-o Bărbătescu, adecã pe lunã cãte talerũ40. ...»

Iũ Mihaiũ Constantinũ Suşulu Ved.

«Fiindũ-cã la Departamentulũ de şapte amũ orënduitu Domnia mea pe Ianulu Basma alũ 3-lea Logof. în loculũ lui Iene Biv 3-le Logof., poruncimũ Domnia mea dumnẽ-lui Vel Logof. de Tera-de-susũ, sã arẽti domnesculu nostru pitacũ dumnẽ-lorũ boerilorũ judecători dela acestũ departamentũ, ca sã fie înşeiinţati, cã amũ orënduitu Domnia mea pe mai susũ numitulũ Logofetũ ; aşijderea poruncimũ şi dumnẽ-lui Vel Vistierũ : de di întâin a lui Octobro sã-lũ aşedĩ la castihulu visteriei cu lëfa ce aũ avut-o şi cel-l altũ, adecã pe lunã cãte tal. treĩdecĩ Tolico p. gymd, 1785, Octobro 3.»

Numele acestorŭ judecători sunt apröpe töte numai românesce. Dêca dar justiția și ea, ca administrațiunea, n'a fericitŭ țera Muntenescă, nu este de a se imputa acêsta numai Domnului fanariotŭ !

Carte de boeri judecători dela Departamentulŭ criminalionŭ ot Craiova.

«...Zem. Vlah. Dat'amŭ Domnêscă nöstră carte boerului Domniei mele, Mihaii Știucă, Biv Cap. za Lelegii pe carele l-amŭ orânduitŭ Domnia mea judecătorii la Departamentulŭ criminalionŭ ot Craiova în loculŭ lui Iustinŭ Biv 3-lea Logofetŭ, ca de împreună cu cei-l-alți judecători ai Departamentului de acolo, să aibă a căuta judecățile pușcării cu totă dreptatea, și să nu lipsescă paza dela Departamentŭ, urmându în tocmăi ponturilorŭ și poruncilorŭ Domniei mele, ce sunt date asupra acestei judecătorii ; pentru care scriemŭ și dumi-tale cinstitŭ și credinciosŭ boerului Domniei mele, Iorgache Suțului, biv Vel Clucerŭ Caimacamu Craiovei, să fiî înștiințatŭ de acêsta, că am orânduitŭ pe numitulŭ boeriu judecătorŭ la Departamentulŭ cremenalionŭ, căruia să-l arêți töte ponturile povățuirilorŭ nöstre, în ce chipŭ arc a urma și a se purta la trêba judecătoriei, spre a nu se face cusurŭ, i saam rezech gvmcl., 1785, Noembre 8.»

Carte de Logofetie a treilea la Craiova.

«... Zem. Vlah. Boeriu Domniei mele Voiculŭ, pre carele l'amŭ făcutŭ Domnia mea 3-lea logf. la Craiova, să aibă a căuta trêba ce se cuvine cinului aceluî a Logofetiei, purtându grijă și silindu-se a sluji cu dreptate și cu credință la töte, după cum se va povățui de către dumnê-lui Caimacamulŭ Craiovei, i de către dumnê-lorŭ boerii de acolo, pe urmarea ponturilorŭ ce sunt date de către Domnia mea în scrisŭ la dumnê-lui Caimacamulŭ, și slujindŭ, bine păzindu datoria ce i-se cuvine la töte, va fi miluitŭ de către Domnia mea, iar ne urmându celorŭ cu cale și cu dreptate, și viindu-ne vre-o jalbă de nescare-va nedreptăți sêi jafurŭ și asuprele la judecăți, cercetându-se și găsindu-se în vină, nu numai va fi lipsitŭ, ci încă se va și pedepsi. i sam rezech Gvmcl. 1783, Noembre 29.»

Două Pilacuri de boeri rënduiți la Departamentulŭ de optŭ.

«Fiindŭ-că la Departamentulŭ de optŭ, amŭ orânduitŭ Domnia mea judecătorii pe dumnê-lui Biv Vel Medel. Iordache Neculesculŭ în loculŭ dumnê-lui Vel Sărd. Pantazi Seresli, poruncimŭ dumi-têle Vel Vist. să aședŭ la castilulŭ Visteriei, cu lêfă pe lună câte talerŭ 60, urmându-se din di întâii a lui Octobree ; așijderea poruncimŭ și dumnê-vöstră boerilorŭ judecători de la acestŭ Departamentŭ, să fiî înștiințatŭ că amŭ orânduitŭ Domnia mea pe mai susŭ numitulŭ boerulŭ Domniei mele judecătorii împreună cu dumnê-vöstre. 1785, Decembre 15.» (Cond. XII)

Iö Mihailŭ Constantinŭ Suțulu VV.

«Fiindŭ-că la departamentulŭ de criminalionŭ, amŭ orânduitŭ Domnia mea

Etă una din primele circulări ale lui M. Suțu :

Pitacū către Vel logf. Brâncovénu să dea de șcire boerilorū județului toți a se strînge la unū cēsū din ȕi să caute judecățile.

«Cînstitū și credinciosū boeriulū Domniei mele Manolache Brâncovénu Vel log. de Țera-de-susū, primindū Pitaculū Domniei mele, să aibī a da în scirea tuturorū boerilorū judecătoriei de pe la Depertamenturī, ca să aibā a se aduna de dimincēā la unū cēsū din ȕi fie-care la Departamentū, să caute pricinile și judecățile ce se rînduescū ale norodului, și să fie cu sirgualā și cu si linā pentru dreptate a nu se năpăstui cinevași, și așia să aibā a urma și pazi fieșce-care precum mai susū poruncimū, iar care nu va urma ca să se afle la vremea care rîndimū, să seie că va fi lipsitū de mila Domniei mele și se va și pedepsi. tol. cop. gvd. 1784, Aprilie.»

Din budgetulū justiției, datū în notā mai susū, vedemū esistența de judecātori stabili cu lēfā în fie-care județū. Amū arēlatū în urmă la-sele prin care a trecutū organisarea justiției din județe. După bud-getulū de care ne ocupāmū, justiția în județe are specialū impiegatū cu nume de judecātorū, iar nu de alī 2-lea ispravnicū.

decātorū pe dumnē-lui Biv Vel Pahar. Caragea, în loculū Medelnicerului Iordache Neculescu, poruncimū dumni-tale Vel Vist. să aședī la catastilulū Visteriei cu lēfā pe lunā câte tal. o sutā, urmāndu-se din ȕi întāiū a lui Octobre ; așijderea poruncimū d-vōstrā boerilorū judecātorī dela acestū Depertamentu să fiți înscuințați, că amū orēnduitū Domnia mea pe mai susū numitulū boerū Domniei mele judecātorū aicea împreună cu dumnē-trā. 1785, Decembre 15.»

Pentru Clucerū Anghelache ce s'aū orēnduitū judecātorū la

Depertamentulū de optū.

«Fiindū-cā în loculū Slugerului Dumitrache Melitupciu amū orēnduitū Domnia mea judecātorū la Depertamentulū de optū pe credinciosulū boeriulū Domniei mele Anghelache Biv Clucerū za aria, poruncimū dumitale Vel Logof. de Țera-de-susū, să arēși porunca Domniei mele dumnē-lorū boerilorū judecātorī dela acestū Depertamentū, ca să fie înscuințați de acēsta, și dumnē-ta Vel Vist. sa-lū aședī la catastilū să fie dela ȕi întāiū a viitōrei lunū Iū Aprilū. toli copisah» 1786, Martie 19.

Dămŭ în notă o serie de pitace de alte numiri a diverși judecătōri po la Departamenturī și județe (1).

Dămŭ în notele de josŭ cărți domnesci de rēnduire de judecătōri pe la departamentele din Bucuresci și Craiova, cum și de judecătōri specialī pe la județe. Aceste acte arētă cum, în modŭ cu totulŭ nemotivatŭ, se scoteau din magistratură și se chiămau în ea membri, după bunŭ placulŭ Domnitorului și cum budgetulŭ de lēfă a magistratilorŭ era regulatŭ de visterie, după găsirea cu căle a lui Vodă.

Sub acestŭ Domnŭ se realizēză unŭ progresŭ mare în faptulŭ înființării de judecătōrii osebite pe la județe. Ispravnicii remănu numai

(1) Etă schimbările urmate la Departamentulŭ de șēpte :

Departamentulŭ de șēpte.

Pe lună

Taleri 120 D lui Biv Vel Clucerŭ Costache lēt. 1784, Decembrie 1 s'a rēnduitŭ.

80 » Biv Vel Stolnicŭ Bălăcēnu.

80 » Biv Vel Stolnicŭ Alexandru Grecēnu.

60 » Biv Vel Slugerŭ Grigorie Asanŭ.

40 » Biv Vel Clucerŭ za Arie, Constantinŭ Cahlica.

40 » Biv Vel Clucerŭ za Arie, Ioniță Brezoianu; la lēt 1785 Aprilie 3 s'a rēnduitŭ Șătrarŭ Mateiŭ Cantacuzino în loculŭ seu

50 » Antonie Fotino

30 » Biv alŭ treilea logolētŭ Ennț.

500

Departamentŭ de patru

90 » Biv Vel Paharn. Cocorēscu la lēt. 1784. Decembrie 1 rēnduitu

90 » Biv Vel Pahar. Mavrodin.

«Dumnē-vōstră boerilorŭ judecătōri dela departamentulŭ de șēpte vē lacemŭ în șeire, că iată amŭ orēnduitŭ Domnia mea judecătōrii la acelŭ Departamentŭ pe credinciosulŭ Boeritulŭ Domniei mele Biv Vel Medel. Ioniță Crețulescu în loculŭ rēposatului Constandinŭ Bălăcēnulŭ Biv Vel Stol. cu lēfa după orēnduiala cinului boeriei sale, pe lună po tal. 60, ei dar să fiți înseiințai de acēsta, că de împreună cu D-vōstră are a căuta judecătīle ce urmēza la acestŭ Departamentŭ, pentru care serie și dumatole cinstitŭ și credinciosu boeritulŭ domniei mele Ianache Văcărescu Vel Vist., cu acēstă lēfa ce se arēta mai susŭ să-lŭ aședŭ în catastifulŭ Visteriei. tolico p. gvd. 1785, Maiu 19.»

executori sentințelor pronunțate de judecători, iar în executarea sentințelor nu se mai amestecă judecătorul. Resultă acesta din următorul pilacū de rînduire a acestor judecători pe la județe :

Carte de Boeri judecători la sud. Dolj. zem Vlascoie.

«...Credinciosul boerului Domniei mele Zamfiru Jianulū Biv Vel Șătr. pre care l'anū orînduitū Domnia mea judecători la sud. Dolj. să aibă a căuta tôte pricinile de judecăți a locuitorilor, cu bună cercetare, ca să le hotărască cu dreptate, și pentru fieș-care pricină ce va judeca să facă hotărîre în scris în mîna cui se va cădē, ferindu-se de hatîrū și voie veghiată, iar pe cei ce nu se vorū odihni de acolo, să le dea la mână sorocū în scris cu ȕiua orînduită spre a veni la Divanū, și pentru tôte pricinile ce va căuta să aibă a ȕine condicē deoschitū, întrū care să se trecă tôte cu bună orînduială, și așa judecătorul să caute judecățile și să facă hotărîrile în scris, iar împlinirea după hotărîre să o facă ispravnicū județului, la care împlinire să nu se amestece judecătorul; pentru care poruncimū și d-vōstră Ispravnicilorū a județului să-lū cunōsceți de judecătorū, și să-l dați mână de ajutorū cu omeni de slujbă pentru cei ce vorū fi a se aduce și a se scōte la judecată. Așijde-re poruncimū și Mazililorū, Breslașilorū și tuturor locuitorilor de obște, să fiți înscințați de acesta, și fieș-carele pentru pricinile ce vorū avea, să mērgă să se judece la orînduitul de Domnia mea boerū judecători, că pentru aceea amū orînduitū deoschitū de Ispravnic și judecători, să se caute mai cu lesnire și făr' de zăbavă în tōtă vremea pricinile judecăților ce veți avē ; *tolico pisah gvd. Sept. 25.*»

M. Suțu înființază și o nouă instanță judecătorească la Craiova în 21 Aprilie 1785 pentru a înlesni mai răpede darea dreptăței. — Dămū în dată cartea prin care se institue acestlū tribunalū de 4. Prin acēslă carte Domnitorulū dă instrucțiuni scū ponturi. Negreșitū că multe din aceste ponturi sunt repeșire din *ponturile* lui Alex. Ipsilante.

Judecătorii cei 4 numiți aū fostlū : Clucerulū Barbu Benescu, Pitarū Ioniță Socoteanu, Clucerulū Vladū Tetoianu și Clucerulū Radu Băbeanu.

Judecata însă a continuatū a se face și la Divanulū din Craiova. Domnitorulū prin circulări, ce dămū în notă, a atrasū atenȕiunea Divanului din Craiova asupra obligaȕiunilor lui, ca instanță judecătorească :

Carte pentru judecătoria nouă de 4 boeri ce s'au orânduitu la Craiova, afară din Divanul Craiovei cu ponturi și învețaturi în ce chipu sa urmeze boerii judecătorii.

«Pisali, gmd. cinstitū și credinciosū boeriulū Domniei mele dumi tale Cainia camule Craiovei, sănătate, facemū dumi-tale în scire, că voindū Domnia mea bună înlesnire și îndămănuarea locuitorilorū și a tuturorū supușilorū Domniei mele a și-o avē, atâtū întru tōte altele a petrece mulțămiiș, câtū și la pricinile de judecăți ce au între dinșii uniū cu alții a afla locū și vreme de priință ori, în ce ceasă și ori în ce vreme vorū avē trebuință de judecată lara de a nu se zăbovi și a nu-și perde vremea muncilorū, mai vĕrtosū cēi din partea locului de peste Oltū, care ca uniū ce sunt depărtați și cu multă greutate a călători până ajungū la Depertamenturile judecătorilorū de aci, voimu Domnia mea, ca osebitū de Divanulū Craiovei, să aibă și altū locū de judecată, acolo, mai înlesnitū; mai vĕrtosū cēi cu pricinī micī, să nu zăbovescā așteptându rīndū și vreme numai la Divanū pentru o prōstă mada; pentru accu dar am socotitū Domnia mea și am hotărītū a întoemi și o deosebită judecatorie de patru judecători acolo în Craiova, să caute pricinī de judecăți ale norodului, și iată am și orĕnduitū boeri anume, cu osebitele cărțile Domniei mele de judecatorie la mână fie-căruia, precum veī vedē; ci după ce voī primi dumnē-ta acēstā domnēscā a noastră carte, să strīngi pe cēi rĕnduiți, aici la Divanū și de față să puī dumnē-ta să se citēscā acēstā domnēscā a noastră carte cu ponturile și povĕțuirile ce scriemū mai josū pe largū, apoi să le orĭnducesci dumnē-ta unū locū de adunare, care să se numēscā *judecătoria de patru* dāndū și unū logofĕtū dintr'aī Divanului, pentru citania și scrisulū cărților de judecată, carele să ție condica pentru a scrie într'insa tōte pricinile ce se va căuta la acelu Depertamentū. Pentru care poruncimū Domnia mea, orĕnduiților judecători de la acēstā judecatorie nouă, să aveți a urma tōte acestea ce vĕ poruncimū mai josū, ca să le înĕlegeți cu bună luare aminte și să le păziți: toți judecătorii cāte patru, după datorie netăgăduită, să vĕ adunați de dimineță în loculū judecătoriei, și lōrte cu amĕnuntulū și cu luare aminte sa corectați pricinile ce se întēplă, urmāndū cu totulū la dreptate, la poruncile pravilelorū și la obiceiurile pāmîntului, după condica ce este alcătuită din pravili, fără de a nu face niscare-va tălmăcirī rele, căci ori-carele se va dovedi tălmăcindū rĕū, sēu stricāndū pravila, unulū ca acela este să se pedepsēscā fōrte greū; i judecătorii să se arēte cu dulcēță și cu blāndețe cătră cēi ce se judecă, și fără de pismă sēu fătārnice, ne-căutāndū la obrazulū cui-vași, nicī judecāndū cu pismă și vrăjmășie pe cinevași, nicī să injure pe cinevași din cēi ce se judecă, căci va fi pedepsitū și vrednicū de urgia Domniei mele;

sa asculte foarte cu luare aminte, fără de a nu se supăra de îndelungatele discuțiile celorlalte ce se judecă, și să nu cuteze a zăticni cuvântul celorlalte ce se judecă, ori cum vor fi, care disc ale lor să le scrie în deosebite practicale unde să se și iscălescă câți dintr'înși vor să scrie, ca să se vadă pururea înseși acele vorbe ce au fost discute la judecată, și să nu potă tăgădui nici-o dată ceea ce înseși au discute, și așa cu cercetare de obște și chibzuire și toți cu un gând, să hotărâți, fără de a nu se socoti cinevaș dintre judecători că este stăpân hotărârei, se mai mare de cât cel-altă asupra judecăților.

Când judecați să ședeți toți cu orânduială foarte bună, cu cuviință, fără de a nu face alte vorbe de alte pricină și glume, se risuri, se să vă prigonii la cercetările ce veți face, ci cu totul să vă lipsescă prigonirea și certa la vremea judecății; să se citescă cu luare aminte toate cărțile și seneturile acelor ce se judecă, până la cea mai mică, și să nu vă grăbiți la hotărâre, ci să iscodiți mai cu amănuntul pricina, cu minte curată și liniștită, fără de prigonire, cumpănindu-vă gândurile, și toți cu un gând, cu un sfat de obște să hotărâți ceea ce vi se va părea că este drept. — Să nu vă porniți nici odinioară la vre-o strîmbătate, se pentru pricteșug, se pentru rudenie, se pentru frică, și de veți fi și siliți de vre-un obraz să nu vă plecați, căci de veți pleca veți pedepsi foarte greu, ca unii ce v'ați temut mai mult de acel obraz decât de Dumnezeu, de Pravili și de Domnul; să vă păziți mâinile curate către D-ducă și către Pravilă, adică să fiți cu frica lui Dumnezeu, drept și să nu luați mituri, că ori-care veți dovedi luându mituri, veți pedepsi foarte greu. Judecătorii când vor face greșală la vre-o hotărâre și însuși ei mai în urmă vor cunoșce că este nedreptă, să aibă voie a-și lua cartea de hotărâre înapoi și să o îndrepteze, dar să nu o lase greșită și nedreptă. Fără de ravaș de jalbă cu poruncă din dosul a Caimacamului să nu se caute judecată, nici zapeii să nu aibă volnicie a trage pe cinevaș la judecată, fără de poruncă în scris; hotărârea ce se va face numai prin vorbă și nu se va scrie și să se iscălescă, este netrebnică și ca o nefăcută se socotesc, ci toate pricinile să aveți a le hotărâ în scris și de față, iar nu într'ascuns, și cartea de judecată să o citiți într-un audul celui osîndit, și de au rămas odihniți amîndouă părțile bine, iar de nu, cu carte de judecată dela aceea judecătorească să-și înfățișeze zapeiul înaintea d-lui Caimacamului, și dumnul Caimacam să se cerceteze însuși, de față fiind, cu judecătorii dela judecătoria ce au cercetat întâiu pricina, și dreptatea să o hotărască și să o păzească într-o totă. Judecătoria această să fie cinstită cu totă cuviincioasă orânduială, să vă lipsescă diloniile, interesurile, să fiți toți cu frica lui D-ducă, și să vă purtați fies-care cu omenie, să nu vă leneviți pururea a căuta trebă, ca să nu zăboviți pe omeni, pentru că Domnia mea pentru această numai, adică pentru lesnirea și îndreptarea locuitorilor părții locului, orînduim și această judecătorească acoala

osclită, ca cu adăugirea și înmulțirea judecătorilor împărțindu-se pricinile sau se lecnescă s'vârșirea lor și să curgă trēba făr' de zăbavă, a nu fi siliți locuitorii pentru cât de puțin lucrul de nevoie a veni atâta cale îndelungată pe aici, ci să aile mai aproape acolo locu de îndreptare și isbăvire, și la tōte cărțile de judecată ce veți face să arētați chiar acelui capu din Pravila ce veți metahcrisi. Așijderea poruncim și pentru cei ce se judecă, de ori-ce stare și de ori-ce trēptă voru fi, să stea în picioare când se judecă și fară de islicu, fōrte cu encernicie și supunere, grăindū cu smerenie, și rēspundēndū cu orēnduială bună la cele ce se voru întreba, fiindū-că, după cum amu dīsu, judecata este a lui Dumnezeu; și să nu cuteze cinevași a hulii pe judecători. scū a-lū necinsti și a-lū înjura, iar de va înjura pe judecătorii, va urma dumnē-lui Caimacamū pentru unulū ca acela după porunca ce are dată dela Domnia mea. Așijderea dīcemū, pentru cei ce au judecată, de va năzui la vre-unu obrazū ca să-lū ajute la pricinile ce va avē, și va mitui pe judecătorii cu daruri, unulū ca acela să-și piardă judecata negreșitū, și celū ce va primi, măcarū și boeriū de va fi, se va pedepsi. Tōte acestea poruncim să se pazescă de către judecători cum și de către cei ce se judecă, și celū ce va sluji bine, cu plăcerea Domniei mele, va dobāndi milă dela Domnia mea, și se va face vrednicū și de altă trēptă, ca unū cercatū la slujba acei judecătorii; iar în potrivă, celū ce la vre-una dintr'acestea va vinovăți, mai vērtosū la dare și la Rușcetū, care nici cum nu vomū putē suferi, nu numai lipsitū va fi, și un se va mai învrednici altă dată la chivernisclă, ci încă se va și pedepsi. Dreptū acea poruncim și dumi-tale Caimacamule alū Craiovei, după ce se va celi acēstă domnēscă nōstră carte în Divanū, în fața orēnduiților de Domnia mea boerii judecători, atātū pentru ca să fie sciutū și cunoscutū cei ce sunt judecători, la acēstă nouă judecatorie, câtū și pentru ca să se audă de toți ponturile ce dāmū Domnia mea, atātū pentru judecători câtū și pentru cei ce se judecă, apoi să puī să se trēcă în condica Divanului de acolo, cum și în condica judecătoriei, spre a o avē ca o povēțuire și învățatură totū-d'una, dāndū domnia-ta poruncă și zapeilorū și logofetilorū, ca să se aile cu pază, stāndū cu bună orēnduială și cī în Depertamentū la vremea judecăților nclipsitū, carī zapei făr' de hotărēre de judecată, în scrisū și făr' de porunca Domniei, să nu se cuteze a se face vre-unū cherechetū de sineși, că se vorū pedepsi fōre greū. 1785, Aprile 30 (1).»

(1) Ețā și alte ponturi date numai cu nouē zile mai înainte, pentru tōte tribunalele și provocate de purtarea insolentă a unui boeri Craioveni la fața cu judecătorii:

«Cinstiților și credincioși boerii Domniei mele, dumi-tale Caimacamū Craiovei, și dumnē-vōstră judecătorilorū al Divanului de acolo, sănătate; vē facemū

Êtă şi modelul de :

Carte de judecătorie dela judecătoria ce acum s'a orânduitu la Craiova, osebită de Divanul Craiovei, de 4 boeri.

«Dat'amă acastă domnăscă noastră carte credinciosu boerulu Domniei mele... pe carele l'amă făcutu Domnia mea judecătoru la judecătoria ce acum amă orânduitu la Craiova, osebitu de Divanul Craiovei, ca să aibă a căuta de împreună cu cei-l-alți boeri toate pricinile de judecăți ale norodului, ce li se

în seirc, că după rîvna și silința ce avemu Domnia mea a se păzi buna orînduială întru toate, și a-și avu Divanurile și Depertamenturile judecăților atîtu aceste de aici, cîtu și de acolo și din totă oblăduirea Domniei mele, cinstea și buna cuvința lor, și a curge din toate dreptatea și adevărul, nu amă lipsitu încă de cînd ne-au adus milostivul D-zeu cu Domnia aici în scaun, a da povățuirile cele cuviincioase, atîtu aici cîtu și acolo la Divanul Craiovei, amă scrisu carte cu atâtea ponturi și arătări pe largu pentru cei ce se judecă și pentru judecători, și amă poruncitu ca să aveți aceeași carte ca o povață înainte pururea, spre a gîndi de ceea ce vî poruncin cînd intrați în Divan, cînd stați la judecată, atîtu dumnă-văstră judecători, cum și ipotesiari, a sta cu sistolie, a grăi cu smerenie la Divan, ca într'unu locu de judecată ce este a lui Dumnezeu; însă auzim că acastă bună orînduială se păzesc foarte prostu acolea, căci ne-amă înștiințat în trecutele zile de obraznicia Otetelișanului, ce au arătat în Divan asupra judecătorilor, și foarte ne-amă turburat, pe care amă trimis de l'a rădicat cu urgie, și aducîndu-l i s'au făcutu căduta cercetare, ei fiindu-că nu putem suferi nici de cum în Divanurile și în Depertamenturile judecăților acatastasi și nedreptăți, iată de obște poruncim, cu acastă Domnăscă noastră carte: atîtu cei ce se judecă, măcaru de ori-ce treptă ar fi, să socotescă că judecata este a lui Dumnezeu, și că și Divanul acela de acolea este Divan al nostru domnescu, la care toți de obște se cade a intra cu cucernicie, a sta cu sistolie, a grăi cu smerenie cuvintele judecăței, a asculta la hotărîrea judecătorilor, fără de a nu se mânia, fără de a nu necinsti, nici a huli pe judecători, cum nici pe părișii lui cu care are judecată, să nu fie volnicu a-lu ocări în Divan și a-lu înjura, măcaru cît de prostu să fie; cît și judecători asemenea au datorie să stea la Divan cu orînduială bună, ca într'unu locu de judecată a lui Dumnezeu, cu smerenie, socotindu-se ca cum am fi înși-ne de față în fruntea lor, și să vie mai de dimineță la Divan toți cei orînduiți, iar nu unul să dică că nu pôte că are trebă, și altul trimițendu că «voi veni», care din pricina unora ca acestora potu să stea judecățile necăutate, și jăluitorii să piară zăbovind. Să citescă și să asculte toate cărțile și scrisorile ce voru avea, lipsindu-le glumele, șoptele și rîsul, gîndind și socotind numai ale judecăților, fără de a nu înfrunta nici ei pe cei ce să judecă, se u a le opri cuvintele ce au a dice, nici cu pismă să grăescă, se u cu fire posomorită, ci blîndu, cu dulceta și să le fie gîndul și cugetul cu totul totu la dreptate și adevăr, ferindu-se de ori-ce hatăr și interesu, ca să se facă vrednici și de altă cinste și mila Domniei mele; după cum toate acestea și altele pe largu aveți scrise de către Domnia

va orânduî în scrisu de către dumnîc-luî Caimacamulū şi să facă hotarîrile dreptăţei fieş-cărcia pricinî în scrisu, urmându întocmai după ponturile şi povăţuirile ce sunt date prin cartea de obşte ce amū făcutū Domnia nica pentru acastă judecătorie; pentru care scriemū şi dumnitale Caimacamule Craiovei, să sciî că amū orênduitū Domnia mea pe numitulū boerulū Domniei mele judecătorelū la acastă nouă judecătorie, şi să-î arêţî povăţuitoarea domnîesca năstră carte, ca după aceeaşi să fie următorelū la tôte. 1785, Aprilie 30 (1).»

Niscaî-va măsuri mai importante reorganizându justiţia, peşle dispoziţiunile luate prin codicele luî Ipsilante şi afară de cele de mai susū

mea, în cartea ce v'amū trimisū la 22 ale luî Septembrie lêtū 1783, care vê poruncimū să o cetiţi şi să luaţi înţelegere bine. Şi aşia dumnîc-văstră judecătorelurū, dreptatea întru tôte să o urmaţi, fără de lenevire şi cu luare aminte; iarū celi ce se judecă de ori-ce treptă arū fi, cinstea Divanulū şi a judecătorelurū să o păzescă, că pentru celi ce nu vorū urma dreptăţii şi poruncii, are dumnîlū Caimacamū poruncă dela Domnia năstră îndată să însciînceze Domniei mele, iar când Caimacamulū va trece cu vederca, şi nu va urma după porunca ce are, Domnia mea avemi mijlocū a afla şi prin alţi credincioşi ai năştri, care avemi rênduiţi în tôte laturea oblăduirei năstre, şi după cum aici la Divanū, aprôpe, aşia şi acolo, să sciî că este ochiulū nostru, cu lesnire a vedc: care cum se pôrtă, şi pe lângă celū vinovatū ne vomū mālui şi asupra Domniei tale; acesta vê poruncimū şi fiţi sănătoşi.» 1785, Aprilie 21. (Cond. XII, fila 246).

(1) *Numele boerilor ce sunt rênduiţi la judecătoria nouă din Craiova.*

Biv Vel Cluc. za Arie Benesculū Barbulū.

Biv Vel Pitarū Ioniţă Socoteanu.

Biv Vel Clucerū za Arie Vladū Tetoianu.

Biv Vel Clucerū Radu Băbeanu.

Êtă, nici două luni, apoi o nouă schimbare :

Carte de boerū judecătorelū la judecătoria noua dela Craiova.

Zem. Vlasco. Dat'amū acastă domnîesca năstră carte boeriulū Domniei mele Matciū Bibescu Biv Polcovnicū, pe care l'amū făcutū Domnia mea judecătorelū la judecătoria dela Craiova în loculū Clucerilū Radu Băbeanulū, ca să aibc a căuta, dimpreună cu cei-lalţi boeri tôte pricinile de judecări ale norodulū, ce li se va orânduî în scrisu de către dumnîlū Caimacamū, şi să facă hotarîrile dreptăţei fieş-cărcia pricinî, în scrisu urmându întocmai după ponturile şi povăţuirile ce sunt date prin carte de obşte ce amū făcutū Domnia mea pentru acastă judecătorie, pentru care scriemū şi dumnîlū cinstitū şi credinciosū boeriulū Domniei mele Iorgache biv Vel Clucerū Caimacamulū Craiovei, să sciî că amū orênduitū Domnia mea pe numitulū judecătorelū la acastă judecătorie, şi să-î arêţî povăţuitoarea Domnîesca năstră carte, ca după aceeaşi să fie următorelū la tôte, 1785, Iulie 23. (Cond. XII, fila 288.)

aduse, nu avem de înregistrat; totuși, în 16 Septembrie 1783, Domnitorulă adresază următoarea circulară:

Cărți legate la ispravnicii județelor, la Caimacamii, cu poveștiri de judecată pre cei ce vin cu jălbi a nu-i zăbăvi.

«D-văstră Ispravnicilor, d-văstră judecătorilor ot sud... sănătate, vă facem în scire, că aici la Divanulă Domniei mele vedem apururea locuitorii de pre afara cu jălbi, pe toate dălele, neconținut, pentru pricină de judecată mică și de puțin lucră, cară ar putea lua sfârșit și îndreptare de aci dela d-tre, fără de a-și trepăda și a cheltui pe aci; pentru care ne-am mirat, din ce pricină este acesta? în vreme ce Domnia mea avem ispravnicii, și judecători sunt pe afară într'adinsu rînduiri pentru judecată, și nu o socotim a fi acesta din alta, făr' de numai că fără de a nu vă aduce carte de poruncă domnească de la noi nu intrați în cercetare a-i judeca și de aceea nu vin la d-tre, s'eu că decă vin la d-tre fără de poruncă, ușa li-se deschide cu zăbăvă, vreme nu pot găsi la d-tre, păzesc cėsuri multe cu dăle la mijloc, și alte ca de la acestea, și așa de nevoie sunt siliți a lua atăta ostenclă și în picioarele lor de pe la județele cele mai depărtate de vin pe aci, ca să jălucesă nouă pentru cât de puțin lucră și să vă aducă porunca noastră; pentru care să știți, că la Domnia mea sunt foarte nesuferite acestea, și de vom dovedi că vre-unul din d-tre le obicnuiesc acestea; ad: se îngreuzează, se supără a primi pe săracii locuitorii înainte-le, foarte ne vom turbura asupra unuia ca acelaia, ci fleșcarile din d-tre luați pildă înși-ne pe noi, și vedeți că ușile Divanului le avem deschise, audulă nostru este gata să ascultăm jalba fiecărui, și ne trudim, ne ostenim, spre acesta, apoi când noi aceste le urmăm, socotiți-vă cu cât se cade dumnă-văstre a fi mai protimi și mai fără de preget decă noi a primi pe fleșcarile din locuitorii, nu numai celă ce vine cu poruncă de la noi, ci și pe cei ce au tras drept la Dumnă-văstră, fără de poruncă să nu-i depărtați, ci să le cunoșteți pricinile jălburilor cu bună luare aminte, și de arc dreptate să și-o afle. Din alte jălbi vedem, că pentru o pricină s'au dat două trei rînduri de porunci mai dinainte, și nici de acolo dela judecăt nu le-au făcut isbrănire, nici la Divan nu i-au trimis, nici au înscințat măcar curgerca pricinii aici la Divan, în ce chip iaste, ci numai ca să se arde că sunt următori poruncii, au făcut o începere de cercetare a pricinii, și apoi au lăsat trôba ne isbrăvită iarăș. rămîind a ambla jăluitorii cu jălbi iarăș pe aici pe la Divan, care și acesta să știți că nu o suferim nici de cum a o face în vremea noastră, ci odată după ce am poruncit la jalba unuia, vom porunca Noastră să se urmeze negreșit, și fleșcărui trôba să o isbrăniți în grabă, să nu zăboviți pe omen ca să pîrdă în

judecați, așteptându hotărîrea pînă a li se urî, și cheltuindu-se pînă se stingu, nici să așteptați la o pricină să vî poruncim de cîte douî și de cîte trei ori, căci cea de a doua și a treia poruncă dela noi va fi cu trîpîdî și cu urgie. De nedreptăți, hătăruri și de interesuri la pricina judecăților fîrte sa vî feriți, atîtu d-vîstră Ispravnicilorî cît și judecătorî; mînilă să vî fie curate, ci să nu cum-va pentru vre-o pizmă asupra celui ce se jălucse, scî pentru vre-unî darî, scî pentru hătîrîlî și silă vre-unî obrazî, ori vre-unî prietenî, să vî amăgiți a năpăstui pe celî ce are dreptate, căci nimicî alta nu ne turbură alte mîi multî, decăt, cînd audîinî de rușeturi; de nedreptăți, și cu tîtă urgia ne vomî porni asupra unuia ca acelaia care s'aî rușinatî și s'aî temutî mîi multî de vre-unî obrazî, decăt de frica lui Dumnezeu și de urgia Domniei nîstre, ori s'aî bucuratî mîi multî la unî pușinî interesî, decăt la o domnîscă milă și chivernisclă ce are a cîștiga dela noi celî ce ne va sluji cu credință, ci întu tîte să păziți hotărîrile pravilei și a condicoi, care este aleătuită din pravilî și din obiceiurile pămîntu lui, arclîndu-vî spre cei ce se judecă cu blîndețe, cu bunătate ascultîndu fîr' de lenevire și fîr' de oprire la tîte cele ce aî a dice și a arcta și o parte și alta, ca să faceți drepte hotărîrile, stîndî și însuși dumnî-vîstră cu bună cuviință, întu judecății, fîr' de a face alte vorbe, glume și risuri întu cînd judecați. Pentru ori-ce pricină mare scî mică, hotărîrile să aveți a le face întu scrisî, prin carte de judecată scî anafora către Domnia mea, trecîndu-le negreșitî întu condica județului, și acca carte de judecată scî analora, să o aveți a o ceti cu întelegere de față întu audulî amîndurora părților, și de s'aî odilnitî amîndoî să faceți și împlinirea dreptății, scriîndî și întu carte ca s'aî odilnitî, iar de nu aî rîmasî vre-o parte odilniți și va dice că are să facă apelație la Divanulî nostru, și fîr' de a nu-lî popri, numai chezeșî dîndu-și pe omî cînd este trebuință să întrebați ce sorocî cerî de a veni la Divanî? și să le rînduiți întu scrisî, și hotărîtă cînd amîndouî părțile voru putî veni și să dați la mîna celui ce aî dobînditî judecata cartea scî analora judecății, întu care să arctați și șiua sorocului; iar la mîna celui ce n'aî rîmasî odilnitî să aveți a da adeverință iscălită de d-vîstră de soroce ce și-aî pusî amîndoî. De altă parte să urmați să aveți a trimite și la logofetia Divanului Domniei mele pe tîtă luna condice de cîte judecăți ați cîutatî, cu hotărîrile și cu soroccele lorî, după cum vi s'aî poruncitî; și accstă orclînduală păzîndî, cînd din cei ce s'aî judecatî la d-vîstră și nu s'aî odilnitî vorî veni cu jalbă la Domnia mea, i se va cere adeverința sorocului de se va vedî, se va căuta și întu condice și vomî avî și Domnia nîstră lesnirc a da porunca ceea ce este cuviinciosă. Avera cui-vașî să nu vî cutezați a vinde pentru împlinirea de datorî, fîră de porunca întu scrisî dela Domnia mea, cum nici deciuclî fîră de a face împlinire de la nimenea să nu să iac; așijderea

niei pe zapciîi ce se trimită mumbaşiri de biră pentru împlinire pe afara, cari scriu prin maraşetulu dumné-vóstră să nu îngăduiţi a face herecheturi împotriva cuprinderii poruncilor ce au la mână; şi toate alte câte sunt ale buneî orânduclî să le păziţi, ferindu-vă a nu face mişcări împotriva voinţei Domniei mele, cari prin ponturi au fost date şi mai înainte la Ispravnicii la judecătoria, dar din acastasia ce au fost le-aţi părăsită, le-aţi uitat, ci aducându-vi-le aminte, vă poruncimă străşnică să le păziţi şi să le urmaţi întocmai după cum pe larg vă povăţuimă, tolico ... 1783, Septembrie 16.»

Deja în 26 Augustă 1783, M. Suţu adresase o altă circulară către judecătoria Departamentului de 7, în cuprinderea următoare :

Pitucă către boerii judecătoria de la Departamentul de 7, în ce chipă sa urmeze a judeca norodulă.

«D-vóstră bocriloră judecătoria de la Departamentul de şapte, fiindă-că trăba judecăţilor norodulă este cea mai cuviinciosă pricină care voimă Domnia mea nu numai a se căută pururca neconţenit, ci şi cu dreptate a se urmă la toţi, de aceea iată vă poruncimă, ca după cum până acum, aşia şi de astădă înainte, adunându-vă pe toate zilele la loculă celă orânduită, să aveţi a căută toate pricinile de judecăţi ale norodulă, câte vi se voră orîndui cu Domnescile noastre porunci în scrisă, la care trăba să aveţi a fi cu mare luare aminte, şi cu a.... tare cu minte curată, fără de lenevire şi fără de su.... la celă ce au a dice, şi a arăta celă ce se judeca oră p.... oră în scrisă sineturi ce voră ave toate pe rîndă citindu-le.... pe deplină cercetare cu amănuntulă la fieş-care.... păzindă datoria cea-ce se cade judecătoriloră a.... toţi, cu cuviinciosă rînduială şi cu cinste în judecătorie, fără de a face alte vorbe purtându-vă ca când am fi înşi-ne de faţă a vă prîgoni la cercetările şi toţi Pre celă ce se judecă, cu dulcătă şi cu blăndeţe să vă arătaţi, iar peste toate acestea dicemă: fôrte să vă feriţi de strîmbătăţi, care este nesuferită la firea noastră, să nu năpăstuiţi pe vre-unulă, oră pentru vre-ună interesă, oră căutândă la vre-ună obrază ; aşijderea dicemă, ca să nu zăbovescă celă ce au pricină de judecăţi, mai virtosă celă de afară locuitori ţerani şi alţi, ca unii ce sunt veniţi într'adinsă în Bucuresci şi şodă cu cheltuclă, se cade ale aceloră pricină mai întâi a le căută, şi fără de întărdiere a le şi sêvârşi, şi pentru oră-ce judecată de pricină mare scă mică să aveţi hotărîrile a le face în scrisă prin anaforale şi prin cărţi de judecată, şi aşia urmândă şi purtându-vă după scopulă Domniei mele, care este acesta, adică dreptatea să se păzescă întru toate fără de hatîră şi cu ferire de interesă, celă ce va sluji bine nu va fi lipsită de mila Domniei mele, iar împotriva celă ce nu va urma acestea bine să scie că

nu numai lipsit¹ va fi și nu se va mai învrednici a intra în mila Domniei mele, ci încă pe unul¹ ca acela ce-l¹ vom¹ dovedi, că pentru interes¹ a acoperit¹ dreptatea, s¹eu a căutat¹ la vre-un¹ obraz¹ și nu s'a temut¹ de urgia Domniei mele, îl¹ vom¹ și pedepsi spre pildă și altora ; ac¹esta este hotărârea și voia Domniei mele, care voim¹ negreșit¹ să se păzescă, și fieșce-cine pentru binle s¹eu să se ferescă. 1783, August¹ 26.» (Cond. XII fila 2).

Mult¹ mai pe larg¹ sunt instrucțiunile date în 22 Septembrie 1783 către judecătorii Divanului Craiovei :

*Carte către boerii judecători dela Divanul Craiovei cu ponturi
cum să urmeze a judeca.*

«Cinstiți și credincioși boerilor¹ Domniei mele, d-v¹ostră Hagi Stan¹ Jiane biv Vel Pahar. i Barbule Stirbei¹ biv Vel Pahar., Ion¹ Glogovene biv Vel Stolnic¹, Ioniță Brăiloiule biv Vel Slug. și Stelane Crăsnariule biv Vel Slug. sănătate, v¹ facem¹ în scire, că iat¹ pe dumn¹-v¹ostră am¹ ales¹ și v'am¹ r¹nduit¹ Domnia mea judecător¹ aici la Divanul Craiovei, pentru care măcar¹ că cu venirea aici a d-lui Caimacamului lângă înscințarea de Căimăcămia dumn¹-lui am¹ fost¹ poruncit¹ către boerii ce s'a¹ aflat¹, și pentru a judecăților cum să se urmeze pe larg¹, dar acum de vreme ce ați rămas¹ dumn¹-v¹ostră a fi judecător¹, de aici înainte, nu lipsim¹ a v¹ da cuviincioase ponturi de înv¹ățatură, care să aveți a le urma negreșit¹ cum poruncim¹ mai jos¹, atât dumn¹-v¹ostră cât și cei ce se vor¹ judeca la d-v¹ostră, a se ar¹ta cu căduta smerenie, fiind¹-că judecata este a lui Dumnezeu. Toți judecătorii după datorie netăg¹-duită, să v¹ adunați de dimineță la Divan¹ (1) unde este starea Căimăcămiei, și forțe cu am¹eruntul¹ și luare aminte să cercetați pricinile ce se întâmplă, urmând¹ cu totul la dreptate, la poruncile pravilelor¹ și la obiceiurile pămîntesci, după condica ac¹esta alcătuită din pravili, fără de a nu face nescare-va tălmăcir¹ rele, unul ca acela este să se pedepsescă forțe gre¹, i judecătorii să se ar¹te cu dulc¹ță și cu blândețe către cei ce se judecă și fără de pizmă s¹eu lățarnicie, necăutând¹ la obrazul¹ cuivași, nici judecând¹ cu pizmă și vrăj¹mășie pe cinevași, nici să înjure pe cinevași din cei ce se judecă, că va fi pedepsit¹ și vrednic¹ de urgia Domniei mele ; să asculte forțe cu luare aminte fără de a nu se sup¹era de îndelungatele d¹ise ale celor¹ ce se judecă, și să nu cutezați a zătieni cuvîntul¹ celui ce se judecă, or¹ cum vor¹ fi, care d¹ise

(1) Am¹ văd¹ut¹ că ora de adunare varia după anotimp¹. Ba uneori, c¹nd se apropie vacanța de Pasci, or¹ de Crăciun¹, s¹eu de v¹eră, Domnitorul¹ impunea ore și mai matinale ca să nu răm¹ănă pricin¹ necăutate pentru vacanți. Veți Cond. IX, fila 95 verso. Pitacii din 10 Martie, 1783, unde Domnul¹ ordonă adunarea la ora 3 din d¹i (ora turc¹escă).

ale lor să le scrieți în deosebitu practicale, unde să se și iscălescă, câți dintr'înși voru sci să serie, ca să se vadă pururea înseși acele vorbe ce au dîsî la judecată, și să nu pôtă tăgădui nici o dată cele ce înșiși au dîsî, și așa cu cercetare de obște și chibzuire și toți cu unu gîndu să hotărîți, fără de a nu se socoti cinevași dintre judecătorî, că este stăpînu hotărîrii, seû mai mare decăt cei-lalți asupra judecăților. Când judecați să ședeți toți cu orînduială forte bună, cu cuvință, fără de a nu face alte vorbe, de alte pricinî și glume scû rîsurî, seû să vî prigonîți la cercetările ce veți face, și cu totul să vî lipsescă prigonirea și cîrta la vremea ce judecați; să se citescă cu luare aminte tôte cărțile și sineturile acclorî ce se judecă până la cea mai mică, și să nu vî grăbiți la hotărîre, ci să iscodiți mai cu amăruntulî pricina, cu mintea curată și liniștită, fără de prigonire, cumpînindu-vî gîndurile și toți cu unu gîndu cu unu sfatî de obște să hotărîți ceca-ce vi s'a părî că este dreptî; să nu vî pornîți nici odinioră la vre-o strîmbătate, scû pentru prietșugî, scû pentru danic, scû pentru frică, și de veți fi și siliți de vre-unu obrazî, să nu vî plecați, căci de vî veți pleca, vî veți pedepsi forte greî, ca unî ce v'ați temutî mai multî de acclî obrazî decăt de D-đeî, de Pravilî și de Domnulî. Să vî păziți mînile curate către D-đeî și către Pravilî, adecă să fiți cu frica lui D-đeî, dreptî și să nu luați miturî, că orî-care vî veți dovedi luândî miturî vî veți pedepsi forte greî; și judecătorî când voru face greșală la vre-o hotărîre și însuși ei mai în urmă voru cunôsce, că este nedrêptă, să aibă voie a-și lua cartea de hotărîre înapoi și să o îndrepteze, dar să nu o lase greșită și nedrêptă. Făr' de răvașî de jalbă cu poruncă din dosî, să nu se caute judecata fără de poruncă în scrisî; hotărîrea ce se va face numai prin vorbă și nu se va scrie și să se iscălescă, este netrebnică și ca nefăcută se socotesc, ci tôte pricinile să aveți a-le hotărî în scrisî și de față, iar nu într'ascunsî, și cartea de judecată să o citiți întru auđulî cclui osînditî, și de au rîmasî odilniți amîndouă părțile, bine, iar de nu, să le punctî đî de sorocî în față și în sciința amîndorora, când voru putî amîndouă părțile să se afle aici, și așa să dați la mîna cclui ce au rîmasî neodilhnitî negreșitî adeverință de soroculî ce s'au pusî; după care sorocî când vre-unulî din amîndouă părțile nu voru urma a veni, se va aduce cu trêpîdî și va plăti tîtă cheltuiala. Și așa dreptatea să o și păziți întru tôte; Divanulî să fie cîstitî cu tîtă cuvințioasă orînduială; să vî lipsescă diloniile, interesurile; să fiți toți cu frica lui D-đeî, și vî purtați fieș-care cu omenie; să nu vî leneviți pururea a căuta trêbă, ca să nu zăhoviți pe ômenî, pentru că Domnia mea pentru acêsta numai, adecă pentru lesnire și îndreptarea locuitorilor părții locului, orînduimî și atîția judecătorî la Divanî acolca de împreună cu Caimacamulî, ca să nu fie siliți locuitorî pentru cît de pușinî lucru de nevoie a veni atîta cale îndelungată până aici, ci să afle mai aprîpe acolo locî de îndreptare și izbăvire. Și la tôte analo

rarele, s'eu c'ar'fi de judecată, ce ve'fi face, să ar'eta'fi și chiar acelū capū din Pravilă ce ve'fi metahirisi. Așijderea poruncimū și pentru cei ce se judecă, de or'ce stare și de or'ce tr'ep'tă vorū fi, să stea în picio're când se judecă și fără de ișlică, f'orte cu cucernicie și supunere, gr'ăindū cu smerenie, și r'espund'c'ndū cu or'c'nduială bună la cele ce se vorū înt'reba, fiindū-că după cum amū d'isū, judecata este a lui D-deū; și să nu c'uteze cinevașū a lui pe judec'ătorii, c'ă însciin'țindu-ne Domnia mea, se va pedepsi cu bătaie; însă de va fi urmatū și judec'ătorii poruncilorū și nu-lū va fi înjuratū mai înainte. Așijderea d'icemū pentru celū ce are judecată, de va n'azui la vre-unū obrazū ca să-lū ajute la pricina ce va av'e și va mitui pe judec'ătorū cu daruri, unulū ca acela să-și piar'că judecata negreșitū, și celū ce va primi măcarū și boeriū de va fi, se va pedepsi. T'ote aceste poruncimū să se p'ăzescă de c'ătre judec'ătorī, cum și de c'ătre cei ce se judecă, și celū ce va sluji bine, cu plăcerea Domniei mele, va dob'ândi milă dela Domnia mea și se va face vrednicū și de altă tr'ep'tă, ca unū cercatū la slujba aceluī Divanū, iar împotrivă, celū ce la vre-una dintre acestea va vinov'ă'fi, mai v'ertosū la dare și la rușet'ci, care nicī de cum nu le vomū put'e suferi, nu numai lipsitū va fi și nu se va mai învrednici altă dată la chivernis'elă, ci încă se va și pedepsi. Dreptū acca poruncimū și dumi-tale cinstitū și credinciosū boerulū Domniei mele Manolache Romanitis biv Vel Paharnicū, Caimacamulū Craiovei, ca ac'esta Domn'escă n'ost'ră carte să o cinsti'fi în Divanū în fața or'c'ndu'ților de Domnia mea boeri judec'ătorī, at'âtū ca să fie sci'ți și cunoscu'ți cei ce sunt judec'ătorī, c'ât și pentru ca să se an'că ponturile ce d'ămū Domnia mea at'âtū pentru judec'ătorī, c'ât și pentru cei ce se judecă; care carte să pu' să se tr'ecă în condica Divanului de acolo spre a o av'e ca o pov'c'țuire și înv'c'țatură tot-d'a-una, d'ăndū domnia-la poruncă și zapeilorū. logofe'țilorū, ca să se afle cu pază, st'ândū cu bună or'c'nduială și ei în Divanū la vremea judec'ățilorū nelipsi'fi, carī zapei' fară hot'ăr're de judecată în scrisū și fără de porunca dumi-tale să nu se c'uteze a face vre-unū heremetū de sinc'și, c'ă se vorū pedepsi f'orte greū. *Tolico pisah gmd. 1783, Sept. 22.*»

Etă și instruc'țiunile date judec'ătorilorū dela «*Cremenalionū*» :

Carte c'ătre boeri judec'ătorī de la Departamentulū de cremenalionu de la Craiova, cum să urmeze a judeca.

«....Zem. Vlascōi. Credincioșī boeri Domniei mele, Barbule Benescule biv Vel Clucerū de arie, i Barbule Priscene biv vel Clucerū de arie, și Matei Sălciene biv Vel Vist. s'ăn'c'tate, v'e facemū în seire, c'ă iată Domnia mea v'annu alesū pe dumn'c' v'ost'ră și v'e or'c'ndu'iniū judec'ătorī la Departamentulū cremenalionū de acolo din Craiova, pentru care să sci'fi ca pricinile de vinov'ă'fi este

trăba care trebuie să se caute mai cu multă perierghie și mai cu multă cercetare decât toate judecățile de alte pricini, și judecătorul trebuie să fie cu minte și cu multă silință, orî a dovedi bine vina celui vinovat, orî a descoperi dreptatea și nevinovăția lui; dreptu aceea să nu vî socotiți că doră pentru chivernisela vî orînduim la slujba acestui Departament, ci pentru trébă și pentru slujbă, pentru care nu lipsim a vî da cuviincioasele povățuiri, carî vî poruncim să le urmați negreșit. Mai întăiu să aveți a vî aduna pe toate ȋilele, afară din Duminecă, la locul cel rînduit alî Depertamentului, ca neîncetat și fără de soroc să căutați pricinile pușcăriei la care fôrte cu bună perierghie să fiți. Cercetarea fiesce-cărui vinovat să o faceți în scris, viața lui pe larg după orînduiala esamenelor, patria lui, părinții, nîmul, și mai vîrtosî legea lui să cercetați mai cu amîncuntul, locuirea și tôte urmările și faptele lui, cu locul anume? unde? ce aî sîvîșit și în ce vreme? tovărășii lui? gazdele lui? cum și de tôte averile lor. Când cercetați pentru vre-o vină pe cine-va a căreia vinî pedîpsa ei este mîrtea, de va mărturisi însuși de odată fără de cercetare și fără de pedîpsă la cele ce se vorî întrea, să nu lo dați numai decăt credîmint, și cu acea să sîrșiți, fiind-că pôte, scî de frica pedepselor, scî de urîciunea vieței, vorî să mărturisescă și cele ce n'aî făcut; ci să ispițiți, să cercetați, spre a află adevîrul pricinei și prin alte semne din afară. Hotărîrile pricinuirilor să aveți a le face drepte, întocmai după pravilele cele împîrîtescî, arîtînd în anaforoa ce veți face către Domnia mea, anume, capitele din pravilă, chiar cuvintele acelea; să nu aveți voie nici a îpuțina, scî a adăoga pedepsele ce le orînduescî pravilele la fie-care vină, ci în anaforoa ce veți face, să aveți, cum ȋicem mai sus, a hotărî însuși acea pedîpsă, care orînduescî Pravilele, și Domnia mea cercetînd acea hotărîre și aflîndu-o întocmai după Pravilă, orî vomî întări-o asemenea după cum s'aî scris, orî vomî adăoga-o, scî vomî îpuțina-o. Să nu vî prîgoniți la cercetare și la hotărîre, ci cu unî gînd și cu o chibzuire de împreună să hotărîți, fără de a nu se socoti vre-unul că este stăpîn hotărîrii, scî mai mare decăt cei-lalți asupra judecăȋilor; să vî feriți fôrte a nu vî amăgi la vre-unî câștig, și să vî cutezați a sloboȋi pe vre-unî hoț fiind vinovat, scî măcar a-lî diafendipsi și a-lî micșora vina lui, cu nădejde de a scăpa pentru hatărî, fiind omul cuivaș, că negreșit vî vomî pedepsi pentru o faptă ca acîsta fôrte rău. Armașul să nu fie volnic a trimite să aducă la judecata pușcăriei pe nici un om din orîce trîptă ar fi, pre jalba cuivaș, fără de porunca Caimacamului, nici să înelidă, nici să bată, scî să căsnescă pe cinevaș, cu cît de puțîn, fără de poruncă și hotărîrea judecăȋii, nici să se cuteze a sloboȋi pe cinevaș fără de hotărîre în scris a judecăȋei, pentru vre-o dare de glîbă și de rușet, că de se va cuteza îli vomî pedepsi fôrte rău. Când judecați, să aveți a șed cu orînduială fôrte bună în Depertament, lără de a nu face alte vorbe, glume și rîsurî, ci

numai la ale judecăți să vă fie gândul și socotela; așijderea și cei ce s'arū întempla a se rânduî ca să iasă la acestū Depertamentū, afară din vinovați, pentru vre-o pricină de țiganî, să fie datorî a sta în piciore și făr' de ișlicū, fôrte cu cucernicie și supunere, grăindū cu smerenie și răspunțendū cu orânduială bună la cele ce se vorū întreba, fiindū-că judecata este a lui Dumnezeu; nici să se cuteze vre-unulū a huli și a ocări și a înjura pe judecătorî, că unulū ca acela se va certa cu bătae de către Domnia mea, însă de va fi urmatū și judecătorulū poruncilorū, și nu-lū va fi înjuratū mai nainte, fiindū-că nici judecătorulū nu are voie, nici să înjure, nici să ocărască pe celū ce-lū judecă, nici să-i poprască cuvîntulū și răspunsurile ce are a ȑice la judecată. Tôte acestea să se păzescă și să se urmeze spre a se căuta neîncetatū trēba pușcării cu orânduiala ce poruncimū, fără de a nu se face cât de puținū cusurū, trimițendū Domniei mele prin dumné-lui Caimacamū ecsamenulū cu anafora a fic-căruia vinovatū, după obiceiū, ca să le vedemū și să le hotărîmū, și celū ce se va purta cu slujbă dréptă va fi în mila Domniei mele ne lipsitū, și sē vorū face vrednici și de altă-tréptă, ca nesce cercați printr'acestū Depertamentū, iar cei carî în potrivă vor urma, nu numai vor fi lipsiți și nu se vor mai învrednici, ci încă îi vomū pedepsi. Dreptū acea scriemū și dumi-tale cinstitū și credinciosū boeriulū Domniei mele Manolache Romanitis, Caimacamulū Craiovei, să citească cartea acēsta la Divanū, atâtū pentru ca să se scie cei ce amū rēnduitū Domnia mea judecătorî la cremenalionū, cât ca să și audă povēturile ce le dāmū Domnia mea, orēnduindū dumné-ta pre alū 2-lea armașū și cu zapei, i logofētū spre a păzi și ei la Depertamentū ne lipsitū, stāndū la vremea judecăților cu orânduiala ce se cade; însă pe cei hotărîți la mórte să nu-i opriți aicea la închisóre, și numai ecsamenele lorū să le trimeteți, ci vomū ca și pe însuși vinovatulū acela de împreună cu ecsamenulū lui să-lū trimiți aici, ca și Domnia mea să cercetāmū, și hotărîndu-lū de mórte, — îlū vomū trimite iarăși aicea de se va omorî, iar numai după cele arētate în scrisū nu vomū hotărî la mórte pe nimenea, *tolico pisah. gvmđ. 1783, Septembre 22.*»

Instituțiunea condicarilorū de județe este menținută de M. Suțu care reînoesce instrucțiunile relative (1). Elū menține asemenea trecerea în

(1) *Cărți către Ispravnicî pentru condicari de a găsi din boernașii județului cu condeiū bunū să-i trimetă aci la dumné-lui Vel Logofētū.*

Dumné-vóstră Ispravnicilorū sănătate vă facemū în scire, pentru logofetii ce sunt rēnduiți cu trēba la județū de a ținē condică, la acēstă hotărîre ce s'aū fostū făcutū de a se păzi la fie-care județū condica, socotind'o Domnia mea a găsitū a fi cu adevēratū multū trebuinciosă și pricinuitóre de vr'unū folosū, atâtū la cei ce aū pricinî de judecăți, pentru orî-ce, cât și la Divanulū Domniei mele o lesnire, la căutatulū jălbilorū celorū de afară când arū fi ipo-

condica Mitropoliei (respectiv a Episcopiiilor) a foilor de zestre și testamenturilor.

Deja în Sept. 1783 Domnitorulă adresase următoarele:

Carți la Ispravnici de a trimite condice pe tôte lunele.

«Dumné-vôstră Ispravniciloră ot. sud . . . sănătate, fiindă-că vremă Domnia mea să scimă câte și ce felă de judecări ale norodului se cată aici la județă peste tôte vremea, iată vă poruncimă să aveți a trimite la logofetia Divanului Domniei mele cu însciințare cătră noi pe tôte luna condica de ori-ce pricină de judecări s'au căutată întru acca lună, și ce hotărîre s'a făcută, cari aceste condici sunt trebuincioase a se afla în logofetia Divanului, atâtă pentru căci vremă Domnia mea să scimă, după cum vă arătămă, judecățile căutate, cât și pentru jălbile de pricină ce s'au căutată dela Ispravnică, și neodiluinădu-se vre-o parte aă venită de aă jăluită, ci dar așa să urmați. 1783, Septembrie 5.»

climenă vrednică cei rînduiți la condică, și când ară căuta trêba acêsta cum se cade, fără de cusură, după urmarea porunciloră și povățuiriloră ce li-se va da, iar nu cum aă fostă până acum, numai cu nume de condicari, fără de a face slujba și trêba aceea pentru care sunt rînduiți, întâi ca să scrie în condică tôte pricinile de judecări ale norodului ce se caută de ispravnică i de judecătoră spre a se afla trecută în tôte vremea cu tôte orânduiala loră, cu hotărîrea și împlinirea ce s'au făcută, după care dându-se la mână celui ce aă câștigată judecata, cartea seă anaforaoa, să dea și la mână celui ce nu aă rămasă odihnită, adeverință prin care să arête anune soroculă ce s'au pusă acelora, ca să vie la Divană și a-și face apelația loră, iar celora ce aă rămasă odihniți și mulțamiți de hotărîrile de acolo, să li-se iae adeverință iscălită cu martori, că s'au mulțamită să trimetă și aci la logofetia Divanului Domniei mele, prin d-vôstră Ispravniciloră, aceea condică, pe tôte lunile, de câte pricină și judecări s'au căutată, ca când va veni aci vre-unulă de la țeră cu jalbă să aibă adeverință dreptă dovadă cum că aă fostă la Ispravnică; pentru că între jălbile ce daă Domniei mele locuitoră de țeră, vedemă că cei mai mulți și cu pricină mică n'au cercată măcar a merge la Ispravnică, seă la judecătorulă județului, să-i judece și când n'ar fi rămasă odihnită de acolo, atunci să vie pe aci, ci aă plecată dreptă la Divană să jălucescă, cu cheltuělă și cu trêpădă, pe la Bucuresci, care acêsta ne aduce la multă mirare, pentru ce o facă și din ce curge? în vreme ce Domnia mea avemă Ispravnică și judecătoră prin județe, ci că ori d-vôstră Ispravniciloră i judecătoriloră nu-i primiți a-i judeca fără a nu aduce poruncă de la noi, — care acêsta de vomă aădi că ați făcută la vre-unulă și nu l'ați primită, să știți că cu mare turburare ne vomă porni asupra unuia ca aceluia, — ori că pentru alte trebuințe ale loră viindă în Bucuresci, aruncă și Divanului câte o jalbă două, și cu strigare ccră apelația loră aici silindu-se a înșela Divanulă cu cuvîntă că aă fostă la Ispravnică și n'au allată dreptate, seă pentru ca să apuce și câte ună sinetă de poruncă domnăscă la mână, ci pentru ună ca acêștia ca să le lip-

Cu referință la modul de convocare a Divanului mare, din București și a orelor de ședințe, din anexe se pot vedea reînnoitele măsuri luate de M. Suțu.

Departamentul criminalion și în genere justiția criminală a primit și el de la M. Suțu diverse povățuiri.

Arestul preventiv pentru instrucțiunea proceselor criminale este hotărât la 3—4 zile :

sescă o stingere și cheltuella ce o faci, și nu se cunosc de sineși cercând Divanul, până a nu merge la Ispravnicii județului i judecători, eată de acum înainte avem a face hotărîre: până nu vor arăta adevărul Logofetului de județ, că au fost la Ispravnic și s'au judecat acolo, și au rămas a veni la Divan, ca să-și facă apelația lor, cel ce nu va fi odihnit cererii lor să nu fie primit, iar avîndu la mînă adevărul se va căuta și pricina în condicele ce se trimite pe luni dela județe, și se va vedea că n'au urmat cea-laltă parte a se afla la soroc, așa se va face atunci cu cuvînt drept volnicie asupra aceluia de a-l ridica și a-l aduce cu mumbașir și cu trîpîd; al doilea, fiindcă am vădut necurmat gâlcevuri și pricină pentru zălogiri s'au vîndări de venituri, de moșii și de orî-ce lucru, și pentru alte aședămînturi, că s'au făcut printr'ascuns, i cu altă economie, și s'au vîndut la omeni străini, cari sunt opriți a cum pîra, ca să lipsescă și acestea, să aibă a se trece în condica județului tôte vîndările de venit de moșie și de orî-ce, s'au zălogire, s'au aședămînt, de va fi cu orînduială făcut, și să se adevereze de logofet, că este trecut în condică, ca să-l credă la orî-ce judecată de adevăratu acel zăpis. Iar fără a se trece în condică, să nu aibă statornicie nici un fel de aședămînt. Pentru unele ca acestea, și pentru alte trebuinciose povățuiri, ce se va cade a da asupra logofetului de a le păzi, cari să vor arăta anume, prin cărțile ce li se va da la mînă, dicem că cei ce se vor rîndi la trîba acêta trebuie să fie omeni cu condei bun, din Boerinașii județului. Și iată Domnia mea, pentru binele și folosul locuitorilor și lesnirea Divanului, care pentru a se pricinui dintr'acêta pohtim a da din visteria noastră lîfă la acel logofet cîte tal. 20 pe lună, osebit de mila scutelnicilor, ce au acei logofeti, ca să se mulțămescă spre a căuta trîba la care s'au orînduit, cum se cade și a se feri de nescari jafuri. Deci fiindcă acêta vom Domnia mea să o punem în faptă, vă poruncim să aveți a cerceta între Boerinașii județului, ca să găsiți ipochimen ca acesta pre care să-l aveți a-l trimete aici la dumné-lui cinstit și credincios Boeriu Domniei mele Vel logof. cu înștiințarea d-vóstră către Domnia mea, cât și către dumné-lui în scris, și dumné-lui cercetându-l și cunoscându-l vrednic, ni-l va arăta și prin dumné-lui se va aședa la trîba acêta, ca nume: logofet al județului, cu lîfa ce arătăm mai sus, dîndu la mînile lui carte domnescă de logofetie; însă căutați să nu socotiți, că de acêta o facem Domnia noastră, numai pentru milă și chivernisela și arătați orî-ce fel de om, ca să-l băgați la chiverniselă, căci acêta este trîba, la care vom să fie negreșit om cum se cade, și cu slujba lui să chivernisescă, acêta și fiți sănătoși. 1784, Ianuarie 15.»

5. *Cărți la cinci județe ot preste Ollă ca Ispravnicii pe hoji să nu-i fie la închisore mai multă de 3—4 zile, ci să-i trimiță la Caimacamă.*

«Dumné-vóstră Ispravniciloră ot. sud — sănătate într'atâtea rînduri s'au dată poruncile Domniei mele, că pe hoji să nu-i țineți pe la închisorile d-vóstră, ci făcendu-le examenă să-i trimiteți la Divanulă Craiovei, unde acolo să se facă hotărîrea, orî a osîndiriloră, seú a slobodenici, și iarăși ne adevărimă că țineți pe hoji la închisorile d-vóstră cu zile îndelungate; pentru care iată de isnovă vă poruncimă, să căutați să fiți următori și mai multă decât trei seú patru zile, să nu aveți a ține hoji pe la grosurile d-vóstră, ci făcendu examenulă loră într'aceste zile să-i trimiteți negreșit la Divanulă Craiovei cu pază, pentru că avemă a trimite omă într'adinsă ca să cercce pe la grosurile d-vóstră și pe care vomă găsi urmare împotrivă să fie în vină. 1785, Ianuarie 26.»

Urmărirea hojiloră și în specială a celoră de cai se face cu destulă energie sub M. Sufulă. În privința hojiloră de cai, numeroși mai cu sémă în Mehedinți pe la 1785, M. Suflu pentru a stîrpi această hojie hotărî să aplice chiar și contra legei, pedepse multă mai grave (1).

(1) *Carte legată la Caimacamulă Craiovei pentru furii de cai dela sud. Mehedinți ca să li să facă examenă.*

«Cinstiți și credinciosă boeriulă Domniei mele domné-ta biv Vel Bane Iana-che Iirisoscoleu Caimacamulă Craiovei, sănătate, ne-mă înștiințată Domnia mea, cum că la Mehedinți s'au înmulțit furii de cai și pățimescă locuitorii cu paguba viteloră ce li se facă totă-d'a-una, pentru care fiindă-că Pravilele nu orînduescă mórte la pedépsa unoră furii ca aceștia de cai, și cu această pricină căci pedépsa loră o sciă că nu este de mórte, nu încetéză, ci rău obișnuieți a păgubi norodulă, mai vîrtosă la județulă Mehedinți s'au înmulțit, atăt de dincóce și de dincolo trecendă, dela o parte la alta, în cât nu mai potă locuitorii răbda, care lucru fiindă nesuferit din pricina a ușurimii pedepsei loră să urmeze atăta hojime, amă socotită Domnia mea, că la căți-va dintr'acești furii de cai, cari nu ne slobóde Pravilele a omorî, însă Mehedințeniloră să le facemă în chipă o osîndă strășnică și grea pentru ca să iée pildă cei-l-alti să se păzescă, deci pentru această poruncimă dumi-tale, ca pentru căți-va dintr'înșii, cari se voră fi prinsă de multe orî la furtisagă de cai și voră fi mai vinovați, din Mehedinți, să facă judecătorii Depertamentului de acolă înștiințare aici la Domnia noastră, iscălită și de dumné-loră boerii Divanului, cu hotărîre de pedépsă rea și de osîndă la Ocnă îndelungată, fără de nici ună sirgăta vasisă, și să ne trimiți acea hotărîre, cu arătarea furtisaguriloră loră, anume, ca să le facă acea pedépsă grea, în vedere și în sciința tuturoră de obște, pentru ca să iae pildă furii de cai spre a se părăsi și a-și căștiga norodulă odihna sa; această poruncimă și fi dumné-ta sănătosă, 1785, Februarie 4.»

Prinderea hoților de totă categoria este lăsată în îndatorirea Ispravnicilor, a Polcovnicilor și Căpitanilor de județe (1). Uncorî hoții a-veaŭ gazde la chiar slujbașii țerei (2).

(1) *17 cărți pe la județe pentru hoți.*

«...Zem. Vlas. D-vastră Ispravnicilorŭ ot sud. Vâlcea, sănătate, i Polcovnice alŭ județuluî, i voue Căpitanilorŭ de la căpităniile Oltețuluî i Potera, vë facemŭ Domnia mea în scire, că acum fiindŭ vreme de primăveră, când cei carî cu cugete rele și neastêmperate, caută a se însoți spre porniri de tâlhării și fapte netrebnice, și ca să nu carecumvași să se întêmple la acelŭ județŭ a se călca nescareva ômenî de către tâlhari, și a pătimi nescareva rêtăți seŭ pagube, iată vë poruncimŭ, ca fôrte să vë aflați cu totŭ felulu de priveghiare și cu purtare de grijă în totă vremea peste cuprinsulu județuluî, ca nu tocmai după ce se va simți în județŭ nescareva tâlhari seŭ borfași, și după ce va face vre-o rêtate să âmbლაți a-i prinde, ci mai înainte, d-vastră Ispravnicilorŭ să aveți a otcărui pe Polcovnicŭ și pe Căpitanî, ca Polcovniculu să se afle pururea, făcêndŭ poteră prin județŭ, cu slujitorî și Căpitanî ficscarele în popórele Căpităniei, să străjuiască cu priveghiare și cu purtare de grijă, ca să nu se pôtă îndemna făcêtorî de rele, ci încă aflându-i pe unî ca acei mai înainte, să aibă a-i arêta la d-vastră, ca să i dați pre bună chezășie, ca să le lip-sescă gândulu lorŭ celŭ rêu și neastêmperatŭ, căci să sciți d-vastră Ispravnicilorŭ, că de vë veți purta cu vre-o lenevire la acêstă trebă, și nu veți avê totă purtarea de grijă, precum vë scriemŭ, veți fi învinovați făr de îndreptare înainte Domniei mele, iar tu Polcovnice i voî Căpitanilorŭ, nu veți scăpa de urgia Domniei mele; și după acêsta iarăși să sciți, că nu voimŭ domnia mea, în vreme ce veți afla âmbლându după pricinî de acestea de tâlhării prin județŭ, să faceți frânnintare locuitorilorŭ, seŭ supărări de mîncări, seŭ bêturi și a-le face cheltueli, că să sciți ca de vomŭ afla Domnia mea și pentru acêsta veți fi căduți în urgia Domniei mele, ci să âmbლî cu bună liniște și blândețe, ca să nu auđimŭ Domnia mea cea mai mică jalbă de la locuitorî pentru acêsta; și d-vastră Ispravnicilorŭ cetindŭ cartea acêsta, să rênduiți unŭ Zapciŭ de slujitorî într'adinsŭ cu dînsa, ca să âmble să o arête și Polcovniculu din județŭ și tuturorŭ Căpitanilorŭ de la Căpităniile județuluî, și ficscare să iscălcescă în dosulu cărții, și după ce se va ceti de toți și se va iscăli să o trimeteți la dumnolu Vel. spătariŭ. 1785, Arilie 8.»

(2) Nu numaŭ gazde, dar și pârtași la hoții craŭ une-orî chiar și din bocri. Êtă unŭ casŭ curiosŭ, în:

Zapisulu lui Matheiŭ Filișanu biv. Vel. Armașŭ ce dă la Măria Sa Vodă, că nu se va afla în fapte netrebnice.

«După multele mele fapte fiindŭ. adusŭ aici la Bucuresci de prè Înălțatulu nostru Domnŭ Iô Mihailŭ Costandinŭ Suțulu Vvd. și puindu-më la închisore, după ale mele necuviincioșe fapte eramŭ osânditŭ spre grea pedepsă, dar Măria Sa după firêșca Măriei Sale milostivire n'au căutatŭ la ale mele necuviincioșe fapte, ci de astă dată mî-au trecutŭ cu vederea greșelele mele, după

Une-orî aceste autorităţi, spre a descoperi o faptă, întrebuintău bătaia şi tortura cea mai gróznică, cum se pôte vedé din cartea legată către Caimacamulú Craiovei, din 29 Augustú 1783 (1), ce dămú în

cuprinderea ce o facú printr'acestú încredinţatú zapisú, că de se va dovedi de acum înainte asupra mea vre-unú făcătorú de răutăţi înprejurulú meu, séú că voiú supéra pe cinevaş, orî că voiú face lucruri împotriva Nizamului, orî eú séú ómenii mei să fie *gazdă de tâlhari*, după cum Măria Sa s'aú însciinţatú, atuncî ne mai rămânendú cuvintú de îndreptare, după legătura ce facú, să fiú eú fără milostivire pedepsitú şi să nu-lú ierte Dumnezeu pe Măria Sa când nu mă va pedepsi cu osînda morţei şi pentru mai adevărata credinţă am şi iscălitú.

Matheiú Filişanú, biv. 2-lea Armaşú.

Costandinú biv. Vel. Ispravnicú za curte. 1785, Ianuarie 23.»

- [1] *Carte legată la Caimacamulú Craiovei pentru Mateiú Gajulú, ce aú căznitú pe Mitrea Tire ot Balta Verde i pre Maria ot Izvóre.*

«Dumné-ta Caimacamulú Craiovei sănătate, îţi facemú în scire, că la Domnia mea aú datú jalbă Mitrea ot Balta Verde i Maria ot Isvórele Socoténului, pentru unú Mateiú Gajulú ot Cerneţi sud Mehedinţi, care a fostú Căpitanú de pristavî, cum că în vremea maziliei Domniei sale fratelui Nicolae Voevodú s'aú pomenitú legatî atátú cî cât şi muerea Mitrii i tată-séú şi aú începutú să-i căznéscă cu felú de felú de pedepse, dicendú să-i spue *o comóră ce arú fi găsitú*, adecă pe Mitrea după multă bătaie ce i-a făcutú, vedéndú că vre-o sciinţă nu are, aú începutú să-i *găuréscă picióřile cu sfredelulú, i-aú pusú cercú de ferú în capú, şi aú bătutú pene până mai ú eşise ochiú, i-aú bătutú şi ţept de trestia pe sub unghii şi alte multe*, carî nu scio să le mai aréte, din care bătăi şi cazne i-a secatú o mână, şi este ciungú şi nevrednicú de a-şi mai hrăni viaţa; deosebitú şi muíerea lui vedéndu-lú la atáta cazná s'a spăimîntatú şi a fugitú, şi unde se află nu scie, iar pe mai susú numita Maria de la Isvóre făcendú pe bărbatulú séú tovarášú cu Mitrea, şi fiindú-că bărbatulú séú murise aú începutú a o căzni, şi deosebitú de alte bătăi rele şi gróznice, aú legat'o cu mâ-nile şi cu picerile în spate, şi spânzurând'o de o grindă pe sub legătură peste şele, *i-aú pusú altă grindă şi pe căpétăile grindei acea aú suitú doi slujitorî unulú la unú capú, altulú la altú, şi aşia aşedénd'o i-aú frîntú şalele şi astădi se trage pe brânci, iar în picióre dice că nu pôte să se scóle nici de cum, şi iarăşi nici ea ne-sciindú ce se aréte, a rămasú căznită şi secată*. Mai arétară că totú acestú Căpitanú, fiindú locú depărtatú de Ispravnici, peste *Nizam*, şi în potřiva poruncei, aú datú voce de aú trecutú sumă de buţi cu vinú, i rachiú străinú, de dincolo, şi alte multe fapte arétă că a făcutú; pentru care iată scriemú dumni-tale, îndată ce vei primi cartea acésta, numai decât mai întâiú să puî în mână pe numitulú Căpitanú acesta, să nu care cum-va să scape, ci cu troposu, prin ascunsú să trimiţi omú de credinţă să-lú prindă, şi după ce-lú vei pune în mână, apoi să faci cercetare bună cu totú felulú de mijlóce, la faţa locului şi pliroforisindu-te de dreptú adevérú, la tóte acestea câte se jăluescú şi arétă

notă aci. Asemenea torturi nu erau admise de legile penale și deci ocazională, une-ori, cercetări și pedepsirea celor ce le-au aplicat.

La închisore, pe la anumite mănăstiri, nu se primiă decât cu unŭ specialŭ pitacŭ domnescŭ (1).

Liberarea din închisore fără scirea Domnului încă era pedepsită (2).

că au pătimitŭ, apoi să aibă a trimite pe numitulŭ Căpitanŭ cu bună pază aci la Domnia mea, scriindu-ne cu trimiterea lui pe largŭ ce felŭ de pliroforie a adevărului ai luatŭ la acesta ce se jăluiescŭ; caută însă, cercetarea să o faci foarte bine, cu deamănuntulŭ, să nu se acopere cuiva adevărulŭ, ori de către celŭ ce veți orându-i dumnă-ta cercetătorŭ la fața locului și să ne scrii vrc-o însciințare greșită, ori din pricină că nu ai râvnitŭ și nu ai iscoditŭ cu totŭ felulŭ de mijloce a afla adevărulŭ, pentru că pricina este mare după cum o veți, care ne-au turburatŭ foarte și nu ne vomŭ odihni până vomŭ lua pliroforie de totŭ adevărulŭ; de care așteptămŭ răspunsul acesta, și fi sănțosŭ.— 1783, Augustŭ 29.»

Osebită carte deschisă s'a făcutŭ cu Mumbașirŭ.

(1) Stariței din schitŭ Ostrovŭ sud Argeșŭ.

Stariței din mănăstirea dintr'unŭ Lemnŭ, ot sud Vâlcea.

La Igumenulŭ Znagoviei.

Stareții dela Viforita.

S'au făcutŭ porunci să nu primescă pe nimeni la închisore fără de porunca Domnescă

1785 Ianuarie 23. S'au făcutŭ poruncă legată către Ispravniculŭ din sud Mehedinți, i către starița dela mănăstirea dintr'unŭ Lemnŭ, carte deschisă ca pe Maria i Maria și Mira din sud Mehedinți, ca să le trimiță Ispravniculŭ la mănăstirea dintr'unŭ Lemnŭ; carte deschisă fiindŭ pusă în cartea legată s'au datŭ la grămăticŭ d-lui Vel Postelniculŭ să le trimiță.

Maiŭ 29 : S'au făcutŭ surghiunŭ Ioniță Otetișanu șčtrărŭ, la mănăstirea Znagovŭ cu porunca Domnescă, și s'au datŭ cartea de logf. Ianache de taină în mâna dumnă-lui Vel Spătarŭ.

« ..Zem. Vlas. Orânduimŭ pe sluga Domniei mele. . . zapeiulŭ spătărescŭ, ca se rădice pe Constandinŭ și Tanasie a lui Chiriță Zagorei, să-i ducă surghiunŭ la mănăstirea Znagovului, unde ducându-i să-i facă teslimŭ în mâinile Egumenului, pentru care poruncimŭ Domnia mea, cuvișe Egumene dela această mănăstire, vedându porunca acesta a Domniei mele să-i aibă la pază bună, și să nu cuteză a-i lăsa până veți primi alŭ doilea poruncă dela Domnia mea. și să ia mumbașirulŭ adeverintă dela Egumenulŭ, cum că i-au făcutŭ teslim. tol. p. gvmd. 1785, Maiŭ 19.»

(2) *Carte legată către Caimacamulŭ Craiovei pentru Odobașa dela Craiova.*

«Cinstitŭ și credinciosŭ Boeriulŭ Domniei mele Ianache Ilrisoscoleŭ biv Vel Caimacamulŭ Craiovei, sănătate; amŭ vedutŭ Domnia mea însciințarea ce faci, cum că ai primitŭ Mehtupulŭ nostru către prea slăvitŭ Pașa dela Sfetizlam

Între pedepsele usitate era surghiunul peste hotare. Era greu pedepsit cel care se reîntorcea în țară fără învoire :

«Fiindă-că Iovanu ce aū fostu Neferu, după ce din porunca Dōmniei mele s'aū făcutu surghiunu, scoțēndu-se din hotarele țerei, aū îndrāsnițu de s'aū întorsu iarășī în țeră, poruncimū dumi-tale Vel Spătaru, să-lū rădicī ca să se pedepsească la Domnésca scară cu 100 *toiage la tălpi*, și apoi să-lū scoți iarășī din țeră făcēndu-se surghiunu. Tol. p. gvd.» 1784, Martie 13.

Pedēpsa de mōrte pronunțată de Caimacamulū de Craiova în Divanulū sēu, M. Suțu opresce a se esecuta fără o nouă revisuire a hotărīrei la Bucuresci :

«Carte către Caimacamulū Craiovei i către boeriū de acolo pentru vinovații de mōrte a-ī trimete aici cu cercetarea ce li se cade a face.

«Cinstițu și credinciosu boeriulū Domniei mele dumnē-ta, Ianache Ilrisoscolou biv Vel Banū Caimacamulū Craiovei, i dumnē-vōstră boerilorū judecātorī dela Divanulū Craiovei, sănētate, vē facemū Domnia mea în șcire pentru pricinile de vinovații, ce se caută acolē de către judecātorī Depertamentului de cremenalionū, a cărora hotărīri prin dumnē-ta să trimetū aici la Domnia nōstră, ca socotindū Domnia mea întărīierea ce se pricinuesce cu întōrcerea înapoi a unora dintr'acele pricinī ce ni-se pare că le mai trebuie cercetare, le facemū havalē aici la Divanū, de unde iarū ni se trimițū apoi aici ; iată dară pentru a lipsi acēstă zăbavă la curgerea trebei, și mai vērtosū pentru a nōstră pliorie a dreptății mai bună, cum și pentru a pricinii acea cercetare mai vrednică și mai deslușite, ca să nu avemū trebuință cândū va vēni la noi anaforaua, sēu cartea pricinii acca, a o mai trimite iar înapoi, să aibă a se înfățișa acea

pentru acei doi Neferi, cari i-aū fostu trimisū căpitanulū de la Calafatū în pază aicea la închisōroa *Odobași* de Craiova, pe care acci doi Neferi vrēndū Domnia mea a-ī trimite la Sfetizlam ca să li-se facă pedēpsa acolo, ne înscințā acum dumnē-lui, cum că Odobașa după ce i-aū ținutū 30 și atâtea de zile, vēdēndū că nu vine nici o poruncă i-aū slobođițu și nu-ī are acum în mână; pentru care acēstă faptă avemū hotărīre negreșitū a se pedepsi Odobașa, pentru ce să se cuteze a slobođi pe nisco făcētorī de rău ca aceia până a nu lua poruncă? Dar de vreme ce atâtū dumnē-ta ne scrii, cât și d-lui Vel Spătarū ne făcu rugăciune ca să se ierte, fiindū întâia greșală asta, iată dar, după a dumnē-vōstră mijlocire, îlū iertămū, însă să-lū chame să-ī citēscă acēstă carte a Domniei mele, să înțelēgă, și să-ī arēți că altă dată de va mai face vre-unū cusurū ca acesta, bine să scie că nu va scăpa de pedēpsă nici decum. 1785, Februarie 22.»

madé cu cartea de hotărîre ce aŭ făcutŭ Depertamentulŭ i cu vinovaŭiŭ ſi la Divanulŭ de acoloa, unde după ce se va ceti a Depertamenturilorŭ carte, mai facendŭ ſi la Divanŭ cuviincioŭa întrebare, ſi cercetarea acea care mai trebuiu a se face spre o mai bună descoperire a adevărului, seŭ care pôte depertamentarii aŭ făcutŭ vre-unŭ cusurŭ de nu aŭ seŭvêſit'o, să daŭi în scrisŭ lămurirea pricinei ſi otărîrea pravilei, care aceste cercetări a pricinilorŭ de criminalionŭ are a le face Divanulŭ în ȕi orênduită ad. Sâmbăta, după cum ſi aici la Domnia mea, ſi aſia ale Divanuluiŭ anaforale se trimitŭ către noi, de împreună ſi cu cartea Depertamentuluiŭ, urmândŭ înſă pentru cei hotărîŭi de môrte, a-i trimite ſi pe însuſi aici după cum dintăiŭ este dată porunca Domniei mele către acelŭ Divanŭ; fiindŭ-că nu suferimŭ a omorî omŭ numai după celea în scrisŭ hotărîte.»

Pentru căutarea regulată a afacerilorŭ criminale, M. Suŭu iea o măsură, care până la elŭ n'amŭ aflat'o.

Elŭ subordonă în cât-va la Vel Logofetulŭ, judecătoriale ſi în deosebŭ Depertamentulŭ de criminalionŭ, seŭ celŭ puŭinŭ le pune sub inſpecŭiunea acestuia:

«Pitacŭ către d-lui Vel Logof. pentru boeriŭ judecători ot Depertamentulŭ Criminalionŭ a păzi la Depertamentŭ nelipsitŭ.

«Cinstitŭ ſi credincioŭsŭ boeriuŭ Domniei mele, dumné-ta Vel Logof. de Țera-de-sus, fiindŭ-că ne-amŭ înſciinȕatŭ Domnia mea, cum că orênduiŭiŭ boeriŭ judecători dela Depertamentulŭ criminalionŭ nu urmêză a se strînge pe tôte ȕilele de trebă, ca să caute pricinile vinovaŭilorŭ, cari se întêmplă ſi care se cuvine mai multŭ decât alte pricinŭ a se căuta ſi a lua sfârſitŭ, ci uniŭ întârziază, alŭiŭ nu mergŭ nici de cum, ſi aſia trebă acestuiŭ Depertamentŭ vedemŭ că se caută fôrte prostŭ ſi cu multŭ cusurŭ, care acêsta nefiindŭ suferită Domniei mele, iată ſcriemŭ ſi poruncimŭ domniei tale, să adunŭ pe toŭi judecătoriŭ înaintea domniei tèle ſi să le arêŭi că este straŭnică porunca Domniei mele ca pe tôte ȕilele ce ſunt de trebă să urmeze a se strînge toŭi de diminêŭă la loculŭ celŭ orênduitŭ. să caute cu silinȕă trebă, făr' de a întârȕia ſi a se lenevi, pentru că avemŭ a face cercetare ſi cândŭ ne vomŭ adeveri că ſi după acêsta cum că nu păzescŭ, nici punŭ silinȕă la trebă. să ſcie că ne vorŭ da pricină de turburare ſi ne vomŭ scârbi asupra-le. Tol. p. gvmld.» 1785, Auguŭtŭ 3 (1).

(1) Mai este ſi altŭ pitacŭ de acêŭtă natură, datŭ cu puŭine ȕile mai înainte. Inſerămŭ aici ſi unŭ pitacŭ propriŭ a ne arêta pentru ce motive se putea deſtitui unŭ judecătôrŭ.

«Februarie 12; s'aŭ ſcriŭtŭ carte legată la Caimacamulŭ Craiovei pentru Marinŭ logof.

Étă și unû:

«Pitacû către dumné-luî Vel Logof. de Țera-de-sus ca sa mērgă la Depertamenturî să dea nizamulû celû cuviinciosû boierilorû judecătōrî a se strînge de diminēță să caute judecățile și făr' de zăbavă să hotărască judecata, ca să nu piară locuitorî și cei ce se judecă aici.

Iw Mihailû Constandinû Suțulû Vvd. gpd. Zem. Vlas.

«Cinstitû și credinciosû boierulû Domniei mele Scarlatû Grecenu Vel Log. de Țera-de-sus, fiindû-că ne-amû însciințatû Domnia mea, cum că orēnduițî judecătōrî de pe la Depertamenturî nu urmēză a merge de diminēță la vreme ca să caute pricinile judecăților, și să pōrtă la trēba judecăților fōrte cu lenevic, așijderea și cărțile de judecată, sēu anaforale nu le facû îndată cum se hotărăsece pricina, ci zăbovindû-le fōrte, se pricinuesce celorû ce aû judecătî stingere cu o cheltuială și cu perderea de vreme, âmblandû în multe țile, până a i-se face hotărîrea pricinii, și până a lua carte de judecată, mai virtosû celorû de pe afară locuitorî, care cu prelungirea ce li-se face își perdû vremea muncii și agonisēla lorû, care acēsta fiindû-ne nicî decum suferită Domniei mele a o aûdi, iată scriemû și poruncimû Domniei tale, ca însușî dumné-ta să mergî la Depertamenturî și să puî trēba la cale dândû Nizamulû celû cuviinciosû după a nôstră povēțuire, spre a se strînge judecătōrîi de diminēță, să caute cu silință neconținută pricinile judecăților, și făr' de zăbavă să și hotărēscă, mai alesû acelorû de pe afară, ca să nu șēdă aici în cheltuială și să-și pérdă și agonisita lorû. Așijderea și cărțile de judecată și anaforale îndată ce se va hotărî pricina să o serie și cartea negreșitû, făr' de a se prelungi cu țile la mijlocû; și cândû nicî după acēsta vorû fi următōrî și când iarăși se va amelisi, să ne însciințățî care judecătōrû nu urmēză, și vomû face Domnia mea pentru acēsta hotărîrea cea cuviinciosă. 1785, Iulie 15.»

Dămû în anexă o serie de otărîrî și acte relative la diverse procese, din carî cei speciali vorû vedē cum era curgerea justiției sub M. Suțu.

Aci să ne fie permisû a înregistra câte-va casurî, aducēndû vre-o deosebită soluțiune de dreptû.

Baldovinû, cum că aflāndû-se la scāpătăciune cu casă grea și însărcinată cu datoric și cum că a slujitû și mai înainte la trēba judecăților criminalionû de acoloa, și s'aû purtatû binc, s'aû poruncitû ca dintre judecătōrîi de acolo de va fi vre-unulû care nu păzescce la trēbă după datorie, orî are altă trebuințe ale luî să le caute, în loculû unuia ca acelaia să orēnduiască pe numitulû Marinû Logof: și după ce va așeđa la trēbă judecătōrîi de criminalionû, orî-ce urme va face să însciințeze,»

1. Așia în 1785, Divanulū asupra petițiuneī unui suditū Austriacū Iosifū Borșainū, esplică, că o datorie veche de 51 ani este perimatā de la sine, după legile și obiceiulū pāmîntulū (1).

2. Cei carī lasū avere și nu aū copii, nu potū dispune de tōlā ave-rea în favōrea rudelorū, ci ea se divide în trei părți, din care una este a cutiei milelorū (2).

(1) *Jalba lui Iosifū Borșainū suditulū Nemțescū pentru datoria de taleri 1.000 ce cere de la unū Gheorghe Códă i Laza Costetulū.*

«Jăluescū milei și bunătății Măriei tale, pentru că fiindū omū străinū, din pāmîntulū țerei nemțesci, din ținutulū Ardélului, am venitū aci cu mare cheltuelă pentru nisce datorii ce le amū dela némulū meū cu zapise, carī datorii sunt la Gheorghe Códă i Laza Costetulū, care adevereză iscăliturile Dumnēlorū și pecetī'e și sunt de la lét. 1734, și de atunci până acum ne-avēndū cine căuta acēstā datorie, care este de taleri 1.000 banī bunī dați, fiind-că s'a întēplatū mōrte grabnică, și rămāindū copii n'aū fostū harnici a căuta acēstā datorie părintescă, ci acum amū venitū eū la mila Măriei tale, ca să fie luminată poruncă către unū Zapciū, ca să căutāmū pe acei mai susū numiți negustori, de trăescū ei sēu fecioriī lorū, fiindū eū omū străinū ne mai āmblāndū întru acēstū pāmîntū, că amū vorbitū și cu dumnēlui starostea de negustori, și mī-a dīsū că de va fi luminată poruncă a Măriei tale, dumnēlui va cerceta de va găsi pe acei negustori, și ce va fi mila Măriei Tale.

Robulū Măriei tale,
Iosifū Borșainū suditū alū Nemției ot Ardélū.»

Rēspunsū la acēstā jalbă.

«Dumnē-vōstrā Veliților boeri, să cercetați de este după pravilā primitā Divanului pentru cinci-deci și unulū de ani și să ne însciințați în scrisū cu cēușulū de Aprodi. 1785, Maiū 26.»

Prea Înălțate Dōmne,

«Amū ascultatū luminată porunca Măriei Tale dată la acēstā jalbă a acestui Iosif Borșain, suditū Nemției, cu care cere a lua datorie de la acei carī nici elū nu scie unde se află, cerere peste 51 de ani. Luminată Dōmne, nici pravilele, nici obiceiulū pāmîntulū nu primescū a se da ascultare la o pără ca acēsta cu cerere de datorie peste 51 ani, și fiindū-că nici pravilele nici obiceiulū pāmîntulū nu daū ascultare la cererea ce face, și noi asemenea dīcemū, că de la judecatā se cuvine a fi isgonitū, iar hotărīrea cea de sēvērșitū rămāne a se face de Înălțimea Ta. 1785, Maiū 28.

Vel Banū, Vel Vorniciū, Vel Logofētū, Vel Logofētū.»

(2) *Pitacū către Episcopulū de Rōmnicū i către boeri să iae sēma avutulū lui Gheorghe Hagiu doftorulū de la Craiova.*

«Iubitorule de Dumneđeū, Sfinția ta Pārinte Episcōpe alū Rōmniculū, i

3. După legi și nizamuri, copiii născuți din căsătoria unui țiganu cu o româncă erau robi. Era destulă însă ca să se probeze că copiii sunt din flori, naturali, ca să rămăe liberi. (Veđi anexa.)

Iată unū actū probândū acēsta:

«Pentru slobođenia Stoichiniī cu feciorī ei de către Vladū Sipianulū din sud. Muscelū.

Iă Mihailū Constan. Suțulū Vvd. i gpvd. Zem. Vlas.

«Apărați să fie de către numitulū Mazîlū, pentru care s'a datū acēsta Domnēscă nōstră întărire la mănile lorū, ca să fie slobođi și nebântuiți. 1785. Iunie 11.

Pré Inalțate Dómne.

«Insciințămū Mării tale pentru unū Vladū Sipianulū Mazîlū din sud. Muscelū, care la anulū 1783 din porunca Domnēscă aū fostū avutū judecată la Isprav-

dumnēta cinstitū și credinciosū boerulū Domniei mele biv Vel Vornice Stefane Prașcovene, și dumnē-vōstră boerilorū epitropi, vē facemū în scire, că în trecutele zile, după insciințarea ce amū fostū luatū Domnia mea, cum că Hagi Gheorghe doftorulū de la Craiova, s'a sfârșitū fără de clironomi, străinū fiindū aci, s'a poruncitū de Domnia mea boerilorū epitropi, că după orînduiala hrisovului să urmeze; acum a venitū cu jalbă Nicolae de la Craiova, cum că Hagi Gheorghe doftorulū fiindū-i unchiū, de micū copilū l'a luatū din casa părinților lui făcēndu-lū feciorū de sufletū, și în 23 ani câtū a fostū în casa lui i-a muncitū, cerēndū că de nu va fi a rămānea elū desēvērșitū clironomū, să i se dea cea-ce i-a rēnduitū mortulū de a lui bună voie prin diētă, adecă o prăvălie, o casă și unū chipū de spițarie, să-i scađă baniī ce a cheltuitū la mórtea și la tóte pomeniurile numitului doftorū, să se plătescă și simbriile slugilorū; pentru care iată orēnduimū la Sfinția ta, părinte Episcópe, i la dumnēta Vornice Prașcovene și la dumnēlorū boerilorū epitropi, ca adunāndu-vē la unū locū, să vedēți catagrafia de averea ce a rămasū aceluī Doftorū. Așijderca să vedēți diēta de și-aū făcutū și ce orēnduială a lāsātū, și în ce chipū veți socoti să ne arētați, urmāndū după cuprinderea hrisovului cutici. 1785, Aprilie 30.»

Pitacū către boerī Epitropi de averea lui Hristodorū Meftupciu ce a muritū.

«Dumnē-vōstră boerilorū epitropi, ainū vēđutū Domnia mea catagrafia de averea mortului Hristodorū Meftupciu, ce a muritū fără de copii, pentru care iată poruncinū dumnē-vōstră, după cuprinderea hrisovului să urnați, și făcēndū tótă pereusia în trei, să aveți a da douē părți rudelorū mortului, cari sunt după pravilă clironomi, iar a treia parte cu hotărēre cu sfatū de obște, ce se cuprinde în numitulū hrisovū, să aveți a opri la lada milosteniei de unde are a se cheltui la lucruri sufletesci și vrednice de pomenire. 1785, Iunie 21.»

nicii acelui județu cu o româncă anume Stoichina, care au născut cinci copii anume : Dinulă, Vasile, i Dumitru, Ienachie și Ștefanu cu un Pătru Țiganu alu numitului Mazilă și căutându-i să-i supue pe copiii ei la jugul robiei, dumné-loră i-au apăratu în scrisu, fiindu născuți făr' de cununie, cum te vei îndestula Înălțimea ta din Isprăvnicésca carte ce se vede înapoi, peste care făcendu numitul Mazilă apelație, din porunca Înălțimei tale s'au înfățișat și la acestu Depertamentu cu numita femeie, și neavendă elă aci nici o dovadă, au urnit că-și va aduce trei marturi pe anume spre a ne dovedi că sunt copiii născuți prin cununie, și luându-și dela judecată sorocă dela Iunie 19, până la sfârșitul lui Octomvrie din anul trecut, cum te vei îndestula Înălțimea ta din cartea acestui Depertamentu, ce se vede iarăși înapoi, dela împlinirea sorocului și până acum trecendă luni optu, pe numitele mărturii nu i-au mai adus, și încă la trecuta lună lui Aprilă aflându-se numitul Mazilă în Bucuresci pentru ale séle osebite trebă și intrate în judecăți chiară la acestu Depertamentu, nici au mai pomenit de pricina acelei judecăți ce au avulă cu numita femeie, din care lămurit se cunoșce că s'au aflată fără frica lui Dumneleu să-i supue copiii la jugul robiei, ce dela judecată se găsesc cu dreptate să fie slobođi și apărați de către numitul Mazilă, iar cea desvârșit hotărâre, rămâne a se face de Înălțimea ta. 1785, Iunie 10.

Dumitrache Stol ; Iordache Niculescu medel. ; Nicu Cuzișă Slugeră ; Teodoră liv. Vel Slugeră ; Iordană Grămatică.»

4. Ună casă curiosă se petrece sub M. Suțu : o prădare sevârșită de nisce Moldoveni în sate de pe hotarul țerei Muntenesci provocă numirea unei anchete mixte.

Iată actulă relativă :

«Carle ce s'a dată Stolniculu Iordache Crețulescu ca să cerceteze jafurile ce au făcută unii dintre locuitorii de dincolo, la locuitorii de dincóce, cu orânduitală boeră de la Moldova.

«Fiindă-că ne-au fostă înscințat dumnéloră Ispravnicii de la Focșani, trimițendă Domniei mele și o scrisóre a unui căpitan de acolo, d'impreună și cu ună catastihă de nisce jafuri ce au fostă făcută unii din locuitorii de dincolo din ținutul Moldovei, la o sémă din locuitorii noștri de dincóce astă primăveră ce a trecut, de care acésta înscințandă noi pe Domnia Sa fratele nostru Domnulă Moldovei Alexandru Mavrocordată Vd. ne scrie Domnia sa, cum că a rânduită pe unul din boerii Domniei sale dumnélui Ianache Canta biv Vel Vist. ca să cerceteze și să îndrepteze acésta pricină, decă iată și despre partea noastră orânduimă pe dumnélui cinstitulă și credinciosă boerulă Domniei mele

Iordache Crețulescu biv Vel Cluceru, ca d'impreună cu Ispravnicii ajungându-se cu dumnélui biv Vel Vist. Ianache Canta ce este rânduítu despre partca Domniei sale fratelui Alexandru Voevodu, să cerceteze și să facă îndreptarea cca-cc se cuvine, spre bună petrecerea și liniștea vecinătății întră marginea acestorú două hotare, și să aducă Domniei mele răspunsul de îndreptări ce s'au făcutu. — Îi saam receh. gvmd. 1783. Octombrie 17.»

6. Unu altu casu neobicinuitu a fostu următorul :

Rusia reclamându ca desertori din armată câți-va indiviđi, cari se însuraseră cu românce, s'a făcutu întrebare: decă este a se estrăda și femeile împreună cu bărbații lorú, prin următorul pitacú :

«Pitacú către Mitropolitu pentru Rușii ce se cerú și le rămâne nevestile, să cerceteze.

«.. Zem. Vlas. Prea Sfinția Ta, părinte Mitropolite, te însciințămú că d-lui senioru consulú alú Rusiei ne-a arêtatú cum că aci sunt cincí Ruși rămași din vremea rîzmiriției, pe cari după împêrătescile firmanurí i-cere ca să-í întórcă la Rusia ; pentru care Domnia mea amú rînduitú pe d-lui Vel Spătarú, ca să-í cerceteze, întâiú de sunt acești Ruși cu adevêratú, și de când se află aci, și ne-au pliroforisítu d-lui Vel Spătarú, cum că cercetându i-au dovedítu că cu adevêratú sunt Ruși de familia lorú, și din vremea rîzmiriției au rēmasú aci, dară ne-au însciințatú și acēsta, că doi dintr'înșii sunt însurați cu mueri pămîntene de aci avêndú și copii. Decí cât pentru a-í da pe dînșii să-í întórcă la Rusia după împêrătescile firmanurí, acēsta este datoria nóstră, iar pentru mueri a le da de aci, pămîntene fiindú, acēsta este fără putință ; pentru aceca dar Prea sînția ta să-í aducí înaintea Prea sînției tale, ca să cercetezi după pravilă, aceștia lăsându-și muerile lorú ce rēsplătire le dá biserica ? Să ne arēți în scrisú. 1785, Maiú 29.»

7. Sub influința nouelorú mēsurí luate față cu supușii străini, M. Suđu dete următorulú pitacú în privința vîndărei averei nemișcătore :

«Poruncimú Domnia mea, staroste de negustorí, pentru orí-ce lucru nemișcătóriu și se dá poruncă să se vîndă la mezatú, să aibí a cerceta pe cumpărătóriu : ce omú este ? și prin anaforaua ce faci, să ne arēți de este străinú și de unde, séu pămînténú ? tolico p. gvmd. 1786, Februarie 7.»

8. Se întēpla une-orí că Depertamenturile să dea sentințe contradicătore la mâna ambelorú părți. Ași aeste casulú următorú pentru

deslegarea căruia Domnitorulă convăcă ună Divană extraordinară, compusă de boerii halia și mazilă, până la Vel Cluceră, și cu misiunea de a alege definitivă, care sentință din două este cea drăptă :

«Pră sfinția ta, Părinte Metropolită, și iubitorilor de Dumneacă părinților Episcopă, și toți dumné-văstră Veliților boeri ai Divanului Domniei mele halia și mazilă, până la Vel Cluceră, vă înștiințămă că atâtă dumné-lui Pahar. Constantină Crețulescu, cât și dumné-lui Cluceriă Constantină Geanoglu au dată jălbi Domniei mele unulă în potriva altuia, pentru pricina judecăței ce au avută de rămasele răposatei *Rucsandreă Crețuleschiă*, ce au fostă soția Clucerului Geanoglu, și au arătată Domniei mele cărți de judecată și hotărâri amândouă părțile, care cetindu-le am văcută că sunt una în potriva alteia, din care ne putându-se alege, a căruia dintr'amândouă părțile este dreptatea, fiindă cum dicemă cărțile ce au una în potriva alteia, de aceea dar orânduimă ca să vă adunați la ună locă, atâtă Pră sfinția ta, Părinte Mitropolită, cu părinții Episcopă, cât și dumné-văstră Veliților boeri, cu toți de obște, cum dicemă mai susă, și cu totă osîrdia să cercetați pricina acăsta, cu amănuntulă, silindu-vă să alegeți dreptatea, cu care alegere să vă uniți la vechiulă obiceiă ală pămîntului, și așa să ne arătați dreptatea cu anaforă, prin iscăliturile de obște ale tuturoră. Orânduimă și zapciă Vătafulă de aprodi, care au fostă și d'întăiă la tréba acăsta să înștiințeze pe amândouă părțile la adunarea ce veți face. Tolico pisah. gvmđ. 1783, Noembre 20.»

XLVII.

Biserica, Școlă. — Cultura publică sub M. Suțu.

Religiunea capătă dela M. Suțu aceiași protecțiune ce o avusese și dela Domniă anterioră. O curiosă poruncă dă Domnitorulă în Augustă 1785, către protopopi, de și în titulatura poruncei Domnitorulă dă a înțelege că le poruncesce «despre partea P. S. S. părintelui Mitropolită.» E vorba de cum să se facă cufundarea copiiloră în apa botezului (1) și miruirea și ce vase și odăjdii să fie pe la biserică.

(1) *Poruncă către Protopopi despre partea pră sfinției sële Părintelui Mitropolită pentru Taina sfîntului Boteză.*

«În năuntru în sînta biserică tôte sfintele vase să fie deplină, adică sfîntulă potiră, discosă, zvesdă, linguriță, copie, tăplotă, aeră, procovăță, sfîntulă

Domnitorul se amestecă așa dară și în cele strictu bisericesci. Este ore pentru că protopopii sunt numiți prin pitace Domnesci? (1). Domnitorul este negreșit organul de execuțiune al Mitropolitului. Acesta apare chiar și din redacțiunea pitacului de rânduire a protopopilor. De altmîntrelea această recunoșcere a protopopilor de către Domnitor obligă pe Ispravnici să le dea mână de ajutor. În definitiv, alege-

antemis cu sfintele mōște și cu burete, vasul cu sfîntul mir, burete în sfînta copie, lōrfecile pentru tunsul copiilor la botez, și altele cîte sînt trebuincioase în sfînta biserică, precum și tōte cărțile cîte trebuie bisericii peste an iar deplin să fie, și tōte aceste atāt cărțile cāt și odōrele prin deosebitu catastihū dela fieș-care biserică să se ia în scris și să se dea pe sēma preotului celū ce se va cunoșce că va fi vrednic de a le păstra.

«Taina sfîntului botez să o lucreze după cuviință, însă scaldătōrea întru care botēză copiii să fie unū vas mare, orī o olă de pămînt, orī de lemn (cândū nu va fi de aramă) întru care să încapă apă cāt să acopere copilul ce se va boteza, sēu măcarū până la mijlocū să vie apa, iar să nu tōrne apă din olă în capū, după cum s'au audītū pe unele locuri, preoții nesciindū, ci de nu va fi apă multă să acopere copiii ce se botēză, ca să facă trei afundări, după cum poruncesc sfintele canōne, atūnci să ica dintr'acelū vas cu mână apă și să-l puie în capū și să-l rădice în sus, urmândū întru aceșai chipū până de trei orī, măcarū că biserica slobōdc, cândū va fi vreme de nevoie și primejdie de mōrte, copilul neputēndū să-l ducă la biserică, atūnci pōte să-l afundeze într'unū vas de lemn mai adāncū, cum este copaia sēu vadră, vērșāndū în urmă apa la locū curatū, însă treburile la sfîntul botez să le facă după cum învēță la molitvelnicū, iar nu într'altū chipū, și cārora nu vorū fi sciindū, să le arēte învēțătură; ungerea sfîntului mir asemenea să o lucreze după orēnduială, precum iarăș se arētă la învēțătură și cinc din preoți nu vorū avē pe la biserici sfîntul mir să se poruncescă să vic să cēră dela Mitropolie, din care numai copiii cei mici la botez să-l ungă cu acelū sfînt mir, și pe unde va unge pe locū să și ștērgă fōrte bine cu bumbacū sēu cu călți de in curăți, iar cānd vorū vrē să miruiască norodul pe la sērbători, atūnci să miruiască cu untū de lemn din candelă. 1785, Augustū 29.»

(1) *Cărți de Protopopi pe la județe.*

«...Zem. Vlas. Dat'amū Domnēscă nōtră carte cucernicului preotū . . . pe carele l'au făcutū prea sfîntia sa părintele Mitropolitū protopopū la județul..... ca să aibă a purta grijă, de tōte cîte sînt pentru buna credință a norodului și să inerghisescă pururea cu nevoița cea tare, este datoria cinului acestuia, cum pentru orēnduiala slujbei bisericesci a se sēvērși cu tacișu ce se cade, dela care biserici să nu lipsescă preoții nici de cum, facēndū slujbele cele obișnuite pentru tōtă vremea; pentru vețuirea obștiei preoțesci a petrece cu bună cuviință după cinul lor, să nu se pricinuiască necinste darului; pentru a

rea protopopilorŭ era totŭ a prelaților bisericeî. M. Suțu încredințază acestora pitacele de rânduire din 15 Novembrie 1783, în albŭ, adecă

îndemna pre creștini la cele sufletesci folositoare și pentru altele câte sunt ale legii, cari se sêvêrșescŭ prin preoți, să nu se facă cusurŭ, și pe cari din preoți va găsi în vină, orî la vre-una din slujbele bisericesci ne următorî bine, orî la viețuirea lorŭ nepetrecêndŭ cu bună cuviință și cu cinstea ce li-se cade, pe unulŭ ca acela să nu-lŭ trecă cu vederea, pentru vre-unŭ interesŭ, ci să aibă negreșitŭ a-lŭ arêta la prea sfinția sa părintele Mitropolitŭ, iar de nu le va urma orênduitulŭ protopopŭ acestea, și va face cusurŭ la datoria lui, atunci prea sfinția sa părintele Mitropolitŭ îlŭ va lipsi, ca pe unŭ nedestoinicŭ cî-nului acestuia. Lângă acestea, să aibă orênduitulŭ protopopŭ a căuta și pricinile ce s'arŭ întêmpla între mirenî împotrivitore legii, cari se cuvinŭ a se teorisi bisericesce, cum pentru curvi, pentru hrăpiri de fete, pentru amestecarea sângelui, pentru termecătorii, pentru vrajbă și neunire între bărbatŭ cu muierea lui, și pentru care dintr'acestea pricinî se cade să aibă în sciință aici la prea sfinția sa părintele Mitropolitŭ, ca să facă cea după pravilă hotărîre; dela care aceste pricinî, după ce se va isbăvi și se va face îndreptarea, să aibă a lua protopopulŭ dela partea muierescă tal. doi și jumătate, care este și se numesce Dicheola pentru ostenêla și slujba ce face la cercetarea acestora. iar nu cu nume de glôbă, sêu gerimea. Decî să se silêscă orênduitulŭ protopopŭ spre întărirea și paza a buneî credință la creștinesculŭ norodŭ alŭ aceluî județŭ, și cari din locuitorii mirenî nu vorŭ urma la celea duhovnicesci învățături spre a petroce creștinescc, să-î arête la Ispravniculŭ județului, ca să-î facă și făr' de voia lorŭ a fi următorî. Poruncimŭ și d-vostre Ispravnicilorŭ aî aceluî județŭ, să-lŭ sciî pe numitulŭ preotŭ, că este protopopŭ la acestŭ județŭ și că volnicia sa este asupra părții mirenesci de a căuta acestŭ felŭ de pricinî, și vê poruncimŭ înpotrivă să nu se facă peste acêsta coprindêtore a nôstră carte mai multŭ vre-o urmare. ii saam rekeh gymd. 1783, Noemvrie 15.»

Cărțile ce s'au scrisŭ pentru protopopi, la ce județe anume și câte.

2	Slam Rômnicŭ	}	Ale Episcopului Buzêŭ 6.
1	La Buzêŭ		
3	La Secuenî		
<u>6</u>			
1	La Ialomița	}	Ale părintelui Mitropolitŭ 15.
1	La Dâmbovița		
1	La Prahova		
2	La Ilfovŭ		
2	La Muscelŭ		
2	La Vlașca		
2	La Teleormanŭ		
2	La Argeșŭ		
2	La Oltŭ.		
<u>15</u>			

Asemene cărți deslegate către locuitorii țerei cu referință la biserică

dobitócele, ca uniî ce în mare păcatu suntemu, și cu greu avemu a da sémă pentru dînșii, cu acésta domnésca noastră carte vë scriemü tuturorü și vë deșteptămü, ca să vë aduceți aminte de patimele acestorü anî trecuți, să nu mânaiți iarăși pe Dumneđeü și fiesce-care locuitorü, fără de lenevire să păzescă sfînta biserică, Duminecile și sêrbătorile, să-și facă cuviincioasa închinăciune și rugăciune la dumneđeescile slujbe și leturghii, să vë ispoveduiți, să vë grijiti în vreme, cum și în ți de lucrătore când nu se va sêrbători, iarăși se cade creștinului, întâi să-și facă închinăciunea, să ica numele lui Dumneđcū întru ajutorü, și așia să se apuce de munca și lucrulü sêu; care acéstă datorie nu trebue de sila poruncei nostre să o faceți, ci înși-vë iubiți pe Dumneđeü; din totü sufletulü vostru, să arêtați credința și fierbințela voastră în faptă. Voi i cu soțiile vóstre și cu copiiî voștri să nu vë leneviți, și pe lângă lucrulü ce aveți, să nu uitați datoria creștinéscă, avêndü evlavie către cele sfînte pentru binele vostru, pentru îndestularea voastră, și însuși pentru sufletulü vostru. Și aceste urmându-le acum și tot-d'a-una, aveți apoi nădejde de la Dumneđeü, că veți câștiga mila sa și veți fi totü-d'a-una feriți, voi și pămîntulü acesta, după patimile care pricinuescū lipsă și sărăcie, iar de nu le veți urma și veți petrece dobitocesce, fără de biserică și fără de datoria creștinéscă, atunci datoria ceea-ce avemü ne silesce a ne arêta spre voi cu urîciune, și a face la cei rôi, leneși, neînțelegetori și certarea ce se cuvine. Amü grăitü de acésta și cu prea slînția sa părintele Mitropolitü, cu iubitorii de Dumneđeü Episcopî, ca să serie cuviósele porunci către protopopî și către preoți. Așijderea amü poruncitü și către Ispravnicii județului, ca să vë îndemne și să vë siléscă la acéstă faptă, iar pentru care nu va fi următorü, le-amü poruncitü să ne însciințeze negreșitü. *Tolico pisah gvmđ. 1783, Decembrie 10.*»

Cărți către Ispravnici la județe, pentru locuitorii a păzi la sfintele biserici.

Dumné-vóstră Ispravnicilorü ot sud — sănătate, vë facemü în șcire că după datoria ce avemü a griji pentru supușii noștri, cari ni s'aü încredințatü, a vețui creștinesce, și a nu lăsa pe cei leneși și proști să petrecă dobitocesce, negrijiti și fără de biserică, fiindü-că avemü a da sémă pentru dînșii, mai vîrtosü că amü și auditü de lenevirea lorü, iată amü scrisü aceste cărți către toți locuitorii de obște, care primindu-le să puneți să citéscă prin tóte orașele și satele ca să le audă și să le înțelégă cu toțiî, și după acésta să fiți cu prierghie, și cu grijă la acésta făcêndü-vë și înși-vë pildă celorü proști, ca să păzescă la sfintele biserici, să ispoveduescă, să se grijescă în vreme, și să pe trécă toți creștinesce; și să nu dați uitării acéstă purtare de grijă, ca uniî ce datori sunteți și voi, aflându-vë dregători orênduiți de către Domnia mea asupra norodului accstuî județü, și sunteți în păcatü când nu veți griji de acésta, mai vêrtosü că acésta este sprijina a nădăjdui fie-care milă dela D-đeü, așijderea și pămêntulü și țera în îndestulare; pentru aceea dar să îndemnați, însă cu blândețe și cu învățături, apoi să-i și siliți, să-i înfricoșați cu jugü și cu alte cercetări, ca pre lângă lucrulü pămîntului să nu uite biserică în ȋlilele cele cuviinciose, însă căutați bine ca nu cum-va zapciî și ómeniî dumné-vóstră,

le repeșesce M. Suflu în 8 August 1785, cum și către Ispravnicii a-prope în aceeași cuprindere ca mai sus (1).

cu această pricină să găsească vre-un mijloc de jafu, se supărare, vre-unuia din locuitori, pentru vre-o pismă, se pentru pofta câștigului, că pe lângă pedepsa ce-i vom face acelui zapciu, veți căde și dumne-văstră în mare vină. 1783, Decembrie 10.»

- (1) *Cărți deslegate către locuitori ca să păzescă sfânta biserică și să se ispoveduiască și să se grijească la vreme.*

«...Zem. Vlascoe. Tuturor locuitorilor ot. sud.—vă facem în știre, că încă din anul 1783, la luna lui Decemvre am fost scris cărțile Domniei mele și v'am arătat, că datoria unui creștin pravoslavnic este: a avea credință și evlavie fierbinte spre cele bisericesci, a păzi la sfintele biserici în zilele de praznice, a păzi sărbătorile de lucru, a se ispovedui, a se griji și a fi feriți de fapte împotrivoare legii, și când acestea le va păzi un norod și va arăta credință în faptă, negreșit vor câștiga mila Dumnezei se și vor petrece ei și pe pământul acela păziți și feriți de toate relele, nu numai în viața acesta, ci și în cea-altă lume mergu nevinovați; iar împotriva, când aceste un norod nu le va păzi și vor petrece dobitocește, fără de biserică și fără de evlavie la cele sfinte și fără de fapte creștinesci, nu numai sufletesce rămân învinovați a se osândi după moarte, ci întru această viață toate relele vinu asupra lor și asupra pământului lor, cu patimă dela D-zeu, după cum pentru unile pricini ca aceste nu puțin a ncerat pământul acesta în trecuți ani, precum sciți, patimă asupra bucatelor voștre și asupra vitelor voștre în cinc șese ani de arându, până și-au întors Dumnezeu mila sa de a rădicat acestea, și după nemărginita a sa bunătate au dat și îndestulare, așteptându însă pocința și îndreptarea dela norodul se acesta; deci pentru ca nu carecumvași să dați uitări acelu ale noastre povățuir, să vă părăși iarăși a vieții cum se cade, creștinesce, nesocotindu cele trecute și să cădeți care cum-va la lenevire, cu caro a voastră rea lenevire ne aduceți po Domnia mea la multă grijă și sdrobire a inimii, ca pe unii ce sunteți în mari păcate, și avem cu greu a da sēmă pentru cei leneși și proști, ce ni s'au încredințat sub a noastră oblăduire, când îi vom lăsa să petrecă dobitocește; iată dară, după datoria care avem a griji pentru supușii noștri spre a vieții creștinesce, cu acesta domnesca noastră carte, de iznăvă vă deșteptăm și vă scriem tuturor, ca să vă aducem aminte de patimele trecuților ani, să nu măniet iarăși pe Dumnezeu și fieși care lăcitoru, fără de lenevire, să păzescă sfânta biserică Dumnezei și sărbătorile, să și facă cuviincioasă închinăciune și rugăciune la Dumnezeescile slujbe și liturghii, să postiți, să vă ispoveduiți, să vă grijiți în vreme precum și acum într'acești sfintu postu la ziua sfintei Adormiri stăpânei noastre Maica lui Christos Dumnezeu, asijderea și în zilele lucrătoare, când nu sunt sărbători, iarăși se cade creștinului întâiu să și facă închinăciunea, să ia numele lui Dumnezeu întru ajutor, și așa să se apuce de muncă și lucrul se; care această datorie nu trebuie de sila poruncei noastre să o faceți, ci înși-vă iubiți po Dumnezeu, din tot sufletul vostru

Isbutit'a Domnitorulŭ să inspire mai multă religiozitate în poporŭ? Dintr'o anafora a Mitropolitului Grigorie către Domnitorŭ, dela

și din totŭ cugetulŭ vostru, să arătați credința și fierbințela voastră în faptă, voi și soțiile văstre și copiii voștri, să nu vĂ leneviți, ci pe lângă lucrulŭ ce aveți să nu uitați datoria creștinĂscă, avĂndŭ evlavie cĂtră cele sfinte și păzindu-vĂ trupurile și sufletele văstre curate pentru binele vostru, pentru îndestularea vĂstră și pentru însuși sufletulŭ vostru, și aceste urmĂndu-le acum și totŭ-d'a-una, aveți nĂdejde la Dumnezeu cĂ veți cĂștiga mila sa și veți fi totŭ-d'a-una fericiți, voi și pĂmĂntulŭ vostru, de bĂle și de patimile care pricinuescŭ lipsă și sĂrĂcie; iar de nu le veți urma și veți petrece dobitocesce, fĂră de biserică și fĂră de evlavie la cele sfinte, ne-ĂmplinĂndŭ datoria creștinĂscă, atunci datoria cea ce avemŭ ne silesce a ne arĂta spre voi cu urĂciune, și a face la cei rĂi, leneși, neĂntelegĂtori și cercetarea ce li se cuvine. Amŭ grĂitŭ de acĂsta și cu prĂ sfinția sa pĂrintele Mitropolitŭ, cu iubitorii de Dumnezeu pĂrinții Episcopi, ca sĂ scrie cuviincioase porunci și cĂtre ispravnicii județului, ca sĂ vĂ îndemne și sĂ vĂ silĂscă la acĂstă faptă, iar pentru care nu va fi urmĂtoriu, le-amŭ poruncitŭ să ne ĂnsĂințeze negreșitŭ. 1785, Augustŭ 8.»

ĂcĂ și circulara cĂtre Ispravnicii :

17 CĂrți legate pe la Ispravnicii județelorŭ, ca sĂ se dea în scire tuturorŭ locuitorilorŭ de a pĂzi pe la sfintele biserici, Duminecile și dĂile de sĂrbĂtori, sĂ nu lucreze și sĂ se ispoveduiascĂ, sĂ se grĂjĂscă la vremea lorŭ, dupĂ datoria creștinĂscă.

«D-văstre Ispravnicilorŭ ot. sud.... sĂnĂtate, vĂ facemŭ în scire cĂ dupĂ datoria ce avemŭ spre a grĂji pentru supuși noștri, cari ni s'au Ăncredințatŭ, a vieții creștinesce, și a nu lĂsa pe cei leneși și proști sĂ petrecĂ dobitocesce negrijiți și fĂră de biserică, fiindŭ-cĂ avemŭ a da sĂmă pentru dĂnșii, Ăncă din anulŭ 1783, la luna lui Decemvrie amŭ scrisŭ cĂrțile Domniei mele de povĂtuire la totĂ obșteā locuitorilorŭ în țĂră, cum și porunci cĂtre Ispravnicii de osebitŭ, dar ca sĂ nu sĂ dĂ iarăși lenevirii și sĂ uite acele povĂtuiri. iatĂ de iznĂvĂ mai deșteptĂndu-i amŭ scrisŭ aceste cĂrți cĂtră toți locuitorii de obște, care primindu-le, sĂ puneți sĂ se citĂscă prin tĂte orașele și satele, ca sĂ le audĂ și sĂ le ĂntelegĂ cu toți, și dupĂ acĂsta sĂ fiți cu priveghere și cu grĂjă la acĂsta (fĂcĂndu-vĂ și Ănși-vĂ pildă celorŭ proști la aceste ce scriemŭ în cĂrți) ca sĂ pĂzĂscă sfintele biserici, și sĂ postĂscă, sĂ se ispoveduiascĂ, sĂ se grĂjĂscă în vreme, cum și acum la acĂstă sfĂntă și a adormirii, sĂ petrecĂ toți creștinesce, sĂ ție sĂrbĂtorile de lucru, și sĂ nu dĂți uitĂrii acĂstă purtare de grĂjă, ca unii ce datorii sunteți și dumnĂ-vĂstră aflĂndu-vĂ dregĂtori orĂnduiți de cĂtră Domnia mea asupra norodului acĂstui județŭ, și sunteți în pĂcatŭ cĂndŭ nu veți grĂji de acĂsta, mai vĂrtosŭ fiindŭ-cĂ acĂsta este pricină a nĂdĂjdului fieș-care milă de la Dumnezeu, așijderea și pĂmĂntulŭ și țĂra Ăndestulare; pentru aceea dară sĂ-i Ăndemnați, Ănsă cu blĂndețe și cu ĂnvĂțĂturi, apoi sĂ-i siliți, sĂ-i ĂnfĂcoșăți cu jugŭ și cu alte certĂri, ca pe lângă lucrulŭ pĂmĂntului sĂ nu uite pe Dumnezeu; Ănsă cĂutați bine ca nu cum-va zapciili și Ămenii dumnĂ-vĂstră, cu acĂstă pricină sĂ gĂsĂscă mijlocŭ de vre-unŭ jafŭ sĂu supĂ-

30 Iulie 1785, vedem că religiozitatea și cu mergerea la biserică erau două fapte deosebite. Mitropolitul, la ocasiunea unui ridicol proces pentru nisce strane din biserică dela mahalaua Oțetarului, proces care amintesc poemul eroi-comic francez «*le Lutrin*», ne spune că «din glôta femeilor și mai vârtos că totu-d'auna pe la sărbători și Dumineci ar fi fost dihonie între femeii, care să între printr'acele jețuri și cine să ședă mai sus, una decât alta, din care dihonie a loră nici preoții nu înțelegeau ce citiau, nici că creștinii mahalagii ce erau adunați în biserică nu le era în tihnă slujba ce se făcea (1),» a fost silit unu din ctitorii bisericeii să suprimă strănile și să le bage în clopotniță, ca să pôtă a se liniști mahalaua de gura femeilor!

rare vre-unuia din locuitorii pentru vre-o pizmă, se pentru pohta câștigului, că pe lângă pedepsa ce-i vom face acelui zapci, veți cădea și dumnă-văstră în mare vină. Lângă acesta, veți ști că am fost grăit cu pre sfinția sa Părintele Mitropolit, și cu sfinția loră Părinții episcopi pentru rânduiala tainei sfântului Botez, care este mai întâi poruncă a credinței noastre, ca să scriem cuviincioase porunci către Protopopi și către preoți a o lucra și a o sfârși după cum se cade, i pentru cele-lalte sfinte vase, ca să le aibă fieș-care biserică de plin, după cum se cade, și ne arată pre sfinția sa acum, că de atunci au scris cărți din partea sfinției loră, după care arată Domniei mele copia, care vă o trimetăm să o vedeți; ci dar să cercetați de au făcut protopopii urmare poruncilor ce li s'au scris, se preoții de le păzesc acestea, fiindu-vă totu-d'auna în grijă ca să se urmeze acesta de către preoți i de către protopopi; iar unde veți vedea în potrivă să înștiințați. 1785, August 8.»

(1) *Mahalagii din mahalaua Oțetarului cu Stana Mătușă, pentru niște jețuri.*

Iw Mihailu Constantinu Sufulu Voivodu Z. VI.

«După hotărîrea prea sfinții sele părintelui Mitropolit, și după anaforaua ce ne face, poruncim să se urmeze. 1785, August 4.»

«Prea Înălțate Dîmne,

«După jalba ce au dat către Măria ta Stana Mătușă veduța ot. mahalaua Oțetarului de aici din Bucuresci, arătându că acesta biserică, mai d'inainte vreme fiindu făcută de și cu ajutorul creștinilor s'ar fi prefăcut și s'ar fi făcut de zid, și după orânduială s'ar fi făcut în lăuntru în biserică și jețuri de un Andrei Măcelariu, în partea unde șed femeile, și întemplantu-se mórtea acelui Andrei, Maria Cernovodencia soția de alu doilea

De altminterlea nici chiar Domnitorul, cu toate chisóvele ce dete la multe mánástiri și biserici, reînóindu-le scutiri și privilegii (1) nu prea se pare că era de o religiositate extremă. Într'unú pitacú alú lui, de la 14 Februarie 1784, Domnitorulú poruncesce prin carte legatá Isprav-

a unuí rėposatú Nicolae ce arú fi fostú ctitorú la acea biserică, și cere a se pune acelé jețurí la locú unde aú fostú, cu care jalbă a eí orėnduescí Mária ta la nóí ca să cercetámú pricina și să îndreptámú; veí sci Mária ta, că vrėndú nóí a cerceta și să facemú îndreptarea ce se cade, amú trimisú de aú făcutú scire preoțilorú dela numita biserică și la cățí-va din mahalagií, ca să vie să ne spuie cum sciú de acéstă pricină, și aú venitú înaintea nóstră preotulú popa Iorgu duhovniculú, i popa Gheorghe și cu Alexandru Cíausú, i Ienache Croitoríú și Petre Cojocariú, carí sunt vechí ședetőrí într'aceá mahala a Oțetarulú, și întrebându-se ce sciú de pricina acelorú jețurí, să ne arėte, și după a lorú sciință aú datú preoțíí amėndoi și cu numițíí mărturisenie înaintea nóstră, în frica lui D-deú, supt iscăliturile lorú și prin blăstemú, arėtându, că în numita mahala mai din vechime ar fi fostú biserică de lemnú făcută, și mai în urmă, înaintea rásmirățíí, în loculú aceí de lemnú, s'a făcutú biserică de zidú, și din pace încóce adunându-se creștiníí mai mulți de cât mai înainte vreme cu locuința într'acéstă mahala, ar fi fostú biserică cum arėtá jăluitoarea împodobită deosebí de altele și cu jețurí, unde ședú femeile, dar din glóta femeilorú, fiindú loculú strímtú în biserică și mai vėrtosú că totú-d'auna pe la sėrbătórí și Duminecí ar fi fostú dihonie între femeí care să între printr'acelea jețurí, și cine să ședă mai susú una decăt alta? din care dihonie a lorú nici preoțíí nu înțelegeáu ce citeáu, nici creștiníí mahalagií ce erau adunați în biserică nu le era în tichnă slujba ce se făcea în biserică, dar rėposatulú Nicolae, soțulú alú doilea a pãritíí Marií, trăindú în vieță și fiindú și elú unulú din ctitorií acestei biserici, ca să lipsescă sfada și prigonirea dintre femeí, aú pusú de aú aridicatú acestea jețurí din biserică, din partea unde ședú femeile și de atunci până cum arėtará mai susú, înmulțindu-se și ómení cu femeí în mahala, s'aú mai lărgitú și loculú în lăuntru în biserică, și aú lipsitú și totă vrajba și prigonirea dintre femeí, de nu mai esto până acum, și acelé jețurí la vreme când va fi trebuință în biserică, sunt spre păstrare puse în clopotnița bisericeí; ci fiindú-că după cum ne adeverimú și precum se vėđu acéstă numită mătușa Stana jăluitoarea, fórte cu limbuție se cunoscú de a fi, și cu nestatornicie vorbea asupra unora și altora din mahalagií, și nici o dreptate n'are la cererea ce face, nefăcėndú trebuință a se pune acelé jețurí ca să nu se înstrínteze biserică, și rėú și fără cale supėrú pe numita Maria Cernovodėnca, ci precum arėtámú fiindú fără orėnduială supėrarea ce aú făcutú Mărieí tèle, măcarú că nu este vre-o pricină mare, lără ca să nu mai ámbles cu jálbí supėrându pe Mária ta pentru acėsta, iată nu lipsimú cu răspunsú Mărieí tèle, și rugámú și nóí pe Mária ta, spre a se face de Mária ta hotărėirea cea cuviincióasă, și anií Mărieí tèle rugámú dela Domnulú Dumneđeú să fie mulți și fericiți. 1785, Iulie 30.

Gregorie alú Ungro-Vlahiei.»

(1) Veđí anexe.

nicului de Romanați să dea în taină, nóptea, focu unei biserici înflințate de locuitorii din Gârlă. Orî-care ar fi motivulă acestui nizam, elū nu putea fi de bunū esemplu pentru țēră. Iată acéstă carte legată :

«Carte legată Pit. Giurgiu Ispravnicū ot sud Romanați pentru unū bordeiū ce l'aū făcutū locuitorii din Gârlă pe hotarulū țerei.

«Credinciosū boerulū Domniei mele, Constantine biv Vel Pitarū, Ispravniculū ot sud Romanați, sănătate, în trecutele țile din poruncă ți s'a fostū scrisū pentru unū bordeiū ce ne-amū însciințatū că aū făcutū locuitorii din Gârla, pre hotarulū țerei, cu socotelă să aibă biserică, ca să-lū stărîme și să-lū strice, la care neurmătorū fiindū îndată ai datū vreme și ai lăsatū lucru la prelungire până când acum luândū Domnia mea însciințare din cartea ce scrie Căpitanulū ot Izlaz către d-lui Vel Spătariū, cum că în țiuă de Crăciunū a și târnositū acelū bordeiū făcēndū-lū biserică desēvēșitū, și se face într'insulū slujbă, și cum că începerea acestui lucru a fostū prin mijlocirea unui popă Ioanū din Izlazū, care popă și sfeșnice din biserică ot Izlazū aū adusū acolo, pentru care acéstă ne-amū turburatū Domnia mea asupră-ți, de ce să nu faci urmarea poruncei îndată ce ți-s'a scrisū, ci ai prelungitū până a venitū trēba până aci. Caută de nu face cusurū, ca acéstă altă dată, că vei cădē în urgie, mai vērtosū pentru cele ce sūnt pentru trēba nizamului, și acum iată că-ți poruncimū primindū porunca Domniei mele, numai decăt să puī cu mijlocū pe sub cumpētū, nóptea, într'ascunsū să-ī dea focū, să arđă de totū, fără de a nu mai aștepta altă poruncă de la noi, și apoi după câte-va țile iarăși nóptea pe sub cumpētū să puī ca să arunce pămēntū ca să se astupe grópa acelui bordeiū, să nu rēmāde grópa ne astupată, fiindū-că aū apucatū de s'a slujitū slujbe într'insulū și să avemū rēs-punsū de urmare. 1784, Februarie 14.»

Și pre când pe de oparte M. Suțu dădea focū unei biserici, nóptea, pe de alta prvoca pre Mitropolitulū să oprēscă preoții de a mai da mărturie în procese civile fără de scirea și voia Archiereului (1), sub

(1) *Pitacū către Mitropolitulū de a nu se pune preoți mărturie.*

«Prē sfinția ta Părinte Mitropolitē, facemū scire pré sfinției tale, că la pricina de o casă ce s'aū cercetatū alaltăeri în domnesculū nostru Divanū, am vēđutū Domnia mea unū preotū, Popa Ioanū, că aū eșitū în urmă nevrednicū și ne primitū judecāței, carele măcarū că aū rēmasū a se pedepsi, dară aū pricinuitū atāta amestecătură pricinei aceea și turburare judecāților și Divanulū domnescū, cu acea netrebnică mărturia lui, care acéstă curge din pricină căci fără de șcire și fără de voie dela Archiereulū locului, preotulū merge de sineși

protestŭ, cā unŭ preotŭ, în asemenea mărturii în unŭ procesŭ s'a făcutŭ nevrednicŭ și cā a adusŭ turburare judecăților și Divanului Domnescŭ.

Ca martori nu primia preoți, dar M. Suțu dădea ordine ca acesta :

«1783, Octombrie 19. S'aŭ făcutŭ poruncă legată la Stolniculŭ Dumitrache Colceagŭ Ispravnicŭ din sud. Ialomița, să mǎrgă la Lichiresci să îndrepteze o atacsie ce aŭ făcut-o unŭ Popa Radu, pe carele să-lŭ dé **să-lŭ aducă aicea în hiară** cu bună pază.»

și se face martorŭ la judecată ; decî ca să se păzescă buna rânduială la tagma bisericescă a fi fără nici unŭ ponosŭ ; iată scriemŭ pré sfinției tale, să poruncesci la tǔtă tagma bisericescă de obște, ca nimenea din preoți fără de scire și voie de la Archiereulŭ locului, sǔu de la epitropulŭ sǔu să nu fie volnicŭ de sine și a se face mărturie și a merge la judecată vre-unŭ preotŭ martorŭ, acelŭ preotŭ să mǎrgă la Archiereulŭ locului, și de i se va da voie prin adeverință la mână așia să fie volnicŭ a merge la judecată să-și dea mărturia, căci mărturia preotului se cuvine a fi de bună credință și primită la judecată, tolico, pisah. gvmd. 1783, Octombrie 6.»

Pitacŭ catre dumné-lui Vel Log. Brâncoveanu de a da în scire pe la judecăți a nu primi preotŭ mărturie la judecată.

«Cinstitŭ și credinciosŭ boerule alŭ Domniei mele Manolache Brâncovenu Vel Log. de țera-de-susŭ, facemŭ șcire dumi-tale cā la pricina de o casă ce s'aŭ cercetatŭ alaltăieri în domnesculŭ nostru Divanŭ, amŭ vădŭtŭ Domnia mea mărturia unŭ preotŭ, Popa Ioanŭ, cā aŭ eșitŭ în urmă ne trebnică și ne primită judecății, pricinuindŭ atâta amestecătură pricina acea și turburare judecăților și Divanului domnescŭ, cu acea netrebnică mărturia lui, carele măcarŭ cā aŭ rămasŭ a se pedepsi, dar fiindŭ cā acēsta nu este destulă a se părăsi, și a nu mai da altă dată preotŭ mărturie netrebnică, carc acēsta curge din pricină, căci fără de scire și fără de voie dela Archiereulŭ locului, *preotŭ a merge de sineși de se face martorŭ la judecată, s'aŭ făcutŭ* Pitaculŭ nostru către pré sfinția sa părintele Mitropolitŭ, să poruncescă la tǔtă tagma bisericescă de obște, ca nimenea din preoți fără de scirea și fără de voie dela Archiereulŭ locului, sǔu dela epitropulŭ sǔu, să nu fie volnicŭ de sineși a face mărturie și a merge la judecată politicescă ; decî ca să nu se întemple și la altă pricină una ca acēsta, ca să se păzescă buna orânduială la tagma bisericescă a fi fără de nici unŭ ponosŭ, iată scriemŭ dumi-tale, să arēți de acēsta, atātŭ la dumné-lorŭ Veliții boeri, câtŭ și la tǔte Depertamentele judecățilorŭ, ca preotŭ mărturie, cum amŭ șisŭ, fără de adeverință dela Archiereulŭ locului, sǔu dela epitropulŭ sǔu, să nu primescă, ci când se va întempla a se cere la vre-o judecătorie vre-unŭ preotŭ martorŭ, acelŭ preotŭ să mǎrgă la Archiereulŭ locului și de i se va da voie prin adeverință la mână, așia să-lŭ primescă și să-l asculte mărturia, căci mărturia preotului să cuvine a fi de bună credință și primită la judecată, toli pisah gvmd. 1783, Octombrie 8.»

Asemene spectacole nu erau proprii a îmbunătăți morala publică. Nu-i vorba, că în numele *moralei* se aruncau amende de multe feluri, de cari se foloseau une-orî slujbașii diverși și alte orî câte vre-o instituțiune. Așia bună oră ună «*precurvară*» dovedit, perdea averea sa, cel puțin a 3-a parte i-se lua în folosul culicilor milelor, cum apare din acestlă actlă :

Pilacul către boerii epitropi pentru averea lui Ioniță Rătă.

«Dumne-văstră boerilor epitropi, vă facem în scire pentru Ioniță Rătă, care făcându o *nelegiuită faptă a précurviei*, s'aă orânduit la pedepsă după vinovăția lui, și s'aă făcut hotărîre și pentru totă averea lui, după pravilă, că întâi să scotă și să se deosebescă din averea lui zestrea soției lui și darurile dinaintea nunței și din cea-laltă percusie ce va mai rămâne, două părți să se dea pe sîma copiilor lui, iar a treia parte să se *dea la cutie*, după cam această hotărîre pe largă este scrisă în anaforaia prea sfinției sîle părintele Mitropolitului și a Dumne-loră.»

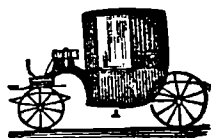
În luna Maiu din 1784 veni în țără Patriarchul Ierusalimului. Alaiuri destule i se făcură în pleâmbarea lui prin țără, preâmbare care mai puțin folosi acesteia decât pungei prelatului grecu (1). Recolta de bani

(1) *Alaiulă cu care se întorče astăzi în ziua de sfințitul Vasile prea fericitulă Patriarhă dela Constantinopole, cum și în ziua de Boboteză.*

Seimeni polcovnicesci
pe jos
Două Postelnici
călări
Polcovnic de seimeni
2-lea Pitară

Seimeni Bulucbașesci
pe jos
Asemenea două Polcovnici
călări
Bașu buluc-bașa
3-lea Logf. de jos

Trei ciohodari

Căruța gpod. cu 6 telegari
și ună 2-lea logf. într'însa.
(Cod. XII, fila 94.)

Iar trei ciohodari

6 Cărți legate către Ispravnicul pentru venirea sfinției sîle prea fericitului Patriarhă ală Ierusalimului la Craiova.

«Dumne-văstră Ispravnicilor ot. sud. — sănătate, vă facem în scire că cu

și daniî fu destulŭ de mare, de ȃre-ce Patriarchulŭ rȃmase în țȃră

sciința și cu voia Domniei nȃstre, merge prea sfințitulŭ, fericitulŭ Patriarhŭ alŭ Ierusalimului, la Craiova, ca să dea blagosloveniile prea sfinției sȃle și la obștea creștinilorŭ părții locului de acolo, decî însciințămŭ dumnȃ-vȃstră de bunăvenirea și trecerea fericirii sȃle pre acolȃ, să aveți a întȃpina pe fericitulŭ și ați eși înainte, primindu-l cu cinstea și cvlavia ce se cade, și să grijiți pȃnă la eșirea din județŭ, cum vȃ arȃtămŭ a petrece odihnitŭ și mulțamitŭ prea sfinția sa la drumŭ, de care să avemŭ și rȃspunsulŭ dumnȃ-vȃstră.— 1784, Maiŭ 24. »

Ilfovă, Vlașca, Teleormană, Oltă, Romanați, Dolji.

Alaiulŭ ce s'aŭ rȃnduitŭ la eșirea din Bucuresci a prea fericitului Patriarhŭ.

25 scimeni polcovnicesci	25 seimeni Bulubășesci
Preoții din Bucuresci cu doui protopopi	
2 Logofeți de taină	Iar doui Logofeți de taină
Ciașulŭ agescŭ	Ciașulŭ spățarescŭ
2-lea Pitariŭ	Polcovnicŭ za scimeni
Bașŭ bulucŭ-bașa	Polcovnicŭ za tȃrgŭ
Vel Căp. za lelegii	Vel Căp. za dorobanți
3-lea Logf. de josŭ	3-lea Logf. de susŭ
2-lea Logf. de josŭ	2-lea Logf. de susŭ
Trei ciohodari	Trei ciohodari
Logofeți de Divanŭ	Iar Logofeți de Divanŭ
și alți diaconi și ȃmenii al fericitului Patriarhŭ.	

Iă Mihailŭ Costantinŭ Sufulŭ Voivodŭ i Gpod. Zem. Vlas.

«Cinstitŭ și credinciosŭ boerulŭ Domniei mele dumnȃ-ta Manolache Brâncovene, Vel Logf., fiindŭ-că după obiceiŭ este a merge și dumnȃ-ta de împreună cu fericitulŭ Patriarhŭ, pentru petrecere, veți rȃndui dar dumnȃ-ta, pe unulŭ din zapcii ce sunt într'acȃstă fȃie ca să gȃtȃscă acȃstŭ alaiŭ totŭ după fȃie, mȃne la cȃsulŭ ce va fi ca să plece prea fericitulŭ Patriarhŭ. — 1784, Octobrie 30. (Cod. XII, fila 200).»

Carte cu boierulŭ orȃnduitŭ a fi purtătorŭ de grijă la mergerea Patriarhului la Craiova.

«...Zem. Vlas. Fiindŭ-că prea sfinția sa fericitulŭ Patriarhŭ alŭ Ierusalimului cu scirea și voința nȃstră merge la Craiova, ca să dea blagosloveniile prea sfinției sȃle și la obștea creștinilorŭ părții locului, iată orȃnduimŭ Domnia mea pre credinciosŭ boerulŭ Domniei mele dumnȃlui Biv Vel Armașŭ Ianache maimandarŭ, ca să aibă a fi purtătorŭ de grijă la mergerea prea sfinției sȃle, grijindŭ de ale drumului, spre a petrece pre prea sfinția sa odihnitŭ, după cum și Ispravnicului județului amŭ scrisŭ Domnia mea deosebitŭ poruncile

multe luni. Pentru ca să se facă recolta mai abundentă, Patriarchulă preâmbăla prin țără și lemnul sfintei cruci (1).

Aceste onoruri făcute Patriarchului și diversele folosințe acordate bisericeii ortodoxe, nu impingă pe M. Suțu la intoleranță. El reînnoiesce chrisovul catolicilor și ală Sașilor, întâiulă la 15 Oct. 1783 și ală doilea la 1784 (2).

năstre pentru acăsta; dreptă aceea s'a dată la mână acăstă domnăscă carte ca să fie Maimandară și purtătoră de grijă la mergerea fericitului Patriarhă.— 1785, Maiă 24.»

Despre acăstă călătorie a Patriarchului veđi ce scrie și Atanasie Comnenu Ipsilante în opulă. sēu..... Cum că înriurea clerului grecă din Orientă era mare între Români, potă dovedi numeroșele danii făcute la mânăstiri din Orientă ori închinări de mânăstiri din țără. Așia avemă :

Hrisovulă mânăstirei Domnița Bălașa, dată de Vel Vist. Nicolae Brâncoveanu și Vel Logofetă Manolache Brâncovenu în grija Mitropolitului Darstorului Kir Parthenie, cu specială așeđemintă. 1784, Martie. (Cod. XI, fila 51).

(1) Hrisovulă mânăst. Slatina din Oltă pomenesce de purtarea prin țără a sfintei cruci, 1784, Oct.

Domnitorulă acordă mânăst. mai multe scutiri, după cererea boerului Radu Slătineanu Cluceru, care aă întocmită la acăstă biserică și ună dascălă de învățătura copiiloră. (Veđi anexa).

(2) Aceste hrisove dispună cele următore :

Prin Hrisovulă barașiloră din Bucuresci, din 1783 Octombrie 15, Domnitorulă scutesce doi vieri la viile din ocolulă Bucuresciloră și Târgoviște și doi argași. Asemenea scutesce bucatele drepte ale bisericeii: de oierită 150 de oi, de dijmărită litre 200, de văcărită 15 vite, și o pivniță din Bucuresci de fumărită, de căminărită, de vamă de vină domnescă și de tôte angaralele. Acăsta este întărire a unoră hrisove anteriore, de la Ipsilante și N. Caragea Vodă, hrisove ca ce se află la mână pateriloră adică a părințiloră și a preoțiloră.

Êtă în întregime chrisovulă Sașiloră:

«Domni și oblăduitorii căroră li-se încredințază și li-se dă sub stăpânire țări și noróde, ca unii ce de la D-deu sunt aleși și înălțați la acca înaltă stepenă a Domniei, spre ocărmuirea noródeloră și a polițiiloră, netăgăduită datorie aă a păzi și a întări polițiile sale spre a se înmulți supusulă sēu norodă, revărsându-și domnăscă milostivire către tótă obștia. Decă dar, obicnuită lucru fiindă, ca prin cetăți și poliții mari, unde sunt scaune de crăi și de domni, a se afla multă adunare de norodă, nu numai dintr'ăi pământului ace-luia, ci și din străini și a fi primiți și ocrotiți toți, avându-și fie-care nēmă după rēndulă sēu, deosebită case spre a-și face rugăciunea loră, către Dum-

Să ne ocupămŭ acum de celŭ-laltŭ factorŭ culturalŭ, *Scŭla*.

Avântulŭ datŭ scŭlelorŭ de Ipsilante, nepotolitŭ sub Caragea, continuă și sub M. Suțu.

În primele luni ale Domniei sŕele din 1783, Mihaiŭ Suțu totuși nu pare a se fi preocupatŭ de scŭlă.

La începutulŭ anului 1784 (Maiŭ 25) aflămŭ însă unŭ pitacŭ Domnescŭ adresatŭ Mitropolituluŭ, Episcopilorŭ și Velișilorŭ boeri de la Vel Ban la Vel Poșt. în cuprinderea următŕore:

neșeŭ, precum și aci în orașŭ Domniei mele Bucureșci, osebitŭ de catolici i de Armeni și de Ovrei ce sunt și aŭ biserici pentru ruga lorŭ, aflându-se spre locuințe câșt-va și din ritulŭ sâsescŭ, cari făcându rugăciune la Domnia sa fratele nostru Domnulŭ Alexandru Ipsilante VV. ca să le dŕe voie să-și facă și ei o bisericuță aci în orașulŭ Bucureșci, în loculŭ unde aŭ avutŭ și mai 'nainte, să le fie pentru inchinațiune, către Dumneșeŭ, după ritulŭ sŕeŭ, și socotindŭ Domnia sa, că nici de o stricăciune nu este orașuluŭ a avŕe și cŕ o biserică și ca nici zătignire să nu fie noroduluŭ, spre a se înmulți și a se întări politia acŕsta, mai vŕtosŭ vŕdŕndŭ Domnia sa la mâna lorŭ și hrisovulŭ rŕposatuluŭ Domnŭ Const. Mihaiŭ Cehanŭ Racoviță VV. ot lŕt. 1753 Noemv. 1, cu care le-aŭ datŭ voie de și-aŭ făcutŭ biserică aci în Bucureșci și după-ce aŭ sŕvŕșit-o, le-a făcutŭ și privilegiulŭ de bucatele bisericei, scutela ce scriemŭ mai josŭ. Pentru acŕsta dar fostu-le-aŭ datŭ voie Domnia sa fratele Alexandru Vodă de și-aŭ făcutŭ biserică de rugă în loculŭ unde aŭ avutŭ mai 'nainte, întărindu-le și privilegiulŭ scutelei, după cum și hrisovulŭ Domniei sale ot lŕt. 1777 Iunie 4, ne-a adevăritŭ. Dreptŭ aceea și Domnia mea printr'acestŭ domnescŭ alŭ nostru chrisovŭ le-amŭ întăritŭ privilegiulŭ acesta, atăt pentru bisericuță cât și pentru bucatele cŕ și le dămŭ volnicie desŕvŕșitŭ ca să-și aibă și să-și ție cu pace acea bisericuță a lorŭ, în loculŭ ce aŭ făcut'o, care este în mahalaoa Stejaruluŭ, însă numai bisericuța acŕsta, iar alte împrejmuiri de zidŭ nu aŭ a face. Așjderea să aibă a ține acŕstă bisericuță aci în pămîntulŭ țerei 6 pogŕne de vie și 100 stupi i rimătŕori și oi 100, care aceste tŕte bucate să fie în pace și iertate, stupi i rimătŕorii de dijmăritŭ, oile de oeritŭ și vinulŭ ce-lŭ va face în vii de vinăriciŭ, nici o supŕare la aceste bucate de către nimeni să nu se facă. Pentru care poruncimŭ Domnia mea și d-vŕstră hoerilorŭ slujbași, ori de ce trŕptă veți fi și vŕ veți orŕndui cu aceste slujbe, să aveți a vŕ feri de aceste bucate, cu suma ce scrie mai susŭ, ale bisericeței sâsesci, ne-făcendu nici unŭ felŭ de supŕare întru nimicŭ. Și pentru ca să aibă bisericuța acŕsta neclătiti mila ce amŭ orŕnduitŭ Domnia mea, amŭ întăritŭ hrisovulŭ acesta cu însăși credința Domniei mele Io Mihailŭ Const. Suțu VV. etc.... Și s'a scrisŭ chrisovulŭ acesta la 1-iulŭ anŭ dintru întâia domnie a Domniei mele aici în orașŭ, scaunulŭ Domniei mele Bucureșci, la aniŭ de la zidirea lumei 7293; iar de la nascerea lui Hrs. 1784.» (După originalŭ .

Pitacū la Mitropolitū i la boerī să iae sēma pentru școle.

«Fiindū-că ne adevărimū Domnia mea, cum că la școlele domnesci de aici din orașulū Bucureștilorū, din rēū obiceiū să urmēzā Nizamū Săzlăcū, în urmă după atāta cheltuiālă ce se face pentru folosulū obștiei, iatā dar orēnduimū pe prē sfinția sa părintele Mitropolitū, pe dumné-lui Vel Ban Ghica, pe dumné-lui Vel Logof. de Țera-de-susū, și pe dumné-lui Vel Post. ca adunādu-sē la unū locū, să citēscā chrisovulū domnescū alū școlelorū, să vadā și orēnduiala ce se urmēzā acum la școlā, și să socotēscā Nizamulū cela ce este a fi mai temeinicū și mai stăpānitorū, spre bine următorilū să ni se arātē în scrisū. 1784, Maiū 25.»

Deja în 24 Ianuarie 1784 M. Suțu rēnduesce o asemenea anchetā și la institutulū «*orfanotrofie*».

Totū Divanulū era însărcinatū să chiāme pe epitropi și să le cērā să dea socotēlā de venitulū și de cheltuiala *orfanotrofiei*, până acum, «care socotēlā să o lheorisifi cu deamēnuntulū, urmāndū după cuprinderea hrisovului orfanotrofiei și încheindū socotēla sub iscāliturile sfințiilorū vōstre și ale d-vōstre (boeri) să ne arētafi în scrisū prin anafora, ca să vedemū». (1)

Domnitorulū se mulțāmesce cu o anchetā mai multū financiarā, căci nu aflāmū în 1784 vre-unū actū probāndū încercare de îmbunătățire în învățāmīntulū școlelorū St. Sava și St. George. Pitaculū de sus, cu adevēratū, că par'că ar cere Comisiunei să inspecteze școlā dela București și să vadā intru cât *realitatea* corespunde cu prevederile chrisovului școlelorū dela Alex. Ipsilante, dar în condica domnēscā în

(1) (Cond. XII, fila 112).

În 1783 Noembre 20, M. Suțu rēnduise doctorū la Orfanotrofie pe Polichronie.

Pitacū lui Polichronie doftorū ce s'aū fostū rēnduitū la Orfanotrofie.

«Fiindū-că la Orfanotrofie amū rēnduitū Domnia mea doftorū pe Polichronie doftorulū, scriemū și poruncimū d-vōstrā boerilorū epitropi carī aveți asupra și Epistasia acēsta, să sciți pe numitulū *Polichronie doftorū* alū Orfanotrofiei, și să-și aibā orēnduiala și lēfa sa după obiceiū. tol. p. gvmd. 1783, Noembrie 20.»

care am descoperitŭ acestŭ pitacŭ domnescŭ, nu am mai aflatŭ nici unŭ rŕspunsŭ dela boerii din anchetă. Singura mŕsură luată de M. Suŭu, în vedere cu chrisovulŭ școlelorŭ din 1776, este relativă la clasa de musică creată la St. Sava. Domnitorulŭ dă următorulŭ pitacŭ :

«Pilacŭ către Mitropolitŭ ca să chame pe toŭi Egumenii de a găsi câte unŭ copilŭ cu glasŭ și să-i ducă la sfîntulŭ Sava la dascălulŭ Mihalache.

«Pré sfînția ta Părinte Mitropolitŭ, să aduci pe toŭi Egumenii dela tôte mănăstirile de aici din orașulŭ Domniei mele Bucuresci, căroră să le dai strașnică poruncă, ca fieș-carele să aibă a găsi câte unŭ copilŭ cu glasŭ bunŭ, căruilŭ copilŭ să-i pörte grijă pentru de măncare i pentru îmbrăcăminteă lorŭ, și pe acești copii să-i trimetă pe tôte ȑilele ne lipsitŭ pentru învățatura cîntărilorŭ, la școlă la sfîntulŭ Sava, unde s'aŭ orînduitŭ de către Domnia mea într'adinsŭ dascălŭ, Mihaiŭ cîntărețulŭ, dascălŭ cîntărețŭ obștescŭ ; pentru care acestă trebă, nu numai acum poruncă strașnică să le dai pré sfînția ta Egumenilorŭ, ci să-i și silesi fără voia lorŭ a fi următori la acestŭ lucru cu cale ca să-lŭ sŕvŕșescă în faptă și să facă rodŭ dintru acestă, fiindŭ-că avemŭ a face cercetare pe urmă pentru acestă, de aŭ fostŭ următori Egumeni, sŕu nu. 1784, Noembrie 29.»

«Pilacŭ către Epitropi i către Mitropolitŭ, ca Egumenii de pe la mănastiri să găsescă câte unŭ copilŭ, și să-i trimiță la sfîntulŭ Sava la dascălulŭ Mihalache ca să le paradosescă învățatura de cîntări.

«Poruncimŭ Domnia mea dumné-vóstră boerilorŭ epitropi, fiindŭ-că prin domnesculŭ nostru pitacŭ către pré sfînția sa părintele Mitropolitŭ amŭ datŭ poruncă la fieșce-care Egumenŭ dela tôte mănăstirile din Bucuresci, să găsescă câte unŭ copilŭ cu glasŭ bunŭ, căruia copilŭ să le pörte grijă Egumenii pentru hrana și îmbrăcăminteă lorŭ, dela sineși, și să-lŭ trimită pe tótă ȑiua la sfîntulŭ Sava unde amŭ rînduitŭ Domnia mea dascălŭ musicosŭ pe Mihalache, ca să le paradosescă învățatura cîntărilorŭ; iată vŕ poruncimŭ că de acum peste douŕ-deci trei-deci de ȑile să cercetați la dascălulŭ de aŭ trimesŭ toŭi Egumenii mănăstirilorŭ din Bucuresci câte unŭ copilŭ, sŕu nu ; și pentru acelŭ ce nu va fi trimesŭ până atunci, să ne înștiințați cum și peste tótă vremea să cercetați de urméză toŭi Egumenii acestă poruncă și să aveți a arŕta pe celŭ ne următorilŭ. 1784, Decembrie 3.»

«Pilacŭ către Episcopi pentru dascalulŭ musicosŭ care s'aŭ orînduitŭ la sfîntulŭ Sava.

«Dumné-vóstră boerilorŭ epitropi, fiindŭ-că amŭ hotărîtŭ Domnia mea, după

cum și la chrisovul scólelor este orênduită, ca să aședăm la scólă ot sfîntul Sava și ună dascălă Musicosă pentru a învăța ucenicii meșteșugulă cîntărilor, iată vî poruncim să cetiți chrisovulă scólelor, ca să vedeți ce plată se orênduesce dascălulă musicosă, și pe cît va fi scriindă chrisovulă să ne arêtați în scrisă, așijderea să orênduiți numitulă dascălă două odăi alătura la ună locă înăuntru în mănăstire, dintr'ale scólelor, una pentru șederea sa și alta pentru ucenicii carî sunt să vie spre învățatura cîntărilor, carî odăi gătindu-le dumné-vóstră să i le faceți teslimă, însă ucenicii carî voră fi la învățatura cîntărilor să șciți d-vóstră, că n'au a rămănea cu șederea loră la scólă, nici altă orênduială mai multă n'au dela scolî fără de numai pentru învățatură să mērgă și să vie. 1784, Decemvrie 1.»

Mergerea înainte a acestei scóle de musică întēpină totuși greutăți, căci Egumenii nu se supuseră ordinelor date, așa că la 27 Februarie 1785, trei din epitropii scólelor adresază lui M. Suțulă această anafora :

«Prea Înălțate Dómne!

«Insciințămă M. téle, că după ce cu luminata poruncă a I. téle, s'a aședat în Sf. Sava dascălă musicosă Mihalache, s'a făcută orênduială iarăși cu porunca Măriei téle, ca peste copiii ce se voră strînge la învățatura psaltichiei, de voie, să fie datore și 24 de mănăstiri de aci din Bucuresci, cum și cele din prejurulă Buresciloră, să-și trimită câte ună copilă spre învățatura psaltichiei, carî copii să-și aibă mîncarea, alte trebuincióse din mănăstire, hotărîndu-se de M. ta și sorocă de a trimite mănăstirile tóte copiii, care sorocă a și trecută și până acum numai doi copii au venită la scólă, însă unulă de la mănăstirea S-tul Gheorghe și altulă de la mănăstirea Mărcuței. De acestea însciințămă I. téle. 1785, Februarie 27.»

Scmnați: *Ienache Leh.* (Lehliu?), *Nicolae Stolnică,* *Ioan Medel* (1).

Nu mai în 15 Aprilie 1785, Domnitorulă dă o nouă deslegare în sensulă primeloră ordine și osîndesce la amende pe egumenii recalcitranți. Iată această nouă ordine :

«Io Mihail Const. Suțu VV. etc., de vreme ce într'atâta prelungire de vreme n'au fostă următoră Egumenii mănăstiriloră la acestă lucru cuviinciosă, arătându-se cu acesta neiuibitori de podóba sfînteloră biserici și neurmătoră la domnésca hotărîre a nóstră; iată dar, pentru nesupunerea loră îi hotărîmă să dea trépădă de totă Egumenulă de la sine-și po taleră 10, care trépădă să-lă

(1) Cond. No. XIII, fila 175.

iea Dascălulă musicosă; pentru care orânduimă pe . . . să apuce pe fie-care ogumenă cu strînsore, să dea acestă trépădă, și apoi să le facă zeapcealică, ca să aibă câte ună copilă la învățătura cîntărilor, negreșită, după orînduiala ce amă fostă făcută.» 1785, Aprilie 15

Ună altă pitacă din 18 Maiă, 1785, ordonă boeriloră epitropi, să dea din bani cutiei, lui Mihalache Dascălulă musicosă, câte 15 taleri pe lună, afară de orînduiala ce are de la biserica Gospodă. I se va da acestă lăfă, nu numai că va ședă la Sf. Sava, ci și după ce se va muta la Mitoculă episcopiei de Rômnică, «fiindă-că iarăși are a urma învățătura cîntării, însă din bani scôleloră.» 1785, Maiă 18. (1).

Apare de la acestă pitacă, că clasa de musică în fine a funcționat și că mai apoi dascălulă Mihalache a trebuit să se strămute cu locuința de la Sf. Sava la Mitoculă Episcopiei de Rômnică (2).

Preda ore dascălulă Mihalache numai musicia bisericească? Ne este permisă a crede, că ucenicii de la Sf. Sava învățau în clasa de musică și altăfel de cîntări decât cele bisericesci. Deja musica instrumentală intrase în deprinderile societății. Nu numai tarafuri de țigani deloctau boerimea și pe Domnitoră, ci și musica ăisă *nemțescă*. În *alaiurile* diverse de la acestă epocă, ăăsimă mereu luândă parte și o musică nemțescă, organizată și plătită de Domnitoră. Astă-felă era naturală, că alătura cu meterchenăua imitată de la Turci, în ôstea românească, să se introducă, prin imitație de la Muscali, musica după sistemulă europeană. Numeroșele baluri și petreceri, cari se introduc în societate, în timpulă ocupațiunii rușeci, de la 1769, au îmboldită dezvoltarea cîntărilor de danțuri europene și decă au introdusă destulă de iute musica europeană.

Instituțiunea orfanotrofiei continuă a fi preocupățiunea Domnitorului, dar dă ocașuni și de creări de lefă pentru anumiți bocri. Așă vedemă, că în 1 Februarie 1785, Domnitorulă rënduesce specială epitropă la orfanotrofiă pe Biv Vel Pach. Enache Vilara și-i asemnăză lăfă de 120 taleri pe lună, din bani cutiei (3).

(1) *Pitacă la Vel Epitropi să dea taleri 15 pe lună lăfă dascălului Mihalache*

«Dumné-vôstră boeriloră epitropi, din bani cutiei să dați lui Mihalache Dascălulă musicosă lăfă pe lună taleri 15, afară de orînduiala ce are de la biserica Gospodă, care lăfă aveți a i-o da dela d-vôstră întâiă până acum la sfîrșitulă lui Aprilie trecută, cum și de acum înainte pe tôte următorele luni, atătă încât îi va fi șederea la Sf. Sava înăuntru, că și după ce se va muta la Metohulă S-ției Sale părintelui Episcopulă de Rômnică, fiindă-că iarăși are a urma învățătura cîntării. Tolico p. gvm. 1795, Maiă 18.»

(2) Cond. No. XII, fila 259 verso.

(3) Cond. XII, fila 259.

Istoria Românilor de V. A. Urechiă.

25

Decât orfanotrofia încă nu exista, cum se probază prin actulă ce dămă mai la vale, din 20 Martie același ană.

În același ană 1785, Iulie 24, Domnitorulă voesce să introducă reduceri în budgetulă scôleloră, sub pretextă, că prisosulă să se întrebuițeze la alte lucruri folositoare. Ne cam îndoimă de aceste bune intențiuni, când vedemă, că Domnitorulă începuse aceste îmbunătățiri prin a cercă lăfă lui Vilara (1).

Domnitorulă rânduiesce cu pitaculă din 24 Iulie 1785 o Comisiune compusă din episcopulă Rômniculă, biv Vel Bană Ghica, biv. Vel Logof. Brâncoveanu și biv. Vel Pach. Romaniti. Ordonă Domnitorulă acestora, să mērgă la șcôla domnēscă din s-tulă Sava și să aducă înaintea loră pe boerii epitropi și împreunândă veniturile, atât ale scôlei, cât și ale orfanotrofiei, «să cercetați cu deamănutulă, atâtă veniturile cât și cheltuelile loră, de peste ană, a lefiloră, a hranei și altele ce aă cursă până acum și după ce veți face acēstă cercetare cu perierghie, să faceți și cumpătarea acestoră tuturoră cheltueliloră, că numai cât vi se voră păre la buna pază a orēnduelei scôlei și pentru măi buna procopselă a uceniciloră și pentru orfanotrofie, cele cuviincioase cheltueli, acelea să se hotărăscă de a se urma de aici înainte, iar ce vi se va păre, că este zadarnic și fără de folos, cum : hrana ce peste orēnduială și altele, să o scădeți, ca prisosulă acela să se metachirisēscă la alte folose iar de obște și pentru urmarea ce veți face, în scrisă să avemă însciințare (2). 1785, Iulie 24.

Originea bibliotecei dela S-tulă Sava este măi vechiă de cât chrisovulă scôleloră din 1776, totuși nu cunoscemă până astăzi pe vechii bibliotecari. Celă măi întâiă numită bibliotecară ală S-tului Sava rămâne, până la descoperirea altoră documente, dascălulă Ambrosie. Acesta prin același actă cu care este numită de Domnitoră în slujba de bibliotecară, este însărcinată și ca pedagogă ală internatului. Pe lângă dascălulă Ambrosie, *vivliotecară* și purtătoră de grija uceniciloră, Domnitorulă, în pitaculă către boerii epitropi, dela 14 Martie 1785, măi rânduiesce ună ală doilea pedagogă. Atributele acestora

(1) *Pitacă la boerii epitropi să dea tal. 120 Paharniculă Iordache Vilara ce s'a orēnduită la Orfanotrofie.*

«Dumné-vostră boeriloră epitropi, fiindă-că dumné-lui biv Vel Paharnică Ianache Vilara s'a orēnduită de către Domnia mea epitropă Orfanotrofiei cu lăfă pe lună câte tal. una sută douăzeci, iată vă poruncimă din banii cutiei să aveți a da pe fie-care lună acești tal. câte una sută douăzeci, tolco. p. 1785, Februarie 1.»

(2) Cond. XII, fila 288.

se pot vedea în pitacul următor : «Fiindcă la școala domnească ot S-tul Sava amă orânduitor Domnia mea pe Chir Amvrosie dascăl, a fi *violiotecar* și purtător de grija ucenicilor ; așijderea amă mai orânduitor Domnia mea un al doilea pedagogos peste cei-lalți ucenici ai școlei, care să fie nelipsiți între ei spre a-i povățui a-și învăța matemele, cât și întru a cerceta întru toată vremea pe la toate odăile lor, să vadă a nu lipsi din școală nici unul și a nu se face între ei vre-o pricină de gâlcă, cărora le-amă orânduitor Domnia mea și lăfă din banii școlilor, însă lui Chir Amvrosie po tl. 60 pe lună și lui pedagogos po tl. 10, începându-se a li se da dela 15 ale trecutului Ianuarie înainte (1).» 1785, Martie 14.

Vilara are lăfă ca epitrop al orfanotroficăi mai importantă mult decât dascălii ce osteneau în școală, iar orfanotrofia, precum mai sus am arătat, încă nu exista decât pe hârtie. În adevăr Domnitorul însărcinează la 20 Martie 1785 pe boierii epitropi, să se ocupe de veniturile de creată pentru ținerea orfanotroficăi și să cerceteze și despre modul cum biserica tuturor sfinților a fost aleasă din trecut pentru așezarea orfanotrofică. Iată pitacul domnesc în această afacere, din care mai vedem, că Stol. Dumitrache, autorul istoriei evenimentelor dela 1769 la 1775, este om de încredere deosebită a lui Ipsilante.

D-văstră boierilor epitropi : Vă înștiințăm, că vrând Domnia mea, a se tocmii și a se pune în faptă orfanotrofia, ca un lucru sufletesc de obște vrednic și folositor, amă orânduitor câte-va venituri pentru cheltuiala ei, adevă din dajdia preoților, dela bragă, dela cără și din altele ce se va găsi cu cale. Pentru care vă poruncim, ca dimpreună cu D. Stol. Dumitrache, adunându-vă la un loc, să socotiți mai întâi pentru veniturile orfanotroficăi, al doilea să socotiți locul locuirei copiilor sârman și pe lângă acesta, să cercetați, pentru mănăstirea tuturor sfinților, cu ce hotărâre și orânduială s'a făcut orfanotrofia și mijlocul cu care se cade și folosească a fi această mănăstire orfanotrofia ? și de toate acestea să ne arătați în scris cu anafora (2).» 1785, Martie 20.

Epitropia împreună cu Stol. Dumitrache prezintă în 29 Martie 1785 anafora Domnitorului, prin care arată : «că n'a găsit locul mai bun pentru orfanotrofia, decât la mănăstirea tuturor sfinților, *fiind în politie și în îndemână a se putea găsi de toate câte sunt trebuincioase, atât spre hrana și creșterea copiilor sârman, cât și acelor ce o vor poseda* (3).»

Boierii cer însă strămutarea egumenului în alt local și să se ica veni-

(1) Cond. XII, fila 236.

(2) Cond. XII, fila 237.

(3) Semnat : Enache Lechliu, Pah. Ion Vilara, Stol. Dumitrache și alți doi.

turile mănăstirei pentru întreținerea bisericei și facerea coperișului odăilor și să se dea și doi ȋiganî de aî mănăstirei, unul pentru biserică, și altul pentru portărie.

Domnitorul în 1785, Aprilie 24, găsesce bună și cu cale anaforaua și a probă cereră din ea, adăogîndu că, «și cîntăreții să fie la biserică nelipsiți (1).»

Vacanța făcută prin mórtea lui Neofit, din 1784, la scótele dela sântul

(1) Cond. XIII, fila 176. Iată aceste acte în tótă întregimea :

Orînduiala ce s'a făcută la Orfanotrofie cu mutarea egumenului din mănăstire.

Iw Mihailă Constantină Suțul Vod. i gpsd. Zem. Vlas.

«Bună și cu cale este anaforaua acésta, pentru care întărim că să se urmeze la tóte după cum se cuprinde mai jos, mutându-se egumenul cu locuința la altă parte, unde se va socoti de către prea Sfinția Sa Părintele Mitropolit și ale mănăstirei să fie supuse sub purtarea de grijă a egumenului, ca nu numai cele arătate mai jos să le împlinescă, ci și cîntăreț să fie la biserică nelipsit, și la acéstă mănăstire să se așeze Orfanotrofia.»—1785, April. 24.

Procit. Vel Logf.

Prea Înălțate Dómne,

«După luminat Pitacul Măriei Tale adunându-ne la un loc cu luare a-minte, în tot chipul ne-am chibzuit pentru bună starca Orfanotrofiei, și alt loc mai destoinic nu am putut găsi, fără numai iarăși mănăstirea a tuturor Sfinților, fiind în polie și cu îndemână, a se pute găsi de tóte câte sunt trebuincioase, atât spre hrana și crescerea copiilor sorman, cât și acelor ce le vor posluși și îndrăznim a dice, (însă de va fi primit la auzul Înălțimei Tale) ca egumenia să se tragă cu sălășluința aiurea, unde se va socoti de prea sfințitul Mitropolit, că necuviincios lucru a vieții egumenii cu acest fel de calabalac și iar ale mănăstirei tóte, mișcătoare și nemiscătoare, să fie supuse sub egumenesca stăpânire, ca din venit să facă învelisul odăilor, și să poarte grija de podoba sfintei biserici, cu preoți mirenii, i de cheltueile cele din lăuntru bisericei: făclii, unt-de-lemn, tămâie i proci; să dea și doi ȋiganî de aî mănăstirii, unul pentru poslușania bisericei, altul pentru curățenia în năuntru în mănăstire și la porți a le închide și a le deschide la vreme. De acésta înștiințăm Măriei Tale, iar cea desăvîșită hotărîre rămâne a se face de Înălțimea Ta.»—1785, Martie 29.

Ianache Lehliu, Ioan Vilara Pahar., Dumitrache Stol., Nic. Stol., Ioan Medel.

Sava (1), pare că este împlinită în 1785. În acestu an 1785, Ipsilante trămise în Italia și Germania pe dascălul Manasi Iliadū, să aducă instrumente pentru șola dela S-tulū Sava.

Iată unū pitacū domnescū, care ni arētă, cum, în 11 Maiū, 1785, se procedă la numirea dascălului de gramatică, ce lipsea la S-tulū Sava :

«Fiindū că pentru a se face alegere de dascălū la gramatică, a se așcā la șola domnescă ot sfet. Sava, orēnduindu-se de către Domnia mea, cu pitacū, pre P. S. Pār. Mitropolitulū țerei, dumnialulū Vel Log. de țora-de-susū și d-lui Vel Post., ca să cerceteze din câți se află aici pe cei vrednici a lua dăscălia asupră-și, aū arētātū Domniei mele prin cuvintū 3 anume, ce i-aū găsitū P. S. S. Părintele și cu d-lorū boerii, vrednici, ca dintr'înșii să hotărīmū unulū. Decī iată amū hotărītū Domnia mea pe Paisie, pe care ilū orēnduimū a fi obștescū cunoscutū dascălū la gramatică, cu hotărīre, ea însuși cuvioșia sa, să aibă a-și alege pe care-lū va socoti vrednicū de alū doilea dascălū, să ni-lū arēte ca să-lū orēnduimū, după a sa alegere ; și iarăși însuși cuvioșia sa să facă alegere, prin foie, de uceniciī ce sunt vrednici a rămānc la învățatură, să ni-i arēte ; ce dar P. S. Ta Pār. Mitropolite, d-ta Vel Logo-lētū de Țera de susū și d-ta Vel Post., împreună și cu boierii epitropi, după hotărīrea noastră să-lū și aședati, ca de māne intrāndū la șolā să și începā tema, iar celū de alū doilea să paradosescă iarăși a lui matemā deosebitū. Așijderea, să aibă orēnduitulū dascălū celū mare, a *deorthosi* de două ori pe sēptēmānă *thematā*.

«Așijderea să urmeze a face și *technologie*, pe tōte ȃilele, nelipsitū, silindu-se a oși rodū dintr'acēsta, urmāndū și după cum deosebitulū nostru pitacū d'întāiū aū poruncitū (2).» 1785, Maiū 11.

În decursulū anului 1783—1786 aflāmū mențiunī despre cāte-va șoli de pe la sate.

În 1783 aflāmū unū frumosū documentū relativū la o șolā romānescă înființată într'unū satū, cu contribuțiune de la locuitorī. Pe moșia sa, Hagiu-lū Stanū Jianu biv Vel Pah., a clăditū biserică de piatră și chiliī pentru

(1) *Pitacū să strige la mezatū rēmasele rēposatului Neofitū dascălului.*

«Poruncimū Domnia mea dumnē-vōstră boierilorū epitropi, pentru tōte lucrurile ce vorū fi rēmasū dela rēposatulū Neofitū dascălulū, prin maraictulū starosti za negustori să puneți să se strige la mezatū, unde iață fiindū unulū din dumnē-vōstră și Procopie diaconulū, nepotulū sēu, și ce banī va cuprinde vinȃdarea acelorū lucruri să dați pe jumētate numitulū Procopie diaconulū, iar cei-lalți pe jumētate să-i dați în păstrare la sfīnta Mitropolie ca să fie până se va ivi cel-altū moștenitorū, sora mortului.» tolico p. gvd. — 1784, Iuniū 15.

(2) Cond. No. XII, fila 258 verso.

călugări «și alți ómenî sěracî neputincioși, carî să-și aibă hrana și chivernisela loră.» Lăngă acéstă biserică Jianu a făcută și «școlă romănescă pentru a se învăța copiii de pomană.» Locuitorii de pe moșie, carî au bună câștigă din meseria ce esercită cu tăbăcirca peiloră de capră, vėdendă acéstă bună faptă a Paharnicului, s'au îndemnată și ei pentru pomenirea loră și-au dată zapisă, în 15 Octombrie 1783, prin care se îndatoresc, ca din câștigul meseriei loră, să dea ajutoră câte 10 parale de fie-care sută de pei ce voră lucra. Domnitorulă întăresce în 12 Martie 1784, acéstă învoială și măi adaoge în favorea bisericei și a scólei și alte venituri, precum: din vama bălcii, ce se va ține pe acea moșie, să aibă a da vameșului din Craiova talerî 100, din oră-cât venită se va strînge din acelă bălcă, ca să fie acéstă milă pentru chivernisela bisericei, de făclii, tămăie, untă-de-lemnă și pentru plata dascălului ce va învăța copiii și pentru hrana sěraciloră ce se voră ocroti în chiliile bisericei și trei preoți și ună diaconă să fie la biserică (1).

Scóla de la *Agesci*. În ală treilea ană ală domniei lui M. C. Suțu, la 15 Martie, acordă venitulă din vinerică, de la măi multe popóre, iubitului sěu fiă Gr. Suțu, sub pretextă de întreținere a scólei și a bisericei de pe moșia *Agesci*, a aceste bezedele (2). Dice chrisovulă, că au acordată asemenea venită bisericei, fiindă-că s'au aședată la ea „*scólă pentru învățatura de copii pă-mîntenă, fără de plată și fără simbrie*.” Iată pitaculă cu care în 8 Augustă 1785, Domnitorulă *voľuiesce* pe reprezentantulă Bezedei Gr. Suțu, de a percepe vinărică pentru scóla și biserică din *Agesci*, județulă *Ilfov*:

«Fiindă-că vinăriculă din poporă Putreda din Deală și din Valc i Cherasci i Zaplați i Baducesci i Belciugata i Maxincii sud Slam Rômnică, i din poporă Ursóia i Arva i Valea Humei i Valea Urloia i Tocilele și Ungurenii i Ceptura, sud Saac, este afiorisită cu hrisovă la scóla și la biserică de *Agesci*, prea iubitului nostru fiă Grigorașcu Suțu, câte 5 bană de vadră, amă dată Domnia mea, după hrisovă, acéstă domnescă a nóstră cartă la mâniale ce s'a orënduită din casa prea iubitului nostru fiă, a strînge venitulă acestui vinărică pe sēma numitei scóle și biserice (3).»

Cum că venitulă vinerică nu mergea totă la biserică și la scóla din *Agesci* se vede și de acolo, căci în 8 Octombrie 1785, măi dă Domnitorulă totă scólei și vinerică de la popórele Rogozcle, Băncasa, Slăvitești, i Bărzescii din Crețesci. Câte 5 bană de vadră vinerică de la atătea popóre, ce lesne de înțelesă, că producea măi multă decăt bieți căți-va lei pentru lēfa dascălului și pentru tămăie, untă-de-lemnă și plata servitoriloră biserice!

(1) Cond. No. XII, fila 160.

(2) Cond. No. XI, fila 107.

(3) Cond. No. XI.

Pe moşia Prějba din Doljŭ, a lui Hagi Stanŭ Jianulŭ, continuă vechea scólă românescă de învăţătura copiilorŭ părţei locului. «Care acésta fiindŭ unŭ lucru sufletescŭ şi de folosŭ, ŭice chrisovulŭ din 1785, a lui M. Suţu, pentru ca să lumineze prin scólă cunoşcinţa copiilorŭ . . . », Domnitorulŭ întăresce scólei din Prějba, veniturile după anteriore chrisóve.

Scarlatŭ Greccanulŭ Vel Logofătŭ de Țera de susŭ, la strămoşesca sa moşie Cornesci din judeţulŭ Dâmboviţa, face scólă şi biserică de zidŭ. In acéstă scólă vorŭ învăţa fără plată, cu întreţinere de la fundatorŭ, 20 de copii. Domnitorulŭ acordă pentru întreţinerea scólei, dreptulŭ de bălciŭ la moşie, prin următorulŭ documentŭ : (1)

«De vreme ce d-lui cinstiţŭ şi credinciosŭ boerŭ d-lui Scarlatŭ Greceanu, Vel Logofătŭ de Țera de susŭ, la strămoşesca d-sale moşie, ce se numesce Cornesci ot sud Dâmboviţa, făcendŭ biserică de zidŭ şi împrejurŭ chiliŭ şi scólă pentru învăţatură de carte, cu plata de la d-lui, de învăţa copiii, cu orânduială ca totŭ-d'a-una să fie 20 de copii ne-lipsiţi la învăţatură, ne-au făcutŭ rugăciune, să dămŭ voie a se face bălciŭ pe anŭ odată la numita moşie, în 3 zile dupe Pasci, la Dumineca tuturorŭ S-ţilorŭ, ca cu puţinulŭ venitŭ de vamă şi de alte obiceiuri, ce se vorŭ strînge de la acestŭ bălciŭ, să se ajute scóla, spre a se puté ţine nestrămutată; Decî vedëndŭ Domnia mea, bunŭ proerisisŭ a d-lui Vel Logofătŭ şi silinţa ce a pusŭ cu multă cheltuială de a făcutŭ acestŭ lucru fórte trebuinciosŭ şi folositorŭ locuitorilorŭ părţei locului, am binevoitŭ şi noi să ajutămŭ scóla acésta, şi iată cu acésta domnesca noastră carte, dămŭ voie şi slobozenie ca în toţi anii la acéstă moşie Corneştii, după Paşti la Dumineca tuturorŭ Sfinţilorŭ, să se facă bălciŭ în 3 zile de-a-rîndulŭ, adecă să începă de Sâmbătă şi să ţie până Lunî séra, şi orî-ce obiceiuri şi luături vorŭ fi la acestŭ bălciŭ, după cum se urméză şi la alte asemenea bălciuri, să se iea pe séma numitei scolî; cum şi din vama ce s'ar aduna de la acestŭ târgŭ, orênduimŭ Domnia mea să se dea la scólă taleri 40 pe anŭ, iar altŭ niminea întru nimicŭ, cum nici Ispravnicii, Căpitanii, Zapcii, séu verî-cine din slujbaşii domnesci cu acestŭ bălciŭ să nu aibă a face, ci numai să diefendipsescă de pricinî şi gâlcevuri, că aşıa este voia şi porunca noastră, pentru care scriemŭ şi poruncimŭ d-vóstră Ispravnicilorŭ ai judeţelui, din vreme să vestiţi de acésta în totŭ judeţulŭ la locuitorii de obşte, i la Negustori să fie însciinţaţi, ca la crênduitele zile să aibă a veni fieş-care cu cele ce va avé de vîndare, spro a-şi face aliş-verişulŭ lorŭ, purtândŭ d-vóstră de grijă atunci la vremea bălciului, ca să se petrecă adunarea cu linişte. *Tol. gvd. 1785, Octombrie 20.*»

(1) Cond. No. XII, fila 327.

În 1785 Septembrie 1, aflăm rînduită doctoră la scôlc, pe Iônă Manicat, cu următorulă pitacă către boerii epitropi : (1)

«Io Mihailă Suțu VV., etc., fiindă-că la scôla domnăscă ot Sf. Sava amă orînduită Domnia mea dohtoră pe Iônă Manicat dohtoră, poruncimă d-vôstră bocriloră epitropi, să fiți însciințați de acêsta și arêtați ca să vadă orînduitulă dohtoră, cele ce cuprinde în hrîsovă pentru datoria sa, urmîndă darca lesii de la acêstă și înainte a i-se da».

Trimiterea de doctori prin unele județe ale țării este încă un mijloc de a pune în contact pe Români cu omenii mai culti. Între județele favorizate din acest punct de vedere, în 1785 și 1786, sunt Craiova și Râmnicul-Vâlcea.

Încă de la Alex. Ipsilante am vădită organizându-se spitalulă de la biserica Obedeanu. La începutulă anului 1786 (Martie 5), Domnitorulă fixăză lefile doctoriloră și spițerulă din aceste județe prin pitaculă următoră : (2)

«De vreme ce lăta doctorulă i spițerulă de la Craiova și a doctorulă de la Râmnicul sud Vâlcea aă fostă orînduite atăt de către Domnia sa fratele nostru Domnulă Alex. Ipsilante VV. cât și de Domnia mea, să se dea într'a cetași chipă, adecă :

- Taleri 200 din vama Craiovei ;
- » 200 de la Ocnele mari ;
- » 200 din vîndarea oieritulă ;
- » 200 » » dijmăritulă ;
- » 200 » » vînăriciulă.

cară facă taleri 1.000, afară din banii cămării, ce se voră da la vîndare ; dar plîndorisindu-mă, Domnia mea, de silința ce pună la trêba acêsta cci ce sunt orînduiți, care este ală obștiei folosă, ne-amă milostivită, și peste acêsta 1.000 ce li se da până acum, le-amă mai adaosă încă 100 taleri, totă din aceste mai susă numite slujbe, ca să li-se dea de la ocne alți 20 taleri peste 200 taleri, de la oierită încă 20 taleri, de la dijmărită 20 taleri, de la vînăriciă 20 taleri, de la vama Craiovei 20 taleri, peste totă 200 taleri, afară din banii cămării, cară acești taleri una sută adaosulă și cu taleri una mie ce sunt numiți mai susă aă a se împărți la acești doi dohtori i la spițerulă, de pe cum sunt orînduiți. Decă atăt pentru ca să li se dea acêstă lăta la vreme, din vîndarea numiteloră slujbe negreșită, cătă și pentru acești cumpărători de aceste slujbe, că acești bani aă a-i da osebiți de banii cămării, am dată acêstă domnăscă a noastră carte. Tol. p. gvd. 1786, Martie 5.»

(1) Cond. No. XII, fila 342 verso.

(2) Cond. No. XII, fila 355.

Epidemia ciumei, care bântui țera în acești ani, a provocat lua-rea de diferite măsuri igienice, organizarea de spitale și rânduire de diverși doctori. În anexa dela această pagină aducem unele din actele relative. Printre ele unele ne arată numele diferiților doctori și «țeh-rahî» adică chirurghi. Acestea sunt mai toate nume de greci (1).

(1) *Pitacû către Vel Spăt. i către Vel Agă în ce chipû să urmeze pentru bôla Ciumii.*

«Dumnê-ta Vel Spăt. i dumnê-ta Vel Agă, fiindû-că pentru bôla ce s'au însemnatû de ciumă la unû locû douë, face trebuință ca pe lângă rugăciunea și nădejdea ce mai întâiû se cade să avemû la mila lui Dumnedeu, să socotimû a face și trebuincioasa străjuire și pază, dreptû aceea primindû dumnê-vostă pitaculû acesta, să aduceți pe vătășei a tôte mahalalele de obște, atâtû din târgû, câtû și de prin plășile spătăriei, cum și pre preoții bisericei fieș-careia mahalale, să le arătați, că este porunca Domniei mele, orî unde se va întâmpla a se îmbolnăvi în mahala, acelû vătavû alû mahalalei și cu preotulû, de va fi din plasa Spătăriei să dea în scire la dumnê-lui Vel Spătarû, iar de va fi din târgû, să dea scire la dumnê-lui Vel Agă, îndată, într'aceeași qi negreșitû; și pe lângă acesta de se va întâmpla a muri cinevași, preoții mahalalei să nu cuteze a îngropa pe mortulû acela până ce nu va lua răspunsû dela dumnê-lui Vel Spătarû, seû dela d-lui Vel Agă de pe plasa mahalalei aceea. Acastă poruncă după ce o veți da-o din cuvîntû la vătășei i la preoți, apoi să puneți și pristavû în tôte părțile orașului București, atâtû în mahalale, cât și în târgû, ca după cuprinderea acestui pitacû să vestescă porunca întrû auzulû tuturorû, să scie a fi următorii fieș-carele. *tol. p. gmd. 1784, Noembrie 15.*»

Pitacû către Vel Agă să mērgă în Țigănia Herăscului și să alēgă unû cioclu care să cunōscă de bôla ciumii și să îngrope pe acelû țiganû acolo în casă și să dea focû casei.

«Dumnê-ta Vel Agă, îndată ce veți primi pitaculû acesta de împreună cu Me del. Ianache, să aveți a alege întâiû unû cioclu cu pracsisû dintr'acei vechi, care să cunōscă bine de bôla ciumii, să mergeți în Țigania Herăscului, unde se află țiganulû mortû cu bănuială de bôla ciumii, și să puneți pe însuși acelû cioclu să cerceteze și să caute pe acelû mortû, că de o fi muritû de bôla ciumii, acolo în lăuntru în casă unde se află făcendû grōpă adâncă să-lû îngrope, și de se va dovedi într'aceeași casă și altulû vre-unû bolnavû de acastă bôlă, să-lû puie în căruța cca rēnduită, să-lû ducă la biserica sfîntului Visarionû, unde este orēnduitû spitalû pentru acastă bôlă, nelăsândû pe nimenia să ica nici borfe, nici altû nimicû, dintr'aceeași casă, și îndată surpândû casa josû la pămîntû, pe locû să puneți să dea focû casei ca să ardă de totû, apoi câți vorû fi în mahalaua acesta, aprōpe lângă acastă casă molipsiți, pe toți acei să-i puneți să-i scōță la sfîntulû Pantelimonû la pădure în potriva bisericei sfîntului Visarionû, unde este spitalulû, și să rēnduiți pentru paza lorû

Dacă astă-lelū sciința e reprezentată în țără de străini, și anume

pe căpitanul Spătărescū, care prin deosebitū pitacū, iată amū datū poruncă la dumnē-luī Vel Spăt. să dea cu scimenī din destulū a-ī păzi și a nu-ī lăsa să se amestece cu cei sănătoși, nici cu acei bolnavi dela spitalū, nici a se întorče înapoi la Bucuresci în casele lorū să iae cevași, ci să fic păziți până la 40 de zile, dându-le cele trebuinciose ale mănăcirii dela mōnăstirca sfintuluī Pantelimonū. Iată s'aū făcutū deosebită porunca Domniei mele prin pitacū și către epitropulū sfintuluī Pantelimonū, ca atâtū spitalulū, cât și cele trebuinciose ale spitaluluī să le gătescă și să le împlinēscă; și de vreme ce la acēstă trebă și purtare de grijă pentru bōla ciumiī, amū orēnduitū Domnia mea pe Medel. Ianache, ca pe unū practicōsū și ca pre unulū ce s'aū aflatū și mai înainte cu slujbă la acēstă pricină, când s'aū întēplatū, etā ilū orēnduimū, ca cu toți cei orēnduiți cioclii, că de se va mai întāmpla (ferēscă Dumneḑeū!) bōlă la vre-unū locū, să facă urmare și purtare de grijă după acēstă orēnduială, ce se cuprinde mai susū; căruia i-se făcu și deosebită poruncă prin domnesculū nostru pitacū pentru purtarea de grijă a acesteī trebī. tol. p. gvmd. 1784, Noemvrie 15.»

Pitacū către Vel Spătarū pentru țiganulū mortū în Țigănia Heresculuī, în ce chipū să urmeze.

«D-ta Vel Spătarū fiindū că în țigănia Herăsculuī a muritū unū țiganū cu bănuială de bōla ciumiī, s'aū datū de către Domnia mea poruncă prin pitacū ca d-luī Vel Agă de împreună cu Medel. Ianache, mergēndū, acolo dovedindū că este adevēratū, că din bōla acēsta a muritū, pe aceluī mortū întru aceea casă să-lū îngrope, și casa surpāndu-o josū să-ī dea focū, să ardă de totū, iar pre vre unulū altulū de va fi bolnavū să-lū rădice și în căruța cea orēnduită să-lū trimiță la biserica sfintuluī Visarionū, ce este rēnduită spitalū pentru acēstă bōlă, ca să fic acolo în pază; așijderea și câte casc într'acēstă mahala sunt împrejurulū casei cei molipsite, pe toți acei să-ī scōță din Bucuresci și să-ī ducă la pădurea sfintuluī Pantelimonū împotriva spitaluluī ot. sfintulū Visarionū; ci dar pentru paza acelorū mahalagiī, care ḑicemū să se așeze la pădurea sfintuluī Pantelimonū, de a nu-ī îngādui să se întorcă în Bucuresci la casele lorū, să orēndueșci duinnē-ta unū căpitanū de seimeni cu scimeniī din destulū, făcēndū teslinū atâtū pe căpitanū cât și pe omenii luī în mână Medelniceruluī Ianache, fiindū-că pe Medelniceriū l'amū orēnduitū Domnia mea Epistatisū la acēstă trebă și cu purtare de grijă pentru bōla ciumiī, ca unulū ce a fostū și mai înainte, și are praxis la pricina acēsta, spre a-ī povēțui după porunca ce are prin deosebitū Pitaculū nostru în ce chipū să urmeze cu paza; i lângă acēsta te însciințāmū, că de vreme ce și pe afară prin sate, la douē trei locuri, s'aū însemnatū de bōla ciumiī, măcarū că s'aū făcutū trebuincioasa orēnduială pentru pază, și s'aū datū de către Domnia mea cuviinciosele porunci, dar de se va întēmpla, ferēscă Dumneḑeū, de a se lăți și a se mai înmulți bōla, pentru a se feri orașulū Bucuresci să nu să molipsēscă mai multū cu venirea celorū de pe afară, face trebunță să ocolēscă cu gardū de jurū împrejurū, lāsāndu-se slobode numai cele patru poduri marī ale orașuluī, însă podulū Calicilorū, podulū Mogoșoi,

prin Greci, biserica este mereu ferită d'a se desnaționalisa, prin păzi-

podul Șerbanu-Vodă, podul Têrgului de afară ; de acea dară iată din vreme dăm dumi-tale în șcire să dai poruncă mahalagiilor de prin toate mahalalele, ca să-și gătască fieș-care pari, nuele și mărăcini, și pe cât ține cuprinsul mahalalelor să le aibă gata în fața locului, ca când din vrerea lui Dumnezeu se va mai lăși bôla ciumii, dânduli-se poruncă numai decât să se apuce să îngrădască pe cât ține cuprinsul mahalalei, fără de a nu lăsa cătuși de cât undeva deschis, afară numai din patru poduri mari ce s'au disu mai sus ; așijderea să dai dumné-ta strașnice porunci la toate străjile mării Bucureștilor, ca nici de cum să nu lase pe cei dela ordie să intre în București, în soroc de 40 de zile. 1784, Noembrie 15.»

Pitacul către Ianache Medelnicerul că s'au orânduie pentru bôla ciumășilor că unul ce a fost și mai înainte.

D-ta Vel Medel. Ianache, fiindu-că s'a întemplat aici în București a se afla un țigănu mort cu bănuială de ciumă în țigănia Herăscului și fiind că ne-am piroforisit Domnia-mea de la unii din dumné-lor velii boeri, cum că dumné-ta ai praxis la această purtare de grijă pentru bôla ciumei, că unul ce te-ai aflat și mai înainte cu slujbă de treba acesta, când s'a întemplat bôla de ciumă în București, iată atât pentru mórtea acestui țigănu ce s'a întemplat acum în bănuială de bôla ciumei, te orânduim prin deco-sebit pitacul către d-lui Vel Agă, ca să mergi de împreună cu dumné-lui să faci urmarea cea cuviincioasă, precum dintr'acel pitacul vei înțelege pe larg, cât și pentru alte locuri de se va mai întempla (ferescă Dumnezeu) a se lăși bôla acesta, și dăm purtarea de grijă a păzi cele trebuincioase asupra-ți, și iată-ți poruncim să iei dela dumné-lui Vel Agă căpitaniile de ciocli și cu toți ciocli asupra-ți, ca să-i pui la orânduială, să-i metaherisești cu mijlocul ce-lu știi, și după împrejurarea ce vei lua de întemplan (ferescă Dumnezeu) că s'au mai însemnat ori unde în București, numai decât să faci aceea ce se cade, după cum orânduim și la casa țigănilor ce a murit în numita mahală, ca pe cei bolnavi să se scotă la spitalul cel orânduie, iar pe cei de pro alătura casei cei molipsite de aprupe, la lazaret ; așijderea să iei și de la d-lui Vel Spăt. un căpitan cu scimeni din destul pentru paza celor ce sunt să se ridice din prejurul casei țigănilor să se ducă la pădurea sfântului Pantelimon, din potruva spitalului celor bolnavi, ca în 40 de zile ce sunt rânduiți a face lazaret să-i păzescă a nu se amesteca cu cei bolnavi, nici a se întorce la casele lor, ca să iea cevașu, nelăsându-i să iasă din ordie nicăiri, cum și pe alții de se va mai întempla (ferescă Dumnezeu) trebuință a-i trimite la aceeași ordie, asemenea să aibă la pază până la 40 de zile, căroră sa li se dea de mâncare dela mănăstirea sfântului Pantelimon, și pe totă ziua să-ți dea în șcire pentru sănătate, seu altă întemplan a lor și d-ta să arăți nou, atât pentru acei dela ordie, i pentru cei bolnavi dela spital, cât și pentru altă casă în București de se va mai întempla ; iar cioclilor celor molipsiți să le dai tare poruncă, și acesta să-ți fie cea mai mare purtare de grijă, ca ci să nu se amestice cu cei sănătoși, cum și cei-lalți ciocli să nu se amestece

rea «nizamului» opritoru servirei la unu altarū a celorū cari s'arū fi hirotonisitū peste Dunăre:

Pitacū către Mitropolitū pentru cei ce s'aū hirotonitū decinde să le iae Darulū.

«Prē sfinția ta părinte Mitropolit, fiindū-că unū Simionū sin Nica Călărașū de la Roși sud. Teleormanū, i Marin Dajnicū *iar de acolo, în potrive pravilei și a canōnelorū bisericesci, cum și a obiceiulū pāmîntulū, eșindū din enoria lorū, s'aū sculatū de s'aū dusū la alta strēină eparchie peste Dunăre și aū luatū cinurī bisericesci, unulū de preotū și altulū de diaconū, care acestū lucru fiindū, după cum ȋcicinū, în potrive pravilei, iată ũ trimetemū la prē sfinția ta ca să li-se ica darulū, și apoi să-i trimiți la Domnia mea. 1784, Aprilie 19.»*

pentru câștigū de borfe a face hrăpire, că acesta pricinucse cea mai multă molipsōlă, și să fie ciocli cei molipsiți însemnați cu semnū roșu la gâtū, gulerū marc, ca să se cunōscă, silindu-te în totū clipulū la această trōbă, care este vătēmăre de obște a se străjui. Tol. p... gvmđ. — 1784, Noembre 15.»

Pitacū către d-lui Vel Stolnicū Dumitrache a găti spitalū la biserica S-tului Visarionū și a da hrană celorū bolnavi i celorū zmreduiți de bōla ciumei.

«D-ta biv Vel Stolnice Dumitrache, Epitrōpe alū S-tului Pantelimonū, fiindū-că s'a întēmplatū în Bucuresci a muri unū țiganū cu bănuială de ciumă și a se molipsi cei de lângă dînsulū, și fiindū-că pentru bolnavi de această bōlă când se întēmplă în Bucuresci este orēnduitū spitalū la bisericuța Visarionū din josulū mōnăstirei S-tului Pantelimonū, iată am orēnduitū Domnia mea pe Medeln. Ianache Iliotulū, că de vorū fi într'aceasi casă și alți bolnavi, și va fi cu adevōratū de ciumă, să-i rădice să-i trimiță la numitulū spitalū, iar pe cei de pe împrejurulū casei acesteia molipsitā să-i trimiță în pădurea S-tului Pantelimonū, ce este împotriva spitalulū, să facă lazaretū 40 de ȋile ; ci dar d-ta să puī numai decāt să gătēscă spitalulū și cele trebuinciose după orēnduială, ca atātū bolnavi dintru această casă de vorū fi, cāt și alți de se va mai întēmpla, fcrēscă Dumneȋeū, a se mai înbolnăvi și a se aduce la spitalū, să nu fie isterisiți, ca creștini, de preotulū și de celea trebuinciose lorū, ci ajungēndū cu orēnduitulū boeriū, veți pune la cale ca să nu se facă vre-unū cusurū. 1784, Noembrie 15.»

Pitacū către Vel Spătarū să mute Târgulū de afară la câmpū.

D-ta Vel Spătarū, fiindū-că aici în Bucuresci s'a însemnatū după cum sciī la douē treī locuri de năprasnica bōla ciumei, care este lipicioasă, s'ar fi căȋtutū a opri cu totulū adunarea târgurilorū, dar fiindū-că oborulū tērgulū de afară este multū trebuinciosū a se opri, iată poruncimū d-tale să dai în scire la toți de obște și să ipistășesci, ca să se mute și să se facă această atunare a oborului afară din Bucuresci, la câmpū, fără de a nu îngădui mai multū a se

Dar acestă «nizamă» aplicată și la cei cari puteau veni de peste Carpați, era o pagubă reală pentru cultura națională. Decă de peste Du-

face unde era până acum, ci, cum dicem, afară la câmp să se urmeze a se face. Tol. p... gvm. 1784, Noembrie 20.»

Pitacă către Vel Aga ca Târgul Cucului să nu se facă.

«D-ta Vel Aga, fiindă-că aci în Bucuresci s'a însemnată la două trei locuri de năprasnică bolă a ciumei, care este lipicioasă, de trebuință am socotit Domnia-mea, că în câte-va zile să fie oprită adunarea ce se face la Târgul Cucului spre a nu se face mai multă molifșire și lățime, căci acolo în adunare pôte și molifșiți să fie vre-unii necunoscuți; de acea dar iată poruncim d-tale, ca să lipsescă această adunare din târgul Cucului, și să fie poprită în câte-va zile, până vei ave a doua poruncă. Tol. pis. gvm. 1784, Noemb. 20.»

1784, Noemb. 25. S'a scris 2 cărți legate, una către Ispravnicul Dâmboviței, și alta către Cârstea Voinescului biv al 3-lea Logofet, ce este purtător de grijă la plaiul Ialomiței, ca să aibă și lazaretul plaiul Dâmbovița, după cum dintru înțeașă dată totu asupra sa a fostu datu, și măcaru că este acolo Vătavu, atunci treba o cerc Măria Sa de la dînsulu, și de se înțelege cu acel vătavu, bine, de nu se înțelege, ca să-lu lipsescă și să se rânduiască altulu, care cărți astăzi Noemb. 26 s'au datu în mâna d-lui Vel Spătaru ca să se trimiță.»

Carte la Căpit. de la Lichiresci, ca cei ce vinu din partea Silistrei să facă lazaretu 5 zile, afară de omenii împărătesci.

«Zem. Vlas. Sluga Domniei mele Căpitane de la căpitania Lichiresci ot sud Ialomița, fiindă-că se aude de bôla ciumei, de trebuință am socotit Domnia mea, că cei ce vinu din partea Silistrei să facă lazaretu câte-va zile, ci dar iată că-ți poruncim Domnia mea, ca afară din omenii împărătesci trecători, i din cei ce vinu cu trebă împărătesci către noi, toți cei-lalți negustori: Turci sêu creștini, sêu orî-cine aru fi, cari vinu cu trebă ale lor, să fie opriți, a face lazaretu 5 zile, pentru care acestu lazaretu ce rânduim să se facă, de orî-ce trebuință de ajutoru vei ave povețuire de la d-lui Vel Spătaru; acesta. 1784, Noembrie 27.»

Pitacă la epitropi pentru lefa doftorului Caracașu

«Dumné-văstră boerilor epitropi, fiindă-că pentru trebuința obștiei a politiei acesteia Bucuresci, am rënduit Domnia mea doftor pe Caracașu doftorul, poruncim ca dela ți întâiu a lunii lui Maiu ce vine să aveți a-i da lefă pe lună po. tal. una sută tol. p. 1784, Aprilie 25.»

Pitacă la epitropi mănăstirei sfîntului Panteleimonu că au orënduitu pe Caracașu doftor acolo la spitalu.

«Dumné-la biv Vel Stolnicu Dumitrache, epitrope alu mănăstirei sfîntului

năre nu ne puteau veni preoți culți, nu era așa de peste munți. Acolo, în Transilvania, între anii 1780—1782 se întorsese dela Roma Șincai, care ocupându postulu de directoru alu scôleloru române, funcțiune ce ocupă până în 1794, dete acestorū scôle (înmulțite până la

Panteleimonu, vei sci că amū orênduitū Domnia mea dohtorū pentru căutarea bolnavilorū din spitalulū acesteī mōnăstiri pe Caracașu dohtorulū carele are a urma căutarea bolnavilorū cu silința ce se cade, ci dar să-lū sciī de dohtorū alū spitalulū acesteī mōnăstiri, și să i-se dea lēla cea orênduită, câte tal. 50 pe lună dela ți înteiū a lunii aceștia April. tol. p. gvd. 1784 April. 25.»

*Pitacū către Vel Agă i către Vel Spăt. pentru cei ce se bolnăvescū
să arete vătășăi.*

«Dumné-ta Vel Spăt. i dumné-ta Vel Agă, măcarū că din mila marelui Dumneđeū acéstă una-dată nu s'aū însemnatū aici nici la o parte nimene de bóla ciumii, dar fiindū-că la Silistra, peste Dunăre, s'aū înmulțitū bóla acéstă, face trebuință, ca pe lângă nădejdea ce avemū la mila lui Dumneđeū, să facemū și noi mai înainte paza cea ce se va puté; de aceea dar poruncimū dumné-vóstră, din tóte mahalalele Bucurescilorū să aduceți pe vătăși, cum și câte unū preotū dela tóte bisericeile și mōnăstirile Bucurescilorū, căroră preoți măcarū că prin sfinția sa părintele Mitropolitulū țerii li s'aū datū povôțuirī, dar și dumné-vóstră să arêtați porunca Domnicii mele, atâtū preoțilorū cât și vătășilorū, de acum înainte să grijescă, și ori-cine se va bolnăvi în mahala, măcarū de verī-ce felū de patină, ori bărbatū ori muicere séu copilū, să ailă și preotulū și vătășelulū a veni să arête, cei din mahala la dumné-lui Vel Spăt. iar cei din târgū la dumné-lui Vel Agă, și dumné-vóstră datorī să fiți a arêta Domnicii mele, ca să cercetămū patima celui bolnavū. 1785, Iulie 6.»

*Pilacū către Veliți a se orêndui Medelniceriulū Ianache pentru
epistasia bólei de ciumă.*

«Dumné-vóstră Velițilorū boeri ai Divanului Domniei mele, fiindū-că s'aū auditū de bóla ciumii la câte-va locuri, afară, și fiindū-că dumné-lui Vel Spătariū avêndū și trebile spătăriei, nu póte numai și numai acéstă trébă a o căuta, amū socotitū și amū hotăritū Domnia mea, ca să orênduimū la acéstă pe Medelniceriū Ianache, ca unulū ce aū fostū și mai înainte, și este practicósū la tréba acéstă; ci iată poruncimū d-vóstră să vē adunați cu toții, unde viindū d-lui Vel Spătariū și d lui Vel Agă, să aduceți pe numitulū Medelniceriū Ianache, să socotiți ponturile ce sunt cuviinciose a se pune în orênduială pentru nizamulū acesteī trebi, pentru buna pază și curățenie, și să ne însciințați în scrisū cu anafora, cu vătăvū de păhărniceī. toli. p. gvmd. 1785, Decemvrie 7.»

300) unŭ avântŭ deosebitŭ. (1) Elŭ publică la 1783, la Blajŭ, gramatica latino-română, în care și regulele românesce erau reproduse cu litere latine. E gramatica care remase în usŭ în scôlele ardelene până după începerea secolului alŭ XIX-lea, și care nu trebuie să fie fostŭ străină,— ca influință — faptului publicărei caŭi-va ani apoi a gramaticei române

Pitaculŭ Țerahului dela Spitalulŭ Colței, ce s'au orânduitŭ în loculŭ lui Martinŭ.

Iŭ Nicolae Petru Mavrogheni Vvd.

Fiindŭ că amŭ orânduitŭ Domnia mea, Țerahŭ la spitalulŭ dela sfânta mănăstire Colțea de aici din Bucuresci pe Marinŭ Perinis în loculŭ lui Martinŭ ce a muritŭ, poruncimŭ episcopilorŭ dela numita mănăstire să aveŭi a-lŭ sci de Țerahŭ alŭ spitalului, care să fie datorŭ a căuta pe bolnavi cu totă cuviincioasa purtare de grijă, și să-și aibă orânduiala lui pentru slujba sa, după cum a avutŭ și celŭ mai dinainte. Tol. pisah gvmd. — 1787, Aprilie 10.

Carte legată către Caimacamulŭ pentru lăfa spițerului și a doftorului dela Craiova ce se cuprinde mai josŭ.

Cinstitŭ și credinciosŭ boerulŭ Domnici mele Enache Ilirisoscolei biv Vel Banŭ Caimacamulŭ Craiovei sănătate, în trecutele zile ne-ai scrisŭ dumné-ta pentru spițerŭ, ca să se așede în loculŭ lui Gheorghe Țerahŭ ce a muritŭ, pentru care fiindŭ trebuință ca să grăimŭ cu sfinția sa iubitorulŭ de Dumnezeu părintele Rômneculŭ, de aceea n'amŭ datŭ dumi-tale răspunsŭ de atunci; iată acum grăimŭ că sfinția sa ne arătă pentru acelŭ spițerŭ cum că pentru trebuința obștei, cât pentru a prinde loculŭ celui Gheorghe Țerahŭ, este destoinicŭ acesta ce mi l'ai arătatŭ dumné-ta, iar pentru lăfa într'acestașŭ chipŭ are a se urma, adecă: din taleri 1.000 ce sunt rânduiri tal. 800 să se dea doftorului de Craiova, și tal. 100 spițerului de acolă, și tal. 100 doftorului dela Râmnicŭ, ci dar să-lŭ aședŭ dumné-ta la trêba acêsta, și lăfa are să o împartă după cum arătămŭ dumi-tale mai susŭ, și fii dumné-ta sănătosŭ. — 1785, Martie 16.»

Conдика No. 12 Arch. Statului, fila 207 mai cuprinde unŭ pitacŭ către biv Vel Stol. Dumitrache, episcopŭ la Sft. Pantelimonŭ. A muritŭ unŭ țiganŭ în Bucuresci și se hănuesce a fi fostŭ bolnavŭ de ciumă. Domnulŭ poruncesce ca cei din casa unde s'a întâmplatŭ mórtea să fie trâmisi la spitalulŭ Pantelimonŭ și să se facă lazaretŭ de bolnavi în pădurea de acolo. — 1784, Noembrie 15.

NB. Acestŭ Dumitrache este autorulŭ cronicei ce amŭ publicatŭ în Analele Academiei.

(1) Veŭi Papiu Ilarianŭ. Discursulŭ sêu de intrare la Academie.

a lui Văcărescu în Bucuresci. Totu la 1783 Șincai publică Catehismul și două abecedare, iar la 1785 o aritmetică.

Dar pe când în Ardealu cultura câștigă prin tipografie și cărți, în Muntenia, M. Suțu aduce pedice acestei culturii prin introducerea pentru prima dată a censurei.

Pe de o parte M. Suțu are aeru de a protege tipografia, dându în 29 Februarie, 1784, lui Stancu tipografulu dela tipografia Mitropoliei din Bucuresci, chrisovă de scutiri de dijmăritu, i vinăriciu pe bucatele sece, și pe de alta stabilește censura prin următoarele acte :

«Pitacū către pré sfinția sa Părintele Mitropolitū pentru Tipografi, a nu se mai tipări de acum înainte nimicū, până a nu înștiința Măriei sale ânteii.

«Pré sfinția ta Părinte Mitropolit, fiindu că se cuvine a șci Domnia mea cele ce se dau în tipariu la tipografia grecescă, atât de aici din Bucuresci, cât și de afară, iată cu acestu Pitacū dămū pré sfinției tale, în scire, ca de astădi înainte făr' de a nu ne arăta pré sfinția ta ântăiū cu anafora și făr' de a nu se da voia noastră, să nu se cuteze tipografii, nici vre unū Vivlionū, nici măcarū altū folū de scrisore, seū hârtie, verī-cum a da în tipariū; acestă înștiințare să o dai pré sfinția ta și părinților Episcopi, cum și tipografilor să le poruncesci. Tolico p. gvmd. 1784, Iuliū 25.»

Pitacū către Episcopulū Râmniculu a nu tipări tipografii făr' de poruncă Domnescă.

«Iubitoriulū de Dumneceū, sfinția ta Părinte Episcōpe a sfinței Episcopii Râmnicū, chirū Filaretū, fiindu-că se cuvine a șci Domnia mea cele ce se dau în tipariu la tipografia grecescă, atât de aici din Bucuresci, cât și de afară, iată osebitū s'au scrisū Pitaculū Domniei mele către pré sfinția sa părintele Mitropolitū pentru tipografia de aici din Bucuresci, ca de astădi înainte, fără de a nu ne arăta ântăiū cu Anafora, și fără a nu se da ântăiū voia noastră, să nu se cuteze tipografii, nici vre-unū Vivlionū, nici măcarū altū-feliū de scrisore, seū hârtiă, verī-cui a da în tipariū. Asemenea dămū șcire și sfinției tale, ca și pentru tipografia de aici din Râmnicū așa să urmeze, cum și tipografilor să le poruncesci. Tolico p. gvmd. 1784. Augustū 1.»

Cu tótă acestă censură, s'au publicatū, sub M. Suțu, grație mai alesū lui Filaretū Episcopulū Râmniculu, unū numărū de cărți, negreșitū mai

multu de biserică, seú la umbra bisericeí. Aducemú în anexă titlurile acestorú publicaţiuni (1).

Cu totă propăşirea necontestabilú făcută de ţeră în ultimii ani; cu toţi doctorii trămişi în drepta şi în stânga; cu toate predicile, seú didachiile ţinute la bisericí, Duminicile şi sêrbătorile, în unele puncte extreme ale ţerei, ba chiar şi în capitală, persistă a domni prejudiciăţile şi superstiţiunile. O istorie nepărtinitóre a culturei naţiionale nu póte să nu înregistreze cu regretú unú documentú, ca celú ce dămú aci, din 17 Aprilie 1785. Acestú actú constată esistenţa credinţei în strigoí şi naréză fapta impie, din Mehedinţi, a violărei mormintelorú, a desgropărei de morţi, bănuíţi că sunt strigoí, a arderei lorú şi aruncărei cenuşei lorú pe apă. Ne împăcămú întrú cât-va cu M. Suţu pentru că înferéză asemenea faptă şi caută să lumineze poporulú asupra cí. Iată documentulú :

«Cinci cărţi legate în cinci judeţe de peste Oltú şi la Caimacamulú Craiovei.

«Amú fostú luatú Domnia mea însciinţare, cum că într'aceste trecute zile, la Mehedinţi, s'au întemplatú de aú muritú câţi-va ómení de peri-pleumonie,

(1) Veţi anexele. Dcla Filaretú ciraculú lui Kesasie, avemú între alte multe cărţi, «*Minile*» din care pe câte-va luni fură publicate de Kesasie. Acestuiaşi Filaretú dedică Enache Văcărescu gramatica sea románescă. Vomú reveni mai departe a ne ocupa de acestú vestitú barbatú. Iată în ce modú este redactatú titlulú Psaltirei tipărită de elú la 1784 :

Ψαλτηρικ
 Προρόκων και Αποστόλων Λόγος.
 Πρώτος Αποστολικών και Αποφαινετικών
 Αποφαινετικών και Αποφαινετικών Λόγων,
 Ιωάννης Κωνσταντίνος
 Γενικός Βιβλιοθήκης.
 ΚΑΙ ΕΛΕΓΧΟΜΕΝΟΝΑΙ ΗΝ ΤΩΤΕ ΚΑΙΕΛΕΓΜΕΝΑ
 Πρὸς τὴν ἐκείνην τὴν ἐκείνην καὶ τὴν ἐκείνην
 Κυρία Φίλαρετος
 Επισκοπὸς Ρωμανίας.
 Αὐτὸς ἐκείνην τὴν ἐκείνην καὶ τὴν ἐκείνην,
 Αὐτὸς ἐκείνην τὴν ἐκείνην καὶ τὴν ἐκείνην,
 ἔστιν ἡ ἐκείνην τὴν ἐκείνην καὶ τὴν ἐκείνην.
 Καὶ τὴν ἐκείνην τὴν ἐκείνην καὶ τὴν ἐκείνην.
 Ρωμανίας.
 Πῶς καὶ πῶς Κωνσταντίνος Τῆς Ρωμ.

Formatú în 4°.

și ómenii au intratú într'o părere, cum că arú fi eșitú strigoí și dintr'acésta ar fi muritú, după care părere a lorú au pusú și au și desgropatú pe unii, ar-đéndú și trupurile lorú, dându-le pe apă. De care lucru ne-amú miratú Domnia mea, de ce să îngăduescí, d-ta, cât și Ispravnicii, pe locuitorí a avé acestú felú de idee nebunéscă și cum să se cuteze la o faptă ca acésta, care este și împotriva legéi și vinovatú de pedlépsă celú ce o urméză. Acum fără a nu ne însciința, nicí d-ta, nicí Ispravnicii, înțelesemú, că și la Doljú s'a auđitú de una ca acésta; pentru care iată că scriemú d-tale, să aibí a scóte pe ómení din acéstă idee și să-i fací să înțelégă, că acésta este o părere nebunéscă și să nu mai cuteze la fapte de acestea, căcí celú ce va îndrásni, va cădé în pedépsa acea ce este orénduită după pravilă la săpătorii de mormînturí; de care iată scriemú și deosebitú cărțile Domniei mele, către Ispravnicii județelorú, așijderea și P. S. S. Păr. Episcopú de Rômnicú a scrisú cărțile S. S. către protopopí și preođi, să dea norodului învățatură, care cele ce veí primi, d-ta, să aí a le trámite la fieș-care județú, și fiindú-că se află și de una dată și doctorulú Craiovei aci, i-se dete porunca Domniei mele, ca să se scóle să vie acolo, ca să caute să vadă, ce este patima acésta și de va fi trebuință să mérgă și la Mehedinți, să vadă și să avemú Domnia mea însciințare cu pliroforie pe largú de patima acésta.» 1785, Aprilie 16.

XLVIII.

Dările sub M. Suțu.

Celú mai vechiú documentú relativú la dări, datatú cu câte-va ȓile mai nainte de sosirea lui M. Suțu la Cotroceni, este o carte de cercătură a dijmăritului din 16 Augustú 1783.

Nimicú nou de alt-mintrelea prin acéstă carte redactată aprópe idencú ca cele din anii următorí și din anii trecuți (1).

(1) *Carte de cercătura dijmăritului pe anulú 1783.*

«....Zem. Vlascoi. După obiceiú s'a datú acéstă carte a Domniei mele . . . ce au cumpératú slujba dijmăritului pe anulú acesta 1783, din sud . . . ca să aibă a oréndui cercătorí pe urma slujbașilorú d'întăiú, să strîngă révașele acelora, și să dea révașele lorú, și pe care din slujbași ílu va găsi cu litre luate și nepuse la catastihú să-i apuce să plătéscă îndoitú, din cari banií dreptí să-i aducă la cumpérătorú, și îndoiala să fie a lorú, după obiceiú, iar pe locuitorii cari-i va găsi cu litre dosite și ne-arétate la slujbași d'întăiú pe unii ca accí, să-i apuce să plătéscă banií dijmăritului cu poelónú pe litrele ce

In Novembre 13, 1783, M. Suŷu dă următorea :

Carte de cercetare la cinci judeŷe ot preste Oltŷ ca să cerceteze pentru cei ce sunt cu slujbe orēnduiŷi.

«...Zem. Vlascoi. Fiindŷ-că pururea grijimŷ Domnia mea a so pāzi īntru tōte dreptatea locuitorilorŷ ce ni-s'au īncredinŷatŷ, atātŷ la altele tōte, cātŷ ŷi la obicei-nuitele slujbe de peste anŷ cu care se orēnduescŷ slujbaŷi īn ŷēră, spre a fi feriŷi locuitorii de a nu se supēra sēŷ a se jăfui peste datele ponturilorŷ, mai vētosŷ cei ce sunt departe de noi cu locuinŷa, cari cu greŷ ŷi cu ostenelă lo cadŷ pānă a ajunge ŷi pānă a veni cu jalbă la Domnia mea; de accea dar, ca să nu se facă nicī acum la slujba oieritulŷ vre-o strīmbătate locuitorilorŷ de către cei ce sunt orēnduiŷi, iatā orēnduimŷ īntr'adinsŷ pe . . . să mērgă la cinci judeŷe de peste Oltŷ, unde se aibă a pericrghisi ŷi a lua sēmă cu bună purtare de grijă īn ce chipŷ se pōrtă cei ce sunt orēnduiŷi cu slujba īntr'acele cinci judeŷe pentru locuitorii, cu dreptulŷ numai acela ce este obicei-nuitŷ. Venitulŷ slujbei acesteia să ŷi-lŷ caute slujbaŷi urmāndŷ īntocmai dupā coprinderea ponturilorŷ domnesci ce li-s'au datŷ la mână de orēnduiala acestei slujbe, iar mai multŷ să nu-i īngăduescă a face cātŷ de puŷinā urmare īmpotrivă, orī spre a jăfui ŷi a lua mai multŷ de la cine-vaŷi cevaŷi, orī a nu se purta printre locuitorii cu orēnduiala ce li-se cade ŷi a-i necăji pentru conace fāră de plată ŷi a le face cheltueli, ŷi pe care va găsi īmpotriva ponturilorŷ cā a fācutŷ vre-unŷ jalfŷ fāră de cale, măcarŷ cātŷ de puŷinŷ, prin marafctulŷ d-lui Caimacamulŷ sēŷ Ispravnicilorŷ să facă īmplinire ŷi să-lŷ ŷi īnsciinŷeze Domniei mele pe unulŷ ca acela, ŷi aŷia să aibă strājuire deplinŷ la cāutatulŷ acestei slujbe pentru cei rēnduiŷi, ca să nu facă, cum ŷicemŷ, nicī unŷ felŷ de supērare ŷi nedreptate locuitorilorŷ ŷi să ne ŷi īnsciinŷeze numitulŷ orēnduitŷ la acēsta, de se pāzesce de către slujbaŷi ponturile, sēŷ poruncile nōstre sēŷ nu. ii saam reche. gvmd. 1783, Noemb. 14.»

vorŷ găsi dosite drepŷi, cari banī să-i aducă la cumpērătorŷ, ŷi pentru cā ei le-au dositŷ socotindŷ să pāgubescă cāmara domnescă, să le ia dupā obiceiŷ cāte banī trei de litră pentru ostencla cercătorilorŷ, iar mai multŷ să nu se īndrāsnescă a lua, cā se va pedepsi; ŷi cercătorii să aibă a āmbra cercānulŷ numai pānă la Septembrie 10, iar mai multŷ să n'aibă voie a āmbra, dar fōrte să se ferescă cercătorii, a nu face locuitorilorŷ supērare din māncare ŷi bēutură, ci tōte ce le va trebui. să le cumpere cu banī gata, nicī să se cuteze a asupri pe locuitorii ca cu pricină de litre dosite să-i jăfuescă, cā de vorŷ face nescare-va supērări, peste porunca Domniei mele, ŷi va veni cine-va cu jalbă, vorŷ plăti īdoitŷ ŷi se vorŷ pedepsi, īnsă să fie ŷi prin scirea d-nelorŷ Ispravnicilorŷ ai judeŷului. ii sam. reche. gvmd. 1783, Augustŷ 16.»

Asemenca cārŷi de cercătura dijmāritulŷ s'au fācutŷ ca acēsta de susŷ ŷi pe anii 1784 ŷi 1785.

Pe anul 1784, cu începere dela Ianuare, Domnitorul Suțu rânduiesce asupra tustrelelor ocne ómenii sêi de încredere și ia dispozițiuni, ca să nu pôta lua din sare pentru trebuința caselor decât cu *traista* și numai cei cari plătesc *sărëritulă*. Acéstă taxă a sărëritului, sub M. Suțu este de 5 taleri pe an. Acéstă dare se pôte plăti printr'unu mielă hârșie, ună cașă și 6 oca lână (1).

(1) *Carte de cămărășie la câte trele Ocnele : Slănică, Telega și cea de peste Oltă.*

«...Zem. Vlas. Cu acéstă carte a Domniei mele însciințăm voue ocnașilor, și tuturor poslușnicilor dela Ocna Slănicului sud. Saacă, că pe anul acesta amă orênduită asupra a câte trele Ocnele, pe credinciosul boierul Domniei mele Gheorghe biv Vel Armaș, Dumitrache Vel Ispravnică za curte, și pe Vel Cămăraș za Ocne, Gheorghe biv Vel Armaș purtătoriu de grijă și cliver-nisitoriu, dându-le tótă trêba Ocnelor în sémă; ci dară să-lă cunósceți de Cămăraș, și la cei ce se voră orêndui acolo la acéstă Ocnă, din partea numiților boieri, să dați tótă supunerea și ascultarea, silindu-vă cu cea desă-vêrșită osîrdie spre lucrarea și slujba trebilor Ocnă, fără de a nu vă arêta cu lenevire, sêu împotrivire; așijderea să căutați să vă inulțamiți pe dreptulă vostru, care vă este orênduită a vă lua după obicei, cum ați luat și până acum, și să fiți gata după datoria vóstră la lucrul Ocnă a nu se face cât de puțină cusură și zătignire, din pricina lenevirii și nesupunerii vóstre, pentru că celui nesupus și împotrivitor i se va face grea pedepsă. Tolico. p. gvmd. 1784, Ianuarie.»

Asemenea carte s'a făcut și la Ocnele mari din sud. Vâlcea; i la Ocna Telega, sud. Prahova, carte ce s'a dată lui Constantin Caltangiulă ce s'a rênduită asupra Ocnelor de către Vel Cămăraș.

«...Zem. Vlas. Slugi Domnică mele Constantin Caltangi, ce s'a rênduită din partea credinciosilor boierilor Domniei mele biv Vel Armaș Gheorghe, i Dumitrache Vel Ispravnică za curte i Vel Cămăraș za Ocne Gheorghe, ce li s'a dată Ocnele asupra pe anul acesta lét. 1784, care să mîrgă la câte trele Ocnele, Slănicul, Telega și cele de peste Oltă, să cerceteze de față și pe subț cumpetă, atât înprejurul Ocnelor, cât și prin satele și orașele ce voră fi în partea locului pe aprópe de ocnă, și oră câtă, și la veră cine va găsi sarc de anul trecut, cu rēvașul cămărașului ce a fost, sêu fără răvaș, tótă să o facă zaptă și puindu-o în magasi să le pecetluiască, de care făcendă catastihă anume la cinc și câtă sumă a găsit, să-lă trimiță la numiții boieri Domnică mele ce sunt rênduiți asupra ocnelor, ca să ni se arête să vedem și vomă porunci cum să urmeze pentru acea sare; iar până vomă da ală doilea poruncă să stea acea sare poprită subț pecete. Tolico. psh. gvmd. 1784, Ianuarie.»

In 1784, Aprilie s'a făcută carte la Ispravnică Săcuicilor, ca să fie doi ómeni rênduiți de pază la malul Ghidiora.

Vămile, cela-laltă venitū domnescū, s'aū căutatū totū cu tarifulū din anii trecuți și anume prin întreprindere. In regie s'aū căutatū puțin timpū la începutulū anului 1785, până când s'aū pututū arenda (1).

In Octobree 6, cu cartea domnescă dată lui Vel Cămărașū, Domnitorulū ordonă strîngerea tuturilor coterilorū vechi pentru ca să consti-

Carte pentru malurile de sare din sud. Slam-Rōmnicū i Buzēū și Saacū care sunt a se păzi.

«...Zem. Vlas. După obiceiū fiindū-că malurile de sare ce sunt în sud. Slam-Rōmnicū-Buzēū și în sud. Saacū se păzescū de ómenii cămărașilorū de Oene, ca să nu se facă risipă cu carulū, seū cu calulū, afară numai de ómenii cei ce plătescū sārēritulū cari sunt șciuți. însă și acei aū voie să iae numai cu *traista, pentru trebuința caselorū lorū*. Dreptū acea dāmū Domnia mea acēstă carte la mână... pe care l'a orēnduitū dumnē-lorū cămărași, ca să fie de pază la malurile dintr'aceste județe, să pórte grijă și să fie cu priveghiare a nu îngădui pe nimenea să facă risipă și să iae sare cu carulū seū cu calulū, afară numai din cei ce plătescū sārēritū, cari sunt șciuți, însă și acei să aibă voie a lua numai cu *traista, pentru trebuința caselorū lorū*, și pentru căți se hrănescū cu sare dintr'acele maluri, fără de bani, să iae dela dinșii miclulū liârșie, cașulū și 6 oca lână, seū câte tal. cincī dela cine nu va avē de acleaa, dar orī pe cine va prinde turāndū, seū cu carulū, seū cu calulū, vitele tōte să le iac de glōhă, iar pe ómeni, după obiceiū, prin șcirea dumnē-lorū Ispravnicilorū să-ī trimiță la pedēpsa ocnei, pentru care să poruncesce și dumnē-vōstră Ispravnicilorū de județū, i Vătașilorū de plaiū, să fiți mână de ajutoriū orēnduitulū de dumnē-lui Vel Cămărașū spre a putē păzi după cum se cade și să nu curgă pagubă cămării. Tolico. p. gvmd. 1784, Martie 10.»

(1) 17 Cărți pe la Ispravnicī, pentru a orēndui Ispravnicīi câte unū omū credinciosū la venitulū vāmei de împreună cu Vameși cei din anulū trecutū, până se va hotari.

«Dumnē-vōstră Ispravnicilorū ot. sud. — îndată ce veți primi Domnēscă nōstră poruncă, să aveți a orēndui pe vāmī câte unū omū credinciosū alū dumnē-vōstră, ca de împreună cu unulū din vameși anului ce aū trecutū să caute trēba vāmei, strîngēndū totū venitulū, dela ȕi întâiū a lunei aceștia Ghenarū până se va hotări vîndarea vāmilorū, și vorū avē a-și da séma cu catastihū anume de împreună cu totū venitulū, la cei orēnduiți Vameși, cu cărțile Domniei-mele; căutați însă să nu se facă vre-unū cusurū într'aceste ȕile, până se va hotări, orī din vre-o neputare de grijă a orēnduiților vechilī, orī din vre-unū sfetirismosū alū lorū. — 1785, Ghenarie 2.»

Asemenea s'aū scrisū și la Caimacamulū Craiovei, care cărți s'aū trimisū cu lipcanū, Ghenarie 2.

tue unŭ venitŭ noului Cămărașŭ, obligându pe fie-care prăvăliașŭ să plătescă pentru cotulŭ pecetluitŭ din nou câte 2 talerŭ și 19 bani(1).

Acéstă nedréptă imposițiune de coturi noue când prăvăliașulŭ avea deja cotŭ pecetluitŭ, nemulțămesc pre neguțitorŭ. Darea nu se pôte percepe decât prin ciohodari și mumbașiri, precum probéză actele din 28 Octobrie 1783 și 22 Iunie 1784 ce dămŭ în anexă.

În note se potŭ vedé încă ponturile pentru arendarea vinăriciului, a butăritului, a oieritului (2), a dijmăritului, a tabacului, a monopolului lu-

(1) *Cartea ce se dă d-lui Vel Cămărașŭ pentru coturile ce se dau pe la negustoriŭ de prin târguri.*

«...Zem Vlascoi. De vreme ce pentru ca să nu se facă norodului înșelăciune la marfa ce cumpără cu cotulŭ dela negustori, și pentru a nu se micșora cotulŭ din drépta lui măsură, obiceiŭ a fostŭ a se da coturi pecetluite dela cămara domnescă tuturilor negustorilorŭ, iată după obiceiŭ orânduimŭ Domnia-mea pe . . . cu coturi drepte, ce s'aŭ pecetluitŭ la Cămara Domniei-mele, să aibă a le împărți la toți cei ce vîndŭ marfă cu cotulŭ aici în orașulŭ București, ca cu acele să vîndă, iar cele vechi să le strîngă dela mânilorŭ pe tôte, și să aibă a lua dela dînșii aceea ce este obișnuitŭ adecă câte talerŭ 2, bani 19 pentru două coturi, ii saam receh gvmđ. — 1783, Octobrc 6.»

(2) *Carte de slujba oieritului ce s'a făcutŭ pe anulŭ 1783.*

«...Zem. Vlas. Dat'amŭ Domnia mea acéstă carte. . . ce a cumpăratŭ pe anulŭ acesta lét. 1783. slujba oieritului de sud : . . . ca să aibă a căuta acéstă slujbă și să urmeze întocmai după coprinderea ponturilorŭ de mai josŭ arătate, fără de a nu face cătuși de cât cusurŭ la poruncile Domniei mele, ce printr'aceste ponturi s'aŭ datŭ.

«1. Mitropolia, Episcopiile și tôte mănăstirile, d-lorŭ Veliților boeri și jupănesele văduve de ori-ce tréptă, și fabrica de postavŭ, toți să plătescă oieritŭ de oi po bani 12, după hotărîrea ce s'a făcutŭ prin hrisovulŭ Domnescŭ și poclonŭ după obiceiŭ până la 40 po bani unulŭ, și de la 40 în susŭ po bani 80 de nume, iar cui i-se va face aridicături, li se va ținé în sémă suma aridicăturii. Așijderea și cei cu hrisove înoite ce se coprinde din oieritŭ, făcënduli-se pecetluitŭ gospod. vorŭ scuti suma hrisóvelorŭ.

«2. Toți cei-lalți locuitori ai țerei și străinii ce se vorŭ afla cu oi în țéră, veri a cui să fie, să plătescă oieritŭ deplinŭ duprecum arétă mai susŭ, de óie po bani 12 i obișnuitŭ poclonŭ, și străinii ungurenŭ ce sunt ședători în țéră cu ruptóre de la visterie, măcar că aŭ hrisovŭ a li se ținé în sémă la 10 oi 2, dar acésta era când plătea oieritŭ de óie po bani 16 și jumătate, iar acum fiindŭ-că este oieritŭ câte bani 12 de óie, aŭ a plăti și oi pe tôte oile fără de nici unŭ scălēmîntŭ, la care și mai folosiți sunt acestŭ felŭ de cum era mai nainte, pentru că atunci da pentru oi optŭ talerŭ unulŭ.

minărilor de ceră, a monopolului fierăriei și sărăriei etc. Totu în notă sunt și diferite instrucțiuni relative la controlu și la împedicarea abuzurilor în perceperea diverselor venituri.

«3. Toți străinii ce voru ave vite în țeră, cai, boi, vaci, bivoli să plătescă văcăritul străinilor, ce este obiceiuit, însă bârșanii cei din ținutul Bârșei din Transilvania, de vită câte bani 33, după cartea ce au, iar cei llați străini să plătescă toți de vită câte bani 66, după obicei, iar tunșii și mânzații să plătescă doi unul, după vechiul obicei.

«4. Toți locuitorii de ori-ce treptă cunoscându mila ce am făcut de obște la această slujbă, să aibă a arăta toate oile lor la boerii slujbași fără de a și le tăinui, căci ori-carele se va dovedi că a amblat a ascunde, și a-și tăinui oile cu gându să păgubescă visteria, pe unii ca acei nu numai îi vomu da de a-și plăti toate oile îndoit, ci încă îi vomu și pedepsi după trepta ce va fi, ca pre unu nemulțamitor de binele și mila Domniei mele, și fieș-carele părcălabu din fieș-carele satu să fie datoru a arăta la slujbași oile sătenilor, încă și străinii ce se voru afla în prejma satului, că de se va găsi vre-unu părcălabu că a știut oile sătenilor, și nu au îndreptat pe slujbași, ci le-au tăinuit, acelu părcălabu se va pedepsi cu Tărgul și cu Ocna.

«5. Slujbași să aibă a se feri de a nu face vre o pagubă locuitorilor, scū a lua cevaș pentru hrana lor și a cailor lor fără de a nu plăti, căci pe ori-carele ne vomu înscința că n'au urmat după porunca Domniei-mele, după ce vomu pune de va plăti această pagubă ilu vomu și pedepsi.

«6. Fiindu-că pururea la vremea oieritului era pricină între slujbași oieri și între negustorii cei ce se hrănesc cu zalhanale aici în țeră, căci oierii cătau a le lua oierit și pe caprele ce se găseau morțe tăiate la vremea scrisului, negustorii și ei nu se sufcria de platnici, fără de numai cele vii câte le apuca la vremea scrisului, acelea le plătea, de aceea vedum din condica Divanului că la lēt. 1779, Noembre 22, s'au fostu făcutu hotărîre domnescă, ca până la ziua sfîntului Dimitrie în 26 ale lunei lui Octobrie câte capre voru tăia să nu se supere de oierit, iar din ziua de sfete Dimitrie câte voru găsi vii netăiate pe acelea să plătescă; care această hotărîre fiindu cu cale spre a lipsi pricinile dintre dînșii, poruncim și Domnia-mea așa să urmeze, și de aceea s'au pus și în ponturi, ca să scie slujbași a urma într'această chipu. Poruncim d-văstră Ispravnicilor județului să dați toți mână de ajutoru spre a pute orînduiți slujbași sêvêrși slujba lăr' de cusur, ca să nu se întemple nimic sfetirismos, că ori-ce pagubă se va întempla din pricina ne-ajutorului, dela d-văstră se va împlini. ii saam rec. gvmđ. — 1783, Sept. 9.»

Io Mihailu Const. Sufulu Vod. gspđ Zem. Vl.

«Până în ziua ce se da Domnescile nostre cărți la mâinile slujbașilor oieri de Volnicie a începe oieritul să caute în țeră, până într'aceia zi a fi și măcelarii nesuperați, pe vitele ce voru tăia la scaune, într'aceiași chipu întărim și poruncim să se urmeze. — 1785, Iunic 2.»

Vomă observa în privința vămei, că M. Suțu cercă să supună la vamă de 40 de bani rimătorii exportați de boeri. In contra acestei

«Prea Înălțate Dómnne,

«Măcelarii de aici din Bucuresei, cu jalbă jăluescú Înălțimeî Tale, că după cum la trebuință și îndestularea norodului din Bucuresci sunt îndatorați a griji totu-d'a-una, ca să nu fie lipsă de carne bună și multă; pentru care de se întâmplă câte o dată lipsă, ei sunt datorî de a împlini și a fi bilșugú, și se rógă Înălțimeî Tale ca să aibă și ei milă și musaadea pentru oile ce taie la scaune, că din vechime era obiceiul de se scrie oeritul din sfeti Dumitru, iar după răsmeriță încóce, eșindú oeritul de timpuriú, cu o lună și doué mai înainte de Sf. Dumitru, și au plătitú oile la oeritú, și au mare pagubă și cheltuclă cu hrana lorú, cu vama, și erbăritú și nu se alegú cu nimicú, și le este témă că nefindú belșugú vorú căde în urgia Mărieî Tale, și dau rugăciune Mărieî Tale, ca după cum te-ai milostivitú Măria Ta cu negustorii cei cari taie capre la zalhanale, și li-s'au făcutú hotărîrea Mărieî Tale cu luminate cărți domnesci, că până în ziua S-tului Dumitru, adică în 26 a luneî lui Octobrec, să nu fie supérați de oeritú, să aibă și ei acéstă milă de la Înălțimea Ta, ca să pótă avé și ei oi din destulú și a fi belșugú de carne în orașú, și după jalba lorú îi orênduesci Măria Ta la noi ca să cercetămú cererea lorú, și după cum vomú cunósce, cu anafora să însceințămú Înălțimeî Tale. Vei sci Măria Ta, că amú cercetatú întéiú, ca să ne plioforisimú, și să vedemú de este vre-o sumă de oi ce taie într'aceste zile din eșirca oeritulú până la Octobrec 26, și ne plioforisimú, de oi 3.065, ce s'au tăiatú estimpú de la eșirca oeritulú până la 26 de zile ale lui Octobrec, ci noi după cercetarea ce amú făcutú, vedemú că cererea lorú nu este fără cale, una avêndú acéstă greutate și purtare de grijă pentru îndestularea de carne a se afla în orașú, alú doilea că se vëdú că nu este . . . (mai încolo nu se află scrisú câte-va rînduri ci numai locú albú.)

«...vre-o sună marc de oi tăiate într'acéstă diastimă de zile, mai alesú că ei dau și vamă și erbăritú și ținú și scaune cu chirie, care se încarcă cu destulă cheltuială, ci după cum cei ce taie capre la zalhanale și-au aflatú mila Mărieî Tale, găsimú cu cale de a prisosi mila Înălțimeî Tale și cu acești măcelari ai orașului Bucuresci, ca să aibă și ei acéstú privilegiú până la 26 ale lui Octobrec să fie nesupérați de oeritú, urmându-se acelu privilegiú dela anulú viitorú, de vreme ce oeritulú este vîndutú mai înainte de jalba lorú, și cum-părătorii oerii de estimpú au urmatú și a le lua oeritú, după cum s'a urmatú și le-au luatú și în anii trecuți; iar hotărîrea cea desevêșitú rămâne a se face dela mila Mărieî Téle. 1784, Noembre 16.

«Vel Banú, Nicola Ventura biv Vel Spătarú; Ianache Moruzú Vel Vornicú; Scarlatú Greceanu Vel Vistierú.»

17 Cărți către Vătașii de Plaiuri, pentru Bârsaniî străini să le numere vitele mari, i turmele de oi, când vinú din năuntru.

«Sluga Domniei mele vătașu de plaiú..... sudú..... fiindú-că voimú Domnia

dispozițiunii protestă boerii Craioveni și M. Suțu se vede silită a scrie Căimăcămiei de Craiova următoarea carte din 18 August 1785:

«Carte la Caimacamul Craiovei ca boerii de acolo să plătescă vamă câte 40 bani de rîmători ce strîngă, iar de rîmătorii de prăsilă să nu se supere.

«Cinstițu și credinciosu boerulul Domniei mele Iorgache Suțu biv Vel Cluceru Caimacamul Craiovei, sănătate; cartea dumi-têle dela 12 ale acestei luni

mea să șcimă pe bîrsanî străini, cari sunt obișnuiți de își scotă vitele la pășune aici în țără, și apoi iar le întorcă în lăuntru, cu câte vite esă când vină în țără și cu câte se întorcă; iată că-ți poruncim de aici înainte să porți grijă și să fii datoriu, ca la vreme ce ese în țără, câți cai, sêu câte vite mari voră ave, așijderea și câte turme de oi fieș-carcle, să le iaî în scrisă cu numărul loră, ad: capetelc viteloră mari, și turmele aceloră mici, de care să ții anume ca o condică în care să le treci acestea, și pe fie-care lună să aibă a trimite la dumné-lui Vel Spătariu fôe, anume: cutare omă cu câte vite mari și cu câte turme de oi aă trecută? și în răvașă care eșci poruncită a da aceluî bîrsană la eșirea în țără pentru slobodenie, după ponturile ce sunt date mai dinainte, să fii datoriu a însemna și suma viteloră cu câte aă eșită în țără, și la întorcerea loră, când voră vrca să trecă înăuntru, asemenea să fii datoriu a vedă suma viteloră, și de voră fi totă acea sumă, bine, iară de va ave sumă de vite mari mai multă decât aă eșită, oprindă pe unulă ca acela numai decât cu grabă să înșciințezi Domniei mele prin dumné-lui Vel Spătară; acăsta!» 1783, Decembrie 22.

Carte legată la Ispravnică din sud. Teleormană pentru slujbașă oeră, de a nu face jafuri.

«Dumné-văstră Ispravniciloră ot. sud. Teleormană, fiindă-că ne-amă înscințată Domnia mea, cum că slujbașă oeră, ce sunt rînduiți în plășile aceluî județă, nu urmază după ponturile și poruncile Domniei mele, ci iea dela una până la dăce, câte cincă parale de ôie, i parale de numărătore și de răvașă, așijderea și poclonele ce iea câte bani 90 și dumné-văstră vedădu-le acestea le treceți a vederea, și nu urmați după strașnicile Domniei noastre porunci ce sunt date, ca să nu îngăduiți a face acestă felă de luări, ci le suferiți unora pentru hatîră, și altora pentru danie; pentru care iată cu hotărîre vă scriemă, să sciți, că în urmă avemă să orînduimă Teftergiu credinciosă omulă nostru, ca să cerceteze și ori-ce se va dovedi mai multă luată de slujbașă peste poruncile noastre, nu numai că pe dumné-văstră vă vomă pune de veți împlini până la ună bană, ci încă veți cădă în vină și pe înși-vă vă vomă pedepsi, în vreme ce ocrotirca și apărarea locuitoriloră despre acestă felă de nedreptăți și jafuri, asupra dumné-văstră o avemă dată; ci dar deschide-vă-ți ochi, fiiți cu priveghiare, ca să nu facă slujbașă vre-o luare peste porunca noastră, căci după cum vă arătămă înși-vă, veți fi în vină căduți. 1783. Noemvrie 17.»

ce ai trimisă, au venit la Domnie; cele ce scrii cum că bocrii de acolo din partea locului nu vor să plătescă vamă câte 40 de bani de un rămătoriu

Ponturile Tabacului.

1. Tabacul cu poruncă Domnască să se pecetluiească cântărindu-se de vrc-unu zăpciū, atât cel de aici, cât și cel din țera Turcască.

2. Câți au tabac să-l aibă a-l vinde la orânduitalu omu alu Cherhanelei, tocmindu-se cu prețulu ce va fi cu cale, iar de nu, să se pecetluiească și să iasă afară la Moldova.

3. Cei ce lucrează tabacul ca să nu fie lipsiți de muncă și meșteșugul lor, câți dintr'înși vor vrea, să aibă voie a lucra la cherhana, luându plata lor pe fieș-care ȕi.

4. După zaptul tabacului, oricine se va găsi vinđendū printr'ascunsū, sū făcendū singuri ei, nu numai să se pedepsescă, ci și tabacul să i-se ica fără de nici o dare de bani.

5. Dintr'alte părți străine, să nu aibă voie nimenea a aduce tabac, iar și de va aduce să nu fie volnicu a-l vinde la altul fără de numai la cherhane, însă de se va învoi la preț, iar de nu, să se pecetluiească și să iasă afară, și vrendū a-l trece la Moldova să plătescă la cherhana câte 15 bani la oca, iar de va vrea a-l întorce înapoi să nu plătescă nimic.

6. Când cine-va cu pricină că voiesce pentru a sa trebuință tabac, va aduce mai mult decât o oca, prisosul să se oprască la cherhana, fără de a nu i-se plăti cu nici un ban.

7. Cherhaneaua să aibă datorie au tutun arnăuțesc să aducă spre a face tabac bun, au tabac străin bun, și să i-se afle tabac de trei feluri, de întâia mână, i alu doilea de țera Arnăuțescă, și alu treilea din tutun de aici din țară, care să vinđă mâna întâiu cu 6 tal. alu doilea câte tal. patru și alu treilea cel din tutun de aici din țară câte tal. doi și jumătate; iar de se va îndrăzni a vinde din rînduitul preț mai mult, să se pedepsescă; către acestă să nu aibă voie a-și trimite tabac la părțile țerii Turcesci spre a vinde, și de se va găsi că au îndrăsnit de au trimis, să se pedepsescă.

8. Afară din țară să nu aibă voie niminca a vinde, sū a face tabac, fără numai să cumpere dela cherhana, sū să fie cu scirea orânduitalu omu.

9. Orânduitalu să aibă voie să amble cu zăpciul, ca să găsescă tabacul ce printr'ascunsū se află la vrc-o odaie, sū prăvălie.

10. De va duce cine-va trei sū patru oca de tabac pentru dar, să plătescă la cherhana, câte taler unu la cherhana, iar de se va găsi vinđendū să se facă zapt, fără de a nu se plăti nici cu un ban, și să se pedepsescă.

11. Celu ce va aduce tabac dela Țera Leșescă, Rosia, Țera Nemțescă, să aibă a plăti după tarifă la orânduitalu omu alu Cherhanelei, 1783, Noembre.

«Dumné-ta Vel Agă primindū pitacul acesta să aibă a orându zăpciū, ca să cerceteze în tērg și unde va găsi tabac de vinđare, or prin prăvăli, or prin odăi, prin hanuri, totu să-l cântărescă și să-l puc sub pccete, ca să stea până se va da a doua poruncă a noastră cum să se urmeze, tolico pisah gvmd.—1783, Noembre 18.

la rîmătorii ce vîndu, cu pricină că sunt prăsiți de casa dumné-lorū, și că n'au avut obiceiū a plăti, amū vēdūtū ; pentru carc fiindū-că ne adaverimū

Cartea d-lui Vel Vist. Nicolae Brâncoveanu de a face tērgū pe moșia Obilești, pe anū o dată.

« . . . Dat'amū cartea Domniei-mele dumné-lui cinstitului și credinciosū boerulū Domniei-mele Nicolae Brâncoveanu, Vel Vist. ca să aibă volnicie cu acēstă carte a Domniei-mele, a face pe moșia domniei-sale Obilești, sud Ilfovū, tērgū în fie-care anū o dată, la ziua Adormirei prea sfintei Stăpânci noastre și Născētorii de Dumneđeū, care tērgū să se fie o săptămână de rēndū, începēdu-se de prasniciu cu două zile înainte, unde să fie și oborū pentru vite și bucate, și la acēstū tērgū să nu se amestece Ispravnicii, nici vameșii, nici erbarii, nici zabiții, nici alți omeni domnesci, ci să aibă dumné-lui a lua vama cea obicinuită și cele-lalte obiceiuri ce vorū fi la tērgulū acesta; așijderea nici vinū i rachiū nimenca să nu fie volnicū a vinde la acēstū tērgū într'acēste zile fără scirea omului dumi-sale; pentru care poruncimū Domnia-mea, d-vōstră Ispravnicilorū, i vameșilorū, erbarilorū și tuturor ce veți fi orēnduiți ori cu ce trebī și slujbe domnesci.»

Carte de slujba dijmăritului pe anulū 1784.

«Zem. Vlas. . . . carele pe anulū acesta 1784, au cumpăratū slujba dijmăritului din sud... ca să aibă volnicie printr'acēstă carte a Domniei mele, orēnduiți omeni să caute slujba acēsta și să urmeze după cuprinderea ponturilor ce le-au fostū arătate.

«1. Mitropolia, Episcopiile, mōnăstirile cele mari, i metōșele lorū sciute, dijmăritū să nu plătescă după vechiulū obiceiū.

«2. Dumné-lorū boerii cei mari și alū doilea și cei ce au luatū boeric cu caftanū, cum și jupănesele vēduve ce le-au stătitū boerii în boerie cu caftanū, și feciorii de boeri ce sunt sciuiți, iarăși să nu plătescă dijmăritū, precum a fostū obiceiulū din vechime.

«3. Pentru acēstă slujbă, fiindū-că vîndarea a fostū afară din cei ce au și scutelnici cu hrisove domnesci și privileghieri, cum și mōnăstiri și boeri de nēmū i boerinași, mazili și alți ce au cărți domnesci, cari au scutitū și în anii trecuți, asemenea și estimpū au a li-se păzi.

«4. Toți cei-lalți ce vorū avē stupi, rîmători, să aibă a-și plăti dijmăritū la orēnduiți slujbași după obiceiulū, de totă litra po bani 13 . . . și poclonū de nume, adecă celū ce va avē din 10 litre în susū ori cât de mulți să plătescă câte bani 13, și poclonū po bani 80, iar care va avē câte 10 numai, să plătescă câte bani patru-spre-dece și cu altū poclonū, și slujbași să aibă a căuta slujba cu cercătură cu totū, numai până la Septembrie 10.

«5. Cei ce scutescū dijmăritulū fōrte să se ferescă de a nu amesteca stupi scū rîmători de ai acelora ce-și plătescū dijmăritulū în bucatele lorū, cu gîndū ca să păgubescă slujba, că apoi uniī ca aceia dovedindu-se, nu numai că pe acele litre ce se vorū dovedi ascunse vorū plăti dijmăritū îndoitū, ci încă și pe ale lui drepte bucate, ce va avē, va plăti dijmăritū după obiceiū în rēndū cu țeranii, și li se vorū strica de totū privileghierile scutelei.

Domnia mea, că întru adevăr vitele ce sunt prăsite de casa dumné-lorū boeriī vama n'au a plăti, iar pentru vitele ce au de strînsurā și de negus-

«6. Boeriī toți cei ce scutescū dijmăritū pe dreptū bucata ce vorū avē de tamaslăcū, de dijmăritū să nu se supere, iar pentru vitele ce vorū avē cum-părate de negustorie, pe acelea să plătescā dijmăritū după obiceiū.

«7. Toți cei ce veți avē stupi, i rîmătorī, să aveți a vē arēta bucatele vōstre la orēnduiți slujbași, că ori-carele își va dosi bucatele sale, dovedindu-se, va plăti dijmăritū îndoitū.

«8. Poruncimū Domnia mea și vouē slujbașilorū și vouē cei ce veți âmbლა cu acēstā slujbā, pentru mîncarea vōstrā i a cailorū vōstri, supărare, sēu chel-tuēlā locuitorilorū să nu faceți, ci tōte, ori-ce vē va trebui cu tocmēla și cu banī gata să luați, iar fără de platā să nu vē îndrăsnīți a lua, și la tōte după cum se cuprinde māi susū să fiți următorī, că ori-carele se va cuteza a lua māi multū peste porunca Domniei mele, sēu va face cheltuēlā, sēu supărare, ci încă se va și pedepsi; pentru care poruncimū Domnia mea d-vōstrā Isprav-nicilorū să căutați să fiți cu priveghiārc, de a nu face vre-unū slujbașū ur-mare māi multū peste porunca Domniei mele ce se cuprinde māi susū. ii saam recch. gvmd. 1784, Iulie 5.»

Asemenea s'a făcutū și pe lēt. 1785, Iulie 9.

Carte de slujba tutunărituluī pe anulū 1784.

«Zem. Vlas. . . . carele pe anulū acesta 1784, au cumpăratū slujba tutun-ărituluī ot sud.... ca să aibă volnicie printr'acēstā carte a Domniei mele, a căuta acēstā slujbā după obiceiū, și de la toți cei ce vorū avē pogōne de tutunū, să mēsore pogōnele dreptū cu stânjenulū ce se dă pecetluitū de la visterie, și pe cāte pogōne va avē fieș-carele să plătescā de pogonū po taleri 4 vechi, și poclonū de nume po banī 80, iar māi multū supărare să nu facā, că se va pedepsi, și slujbașiī ce vorū âmbლა cu tutunăritulū, pentru mîncarea lorū și a cailorū supărare sēu cheltuēlā locuitorilorū nici într'unū chipū să nu se îndrăsnescā a face, ci tōte ce le vorū trebui cu tocmēlā și banī gata să plătescā, iar fără de platā să nu se îndrăsnescā a lua, că se vorū pedepsi. ii saam recch. gvmd. 1784, Iunie 5.»

Asemenea s'au făcutū și pe lēt. 1785, Iulie 9.

Ponturile pentru slujba vinăriciuluī pe anulū acesta lēt. 1783, în ce chipū să urmeze boeriī vinăriceri la căutatulū acesteī slujbe, cum arētā.

1. Metropolia, amēndouē Episcopiile și mōnăstirile cele mari cu metōșcle lorū, i dumné-lorū Veliților boeri i alū doilca, sēu alū treilea, până la boeria cea māi de pe urmă ce se face cu caftanū, și feciorī de boeri i jupānescele vēduve ce le vorū fi stătutū bărbațiī până la cea māi de pe urmă boerie cu caftanū, vinăriciū să nu plătescā, precum și nēmurile, boerinași, mazilī după obiceiū să nu plătescā.

2. Cāte milī sunt date pe la mōnăstiri, sēu bisericī cu cărți, sēu hrisōve dom-

torie și de matrapaslăcū pe acelea sunt datorī a plăti orī-cine precum și poruncile Domniei mele care s'au datū mai înainte întru care ȋicū, cā scrie orī

nescī, tōte sā se iae pe deplinū de acele mōnăstiri și biserici, după cărțile și hrisóvele ce vorū avē și pārpārulū la care va fi scriindū iarāși sā le iac pe deplinū, urmāndu-se după cum mai josū poruncimū. Așijderea și cei tal. 20 de fieș-care județū la cutie sā aibā a da slujba, și afarā din banii cāmariī, asemenea sā dea și dumnē-lui boerulū cumpērātorīū, ce a cumpērātū cincī județe de peste Oltū, tal. 200 în lēfa doftorului, i a jerahului, i a spițerului de Craiova, peste banii cāmării.

3. Toți cei ce sunt subț privileghiuri de a scuti vināriciū, lōrte sā se ferescā a nu cere sā scutescā vinulū vre-unuiu din cei ce plătescū vināriciū, pentru cā orī-care s'ar afla într'o faptā ca acea, sā i se iae privilegiulū de la mână, iarā celū ce cu meșteșugū ca acesta va āmbła a-și scuti vinulū, dovedindu-se de boerii vināriceri, sā-lū apuce sā plătescā vināriciulū īndoitū.

4. La acēstā slujbā a vināriciulū fiindū obișnuiți în toți aniī cei ce cumpērā slujba a face multe feluri de nāpāști sērăcilorū, īncārcāndu-ī la mēsurātōre unīi īndoitū cu cuvīntulū cā este vechiū obiceiū de a nāpāstui pe sēraciī, alțiī și pānā la āi apuca de plătea cu īncārcātūrā, și pentru ca sā nu se dovedescā, da rēvașele fārā de sumā de vedre, și fārā de sumā de bani, īn care ȋicea ca a plătitū vināriciū, ca valū sā nu aibā, ca boerulū tacsildarū orēnduindū pe fie-care slujbașū la poporulū sēū, sā aibā datorie acelu slujbașū ca sā mēsure vasele după dreptate fiește-cāruia cu cotulū domnescū ce li s'au datū acuma, pecetluitū dela vīstēria Domniei mele, ferindu-se ca nici sā īncarce cātū de puținū, dar nici sā iae mitā sēū daruri și sā pue mai puținū; a cārui mēsurātōre de a se putē dovedi cā a fostū dreptā, și īntru adevērū, pe fiește-care sērā sā ducā, sēū sā trimēțā terfelogū scrisū dintru acea ȋi cu mēsurile fie-cāruia vasū la boerulū tacsildarū, și boerulū tacsildarū după mēsurile sā aibā a socoti vedrele dela fie-care vasū și după ce le va trece la catastihulū sēū, sā dea fōe iscālītā la māna scāunașului īn care sā arēte pe fieș-care omū pe anume și cu cāte vasc, arētāndū fieș-carele vasū cu trāsuri-le lorū și cu suma vedrelorū, ca sā fie la dīnsulū, sā se caute fiește-carele sā se vaȋdā pe cātū are sā plătescā; care fōie nimenea sā nu fie volnicū a o lua dela māna lui, fārā de porunca Domniei mele, adecā nici Ispravnicī, nici tacsildari, nici slujbași, nici nimenea sā nu fie volnicū a lua fōia acca dela mână, și apoi asemenea fōie ca acea iarāși cu numele omului, cu numērulū vaselorū, cu mēsurā și cu suma fieș-cāruia vasū făcēndū, sā o trimițā la orēnduitulū slujbașulū lui īn poporulū sēū, și slujbașulū după acea fōe sā facā de fieș-carō vasū cāte unū rēvașū, īn care sā arēte numele omului și cāte vedre āū eșitū la acelu vasū, care rēvașū este datorīū acelu cu vinulū sā-lū lipescā cu cocā īn fundulū buțiī, sēū pe dōga tocitorīi și apoi la plata banilorū sā-ī dea unū rēvașū de platā īn care sā arēte cā a plătitū cutare omū vināriciulū ce a avutū īntr'atāte vase ... vedre cāte atāta de vadrā, cāte bani atāta, care facū tal. atāta, ca sū-ī fio de sēmā, și sā-lū păstreze, ca la cercātura ce va face sā-lū aibā de a-și da sēma, ca sā cunōscā și slujbașiī de a făcutū mēsurātōre pe dreptate și fārā de vicleșugū.

5. Pentru milele ce āu luatū mōnăstirile de vināriciū cu cărți și hrisóve, fiindū-

de ce tréptă vorú fi acéstă noimă aú, adecă pentru vitele de negustorie, să faceți dar d-vóstră cercetare și pentru câte vite se vorú dovedi cu adevératú

că din lăcomia egumenilorú și a epitropilorú se obișnuia a-lú vinde mai 'nainte la unií alțií, și totú-d'a-una se pricinuia atátú mônăstirilorú pagubă, nefiindú ce vinde, câtú și locuitorilorú năpăstuire încărcându-í la măsurátore, care lucrú netocmitú fiindú, iată amú hotărítú Domnia-mea, ca nici una din mônăstirií să nu aibă voie a vinde acea milă mai. 'nainte de vreme, precum și în anulú acesta orí-care va fi apucatú să vîndă acea vîndare, să rămăe rea, să nu se fie în sémă, fără numai boerulú tacsildarú să aibă a da poruncă slujbașilorú, ca fie-care din ei, la poporulú lui, de va fi avéndú vre-o mônăstire, séu biserică a lua milă, să ámbles împreună cu omulú mônăstirei, să scrie, și după ce va isprávi de scrisú, datorú să fie omulú mônăstirií . . . tacsildarulú, ca să-lú protocoléscă cu catastihulú séu, ce va lua de la slujbași, și fiindú întocmai adevératú, să-lú iscaléscă și dée voie, că însuși omulú acela alú mônăstirií, împreună cu slujbașulú ce ámbles de ímplinescé banií vinăriciulú domnescú, să ámbles să-și ímplinescé banií de pe la locuitori pe acea milă a mônăstării, fără a nu se amesteca slujbașií la banií mônăstirií, și după ce va ímplini omulú mônăstirií toți banií, atuncií purtareá de grijá să aibă slujbașulú celú orénduitú de tacsildarú, ca cu toți banií să-lú aducă pe omulú mônăstirií la tacsildariú, ca să-í aréte că și-au ímplinitú toți banií, dela care să iea adevérință în care să aréte cât aú prinsú mila aceea cu párpírulú cu totú, și asemenea adevérință să dea și boerulú tacsildarú la mână omulú mônăstirií; áșijderea și mile din popóre, carí sunt date cu totulú în mila mônăstirilorú, la care mai 'nainte vinăricerií neavéndú trébă nu mergea să măsuré acolo, ci se măsurá de ómenii mônăstirií și de cumpératorií cei ce cumpăra, dela care nu puține pagube pătimea ticăloșií sérací; decí și acéstă o amú pusú Domnia-mea în orénduiálă, și poruncimú, ca boerulú tacsildarú să aibă a oréndui pe unulú din slujbași, ca să mērgă la acelú poporú și împreună cu omulú mônăstirií datorú să fie a măsurá vasele tuturorú, întocmai ca la popórele unde este și vinăriciú domnescú, urmándú întocmai după cum mai susú poruncimú.

6. Pricinile și judecățile ce se vorú întēpla între podgoranií popórelorú dela acéstú județú, să se caute de boerulú tacsildarú; însă ferindu-se de a globi, séu jáfui pe cinevașú, fără numai să le caute dreptățile întrú adevérú, iar slujbașií să nu se îndrăznéscă, fără scirea și porunca tacsildariulú, de a face cevașú, cum și Ispravnicií să nu se amestecé la judecățile podgorenilorú, dar când tacsildariulú și slujbașií vorú face năpăstuirí și jafurí, atuncií datorú să fie Ispravniculú de a da în scirea Domniei-mele.

7. Scaunele de carne ce sunt pe la poporú de moșií boerescí și mônăstirescí, câte dintru acelea vorú fi date cu cărți domnescí, de li-se lua havaetulú de stăpânií moșilorú, să aibă a și-lú lua pe deplinú, dar și vinăricerilorú să aibă a li se da obișnuita carne pentru măncaarea lorú, după obiceiú, precum s'aú datú și alte dăți, iar câte din scaune nu vorú fi date prin cărți, séu hrisóve Domnescí, dela acelea să iae vinăricerií totú havaetulú pe deplinú.

8. Pentru măncaarea slujbașilorú și pentru hrana calorú, orí-ce le va trebui, să cumpere cu bani, fără a nu se supéra cinevașú cu măcarú câtú de puținú.

9. Părale de cramă să lipséscă să nu iae, fără numai doué părale să iae de

că sunt prăsite de casa dumné-lorū nu aū a se supăra pentru acelea de vamă, iar pentru câte se va dovedi că le aū de strînsură pentru negustorie, pentru acelea ca pentru o negustorie aū să plătescă vamă câte 40 bani de unū rî-

nume pentru rēvaşū de plată celū ce va da pentru plata vinăriciului, iar dela rēvaşe carī sunt să se lipescă la vase, dela acelea să nu se îndrăznescă a lua cevaşū că se va pedepsi.

10. Păzitorī ce se vorū orēndui prin gurile văilorū, ca după obiceiū să păzescă a nu eşi vre o bute fără de scire şi rēvaşulū tacsildariulū, fōrte să se lērescă a nu se îndrăzni să lase vre-o bute, seū să îndrăznescă a cere cevaşū de la bute, orī pārale orī vinū. şi boerulū tacsildariū să cerceteze adesea, şi dovēdindū vre unulū că a slobođitū vre o bute fără rēvaşulū seū, seū că a cerutū să iea pārale, seū vinū ca obiceiū pentru trecētoare, să-ī facă căđuta cercetare.

Pitacū către boeriī epitropī pentru butariī a descārca buŭile fără de zăbavă, a fi cu lesnīre chirigiilorū.

«Dumné-vōstră boerilorū epitropī, luāndū Domnia mea īnsciinŭtare cum că butariī ce sunt orēnduiŭi la descārcatulū şi īncărcatulū buŭilorū, purtāndu-se cu lenevire şi cu pismă la trēba acēsta, pentru căci n'aū sēvērşitū cca fără de cale cerere a lorū ce aū cercatū, seū pentru căci sunt din fire rēi şi netreb-nici, zăbovescū fōrte lucrulū īncărcatulū şi alū descārcatulū vaselorū norodulū, şi se pricinuesce o perdere chirigiilorū celorū ce aducū acele vase, carī perū şi ei şi vinurile lorū cu zăbava, aşteptāndū şi āmblāndū după butariī, care acēsta o dāmū mai multū la a d-vōstră nepurtare de grijă şi neurmarca datoriei ce sunteŭi datori, fiindū asuprā-vē acēstā brēslă, şi de ce să nu le daŭi nizamulū ce se cade după hotārīrea ce şi īn trecutele ŭile prin anafora īntārītă de către Domnie? Ci dar primindū pitaculū acesta, să aduceŭi pe polcovniculū de podū şi pre celū de frunte din butariī, să le daŭi straşnică poruncă, ca să slujescă cu protimie la trēba butārītulū, să nu facă norodulū zăbavă şi necazū, mai vīrtosū pentru chirigiī, carī sunt ōmenī de ŭeră să nu se ŭie aici popriŭi din pricina butarilorū, şi preŭulū să-lū păzescă după nartū, pentru că de nu vorū fi urmātori, se vorū pedepsi, şi polcovniculū să le vie de hacū, că apoi şi elū va fi īn vină. Tolico pisah. gvmd. 1783, Octomb. 26.»

Pitacū către Vel Aga, să ridice nisce cēră de la cei ce aū avutū luminărie de cēră cumpărată, şi să o aducă la luminărie.

«D-ta Vel Aga te īnsciinŭtezū, că după ce s'a hotārītū de către Domnia mea pentru luminăria de cēră; ca să se caute şi să se lucreze pe acēstū urmātorū anū, īn credinŭă de către celū ce s'a orēnduitū de noi ipistatisū, am fostū poruncitū şi acēsta, ca totă cēră ce va avē celū ce a ŭinutū luminăria mai nainte să se pecetluescă acum, dar ne īnsciinŭtāmū că celū ce a fostū mai nainte la luminărie are ca patru-ŭeci oca cēră albă, căruia cerēndui-se orēnduitulū epistatisū ca să o dea la luminărie, n'a vrutū să o dea, ci o ŭine cu gāndū să o lucreze şi să o vīndă printr'ascunsū; pentru care iatā poruncimū d-tale, să-lū aducē pe acela şi să-lū tacē, ca orī să dea la luminărie totă acēstā cēră cu pre-

mătorū, și dumné-ta să dai ajutorulū cclū cuviinciosū vameșilorū ca să nu se păgubescă de vamă, numai la vite de matrapaslăcū, iar nu și vitele prăsite de ale casei dumné-lorū. 1785, Augustū 18.»

țulū cclū cuviinciosū, seū de nu va vrē să o pecetluescī d-ta, spre a nu putē să o lucreze, nici să o vîndă într'altă parte, ci să fie opritū după hotărîrea ce am făcutū Domnia mea. Tol. p. gvmd. 1784, Martie 20.»

Pitacū către d-lui Vel Aga a nu vinde nimeni făcliū de cēră albă, ci numai la luminărie.

«D-ta Vel Aga, după hotărîrea ce s'a făcutū, ca nimeni altulū să fie volnicū aici în Bucurescī a vinde luminări de cēră albă, ci numai celū ce s'a orēnduitū epistatisū la luminăria domnescă. Iată poruncimū d-tale, să cercetezi în totū târgulū, și orī la care prăvălie vei dovedi că sunt luminări de cēră albă, să nu îngăduesci a face vîndare, ci să le pecetluescī dumné-ta, ca să fie opritū după hotărîrea ce amū făcutū. Tolico p. gvmd. 1784, Martie 20.»

Pitacū către dumné-lui Vel Aga a nu se vinde sare și herū aici în Bucurescī pe la alte locuri, ci numai la sārerie.

Iă Mihailū Cost. Sufulū Voivodū i gpd. Zem. Vla.

«Dumné-ta Vel Agă, ți facemū în scire, că la Domnia mea aū datū jalbă sārariulū ce ține sāreria i herăria domnescă pe anulū acesta, cum că în potriva obiceiulū și a poruncilorū domnesci se face vîndare de sare i de herū în Bucurescī pe la alte locuri, de fațā și printr'ascunsū, pricinuindu-se cu acēstū pagubă la venitulū sāreriei i herăriei domnesci; cum și pe unū Iane Mănciulescu l'aū doveditū acum într'aceste zile, cum că cu bună sēmă aū cumpăratū aici în Bucurescī, nu dela sāreria domnescă 40 bolovanī sare, și încărcându-i în trei care aū dus'o la zalhanaua lui; pentru care fiindū-că pentru acēstū obiceiū vēdumū la mânia lui și domnesci cărți, care serie că din începutū s'aū urmatū, și vîndarea herulū i a sārēi în Bucurescī este a fi numai din domnescă herărie i sārerie, și fiindū-că acelū Iane Mănciulescu de va fi după cum jălucse sārariulū, se vede că a urmatū în potriva vechiulū obiceiū și a poruncilorū domnesci, iată că poruncimū să cercetezi dumné-ta în tātū pentru acēstū Mănciulescu, și de vei dovedi că aū făcutū urmare în potriva poruncilorū și aū cumpăratū sare dela altă parte și nu dela sāreria domnescă, să o faci zaptū sarea aceea, să-lū ridicī și pe acelū Iane și să dai de scire Domniei mele; așijderea să dai în scire la tōtă obștea, că sunt opriti, și celū ce se va găsi cu sare, seū cu herū, cumpăratū de la altū locū, să scie că se va lua pe sēma Domniei, și să aibă volnicie cumpăratoriulū sāreriei să cerceteze, ca să afle pre unulū ca acela și să dea în scire, fiindū-că acēstū alișveriu este numai alī sāreriei domnesci, și orī-cine va avē trebuințā să aibă a cumpăra din sārerie. tol. pisah. gvmd. 1783, Octomvrie 10.»

Darea de șoimi impusă plaiurilor continuă sub M. Suțu a exista, de și numai prin mumbașiri se putea ajunge la adunarea șoimilor (1).

(1) *Cărți legate la Vătavă de plaiuri pentru șoimi.*

«Sluga Domniei mele vătavă de plaiulă..... ot sud..... fiindă-că se apropie vremea a se trimite șoimii obișnuiți, cari sunt datore plaiurile, iată că mai nainte vă poruncim, să purtați grijă din vreme, să găsiți șoimii buni, frumoși, iară să nu fie nescarc-va giuvele; însă și acésta să știți, că nu voim Domnia mea a cumpăra și a aduce dintr'altă țară, fiindă-că se află aici, și așa la vreme când este a trimite să-i aveți gata, și până la 10 zile ale lui Iunie să fie aduși aici în Bucuresci negreșit, că orî-care nu va urma a-i aduce până atunci se va trimite mumbașiră cu greă trépădă. Tolico. p. gvm. 1784, Aprile 24.»

Însemnarea plaiurilor de cărțile ce s'au scris la vătavă de plaiuri pentru șoimi.

	Șoim
Plaiul Dâmbovița sud. Dâmbovița	1
» Dâmbovița sud. Muscel	1
» Nucșora sud. Muscel	2
» Ialomița sud. Dâmbovița	1
» Arifă sud. Argeș	1
» Loviștii sud. Argeș	2
» Prahova sud. Prahova	2
» Teléjănu sud. Saac	1
» Despre Buzău sud. Saac	2
» Paricovă sud. Buzău	1
» Slăniculă sud. Buzău	1
	<hr/> 15

asemenia s'a făcut și pe lét. 1785, Aprile 28 către vătăși, cari cărți s'au dată la ciaușulă spătărescu Drăgoiă la patru césuri. Lună Aprile 28.»

Cărți de volnicie cu mum-bașiră pentru aducerea șoimilor dela vătavă plaiurilor.

«Zem Vlas. Fiindă-că pentru șoimii ce sunt orînduiți a se trimite de pe la plaiuri, obiceiă vechiă a fostă a se afla la decă ale lună aceștia aduși aici în Bucuresci, după care obiceiă s'a fostă scrisă poruncile Domniei mele la vătăși plaiurilor încă dela 24 ale trecutei lună a lui Aprile. ca din vreme să poarte grijă și la sorocă să-i trimiți fără de a nu mai aștepta altă porunca dela Domnia mea și după ce la soroculă celă obișnuită nu s'a aflată, nici până astăzi vedem că nu s'a arătată, pentru care orînduimă mum-bașiră pe sluga Domniei mele.... să mîrgă cu mare grabă la plaiulă.... sud..... unde să apuce pe vătăși cu mare strînsoră, ca numai decă într'acésta să-i pornescă cu șoimii cei orînduiți, să-i aducă cum mai de grabă, și pentru că a făcută întârzieră

În notă dăm un număr destul de însemnat de acte relative la comerțul cu peile de iepure, monopol în favoarea cutiei milelor (1).

acésta că nu s'a aflat la vreme, să-l apuce pe vătav să dea și trépădă dela dînsul, însă prin marafetul dumné-lorî Ispravnicilor de județ. Tolico. p. gvm. 1785, Iulie 11.»

Mum-bașiră ce s'a trimisă cu cărți pentru aducerea șoimilor dela vătășii plaiurilor.

Plaiul Ialomița	}	sud. Dâmbovița. Copil de Visterie.
» Dâmboviți		
» Nucșora	}	sud. Muscel. Copil de Divan.
» Dâmboviți		
» Loviști	}	sud. Argeș. Păharnicel.
» Areful		
» Parscov	}	sud. Buză. Aprod. vătășesc.
» Slănic		
» Teléjănul	}	sud. Saac. Aprod. ciaușesc.
» despre Buză		
» Prahovi	}	iar Aprod. ciaușesc.

(1) *Carte pentru cei ce cumpără piei de iepure de prin țără.*

«Zem. Vlas. Dumné-vóstră Ispravnicilor ot. sud. Prahova, Saac, Dâmbovița, Ilfov și Buză, sănătate, acest Gheorghe, sudit al curței rusești, cerând voie pentru a cumpăra piei de iepure de pre la satele acestor județe, i-se dete prin această carte a Domniei mele; ci dar viind la dumné-vóstră și arătându-vă porunca acésta să-l slobodiți a merge, ca să facă alișverishul acesta ne oprit, ii saam. reech. gvm. 1785, Iannarie 23.»

Cărți către Ispravnici pentru pei de iepure de negustorii pămînteni.

«Zem. Vlas. Dumné-vóstră Ispravnicilor ot. sud. Muscel, Teleorman, Olt, Vâlcea i Romanați, sănătate. Acest Dumitru Toader Slătineu, negustor pămînten de aici, cerând voie pentru a cumpăra pei de iepure dela acele județe i-se dete printr'această carte a Domniei mele, voie, ci dar viind la dumné-vóstră, și arătându-vă porunca acésta să-l slobodiți a merge, ca să facă alișverishul acesta ne oprit, urmându-se însă atât pentru alișverishul acesta, cât și pentru vama peilor, după poruncile ce sunt date de către Domnia mea, și dumné-vóstră să grijiți cu luare aminte, ca să nu se facă vre-o silă și suptare locuitorilor, ci numai negustorii să se așede și să se învoiască cu locuitorii, cu bună tocmelă și așa să cumpere. tol. p. gvm. 1785, Decemv. 19.»

Introducerea sub Michailu Șuțula 16 Octobrie 1783, prin firmanul

*Chezășia ce au dată prin Zapisu Dobre Gheorghiu pentru peile
de iepure ce va să strângă chiru Sterie Costea.*

«Adevereză cu acestu zapisu alu meu la canțelaria prea cinstitei Logosefii, precum să scie, cum că d-lui chiru Sterie Costea vrëndu a strînge pei de iepure dela 6 județe, Argeșu, Muscelu, Teleormanu, Oltu, Vâlcea i Romanai, prin Dumitru Teodoru Slătinenu, omul sêu, și fiindu numitul Sterie necunoscutu, m'am pusu eu chezașu cum că nu este suditu, nici Sterie, nici Slătinenu, și cum că voru păzi întocmai orânduiala poruncilor domnesci, ce sunt pentru acestu alișverisă alu peiloru de iepure, iar de se va întempla a face ori-ce cusuru, sêu se va dovedi că nu sunt pămîntenî, ci sunt suditî, să am eu a răspunde pentru dînșii, și pentru cedință am adeveritū zapsulu acesta cu însăși pecetea și iscălitura mea. 1785, Decemvrie 22.»

Δόξε Γεωργίου.

*18 cărți legate, cu una la Caimacamă, a nu lăsa pe nimeni a strînge pei
de iepure fără de răvașul boerilor epitropi.*

«...Dumné-văstră Ispravniciloru ot sud — sănătate, pentru ori-cine se va arêta în județu a strînge și a cumpăra pei de iepure, verî în ce vreme, vă poruncimū Domnia-mea, ca fără de răvașu iscălitu de boerii epitropi, datu la mânilorū, să nu îngăduiți nici cum pe nici unulū a cumpăra, care acestă poruncă a Domniei-mele, să o dați și căpitanilorū și vâtașilorū de plaiū și vameșilorū, cum și Zapeiilorū ce âmbă prin plășile județulu, să pörte grijă la înconjurarea ce facū prin sate, ca, după cum dicemū, nimeni fără de răvașu la mâna lui, iscălitu de toți boerii epitropi să nu îngăduescă nici cum a cumpăra măcar o pele de iepure să nu se cuteze, pentru interesu a lăsa omulū fără de răvașu de la toți boerii epitropi iscălitu, a cumpăra, că se voru pedepsi förte, și ca să ne încredințămū că ați înțelesu și că urmați acestă poruncă a noastră, voimū să ne adeveriți răspunsuri în scrisu sub înseș iscăliturile dumné-văstră, acestă și fiți sănătoși. 1783, Noem. 19.»

Aceste cărți s'au datu la boerii epitropi să le trimiță prin mâna Stoicaî lo golcütulū.

Pilacū către Vel Spătarū i Vel Agă pentru pei de iepure.

«Dumné-ta Vel Spătarū, i dumné-ta Vel Agă, pentru ori-cine se va arêta aici în orașulū Bucuresci, a strînge și a cumpăra pei de iepure, ori în ce vreme, vă poruncimū Domnia-mea, ca fără de răvașu iscălitu de boerii epitropi, datu la mânilorū, să nu îngăduiți nici cum pe niminea a cumpăra, care acestă poruncă a Domniei mele să o dați și la toți zapciil domniei-văstre, ce-l aveți orânduiri prin tērgū și prin mahala, să pörte grijă și să lie cu luare aminte, ca, după cum dicemū, pe nici unulū fără de răvașu la mâna lui, iscălitu de toți boerii epitropi, să nu îngăduiască nici cum a cumpăra măcarū o pele de iepure

Porței a agentului comercială austriacă constituie un momentă impor-

să nu cuteze pentru vre-ună interesă a lăsa omă fără de răvașă dela toți e-pitropi iscălită a cumpăra, că se voră pedepsi fôrte, și ca să ne încredințămă că ați înțelesă și că urmați acestă poruncă a noastră, vomă să ne adeveriți cu răspunsuri în scrisă. Tolico..p. gvmđ. 1783, Noembre 20.»

Pitacă către Mitropolită, i către părinți Episcopă a da socotăla la boeri epitropă de totă venitulă și cheltuiala cutiei.

«...Pră sfinția ta părinte Mitropolită i sfinților vōstre.Părinților Episcopă, viindă dumnă-loră boeri epitropă aicea la sfința Mitropolie, să aveți a căuta socotăla și a lua sēma de totă venitulă i cheltuiala cutiei, până acum, de care să arătați Domniei mele cu anaforă, iar de acum înainte va avă a se urma datulă semă și luarea socotelii de venită i cheltuiala cutiei întocmai după cu-prinderea și după orânduiala hrisovului. tol. p. gvmđ. 1783, Noemvrie 20.»

Pitacă către boeri epitropă pentru peile de iepure.

«...Dumnă-vōstră boeriloră epitropă fiindă-că vremea este a se strînge venitulă cutiei de milostenie, care are dela peile de iepure, și fiindă-că după a dumnă-vōstră anaforă și cerere am scrisă poruncile Domniei mele, pe la Ispravnicii de pe la tōte județele, ca pe nimenea făr' de răvașă dela d-vōstră la mână să nu îngăduiască a strînge pei de iepure, iată vă poruncimă să nu aveți a opri pe câți din pămîntenii negustoră voră da încredințare bună la epitropie, spre a-și face alișverisulă acesta, ca să dați adecă volnicie și voie numai la unii, ci veră-cari din pămîntenii voră vrea să facă alișverisulă acesta, viindă la dumnă-vōstră și dăndu-vă întâi încredințare și sigurelsinduvă dumnă-vōstră pentru venitulă cutiei și pentru că nu va face vre-ună felă de împotrivitōre urmare la trēba acestă, volnică să fie fieș-carele, căroră să le dați dumnă-vōstră adeverință la mână. tol. p. gvmđ. 1783, Noemvrie 20.»

Cărți către Ispravnică pentru pei de iepure a strînge cine va vrea.

Iă Mihailă Constantină Sufulă Ved. gv. Z. Vlas.

«Dumnă-vōstră Ispravniciloră ot. sud.... sănătate, pentru peile de iepure veți și că am hotărită Domnia-mea să fie slobodă alișverisulă acesta la toți de obște, adecă ori pămîntenă ori străină, tocmindu-se și învoindu-se la preț cu locuitorii, să fie volnică a cumpăra neoprită cu rizapazară, ci nu lipsimă pentru acestă a vă înșeiința, și vă poruncimă așia să urmați și dumnă-vōstră a urma; care acestă voie și slobodenie să aibă și cei ce voră avă adeverința epitropiloră și cei ce nu voră avă. 1783, Noembre 28.»

tantu din istoria comerului Țerei Românești. Protecțiunea și scuti-

*Pitacul către dumné-lui Vel Spătarul i către dumné-lui Vel Agă pentru
pei de iepure a strînge cine va vrea aici în țeră.*

« ..Dumné-ta Vel Spătarul i dumné-ta Vel Agă pentru peile de iepure, veți ști că am hotărît Domnia mea să fie slobodă alișverișul acesta la toți de obște, adevă orî pămîntenul, orî străinul, tocmîndu-se și învoindu-se la preț cu locuitorii, să fie volnicul a cumpăra ne opritul cu rizapazarul, ci nu lipsimul acesta a vă înștiința, și vă poruncim așa să aveți și dumné-văstră a urma, care această voce și slobodenie să o aibă și cei ce voru ave adevărința epitropilor și cei ce nu voru ave. 1783, Noembrie 28.»

Iar la județele de peste Oltul s'au scris ca sudii de acolo să-și ica carte dela dumné-lui Caimacamul Craiovei, și celelalte toate de asemenea după acestu isvodul.

1784, Februarie 17. S'a scris o carte la Ispravnicul Argeșului, alta la Ispravnicul din sud. Buzău, pentru câte pe de iepure voru fi strîns Răducanu și... orînduiți de Caprelul Armênul negustori să le facă zaptul, și să le dea în sîma de omul altu Ispravnicilor, că fără de alu doilea poruncă domnă să nu fie volnici a le rădica orînduiții aceia, și Ispravnicii să aibă a înștiința de cîtă sumă de pe de iepure s'au strîns, care carte s'a dat la căpitani de lefegii să le trimită...

*Volnicie cu Aprodul vătășesc pentru unu Ienache Armașul ce a luat
bani de la unu Caprelul Armênul să strîngă pe de iepure.*

«...Zem. Vlas. Dumné-văstră Ispravnicilor ot sud. Buzău sănătate, fiindu-ca ieri vi-s'au scris porunca Domniei mele pentru Ienache Armașul, care a luat banii Caprelului Armênul, ca să strîngă pe de iepuri, viindu acolo la sud Buzău, și până acum nu s'a mai arătat, ca să-lu găsiți, și câte pe de iepuri veți găsi strîns la dînsul să le faceți zaptul, până veți lua a doua poruncă a Domniei mele Aprodul vătășesc carele viindu acolo să aveți a le da în mîna mumbașirului acestuia, și împreună cu dînsul să le ica și să le aduca aci; lângă acesta să corectați și pe la cine va fi împărțit elu bani ca să strîngă pe, și dovedindu-i să-i apucați și pe aceștia cu strînsore prin Mumbașirlăculu orînduitul Mumbașirul, ca de la toți, orî pe de va fi strîns, seu bani, să-i luați de la dînsii cîți le va fi dat, și așa fără de a nu rămîne nimic cușur, nici de pe, nici de bani, să-lu dați în mîna Mumbașirului, ca pîna în 15 zile să se aile cu ei aci negreșit. ii saam. recch. gvmd. 1784, Februarie 20.»

1784, Februarie 29. Poruncă către dumné-lui Caimacamul Craiovei la jalba unui sudit, să trimită pe proin starostea și pe starostea aici, cu tovarășii lor, să se judece cu suditul, pentru nește pe de iepure ce le-a tocmîtu la trecătoreă vămii. S'au dat la ceașul spătăresc.

rile ce agentulă dobândește în favoarea supușiloră austriaci (cum vë-

*Volnicia lui Teodoră Ioană să aducă pe ună Hagi Ioană Dumitrașcu
Cojocariă din Craiova pentru nisce peî de iepure.*

«...Zem. Vlas. Fiindă-că pentru tal. 651, ce s'au fostă jăluită Domniei mele Teodoră Ioană cum că i-au luată cu nedreptate Hagi Ioană și Dumitrașcu Cojocariă dela Craiova, iar în Domnia fratelui Nicolae Caragea Voivodă, cu pricină pentru vama unoră peî de iepure, au fostă porunca Domniei mele la dumnă-lui Caimacamă, ca să trimiță pe mai susă numiți în pricină și cu Teodoră Ioană, după care poruncă fiindă-că Teodoră Ioană au venită și șede aice în cheltuială așteptându-i, iară mai susă numiți următori n'au fostă a veni, dămă volnicie slugei Domniei mele, copilă de Vist. să mērgă și prin șciirea dumnă-lui Caimacamului, să rădice, cu voie fără de voie, pe mai susă numiți să-i aducă aicea ca să-i scoți întâi înaintea dumnă-loră Veliți boeri, ca să-i cerceteze și să le facă anafora. tol. p. gvmd. 1784, Martie 20.»

18 Cărți la 17 județe, cu una la Caimacamulă Craiovei pentru peile de iepuri, a le vinde locuitoriă la orașe i târguri.

«...Dumnă-văstră Ispravniciloră ot sud -- sănătate, vë facemă în scire, că după cum tôte alte alișverișuri a orî-ce felă de marfă urmăză de se facă prin tērguri, la orașe, iar nu prin sate afară, după cum așa este și obiceiulă și domnescile ponturi dintru întâiași dată, a nu înconjura negustoriă pentru trēba alișverișului satele prin tēră, afară din tērguri i orașe, atât pentru cheltuola și supērarea ce urmăză a se pricinui locuitoriloră țērani cu pricina conaceloră, câtă și pentru paza la buna orēnduială nizamului țērei; așa dar și alișverișulă peiloră de iepure, după obiceiulă ce s'a urmată și se urmăză cum dīcemă la tôte altă-felă de alișverișuri ce se facă în țēră, se cuvine a se face iarăși prin târguri și prin orașe, iar afară prin sate să sciți, că după cum alte alișverișuri sunt oprite și orēnduite a se face prin tērguri i orașe, așa este și acēsta; dreptă aceea vë poruncimă dumnă-văstră Ispravniciloră, acēsta să o faceți sciută și cunoscută la toți, și mai întâi locuitoriă țērani: de aci înainte să urmeze a-și duce marfa loră la tērguri să o vīndă, fără de a aștepta pe negustori a veni pe la casele loră și prin sate. Așjderea și negustoriă ce sunt mușteriă de acēstă felă de marfă, fiindă-că după cum am dīșă mai sus, au a găsi marfa acēsta ce le trebue la tērguri de a cumpēra, unde dīcemă să se facă alișverișulă loră, să înceteze dar a mai tēpēla prin sate; iar pentru obișnuitulă venită ce se lua de la locuitoriă pentru alișverișulă peiloră de epure, vë poruncimă să aveți a orēndui omeni credincioși să păzēscă la tērguri unde se face alișverișulă acesta, ca de la locuitoriă ce vīndă peî de iepure la negustori, să ica pentru peile ce vīndă adetulă după obiceiă, care acēstă venită să aveți a-lă arēta și a-lă trāmite Domniei mele, cu catastihă iscălită de d-văstră pe fieș-care lună; însă să dați porunci strașnice și învățatură celoră ce veți rīndui pentru strīnsulă venitului acēstui, să nu se cuteze a face vre-ună sfetirismos, pentru că tôte acēste poi voră să trecă pe aci prin vamă, unde avemă a face cercetare tot-d-a-una pentru suma ce se strīnge de fieș-care județă, și pentru

durămă și în afacerea peilor de iepure) sunt de natură a înrîuri

câte pei se va găsi mai multe și ne-arătate de d-vastră, să știți că de la d-vastră se va face împlinire de acel venit. 1784, Dechemv. 4.»

La Ispravnicii din toate județele Cărți legate pentru pei de iepure.

«...Dumné-vastră Ispravnicilor ot sud. — sănătate pentru alișverișul peilor de iepure, cu toate că vi s'au trimis poruncile Domniei-mele, că acest alișveriș să se facă prin tîrguri, adică și vîndătorii și cumpărătorii la orașe adunându-se să vîndă și să cumpere această marfă, dar după aceea poruncă fiind că cinstiții Consuli Curții Rusesce și Agentele Curții Chesaricesce au cerut ca negustorii lor sudiți acestor două Curți a-și face suma mărfii fără de zăbavă, să li se dea voie a âmbia și prin sate să cumpere pei; deci pentru a se păzi și hotărîrea Domniei-mele, adică a plăti vamă vîndătorii după cum vi s'au poruncit, și veți fi și arătat și dumné-vastră în tot județul această, și pentru de a se păzi și de a fi slobodă negustoria lor, s'au dat această voce sudiților, însă cu această bună întocmire, adică oricari din sudiții acestor două Curți și-or vrea să vie să cumpere pei, să aibă datoria să cîră carte slobodă a Domniei-mele către dumné-vastră, iar fără carte să nu aibă voce nici cum să cumpere; cartea Domniei-mele după ce o veți vedea să dați voce și să aveți datorie a orîndui și om al dumné-vastră de împreună cu dînsii, care om să i-se dea pentru a fi de pază, să nu fie popriți de cinevași la alișverișul lor, dară să aibă și datoria a vă arăta din care sat și de la cine, câte pei au cumpărat? pentru ca să luați în urmă și vama cea orînduită de la vîndători, și să ne trimeteți și catastihii: cine, câte pei au cumpărat? Această bună întocmire așa are cu hotărîre a se urma, și dumné-vastră întocmai să fiți sêvêșitori acestei porunci, ferindu-vă ca să nu se întîmple cusur cît de puțin, și fiți sănătoși. 1785, Ianuarie 16.»

17 Cărți legate pe la județe a nu supăra pe sudiți, a da pe vîndătorii peilor de iepure, ci să-i dovedească prin Zapcii plășei.

«Dumné-vastră Ispravnicilor ot sud — sănătate, fiind că unii din sudiții căroră li s'au dat cărți la mîni către d-vastră pentru slobodă aliișverișul peilor de iepure, întorcîndu-se se jăluiră Domniei mele, cum că după ce au strîns o sumă de pei de iepure, nu i-au îngăduit unii din Ispravnicii a le rădica, cerîndu-le ca să arăte anume pe vîndătorii de unde le-au cumpărat și le stă marfa oprită, și fiind că sudiții se jăluiesc că nu pot ști pe vîndătorii a-și arăta anume, în vreme ce n'au cumpărat numai de la cinci șese ca să-i pot ști, ci cu mărunțișul de la cine au găsit, și câte două și câte trei pei au strîns de la toți de au făcut sumă, iată poruncim d-vastră, pentru cei ce vin cu carte la mîna de slobodă, nu numai supărare sêu vre-o cercare întru nimică să nu lise facă, după cum vi s'au dat porunci în trecutele zile pe larg, ci încă silă să nu le faceți cu această pricină, ca să nu li se pricinuescă pagubă la treaba alișverișului, dintr'această pricină, și d-vastră veți sili ca prin Zapcii plășilor dumné-vastră să aflați pe cît va fi cu putință păzitori, iar nu de la sudiți. 1785, Februarie 3.»

asupra mersului afacerilor negușitorilor pămîntenî. Acastă înrîturire este cu atîtă mai mare, după ce în 24 Februarie 1784 Pôrta semnă convențiunea consulară cu Austria. Dar despre acestea avem a ne ocupa mai aprôpe la capitolul nostru despre comerciul țerei sub Suțu. Aci numai constatăm, că scăderile aduse acestui comerț ocazioncă scăderi și în veniturile din dări ale Domniei, ale visteriei și ale diverselor cutii cu fonduri speciale.

XLIX.

Țerani i sub M. Suțu.

Țerani i continuă cu pontulă aședat sub domniile anteriore, pontă de care sunt documente cari probcă că mulțamiș nu erau.

Dreptulă de a se vinde vină și rachiă numai de către proprietale ocazioncă diverse conflicte cu locuitori săteni. M. Suțu intervine cu cărțile seale în favorea menșinerii acestui privilegiă ală proprietăței (1)

(1) *Carlea Episcopului Rômnică spre a nu îngădui pre locuitori a vinde vinulă și rachiulă.*

«Zem. Vlas. D-văstră Ispravniciloră ot. sud. Vâlcea sănătate, vă facem scire că sfinția sa iubitorulă de Dumneșc Părintele Episcopulă Rômniculă, ne-a arătat, cum că locuitori ce sunt ședători pe moșiile sfinței Episcopii, ce are aici într'acelă județ, pună vinulă loră de-lă vîndă făr' de a nu lua voie dela Iconomă și ômenii Episcopiei, și la unele moși din pricina loră șede vinulă Episcopiei de se strică, neputîndu-se vinde, la altele de și vîndă, locuitori nu se supună, nici obicinuitulă adetă a da; pentru aceea, sînd-că acastă urmare a loră este în potriva obicinulă pămîntului și a domnesciloră porunci, care pururea se dau pentru vîndarea vinului și a rachiului spre a fi numai a stăpânului moșiei, iată că vă poruncimă, arătîndu-vă Iconomulă pe acei împotrivitori, să-i facoți și să-i supuneți făr' de voia loră a fi următori după obiceiă și după condică, a nu se mai îndrăsni la vîndarea de vină și de rachiă pe moșiile Episcopiei făr' de scirca și voia Iconomului și ômeniloră Episcopiei, oprindu-i și zătignîndu-i cu totulă de a nu mai vinde, ca să nu se pricinuiască sfinței Episcopii pagubă la dreptulă pămîntului; iar la care moșie nu va avé Episcopia vină de vîndare și voră cere locuitori a vinde, să aibă a aședa cu omulă Episcopiei ca să dea cea ce este obișnuită după condică, a decă: de bute tal. unulă, și o vadră de vină și așia voră avé voie; așijderea și pentru căte vinuri ale loră voră fi vîndută până acum, cercetîndu dumne-

Dreptul ȣeranului de a lua lemne din pădurile după moșii cum și acela al proprietăȣei de a-și popri de la tăiere dumbrăvile în creștere, sunt regulate prin diverse acte de la Michaiu Suțu (1).

văstră, să-ȣi apucaȣi să împlinăscă orânduitalu havactu, precum scrie condica, și acăstă carte să o daȣi la mâna Iconomului Episcopiei spre a o avă spre apărerăa moșiloru, ca să nu pôtă vinde locuitorii vinu și rachiu fără de voie. așia. 1785, Maiu 25.»

(1) *Carte de pădure poprită a mănăstirei Căldărușani, după alla veche.*

«Zem. Vlascoe. De vreme ce sfânta mănăstire Căldărușanii arc moșie împrejurul mănăstirei, pe care este și pădure, și acum ne arăta iubitorulu de Dumnezeu sfintia sa părintele Episcopu Rômniculu chir Filaretu, că s'ară fi tăindu de către unii alȣii și se pricinuesce multă pagubă sfintei mănăstiri; dreptu aceea amu datu Domnia-mea acăstă carte la sfânta mănăstire, cu care să aibă volnicie a apăra aceea pădure, și a nu îngădui pe nimenca a tăia și a face stricăciune, iar când va avă cinevașu trebuință, să mărgă să se așede cu omulu mănăstirei celu orânduitu, și dându-și ceca ce este obiceiulu pământulu, așia să fie volnicu a tăia, însă din lemnele ce nu voru fi poprite pentru trêba mănăstirei, iar care se va arăta cu vre-o împotrivre, și se voru îndrăzni măcaru cătușu de cătu a face stricăciune, să-ȣi arăte la Ispravniculu județulu, și dumné-văstră Ispravniciloru pe unii ca aceea să-ȣi faceȣi și fără de voia loră a se supune. — ii saam recch. gvmd. 1783, Noembre, 18.»

Carte de pădure poprită după care este porunca să se facă.

«Zemle Vlascoe. Dumné-văstră Ispravniciloru ot sud. Ilfovă sănătate, vă facem în scire, că dumné-lu cinstitulă și credinciosulu boerulu Dumnéi-mele Constandinu Crețulescu biv Vel Pahar. prin jalbă ne-au arătată cum că pe moșia dumné-lu ce se numesce Popescii dintr'acelu județu arc și pădure și ară fi tăind'o locuitorii, cerëndu de a fi opriȣi să nu o strice, pentru care vă poruncimă să cercetaȣi și de va fi dumbrava din cele ținute, aceea după obiceiă și după dreptate arc a fi păzită, și locuitorii opriȣi a nu tăia nimiculu dintr'insa, cum și de va fi pădure roditore de glindă, asemenea arc a fi ferită, afară numai din lemnele uscate, dărămături cădute, cari nu voru fi de altă trêbă, ci numai pentru focu; iar de va fi pădure neroditoare, seu crânguri mărunt, la aceea nu sunt opriȣi locuitorii cei ce voru fi însuși ședători pe moșia aceea, atâtă lemnele ce voru fi trebuinciose caseloră loră, lemne pentru focu, că pentru aceea clăcuescă, fără numai cherestea de vîndare de voru vrea să taie, seu alte lemne de neguțatorie, pentru aceea au a se aședa întâiu locuitorii cu stăpănulă moșiei, ca să dea dijma obișnuită, și așia voru fi sloboȣi; întru acestă chipă să urmaȣi, și în potriva acestoră coprinderi să nu îngăduiȣi pe locuitoră a face îndrăznire de acăstă dumnéscă a noastră carte la mâna stăpănuulu moșiei pentru apăreră. 1785, Augustu 29.»

Privilegiul agricultorilor de a nu fi trași la judecată în timpul lucrării câmpului și în seplēmâna patimilor se pōte constata cā a fostū păstratū de M. Suḑu, din actele ce dāmū în notā la acēstā paginā.

18 cārḑi, cu una la Caimacamū i către Ispravnici pentru soroculū judecāḑilorū.

«Dumnē-vōstrā Ispravnicilorū ot. sud.... sǎnētatē, fiindū-cā dupā obiceiulū ce s'a urinatū în toḑi anii, și dupā condicā, sunt a fi oprite judecāḑile într'acēstā vreme de acum, adecā dela 15 ale lunei acestia până la 15 ale lui Octombrie, spre a-și căuta fieșce-carele casnicū, unii de vii sǎ le culēgā, alḑi de porumburi sǎ și le strīngā, iatā vē poruncimū: dupā ce veḑi da în șcire la toḑi locuitorii de obște spre a nu se porni nimeni într'acēstā vreme pentru pricinī de judecāḑi pe la Divanū, seū pe la judecāḑoriile de pe afarā, ci fieș-care sǎ se astīmpere acum într'acēstū sorocū și sǎ-și caute de aceste agoniseli, cāci celū ce se va porni îi va fi trēpādulū într'unū zadarū și se va întōrce în deșertū, netrāgēndu-se acum pāriḑii la nici o judecāḑorie; apoī și dumnē-vōstrā sǎ căutaḑi și cāḑi a apucatū de aū venitū mai nainte soroculū și se aflā intraḑi în judecāḑā sǎ le sēvērșii pricinile cu unū cēsū mai nainte, și sǎ le daḑi drumulū nezābo-vindu-ī, neci ḑiindu-ī mai multū, și pe alḑi pe nimenea sǎ nu-ī rădicāḑi acum de pe la casele lorū, până dupā soroculū acesta, pentru pricinī de judecāḑi, ca sǎ nu li sǎ pricinuiascā zātignire la lucrulū ce aū într'acēstā vreme, iatā și aici am ḑisū dumnē-lui Vel Logofētū de aū datū domnēasca nōstrā poruncā ascmenca pe la tōte depertamenturile; ci dar întru aceastași chipū sǎ urmaḑi negreșitū. 1783, Septembrie 14.»

Ascmenca s'a lăcutū și pe lēt. 1784.

17 Cārḑi legate către Ispravnici pentru soroculū judecāḑilorū luna lui Iulie.

«Dumnē-vōstrā Ispravnicilorū ot. sud..... sǎnētatē, vē facemū în știre, cā dupā obiceiulū ce se urmēzā în toḑi anii, și dupā cuprinderca condiceī, sǎ aibā a fi oprite judecāḑile în tōtā acēstā viitoare lunā a lui Iulie, pentru ca sǎ-și pōtā fie-care locuitorū a-și căuta de secerișū i de cōsā, pentru care iatā mai dinainte vē poruncimū sǎ înșciinḑaḑi la toḑi de obște, cā întru acēstā lunā nimeni sǎ nu se pornēscā la jālbī pentru pricinī de judecāḑi, nici dumnē-vōstrā sǎ nu avḑi a trage pe nimenea pentru pricinā de judecāḑā, sǎ vē siliḑi a le izbrāni trēba, și sǎ le daḑi drumulū, a nu-ī ḑinē oprii, și fieș-care într'acēstași vreme de sorocū sǎ fie nesupēraḑi de judecāḑi, dupe cum asemenea poruncāvemū datē Domnia mea și aici pe la depertamenturi; ci dar așia sǎ urmaḑi negreșitū, și ḑiḑi sǎnētoși. 1784, Iuniū 27.»

Pitacū către Veliḑi boeri a căuta judecāḑile ce vorū fi, fiindū-cā o sēptemānā, este până la patimī.

«Cinstiḑilorū și credincioși dumnē-vōstrā Veliḑi boeri ai Divanulū Domniei mele, dupā cum și înși-ne iar amū grāitū cu d-vōstrā, fiindū-cā s'aū apropiatū

Cât privește ȳile de clacă pe moșiile mōnăstirești și boeresci încă dămŭ în anexă o serie de acte dela 1783—85 din care se pōte vedē conflicte diverse judecate de Domnitorŭ în privința aplicărei ȳilelorŭ de clacă și a dijmei din diversele produse ale câmpului, conformŭ aședēmîntului lui Alex. Ipsilante. Constatămŭ cā după sfatulŭ lui Enache Văcărescu, marele vistierŭ și a marelui logofētŭ Scarlatŭ Grecēnu, proprietatea este oprită de a transforma în bani ȳilele de clacă decāt cu o tarifă redusă.

Pe lângă privilegiulŭ proprietăței de a vinde singură vinŭ și rachiŭ, îi mai constituē și dreptulŭ de a avē singură băcănii.

În 22 Augustŭ 1785 M. Suțu, pentru a curma diversele conflicte între proprietari și locuitorii clăcași dă următōrea circulară esplicândŭ precum înțelegēa elŭ, relațiunile dintre proprietate și clăcașŭ :

Cinci cārți la cinci județe ot preste Oltŭ ce s'aŭ scrisŭ pentru clăci i alle obiceiri.

«Cu acēstă domnēscă a nōtră carte scriemŭ și însciințămŭ tuturorŭ de obște

a se sfîrși și ȳilele de judecătŭ, rēmāindŭ numai o sēptēmānă până la sēptēmāna sfintelorŭ patimi, în care sēptēmānă a patimilorŭ, și în sēptēmāna după Pasci, a sērbătorilorŭ, judecătŭ nu se caută, cum și în tōtă luna lui Aprilie, cānd este vreme de lucrulŭ pāmîntului, după obiceiŭ, în tōți ani, iarăși oprite sŭnt judecătŭile, și fiindŭ-că sŭnt multe judecătŭi orēnduite, unele de Bucuresci, altele de pre afară, carŭ sŭnt în cheltuēlă cum și cei de aci din Bucuresci aŭ a se duce după hrana și chivernisēla lorŭ; pentru aceea dar d-vōstră, într'acēstă sēptēmānă ce mai este de trēbă, să vē adunați de rēndŭ în tōte ȳilele, cum și Joī atātŭ de diminētă, aici la domnēscă curte, cātŭ și după prāndŭ, la una din casele d-vōstră, și să puneți silință, ca tōte pricinile de judecătŭ cāte sŭnt rēnduite la d-vōstră să le izbrāniți și să iea sfîrșitŭ, căci, după cum ȳicemŭ, să delungēză apoi vremea judecătŭilorŭ până la sfîrșitulŭ lui Aprilie. Așijderea mai poruncimŭ Domnia mea d-tale Vel Log. de Tēra de susŭ, după cum veți vedē d-vōstră pitaculŭ acesta, apoi să-lŭ trimiteți să-lŭ citēscă și la amēndouē Departamenturile judecătŭilorŭ, ca și boerii judecătōri de acolo asemenea să urmeze, a se aduna pe tōte ȳilele, nēlipsitŭ în tōtă sēptēmāna acēstă, de rēndŭ, ca orŭ cāte judecătŭi vorŭ fi rēnduite la d-lorŭ, să le caute și să le izbrānēscă negreșitŭ și făr' de a nu lăsa la prelungire până după Paști. Așijderea poruncimŭ și tuturorŭ Zapciilorŭ Divanului, să fie cu silință a aduce pe tōți cei ce aŭ judecătŭi, și a-i scōte înaintea d-nelorŭ boerilorŭ la judecată, făr' de a nu face vre-unŭ cusurŭ, ca din pricina lorŭ să rēmāie judecata vre-unuia necăutată, pentru că vorŭ fi fără de cuvîntŭ de îndreptare înaintea Domniei mele. 1784, Martie 18 (Cond. XII, fila 144.)

cuvioşiloră egumenă şi epitropă de pe la mănăstiri, d-vostă boeriloră i boerinaşiloră şi vouă tuturoră locuitoriloră ţărani de prin toate plăşile şi satele ot sud—că după neadormita şi purtare de grije ce avemă Domnia mea pentru toţi locuitorii ţerei acesteia ce ni s'au încredinţat de la milostivulă D-Ńeă şi de la puterniculă stăpână, sub a noastră ocrotire şi oblăduire, a petrece toţi de obşte cu dreptate întru toate feriţi de oră-ce supărare în potrivă, cercetându şi la părţile locului, ne adeverimă cum că Ispravnicii mănăstiresci şi şi boeresci ce sunt orânduşi de mănăstiri i de boeri asupra moşiiiloră ca să se pörte cu locuitorii sateloră cu dreptate la obiceiurile moşiiiloră, ci silindu-se mai multă pentru ală loră interesă şi dobândire, peste dreptulă ce este ală stăpânului moşiei, supără şi necăjescă förte pe locuitorii acesteă părţi de locă, căci nu caută numai cele ce sunt orânduite anume în condică, cari sunt datoră sătenii către stăpânulă moşiei, ci le ceră Ńile de clacă mai multe, şi nu în patru vremă, după cum sunt orânduite, ce-ă sillescă a le face toate de odată, şi a-ă purta trăgându-ă şi ducându-ă până la depărtate moşii, iar când nu le trebucse lucru le ceră bani pentru Ńilele de clacă peste măsură, cu multă încărcătură şi neputinţa locuitoriloră, şi osebită de claca casniculuiă omă, apoi şi la femeile şi la casele loră aruncă jărăbiă, torturi şi cu alte lucruri angarisescă pe soŃiile loră. Aşijderea şi cei ce au avută aşedămintă deosebită cu locuitorii nu păzescă acele aşedăminturi, ci în potriva aşedămintului ce s'a urmată în anii îndelungaşi, le face schimbări şi alte supărări şi necazuri fără de nici o milă, lucruri cari ne turbură förte multă şi cari nu le putemă suferi Domnia mea nici de cum; pentru care fiindă-că Domnia mea nici pe stăpânii moşiiiloră nu voimă a-ă isterisi de cele drepte ale moşiei, scă a-ă păgubi, întru nimica, ci încă şi ajutoră dămă spre împlinirea dreptuluiă loră, dar nici pe scracii locuitoră, a-ă necăji mai multă şi a-ă sfărăma fără de orânduială, nu suferimă. Iată de obşte înşeiinşămă la toţi cu acăstă domnescă a noastră carte şi poruncimă la fieş-care egumenă şi boeră, să dea învăţatură şi poruncă Ispravniculuiă scă ca să se ferescă de cereri peste orânduială şi peste poruncile noastre, şi cei ce n'au avută vre-ună deosebită aşedămintă cu locuitorii moşiei accia pentru mai puşine Ńile de clacă, să nu pötă cere Ńile mai multe, decât numai 12, după condica Divanului, cari sunt rânduie din începutulă ţerei, însă numai de la celă casnică şi vrednică de muncă, iar nu şi de la holtciă; care aceste Ńile au a le lucra sătenii în patru vremă ale anului, adică trei Ńile primăvra, trei Ńile vëra, trei Ńile tōmna şi trei Ńile iarna, iar nu toate de o dată; iar pe cei ce voră avă vre ună aşedămintă deosebită cu stăpânulă moşiei, şi voră dovedi locuitorii acellă aşedămintă cu dovadă în scrisă că l'au avută, şi că li s'au urmată acellă aşedămintă, ce s'au urmată în mulă ani necurmată, totă într'ună chipă negreşită să se păzescă şi de acum înainte, fără de a nu pută stăpânulă moşiei pretendirisi cu cuvântulă condiceă celea 12 Ńile deplină, că

și în condică iarăși așa serie, care clacă să aibă a o lucra și a o săvârși pe însăși moșia ce ședă, seîi când nu va avé stăpânulîi acoloa de lucru, să nu-î tragă la alta mai depărtată moșie, decât cale de două, multă trei césuri, iar când nu va avé stăpânulîi moșiei lucru și va cere banî, să nu supere pe locuitorî mai multă decât cu obiceiulî celsa ce s'a găsitî din vechime, care s'a urmatî și s'a întăritî cu atâtea hotărîrî domnescî, cum se cuprînde în condică, adecă de casă câto unū zlotî, și acéstă clacă săvârșînd'o, cum dîcemū mai susî, orî în lucru orî în banî, altă supărare mai multă și angarîe să n'aibă a face locuitorulî nimicî, nicî femceî lui, nicî copiilorî lui, cu a le arunca prin casă jarăbî, torturî seū alte angarîi, ci să fie nebântuîrî și odihniîrî a-și căuta și ci de lucrulî caselorî lorî, spre a-și agonisi hrana cea de peste anū a lorū și a copiilorî lorū; așîderca și la vremea strînsulîi dijmelorî să nu se facă nedreptate și pagubă, orî mai multă de a le lua cu mēsură mai mare, orî a le alege bucatele, ci de rēndū și din bunū și din prostū și la vremea cea orēnduită să aibă a veni isprăvnicelulî negreșitî a-și strînge dijma, iar să nu întărdîeze așteptāndū locuitorîi cu bucatele lorî peste câmpū; așîderca și la tōte cele-lalte obiceiurî ale moșiei să fie următorî, după cuprînderea testamentulî și a pravilniceșceî condice, ce se află la fieș-care județū întru care sunt arēlate tōte cu cuprînderea pe largū și mai multă să nu se lăcomēscă din isprăvnicēî moșiilorî, nicî să necăjēscă pe locuitorî; din care pentru acēsta, mai întāi d-vōstră Ispravnicî al județulî, vē poruncimū să aveți a păzi dreptatea locuitorilorū întru tōte, și să nu îngăduiți cu cātū de puținū mai multă a se supēra peste celea ce sunt în scrisū hotărîte și orēnduite în condică, că de vomū auđi iarăși, să sciți, că veți fi învinovățiți, pentru că ați trecutū cu vederea și n'ați urmatū porunca nōstră; și pentru ca să se auđă de toți domnescile nōstre porunci, să puneți să se citēscă cartea acēsta în tōte plășile și în tōte satele de, rēndū, pentru înțelegerea tuturorū; din care poruncimū și vouē tuturorū locuitorilorū de obște la vremea ce vē vorū supēra mai multă cinevașū, să aveți a arēta la Ispravniculū județulî, și cāndū dela Ispravnicî nu veți găsi îndreptarea vōstră, să aveți a năzui cu mare nădejde la Domnia-mea, arētāndu-ne că ați fostū la Ispravnicî și n'ați găsitū îndreptare, și de la Domnia-nōstră veți afla tōtă dreptatea și bucuria vōstră, și veți vedē în faptă îndreptarea ce vomū face; dară și voi să nu vē împotriviți la celea drepte și obișnuite ale moșiilorū, ci făr' de lenevire să fiți gata la vremea lucrulî cea orēnduită a face claca ce sunteți datorî, apucāndū dîna de diminēfi, iar nu tocmā în prāndlî, nicî să trimeteți copii, ci însuși a fi celū casnicū și vrednicū de muncă, să se scōle să mērgă cu bărbăție, făr' de a nu necăji pe stăpānulū moșiei și pe orēndnitulū seū, cu lenevire și zăbavă până a vē mișca și până a vē porni la lucru, nicî să vē împotriviți a nu lucra orî la ce este trebuința stăpānulū moșiei, cum și la cele lalte ale moșiei să nu

vă împotriviți, ori a păgubi pe stăpânii moșiei de dreptatea lor, ori a face stricăciune, voi, sevă vitele vóstre, la holde de bucate, la fênețe, la dumbrăvi, la vîndări de vinu i rachiu, cu nebagare de sémă, ci să vă purtați și voi cu orânduiala ce trebuie, pentru că după cum grijim pentru a vóstră odihnă cu durerea nóstră, așa și pentru dreptul stăpânului moșiei vom face la cei răi și împotrivorii dreptu judecată. 1785, Augustu 22.»

Asemenea s'a scris și la 12 județe de dincócc de Oltu pentru rëndul clăcei. 1785, Octobre 6.

Cu referință la suhaturi este dispozițiunea luată de M. Suțu conformă cu aceea a lui Ipsilante.

Darea de suhatu pentru sătenii este obligatorie cu singura condițiune ca țeranii să aibă păzitori la vite și să plătescă taxa suhatului hotărîtă de Ipsilante (1).

(1) *Cartea sfintei Mitropolii, a da suhatu cei cu vitele ce sunt ședători pe alte moșii i cei ce țin capre la pășune.*

«Zem. Vlas. De vreme ce ne-am înscințat Domnia-mea dela prea sfinția sa părintele Mitropolitu pentru unii din ómenii ce sunt ședători prin prejurul moșilor sfintei Mitropolii, ce se chiamă Valea Caselor i Pătróia dela capul Piscului și Băscă din sud. Dâmbovița, cum că ei sunt ședători cu casele pe alte moșii străine, și dobitocele lor le hrănesc pe moșiile sfintei Mitropolii cu iarbă și cu crânguri, și taie pădurea de facu casc și alte ce le trebuiesc, și că rîmătorii lor mănâncă ghinda de pe moșiile Mitropoliei și strică fênețele, în câtu de răul lor nimenea nu îndrăsnesc să are și să facă sémă-natură, fiindcă de și ară cinevași, ei cu vitele lor le calcă și nu alegu nimic, dintr'a căroră faptă se pricinuesc multă pagubă Mitropoliei, pentru care poruncim Domnia-mea dumné-vóstră Ispravnicilor din sud. Dâmbovița să aduceți pe acei locuitori din împrejur și să le dați poruncă să se aședă cu omul Mitropoliei, ca să dea suhatulă cea ce este obișnuită negreșit precum se urmărește și alte moșii, precum vedurăm și domnescă poruncă a fratelui Domn Alexandru Vodă Ipsilante, însă să-și puie ei și păzitori la vite, ca să nu facă stricăciune la livezi de fênă și arături și la pădurea roditore, sevă măcaru la orice, și de va fi făcutu vre-o pagubă să-i apucați să-i împliniți Mitropoliei ceea ce va fi cu cale, iar de nu voru urma a se aședă ca să plătescă suhatul, atuncea să-i opriți cu totul a nu se mai întinde, ori ei, sevă vitele lor, în moșiile sfintei Mitropolii, ca să nu mai pricinuiască sfintei Mitropolii pagubă. Așijderea și cei ce șed pe moșiile sfintei Mitropolii Petróia și Băscă avându capre și păscându-le pe aceste moșii, nu se supun să plătescă obiceiuitulă adetu, pentru care și de acesta vă poruncim, să urmați după condică, și să apucați pe acci săteni ca să dea de capră câte doi bani într'unu an și așa să îndreptați pentru toate acestea pricinii. tol. p. gvm. 1785, Septemvrie 17.»

Vorbindu de suhaturî e locul sã amintimũ obiceiulũ agricultorilorũ noştri de a da focũ tãmna şi primãvãra uscãturilorũ de pe ogóre. Acẽstã melodã agricolã cunoscutã sub numele de *pãrjôle*, a fostũ regulamendatã de M. Suţu prin urmãtorele cãrţi cãtre Ispravnicî:

17 cãrţi cãtre Ispravnicî pentru pãrjôle.

«Dumnẽ-votrã Ispravnicilorũ ot sud.—sãnẽtate, ne-amũ adeveritũ Domnia mea din anaforaua dumnẽ-lorũ Veliţilor boeri, cã obiceiulũ pãrjõlelorũ, care obiceinescũ locuitorî de daũ câmpurilorũ este a fi numai primãvãra pãnã a nu eşi rodurile din pãmîntũ, şi tãmna dupã ce se strîngũ şi se ridicã iarãşi bucatele, şi tôte ale câmpului spre a so feri de pagube ce potũ a se urma; decî fiindũ-cã la unũ judeţũ douẽ s'a întẽmplatũ estimpũ de s'a fãcutũ o mare pagubã locuitorilorũ arđendu-le bucatele i fẽnuri şi ce aũ avutũ, din pricina acẽsta; s'a gãsitũ cu cale a se publicui la tõtã obştea locuitorilorũ, afarã, în ţerã, ca sã scie fieşce-care, cã sunt opriţi de a da pãrjolũ câmpului într'altã vreme, fãrã numai, cum đicemũ mãi susũ, tãmna şi primãvãra, cãnd nu sunt peste câmpũ nici bucate, nici nimicũ de a face vre-o stricãciune, ci sã vestiţi la toţi de obşte hotãrîrea acẽsta ca sã o fie, şi sã le arẽtaţi, cã celũ ce se va cuteza în potrivã, sã scie cã nu numai tõtã paguba va împlini la cãţi se va pricinui, ci se vorũ şi pedepsi, şi fiţi sãnẽtoşi. 1785, Augustũ 27» (1).

(1) *Carte de clacã cu mum-başir a vornicesei Veniţencã.*

«Zem. Vlas. Fiindũ-cã aũ fãcutũ Domniei-mele, dumnẽ-cî vornicesca Veneţiana Vãcãresca, cum cã locuitorî ce sunt şedetori pe moşia Poşulũ sud. Saac, ne fiindũ urmãtori şi supuşî la celea ce sunt datori dupã obiceiulũ vechiũ alũ pãmîntului şi dupã hotãrîrile domnesci, adecã a-şi face đilele de clacã precum clãcuescũ toţi alţi locuitorî şedẽndũ pe moşii mãnãstiresci şi boeresci, ci încă catavisisũ le-aũ fãcutũ, lãsãndũ-I numai pe optũ đile într'unũ anũ, nici accelea nu le-aũ clãcuitũ, ce sunt rãmãşiţã de trei ani, şi se aflã pãgubaşã de dreptulũ dumnẽ-ei, şi aũ cerutũ dela Domnia-mea la acẽsta, ca dupã obiceiũ şi domnesci hotãrîri, sã i se facã dela dînşii împlinire, arẽtãndũ şi acẽsta, cã oscbitũ din nedarea clãcii mãi facũ şi la altele pagube şi stricãciune moşiei; pentru care vrẽndũ Domnia-mea sã scie de ce pricinã nu şi-aũ pututũ lua d-nci dreptulũ, şi aũ rãmãsũ rãmãşiţã de trei ani, s'aũ scrisũ Ispravnicilorũ judeţului porunca nãstrã, ca sã cerceteze acestea şi dela 27 ale trecutului Octomvrie ne scriũ Ispravnicî, prin carte de înscinţare, cã aducẽndũ-I faţã cu Ispravnicelulũ dumnẽ-ei Vornicesei, însiş ei aũ arẽtatũ cã vre-o pricinã de împotrivire nu aũ, fiindũ-cã şederea i tõtã hrana lorũ de pãdure, de dobitócele lorũ şi grãdinile sunt pe moşia dumnẽ-ei, şi cum cã aũ aşedãmintũ cu dumnẽ-cî a-i clãcui cãte optũ đile pe anũ, dar n'aũ pututũ a clãcui din neîndemãnare. Dreptũ accea dãmũ volnicie slugci Domniei-mele, copilũ

L.

Bresle, comerčiu, făbriță, narturi, sudeți

Breslele continuă sub domnia lui M. Suțu a primi protecțiunea obiceinuită după vechile lor chrisove.

de visterie să mîrgă la sud Saacū, și aducîndu pe acel ispravnicelū, față cu locuitorii, înaintea dumné lorū Ispravnicilorū, să aibă d-lorū a le face socotélă de acca rămășiță și pe câtū vorū rîmîncea datorī să dea în scrisū, după care să apuce mumbașirū să facă împlinirea de sicș-care dreptulū dumniceī Vornice-scī. ii saam recch gvmd. 1783, Noemvrie 9.»

Anaforaua Mitropoliei Târgoviștei, pentru sătenii ce ședū pe moșia Mitropoliei, a-î supune să clăcuască 12 ȝile într-unū anū.

Iō Mihailū Constantinū Suțulū Vod. i gpvd. Zem. Vlas.

«Așa să se urmeze pentru care întărimū și poruncimū d-vōstră Ispravnicilorū ai Dâmboviței, după acēstă analora să faceți pe acei locuitori la tōte a fi următori întocmai, ferindu-se însă și epitropulū Mitropoliei a nu le face cerere de banī mai multū peste obiceiū. 1785, Aprilie 14.

Prea Înălțate Dōmne,

«După jalba ce aū datū la Înălțimea Ta, sătenii ce ședū pe moșia S-tei Mitropolii din orașulū Târgoviștei, anume Secueni ot sud Dâmbovița, cum că mai înainte aū avutū obiceiū de clăcuia Mitropoliei 6 ȝile pe anū, și pentru carulū de fînu da dijma 6 parale, iar acuin epitropulū Mitropoliei i apucă de clăcuescū câte 12 ȝile pe anū, și pentru carulū de fînu le cere câte ȝece parale, ni se poruncesec de către Înălțimea Ta, ca cercetîndū jalba lorū, vȝdîndū și însciinșarea ce aū făcutū către Înălțimea Ta Ispravnicii județului pentru acēstă pricină, așijderea să cercetămū de aū jăluitoii vre-o dovadă dreptū sinetū la obiceiulū ce ȝieū că aū avutū și să arȝtămū Măricei Tȝele în scrisū; după luminata poruncă Măricei Tȝele, adunîndu-ne la unū locū și aducîndū înaintea nōstră pe doi dintr'acești sătenī, ce s'aū arȝtatū ei vechilulū și celorū-l-alȝi față cu vechilulū Mitropoliei, amū intratū în cercetare citindū și cartea Ispravnicilorū, și mai întâiū am cerutū dela vechilii sătenilorū ca să ne arȝte vre o dovadă și așȝēmîntulū în scrisū pe mai puține ȝile și pe dijma fînului câte 6 parale pe carū, și nu aū avutū nici unū felū de sinetū în scrisū, fără de numai cu unū cuvîntū prostū se silea să se ajute; amū întrebātū și pe vechilulū Mitropoliei și ne arȝtă, că vre-unū altū așȝēmîntū cu ei, nici pre multū nici pe puținū, nu aū avutū Mitropolia, fără numai după lucrulū ce s'a întȝmplatū i-aū pusū de aū lueratū, une orī mai multe ȝile, alte orī mai puține. Iar acuin fiind că are trebuinșă ca să dea lucru mai multū, pentru acca le cere claca

Precupeții sunt împedicați de a-și exercita meseria lor, în intere-

deplin după obicei, și după cum clăduesc și alți locuitori pre alte moși prin prejur. Deci fiindu-că vre-unu altu aședămintu în scrisu nu au, sunt dator a împlini întru aceștiași chipu, adecă fieșce-care locuitoru casnicu și vrednicu de muncă, afară din holtei, are să clăduască 12 zile într'unu anu, rënduri, rënduri, însă trei zile primăvera, trei zile vera, trei zile toamna și trei zile ierna, la însăși trebuința ce va ave stăpânul moșiei, ori pe această moșie unde sedu, seu la alta, cale de două trei cesuri, la care clacă să nu trimită copii, scu să întârzieze, ci înșiși casnicii cei vrednici de muncă să mergă la lucru, să apuce ziua din căpătăiu, iar când nu va ave stăpânul moșiei de lucru și va vre să ia bani, să ia de casă câte unu zlotu; din toate semănăturile ce voru ave pe moșie, i din fân ce voru cosi au să dea deciuclă, fără de numai din grădinile ce au împrejurul casei lor nu au a da nimic; pe stupi au să dea pentru totă matca câte bani 3, iar pentru roiă nimic; pentru capre au să dea câte doi bani de capră, atâtă vera cât și ierna, care acestu obicei din vechime s'a urmat și se urmează la toate moșiile de obște, fiindu întărite atât de alți fericiti Domni de mai nainte, prin testamenturi în scrisu, cât și de Măria Sa Alexandru Vodă Ipsilante, prin pravelnicăsa condică, la care acesta în cea de pe urmă cunoscându și ei că umblă rău se mulțămira a clăcu deplinu orânduile 12 zile, fără numai dăseră, că episcopul când n'are de lucru le cere pe zi câte unu ortu, ci la acesta după obiceiul pământului găsindu cu cale ca zilele ce sunt orânduite sătenii să le lucreze și cu lucru să le plătescă, iar cerere de bani mai multu peste obicei să nu le facă, cum nici pentru fân și pentru altă dijmă să nu-i supere a le cere bani, ci din cea-ce agonisesc ei dintr'acea să ia și dijmă, fără numai pentru stupi și pentru capre să ia bani după cum scrie condica, iar hotărîrea cea desăvârșită rămâne a se face de către Înălțimea Ta. 1785, Martie 31.»

Scarlatu Grecu Vel Logofetă ; Ianache Văcărescu, Vel Vistieru.

Carte de clacă.

«Zem. Vlas. Dumne-vostă Ispravnicilor ot. sud. sănătate, vă facem în seircă la Domnia-mea au datu jalbă cum că are moșie într'acestu județ ce se numesce.... și omenii ce sunt ședători pe dînsa nu se supună a face clacă și a-și da dijmă după obicei, cum și vinu i rachiū vîndu pe dînsa fără de voia sa, pentru care poruncim Domnia-mea, să cercetați: întâiu de este moșia dreptă a sa, și de va fi avendu-o cu bună stăpânire, fără de pricină, după condică să aveți a urma și a supune pe acei locuitori ca să urmeze a împlini toate cele drepte ale stăpânului moșiei, cum sunt hotărîte într'acastă condică, după vechiul obicei alu pământului, adecă locuitorii casnici, cei vrednici de muncă, să lucreze clacă stăpînului moșiei câte 12 zile într'unu anu, rënduri rënduri, după obicei, precum în condică sunt rënduite, adecă trei zile primă-vera, trei zile vera, trei zile toamna, trei zile ierna, iar nu totul de o-dată, afară însă din cei ce voru ave vre-unu deosebitu aședămintu cu stăpînul moșiei, la care aceia are a se urma după acel aședămintu a lor, iar holtei să nu se supere, seu neavendu stăpânul de lucru și va cere bani, să aibă a lua de casă câte unu zlotu pe anu, iar când nu va ave de lucru

sulă nescumpirii produselor de îndestulare. Deci rufetul lor este

pe moșia aceea ce ședă, să nu aibă volnicie stăpânului moșiei a-i duce la altă moșie a sa depărtată spre a-i clăcui, fără de numai de va fi cea-altă moșie aproape de aceea ce se află cu șederea, ca de două, două multă trei césuri să mîrgă să-i lucreze Țilele ce sunt orînduite, iar la moșie mai depărtată să nu-i silască a-i duce; la care această clacă să aibă locuitorii a mîneca des de dimineață apucându Țiua deplină, și însuși casnicii cei vrednici de muncă să mîrgă la lucru, iar să nu trimită copiii, să să întîrzieze, nici să stea cu împotrivire a nu lucra la treaba ce le va arăta, ci la însăși trebuința ce va avea stăpânului moșiei să lucreze Țilele clăcei, dar și stăpânului moșiei să nu-i supere mai multă peste celca orînduite, nici la clacă, nici la strînsul dijmăi să nu le facă nedreptate, orî mai multă a le lua, orî a alege bucatele, ci de rîndu și din bun și din prost, și la vremea cea orînduită să iac dijma, iar nu după ce va trece vremea; cum și locuitorii să nu întîrzieze a da dijma, ca nu cu trecere de vreme să păgubescă pe stăpân; nimenea din locuitorii să nu fie volnic să vîndă vin, să rachiu pre moșie, iar când stăpânul nu va vrea să pună vin să vîndă, atunci locuitorii să-și iac întăiu voie dela stăpân și așa să vîndă ei, dîndu de bote cîte tal. unu, i cîte o vadră de vin. Nici un locuitor să nu aibă voie a ține băcanie, fără numai de se voră aședa cu stăpânul moșiei. Pentru toate rodurile ce voră face, să aibă a da stăpânului moșiei deciuclă, alară numai din grădinile ce au împrejurul caselor, din care acelea nu au a da nimic; pentru grăul și orzul ce se sîmănă au să dea din de ce clăi una, numai să aibă datorie locuitorii a căra dijma aceea cu însuși carul să la aria stăpânului, după obicei, iar când, să din lenevire, să din nebagare de sîmă, nu voră urma după cum s'a Țisă mai sus, și își va ridica bucatele toate, atunci d-văstră Ispravnicilor să aveți a înștiința. Pentru fînul ce voră cosi, orî pe moșia ce ședă, să pe alta, să dea dijma după obicei; pentru porumb grăunțe cu banița za ocă două-deci și două, pentru stupi să dea de totă matca cîte bani 3, iar pentru roiă nu au a da nimic; pentru capre au să dea de capră cîte 2 bani, atălă vîra cîtă și iarna; dela stănila ce voră fi pe această moșie arc să iac stăpânul moșiei, după aședămintul ce voră face, orî brînză, să bani; dela perdelele de oi ce voră fi cu fătăciunea pe moșie, arc să iac stăpânul moșiei de totă perdăua cîte un miel i cîte tal. unul, și a ședă acolo de la Blagoviștenie până la sfi Ți Gheorghe; pentru rîmători, măcară că nu au a da nimic stăpânului moșiei, dar nici să îndrănescă să-și bage rîmători lor în pădurile cele oprite, ci întăiu să se tocmescă cu stăpânul moșiei și așa să-i bage, iar care va îndrăzni fără de tocmelă să-i bage, acci să i plătescă prețul ce putea să iac stăpânul moșiei dela alții; nici unul din locuitorii nu arc volnicie să vînceze peșce în heleșteul stăpânului moșiei, iară când va fi baltă pe moșie, au voie să vînceze și să dea deciuclă din de ce peșci unul. Dumne-văstră Ispravnicilor, să aveți a urma după cum mai sus vă poruncim, și fără de a nu mai aștepta altă poruncă dela Domnia mea, să dați mîna de ajutor stăpânului moșiei, îndatorindă negreșit pe cel ce se va arăta cu împotrivire la acestea, ca să-și potă ave dreptate și folosul să la toate, după cum mai sus vă arătăm; pentru care s'a dată această Domnă-năstră Carte la mîna ispravnicului ce-lă va ave orînduită pe această moșie. Tol. p. gvmd. 1784. Iunie 25.»

desființat, împreună cu vătășia de precupeți, prin actul din 16 Au-

Iw Mihail Const. Suțu Vvd. i gpdr. Zem. Vlascoi.

«Întărim și poruncim Domnia mea d-vastră Ispravnicilor a județului să urmați la toate după cum se coprinde mai jos într'această anafora, însă fiindu-că pentru această pricină și mai înainte s'au trimis porunci dumné-văstră, după jălbele slugerului, căutați acum de faceți îndreptare negreșită după cum se coprinde mai jos, ca alți doilea să nu se mai jăluască slugerul. 1785, Sept. 10.»

Prea Înălțate Dómne,

«D-lui biv Vel Sluger Grigorie Asană au jeluitor Domniei mele pentru ómoni ce se află școlțori pe moșia dumné-lui ce se chéamă Măgurele, sud Ilfov, arătându că în totă vremea tot cu împotrivire și cu îndărătnicie le este venirea lor la claca cea obicinuitoră a pământului, iar nu când este trebuință, și când se cade, la vreme, de care ție, că dându jalbă Măriei tale de sunt acum doi ani, și fiindu orânduit la dumné-lor Ispravnici, dumné-lor au orânduit tréba asupra Zapciului plășei, și nici o îndreptare nu s'a făcut, până s'a întârziat vremea, de care vedându au pus ómeni cu bani an-țert, și an și estimp de au cosit fénul, și acei locuitor, ție că nu se împotrivesc de a clăcui, ci dau și după ție, și așa trece vremea, ci cum că stricându-se zăgazul morei, și chiamându-i ca să astupe mănăstura apei, fiindu-că forte cu lesnire, nu întârziară ci au făcut unde se putea drege cu puțină muncă, acum că-lu póte drege cu îndoită muncă, și arătându dumné-lor Ispravnicilor, l'au orânduit iarăși la Zapci și îndreptare n'au aflat; au luat și luminata carte a Măriei tale, după condică, că dórá i va supune, și nici cu acesta nu au putut folosi, și dintr'acești locuitor făcându-se *pontași* de astă tómnă încóce, aceia mai vèrtos nesupuindu-se, ar fi bătut și pe omul dumné-lui ce-lu are orânduit acolo, pentru căci le-au disă să vie la clacă. În multe rânduri au arătat și la Vel Căpitan și poruncindu-le nici o ascultare n'au dat; au orânduit Vel Căpitan și Mumbașiră asupra-le, și nici de cum nu s'au supus, viind la clacă numai unii dintr'înși, iar cei mai mulți nu, și se prăpădesce fénul pe câmp nestrîns, cerendu ca să fie orânduit la o judecată și dovedindu-se jalba de adevărată, să facă hotărîrea întâi pentru urmarea clăcei a eși în cuviincioasă vreme, și să hotărască și pentru banii ce au cheltuit la lucru, ce era dator să-lu facă ei cu claca, și să-i facă împlinire, după cum ție, că înșiși ei sciă prețul ce au dat; cu care jalbă rânduindu-se de către Măria ta la mine, mi-se poruncisce în dosul jălbei, ca să teoriscă cererea dumné-lui și cupriderea condice, și pentru cele ce au fost locuitorii dator și nu au urmat, să dau în scris cu cât sunt dator locuitorii către sluger, acum, ne-eșind din rânduiala condice, cum și cea-ce se cade la nesupunerea lor de aci înainte de a fi supuși să arăt Măriei tale, ca să se dea de către Măria ta porunca hotărîrei în scris. După luminata porunca Măriei tale, urmându, am cercetat jalba această, și întrebându pe d-lui slugerul să-mi arăte aședemîntul ce are cu acei locuitor pentru claca și rămășița ce are la dînsi, cari n'au urmat să-i facă, răspunsă că cei-lalți locuitor țeran clăcuesc pe an câte 12 zile, și aceia ce au urmat și ur-

gustă 1783 (1). Acastă măsură fû multă lăudată de tîrgoveții din Bucuresci.

méză de clăcuescū ne-împotrivindu-se, și nici vre-o rămășiță nu este rămasă la dînșii; iar locuitorii cari sunt pontasi aū aședemîntulū cu dînșii să-i clăcuască 6 dîle pe anū, și aceștia dîce, că după ce sunt aședați mai puține dîle, nu urmază a le clăcui, ci tot-d'a-una trage necazū cu dînșii; l'am întreatū să-mi arête ce rămășiță are la dînșii și din ce vreme? și-mi arêtă că din alți ani nu pôte sci cine, câte dîle este rămășiță, iar de la anulū cu lét. 1783 și din anulū cu lét. 1784, are înscrisū și șcie câtū i-aū clăcuitū și câtū i-aū mai rămasū fieșce-carele datorū, de nu i aū clăcuitū, cum și din acestū anū următorū, cercetândū din cele 6 dîle cari sunt aședați pe anū să clăcuască de aū lucratū ceva dintr'însele într'acastă vēră, și mai arêtă d-lui Slugerulū în scrisū anume care câte dîle i-aū clăcuitū, de care vėdūi că unii s'aū plătitū, iar alții aū rămasū dîle mai puține și alții mai multe, la care dîse Slugerulū, că de arū fi clăcuitū la vreme, când era trebuința lucrului, nu ar avé cuvîntū, ci ei după ce-și facū lucrulū celū mai greū cu plată și nu se alege cu nimicū, am cititū și cuprinderca condiceī, și vėdūi dîcendū, că lucrătorulū are să lucreze clacă stăpânului moșiei 12 dîle într'unū anū, iar de se va aședa cu dînșii mai puține dîle, să nu pótă pe urmă să-i siléscă pentru 12 dîle. Decī cei ce clăcuescū 12 dîle, obiceiulū este să lucreze trei dîle primăvéra, trei dîle vēră, trei dîle tómnă și trei dîle iérna, iar totū de odată, și cei casnici și vrednici de muncă să lucreze, iar nu holtei, aceștia după obiceiū așia aū să urmeze și să-și facă claca precum aū făcut'o și până acum, iar pentru cei-lalți locuitori, cari sunt aședați pe 6 dîle într'unū anū, fiindū ușurința lorū pe jumătate câtū clăcuescū cei-lalți, cu cale și cu dreptate este, ca să facă claca lorū în trei vremi, primăvéra, vēră și tómnă, și datoria rămășițelorū se cade după tótă dreptatca să se facă acum, și fiindū-că douē părți din claca lorū cea de estimpū, aū făcut'o, precum mi-arêtă Slugerulū, să fie luminată porunca Măriei tale către d-lorū Ispravnicii judefului, ca să cerceteze, și dovedindu-se acastă rămășiță de estimpū asupra lorū, precum arêtă Slugerulū, atătū pe ei să-i supue fără de voia lorū să-și împlinéscă claca, acum că are trebuință, după mijloculū ce s'a dîsū mai susū, și să urmeze și de acum înainte fără de împotrivire la vreme a clăcui, după aședemîntulū ce aū, ca nisce datorī ce sunt, precum toți locuitorii de obște, puindū dumné-lorū în orēnduială și pentru rămășița ce s'a dîsū mai susū a anilorū trecuți, ca să nu se păgubéscă d-lui Slugerulū, cât și celorū-lalți cari clăcuescū câte 12 dîle iarăși să le dea poruncă să-și facă claca lorū fără de nici o împotrivire; așijderea să cerceteze d-lorū și pentru lucrulū ce dîce Slugerulū că l'aū făcutū cu plată când aū avutū trebuință, și ei n'aū urmatū după datorie să clăcuască, ci într'atâtea rēnduri i aū chîamatū și nu aū fostū urmatori, și ori să îndrepteze și să împlinéscă ce va fi de împlinitū, séu să înștiințeze Măriei tale de va fi pricina într'altū chipū; iar hotărîrea cea desēvîrsitū rămâne a se face de către Înălțimea ta.

«Alū Mărici tale prea plecată slugă,

«Manolache Crețulescu, Vel Logofătū.»

(1) *Carte deschisă pentru ridicarea precupeților.*

«Cu acēsta Domnéscă noastră carte înștiințămū de obște la toți locuitorii orașului Domniei-mele Bucuresci, cum și la cei după afară locuitori țeranī,

Dămŭ aci actele relative la rufetulŭ zăbunarilorŭ (antirci și zăbune femcesci și copilăresci) :

Cartea rufetuluiŭ zăbunarilorŭ din Bucuresci.

«Zem. Vlas. Fiindŭ-că rufetulŭ zăbunarilorŭ pămîntenî din Bucuresci, anume Iónŭ sin Procopie, Mateiŭ sin Paraschiva, Gheorghe sin Șorbanŭ, Tudorachi sin Marinŭ, Tudorachi sin Iónŭ, Stanŭ sin Călinŭ și Antonŭ sin Gregorie aŭ

că după scoposulŭ și cugetulŭ celŭ dreptŭ alŭ Domniei-mele ce-lŭ avemŭ spre a curăți tôte celea făr' de calc și răŭ obișnuite întrŭ acestŭ pămîntŭ, cari pricinuescŭ nedreptate la norodŭ, și spre a lucra cele folositore de binle și îndesturea obștiei, cercetândŭ și pentru Nizamulŭ la vîndarea lucrului de alc mîncării și de altele, aici în Bucuresci, care este cea mai trebuinciosă pricină a norodului acestuia fiindŭ hrana vieței lorŭ, și înși-ne eșindŭ spre încunjurarea tîrgului într'adinsŭ pentru cercarea și perierghia acestora, vîdumŭ unŭ lucru cu totul nedreptŭ, netrebuinciosŭ și făr' de cale urmîndu-se aici în Bucuresci, adecă brésla de precupeți, cari iaŭ cu ridicata tôte celea ce se aducŭ la vîndare în Bucuresci, și precupindu-le și scumpindu-le ei cum vorŭ în Bucuresci și pricinuescŭ la două părți nedreptate, pagubă și înșelăciune ; întâiŭ locuitorilorŭ țeranî că vrîndŭ a veni la tîrgŭ cu cele ce aŭ de vîndare, iar oi țîindu-le calea îi poprescŭ, îi silescŭ la tocmelă, le dă arvună și le trage carele cu totulul nelăsândŭ să vie țeranulŭ acilea ca să-și vîndă însuși marfa la tîrgŭ cu prețulŭ ce se va ajunge, și făcîndu-lŭ ei zaptŭ o preocupescŭ cum dîsemŭ mai susŭ, și o vîndŭ cum le este voia.

A doua nedreptate, mai multă locuitorilorŭ Bucurescenî, că de nevoie sunt siliți a cumpăra dela precupeți, cu scumpătate, acelea trebuincioase, care nu sunt lucruri ce se aducŭ din alte părți spre a avé pricină de a le scumpi, ci înseși de aici din pămîntulŭ țerei. Și nu numai că am găsitŭ, după cum dicemŭ mai susŭ, slobodŭ și neopritŭ rufetulŭ acesta alŭ precupețilorŭ, făcîndŭ ale lorŭ preocupii și nedreptăți, atâtŭ cu scumpătate la prețulŭ vînderei, câtŭ și vicleșuguri în cumpine, ci încă și zabitŭ avîndŭ anume vătavŭ de precupeți, care va să dică chiar zabitŭ nedreptăței știutŭ și primitŭ. Decî acéști pricină de nedreptate la norodŭ și catahrisisŭ, ne suferind'o Domnia mea nici cum, și fiindŭ cu totul netrebuinciosă și făr' de nici unŭ cuvîntŭ vrednică acestui rufetŭ de precupeți, în vreme ce și locuitorii Bucurescilorŭ când vorŭ sci că precupeții aŭ lipsitŭ și nu sunt, potŭ a se griji fieșce-carele pentru cele trebuincioase lorŭ, de a merge la dîlele de tîrgŭ când vinŭ de pe afară locuitorii țeranî, cu de tôte a și le cumpăra deplinŭ cu cftînatate, și nu rămînc a avé trebuință de precupeți. Iată cu hotărîre am ridicatŭ deservîșitŭ să nu mai fie de astăzi înainte nici precupeți, nici vătavŭ de precupeți, nici să se mai numescă măcarŭ, ci fieș-care locuitorŭ țeranŭ, cu acelea ce aŭ de vîndare, să fie slobodŭ de a veni dreptŭ înăuntrulŭ Bucurescilorŭ, la tîrgŭ, și însuși să-și vîndă marfa lui la Bucuresci, cum și locuitorii Bucurescenî încă să fie înștiințați, și să grijescă fieșce-carele, ca la dîlele de tîrgŭ să mîrgă să-și cumpere zaherea cea trebuinciosă de peste sêptemănă, sêu pentru mai

avut^u privileghiul^u co se cuprinde^u mai jos^u, at^ut^u de la alⁱⁱ fraⁱⁱ Domnⁱ, c^ut^u și de la Domnia-sa, fratele nostru, Domnul^u Alexandru Ipsilant^u Vod^u, prin cartea ce o v^uclum^u cu l^ut^u 1780, Aprilie 9, care privilegiu^u fiind^u cu^u cale a-l^u av^u, ca s^u li se p^uzesc^u or^unduiala și obiceiul^u lor^u, iat^u și prin Domn^uesc^u-n^ustr^u carte innoim^u, adec^u la me^ușeșugul^u z^ubun^uriei, care este or^u c^ute se umple cu humbac^u și cu l^un^u, atunci alt^u rufet^u s^u nu se amestece a-l^u lucra, c^ut^u nic^u Arm^un^u, nic^u Giurgiuv^un^u, nic^u croitor^u, nimenea s^u nu se caute a se amesteca și a lucra me^ușeșugul^u z^ubunarilor^u, f^uar^u de num^u ei s^u lucreze și s^u v^und^u marf^u de z^ubun^urie și aici în Bucuresc^u și prin t^urgurile de pe afar^u, adec^u anterie și z^ubune femeesc^u și copil^uresc^u și alt^u-fel^u de z^ubune mar^u și or^u-ce lucru se umple cu humbac^u, s^u cu l^un^u, num^u și ei s^u fie dator^u ca pururea s^u aib^u haine gata spre v^und^uare și îndestul^uat^uore ț^uranilor^u ce vin^u de pe afar^u, car^u nu se pot^u z^uhovi cu așteptarea p^un^u va face haine; și aș^uia tot^u lucrul^u z^ubun^uriei s^u nu se mai lucreze, iar la me^ușeșugul^u altora rufetur^u s^u nu se amestece; ci dar fiind^u c^u num^u ei a^u a lucra și a vinde lucru de z^ubun^urie, poruncim^u Domnia-mea pentru c^uț^u din alt^u rufet^u va fi av^und^u acest^u fel^u de marf^u gata într'^uac^ust^u dat^u s^u aib^u numi^u z^ubunar^u p^um^uinten^u volnicie ca s^u le puie soroc^u ca s^u și le v^und^u, s^u ei s^u le cumpere cu ban^u; de care pentru ac^usta poruncim^u Domnia-mea dumn^u-lu^u Vel Ag^u i Vel C^upitan^u za doroban^uț^u, s^u c^utaț^u s^u daț^u tare porunc^u Armenilor^u și Giurgiuv^un^uilor^u, ce sunt cu pr^uv^ul^u aici în Bucuresc^u, c^u nic^u într'un^u chip^u marf^u de z^ubun^urie, nic^u s^u nu lucreze, nic^u s^u mai v^und^u; aș^ujderca și dumn^u-v^ustr^u Ispravnicilor^u de prin județe, pe unde vor^u fi b^ulciur^u, s^u c^utaț^u mai mult^u dec^ut rufetul^u z^ubunarilor^u din ț^uer^u p^um^uinten^u, s^u nu îng^u-duiț^u pe nimenea alⁱⁱ a vinde lucru de z^ubun^urie, ca s^u p^ut^u chivernisi fieș^u-care cu me^ușeșugul^u lu^u. ii saam re. 1785, Martie 2.»

multe ț^uile, cum și altele, iar precupeț^u s^u nu mai fie; pentru care scriem^u și poruncim^u dumi-t^ule cinstit^u și credincios^u boeriule al^u Domniei-mele Arhon^u Log. Dudescule, s^u pu^u s^u trec^u în condica Divanului ac^ust^u domn^uesca n^ustr^u înt^urire, ca s^u fie sciut^u peste t^ut^u vremea, ap^uoi s^u or^unduesc^u un^u Logf. de Divan^u, carele prin maraletul^u d-lu^u Vel Sp^ut. și a d-lu^u Vechilulu^u Agiei s^u o citesc^u în dou^u ț^uile c^und se va face t^urg^u, la adunarea norodulu^u, at^ut^u în T^urgul^u de afar^u c^ut^u și în t^urgul^u Cuculu^u, într^u auđul^u tuturor^u, ca s^u fie cu toț^u înș^uciinț^u c^u s'^uau ridicat^u și precupeț^u și v^uț^ușia de precupeț^u; aș^ujderca poruncim^u și d-lu^u Vel Sp^ut. i dumi-t^ule vechilule al^u Agiei s^u aduceț^u pe toț^u cei ce făc^uau alișverisul^u precupiei precum și pre v^uț^uavul^u lor^u, s^u le ar^uet^uăț^u, c^u de ast^uăț^u înainte s^u lipsesc^u și s^u se p^uar^ușesc^u de a mai meta-hirisi precupia, c^u se vor^u pedepsi f^urt^u; ap^uoi s^u daț^u porunc^u zapciilor^u d-v^ustr^u, cum și însuș^u d-v^ustr^u ca zabiț^u ai t^urgulu^u s^u purtaț^u grij^u, s^u cercetaț^u ca nu cum-va în urm^u, cu trecere de vreme, iar^uș^u s^u înc^up^u, or^u de faț^u or^u printr'^uascuns^u, a metahirisi precupia, c^u ne veț^u aduce la mult^u turburare pen-tru neurmarea la hot^ur^uirea n^ustr^u. 1783, Aug^ust^u 16.»

Dămŭ în note actele relative la ișlicari, cojocari, bașcalii, zidari, lem-nari, tēmplari, bragagii, și cojocari, cartea starostei de Astaragii și cartea de Telal-bașa (1).

(1) *Ișlicarii din Bucuresci cu cojocarii bașcali pentru că se amestecă de cumpără sterpituri.*

Iă Mihailă Constantină Sufulă Voivodă.

«...Așia să se urmcze : pentru care poruncimŭ, Caimacamule, să nu se ames-tice nici să urmeze cojocarii bașcalii la acestŭ felŭ de marfă, care este lucru alŭ meșteșugului ișlicarilorŭ și orânduindu-se acum omŭ dela cămara domnescă să aibă a face cercetare prin prăvăliile cojocarilorŭ bașcalii și câtă marfă subțire, care este lucru alŭ meșteșugului ișlicarilorŭ se va găsi, să o iea în scrisŭ totă, să o pecetluască să stea închisă, ca să ni se arête întâiŭ fôia de acea marfă ce se va găsi, și vomŭ porunci, stândŭ pecetluită și închisă pe locŭ în pră-văliile lorŭ până vomŭ porunci. 1785, Maiŭ 20.»

Procit Vel Logofetă.

Prea Înălțate Dómne,

«După jalba ce aŭ datŭ la Înălțimea ta Epitropia împreună cu totă brés-la ișlicarilorŭ din Bucuresci, cum că prin luminatŭ hrisovulŭ Măriei tale, ce s'aŭ datŭ la brés-la lorŭ, cu înoirea de pe alte domnesci hrisóve, aŭ privileghiŭ, cojocarii bașcalii să nu fie volnici a cumpăra pei de cele stărpituri, seŭ pei albastre, cari sunt de trebuință meșteșugului ișlicărici, iar acei cojocari acum în potrivă urmândŭ cumpără de acelŭ felŭ de marfă și o punŭ prin prăvăliile lorŭ de o precupescŭ vîndēnd'o printr'ascunsŭ pe la negustorii străini, și ei rămānŭ fără de marfă de nu aŭ cu ce chivernisi, și cerŭ ca după cuprinderea hrisovului să se facă cercare cu carte de blăstemŭ prin prăvăliile cojocarilorŭ, și scriindu-se câtă marfă de acēsta se va găsi, să se iea pe sēma cămării, dān-du-li-se de isnóvă poruncă spre a nu îndrāsni să se amestece la acestŭ felŭ de marfă, în potri-va hrisovului, cum și cei ce din ișlicari vorŭ merge a strînge marfă, să nu fie volnici, fără de adevărînță și scirea epitropilorŭ, căci cu acēsta nu numai viclesugulŭ se face, ci și cutiei de milostenie, la care este obiceiŭ de a dá óreș-care ajutorŭ, i-se pricinuesce pagubă; la a cărorŭ jalbă și cerere mi se poruncesce de către Înălțimea ta, ca să facŭ cercetare, vēdēndŭ și chriso-vulŭ ce are brés-la acēsta a ișlicarilorŭ, și în scrisŭ să însciințezŭ. După lumi-nata porunca Măriei tale am adusŭ înaintea mea atātŭ pe jăluitoarii epitropi și ișlicari, cum și pe căți-va din ișlicari, și mai întâiŭ citindŭ luminatŭ hrisovulŭ Măriei tale, am vēdŭtŭ scriindŭ într'acestași chipŭ, adecă : cojocarii bașcalii să cumpere, orŭ de la mocani, orŭ de la măcelari numai marfă ce lucrēză ei, iar marfă subțire, care este de meșteșugulŭ ișlicarilorŭ, însă stărpituri, să fie opriți de a cumpăra, atātŭ ei cât și alți orŭ-cine, nici de la mocani, nici de la altŭ nimeni; iar care din cojocarii bașcalii se va dovedi că a cumpăratŭ pelcele stărpituri ca să țacă căciulŭ cazaclieșci, seŭ bozneceșci, să aibă a arēta rufetulŭ iș-

M. Suțu menține curioasa brăslă a bucătarilor înființată sub Caragea Vodă.

licarilor pe aceia la dumné-lui Vel Cămărașu, ca să se iea acea marfă subțire, ce este de tréba işlicarilor, pe séma cămărei. Aşijderea scrie hrisovul, cum că işlicarii prin jalbă au fostu arătatu, că cojocarii başcalii nu lucrăză numai meşteşugul lor ci se amestecă de cumpără de pe unde gădescă hărăşii albastre de facu căciule şi le vîndu pe la muşterii, şi cu acesta li-se pricinuesce pagubă, şi fiindu-că acelea pei albastre, ai luatū Măria ta pliroforie că din începutu se lucra şi se lucrăză de işlicarii, ca unū lucru dar ce este de tréba meşteşugului işlicarilor, să hotăresce ca să nu mai fie volnici cojocarii başcalii a cumpăra acestū felū de pelcele şi a le lucra, séu a le ţine prin prăvăliile lor, ci cu totul să fie opriţi, ca de unū lucru ce nu este de tréba meşteşugului lor; decî întrebându pe cojocarii başcalii, răspunseră că acéstă cuprindere şi hotărîre a hrisovului o şciū pré bine, aşijderea nu tăgăduiră că nu cumpără pelcele stărpituri şi pei albastre, făr' de numai dîce, că la tîrgurile de prin alte ţeri, unde mergū pentru a-şi cumpăra marfă de tréba meşteşugului lor, acea marfă o iaū cu schimbū, şi într'acea grósă viră acei vîndători şi pelcele, nevrîndu să le despartă, şi ei trebuindu-le sunt silîţi de iea şi de acelea subţiri, dar' aducîndu-le aici le vîndu iarăşi la İşlicarii, iar nu la alţi, nici lucrăză ei, cum şi când cumpără dela mocani, iarăşi asemenea amestecă pelcele de cele *mițe* nevrîndu să le vîndă deosebitū, însă ei şi acelea le vîndu İşlicarilor, ci ca să nu rămăie acelea pelcele *mițe* pre la mocani, când esū ei de cumpără, dîceaū cojocarii că işlicarii să iae mai înaintea lor să le strîngă, la care acéstă nu potū cojocarii povêtui pe işlicarii, cum urmăză tréba meşteşugului lor, ci când vreaū ei atunci au a se duce, iar cojocarii după luminatulū hrisovulū Măriei téle sunt popriţi şi ne-slobođi a cumpăra pelcele stărpituri şi piei albastre, ori a ţine în prăvăliile lor, séu a vinde, căci de şi dîcu ei cum că le vîndu la işlicarii, dar işlicarii în potrivă arêtară, că le cerū preţu multū, ca să nu se ajungă la o tocmélă şi să pótă ei a le vinde la alţi; pentru care fiindu-că cojocarii nu tăgăduiră înaintea mea, că cumpără de acestū felū de marfă, care este meşteşugul de tréba işlicarilor, care acéstă este în potriva luminatului hrisovū de privileghiu İşlicarilor, şi fiindu-că după vechiulū obiceiū şi după dreptate se cuvine a-şi căuta tréba fieş-carele meşteşugului lor, iar să nu se amestece la alte meşteşuguri, mai vêrtosū că aceştia sunt puşi la orênduială şi făcuţi rufetū cu hrisovū, pentru acestea dară dréptă este cererea lor, ci să fie luminată porunca Măriei téle, ca omulū rênduitū dela cămară să facă cercetare prin prăvăliile cojocarilor başcalii, şi câtă marfă subțire, care este de tréba meşteşugului işlicarilor, se va găsi prin prăvăliile lor, luându-se în scrisū să se urmeze după luminatulū hrisovulū Măriei téle; ca cu acéstă făcîndu-li-se înfrânare să se pótă păzi dreptatea fieş-căruia rufetū; şi de acum înainte de-î vorū mai dovedi că s'au îndrăsnitū a cumpăra şi a ţine prin prăvăliile lor marfă care este de tréba meşteşugului işlicăriei, séu a vinde în potriva luminatului hrisovū, nu numai să se iae acea marfă pe séma cămărei, ci să se pedepsescă cojocarii ca nişec nesupuşi la domnésca hotărîre; iar pentru ceea ce dîcu, că cei ce din işlicarii vorū merge să strîngă marfă să nu fie volnici fără şci-

Etă actulŭ :

Cartea lui Panaitŭ Ahci-Başa, de vătăşie, peste toţi bucătariŭ din Bucurescŭ.

Zem. Vlas. Fiindŭ-că bucătariŭ de aici din Bucurescŭ prin jalba ce au fostŭ datŭ către Domnia sa Nicolae Caragea Vodă, cerëndŭ ca să-şi facă şi ei rufetŭ,

rea şi adevărînţa epitropilorŭ, acēsta fiindŭ-că în hrisovŭ nu se cuprinde, rămānc a se urma după cum va fi urmatŭ şi până acum ; iar cea desvērşită hotărirc se va face după cum va fi luminată porunca Mărici tōle. 1785, Maiŭ 14.

«Alŭ Mărici tēlc prē plecată slugă

«Scarlatŭ Grccēnu Vel Logf.»

Pitacŭ către Vel Cămăraşŭ pentru pelcelele ce cumpără, să se urmeze după chrisovŭ.

«Dumnē-ta Vel Cămăraşŭ, îŭi facemŭ în scirc, că în trecutele ŭile, după jalba ce au datŭ Domniei-mele brēsla işlicarilorŭ din Bucurescŭ, cum că prin hrisovulŭ Domniei-mele au privilegiŭ, ca cojocariŭ başcaliŭ, să nu fie volnicŭ a cumpăra pelcele, stēpitoriŭ, scŭ pei albastre, cari sunt de trebuinŭă işlicăriciŭ, iar acei cojocariŭ, în potriua hrisovuluiŭ urmāndŭ, au cumpăratŭ şi cumpără de acestŭ felŭ de marfă şi o punŭ prin prăvăliile lorŭ de o precupescŭ, vīndēndŭ o printr'ascunsŭ i la negustoriŭ străiniŭ şi rămānŭ făr' de marfă de nu au cu ce se chivernisi, cerëndŭ ca după cuprinderea hrisovuluiŭ să aibă dreptate, s'au rēnduitŭ de către Domnia-mea dumnē-lui Vel Logf. de Tēra-de-susŭ, ca să facă cercetare, vēdēndŭ hrisovulŭ ce are brēsla acēsta şi să ne însciinteze, şi amŭ luatŭ însciintare prin anafora dela Dumnē-lui, că după hrisovŭ au işlicariŭ acestŭ privilegiŭ, de care aducēndŭ înaintea dumnē-lui atātŭ pe işlicariŭ, cātŭ şi pe câŭi-va din cojocariŭ başcaliŭ, şi întrebāndŭ pe cojocariŭ başcaliŭ, nu au tăgăduitŭ nici înşişi ei, că cumpără pelcelele stēpitoriŭ şi pei albastre, după care anafora s'au datŭ întărirea Domniei-mele işlicarilorŭ, ca mai multŭ să nu se amestece, nici să se cuteze cojocariŭ başcaliŭ la acestŭ feliŭ de marfă, care este lucru alŭ meştesuguluiŭ işlicarilorŭ, poruncindŭ Domnia-mea de s'au orēnduitŭ şi omŭ de la cămara domnēscă să facă cercetare prin prăvăliile cojocarilorŭ, şi pe cātă marfă subŭire se va găsi, care este de meştesugulŭ işlicarilorŭ, să o iea în scrisŭ tōtă, să o pecetluēscă, să stea închisă şi să ni se arētc fōia de acea marfă, după care poruncă urmāndu-se s'au găsitŭ o sumă de pelcele prin prăvăliile lorŭ, şi luādu-se în scrisŭ s'au pusŭ sub pecete, şi ni s'au arētatŭ cu fōic, oprindu-se cojocariŭ de a le meta-hirisi la alişverişulŭ lorŭ ; decŭ după hotărirea hrisovuluiŭ de privilegiŭ ce au işlicariŭ, pentru căci au urmatŭ cojocariŭ în potrivă, se cade să poruncimŭ ca să se iea acelea pelcele pe sēma cămărei şi să le păgubēscă cu totulŭ pentru înfrānare şi învăŭătura lorŭ ; dar pentru că acēsta le este cea d'întāiŭ greşala lorŭ, amŭ trecutŭ cu vederea şi nu ŭ-amŭ osīnditŭ la acēstă pagubă, făr' de numai poruncimŭ d-tale, să aduci înaintea d-tale atātŭ pe cojocariŭ baş-

s'a orânduită la dumné-lorū boerī epitropī, unde prin cercetare puindu-se și cī la ȍreș-care orânduială, spre a-și avé vătavū mai mare între dînșii ca alte rufeturi, s'a alescū cu cercrea tuturorū, Panaitū Ahci-Bașa a culniī gpd. și

caliī la cari s'aū găsītū acele pelcele cum și pe ișlicari și să-i puī ca să se tocméscă, să se învoiască pentru vîndarea acelorū peī a le lua ișlicarii dela cojocarī cu prețulū celū cuviinciosū, și să dai poruncă cojocarilorū bașcaliī să se foréscă de acum înainte să nu se mai amestece la marfa ce este la meștesugulū ișlicarilorū, după cum nici ișlicariī la lucrulū lorū, căci atunci, dovédindu-se, se va lua acca marfă pe séma cămărei, iar de nu vorū urma a se învoi cu tocmélă ca să le vîndă ișlicarilorū cu prețulū celū cuviinciosū, aici în țéră să nu sic volnici a le vindc, ci afară din hotarele țerei să le scóļă și să le vîndă unde vorū sci. Tol. pis. gvmd. 1785, Augustū 7.»

Étă *chrisovulū* la care se referă aceste acte de mai susū :

Chrisovulū *ișlicarilorū* din Bucurescī, din 1784, Februarē 24.

«Între alte rufeturi trebuincioșe ale obștiei fiindū și ișlicariī din Bucurescī, prin jalba ce deteră Domniei mele cerură ca să sic osebitū rufetulū lorū de rufetulū blănarilorū și să li se puic în orânduiala ce li se cuvine obiceiurile ce aū avutū, pentru cari obiceiuri ale lorū în vremea fratclui Domnū N. Caragea V.V. făcēndu-se de dumné-lorū epitropī cercetare le-a găsītū bunc și li s'a datū hrisovulū Domniei sēle, carc ni-lū aretā de-lū vēdumū, cu lét. 1782. Decī acum cercetāndu-le și Domnia mea și vēdēndu-le că sunt cu calc, le întārimū ca să li se păzescă întocmai precum mai josū poruncimū :

«Adecă rufetulū acesta să sic osebitū de brésla blănarilorū întru tôte și întru nimicū să aibă a face cliurci-bașa alū cojocarilorū cu dînșii, de vreme ce blănarilorū nu li se pricinuesce nici o stricăciune, sēū scădere la hrisovū ce-lū aū și ei pentru ale meștesugulū lorū. De acea dar iată orēnduimū, ca ișlicariī între dînșii să-și alégă 4 meșteri, cari vorū avé mai de ispravă, cu meștesugū mai bunū și mai vrednici și aceia să sic epitropī și purtători de grijă a rufetului lorū. Căți dar sunt meșteri vrednici cu știința meștesugulū acestuia deplinū primiți de proestī și de hréslă, să aibă după orēnduiala rufetului lorū. a-și lua și pecetluri domnesci de rufetū de la cămara Domniei mele, trecēndu-se la catastifulū breslelorū, ca să sic știuți și cunoscuți spre a nu fi volnicii alți afară dintr'aceia a lucra meștesugulū ișlicăriei, fără numai aceștia ce s'aū făcutū rufetū și sub dînșii să aibă unū ceaușū pentru strîngerea banilorū la cutia lorū și pentru cei ce vorū fi chiămați la judecată. Când se va întēmpla pricină între dînșii, ișlicariū cu ișlicariū, sēū când ar strica lucru cui-vași, când se va întēmpla între dînșii pricină și judecată pentru ale meștesugulū lorū, pentru ucenici și călfi, i pentru cei cari vorū face stricăciune lucrului cui vași și pentru cei cari vorū fi neurmători la vre-una din câte sunt legați și hotărîți prin hrisovulū acesta alū Domniei mele, să se strîngă la unū locū pentru a face longe după obiceiulū rufetclorū, unde să chiāine pe celū cu pricina și cand acela de sineși nu va urma a veni după știința ce-i vorū face acești epitropī, atunci să aibă volnicie a trāmite pe ceaușulū lorū să-lū aducă fără voie și să ia trépēdū cu banī 40 și să hotărăscă pricina aceea sub hotărîrile lorū d după dreptate și după obiceiulū meștesugulū lorū și pe care va fi cu pricina

prin anafora întărită de Domnia sa, s'a și rînduită, însă nu pentru altă cevașă, ci numai pentru trebuința bucatelor, i a praznicilor obștiei, ca orî Grecu, sêu Român, sau Țiganu, să se tocmescă prin scirea numitului vătavă, și cei ce

de îndreptare să-î îndrepteze, iar pre celū ce va fi cu vină, do va fi vina lui mai mică, să-î facă ei certare de dojană, după obiceiul rufetului, iar pe celū ce va fi cu vină de pedepsă să aibă a-lū arêta la dumné-lui Vel Cămărașu, dinpreună cu alegerea lorū în scrisu, ca cercetându-se vina să-lū pedepsescă, însă pe unī ca aceștia vinovați să se hotărăscă a da și câte ore și ce jeremea la cutia de mi-lostenie a breslei lorū, după măsura vinei, în locū de pedepsă. Să caute a ține și cutia cum au și alte rufeturi, în care să strîngă în tôte Sâmbetele sôpt-mânilorū de la fieșce-carele meșterū cu prăvălie câte banī 6, cum și de la calfele cele cu simbrīi mai bune câte banī 3. Așijderea și cei ce vorū deschide prăvălie să aibă a da la acéstă cutie câte tal. 10, care cutie să se pecetluescă de acei epitropi, și așa pecetluită să se păstreze, în sêma lorū, purtându de grijă ca să se strîngă venitulū ce este orênduitū. Și când din brêsla lorū se va întempla a muri vre-unulū întru scăpătăciune sêu vre-unulū din vre-o hólă îndelungată, orî din scăpătăciunea bêtărănelorū trecute nu va fi vrednicū do a se chivernisi, sêu din altă întemplantare de la D-Ńeū, va căde în lipsă desê-vêșită, atunci după orênduiala creștînescă și sêraculū să se ajute după drep-tate. Inșă acéstă cutie să nu se deschidă de altulū, ci fațā înaintea celorū 4 ce au pusū pecețile și luându baniī, ce va fi trebuință iarăși să se pecetluescă la locū. Așijderea poruncimū, ca cojocarīi bașcalīi să cumpere, orî de la mo-canī, orî de la măcelarī numai marfa ce lucrêză ei la meșteșugulū lorū, iară marfa subțire, carc este de meșteșugulū ișlicarilorū, adecă sterpiturī, să fie opriți de a cumpêra, atâtū ei câtū și alțiī orî-cine, nici de la mocanī, nici de la alțiī nimenī; care la unī din cojocarīi bașcalīi se va dovedi că au cumpêratū pelcele stârpiturī ca să facă, orî căciulī cazacliesci, sêu boznăgesci, să aibă a-î arêta rufetulū ișlicarilorū pe acei la d-lorū Vel Cămărașī, ca să iea acea marfă subțire ce este de trêba ișlicarilorū pe sêma cāmărei. Dar nici ișlicarīi să nu fie volnici a cumpêra marfă grôsă de care lucrêză cojocarīi bașcalīi, căci do-vedindu-se, asemenea se va lua și aceea pe sêma cāmărei. Cei carī vorū fi să esă dela stăpânū ca să-și deschidă prăvălie, să nu aibă voie de sine-și, fără voia stăpânului și făr' de voia de la epitropi și de la rufetū, ca să-lū cer-ceteze întâiū de este vrednicū a avê prăvălie și a se numi meșterū și de scie meșteșugulū desêvêșitū. Iară după ce va lua voia și se va vedê că este destoinicū la acêsta, să dea întâiū talerī 10 la cutia lorū și așa să aibă voie a deschide prăvălie. Uceniculū să nu fie volnicū să cêră de la stăpânū, până la sorocū, câtū îi va fi tocmêla, nici să-lū primescă altulū din ișlicarī. Așij-derea și după ce-și va împlini ucenicia, încă să nu fie volnicū să esă, nici să-lū primescă nimenī până nu va sluji și stăpânului sêu cu simbrīe unū anū, care simbrīe să i se hotărăscă de brêslă, cât se scie, precum qiserămū că au fostū obiceiū. Când se va întempla a veni niscare va ișlicarī dintr'alte țeri să nu fie volnicī a deschide prăvălie aici, până nu-și va lua întâiū birulū între cei-lalți ișlicarī. Iar după ce-și va lua birulū și va fi vrednicū să scie meșteșugulū pe deplinū, atunci, cu scirea rufetului, să aibă voie a-și deschide prăvălie dândū și baniī cutiilorū. Așijderea fiindū-că numițiī ișlicarī, prin jalba ce deteră Dom-

voru tocmi să fie datorî acea a lucra însuși, iar să nu puc pre alții fără sciința meșteșugului, iar când și cei tocmiți cu marafetul vătavului voru strica bucatele ómenilor, paguba să o plătescă vătavul. Și pentru căci curtea gospod

nicî mele ne arătară cum că cojocarii bașcalii nu-și lucrăză numai meșteșugul lor, ci se amestecă de cumpără după unde găsescu hărșii albastre de făcu căciuli, și le vîndu pe la mușterii, care acêsta le pricinuesce pagubă și cerură de a fi opriți. Decî de vreme ce acele pelcele albastre ne adevărim, că din începutu s'a lucratu și se lucrăză și acum de işlicari, ca unu lucru dar ce este de trêba meșteșugului işlicarilor, poruncim, că de acum înainte să nu fie volnici cojocarii a cumpăra acestu felu de pelcele și a le lucra seú a ținó prin prăvăliile lor, ce cu totul să fie opriți ca de unu lucru ce nu este de trêba meșteșugului lor. Decî precum și Domnia mea am întăritu acêstă bună orînduială a rufetului lor, așa și ei să fie în tótă vremea datorî a vinde marfa lor cu prețu dreptu și a lucra meșteșugul lor cu prețu precum se cade, ferindu-se a nu strica işlicul cuivași, nicî a schimba pelea, nicî a face vre-unu altu cusur, și prețulu să iea numai precum se cade, nelăcomindu-se la câștig, spre înșelăciunea și nedreptatea cumpărătorului. Pentru căci de acêsta se va face denadinsul cercetare în tótă vremea, de față și pe subt cumpetu și pe care işlicaru îl vom dovedi că au luat prețu mai multu peste ceea ce se cade, nu numai va perde, ci și se va pedepsi. Aceste tóte câte scriem mai susu pentru acestu rufetu al işlicarilor, poruncim Domnia-mea totu-deauna să se urmeze și să se păzescă nestrămutat; și am întăritu hrisovul acesta cu însăși credința Domniei-mele Io Mihaiu Constantinu Suțu VV. și cu credința a pré iubiților Domniei-mele fii Ioanú VV, Grigorie VV, Alexandru VV, și cu totu sfatul cinstiților și credincioșilor boerilor celor mari ai Divanului Domniei-mele Panú Dumitrache Ghica Vel Banú, Panú Nicolae Brâncovenu Vel Visternicú, Panú Ștefanú Brâncovenu Vel Vornicú de Têra-de-susú, Panú Ianache Moruzú Vel Vor. de Têra-de-susú (?), Panú Manolache Brâncovenu Vel Logf. de Têra-de-susú, Panú Greg. Bălénulú Vel Logf. de Têra-de-josú, Panú Gregoriașú Balasake Vel Spăt., Panú Alexandru Postelnicú, Panú Constantinú Filipescu Vel Clucerú, Panú Dumitrașcu Racoviță Vel Pah., Panú Scarlatú Drugănescu Vel Pah., Panú Grigorașcu Suțu Vel Comisú, Panú Cantacuzino Vel Slugerú, Panú Panaitú Vel Pitarú și Ispravnicú, Panú Manolache Brâncovenu Vel Logf. și s'au scrisu hrisovul acesta la întâiul anu dintru ântăia domnie a Domniei-mele, aici în orașu scaunul Domniei mele Bucurescii. La anii dela nascerea Domnului D-đeu și mântuitorul nostru Isusú Hr. lét. 1784, Februarie 24.»

Carte ce s'au datú lui Tóderú Mai-mar Bași.

«Zem. Vlas. Fiindú-că Tóderú Mai-mar-Bașa de lemnari i de zidari i strungari și tēmplari pentru a avé purtare de grijă la brésla acêsta de a nu înșela pe unii alții cu bani, seú a strica lucru cuivași din lemnărie și din zidărie, și pentru că se află slujindú și la lucrul curții gpod. orî când este trebuință, pentru slujba lui au avut milă acesta, atâtú dela Domnia sa fratele Domnului Alexandru Ipsilante Vodă, câtú și dela Domnia sa fratele Domnului Nicolae

are mai adese trebuință de bucătarŭ, s'a orânduitŭ numitulŭ vătavŭ, să fie sub ascultarea dumné-lui Vel Ispravnicŭ za curte; decî ceréndŭ mai susŭ numitulŭ Ahei-Baša, prin jalbă către Domnia mea, a i-se înoi acéstă orênduială

Caragea Vvd. precum din cărțile Domniilorŭ séle ce le vĉdumŭ, ne adevărimŭ, adecă elŭ împreună cu unŭ ciaușŭ de lemnari, i cu unŭ ciaușŭ de zidari să fie apĉrafi de tôte dăjdiile și deosebitŭ să aibă numitulŭ Mei-mar Baša și unŭ scutelnicŭ de ajutoriŭ și poslușania casei lui, scutindŭ și casa întru care va căștiga acestŭ meșteșugŭ, de fumăritŭ și de tôte alte angarii ce dau alte bresle; așijderea să iae Mei-mar-Baša dela toți lemnarii i zidarii ceca ce era obicei-nuitŭ de a da ei și mai înainte, adecă dela pămîntenî pe anŭ câte parale 11. Iar dela străni cari vinŭ din străinătate de lucréză aici și iar se întorcŭ înapoi câte parale două-deci și două. Așijderea și când va fi trebuință a se prețui vre o casă, prăvălie, séu altă namestie, cu poruncă dela judecată, să aibă elŭ cu din bĉtrâniî breslei aceștia, să facă prețuirea dréptă și după starca namesticî, să-și iae obicei-nuitulŭ havactulŭ lui; dreptŭ aceea i-amŭ datŭ și Domnia-mea acéstă carte a Domniei-mele spre a i-se păzi acéstă orênduială și de acum înainte nestrămutatŭ și a avé milă cĉ se cuprinde mai susŭ nebântuitŭ de către nimenî, și de vreme ce câte se cuvinŭ pentru brésla acésta a lemnarilorŭ i zidarilorŭ se arétă pe largŭ la deosebitŭ hrisovŭ ce au, să aibă dar numitulŭ Mei-mar-Baša a fi cu privighiăre și purtare de grijă în tótă vremea a se păzi și a se urma tôte celea orênduite, ca o trĉbă ce este a lui, așijderea să aibă purtare de grijă pentru unele binale din cele cari sunt oprite după pravilă, adccă cari astupă și închide lumina și vederea vecinului, cum și celŭ ce ar căuta să se întîndă a eși mai multŭ în uliță, cum și alte asemenea ducătore de stricăciune, pentru unele ca acestea, atătŭ meșteriî lemnari i zidari să aibă ca să dea numitului Mei-mar-Baša în șcire, câtŭ și elŭ să umble adesea să vađă, și unde va găsi să aibă a opri lucrulŭ acela și îndată să dea în știre Domniei-mele ca să poruncimŭ de totŭ a se strica. *ii saam re-
ceh gvmđ. 1784, Maiŭ 22.*»

Carte de stărostie de Cavafŭ-Baša.

Iŭ Mihailŭ Const. Suțulŭ Vvd.

«Zem. Vlas. Care după alegerea a tótă brésla papugiilorŭ de aici din orașulŭ Domniei-mele Bucuresciî lŭ-amŭ făcutŭ staroste de papugii să fie cu purtare de grijă pentru brésla papugiilorŭ dela Bucuresci și la poruncile domnesci, care după obiceiŭ este datorŭ a le sĉvĉrși împreună cu brésla acestui meșteșugŭ, să judece pe cei de sub brésla lui, adecă papugii, cu papugii cari vorŭ fi avĉndŭ pricinî între dînșii pentru ale meșteșugului, i pentru ucenicî și călî și după dreptate i după vechiulŭ obiceiŭ ce s'au purtatŭ la orênduiala meșteșugului a brésliî acestia, după vină să facă îndreptare și hotărîre, să ica séma totŭ-d'a-una pentru buna orênduială a meșteșugului acestuia a se păzi și la tôte să urmeze după vechiulŭ obiceiŭ; pentru care poruncimŭ Domnia-mea tuturorŭ celorŭ ce veți fi la astă bréslă, să-lŭ aveți a soci de staroste și să-i dați ascultare și supunere la orênduiala meșteșugului vostru, că aceluî împotrivorŭ are voĉe să-i facă certare de vina lui. *ii saam. receh. 1785, Febr. 14.*»

spre a se pute urma, și vedându Domnia mea acestu domnescu sinetū de mai nainte, cu lét. 1782, Iunie 20, cuprinđetoriū de acéstă orânduială, întocmai

Carte ce s'a datū la 20 bragagiū prăvălieși să facă bragă.

«Zem. Vlas. Aū jăluitū Domniei mele brăgarī din Bucuresci, cum mai înainte totū-d'a-una din vechime și până la lét 1780, aū fostū slobodī și volnici fieș-care a se hrăni cu acéstă muncă a brăgariei în Bucuresci, iar la acelū létū, pentru lipsa ce s'a întâmpatū de bucate în țēră, s'a opritū ca să nu se cheltuiască zahareaua la lucru de brăgarie, până în anulū trecutū, când după cercetarea ce s'a făcutū, vedându-se că nu este vrednică acéstă puțină muncă a lorū a aduce lipsă țerei, una pentru căci totū lucrulū lorū este din meiu, alū doilea că nu rădică atăta sumă în cât să cunoscă țōra lipsă, dintru acésta s'a sloboditū a se lucra iarăși, însă fiindū numai de ce prăvălii, orânduimū de a lucra, aū rămasū cei-lalți cari dinceputū le-a fostū hrana lorū, și a părinților lorū, isterisiți de hrana acésta, și aū cerutū dela Domnia mea, ca după cum din începutū a fostū slobodū din vechime alișverișulū acesta, fără de a se pricinui vre-odată dintr'acéstă lipsă țerei, să fie și acum iarăși slobodū până la 20 de prăvălii, și pentru slobodēnia acésta din care aū a-și căștiga hrana vieței lorū, cum și pentru ca să nu fie volnici alți mai mulți, decât cei ce vorū intra la numărulū de 20 prăvălii a lucra bragă aici în Bucuresci, se légă a da la Orfanotrofie pe anū tal. 600; decī la acéstă jalbă a lorū luându Domnia mea sēmă și socotindū și a obștei trebuință, că și ei căți numai vorū intra la numărulū celū hotărītū să nu fie popriți, ca unii ce s'aū aflatū din vechime slobodī la acéstă hrană, dar nici la obște să nu se pricinuiască vre-o lipsă și pagubă, am hotărītū aceste ponturi ce le arētămū mai josū :

«1. Tōtă zahareaua cât va fi trebuinciosă la lucrulū acestorū prăvălii ce mai josū rânduimū, să aibă a și-o sēmă și a și-o face însuși ei lără de a nu o cumpăra din țēră, pentru că de se vorū dovedi, că cu zaherea din țēră își lucrēză meșteșugulū, iar nu și-o facū însuși ei, tōtă zahareaua acea se va lua pe sēma Domniei, și vorū perde banii ce s'aū datū; iar când s'ar întâmpla din nerodirea pămîntulū a nu se pute face de unde a sēmănatū ei, atunci dintr'altă parte alară din hotarele țerei să cumpere să aducă.

«2. Pentru ca să nu rămăe nechivernisiți și cei ce s'aū aflatū vechi bragagiū să se hrănescă cu acéstă muncă, orânduimū să fie slobodū până la 20 de bragageriū aici în Bucuresci, să se hrănescă neopriți.

«3. Dintr'acești 20 de prăvăliași, cei mai de frunte să aibă a fi căsătoriți și aședăți cu statornicia lorū aici, cum și cei-lalți până la numărulū de 20 prăvălii, iarăși să se facă sciuți și cunoscuți și toți cu chezași.

«4. Unulū dintre toți acești 20, să fie vatafū alesū dintre dînșii de brăgarū, carele să fie datorū să răspundă pentru toți cei-lalți, cum și pentru lucrulū brăgarilorū, la întâmplare de trebuință să dea răspunsū.

«5. Pentru slobodēnia ce aū căștigatū i pentru hrana și chivernisēla ce dobândescū dintr'acestea și pentru oprirea altora a nu lucra braga nimeni afară dintr'aceștia, poruncimū ca de la tōte aceste prăvălii să se dea la orfanotrofie pe totū anulū, câte talerī 600, adecă talerī 300 la Sf. Dumitru și talerī 300 la Sf. Gheorghe, precum însiși ei s'aū logatū.

după cum se cuprinde mai sus, pentru care am dat această domnească noastră carte la mână, i saam rech. gpod. 1784 Iunie 18.»

«6. Nimeni altul afară din cei ce vor intra la numărul 20 prăvălii să nu fie volnic a vinde bragă, ci toți alții să fie opriți.

«7. Acestă rufetă după obiceiul ce a fost din vechime, și după cum și trôba lor urmăze, ca prăvăliași târgoveți ce sunt așezați, au a sei de zăbitul rufetului lor, după cum și la toți asemenea lor prăvălieși și rufetului este zăbit d-lui Vel Aga al Târgului; de aceea dar la d-lui Vel Aga s'a călătit să legăm acestă rufetă, și prin d-lui poruncim să se facă cântare și alegere de acești 20, a fi oameni știuți, cunoscuți, cu chezași, iar cei mai de frunte căsătorii și statornici aici, cum și vătavă iar prin d-lui să se orânduască pe celi ce va fi ales de ei toți. Ci dar d-ta Vel Aga să pu în faptă la orânduia rufetului acesta, precum poruncim mai sus, fiind și fôie de numele lor în condica agiei, cu chezașii lor, și să îngrijescă tot d'a-una pentru cele ce orânduim, ca să nu se cuteze cu vr'un mijloc într'ascuns a cheltui din zaherăa cea trebuincioasă obștiei la lucrul brăgăriei, ci însuși ei să îngrijescă a și-o face, cum dicem mai sus, și mai mult decât pe acești 20 de prăvăliași să nu îngăduie nici pe alt nimeni având bragă în Bucuresci, ci numai aceste 20 de prăvălii să aibă slobodenic. ii saam rech. gpd. 1784, Octombrie 31 »

Cojocarii din Bucuresci cu negustori prăvăliași, ce se amestecă la marfa cojocăriei.

Io Mihailu Constantinu Sufulu Vvd. i gpod. Zem. Vlas.

«Așa să urmeze, și dumné-ta Vel Logof. de Téra-de-sus să le facă domnescul nostru hrisov după privilegiul ce a avut dela Domnia sa fratele Alexandru Vodă Ipsilante, iar dumné-ta Vel Armaș să facă acum cercetare și urmare ce se cuprinde mai jos tocmai. 1785, Augustă.»

Prea Înălțate Dômne,

«După jalba ce a dat Înălțimei tale toți câți sunt rufetă și se hrănesc cu meșteșugul cojocăriei aici în orașul Bucuresci, dicându ei că altă meșteșugă nu au, ci cu acestă fel de alșverish al cojocăriei se chivernisesc, și cu dintr'aceșii al lor meșteșug își plătesc și dajdia visteriei, care acestă alșverish și meșteșug mai înainte vreme era păzită numai de sēma rufetului lor, iar altă nime din alte rufeturi ce nu lucra marfă de cojocărie, nici de cum, nici ținea acestă fel de marfă, sēu să vină măcar de un ban prin prăvăliile lor, iar de o vreme încoco, nici din rufeturi ce țin prăvălii aici în târg, atât din pămînten cât și din străini ce s'au adunat din alte părți, și cei mai mulți sunt din bogasieri, ce nu mai aduc marfă de cojocărie dela panighirurile țerei turcesci, ci și de aici cumpără și țin pe la casele și prăvăliile lor de tot felul de marfă, lucrându atât cu mâinile

Cartea din 7 Octobrie 1783 în favoarea lui Iosif Simon arătă scutirile ce M. Suțu acordă starostelui de Evrei, împreună cu toți cona-

loru, cum și alți lucrători simbriași făcându totu felulu de marfă, îmblăbindu în totu felulu de haine țărănesci și le ține gata prin casele loru și prăvăliile loru, și când vinu mușterii de pe afară nu mergu la isnafulu loru ca să le vîndă marfa ce au trebuință, ci le vîndu acei prăvăliași cu prețulu ce se potu întocmi; încă și prin țergurile țerei de afară trimetu ei totu feliulu de haine blănite cu feliuri de blane, în cătu acela au rădicatu totu alișverisulu loru rămăindu isnafulu loru numai cu cheltuiala ce o facu în dobîndile baniloru și chirile prăvăliiloru, fiindu-că cu totul sunt isteriți de acestu alișverisulu alu loru, neputendu să vîndă unii din ei pe di nici cătu le este cheltuiala, și așa sedu cu marfa închisă în prăvălii, mai arătându că dintr'acestă pricină nici călfi nu potu ține, fiindu-că cu momene într'aceea dându-le prețu mai multu și le lucrăz loru; decî după luminată porunca Măriei sale cercetându și noi pe sub cumpetu le-amu doveditu jalba adevărată, fiindu-că mulți din prăvăliași, atătu pămîntenii cătu și din străini, fiindu prin prăvăliile loru feliu de feliu de haine blănite, și mai bune și mai pröste, cu feliurimi de blane, însă cele mai multe sunt la isnafulu bogasieriloru, și câte dintr'acele haine le potu vinde aici bine, iar cele mai multe le trimitu de le vîndu prin țergurile de afară, și cu adevăratu rufetulu cojocariloru are mare nedreptate, precum se jăluescu, pricinuindu-li-se și multe pagube, fiindu marfa închisă neviindu mușterii să o vîndă, precum și la cumpărătorea mărfei le înaltă prețulu de nu se mai potu ajunge cu vîndetorii; dreptu aceea, după vechiulu obiceiu, și mai vîrtosu după hrisovele și alte cărți domnesci ce au fieș-care rufetu de a nu lucra unul meștesugulu altuia, se u se amesteca unu rufetu în meștesugulu altui rufetu, ci fieș-carele să-și aibă alișverisulu alu meștesugulu se u, pentru aceea dară, spre înfrênare, se găsece cu cale, după dreptate, să fie luminată porunca Măriei tele către d-lui Vel Cămărașu, să dea strașnică poruncă tuturoru celoru ce nu voru fi din rufetulu cojocariloru, și voru avu prin casele și prăvăliile loru marfă de cojocărie, ori-ce felu aru fi, se u lucrată haine, se u nelucrată, totă acea marfă să o arăte la dumné-lui și să o facă zaptu anume ce marfă, câte haine și ale căruia negustorii? și așa strîngendu-se totă acea marfă dela toți căți voru fi avendu înaintea d-lui Cămărașulu se u să se învoiască acci negustorii cu cojocarii, și să o dea loru cu prețulu celu cuviinciosu, iar nu cu vre-o încărcătură, ca unu lucru ce este alu meștesugulu loru, se u de nu se voru putu învoi, să li se pue unu hotărîtu sorocu în cătă vreme va lumina D-deu pe Măria ta, ca să o vîndă, numai să se ferescă de a nu mai cumpăra altă marfă, nici să mai blănescă alte haine, fără numai câte se va afla acum gata, aceea să o vîndă până la hotărîtulu soroculu, iar cătă nu o voru mai putu vinde până la acelu sorocu, nici cum slobodu să nu mai fie a o vinde, ci să se învoiască cu rufetulu cojocariloru luându-și prețulu acelei mărfi, rămăindu totu alișverisulu cojocariloru pe sêma rufetulu loru, pururea și în totă vremea, cum au fostu și din vechime, și mai vîrtosu că și în hrisovulu ce au avutu cojocarii dela Măria sa Alexandru Vodă apăra pe alte rufeturi de a nu lucra meștesugulu loru, precum și ei meștesugulu altui rufetu, care hrisovu arătară că fiindu la Chiurciu-Bașa de atunci, la plecarea Măriei se le

ționali lui. Aceștia și starostele lor plăteau bir prin ruptore la câmara domnescă și erau scutiți de celelalte dări de peste an ale visteriei. Starostele de Evrei judeca pricinile mici ale conaționalilor săi, iar pri-

Alexandru Vodă s'a dus cu el în Tarigrad, de care se rîgă Inălțimeî tēle de a li se întări privileghiū prin luminatulū hrisovulū Mărieî tēle, pe obiceiulū lorū ce l'aū avutū de apururea pāzite, pentru tōte acestea, cā de acelu feliū de haine țērānesci este mare trebuință totū-deauna a fi gata pentru cei ce vinū de pe afară, ca să nu zābovescā în Bucuresci pānă se va găti haina ce-i va fi de trebuință ședlēndū cu cheltuială și zātienire lucrului sēu și să fie îndatoratū rufetulū cojocarilor de a avē pururea de totū felulū de haine înblānite prin prāvāliile lorū de vîndare, ca să-și aibā locuitorii țērāni lesnireā; iar hotārīrea cea desēvēșitā, rēmāne pentru tōte a se face de către Inălțimea ta. 1785, Iulie 10.»

Ienache Lehliu Pahar.

Nicolac Stolnicū.

Ioanis Medel.

Cartea stărostiei de astaragi din Bucuresci.

«Zem. Vlas. Fiindū-cā după ce s'a pusū la orēnduială meșteșugulū astaragiilor și s'a făcutū rufetū prin Domnesculū nostru hrisovū, cu privileghiurile ce se cade a avē și ei, după cum aū și alte rufeturi, aū arētātū prin jalbā Domniei mele, atātū creștinii astaragi, cāt și armenii, cum cā după cuprinderea hrisovului care între altele scrie și acēsta spre a-și alege dintre dînșii unu staroste și doi proestoși, aū alesū de staroste pe Gheorghe, și proești pe Velicū creștinulū și pe Isaia armēnulū. Decī amū datū la māna numitulū Gheorghe acēstā domnescā a nōstrā carte spre a fi staroste și purtătorū de grija rufetului lorū, care împreună cu mai susū-đișii proești să caute pricinile și judecāțile ce vorū avē astaragiū pentru ale meșteșugului lorū, să ție cutia de milostenie, urmāndū întocmai după cuprinderea hrisovului la tōte, și să aibā purtare de grijā a se lucra marfa bunā și a se vinde cu prețulū celū cuviinciosū lār' de a face lucrulū calpū, sēu a cerc prețū ce nu se cade, pentru cā lāngā pedēpsa ce se va pedepsi unulū ca acela, care a lucratū calpū, sēu aru face precupie, se va pedepsi și starostea i acei proiști; se poruncesce și vouē tuturorū astaragiilor atātū creștini cātū și armeni, să-ī cunōscoți de staroste și de proești ai voștri, și să le dați ascultare la cele cu cale, urmāndū a împlini și cea-ce este orēnduitū venitū alū starostei, lār' de a nu sta cu împotrivire la nici una din cāte se cuprindū în hrisovū, cā pe unulū ca acela arētāndū-lu starostea la dumnōlū Vel cāmārașū, i-se va face căđluta pedēpsā. 1784. De cembrie 9.»

Carte de Telalū-Bașa.

«Zem. Vlas. Dat'amū Domnescā nōstrā carte lui — biv stegariū agescu, care după alegerea dumnō-lui Vel Cāminarū l'amū făcutū Telalū Bașa asupra te-

cinile de valoare mai mare le judeca Vel Cămărașul. — Evreii din Bucuresci se ocupaŭ cu poverne căci n'aveau accesŭ în breslele de meseriași. Starostele era plătitŭ de connaționali cu unŭ leŭ și 30 bani de casă, din care sumă unŭ leŭ era plătitŭ starostelui pentru că făcea și funcțiunea de hahamŭ. Câtŭ de puțini erau la numărŭ Evreii în Bucuresci sub M. Suțu, se pŭte vedea chiar din taxa de unŭ leŭ și 30 bani, taxă care era mare pentru ca din ea să pŭtă ajunge a trăi starostele de Evrei, fiindŭ puțini la numărŭ acești contribuabili.

Țăta pitaculŭ de rânduire alŭ starostelui de evrei:

«Dat'amŭ Domnia mea cartea acăsta lui Iosifŭ Simonŭ pe care l'amŭ făcutŭ Domnia mea staroste de Evrei, pentru care vędumŭ Domnia mea lirisŭc domnescŭ cari scriŭ, cum că au avutŭ aceste obiceiuri, adecă era elŭ împreună cu toți Evreii apărați de alte dăjdiŭ ce eșiau peste anŭ de la visterie, făr' de

lalilorŭ din Bucuresci, ca să aibă a ține catastihŭ de toți telaliŭ câți se hrănescŭ cu acestŭ alișverișŭ, și fie-carele să-și dea chezașŭ și să fie știutŭ, că când se va întâmpla a înșela pe cinevașŭ, numitulŭ Telalŭ-Bașa găsindŭ pe acestŭ telalŭ să aibă a face împlinire stăpânului de totŭ prețuluŭ în câtŭ se va fi vîndutŭ lucrulŭ acela și să-î vic și de hac; iar de va găsi pre vre-unulŭ că s'a făcutŭ telalŭ, de sineși, fără de șcirea lui și fără de a nu da chezașie, să aibă Telalŭ-Bașa volnicie, ca să nu-lŭ îngăduiască a face telalicŭ unulŭ ca acela; așijderea să aibă a cerceta pe fieș-care telalŭ, orŭ bărbatŭ orŭ muere, românce, țigance, ovreice, pămîntence câtŭ și străine muieri teleleice, cari obișnuescŭ de rădică de aici lucruri și le ducŭ într'alte părți de le vîndŭ, ca să dea sēmă orŭ-ce lucruri de unde le-au luatŭ anume, și cu ce felŭ de mijlocŭ și tocmelă, și la care va găsi că sunt lucruri de furatŭ, pe acele să le dea în șcire la judecată, ca să facă cercetare și hotărîrea ce se cavine, avendŭ purtare de grijă la acestea ce poruncimŭ, ca să nu se facă înșălăciune și furtișaguri de către telali și de către teleleicele din nepurtarea lui de grijă, căci ca unulŭ ce este încărcatŭ cu tŭlă trēba și purtarea de grijă a breslei aceștia, va avē a răspunde elŭ la orŭ-ce pricină și după vină se va și pedepsi; așijderea și lucrurile care cu porunca Domniei mele se vorŭ da la starostea de negustori spre a le face zaptŭ, starostea să aibă ca printr'însulŭ să le dea a se face strigare de mezatŭ, și cci ce va eși mușterii de va atârdisi la mezatŭ, să nu fie volnici a se întorcel de cuvîntŭ, ci pe câtŭ cuvîntulŭ lui din gură la mezatŭ, să fie datorŭ a răspunde și a lua lucrulŭ acela, pentru că fiindŭ elŭ încărcatŭ cu acăstă trēbă, după cum mai susŭ se arētă, elŭ are să dea sēmă când se va întâmpla vre-o pricină. Pricinile cele mai mici ce vorŭ avē telalŭ cu telalŭ, între dînsii, pentru ale telalicului, cum și pentru ucenicŭ i călîi, Telalŭ-Bașa împreună și cu alți mai bătrâni ai breslei aceștia, după orēnduiala, și obiceiulŭ lorŭ să-î judece și să-î îndrepteze; poruncimŭ Domnia-mea și vouē telalilorŭ și teleleicilorŭ să știți de Telalŭ-Bașa și purtătorŭ de grijă breslei vŭstre. *ii saam recel. g. 1784, Iulie 3.*»

numai ruptórea lorŭ de pe cum erau așezați la cãmara domnescã. Pricinile Ovreurŭ cele mai mici le judeca starostea, iar cele mai mari și cari nu erau odihniți pe judecata lui, d-lui Vel Cãmãrașŭ. — Starostea și casa lui era apërata de fumãritŭ și alte rëndueli, dijmãritŭ pe drepte bucatele lui, pentru câți stupi avea nu plãtia, și când strîngea banii dãjdiei de la Ovrei lua de nume cãte bani 30 pentru ostenela lui și fiindŭ și vechilŭ de hahamŭ-bașa lua de totŭ Ovreiulŭ casnicŭ cãte unŭ leŭ pe anŭ și alte venituri ale hahamului, dupã orënduiala lorŭ. Asemenea țineaŭ Ovrei și povernele ce le-aŭ avutŭ fãcute cu cheltuela lorŭ în Bucuresci pe loculŭ ce li s'aŭ datŭ de la Domnie și sinagoga lorŭ. Decî acele mili și obiceiuri ce le-aŭ avutŭ și de la alți frați Domni, care mai susŭ se arãtã, m'am milostivitŭ și Domnia mea de le-am întãritŭ. Pentru care vë poruncimŭ vouë tuturorŭ Ovreurŭ, sã aveți a-lŭ sci de staroste, sã-i dați supunere și ascultarea ce se cuvine. Așijderea sã-lŭ protimisiti ori unde și întru tóte locurile, ca pe unŭ staroste alŭ vostru; pe celŭ ce-lŭ va arãta starostea împotrivorŭ, neurmãtorŭ și ne supusŭ, se va umãri și se va pedepsi. 1783, Oct. 7.» (1)

(1) Acestŭ staroste Simonŭ, va fi recunoscutŭ câți-va ani apoi și de cãtre N. Mavrogheni.

De ore-ce ne-amŭ ocupatŭ de bresle, età și unŭ chrisovŭ reînositŭ alŭ bãrbierilorŭ din Bucuresci :

Chrisovulŭ bãrbierilorŭ din Bucuresci din 1783, Octombre 6.

«De vreme ce rufetulŭ bãrbierilorŭ meșteri cari locuescŭ aicea în orașulŭ Domniei mele Bucuresci, a avutŭ obiceiuri și aședeminturi, ce se cuprindŭ mai josŭ, încă de mai nainte, din vechime, așijderea a avutŭ și unŭ proto-meșterŭ mai mare peste dînșii, adecã staroste, pentru purtarea de grijã a rufeturilorŭ lorŭ, care obiceiŭ cerëndŭ a li se întãri și de cãtre Domnia mea, dupã ce ne-amŭ pliororisitŭ, întâiu cã le-aŭ avutŭ acestea și amŭ vëdutŭ înșine la mãna lorŭ atãtu hrisovulŭ fratelui Domniei-sële Gr. Alex. Ghica VV. lét. 1768 i hrisovulŭ Domniei-sële Alex. Ipsilante VV. 1775 și analora întãritã iar de Domnia-sa Alexandru Vodã, mai în urmă fãcutã la lét. 1780, cãtu și hrisovulŭ fratelui Caragea Vodã amŭ poruncitŭ sã se alégã staroste și s'a alesŭ pre. . . . , cãruia i-amŭ datŭ acestŭ hrisovŭ alŭ Domniei mele, ca sã aibã a fi staroste și purtãtorŭ de grijã preste toți bãrbierii de aici și elŭ împreunã cu 6 epitropi ai breslei acesteia, mai bẽtrãni și mai de cinste ai lorŭ, ce vorŭ fi, sã pãzescã orënduiala ce aŭ între ei, adecã :

«1. Toți câți lucrãzã meșesugulŭ acesta aici în Bucuresci, ori pãmînteni, sêu strãini, din ori-ce parte arŭ fi venitŭ, sêu cãlãrași dorobãntesci, sêu ori-ce felŭ de slujitorŭ arŭ fi, sã aibã a asculta de starostea și de acci 6 epitropi la acelea ce-i va povẽtui pentru ale meșesugului.

«2. Pentru ucenici când vorŭ vrẽ sã iasã de pe la meșesuguri, sã fie datorŭ a da de șcire stãrosiei și epitropilorŭ, ca prin șcirea și voia lorŭ sã iasã, iar de sineși sã nu fie volnici, nici vre-unulŭ din meșteri sã nu îndrãsnescã a lua uceniculŭ altuia.

LI.

Industrie. — Fabricie.

În urma războiului, industria începătoare se reîntrămează cu anevoie. Totuși din documentele ce anexăm (1) la această pagină, se poate vedea

«3. Când se va întâmpla orî greșelă să facă vre-un bărbier, de a nu lucra bine, orî de a nu păzi Dumineca și alte sîrbători, se judecată să aibă unul cu altul pentru ale meșteșugului, să nu fie volnicu boerul marle Agă, se altă zapci a-l judeca, fără numai starostea împreună cu epitropii să-i judece și să-i îndrepteze, după obicei și orînduiala lor, certându-i și dojanindu-i cine ce va face celor ce va face.

«4. Până nu vor deschide meșteri cei mai de cinste prăvăliile, să nu aibă voie cei-alți bărbieri a și le deschide.

«5. Pentru cutia de milostenie ce are obicei a ține brésla acesta, să ia de toți meșteri, din Duminecă în Duminecă, câte bani 3, de cală câte bani 2, dîndu acesti bani orî-cine ar lucra meșteșugul și să se strîngă în cutie la starostea, care cutie să se ție pecetluită atît de starostea cît și de epitropi, cu pecețile lor și să se păzescă peste tot anul, ca dintr'acei bani să se cheltuiască la prasniciu Prapa-Domnei Paraschivei, ce-l prasnuesc ei, și la mórtea vre-unui meșter din brésla lor, ce nu va avea cu ce să i se facă trebuincioase îngropării i a le pomenirei, dintr'acei bani să-l slujescă, să-i facă pomenirile lui. De va rămîne vre un meșter de ai lor la slăbiciune și la sîrăcie, de bolă, se de altă întemplantare iarăși dintr'aceiași bani să-l ajutoreze cu cea ce va fi cu cale, după starea lui. Pentru care acestea cheltueli cînd se întemplantă a face această trebuință, cu toți împreună să deschidă cutia și cu sfat de obște al epitropilor să se cheltuiască și atît de bani ce vor strînge la cutie cum și de cheltuiala ce se va face la cele mai sus arătate, în toți anii să aibă starostea a-și da socotela înaintea acelor 6 epitropi, ca să i-se cunoscă de-i este slujba cu credință se nu ; care acestea obiceiuri și aședă-mînturi le-au avut brésla bărbierilor încă de mai multă vreme, după cum ne-am adevărit din hrisóvele fraților Domni, după cum s'a dis mai sus. Dreptă acea și Domnia mea le-am întărit vechiul obicei și orînduiala, ca să se urmeze după cum poruncim. Pentru care li s'a dat acest domnesc hrisóv întărit cu însăși iscălitura și pecetea Domniei mele, scriindă acum la întăitul an al Domniei noastre aici în orașul București la anul dela mînt. lumii 1783, Octombre 6.»

P o v e r n e.

(1) «Dumné-ta Vel Cămărașu, te înștiințăm pentru povarna Iancului ovreiu, care din porunca Domniei mele, prin orînduială dumi-tale dela Cămara gospod. s'a fost opriț, că iată s'a dat voie până la începutul lui Februarie ce vine să-și lucreze zaheréua, atîtă acca udă ce a apucat de a intrat la apă, cîtă

că povernele lucrază, că apa Dâmboviței pune în mișcare mai multe piue de postavuri, că Lazărul continuă cu fabricarea hârticii, că sunt multe mori de făină, tăbăcăriile de pei, astaragii etc.

și cea neudată, care s'a aflat a o avo cumpărată pentru trebuința povernei; iar dela 41 întâiu Februarie înainte să fie iarăși cu totul oprită, ci dar sa trimiță să deschidă povarna, să o slobođi la lucru și să fie nesupăratu de orice zapciu până la acel sorocu a lucra. 1785, Augustu 12.»

Tăbăcăriile.

«Tabaci din Bucuresci cu Vameșii că-i apucă să plătescă vama la scumpie care o adună de aici și n'a fostu obiceiul.

«Io Mihailu Constantinu Sufulu Vod.

«Așia să urmeze; pentru care după Domnescul sinetă ce au jaluitorii de obiceiul ce li s'a păzitu, și după cercetarea și alegerea acesta ce a făcutu și Epitropii de față cu vameșii, întărimu și Domnia mea. 1785, Septembrie 6.»

Prea Înălțate Dōmne,

«După jalba ce au datu Înălțimei tale toți căli sa hrănescu cu meșesugulu tăbăcării de saftiene, aici în Bucuresci, asupra vameșilor dela oborul Tērgului de afară, dicēndu cum-că pentru scumpia și alte erbuiri ce aduc de peste câmpu de aici din țēră și aduc în Bucuresci la casele lorū, lucru pentru trebuința meșesugului lorū, iar nu pentru vîndare, i-arū fi apucāndu vameșii, ca să le ica vamă, și ei dicu că arū fi avēndu vechiū obiceiū de a nu plăti vamă la acestu felū de marfă, ce este de trebuința lorū, avēndu și o anafora a dumnē-lorū Velișilorū boeri, întărită fiindu și de Măria Sa Scarlatu Vodă Ghica, prin care îi apēră de a nu se supēra de către vameși; le-amū cerutū să ne arēte acea anafora, și amū vēdutu, fiindu scrisă cu lētū 1766, Augustu 12, prin care-i apēră de a nu-i supēra vameșii de vamă pentru acestu felū de marfă a meșesugului lorū, iar de vorū face mai multă peste trebuința lorū și vorū vinde-o, sēu aici, sēu vorū scōte-o din țēră la alte părți străine, pe acea să plătescă vama deplinū după obiceiū; față fiindu și păriții vameși înaintea noastră, i-amū întreatu ce au să rēspundă în potrive pârilorū, și rēpunseră dicēndu, că ei nu le cerū vamă pe marfa ce o au de trebuința meșesugului lorū, ci fiindu că unii dintre tabaci avēndu marfă mai de prisosū, o vîndū altora, ce au trebuință, totū din rufetulu lorū, pe taină, și nu vorū să plătescă pe aceea vamă, ce-i păgubescū. Intrebāndu pe păriți de facū vre-o vîndare unulu la altulū, precum dīseră vameșii, și toți cu unū cuvintū se apērāră, că ei nici cum vîndare nu facū, fără numai schimburi unulu cu altulū, dāndu marfa ce au de prisosū și ieau cea ce-i lipsește, iar vameșii de-i va dovedi că vîndū, datorii sunt de a-și plăti vama; ci la acesta ne mai putēndu vameșii a mai

Astaragiiloră le dă Suflu următorulă chrisovă de organizare a rufetului loră :

Chrisovulă astaragiiloră.

«După cum toate rufeturile altoră meştesuguri, cerândă şi astaragiilă, cară lucrăză astară aicea în Bucuresclă, a se face şi o rufetă, şi a li se întări cu privilegiulă domnescă şi obiceiurile ce s'ară căde, cum şi toate rufeturile. şi fiindă cu cale pentru folosulă obştei a se pune şi acestă meştesugă la orândă-

pretendirisilă alta, rămâne ca ei după dreptate avândă vama cumpărată să-şi facă căduta cercetare cum voiescă şi dovedindă cu bună dovadă pre vre unilă făcândă vîndare, atunci după dreptate se cuvine să plătescă vamă îndoită, ca unilă ce amblă cu viclesugă, păgubindă vama Domnescă, şi încă să-şi piardă şi mila ce au de a nu plăti vama; ci noi de cercetarea ce facumă arătămă înălţimeilă tale, dară cea desăvîşită rămâne a se face de către înălţimea ta. 1785, Augustă 16.»

Ianache Lehlă Pahar., Nicolache Stol., Ioaniţă Medeln.

P o s t a v u r i .

Chrisovulă fabricelă de postavă din 1784 Februarie 6 :

«De vreme că cea d'ântăiă îndestulare a unei ţeri este înmulţirea negustorielă şi alesă şi feluriloră de meştesuguri şi lucrări de mână, în cât nu numai că n'are trebuinţă ţera aceea de lucruri ce vină din părţi străine, să pordă atâţi banî ; ci încă să câştige, trimiţendă la alte părţi acelea ce ar pute pune la stare ca să lucreze şi să facă într'însa ; cu acestă mijlocă atât îndestularea ei şi mijlocirea chiverniseniei multora se înmulţesce, câtă şi slava numelulă şi lauda câştigă. Şi fiindă-că d-lui cinstită şi credinciosă boeră ală Domniei mele Radu Slătinenu biv Vel Cluceră a făcută fabrică de postavuri bune la Potvaliste sud. Ilfovă, puindă în lucrare facerea postavuriloră, din care este bine cunoscută, că se folosescă cea mai multă parte din obşte şi se ajută la economia cheltuelei ce facă pentru d'alde acestea, lângă acastă laudă şi cinste a patriei ; pentru aceea dar după privilegiurile ce au fostă făcută numitei fabrici fraşii Domnă Alex. Ghica VV., Gr. Ghica VV., Alexandru Ipsilante şi N. Caragea VV., şi după trebuinţa ce are acestă meştesugă de omeni şi de alte ajutoruri, ca să se pótă întemeia acestă lucru folositoră în ţeră, iată şi Domnia mea bine am voită şi am orânduită printr'această domnescă ală nostru chrisovă câte mai jos se cuprinde :

«I. Doi preoţi şi ună cântăreţă, cară s'au orânduită să fie pentru paza şi slujba Sf. biserică, ce este la fabrica de postavă, ca să-şi împlinescă duhovnicեսca datorie norodulă ce este lucrătoră la acastă cherhanea, am hotărîtă Domnia mea ca să fie în pace şi iertaţi de totă felulă de dajdiilă ce voră eşi peste ană în ţeră de la visteria Domniei mele ; încă şi cei scutiţi, pentru trebuinţe de se voră pune la veră o dare, iar acei, nici atunci să nu se bântuescă, cum şi de poclonulă vlădicescă încă să nu fie supăraţi,

duială, mai întâiu i-amŭ orânduitŭ la dumnélorŭ boerii epitropi ai obștei, de le-au făcutŭ alegere și s'a aflatŭ între dinșii meșteri huni, liude 60 însă 34 pravoslavnicŭ și 6 armenŭ, cari aceștia fiindŭ-că s'au legatŭ, și i-amŭ aședatŭ a fi rufetŭ de *astaragi*, iată pe obiceiurile ce mi-au arêtatŭ epitropiŭ în scrisŭ prin anafora că se urmêză la tôte alte rufeturi, le-amŭ datŭ domnesculŭ nostru hrisovŭ, a li se păzi ponturile ce mai josŭ orânduimŭ : Afară dintre acești aleși, nimine din alte rufeturi să nu fie volnicŭ a lucra astare, séu pestemane,

«II. 50 de lude să se găsească străini, fără de nici o pricină, cari să fie pep-
tănători de lână, țesători, vâpsitori, tundători, lemnari, covaci și făcători de
pive. Aceștia iarăși să fie în pace și slobođi de nici unŭ felŭ de dajdie séu
altŭ unde-va.

«III. Una sută lude iar străini, cari sunt spre trebuința de torsŭ, găsinđu
ómenŭ făr' de nici o pricină, stringându-i, să plătescă de omŭ într'unŭ anŭ po-
tal. 8, însă 4 la ȕiua S-tului Gheorghe și 4 la ȕiua S-tului Dumitru, iar mai
multŭ să nu se bântuească.

«IV. Meșteriŭ câți vorŭ veni din năuntru cu sciința acestuŭ meștesugŭ și
intrândŭ la lucrulŭ fábricei iarăși să fie apêrați de dajdie.

«V. Vâpselele și alte felurile spre lucrarea meștesuguluŭ fábricei câte vorŭ
aduce din alte țeri să nu se supere de vamă.

«VI. 2.000 oi aduse din străinătate într'adinsŭ pentru felulŭ lănei, ca împrecu-
nându-se la lucru cu lâna de țeră să se pótă aduce facerea postavuluŭ la mai
bună stare, aceste oi să fie scutite de oieritŭ; ori de va fi slujba în credință,
séu de se va vinde, acêstă sumă să fie pururea ne bântuită atâtŭ de oieritŭ
câtŭ și de beilicŭ.

«VII. Pe moșie unde sunt făcute namestiile fábricei, după aședemîntulŭ ce
s'a făcutŭ cu stăpânulŭ moșiei întâiu, acolo să fie statornică și de nimenŭ ne-
clintită, păzindu-se în totŭ véculŭ aședemîntulŭ loculuŭ moșiei, care dă stăpâ-
nuluŭ moșiei celŭ ce va ține fabrica pe anŭ talerŭ 250, iar mai multŭ nici odi-
nióră să nu céră măcarŭ și când va eși acêstă moșie din mâna celui ce o stă-
pânesce acum, ori cu moștenire, séu cu vîndare, ori în ce vreme, séu cu schimbŭ;
ori când și la ori-ce felŭ de tocmelă ar intra și vîndetori și cumpêrători, totŭ
cu acestŭ pronomionŭ să vîndă și să cumpere. Toți lucrătoriŭ fabricanți nici
odinióră să nu se supere la clacă, séu să li se céră chirie de casă, nici să pue
stăpânŭ moșiei ori-carŭ după vreme arŭ fi, vinŭ, rachiŭ, carne, pâne, séu bă-
cânie, ce numai celŭ ce va ține fabrica acela să pue să vîndă ori-ce, căci așa
s'au tocmitŭ și s'au aședatŭ cu plata haculuŭ ce s'a ȕisŭ mai susŭ, ca să fie
moșia totŭ cu acestŭ pronomionŭ.

«VIII. Câți meșteri vorŭ intra la lucru, verŭ fie străini, verŭ fie pămîntenŭ, cum
și cei ce vorŭ intra spre învêțatura meștesuguluŭ după aședemîntulŭ ce-și
vorŭ face cu mai susŭ numitulŭ boerŭ, să fie datorŭ a-și împlini vremea so-
roculŭ după tocmelă; iar pentru cei ce vorŭ eși făr' de vreme și mai îna-
inte de sorocŭ, să aibă celŭ ce va ține fabrică volnicie și ori-carele, de s'ar
pune ori la slujba domnescă, séu boerescă, ori la vre-o trêbă de slujitorŭ, prin
scirea Domnicŭ, verŭ unde s'ar afla să-lŭ ica și să-lŭ ducă la urmă, ca să lu-
creze până ce-și va împlini soroculŭ după aședemîntŭ.

fără de numai ei. Să aibă unu staroste pe care și-lu voru alege ei dintre dînșii, lângă care să fie și doi proești din cei mai de frunte, unul pravoslavnicu și altulu armônû, ca să privegheze pururea spre a se lucra marfă bună, iar nu cu înșclăciunc. Și să le caute judecăți și socoteli, cându se va întâmpla a avé dintre dînșii, pricină pentru ale meșteșugului lorû. Iar starostea fără de scirea acelorû doi proești să nu fie volnicu a cerceta și a isbrăni pe cinevași spre vre-o cercetare; cum și pre cei ce voru căde în vre-o greșelă pentru

«IX. Pentru postavulu ce se va vinde în fabrică cu mărunțișulu, vamă să nu plătescă, iar când va vinde cu ridicata la neguțătorî și acelu neguțătorû îlû va vinde aicca în țeră, să plătescă la 100 doi, însă neguțătorulu cumpărătorû; iar carele îlû va scôte afară din țeră să-lû plătescă după catalogû; iar pentru orfanotrofie, după deosebitulu hrisovû aû a lua epitropiî și dela felurimile postavurilorû ce voru cși dintr'acéstă fabrică, precum ica dela postavulu de țeră, de cotu câte o para. Așa, după acéstă analoghie a prețului postavulu de țeră aû a socoti și a lua și dela aceste postavuri, care vine la 20 de parale o para.

«X. Pentru lăna ce o va strînge din țeră pentru trebuința fabricei, vamă să nu plătescă.

«XI. Cei ce voru ține fabrică să aibă protimisissu mai întâiu decât toți a strînge ei lăna din țeră și apoi postavariî de țeră, însă să arête întâiu suna ce trebuc fabricei, pe care să se facă cărțile Domniei-mele la ispravnicî și să dea prețulu cum voru da și alții și nici să urnescă vremea din pricina acesteî volnicii ca să dea zătignelă sêracilorû vințătorî, ci în vreme să strîngă trebuincioșa sumă, apoi postavariî de țeră, și în urmă cei-lalți neguțătorî, iar până nu se va face suma fabricei, nimenea altulu să nu fie volnicu a strînge, și pe care îlû va găsi cu lăna strînsă, însă de aceea care va fi a intra în lucrulu fabricei, să-i dea prețulu și să o iea pe sêma fabricei.

«Așijderea pentru a găsi și avé norodulu ce este la acéstă fabrică totu-d'una cele trebuincioșe lorû precum și alișverișulu ômenilorû părței loculu, am hotărîtu Domnia-mea a se face tîrgu în tôte Duminicele la Potvalesce, fiindu-că într'acéstă di de sêrbătore sunt slobodî lucrătorii de lucru cum și locuitorii.

«Și am întăritu hrisovulu acesta cu însăși credința Domniei mele Iō Const. Mihăi Suțu VV. etc. . . . și s'aû scrisu hrisovulu întru întâiulu anu alu întâiei Domniei-mele aici în țera romănescă la scaunulu Domniei-mele în Bucuresci, la lét dela zidirea lunei 7292, iar dela nascerea mânt. Iisusû Christosû 1784, Februarie 6.

«Dumné-vóstră Velițilorû boeri ai Divanuluî Domniei-mele, să socotiți cu ce prețu este dreptulu a se vinde cotulu de postavu de fie-care felurime, și să arêtați Domniei-mele în scrisu, cu vătavû de Divanû. 1785, Aprilie 2.»

Iō Mihailû Constantinû Suțu Vvd.

«Câtû pentru lățimea postavuluî, precum se cuvine a se lucra, poruncimû Domnia-mea, ca pe măsura acéstă ce se arêtă mai josû, care s'aû socotitû de

alc meșteșugului lorŭ, iarăși să nu aibă voie a-î slobođi fără scirea acelorŭ doi bētrānī. Să ție starostea cu accī procești cutiā de milostenie, cum aŭ și alte rufeturi, puindŭ fieșce-care meșterŭ pe sēptēmānā cāte o para, și să ție catastiliŭ de venitŭ și de cheltueli, cui s'a datŭ pe anume. Care milostenie ce o vorŭ face să fie cu obșteșculŭ slatŭ, unde vorŭ găsi cu calo acolo să-î dea. Starostea și accī doi epitropī să aibă putere spre a aduce la judecată pe cēi ce vorŭ avē pricinā și socotelī de a meșteșugului lorŭ. Nicī unŭ meșterŭ

cātre dumnē-lorŭ Veliții boeri că este cu cale, așia să urmezo postāvariī a face de aici înainte, și dumnē-vōstrā boerilorŭ epitropī aducēndu-ī pe postāvari, cilindu-le acēstā domnēscā a nōstrā poruncā, să le arētați hotārīta mēsurā, ca să o scie, să nu se cuteze a lucra mai îngustŭ; iar pentru vīnđarca lui fiindŭ-cā prețulŭ lānei care o cumpērā postāvariī este vremelniciŭ, cum și vāpseaua unc-orī mai scumpā, alte orī mai estinā, pentru aceea poruncimŭ boerilorŭ epitropī, să grijiți ca pe totŭ anulŭ să cercetați prețulŭ lānei și a vāpselclorŭ precum se vinde și după vreme, cum va fi prețulŭ acclora, așia să faceți drēptā socotēlā postāvarilorŭ, puindŭ cheltuiala lorŭ, i cāștigulŭ lorŭ ce va fi numai cu cale, fār' de a se lācomi mai multŭ, și după ce îi veți rēndui prețulŭ cāte cātŭ se cade a vinde cotulŭ, apoi peste acclŭ prețŭ să încărcati cāte o para de cotŭ, *care para este orēnduitā la orfanotrofion*, și aceeași para să o ica iarăși postāvariī dela cumpēratori cānd ilŭ vorŭ vinde. Cu acēstŭ mijlocŭ poruncimŭ să se facā și să se vīnđā postavulŭ de acum înainte, la care să lie datorŭ și dumnē-lui Vel Agā, ca zapciŭ alŭ tērgului, să-ī cerceteze, și pe care va găsi că nu urmēzā hotārīrii, dāndu-lŭ în scire la epitropie, să ni-lŭ arēto cu anafora, iar pentru cātŭ postavŭ s'aŭ găsitŭ pānā acum gata la postāvari, de care s'aŭ făcutŭ catagrafie, pentru ca nu care cumvași să facā violenție postāvariī lāngā acēsta a mai adāoga și altā sumā de mēsurā micā și ca să lie sciutā și cunoscutā acēstā violenție, poruncimŭ ca tōte bucāțile acēstui postavŭ după ce se vorŭ lua în scrisŭ suma coturilorŭ, să se pecetluēscā cu pecetca însuși asupra postavului la fieșce care bucatā, pentru care acēstŭ postavŭ ce s'aŭ aflatŭ făcutŭ pānā acum, să socotiți dumnē-vōstrā boerilorŭ epitropī prețulŭ ce va fi cu dreptate a vinde, cu mijloculŭ ce poruncimŭ mai susŭ, asupra căruia să se încarce la cotŭ și paraua orfanotrofiei și așia să li se slobođā a vinde; însă epitropulŭ să aibā întâiŭ să arēte la domnie pe totŭ anulŭ socotēla ce vorŭ face postāvarilorŭ, și prețulŭ cu care gāșescŭ cu cale a se vinde. 1785, Augustŭ 22. Procițŭ Vel Logf.»

Prē Inālțate Dōmne,

«Dupā luminata poruncā Inālțimei tēle făcēndŭ și noi cercetare pentru prețulŭ postavului ce se face aici în țērā, cātŭ este cu dreptulŭ a se vinde cotulŭ de fieș-care felurime, vedemŭ că pentru cāte trele felurimele bine orēnduescŭ dumnē-lorŭ boerii epitropī prețulŭ cotului de postavŭ, la fieș-care felurime, pentru care și noi asemenea amŭ găsitŭ cu cale, ca cu prețulŭ ce se arētā în alegerea acēsta așia să se vīnđā postavurile, atātŭ de cātre postāvari la dughengii, cum și de cātre dughengii de obște; dar fiindŭ-cā dumnē-lorŭ

să nu deschidă prăvălie fără de scirea și *longea* rufetului lor, și unul ca acela când va deschide prăvălia, să pue la cutia rufetului talerî 5, dîndu și stărostiei pentru avaeți talerî 2, afară numai din leciiori de meșteri ce voru rămâne în locul tatălui său meșteru, acela să nu se supere, a da nici la o parte, nici la alta, ci să urmeze a pune și elu paraua pe săptămână cum a pus și tată-său. Ucenicii să aibă a sluji spre învățatură a meșteșugului după zapisul și tocmela ce voru face cu meșterii, stîndu până la soroc, totu la

boerii epitropi la această anafora nu arătă cît să fie de latu postavul, după cum se făcea mai dinainte, printr'această cercetare a noastră ce făcum, găsimu cu cale de a fi lățimea lui de unu cotu cincî rupi și unu gref cotul, oscbi adecă cîtă lățime se vede că are și postavul cel vechiu afară din beto, și la fie-ce postavu ce voru face de acum înainte totu cu această lățime să-lu facă, iar nu mai îngust, după cum s'au obișnuitu acum, iar prețul să se urmeze întocmai cum ȳice într'această anafora a dumné-lor boerilor epitropi, iar hotărîrea cea desevêșită rămâne a se face de către Înălțimea ta. 1785, Aprilie 9.»

Pană Vel Banu,Vel Vornicu, Ienache Moruzi Vel Vornicu,Vel Logofătul; Manolache Crețulescu Vel Logf.

Lumînări și monopol.

Êta hrisovul de organizare în rufet a lumînărilor :

Hrisovu la 14 lumînări din Bucuresci din 1784, Genarie 16.

«De vreme ce d-lor boerii epitropi prin anafora ale lunei acestoia în 5, au înșciințat Domniei-mele pentru lumînării din Bucuresci lude 14, că după ce s'au făcutu rufet, li s'au fostu întăritu și loru privelegiulu de o-rênduiala ce li se cade a avé cu hrisov, care cerêndu să li se înnoiască spre a li se păzi nizamul ce li se cade între dînșii ; iată pentru a obștiei îndes-tulare de lumînări, ca să se găsescă în totă vremea a cumpêra, ori când va avé trebuință, cu prețul ce se cuvino, să nu fie necăjiți în vre-unele vremi, am primitu cererea lor și am datu acestu domnescu alu nostru chrisov la lude 14 lumînări de se, ci ne arătă d-lor boerii epitropi că s'au aflatu într'această vreme prăvăliași lucrându meșteșugul acesta aicea în orașul Dom-niei-mele Bucuresci, ca să aibă orênduiala ce cuprinde mai jos :

I. După cum tôte rufeturile așa și ei scriindu-se în catastiful cămarci Dom-niei-mele, unde sunt trecute alte rufeturi, să aibă a lua dela camară suretu-rile Domniei-mele la mânia loru pecetluite spre a fi cunoscuți de rufet și afară dintr'acea care li s'a făcutu rufet și voru lua sureturile Domniei-mele la mânia lor de lumînări, nimenea altul să nu fie slobodu a vinde lu-mînări de se, nici cum aicea în orașul Domniei-mele Bucuresci, măcaru verî ce omu aru fi ; iar când după acesta în urmă se va aréta vre-unul cu sciință de meșteșugul acesta și cu *sermaia* și va cere a lucra meșteșugul ace-sta, acela prin scirea rufetului luându-și întâiu dajdia dela visteria Domniei-mele și sinetî dela camară, așa va avé voie, iar într'altu chip să nu fie vol-

mâna aceluî meşterŭ, cum şi toţi meşterii să se ferescă de a primi ucenicii altuia, purtându grije stăpânii ucenicilorŭ cu silinţa spre a-i învăţa meşteşugulŭ deservăşitŭ, după soroculŭ ce-şi va pune cu părinţii copiilorŭ. Uceniculŭ după ce va eşi din ucenie să şedă unŭ anŭ, totŭ la mâna aceluî meşterŭ, care l'a învăţatŭ meşteşugulŭ, plătindu-l stăpânulŭ simbrie pe aceluî anŭ, precum se va găsi cu cale de către Starostea şi acei epitropi ai rufetului lorŭ.

nicŭ şi d-lui Vel Aga arătându-ţi pe lumînărari că fără de scirea rufetului şi făr' de a-şi lua sinetŭ, făr' de a-şi lua dajdie dela visteria Domniei-mele s'aŭ apucatŭ de lucrăză şi vinde, unulŭ ca acesta să-lŭ opresci. Însă aceşti lumînărari să fie datorî în toţi anii a se îngriji din vreme şi a cumpăra suma de seŭ pe cât este trebuinţa oraşului Bucureştilorŭ, cea de peste totŭ anulŭ, ca să aibă gata să lucreze lumînări preste totă vremea din destulŭ făr' de a nu fi lipsitŭ nici de cum. Iar pentru preţulŭ vîndărei, ca să o facă pe dreptate, atâtŭ pentru norodulŭ ce cumpără dela lumînărari, câtŭ şi la lumînărari să nu li se facă pagubă, am făcutŭ acastă orânduială, ca în toţi anii, tómnă, la vremea când se strînge seulŭ, d-lorŭ boerii epitropi ai obşteii, să aibă datorie a face preţŭ câte câtŭ să vîndă ocaua de lumînări lucrată gata, care după ce va hotărî şi va arăta lorŭ, să dea în scrisŭ lui d-lui Vel Aga spre a-lŭ arăta d-lui cu pristavŭ la obşte şi acelu preţŭ să-lŭ urmeze lumînărarii ca unŭ nartŭ peste totŭ anulŭ, până iarăşi la vremea tómnăi viitoare când aŭ a cumpăra altŭ seŭ ; şi de vreme ce acestea sunt spre folosulŭ alişverişului lorŭ, să aibă datorie şi ei a păzi nartulŭ ce le va da d-lor epitropii, peste totă vremea, spre a nu se scumpi, nici micşora lumînările şi a le face de mai puţine dramuri, nici lipsă să nu aducă vre-o dată în tîrgŭ, peste totă vremea să fie îndestulare, nici amestecări să nu pue în seŭ, ci să lucreze seŭ curatŭ şi strecuratŭ, peste totă vremea, că apoi se vorŭ pedepsi.

«II. Aşijderea să aibă şi ei după orânduiala altorŭ rufeturi a-şi alege unulŭ dintr'înşii de ispravă pe care ei cu toţii să-lŭ aşede prin iscăliturile lorŭ proistosŭ, făcendu longe după obiceiulŭ rufeturilorŭ şi să facă judecată şi isbrănire pricinăi acei cu dreptate; căruia proistosŭ să i se încredinţeze la mânilorŭ lui şi hrisovulŭ acesta alŭ rufetului lorŭ spre a-lŭ păzi întru păstrare şi să fie datorŭ acelu proistosŭ a îngriji de rufetulŭ acesta, ca unŭ capŭ alŭ celorŭ-l-altŭ, dându-i şi ei ascultare la povăşuirile lui şi la vre-o domnescă poruncă care printr'însulŭ se va da la rufetulŭ acesta.

«Pentru care amŭ întăritŭ chrisovulŭ acesta cu însăşi credinţa Domniei mele Iō Mihailŭ Suţu VV. et. . . şi s'a scrisŭ chrisovulŭ acesta la întâiulŭ anŭ dintr'întăia Domniei mele aci în oraşulŭ Bucureşti la lét. 1784, luna lui Ghenarie 16.»

Carte ce s'aŭ datŭ lui Dănuţŭ Lumînăraru a lucra lumînările de céră albă aici în ţeră.

«Zem. Vlascoi. Dat'amŭ cartea Domniei-mele de volnicie lui Dănuţŭ Lumînăraru, ca să aibă voie de acum înainte a lucra aici în oraşulŭ Domniei-mele Bucureşti lumînări de céră albă şi a le vinde în tîrgŭ spre îndestularea no.

Așijderea și calfele astaragiї să nu fie slobođi a eși de la o prăvălie și să se prefacă la alta, fără de scirea și longea rufetului lor, care să cunoscă pentru ce sfirșitū vrea să ȃsă de la acea prăvălie și să mērgă la alta? cuin și cei-alți meșteri, să nu-i prinescă fără dovada, că orī prin voia, scū prin scirea ruc-

rodului de obște, iar altulū să nu fie volnicū a ținca cherhanca să lucreze luminări de cēră albă aici, nici să vīdă din celea lucrate de aici fār' de numai negustoriī cei ce le aducū gata lucrate dela Veneția, acele ca și până acum să fie slohode a se vinde pentru mai multă estinătate și îndestularea norodului de obște, pentru că acēstū volnicie a lucrului de luminări albe aici în Bucuresci, vȃdūmū Domnia-mea, că după prinsōrca și legătura ce s'aū fostū legatū ađi Alexandri strēinulū, că totū-deauna va vinde luminările cu tal. 1, mai josū din preșulū ce se vorū vinde celē din Veneția, și totū-deauna va lucra luminārilō curate, fār' a pune seū, seū alte amestecări, s'aū fostū datū *asupra lui cu carte dela Domnia-sa fratele Domnulū Alexandru Ipsilantū Vod. după care și Domnia-sa fratele Nicolae Vodă Caragea aū înnoit' o cu poruncă și cu hotărēre ca să păzescă aceste șarturī, adecă a vinde mai estinū de cāt celē dela Veneția cu tal. unulū și să le lucreze curatū spre a avē obșca folosū, iar elū nepăzindū acēstā legăturā a lui și domnescā poruncā și împotrivā înșelāndū și hotărērea domnescā, în locū de a le vinde cu unū leū mai estine, s'aū prinsū de dumnē-ta Vel Agā vīndēndū întocmai ca celē dela Veneția, și încă cu treī parale mai multū, și acelea lucrate cu seū și cu alte amestecături într'însele, decī dovedindū-se numitulū Alexandri în faptā cu înșelāciune ca acēsta făcēndū norodului, și gāsindū-se acēstū *Dānuțū Lumināraru* carele după ce se făgăduesce a da și la cămara domnescā pe totū anulū cātē tal. treī sute din cāștigulū ce arc a dobāndi dintr'acēstū meșlesugū, an datū Domnia-mea acēstā domnescā nōstrā carte de volnicie la mānilē lui, prin care poruncimū, ca numai *elū să aibā a ținē cherhana și a lucra aci luminări de cēră albā*, iar altulū să nu fie volnicū; însă cu acēstā hotărēre, ca să fie datorū tot-d'a-una, după făgăduiala ce aū datū, a vinde ocaua unū leū și cinci parale mai josū *din pricina celorū de Veneția*, și să se ferescā a pune seū seū alte amestecături, ci curate, bine, dāndū și la cămarā pe totū anulū cātē talerī treī-sute. Pentru care poruncimū d-tale Vel Aga, vȃdēndū acēstā Domnescā a nōstrā carte, să aibī a închide prăvălia mai susū-numitulū Alexandri, ca să fie opritū de acum înainte, ca unulū ce nu a păzitū făgăduiala, și tōte luminārilō cātē le va fi avēndū lucrate până acum, să le facī zaptū și să puī pe Dānuțū a-i plăti cheltuēla tōtā cāt īī va fi ținēndū pentru acele luminări, ca să nu se păgubescā, încă și douē seū treī parale mai multū la oca să-i dē, ca să rămāe fārā de cuvīntū și așia să le facī teslimū, tōte la mānilē lui Dānuțū; apoi dupe acēsta să porțī grijā în urmă peste tōtā vremea de urmēzā numitulū Dānuțū a vinde cu unū leū și cinci parale luminārilō lui mai estinū decāt cele de Veneția și de sunt curate, și cānd īlū vēi dovedi că a făcutū la acēsta și elū vre-o înșelāciune și n'a păzitū făgăduiala, numai decāt să ne dați de scire, ca să-lū lipsimū și să-lū și pedepsimū, fiindū-cā Domnia inca mai multū folosulū și îndestularea obșciei poftinū: a fi estinătate în tȃrgū, decāt acea făgăduclā a lui de talerī 300 la Cāmarā, toli. pi-sali gvind. 1783, Octombrie 6.»*

tuluî, lorû aû eşitû de la meşterû. Şi acestû rufetû să fie sub ascultare la cămăra Domniei mele. Decî fiindû-că aceste ponturi şi orînduială ce le punemû Domnia mea, sunt tôte spre alû lorû folosû şi buna înlesnire a alişverişuluî, să fie dar şi ei datorî a le păzi ca să lucreze marfă bună, iar nu calpă, scû

Pitacû către Vel Aga ca să închiidă o prăvălie de lumînări de seû a lui Dănuţu.

«Dumné-ta Vel Aga, fiindû-că numai şi numai pentru a se lucra lumînările de cêră curată fără de alte amestecături, cu paguba cămărei Domniei mele amî rădicatî din ponturile vămelorû vîndărea lumînării, rînduindû ômenî ca să o caute în credinţă, cu poruncă şi hotărîre, ca nici unû felû de amestecatură într'insele să nu fie, şi pentru ca să nu aibă nici vre-unû mirosû de seû, amî poruncitû de s'aû rădicatû din 'năuntru lumînăriei totû seulû, şi lumînările de seû a nu se lucra acolo. Acînn audîmî, cum că Dănuţu, ce a ţinutû lumînărie în anulî trecutî, s'a pusû alătura, aprôpe, de lucreză lumînări de seû ; care acestă urnare a lui fiindû îndrăsnelă la poruncă : a se pune împrejurî aprôpe de lumînărie ca să lucreze seû, după ce s'a opritû însuşî din lumînăria domnescă seulû ; şi s'a rădicatî a nu fi aprôpe de cêră. Iată poruncimû d-tale, să închiidî prăvălia lui Dănuţu, şi să nu fie opritû ca să mîergă să-şi deschidă prăvălie aiurea la altă parte, iar acolo să nu fie volnicû a lucra şi a vinde seû. Către acêsta, fiindû-că şi pentru lumînările de cêră albă s'a hotărîtî, ca altulû nimenî să nu vîndă decăt la lumînăria domnescă, după cum pe largî cuprinde cartea pentru acêsta, poruncimû d-tale, ca orî unde se va găsi lumînări de cêră albă, să le închiidî, să le pecetlucescî, ca să nu pôta vinde la altulû nimenî, ci să le dea la cei ce ţinû lumînărie. Tolico p. gvmnd. 1784, Ianuarie 24.»

Pitacû către d-lui Vel Aga pentru lumînărie de cêră, să aibă purtare de grijă.

«D-ta Vel Aga, te însciinţămû pentru lumînăria din Bucurescî, că pentru folosulû de obşte a se vinde lumînările de cêră curată fără de alte amestecături şi cu preţî ce este dreptî, a nu suferi şi estimpî paguba Cămărei domnescî, de nu o amî vîndutû în banî după cum era obicinuitû şi amî lăsat'o să o lucreze şi să se caute în credinţă, rînduindû de la Domnia noastră omû intradinsû la lumînărie, căruia i s'a datû domnescă noastră poruncă straşnica de a urma orînduelei de anû, ca să lucreze, numai să fie cêră curată, şi tôte lumînările să fie însemnate cu pecetie ; iar pentru preţû fiindû-că estimpû este cêră mai puţină, de aceea dar, după vremî şi după trebuinţă, s'aû adaosî şi la preţulû lumînărilor estimpû la oca patru parale mai multû peste preţulû de anû ; ci dar dumné-ta, ca zabitû alî târguluî, să fîi cu purtare de grijă şi cu luare aminte, de urmază bună acestă orînduială seû nu? şi de vei găsi lumînări vîndêndu-se, orî fără de pecetie, orî la dramuri lipsă, orî la preţû mai multû, orî cu amestecatură dovedită de la cine s'a cumpăratû, pe aceluî vîndêtorî ce a vîndutû acestû felû de lumînări, numai decăt să ni-lî arêţi Domniei mele. tol. p. gvd. 1785, Ianuarie 27.»

cu înșelăciune, și să o vîndă cu prețului celă cuviinciosă, făr' de a precupi și a cere peste ceea-ce se cade, pentru că de se va dovedi că aū metahirisitū viclesugū și aū făcutū precupie, nu numai vorū perde privilegiurile acestea, ci li se va face și pedôpsă și lângă dînșii se va pedepsi și Starostea rufetului și acci proești pentru rea purtare de grijă la ceea-ce sunt îndatorați. Și acum întărimū hrisovulū acesta cu însăși credința Domniei mele Io Mihailū Constantinū Sufulū Voevodū, etc. Lét. 1784, Noembrie 12» (1).

M. Suflu nu a reînnoitū tôte hrisóvele protecționiste ale fabricilorū existente, dar nici aflămū acte contrarie acelorū hrisóve. Tabacilorū le acordă protecțiune specială prin actulū dela 12 Augustū, 1785.

Protecțiunea din vechiū dată vinului și spirtóselorū indigene continuă sub M. Suflu, care opresce importulū unorū asemenea articole (2).

(1) C'ondica No. XI, fila 63 verso.

(2) La 27 Septembre 1783, Domnitorulū dă anume chrisovū cu acéstă proiibiune. Eăt-lū împreună cu altele anteriore și ulterioare :

Cărți ce s'aū scrisū la Ispravnici din sud. slam-Rômnicū, i din sud. Teleormanū pentru a nu trece vinuri din strēinătate dincóce de margine.

«Dumné-vóstră Ispravnicilorū ot sud. . . . vė facemū Domnia-mea în șcire, că din arētările unora din cei ce avemū orēnduiți pentru perierghia a tótă urmarea ce se face de către verī-cine în tôte laturile țerii Domniei-mele, ne plioforisimū și pentru acēsta, că cu tôte că din vechime se obișnuia, atātū strēinii câtū și uniī din pămîntenī, de făcea alișverisuri *cu vinū, rachiū, și holercă ce scotea de prin vecinătătī*, dar fiindū acestū alișverisū numai în parte folosire, iar nu de obște, și iar mai pe urmă catamerosū s'aū fostū datū slobođenie satelorū ce sunt prea aprópe de hotare cale ca de două, sēu trei ciasuri, să-și scóță pre câtū le-arū fi de trebuință, iar nu mai multū, de a se nuni negustorie, sēu precupie, fără numai ce le-arū fi de trebuință, dar uniī cei cu neîndestulată lăcomie, îndrăsnindu-se aū făcut'o catachrisisū, căci că pe lângă acea ce cu adevēratū arū fi avēndū trebuință de a-și scóte pe câtū însuși le trebue, fără a nu aduce stricăciune obștiei, orī prin șcirea și mijlocirea d-vóstră și a ómenilorū d-vóstră, orī prin mijlocirea căpitanului și slujitorilorū ce sunt păzitori, cari și aceia aū a d-vóstră sēu a zabițilorū povēuire, aū pentru a lorū neîndestulată lăcomie, uniī cu unū mijlocū, alții cu altulū, aū scosū vinū, rachiū, holercă cu îndestulare și nu pre aprópe de marginile hotarelorū, ci prin sate și orașe departe, și așia nici folosulū obștiei s'aū păzitū, nici venitulū dregătoriei d-sale Vel Căminarū nu s'aū căutatū; decī dară iată vė poruncimū și acum de o cam-dată până vomū vré a se pune la orēnduială și acēsta, să căutați și fórte cu amēruntulū să cercetați și pe căli dintr'aceștia veți dovedi că aū scosū, sēu vorū scóte, orī vinū, orī rachiū

O mică excepțiune se face pentru vinul necesar satelor mărginașe

și holercă, întâiu să-i apucați de a-și plăti obișnuit venitul alu căminăriei după vechiul obicei, la celu orânduitor de d-lui Vel Căminar, și apoi cu catastihū osebitū. cine, câtū vinū, rachiū, séu holercă au scosū séu va scótc? să arêtați Domniei-mele într'adevêrū, ca în vremea ce vomū pune acéstă trêbă la orânduială, să scimū cine, câtū și unde au scosū? ca să orênduimū și cu-viinciósă pedépsă. 1783, Augustū 19.»

Slam Rômnicū }
Teleormanū } La aceste două județe s'au scrisū cărți cu acestū ifosū :

Chrisovulū pentru oprirea importului vinului și rachiului, 1783 Sept. 27 :

«Iotăriile câte sunt drepte și cu cale la orî-ce felū de pricină a țerei datorie au Domniū și oblăduitorī căroră li s'au încredințatū de la Dumneđeū stăpânirea norodului acestui pămîntū creștinescū a le întări și a le adeveri ca nisce bune și cu cale, mai vērtosū cele carī aducū folosū și dreptate la însăși obșteā pămîntului, la mari și la mici; cum împotrivă cele fără cale și care pricinuescū nedreptate și pagubă, din care pătîmescc obșteā, datorī sunt iarăși a le strămuta și a le aduce la orânduială cea bună și dréptă. Dreptū acea și Domnia noastră însciințându-ne pentru vinurile i rachiurile din părți străine, că pentru a se putē vinde vinurile pămîntului acestuia au fostū oprite prin hrisóvele D-lorū sale fraților Domni dinaintea noastră, și nu se aducea aci în țeră; dar ne fiindū pază cum trêbue au găsitū unī-alți mijlôce și prilejū de au trecutū în țeră sumă de vinū și rachiuri străine, după cum ne adeverimū, care acéstă fiindū de multă pagubă obștei pămîntului, căci rêmânū vinurile de țeră nevîndute și se strică și perdū cei cu vinurile truda și ostenela ce facū la lucrulū viilorū pricinuinđu-se la toți o nedreptate, neputēndu-se folosi, cum dicemū, după atâta grea cheltuiālă ce au la lucrulū viilorū. Așijderea se părăsescū și viile neavēndū pentru ce le lucra când nu și-au folosū dintr'însele cei ce le lucrēză, se isterisescū și din locuitorī țerei cea mai multă parte ce se află în jud. Dâmbovița, Argeșū, Muscelū, Vâlcea, Gorjū și Mehedinți de hrana și alișverisulū lorū, care curândū crânguri și mărăcinī și sādindū liveți de pruni și făcēndū rachiū de prune, sumă de vedre ilū vîndū și cu acéstă își ținū viața și cei ce nu potū lucra vii și lângă acéstă perdū și locuitorī cei sêraci nădejdea chiverniselei vieței lorū, că nu puțină sumă de bani se varsă în tótă țera pe fiește-care anū la lucrulū viilorū, cu care acei bani se ajută sārăcimea, cei ce nu au altă nădejde și rezimū numai la munca mânelorū lorū. Dreptū acea ne fiindū suferită Domniei mele nici cum acéstă fără de cale slobođenie a vinurilorū i a rachiurilorū străine, care nu este de nici unū folosū, séu trebuință țerei, în vreme ce cu mila lui Dumneđeū pămîntulū acesta este plinū cu vii lucrătore în tôte părțile, fără de a avē țera trebuință de vinuri străine, iată printr'acestū domnescū alū nostru hrisovū, adeveritū cu înseși domnēsca noastră iscălitură și pecetie, hotărîmū ca întru totū să fiă opritū a nu mai veni din părțile străine: vinū, rachiū, horilcă și numai ale pămîntului să se vîndă, iar vinū străinū verī de la care parte, nimenī volnicū să nu fie a aduce și a vinde măcar cu orî-ce prețū, iar care cu înșelăciune séu vicleșugū s'ar îndrăsni a aduce, verī multū, verī puținū, totū să se ia în sēma epitropiei făr' de întôrcere de banī,

din plaiuri, din cauza greutatei de a transporta pe acolo vinurile in-

plătind și vameșul i căpitan și ispravnic, pe unde s'ar afla că au trecut, glăbă la cutie și să se și pedepsescă; pentru care și episcopii să aibă purtare de grijă să cerce acum și totu-d'a-una întâiu în Bucuresci, cât și pe afară, ca să afle și să dovedescă de acestu felu de vinuri, spre a-lu face zaptu; însă după cum Domnia mea folosim pe pămînten cu acesta, oprind venirea vinurilor și a rachiurilor străine, așa și pămîntenii, de la mare și până la micu, datori să fie a păzi vinderea vinurilor cu prețu cuviincios și dreptu, fără de a se lăcomi cu pricina opririi acestor străine, se sue prețulu vinurilor și alu rachiurilor mai multu decât se cuvine, ci după vreme, după urmarea rodirei anului să fie și prețulu vinului și alu rachiului. Așijderea datori să fie, or boeri or mōnăstiri, seū măcaru ver-cine, voru avē moșii și sate pe margine, a-si aduce vinuri printr'aceste sate ale marginei, în totă vremea purtându grija, de a nu fi locuitorii părții locului dela sate lipsiți, iar cānd vre-unii din stăpāni nu voru avē purtare de grijă a aduce vinuri și rachiuri, atunci să arēte preotulu și satenii la Ispravniculu județului, ca Ispravniculu județului să înștiințeze pe stăpānulu moșiei și să dică, ca să pue vinu și rachiū, și cānd nu va urma a pune, pricinuind or cā n'are vinu și rachiū, or cā nu pōte pentru depărtarea locului, atunci volnici să fie locuitorii acelu satū a cumpēra vinu și rachiū, însă totu de acestu de țēră, iar nu străinu și să pue să vîndă ei ne popriți, dāndu-și obiceiū de bute după condică, până cānd va vrē a aduce stăpānulu moșiei vinurile sēle. Acestă hotărēre suntemū fără de îndoială cā și alți Domni frați cari în urma noastră se voru învrednici cu oblăduirea aceste țēri, socotind dreptatea pămîntenilor și folosulu locuitorilor, iar mai virtosu și alu cămārei domnesci folosulu, cu înmulțirea viilor și alu vinurilor ce s'au făcutu, care din vreme în vreme merge sporindu-se, cānd se va păzi hotărērea acesta a opririi vinurilor străine voru bine voi a întări și cu domnescile sēle hrisōve. Pentru care poruncimū d-tēle Vel Logof. după ce se va trece acestu hrisovū în condică, să faci cărțile Domniei-mele de poruncă, atātū aici în Bucuresci la d lui Vel Spāt. și la d-lui Vel Aga și la episcopii, cât și la Ispravnicii la căpitanii după la margine, spre a păzi această hotărēre. Iar hrisovulu acesta să se dea în păstrare la S-ta Mitropolie, ca să fie bine păzitu; adeverindū cu însăși credința Domniei-mele Iō Mihailū C. Suțu Voevodū și cu a prea iubiților beizadele fii iubiți mei Ioanū VV., Grigore VV., Alexandru VV., marturi puindū și pe d-lorū cinstiți și credincioși boerii cei mari ai Divanulu Domniei-mele: Panū Dumitrache Ghica Vel Banū, Panū N. Brāncovēnu Vel Vist., Panū Perscovēnu Vel Vorn. de Tēra-de-susū, Panū Ianache Moruzū Vel Vorn. de Tēra-de-josū, Panū Manolache Brāncovēnu Vel Logof. de Tēra-de-susū, Panū Grigore Bălēnulu Vel Logof. de Tēra-de-josū, Panū Gr. Valasache Vel Spāt., Panū Alexandru Vel Post., Panū Filipescu Vel Cluc., Panū Racoviță Vel Pah., Panū Scarlatū Drugănescu Vel Stol., Panū Grigorașcu Suțu Vel Comisū . . . și ispravnicu, Panū Manolache Brāncovēnulu Vel Logof. Și s'au scrisu hrisovulu acesta la întâiulu anū din întâia domnie a Domniei-mele, aici în orașu, scaunulu Domniei-mele, Bucuresci, la anii dela nascerea Domnulu Dumneclēu și mântuitorulu Iisusū Hristosū 1783, în luna lui Septembrie 27, de Const. Logof. za taină.» (Cod. XI, fila 5.)

digene, dar și în asemenea casă, Domnitorul stabilește controlul ri-

1783, Sept. 15. Carte legată către Ispravnicii Vlăsei, cum că s'a înștiințat Măria sa cum că ar fi trecut de dincolo *vinuri i rachiuri* de dincolo în po-triva hotărîrii, și le poruncește, ca pentru cîtă vină ce va fi trecut, s'eu rachiū, pe totu acela să plătescă căminăritu, așijderca și pe acci cari au trecut, anume să înștiințeze.» (Cod. XII, fila 31)

11. Cărți la Ispravnică cu una la Caimacamă, pentru oprirea vinurilor i rachiurilor.

«Dumné-vóstră Ispravniciloru ot sud. Muscelu sănătate, vă facem în știre, că pentru vinurile i rachiurile și holirea din părțile străine, după cum până acum a fostu oprite și ne slobode de a veni în țeră, asemenea și Domnia mea, amū hotărîtu și amū poruncitū, ca și de acum înainte oprite să fie, ca să se pótă trece vinulū i rachiulū pămîntulū țerei; pentru carē amū poruncitū de s'a făcutū și hrisovulū Domniei mele de întărire a acestei hotărîri; decī iatā vė scriemū să fiți înștiințați de acēsta, dāndū de știre tuturorū de obște, iar mai vėrtosū căpitanilorū, vameșilorū de pe la mărginele acestui județu, să le arētați că este strașnică poruncă și hotărîre a Domniei mele, să nu se îndrās-nēscă pentru hatărū, s'eu pentru vre-o luare de banī, a sloboți niscare-va vinū, s'eu rachiū străinū, ci de totū să fie opritū a nu trece măcarū o oca, pentru că acelu vameșū, s'eu căpitanū, printr'a căruia știre va trece, lipsindu-se din slujbă se va pedepsi și cu pedēpsă strașnică, ca unū pricinuitoriū de pagubă la folosulū obștei, și vinulū acela se va lua pe sēma epitropiei, cu totulū; care acēstă poruncă și hotărîre nu numai acum intāiū odată să arētați, și apoi să rēmāneți nādăjduiți și să nu mai grijiți, ci ca pentru o trēbă ce este folosū alū obștei și a patriei dumné-vóstră, la care și înși-vē de sineși datorī sunteți a griji, să fiți pururea peste tótă vremea cu mare luare aminte, ca să fie binc păzită marginea și oprite vinurile i rachiurile străine tot-d'a-una, căci pe lāngă căpitanii și vameșii ce se va cuteza să lase, vėți fi și dumné-vóstră multū vinovați. — ii saam reech gvmcl. 1783, Octombre 6.» (Cod. XII, fila 48.)

Județele la care s'au scrisă aceste cărți.

Slam-Rōmnicū	Oltū
Buzcū	Romanați
Ialomița	Doljū
Ilfovū	Mehedinți
Vlașca	Și una la Caimacamă.
Telcormanū	

«Pitacū către Vel Spătarū, i către Vel Agă, pentru oprirea vinurilor străine.

«Dumné-ta Vel Spătarū, iți facem în știre, că pentru vinurile i rachiurile străine s'a făcutū hotărîrea Domniei mele de a fi oprite cu totulū, după cum a fostū și

gurosă. Braşovenii cari facă vinuri în viile lor, atâtău plătesc vama spe

mai nainte a nu mai trece, care hotărîre s'a întărit şi cu hrisovă de a se păzi ne strămutată, ca unu lucru ce este de folosul obştiei; pentru care măcară că s'a făcută poruncile Domniei mele la Ispravnică a toate judeţele, ca să întărescă paza marginilor, asemenea s'a înştiinţat şi la dumné-lor boerii epitropi, că la cine va afla vină i rachiū venit din străinătate, să aibă a-lă lua pe sēma Domniei, făcēdu-lă venit la cutie şi să şi arēte pe celū ce a cutezatū de a făcutū lapta acēsta, ca să dea glōbă deosebitū la cutie şi să-lū şi pedepsimū, orī-cine arū fi măcarū; dar iată şi dumi-tale mai vērtoşū scriemū să dai straşnice porunci la toţi căpitanii marginilor şi ai plăşilor să-şi deschidă ochii, să nu se cuteze măcarū câtū de puţin a slobođi vinū, sēu rachiū, cu vre-unū felū de mijlocū printr'ascunsū, pentru darea de mită, şi pentru vre-unū câştigū şi interesū alū lorū, nu numai în Bucuresci a veni, ci nici pe afară pe la margini, că pe unulū ca acela hotărîre avemū a-lū pedepsi cu tērgulū şi cu ocna şi a-lū globi greū, dar şi asupra dumi-tēle ne vomū scārbi pentru că nu ai făcutū pe acei căpitanī să înţelōgă, că vomū a se păzi de straşnică hotărîrea acēsta; asemenea pedēpsă vorū lua şi când îi va înşela cinevaş cu burie mici de rachiū bāgate într'alte vase, sēu cu altū-felū de mijlocū a trece, după cum s'aū şi întâmplatū de s'aū prinsū mai înainte, căci şi atunci este vinovatū acelū căpitanū printr'a căruia căpitanie va trece, pentru ce n'aū cercetatū ce are în vasulū acela? şi pentru ce s'aū arētatū cu amēlie? În scurtū totă vina o scimū numai asupra căpitanulū; pentru aceea dară şi dumné-ta nu numai acum, ci peste totă vremea, adese să-ī deşteptī, să le scrii porunci straşnice, şi deosebitū să faci şi cercări printr'ascunsū de aū pază precum se cade, cercetāndū şi de aū venitū nescarc-va vinū i rachiū străinū, şi fār' de a nu-lū acoperi pe acela, negreşitū să lū arēţi. Poruncimū şi dumi-tēle Vel Agă, aeestă hotărîre să o faci sciută la toţi de obşte, cu pristavū, în toţi Bucureşti, arētāndu-le pedēpsa ce aū a se pedepsi, paguba ce aū a se păgubi luāndu-li-se vinulū i rachiulū pe sēma domnēscă, şi glōba ce aū a da la cutie, purtāndū şi domnia-ta grijă fōrte tare peste totă vremea, ca pe care vei găsi cu vinū i rachiū adusū, numai decāt să ni-lū arēţi fāră de a nu-lū acoperi, şi fāră de a nu-lū trece cu vederea, nici dumné-ta, nici zapciī dumi-tēle, căci zapciī dumi-tēle cari vorū trece cu vederea, pe unulū ca acela ce nu-lū va arēta se va pedepsi. tol. pisah gvmd. 1783, Octomvrie 6.» (Cod. XII, fila 48.)

Pilacū către boerii epitropi pentru oprirea vinului i rachiului străinū.

«Dumné-vōstră boerilorū epitropi, vē facemū în ştire, că pentru vinurile i rachiurile străine s'aū făcutū hotărîrea Domniei-mele prin hrisovū de a fi oprite a nu mai trece în țēră, măcarū câtū de puţin, de care s'aū scrisū pe la Ispravnică a toate judeţele mārģinci poruncile Domniei-mele, ca să întărescă paza mārģinilor, să nu lase să trecă, iar de se va găsi că aū trecutū cinevaş printr'ascunsū vinū i rachiū străinū, acelū vinū i rachiū să se iea pe sēma domnēscă, făcēdu-se venitū la cutie, plătindū şi vameşulū i căpitanulū, sēu Ispravniculū ce se va afla că aū datū slobođenie, glōba la cutie; decī să fiți înştiinţati de acēsta, şi să purtați de grijă pururca în totă vremea, aici în

cială, cum se pôte vedé și actele din notă (1) după Cond. Divanului, No. XII.

București, câtū și afară, prin județele de margine, ca îndată ce veți afla că aū trecutū vinū i rachiu strēinū, orī multū, orī puținū, numai decât să-lū faceți zaptū, și să arētați Domniei-mele pe cei ce aū făcutū acēsta, ca să dea și glōbă la cutie și să se și pedepsescă, silindu-vē și sîrguindu-vē cu tōtă purtarca de grijă, ca să se păzescă în tōtă vremea acēstă oprire a vinului și rachiuului strēinū, ca unū lucru ce este de folosulū obștiei pămîntului acestuia. tol. pisah. gvmld. 1783, Octombrie 6.» (Cod. XII, fila 49.)

Carte la Ispravnicū ot sud. Slam-Rōmnicū, pentru vameșii de la aceli județi cari apucă pe locuitorī de le iea vamă de la vinū i rachiu, și vameșilorū de la Ialomīța nu o daū.

«Dumnē-vōstră vameșilorū ot sud. Slam-Rōmnicū sănătate ; vē facemū în știre, că la Domnia mea aū datū jalbă din sud. Ialomīța, pentru vameșii dintr'aceli județi cum că locuitorii din Ialomīța vinū de cumpēră de la aceli județi alū Slam-Rōmnicului vinū i rachiu și numiții vameși îi apucă de le iea vamă împotriva obiceiului și catalogului domnescū, și lorū aceli locuitorī, cu pricină că aū plătitū o vamă, nu vorū să le plătescā vama, curgēndu-le pagubă, pentru care fiindū-că în catalogū se cuprinde, ca vinulū ce se va vinde în tērgū să dea de bute cinci-deci de banī, care va să dīcā că unde se vinde, acolo să dea vamă vinđetoriū, iatā vē poruncimū Domnia mea: orī cātă vamă va fi apucatu numiții vameși de aū luatū, să-l apucați ca să-l întōrcă înapoi după cărțuliile lorū, și de acum înainte să-l faceți a se porunci spre a nu face urmare împotriva obiceiului i catalogului domnescū, și fiți sînatoși. 1785, Aprilie.» (Cod. XII, fila 259.)

(1) *Carte către orēnduitulū de la vama dragoslavelorū sud. Mus. pentru Brașovenii strēini în ce chipū să plătescā vama vinurilorū.*

«...Zem. Vlas. Fiindū-că Brașovenii străini ce pururea se negustorescū aci în țēră. cari aū viile lorū întru acēstū pămîntū, aveau privilegiulū prin hrisōve domnescē, că pentru vinulū ce facū în viile lorū și-lū trecū înăuntru în Brașovū vamă nu plăteau, acum fiindū-că aceli privilegiū alū lorū s'a schimbatū și a rămasū a fi și acești brașoveni următorī privilegiului alū celorū-lalți sudiți ai Nemției, amū datū acēstă domnescă a nōstră carte de volnicie la mână, lū.... ce s'a rēnduitū la vama Dragoslava sud. Muscelū, ca să păzescū trecerea acestui felū de vinū alū Brașovenilorū, carele îlū aducū înăuntru și de la tōte aceste vinuri ce sunt făcute din viile lorū, să aibă a le lua vamă, după catalogulū domnescū, de bute po talerī 10, ca de la unū lucru ce acēsta este rodire a pămîntului acestuia, care se face aci, și strîngēndū acēstă vamă a viurilorū Brașovenilorū oschitū cu catastihū anume, să se aducă ca să se arēte la Domnia mea ; însă numitulū orēnduitū să fie cu luare aminte, ca numai vinurile din viile lorū să le vamuēscā, după rāvașulū vināricerilorū ce lū vorū avē la mările lorū de plata vināriciului, iar la vinuri ce vorū fi de cumpērātū, care le trecu Brașovenii înăuntru pentru negustorie, să nu se amestecē, fiindū-că acelea

O lovitură grea dă comericiului național aplicarea convențiilor de comerici încheiate de Turcia cu Austria și Rusia, după care de la marfa importată din acele țări nu se mai percepe decât 3% vamă. Dăm în note (1) unele acte constatându acésta.

aă a le vămui vameșii ce aă cumpărată vama de acolo după catalogulă ce s'a dată; dar nici vameșii nu aă a face la vinurile Brașoveniloră din viile loră, după cum și ponturile ce s'aă strigată la vândărea vămiloră nu-lă volnicescă. Poruncimă și Dumné-văstră Ispravniciloră, să orânduiă din partea dumné-văstră omă de nădejde, ca să fie împreună cu orânduitulă acesta la acéstă trebă, spre a nu se face vre-ună cusură, séu sctirismosă trebeă. ii saam receli. gymd. 1784, Ianuarie 8,» (Cod. XII, fila 99.)

Carte către Ispravniculă județuluiă Saac pentru a veni orânduitulă Ciubuciu-Bașă, fiindă trimisă de a lua vamă de la vinurile Brașoveniloră cară le trecă înăuntru.

«...Dumné-văstră Ispravniciloră ot sud. Saacă sănătate, Vă facemă în știre că orânduitulă nostru Ciubuciu-Bașă, ce l'amă avută orânduită aci la pentru a strînge vama de la vinurile Brașoveniloră străini, care le-aă făcută aici în țără la viile loră și le trecă înăuntru, ne înștiințéază cum că cele mai multe vinuri sunt prin pivnițe, pe la viile loră, dintr'însele numai câte-va prin burie, iar cele mai multe le țină pe la viă, și ne-aă trâmăsiă și fôc de dînsele, pentru care fiindă-că elă nu mai este trebuință de a ședé acolo; iată vă poruncimă, ca să-lă cereă să vă dea catistihă iscălită de însuși de câte vase cu vină are fieș-care brașovenă prin viile loră. Așijderea să-lă cereă, ca să vă dea și cartea de volnicie ce are la mână, prin care orânduimă în ce chipă să iea vamă de la acele vinuri; să aveă orânduită omă de pază, care să fie cu luare aminte, și când va vré a-și rădica dintr'acele vinuri și a le trece înăuntru, să-lă apuce să plătôsă de bute po tal. 10; atâtă pentru acéstă, câtă și pentru acele ce aă apucată de aă trecută, oră însuși aceștia, séu alăii de aă loră, să-lă apuce pe aceștia a plăti pentru acei, și fiindă-că ei sunt totă de la o companie, potă a-și căuta între dînșii; cară bană strângându-lă împreună cu catastihă să-lă trimetă aici la Domnia mea, iar numitulă Ciubuciu-Bașă orânduitulă nostru, ne fiindă trebuință de a mai ședé acolo, să se scôle să vie aici, ei dar dumné-văstră să fiă următoră, făr' de a nu se face vre-ună cusură, și fiă sănătoși. 1784, Februarie 8. (Cod. XII, fila 122.)

(1) *Cără de obște către Caimacamulă Craioveiă și către Ispravnică pentru sudiăă aă Nemăieiă și aă Rusieiă, ca pentru vamă să nu se supere mai multă decât la sută treă.*

«...Zem. Vlas. Dumné-văstră Ispravniciloră ot sud. . . . sănătate vă facemă în știre că încă de la începutulă anuluiă acestuia, la vreme ce s'aă dată vămă, nu numai prin cuvintă s'aă arătată hotărărea noastră vameșiloră de ob-

Totuși M. Suțu arendeză vămile cu unŭ tarifŭ propriu autonomŭ

ște, ci și în scrisŭ, sub domnésca noastră pecete, s'aŭ pusŭ atâtŭ în ponturi, câtŭ și în catalogulŭ ce s'aŭ datŭ la mâna vameșilorŭ, că dela sudiții ai Nemției și ai Rusiei n'aŭ nimica a mai lua vameși decât numai la sută trei, iar altă cerere, ori cu numele de vamă mai multŭ, ori de trecătoare, ori cu altŭ-felŭ de numire obișnuită, sŭu neobișnuită, să nu se cuteze a le o cere, și acéstă vamă adecă trei la sută numai o-dată aŭ a plăti, pentru care avândŭ teșcherea la mână de plată, ori pe unde va trece, și ori pe unde va merge să se ție în sémă, făr' de a i-se cere de a mai plăti alŭ doilea vamă; și deosebitŭ de ponturile ce s'aŭ făcutŭ la începutulŭ anului, și alte rânduri de porunci am mai scrisŭ pe urmă spre întărirea celorŭ d'întăiu către Dumné-vóstră, ca să arătați vameșilorŭ să nu cuteze împotrivă a face vre-o supărare. Acum aŭdimŭ, că după atâtea porunci strașnice, uniŭ din vameși dela unele vămi urmândŭ împotriva hotărârii, dela uniŭ sudiți cerŭ alŭ doilea vamă, și după ce aŭ plătitŭ o-dată o vamă la loculŭ de unde vine cu marfa, și aro și teșcherea la mână, cerŭ și ei aici să le ia altă vamă; dela uniŭ cerŭ peste poruncă și peste vama ce aŭ plătitŭ, cu nume de trecătoare, cu nume de măjăritŭ pentru peste ce aŭ rădicatŭ dela Brăila, care toți aceștia după ce aŭ plătitŭ o vamă la sută trei, n'aŭ nimicŭ alta a mai da cu nici unŭ felŭ de nume; deci iată și acum cu acestŭ rëndŭ de cărți vă poruncimŭ dumné-vóstră Ispravnicilorŭ, ca însuși domnésca noastră carte să cetiți vameșilorŭ dela vămile dintr'acelŭ județŭ, să știe că până acum când s'aŭ întâmplatŭ a ni se jălui vre-unŭ suditŭ că li s'aŭ luatŭ împotriva poruncei mai multŭ, n'amŭ făcutŭ altŭ-felŭ de pornire, făr' decât am pusŭ pe acelŭ vameșŭ ce aŭ cutezatŭ de aŭ întorsŭ înapoi ceea ce peste poruncă aŭ luatŭ, iar de acum înainte hotărâre avemŭ, pe celŭ ce va cuteza împotrivă a lua mai multŭ și a supăra vre-unŭ suditŭ, nu numai să-lŭ punemŭ să întorcă ceea ce peste poruncă va lua, și rădicândulŭ în heră să-lŭ aducemŭ aici la Divanulŭ domnescŭ, și pe lângă trépădulŭ ce va da, să-lŭ și pedepsimŭ greŭ de față în velégŭ și în vederea obștei, ci dar porunca și hotărârea acéstă să aveți a o face cunoscută la toți, ca să nu dică că n'aŭ sciutŭ; și fiți sănătoși. 1784, Iulie 18.»

Aceste cărți s'aŭ datŭ în mâna logf. Petrică spătărescŭ ca să le dea ciaușului Drăgoiu să le trimetă. (Cod. XII, fila 177.)

Pilacŭ către Vel Vameșulŭ pentru sudiții Nemției și ai Rusiei ca pentru vamă să nu se supere mai multŭ decât trei la sută.

«Dumné-ta Vel Vameșŭ îți facemŭ în știre, că încă dela începutulu anului, acestuia, la vreme ce s'aŭ datŭ vămile, nu numai prin cuvintŭ s'aŭ arătatŭ hotărârea noastră vameșilorŭ de obște, ci și în scrisŭ, sub domnésca noastră pecete s'aŭ pusŭ, atâtŭ în ponturi câtŭ și în catalógele ce s'aŭ datŭ la mâ-nile vameșilorŭ, că dela sudiții ai Nemției și ai Rusiei, n'aŭ nimicŭ alta a lua vameși decât numai la sută trei, altă cerere, ori cu nume de vamă mai multŭ, ori de trecătoare, ori cu altŭ-felŭ de numire obișnuită, sŭu neobișnuită, să nu se cuteze a le cere, și acéstă vamă, adecă trei la sută, numai odată aŭ a plăti,

și aplicându dispozițiunea de 3 %, nu mai puțin însă îngreue, se uşurează pe alte căi, prohibă ori facilitează importul de mărfuri străine (1).

pentru care avându teșcherea la mână de plată, ori pe unde va trece, și ori unde va merge să se fie în sêmă, fără de a se cere a mai plăti ală doilea vamă, și osebîtu de puncturile ce s'au făcutu la începutul anului, și alte rënduri de porunci amă mai scrisu pe urmă spre întărirea celor d'întăiu, către Ispravnici pe la județe, ca să arête vameșilor să nu se cuteze împotriva a face vre-o supărare. Acum auzim, că după atâtea porunci strașnice, unii din vameși de la unele din vămî urmându împotriva hotărîrei, de la unii sudiți ceru ală doilea vamă; după ce au plătitu o dată o vamă la locul de unde vine cu marfa, și are și teșchercă la mână, caută și ci aci să le ica altă vamă, de la unii ceru peste poruncă și peste vama ce au plătitu cu nume de trecătoare, cu nume de măjăritu pentru peste ce au rădicat de la Brăila, cari toți acești după ce au plătitu o vamă la sută trei, n'au nimic ală a mai da, cu nici un fel de nume; deci măcaru că amă scrisu și către Ispravnici de obște poruncile noastre, ca să arête vameșilor să scie că până acum când s'a întemplat a ni se jălui vre-unu suditu că li s'a luat împotriva hotărîrei mai multu, n'amă făcutu alt fel de pornire, fără decât amă pusu pe acci vameși ce au cutezat, de au întorsu înapoi ceea ce peste poruncă au luat, iar de acum înainte hotărîre avem pe celu ce va cuteza împotriva a lua mai multu și a supăra vre-unu suditu, nu numai să-lu punem să întorcă ceea ce peste poruncă va lua, ci ridicându-lu în lere să-lu aducem aici la Divanul domnescu, și pe lângă trépădulu ce va da să-lu și pedepsim greu în velăgu și în vederea obștiei pentru pilda și învățătura celorlalți; dar nu lipsim și aici la carvasaraua Bucureștilor a arêta și a da domnăscă noastră poruncă, ca nu numai însuși să urmez și să păzești hotărîrea acăsta, ci și ômenilor și mărtasipilor ce ai orânduit la trêba vamei, citindu-le pitacul acăsta, să fie pururea cu priveghere și cu luare aminte, ca să nu cuteze vre-unul a face supărare sudiților împotriva hotărîrei, că negreșitu li se va face pedepsa ce orânduim mai susu și vei fi și însuși călătu în vină. tol. p. gvm. 1784, Iulie 18.» (Cod. XII, fila 178.)

(1) M. Suțu nu se supune în totul convențiunei turcesci cu Austria, ci caută a o elude în părțile prea dăunătoare țerei, ori măcaru venitului vămilor, care îl interese de aproape, fiindu venit ală Domniei. Așia M. Suțu, ica măsurî opritore esportului vitelor mari; pentru rîmători, capre etc. pune taxe mai mari de 3 %, dar ăice că taxa o va plăti vîndătorul, iar nu cumpărătorul de peste hotar.

O mare contrabandă începu a se face în jurul orașelor, cu marfă de import. De ore-ce neguțitorii sudiți nu sunt datorî a plăti și vama de oraș, accisele, neguțitorii români, ca să nu-și încarce prețul mărfii introduse, mai mult decât sudiții Nemți, nu introduc marfa pe la străji, ci în taină. Dominitorul e silitu atunci să dea următoarea ordine:

Carte ce s'a datu la mâna mărtasipilor pentru cei ce aduc marfă.

«...Zem. Vlascoi. Fiindu-că au arêtat Domniei mele Vel Vameșu de amă vîlătu cartea Domniei sale fratelui Alexandru Ipsilante Vodă scrisă ot lét. 1780,

Cu aplicarea orî-cât de imperfectă a convenţiunilor comerciale ale Turciei s'a produsă scădere şi în venitul vămilor, adecă acciselor de oraşe, prin faptul că sudiţii Austriaci importându marfă, pretinseră să nu fie supuşi decât la plata vămei de hotar, iar nu şi la cea de oraş. De aci urmă că neguţitorii Români, cari deja la importarea

Iunie 20, întru care scrie pentru unii negustori ce aducă marfă aici în oraşul Bucureşti, staū la câmp, şi cu felu de meşteşuguri îşi deslęgă tencurile cu marfă şi scotū dintr'insa marfa care este să cuprindă sume la *vamă*, şi ascunde prin sate şi cu vreme aducă prin cară cu făină, cu grâu şi altele, şi o aducă dreptū la dughenele lorū neplătindū obiceinuita vamă, pentru care s'a făcutū hotărîre, dândū volnicie orînduiţilor Mortasipî din carvasara, ca să păzescă toate drumurile, cercetândū: orî pe cine şi orî pe care va găsi cu marfă fără de cărţulie de plata vămei să aibă a-lū întorce de la calea lui să-lū ducă la Vel Vameşū, ca să cerceteze, şi veri-care s'arū ispiţi cu vre-unū chipū de împotrîvire, pentru unulū ca acela s'a fostū datū volnicie şi tuturorū locuitorilorū de pe la drumuri şi de aiurea, orî unde se va află vre-unū furū de venitulū vămei ascundēndū-sī marfa, pe unulū ca acela fără voia lui dimpreună cu marfa să-lū aducă la Vel Vameşū, şi pentru ostenēla lorū aū hotărîtū Domnia sa, ca toţi banii vămei să se socotēscă, şi acelū ce va găsi şi îi va aduce să i se dea. După care acēstă hotărîre domnēscă ce o vēdumū Domnia mea făcută de mai nainte asupra acēstei pricinī, amū datū acēstă domnēscă a noastră carte la mînile mortasipilorū, cu care să aibă volnicie a păzi toate drumurile, cercetândū orî pe cine, şi pe care va găsi cu marfă fără de cărţulie de plata vămei, să aibă a-lū întorce din calea lui să-lū aducă la Vel Vameşū, ca să cerceteze, iar cari s'arū ispiţi cu vre-unū chipū de împotrîvire, pentru unulū ca acela dămū Domnia mea volnicie şi vouē tuturorū locuitorilorū de pe la drumuri şi după aiurea, orî unde se va afla vre-unū furū de venitū vămei aședēndū marfa, făr' de voia lui, d'impreună cu marfa să-lū aduceți la Vel Vameşū, şi pentru ostenēla vōstră am hotărîtū Domnia mea ca toţi banii vămei să se socotēscă, şi acelui ce va găsi şi va aduce să i-se dea după cum se coprinde mai susū. 1785, Aprilie 30.» (Cod. XII, fila 251.)

*Cărți la 17 județe cu una la Caimacanulă Craiovei pentru
rîmătorii i piei de boi, vacă i capră în ce chipū să se ia o vamă
după hotărîrea ce s'a făcutū.*

«Dumnō-vōstră Ispravnicilorū ot sud. sănēlate, vē facemū în șcire, că la vîndarea vămilor de estū timpū s'a făcutū hotărîre pentru rîmătorii ce se vîndū în țēră, sēu prin țērguri, cum și pentru rîmătorii ce sunt a-ī scōte din țēră, orî peste Dunăre, orî la țēra ungurēscă, orî la țēra leșēscă, i la Moldova sēu veri unde, cu obiceinuita vamă ce este a se lua după catalogū, de unū rîmătorii 40 de bani, adecă 20 dela vîndētorii oborului și 20 dela cumpērătorii, acești 40 de bani acum să se plătēscă de către vîndētorii, iar cumpērătorii să nu aibă vameșii altū a face fără de numai pentru gostinărîtū, adecă de va fi cumpērătorii celū ce scōte rîmătorii afară din țēră suditū să plătēscă la

mărfeî plătiseră o vamă mai mare în locu de 3 %, mai încarcă pre-fulu ei și cu vama de orașu, și prin acêsta vîndênd'o mai scumpu decăt sudîiî, lupta de concurență nu este în condițiuni egale. Iată una din cauzele cari contribu la înpuținarea negușitoriloru Românî și la înmulțirea celoru străini.

sută treci, iar fiindu raia acelû ce scôte rîmătorîi din țeră să dea gostinăritû după obiceiû deplinû de unû rîmătorû banî 8. Așijderea s'au hotărîtû și pen-
tru peile de boû, vacă i capră, ca vama ce este orênduită prin catalogû a se
da pentru acestea să o plătescă iarăși vîndătoriulû, și într'acestași chipû s'a pusû
și în cărțile de slujbă i catalogulû domnescû ce s'a datû la mâniale vameșilorû
pecetluitû, ci dar pentru aceea vë scriemû, că de vreme să dați în știre tuturorû
de obște locuitorilorû ce vorû avé rîmătorî i pei de vîndare spre a ști mai
nainte, că vama are a o plăti însuși vîndătoriulû totă deplinû, adecă cei 40
de banî la unû rîmătorû și pentru pei după catalogû, și fiți sănătoși. 1785,
Ianuarie 8.» (Cod. XII, fila 218.)

Cărți legate către Ispravnicî pentru oprirea vitelorû a nu eși din țeră.

«...Dumné-vostră Ispravnicilorû ot. sud.— sănătate, fiindu-că după cum înși-vë
știți, totû-d'a-una au fostû oprite vitele a nu eși din țeră la părți străine, ca
uncle ce sunt trebuinciose pentru îndestularea țercî și pentru zaheré a Țari-
gradului; de aceea iată vë poruncimû, să aveți a arêta vâtașilorû de plaiû și
plăiașilorû dintru acelû județû asupra căroră este paza hotarelorû, că esto
strașnică porunca Domniei mele a nu îngădui să se vîndă, séu să se trecă
măcarû o vită de aici din țeră la cea-laltă parte, ori de față séu printr'ascunsû,
că hotărîre avemû pe unulû ca acela ce este orênduitû la paza plaiului, și
a cutezatû ori pentru vre-o dare de a slobođitû, ori n'a păzitû bine și a pututû
de a trecutû cine-vași măcarû o vită și nu a prins'o, cu pedépsă de vicță a-
vemû a-lû pedepsi însuși acolo de față în plaiû; pentru care acéstă trebă să
știți în adevêrû că avemû a orêndui ômenîi noștri teptilû, cei credincioși, și
printr'a căruia plaiû vomû dovedi că a trecutû vre-o vită, unulû ca acela nu
va scăpa de pedépsa ce hotărîmû, dar nici dumné-vostră nu veți avé cu-
vîntû de îndreptare pentru nepurtarea de grijă, însă și acêsta să o știți, că
vomû Domnia mea și paza să fie fără cusurû, dar tivaturî să nu se facă spre a
da vre-o pricină de zătlhnire vecinătăței; decî locuitorilorû de dincóce, nu este
trebuiță a o face acéstă publică, ci să arêtați porunca la cînc se cade, adecă
la vâtași, la plăiași, ca ci să aibă a o urma și a face străjuirea ce se cade,
fiindû și dumné-vostră cu luarea aminte de păzescû vâtași i plăiași cum se cade
hotarulû, séu nu, și fiți sănătoși. 1783, Augustû 20.» (Cod. XII, fila 12.)

Slam-Rômnicû

Mușcelû

Buzêû

Argeșû

Saacû

Vâlcea

Prahova

Gorjû

Dâmbovița

Mehedinți

La Caimacamulû Craiovei, trimițendu-se și izvodû.

Anexămŭ o serie de documente de natură a arăta protecțiunea deosebită ce dobândescŭ sudiiți de la guvernulŭ țerei (1).

(1) *Pitacŭ către Vel Logf. Brâncovenu pentru împlinirea de bani ce ar avé orî negustorulŭ orî omulŭ suditŭ alŭ Nemției și alŭ Rusiei dela pămîntenii de aici, să se iea deciuială la sută doi.*

«Cinstitŭ și credinciosŭ boeriulŭ Domniei-mele, dumné-ta Manolachie Brâncovenu Vel Logf. de Țera-de-susŭ, pentru împlinirile de bani ce ar avé a lua, orî negustoriulŭ, orî altŭ omŭ suditŭ alŭ Nemției și alŭ Rusiei dela pămîntenii de aici ai țerei, seŭ dela altŭ negustoriŭ raia alŭ stăpâneștei noastre împărății, care împlinire s'ar face prin mumbașirlăcŭ alŭ zapciilorŭ Divanulŭ Domniei-mele, dela aceea împlinire de bani ai suditulŭ aceluia veî ști dumné-ta, că nu are mai multă deciuială a se lua decât la sută doi, după împărăteștile ponturi; ci dar după primirea pitaculŭ acestuia, să arăți hotărîrea și porunca noastră la toți zapcii Divanulŭ, cum și dumné-lorŭ zapciŭ tîrgulŭ, și să o faceți cunoscută și sciută porunca acésta la toți, spre a o urma neclintitŭ, și apoi să o pui să se trecă în condica Divanulŭ acésta hotărîre, ca să fie păzită pentru totă vremea de acum înainte. Toli pisah gvmd. 1783, Decemvrie 22.» (Cod. XII, fila 92.)

La 24 zile ale lui Decemvrie s'aŭ scrisŭ carte către Ispravnicii Prahovei pentru unŭ Ionescu Săghetŭ negustorŭ némțŭ, ce se negustorește în țera românească, că după ce aŭ plătitŭ vama la Brăila pentru o sumă de ocă poște săratŭ, l'aŭ apucatŭ și vameșulŭ Stefani din Cămpina de i-aŭ mai luatŭ și altă vamă, talerî 35. Cum și unŭ Constandinŭ Măjariulŭ iar de acolo de i-aŭ luatŭ alți talerî 35, pentru Măjarițŭ, împotriva împărăteștilorŭ fermanuri, cari sunt date pentru negustoriŭ Europii spre a plăti numai o vamă la unŭ locŭ, de unde se va rădica, Ispravnicii să-i apuce să împlinescă negreșitŭ și dela unulŭ și dela altulŭ, și să trimită banii aici cu înștiințare către Măria sa; care carte s'aŭ datŭ în mâna lui Vel căpitanŭ za Lefegii astăzi Decemvrie 24 la 6 ciasuri din zi să o trimită cu omŭ într'adinsŭ.

La 24 zile a lunei Decemvrie s'aŭ scrisŭ carte către Costea biv Vel comis., vameșŭ dela Dragoslavele, pentru negustoriŭ ungurenii ce aducŭ din năuntru lucruri, de vîndŭ sare măruntă aici în București, și i apucă de plătescŭ câte parale 12 de calŭ cu nume de ierbăritŭ, ca de acum înainte să se părăsescă a nu-i mai supăra, fiindŭ peste obiceiŭ și peste catalogŭ; care carte s'aŭ datŭ în mâna lui Vel căpitanŭ za lefegii, astăzi Decembrie 24, la 6 ciasuri din zi să o trimită cu omŭ într'adinsŭ.

Pentru Ioanŭ negustorŭ Brașovenŭ, carele după ce a plătitŭ la Șistovŭ vamă pe 161 *povară de bumbacŭ* i pe cinci saci de orezŭ, i-aŭ luatŭ și vameșulŭ de la Zimnicea tal. 205, bani 30; fiindŭ acésta în potrive poruncei, s'a scrisŭ carte la Ispravnicŭ, astăzi Lună Ianuarie 8, 1784, ca să apuce pe vameși să împlinescă toți banii, și să-i facă teslimŭ la mâna lui Hagi Ilie cumnatulŭ Paraschiivei, Hagi Ghefulŭ, dela care să iea adevărînță de primirea banilorŭ, și înștiințeze Măriei seîc de sevărsitulŭ trebii, trimițendŭ și acea adevărînță aice; care carte s'aŭ datŭ la dumné-lui Vel Post. totŭ astăzi Lună, ca dumné-lui s'o trimită.

Epitropia obștească continuă sub M. Suțu a stabili narturi pentru vindarea articolelor de îndestulare ba chiar și asupra unor articoli

«Dumné-văstră Ispravnicilor ot. sud. . . . sănătate, vă facem în știre că dumné-lui Sinior Agentul arcă Domniei-mele, cum că liude negustori ce sunt arcătași mai josu ce se negustorescu aici în țără, cum că sunt străini aici, sudii ai Nemției și se supără de dajdic de către zapci și omenii noștri, am poruncit de s'au căutat la Visteric mai pe largu de starca cu care se află aici în țără; iată vă poruncim, primind cartea acăsta, numai decât să cercetați ca să aflați și să găsiți negreșit pe acești omeni, pentru care să faceți cu deamărunțul cercetare de starca lor de sunt însurați aici, se nu ? după pămîntencă se străină ? casă ? prăvălie ? moșie ? vic se orice acareturi ? cu ce se negustorescu ? de când sunt aici ? să faceți Domniei-mele pe largu și fără nici o zăbavă, de care așteptăm răspuns. 1784, Ianuarie 10.» (Cod. XII, fila 95).

Carte către dumné-lor Ispravnici pentru sudii ai Nemției și ai Rosiei.

«Dumné-văstră Ispravnicilor ot. sud. . . . sănătate, vă facem în știre, că pentru împlinirea de bani ce aru ave, ori negustorii, ori altu sudit al Rosiei și al Nemției dela pămînteni de aici ai țerei, se dela altu negustoriu raia alu pe puternice stăpâneșcii noastre Impărății, care împlinire s'ar face prin mumbașirlăcu alu zapciilor Divanului Domniei-mele, se prin mumbașirlăculu altor zapci ai țergului, am poruncit Domnia-mea, prin Pitacu, aici dumné-lui Vel Log. de Țara-de-susu, de au arătat poruncă la toți zapcii, ca dela acea împlinire de bani al suditului aceluia să nu aibă a lua mai multă dăciuală decât la sută doi, după împărăteștile ponturi; ci dar, după cum aici am dat poruncă, așa și dumné-văstră nu lipsim a vă porunci, că de se va întâmpla și aici a se face vre-o împlinire prin zapciăcu, asemenea să urmeze a se lua dăciuală la sută doi, iar nu mai mult. 1784, Ianuarie 11.» (Cod. XII, fila 105).

Pitacu către Vor. Prășcovenu, i dumné-lui Vel Log. Brâncovenu pentru datoriile vameșului Necoli Lazăr.

«Cinstit și credincios boieru Domniei mele, dumné-ta Vel Vorn. Prășcovene, i dumné-ta Vel Log. Brâncovene, vă facem în știre pentru vameșul Nicolac Lazăr, că la multe obraze este datoriu sumă de bani să dea, și dela multe obraze arată că are și el a lua, din care fiindu-că ce ce au luat dela dînsul, pururea necontenesc a cere prin jălbi către Domnia mea împlinirea dreptului lor, așijderea și el încă cere a se împlini, de unde are a lua ca să plătescă unde este dator, a căruia cercere fiindu cu cale, iată orînduim pe dumné-văstră ca mai întâi să cereți dela Nicolac Lazăr să arde dumné-văstră cu catastih dela cine ? ce bani are a lua anume ? și fiindu-că pentru datoriile ce are el a lua este orînduit mai dinainte zapci vătav de copii de Divan, să trimeteți dumné-văstră pe orînduitul zapci ca să ceră dela fieș-care obrazu banii acei dator, iar care va dice că are a răspunde, înfăto-

carî nu privescŭ hrana. Așia găsimŭ unŭ nartŭ pentru vinđarea po-

șindŭ pe amêndouă părțile, orî cu însuși seŭ vechilî să cercetați și lămurindu-le prin cărți de judecată, seŭ prin anaforale, câtă datorie rămâne bună, să împlinescă zapciulŭ celŭ rênduitŭ, dela fieș-care, iar pentru cei de afară unde va li trebuință de mumbașirŭ să ne arêtați în scrisŭ prin anaforale, ca să trimetmŭ să împlinescă, seŭ să-î aducă, și așia câți banî se va face împlinire de unde are elŭ a lua să-î faceți zaptŭ în mânilor dumnê-vôstră, de altă parto să vic înaintea dumnê-vôstră cei ce dicŭ că aŭ a lua dela Nicolae Lazărŭ, ca să-și arête zapisele, seŭ doveđile mărturiî, și de față cu Nicolae să lămuriți, câtă este drêptă datoria fieș-căruia, prin cărți de judecată și prin anaforale, și așia să arêtați Domniei mele fœe de câți banî din datoriile ce elŭ are a lua s'aŭ împlinitŭ, așijderea și câți sunt carî aŭ a lua datoriî cercetate și lămurite, și vomŭ orêndui Domnia mea cu dreptate la cine și ce să se dea, și de vreme ce uniî din datornici, ce aŭ a lua de la Nicolae Lazărŭ, arêtară Domniei mele, că vameșulŭ Necula în catastihŭ ce dă de datoriile ce are elŭ a lua nu arêtă toți banî câți are ca să iac și pe toți datornicii, făcêndŭ viclesugŭ, și de osăbitŭ de acêsta dicŭ că-lŭ vedŭ pe Lazărŭ lucrândŭ harturgia și făcêndŭ negustorie; cu acêsta bănuiescŭ că are și chivernisclă, pentru acêsta să cercți dumnê-vôstră, ca datornicii să vă arête ce datoriî mai știu cî că are elŭ afară de foile ce va da elŭ; așijderea să dovedescă și ce chivernisclă are deoschită din datoriî, și tôte acelea datoriî să intre la cercetarea acêsta, cum și averea lui ce o vorŭ dovedi-o afară din datoriî încă să ne o arêtați. Tol. p. gvmld. 1784. Ianuarie 14.» (Cod. XII, fila 106.)

1784, Februarie 12. S'a scrisŭ două cărți legate la dumnê-lorŭ Ispravnicî din sud. Prahova pentru doi negustorași ce se numescŭ sudiți, anume Ioanŭ Nicola și Stoica Nedelcu, carî sunt închiși la Ispravnicî, și de cândŭ s'a aședatŭ la dajdic? și de sunt căsătoriți după pămîntence seŭ străine? și fără de zăbavă să trimiți rêsponsŭ Măriei sale; care cărți s'aŭ datŭ la Cîașulŭ spătărescŭ să le trimită.

Cărți legate la 5 județe pentru sudiți a nu mai supăra vameșii peste tarifă.

«Dumnê-vôstră Ispravnicilorŭ ot sud. — sănătate, aŭ jăluitŭ Domniei mele uniî din negustorași sudiți ai Nemției, cum-că vameșii de pe la tîrgurile acestui județŭ arŭ supăra afară din vama ceca-ce se cuprinde în tarifă și apucă ca să le ia de prăvălie câte banî 40, osăbitŭ și câte o para, afară de ceca ce dă la stăpânulŭ locului, care acêstă cerere a vameșilorŭ fiindŭ afară din ponturi și din catalogulŭ Domniei mele, cum îngăduiți dumnê-vôstră a face vameșii în potrivă urmări, în vreme ce întru atâtea rînduri vi s'aŭ scrisŭ porunci, ca peste tarifă și peste 3 la sută vamă să nu se supere mai multŭ sudiți cu nici unŭ felŭ de numire? Ci dar iată vă poruncimŭ, să dați strașnicî porunci vameșilorŭ și să nu-î îngăduiți a face urmări și cereri dela sudiți, cum nici dela raicle peste ponturi, că apoi veți fi și dumnê-vôstră în vină. 1785, Martie 5.» (Cod. XII, fila 234.)

Slam-Rômnicŭ
Saacŭ
Buzcŭ

Prahova
Ialomița

}

la aceste județe s'a scrisŭ aceste cărți.

stavurilor fabricate în țără (1). Acestu nartu cum și dispozițiunea de a se ordona încetarea fabricărei pe cât va timpû, sub cuvîntu că Dâm-

Carte legată către Ispravnicu din sud. Argeșu pentru ca să dea în scire locuitorilor de a nu mai supăra pe sudiți la descărcatul mărfurilor de pe cai.

«Dumné-vostră Ispravnicilor ot sud. Argeșu sănătate, ne-am înștiințatû Domnia-mea, cum că sudiții ce aducû marfă înăuntru, împovărată pe caii lorû, după ce trecû dincôce sunt siliți a o descărca de pe caii lorû, și a o încărcă pe cai și care de ale țerii, pentru care fiindu-că acesta este făr' de nici o poruncă dcla Domnia-mea, iată că vă poruncimû să dați în știre la cei ce facû acestă supărare sudiților, și să nu-i îngăduiți a le face sudiților silă la acesta, ci slobocli și neopriți să fie a-și duce marfa pe caii lorû, acesta și fiți sănătoși. 1784, Augustu 8.» (Cod. XII, fila 187.)

Carte legată la Caimacamul Craiovei ca să împlinescă lui Adamu Cătiri suditul Nemției peile de epure de pe la locuitorii dintr'acelu județu, ce le-au datû banii de mai înainte.

«Cinstitû și credinciosû bocriulû Domniei-mele dumné-ta biv Vel Bane Ianaclie Ilrisoscolei, Caimacamul Craiovei, sănătate, îți facemû în știre că Adamu Cătiri suditul Nemției prin jalbă au arătatû către Domnia-mea, cum că prin niâna a doi ômenî ai sêi de aici din Craiova, anume Mihaiu Cârstea Curtu, i Constandinû Calocu au împărțitû mai dinainte banî ai lui la locuitorii dintr'acelu județu, cu tocmelă ca să-i dea pei de epure, și cere acum după tocmelă peile; pentru care iată poruncimû dumi tèle: pe acei doi ômenî ai numitului suditû să-i aduci înaintea dumi-tèle, și să le ceri întâiu ca să-i arce cu lóia la cine din locuitorî au împărțitû banii, câte cât, și la ce satû și județu? și după aceea fôie ce vorû arăta să aibî a le împlini dumné-ta dcla locuitorî peile, după tocmela ce vorû fi avutû, urmândû Domnia-ta după poruncile ce sunt date mai dinainte pentru alișverișulû peiloru de epure, și fii sănătosû. 1785, Ianuarie 2.» (Cod. XII, fila 218.)

(1) *Cărți legate cu una la Caimacamă, cu poveșuirî la Ispravnicu pentru pânea ce se vinde prin tîrguri să se eftinască și să fie cîptă bine.*

Iô Mihailu Constandinû Suțu Voevodû Zem. Vlas.

«Dumné-vostră Ispravnicilor ot sud. Prahova sănătate, vă facemû în știro că după îndestularea ce din mila lui D-Ńeû într'acestu timpû de zaharea pretutindenea în țără, se cade a li eftinătate și la vîndarea de pâne, atătû aici în București, cât mai vîrtosû pe la tîrgurile de afară, pentru care veți ști că aici în tîrgulû Bucureștilor se vinde într'acestă vreme pânea, la o para dramuri 260, iar próstă la o para dramuri 520, care la acesta nu că dóră au fostû siliți brutarii de vre-o nevoie și de sila poruncei domnesci a o vinde cu acestu felû de eftinătate, ci numai prin marafetulû zapciilorû tîrgulû pînă la a nu le pune domnia nartû și pînă a nu-i strîmtora cu vre-o domnescă

bovița nu are destulă apă și pentru fabricile de postav și pentru mōra

hotărîre, făcîndu-se socotelă după cum curge vîndarea grăului în tîrg, pe acela preț al bucatelor făcî vîndarea acēsta, la care nu pāgubescū, cî cāștigă; decî cānd aicca în București, unde este atāta mulțime de norod, de se cheltuește atāta și atāta sumă de pāne, unde bucatele se aducū de pe afară și se cumpără și lemnele cu cheltuială, iar acēstă vîndare la pāne, cu cāt mai vîrtosū la tîrgurile de pe afară de pe la județe, unde și bucatele le sunt aprōpe și pāne se cheltuește mai puțină, trebue să fie și mai estinā; însă în locū de acēsta vîdumū în potrivă urmāndu-se pānea mai mică, mai scumpă, prōstă și nelucrată bine, de care pentru cercare am trimisū Domnia-mea de am adusū însuși de acoloa din tîrgulū Ploestī o pită și puind'o la dramū o gāsīnū numai de dramurī 140 la o para, care acēsta curge din ne purtarea de grijă și din amelia dumnē-vōstră. Decî pentru acēsta vō poruncimū Domnia-mea, cā după prețulū ce se vinde aici în București, să dați și dumnē-vōstră poruncă la tîrgurile de aicca din acelū județ, să se mārēscă pānea, încă și mai multū se cade cum dīcemū să se estīnescă decāt în București; care să se lucreze și să se cōcā bine, să nu o scōtă crudă ca să tragă la dramū, și spre acēsta să fiți dumnē-vōstră cu perierghie în tōtă vremea, ca după estīnătatea bucatelor să urmezē și vîndarea pānii, iar să nu vō leneviți a lāsa să curgă lucru fār' de rīnduială și cu nedreptate, fiindū-că Domnia-mea nu lipsimū a face cercări și pe afară prin tîrgurile de prin județe, peste tōtă vremea, și cānd vomū gāsi cā nu ați îndreptatū vîndarea pānii cu prețulū ce se cade după estīnătatea bucatelor, și iarăși curge fāră de rīnduială, nā veți avea cuvīntū de îndreptare; însă căutați să nu cum-va cu pricina acēsta a martulū să gāsescă mijloculū zapciū și vameșiū de Dāmbovița de va fi și rușfeturī, pentru cā după cum v'amū mai īnșciințatū, pentru orī-ce vorū face zapciū, pe dumnē-vōstră vō vomū vinovăți. 1783, Septembrie 18.» (Cod. XII, fila 33.)

Asemenea cărți s'a făcutū și la aceste județe :

Slam-Rōmnicū	Vlașea
Buzău	Telcormanū
Saacū	Argeșū
Prahova	Muscelū
Dāmbovița	Oltulū.
Ialomița	

Și la Caimacamulū Craiovei s'aū făcutū și la cīnci județe de prestē Oltū.

Unū pilacū către dumnē-lui Vel Aga i către boeri epītropi pentru pāne.

«Dumnē-ta Vel Agă i dumnē-vōstră bocrilorū epītropi adunāndu-vē astādī la unū locū, să cercetați mai īntāiū pentru cercetarea grăului cum se vinde, atātī pe afară, cāt și la tîrgulū de afară, și după prețulū cu care-lū cumpără brutarii, să socotiți cu cāte dramurī se cuvine a se mai mārī pānea, atātū cca dīntāia mână, cāt și cea de a doua și să ne arētați cu anafora.» 1785, Aug. 27.» (Cond. XII, fila 203.)

Pilacū pentru brutari către dumnē-lui Vel Aga ca să poprēscă Pivele.

«Dumnē-lui Vel Aga fiindū-că ne-a arētatū prin tacirulū dumnē-lui cumcă

de făină, trebuie să fie contribuită multă la paralisarea industriei po-

brutarii din București se jeluesc că nu pot măcina zahereaua cea de ajunsă la trăbuința orașului Bucureștilor, din pricină că după ce este apă prea puțină la mără acăsta dată, apoi și acea puțină apă nu merge totă la mori, ce se împarte jumătate la pivele de postavu, cari sunt în potriva morilor, și ceru a fi pivele oprite câte-va zile, până se va mai înmulți apa, și iar să fie slo-bode a lucra, ca să nu se pricinuiască de odată lipsă la obștea Bucureștilor; pentru care poruncim d-le în preună și cu boerii epitropi întâiu să cercetați, și să cererea acăsta ce o facu, și de este așa că nu pot cu adevărat a se măcina zaherea?» (Cod. XII.)

Carte legată către Caimacamă pentru negustorii ce au dat bani pe vinu locuitorilor din vreme cum să urmeze.

«Cinstitu și credincios boeriu Domniei mele Manolache Romanitis biv Vel Paharnicu, Caimacamul Craiovei, sănătate, îți facem Domnia mea în știre că Medel. Scarlatu Iliotu Ispravnicu ot sud. Dolju, înștiințeză Domniei mele, cum că unii alții din negustorii ce au împărțitu încă de mai înainte bani pe vinu pe la locuitorii acelu județu, și acum îi stenahorisește să le iae vinurile numai câte 8 parale vadra, de care sunt forte mahniti locuitorii, pentru acăsta pagubă ce caută acei cu bani să le facă la prețulu vinurilor, și acăsta vedându o dumné-ta ai scrisu la cele cinci județe porunci, ca nimenea să nu-și dea vinulu cu acăstu de nimicu prețu, ci câți au dat bani de mai înainte să se protimisescă a lua cu prețuri ce se va rumpe acum, iar care dintr'acei negustorii nu va primi după prețu ce se va rupe, să-i întorcă banii cu ostenela la dece unulu, socotindu-se de când au luat bani până când îi va da. La acăsta bine ai urmatu domnia-ta, pentru că și porunca Domniei mele într'acestași chipu este, de care vei fi cu privighere a nu se supăra locuitorii și a li se lua cu altu prețu, ci numai cu prețulu ce se va rumpe acum; ci să arăți și acăsta Domnăscă noastră carte, la toți aceia, ca să nu facă altu-lelu de silă locuitorilor, și săi sănătosu. 1783, Septembrie 26.» (Cod. XII, fila 44.)

Êta pitaculu din 23 Octobre, 1783, otărîndu aședarea de nartu la pâne :

Pitacu către Vel Agă, i către epitropi a pune nartu la grâu.

«Dumné-ta Vel Agă și dumné-văstră boerilor epitropi, până acum n'amû fostu pusû în scrisu sub pecete nartulu pânei într'adinsu așteptându ca să vedemû celû le pe urmă prețu la care rămâne vîndarea bucatelor în tîrgu, și de aceea numai prin dumné-văstră am fostu poruncitu până acum de aî urmatu, după cum se schimba vîndarea grăulu pe zile în tîrgu; acum fiindu-că până la acăsta vreme s'a vedutu la ce prețu de pe urmă rămâne a fi vîndarea bucatelor, trebuință este dară a se orîndui unû nartu hotărîtu, care să se păzescă pururea de acum înainte. Deci adunându-vă de împreună cu toți la unû locu, să aduceți și din brésla brutarilor față, și după prețulu bucatelor

stavurilorŭ în țeră. Mai adaoge-se că se pusesse și o taxă (fie cât de mică) asupra postavului, în folosulŭ cutiei milelorŭ.

și după îndestularea ce din mila lui Dumnezeu este estimpŭ de zaharê, să socotiți nartulŭ ce este cu dreptate a se pune la vîndarea pâinii în tîrgŭ, atîtŭ la cea de frunte, cît și la cea de a doua și a treia mînă, și să ne arêtați în scrisŭ cu anafora ca să-lŭ întărimŭ cu Domnêscă noastră pccete și să se arête de obște ca să-lŭ știe. Toli. pisah gspd. 1783, Octombre 23.» (Cod. XII, fila 57).

Pitacŭ către Vel Spătarŭ pentru scumpetea grăului.

«Cinstitŭ și credinciosŭ boerulŭ Domniei mele dumnê-ta Vel Spătarŭ Gorigorașco Balasache, fiindŭ-că vedemŭ Domnia mea cum că unele lucruri carŭ vinŭ de pe afară de prin județe aici la tîrgulŭ Bucureștilorŭ pentru vîndare la norodŭ s'aŭ scumpitŭ și s'aŭ suitŭ prețulŭ lorŭ peste mîsură, cum grăulŭ, că s'aŭ suitŭ la oborulŭ tîrgului de afară în sêptemăna trecută *chila tal. șapte*, așijderca și orđulŭ, i altele ca de aceste scumpete, socotimŭ că acêsta nu este alta fără de numai din pricina matrapazilorŭ Bucureșteni, că esŭ afară la câmpŭ înaintea celorŭ ce aducŭ bucate la tîrgulŭ de vîndare și taie prețulŭ lorŭ cu aceea afară, și apoi după ce le aducŭ în tîrgŭ le scumpescŭ cu prețŭ nedreptŭ peste mîsură; decŭ pentru acêsta poruncimŭ dumi-tale să aibŭ a orêndui zapciŭ și ômenŭ din brêsla dumi-tale afară, căroră să le poruncești să cerceteze, și pe care dintr'acești matrapazi va prinde făcêndŭ acestŭ felŭ de urmare și matrapazlăcŭ, nu numai să nu-lŭ îngăduiască, ca pentru unŭ lucru ce mai dinainte cu porunca Domniei mele, cu totulŭ este rădicatŭ, ci încă prindêndu-lŭ să-lŭ aducă la dumnê-ta, pe care să ni-lŭ arêți ca să se pedepsescă, afară numai din brutariŭ Bucureștilorŭ, carŭ vorŭ avê la mîni adeverințele dumnê-lui Agă pentru dovadă. ii saam recch gvmd. 1784, Maiŭ 3.» (Cond. XII, fila 154).

Pitacŭ către Vel Agă i către epitropŭ a pune nartŭ la lucrurile mîncării.

«Dumnê-ta Vel Agă, i dumnê-vostră boerilorŭ epitropŭ, vrêndŭ Domnia mea ca să se urmeze cu dreptate vîndarea lucrurilor de ale mîncării atîtŭ de iată vê poruncimŭ dumnê-vostră, adunându-vê cu toțiŭ să aveți a socoti și a pune nartulŭ acela ce va fi cu cale, pastrama, miera, lumînările și altele însă numai carŭ sunt de aici din pămîntulŭ țerei, și carele se aducŭ din părțile străine din vecinătate, iar peste câte-va zile veți avê poruncă și pentru care vine de peste Dunăre, și să arêtați Domniei mele în scrisŭ, toli. pisah gvmd. 1783, Noemvrie 3.» (Cod. XII, fila 62).

Nartulŭ ce s'aŭ pusŭ pentru ale mîncării și la băcănŭ

Iă Mihailŭ Constandinŭ Suțu Ved. gvmd. Zem. Vlas.

«Așa să urmeze la tôte și poruncimŭ dumi-tale Vel Agă să porți grijă după cum și prin cuvîntŭ ți s'aŭ ȑisŭ dumi-tale a se păzi nartulŭ acesta. 1783, Noemvrie 19.

Nu mai puțin dăunătoru comericiului unor județe a fostu *Nizamul*

Tal.	Bani
»	74. Butulă de pastramă de capră.
»	18. Brânză în fole oca.
»	42. Zamă de lămăc oca.
1	» . Iere tescuite oca.
1	» . Iere de moron i dulci oca.
3	» . Cafă Emen oca.
3	60. Cafă franțuzescă.
»	48. Capere de misir oca.
»	21. Cașcavală decâmpă oca
»	6. Lintea oca.
»	36. Măslinile mărunte.
»	24. Mănățarei uscate oca.
»	6. Mazărea oca.
»	24. Mierea oca.
»	24. Năhutulă oca.
1	60. Nevriile de morună oca.
»	90. Nevriile de nisctru oca.
»	12. Pastramă de vacă oca.
4	60. Piperulă oca.
»	18. Raciă de baltă suta.
»	15. Raciă din altă baltă suta

Tal.	Bani
»	84. Săpunulă tarabulă oca.
»	33. Ocaua de lumînări de seă.
»	18. Urda în fole oca.
»	48. Untulă topită oca.
»	48. Uleiulă la băcană
»	42. Uleiulă la cei ce-lă vîndă cu ridicata oca.
»	84. Untulă de lemnă oca.
»	44. Fasolca oca.
»	2. Ciapa.

Peștele.

Crapă, șalău, bibană, somnulă prispătă de baltă, oca bani 9
Iur sărată de acestă felă oca 12 bani.
 Știucă, plătică, ciortană, cosacă, săbioră și alte asemenea, de baltă, prispătă, ocaua bani 4.
 Iar sărată de acestă felă oca bani 6.
 Peștele prispătă de heleșteu oca bani 12.

Prea Înălțate Doinne,

«După luminatulă Pitacă ală Măriei tale adunându-ne la ună locă, prin cercetare amă luată sēmă de celca ce sunt obștiei trebuincioșe, pentru hrană mai alesă la cele ce esă chiar din pămîntulă țerei, și la puține ore-care din băcaniă ce vină din străinătate și sunt și acelea mai de trebuință obștiei, căroră li s'a pusă de acestă dată nartă, ca să se vîndă cu prețulă ce se arată mai susă, pe anume; de acestă înștiințămă Înălțimei tale. 1783, Noemebre 19.»

Gheorghe Suțulă Vel Agă.

Ioană Vilara Paharnică.

Dumitrache Stolnică, Nicolae Stolnică.

Iă Mihailă Suțulă Vvd. Zem. Vlascoe.

«Fiindă-că nartulă pentru vîndarea felurimiloră pentru băcanie urmază a fi vremelnică, adevă după preță cu care și băcaniă le cumpără, poruncimă dumi tale Vel Agă și dumnă-văstră bocriloră epitropi, adunându-vă la ună locă să cercetați pentru fieș-care felurime prețulă cu care se cumpără de băcani, și să socotiți după dreptate nartulă cu care se euvine a vinde băcaniă la norodă, și să ne arătați în scrisă. Tol. p. gvd. 1785, Septemebre 11.» (Cod. XII, fila 310).

Turcilorŭ. Pentru a se evita conflictele cu negușitorii turci, mai multe

Nartulŭ c rnei.

I  Mihail  Constantin  Suful  Vvd.

«Poruncim  să aibă voie după rugăciunea ce fac  și după zapisul  ce a  dat , p n  la 25 de  ile ale acestei luni să v nd  c te parale patru ocaua c rni  de  ie i de miel  și cea de vacă c te parale 2, și dumn -ta Vel Agă să le dai slobo enic, iar dela numita  i înainte să v nd  cea de  ie i de miel  c te parale 3 și vaca c te parale 2. Iarăși. 1785, Mai  8.

Prea  n l ate D mne.

«După luminata porunca  n l imei tale, ce ni s'au dată la jalba breslei m cellarilor  de aicea, ne-am  adunat  la un  loc   mpreun  și cu dumn -lui Vel Agă, fa a aduc nd  și pe vre-o c  i-va din numita br sl , spre a le face dr pt  socot l  pentru vitele ce le taie la scaune, cu ce pre   le cump r  și ce alte cheltueli la ac sta mai a  ?  nșciin  m  Măriei tale, că acest  fel  de socot l  dr pt  și întru adev r  și în grabă după cum însă poruncești nu se putu acum în grabă de o camdată a se afla, că adev rul  care  i în tot  chipul  la ac sta  i  l  t  nuesc , a se dovedi fără de a nu se face deosebit  de către noi cercare, at t  la cump r t rea vitelor , c t și la c te oca ese vita, nu se p te în grabă, ci de va fi porunca Măriei tale mai din vreme, p te să se facă precum am mai și  nștiin at  Măriei tale; cu t te acestea numita br sl  a m cellarilor  cu genuche plecate cad  la mila Măriei tale, să te milostivești asupra tic loșilor  să li se dea voie pentru carnea de vacă a vinde de acum înainte cu 4 parale să vândă și pe ac sta de miel  i de  ie tot  după porunca Măriei tale ocaua c te parale 3. După care ac sta a lor  plecat  rugăciune a  dat  numișii și zapis , că după cum mai sus  se  ise vor  fi următorii; ci milostive D mne, fiind -că din  nt mplarea timpului de estimp  miei întru adev r  p n  acum tot  nu s'au ajuns  bine, și a  și  i ticăloșii pagubă dela miei și dela  ie p n  acum, iar p n  la 25 ale lun i aceștia se mai drog  mică, a nu se mai jălui nici numișii de pagube, fic mila Măriei tale asupr -le a se da porunca Măriei tale, să se v nd  după cum mai sus  se ar t , după zapisul  și rugăciunea lor , și cum va fi mila Măriei tale. 1785, Mai  8.»

Ionache Lehliu, Ioan  Medcl. (Cond. XIII, fila 188—189.)

Pitac  către Vel Agă pentru m cellari să urmeze a vinde carnea după anaforaua episcopilor .

«Dumn -ta Vel Agă, fiind -că ne-am  adev rit  Domnia mea bine, că m cellarilor  le dă m na, și pot  a vinde carnea de  ie ocaua c te trei parale, iată-ți poruncim  Domnia mea, ca să r m c or nduiala v nd rc i care s'a f cut  în anaforaua episcopilor  din trecutele  ile, să nu se facă urmare după aceea, ci de ast  i înainte să le dai strășnică porunc , ca să o v nd  c te trei parale

județe de pe Dunăre, ba chiar și de pe mai departe, și-au vădit

ocaua de carne de oie negreșită, și într'acest chip să faci dumné-ta publică ca să știe și cumpărătorii, că de nu voru urma măcelării se voru pedepsi cu tîrgul, cu ocna, și asupra dumi-tale ne vomu turbura. 1785, Maiu 19.» (Cod. XII. fila 216.)

Pitacū către boeri epitropi pentru măcelari.

«Poruncimū Domnia mea dumi-tale Vel Agă i dumné-vóstră bocrilor epitropi, fiindu-că se apropie dulcele paștelorū cându trebuie măcelării ca nește datorī ce sunt să grijescă pentru îndestularea norodului de carne spre a nu fi lipsă, și ca să nu aibă cuvîntu de pricinuire atunci nimicū, să aveți a cerceta dumné-vóstră într'această vreme prețul vitelorū mari și a oilorū cum le cumpără măcelării, și după prețul ce cumpără ei vitele, cu ce nartū se cade ei a vinde, să ne arătați în scrisū. 1786, Martie 28.» (Cod. XIII, fila 361.)

Nartulū Lumînărarilorū cum să vîndă lumînările de seū.

Prea Înălțate Dómne,

«Iarăși cu lacrimi jāluimū milostivirei Măriei tale, că din luminata porunca Măriei tale amū fostū rēnduiți la dumné-lorū Veliți boeri de ne-aū făcutū cercetare, pentru câtă cheltuială ține una oca lumînări de seū, și făcēdu-se de dumné-lorū cu de amăruntulū, amū văditū cumpărătoreā și cu tótă cheltuiala ține până la bani 34 $\frac{1}{2}$, ci ne rugămū milostivirii Măriei tale, ca după cum se varsă mila Măriei tale asupra tuturorū de obște, să fie mila Măriei tale și asupra noastră de a fi miluiți peste acești 34, cu cea ce va lumina duhulū slāntū pe Măria ta, ca să nu ne stingemū cu totulū, fiindū ómenī sēraci și cu case grele, și cu dajdie, și veșnică pomenire va fi Măriei tale.

Robii Măriei tale

Noi toți lumînării din București.

Iō Mihailū Constantinū Suțulū Vvd. i gpđ. Zem. Vlas.

Porunca din dosulū jālbei.

«După rugăciunea ce ne facū lumînării printr'această jalbă, și după arctarea ce ne-aū făcutū dumné-lorū Veliți boeri cu socotēla de cheltuială ce merge la ocaua de lumînări, ne-amū milostivitū Domnia mea, și iată le dāmū voic ca să vîndă ocaua de lumînări de seū cu parale două-spre-șcece, însă cu acēstă hotărîre, ca lumînările să le lucreze și să le facă să fie numai de seū de capră, lără de a nu amesteca într'însele altū-felū de seū, verī de ce măcarū; pentru care poruncimū dumi-tale Vel Agă, să le arēți porunca Domniei mele, și milostivirea ce amū făcutū cu dînși spre a fi slobođi să vîndă ocaua de lumînări cu prețu ce arētāmū mai susū, adecă ocaua pe parale 12, însă dumné-ta să porți de grijă în tótă vremea ne lipsitū de a se lucra lumînările numai cu seū de capră, cercetāndū prin totū felulū de mijlocū, și de se va găsi vre unulū că aū amestecatū în lumînări altū-felū de seū, negreșitū să se pedepsească. 1785, Decembre 11.» (Cod. XII, fila 334.)

bâlciurile și sborurile închise. M. Sușu reîntări însă dreptul de târgu la unele localități (1).

(1) *Carte la Ispravnicî pentru zborul ce ceru locuitorii din Sturzenî.*

«Zem. Vlas. Dumné-vóstră Ispravniciloru ot. sud Dâmbovița sănătate, am vëdută Domnia mea înștiințarea ce ne faceți din 10 zile ale lunii aceștia, cum că locuitorii din satul Sturzenî dintr'acestă județu fiindu aprópe de plaiul Dâmbovița, depărtați de târguri, să descolisescú atâtú cî câtú și alți de pre împrejurú pentru câtú alișverișú ce arú puté face spre folosul lorú, și cum că cu toți acci locuitori facú rugăciune, ca să se dea voie să se facă unú zború în ziua slîntului Constantinú, la 21 de zile ale lunii lui Maiú, arëtându-ne dumné-ta că cu facerea acestú zború, nu se face nici o stricăciune, scú smin-télă la tréba Nizamului, fiindu la locul de munte, ci folosú alú locuitoriloru pentru alișverișul lorú; pentru care, de vreme ce ne arëtați dumné-vóstră cum că nu aduce acestú zború de se va face nici o vătămăre la Nizamú, iaťă vë poruncimú, să fie slobodú a se face zború la acéstă zi a slîntului Constantinú la 21 de zile ale lunii lui Maiú, și să dați de știre mai de vreme locuitoriloru, ca să fie înștiințați spre a merge la acestú zború, cu celea ce vorú avé de vîndutú și de cumpărátú. 1786, Martie 13.» (Cod. XII, fila 360.)

Carte de a se face târgu la moșia Găgeni sud Saac a dumné-lui Vel Vist. Nicolae Brâncovénu.

«Davád. gpd. Dat'amú cartea Domniei-mele dumné-lui cîstitului și credinciosului boeriulú Domniei-mele Nicolai Brâncovénu Vel Vist. ca să aibă volnicie cu acéstă carte a face pe moșia dumné-lui Găgenii ot sud. Saac. târgu în fiește care anú o-dată, începédu-se dela Dumineca sfântului Apostolú Toma să ție o săptămână, unde să fie și oború pentru vite i bucate, și la acestú târgu să nu se amestece nici Ispravnicii, nici vameșii, nici ierbarii, nici zabii, nici alți ómenî domnești, ci să aibă a lua dumné-lui vama cea obișnuită, și cele-lalte obiceiuri ce vorú fi la târgulú acesta; așijderea nici vinú i rachiu nimenea să nu fie volnicú a vinde la acestú târgu într'acele zile fără de știrea omului dumné-lui; pentru care poruncimú Domnia-mea dumné-vóstră Ispravniciloru și vameșiloru și erbariloru și tuturor ce veți fi orênduiți, orî cu ce trebî și slujbe domnești, să aveți a vë feri, și nimenea întru nimicú să nu vë amesteceți la acestú târgu, că orî-care va îndrăsni a face cătuși de cât supărare, scú bîntuială peste porunca Domniei-mele se va pedepsi. ii saam reche gvmld. 1783, Noembrie 3.» (Cod. XII, fila 70.)

Cartea d-lui Vel Vist. Nicolae Brâncovénu de a se face târgu la moșia Obileșci.

«...Davád. Gospod. Fiindú-că la moșia Obileștii a dumné-lui cîstitú și credinciosú boeriulú Domniei-mele Nicolae Brâncovénu Vel Vist. pentru îndem-

Posedemū acte din care se pōte vedē, cā sub M. Suḡu nici chiar în Bucuresci neguḡitorii turci nu aveau o miḡcare prea liberā. Nici chiar

narea și lesnirea locuitorilorū părḡii locului, cārorā peste mână și cu greū le este spre a ajunge pe aici totū-d'a una de cāte oriāu trebuinḡa a vinde și a cumpēra în cale de optū cēsuri ce sunt până aici, încă dela lēt 1777 Decembre cu poruncā și cu hotārīre domnēscā prin anaforaua dumnē-lorū Veliḡilorū boeri, întārītā și de Domnia-sa fratele Domnulū Alexandru Vvd. Ipsilantū, și cu cartea dumi-sēle fratelui Nicolae Vvd. Caragea ot. lēt. 1783 Februarie, s'au orēnduitū a se face tērgū o-datā pe sēptēmānā, Lunea, după care cerēndū dumnē-lui Vel Vist., și dela Domnia-mea întārīre la hotārīrea acēsta, pentru urmarea și facerea tērgului la numitulū locū . . . și pliroforisindu-ne de mai susū domnescile porunci ce se vēdu date pentru acēsta, cum cā acēstā sloboḡenie s'au făcutū prin cercetare, ne aducēndū nici o stricāciune, ci încă folosū, amū datū și Domnia-mea acēstā carte de voie și de sloboḡenie ca să se facā acēstū tērgū nelipsitū pe totā sēptēmāna, la care fiindū-cā nc înḡtiinḡamū, cum cā cei ce vinū la tērgū s'au obiḡnuitū de sineși Dumineca a se strīnge fiindu-le mai îndemānā, iar nu Lunea, și așa s'au începutū, poruncimū dar ca Dumineca să se facā, pentru care poruncimū și dumnē-vōstrā Ispravnicilorū judeḡului să înḡtiinḡaḡi la toḡi cāḡi se cuvine de acēsta, și să-i îndemnaḡi ca să se adune fic-carc la tērgū, cei ce vorū vrē cu celea ce au de vīndare, sēu de cumpērare, spre a-și face aliḡverīḡulū, fiindū folosulū lorū, purtāndū dumnē-vōstrā de griḡā ca să nu se întâmple pricinī și gālcevuri întru adunarea norodului, ci să petrēcā cu liniḡte, și de vreme ce acēstū tērgū n'au fostū vechiū de mai înainte în catalogulū vameḡilorū, poruncimū ca să nu aibā vameḡii a face întru nimicū la acēstū tērgū, după cum nimenea înainte nu l'au avutū, fiindū noū, și ori-ce venitū de vamā s'ar aduna la acēstū tērgū sēu oborū, să aibā a se lua de cātre dumnē-lui numitulū boeriū stāpānulū moḡicī, fiindū-cā amū dāruiḡū și Domnia-mea dumnē-lui, fără de a nu se amesteca vameḡii nimicū. toli pisah gvmd. 1783, Noembre 7.) (Cod. XII, fila 70.)

1785, *Aprilie 11.* S'a făcutū carte deschisā mōnāstirei Cozici ot sud. Vâlcea ca să se facā unū târguleḡū la satulū Cālimāneḡi, aprōpe de mōnāstire, calc de unū ciasū și mai puḡinū, însă pe sēptēmānā o datā, Marḡea, dāndū locuitorii obiḡnuitū adetū de bute tal. 1 i o vadrā de vinū de bute, care carte s'a trimisū Caimacamulū Craiovei să o dea Egumenulū, spre a avē mōnāstirea privileḡiulū, după înḡtiinḡarea ce a trimisū, carc s'a pusū la ladā în păstrare însemnāndu-se și acolo. (Cod. XII, fila 243.)

Carte ce se dā lui Gheorghe Armaḡulū pentru paza tērgului Buzēu ce se ḡice și tērgulū Drāḡaicei.

«...Zem. Vlas. Fiindū-cā la 24 ale acēstei luni este să se facā bālciulū Drāḡaicci în oraḡulū Buzēului, și pentru cā la acēste feluri de tērguri, cu mulḡimea ōmenilorū se adunā și să încuibēzā făcētori de rele, între carī obiḡnuescu de se adunā și ḡiganii domneḡi, mōnāstireḡi, boereḡi, nārāviḡi în sapte rele, punḡaḡi, calpuzanī, borfaḡi și furī de cai, și măcarū cā pentru paza și strājuirea

alegerca hanului unde să conăcescă Turcii capanlii și în genere negușitorii turci, nu le este lăsată la voiă. Incă la 29 Augustū 1783

prăvăliașilorū cāt și a tērgovețilorū sunt orēnduiți boerii Ispravnicī, și capitanī și poterași, dară, după obiceiulū care în toți anii s'au urmatū a se afla la acestū felū de bălciurī și din brēsla d-lui Vel Armașū, unū zapciū cu căți-va armășei, într'adinsū numai pentru țiganii ce se vorū găsi în fapte rele, cum s'au ȑisū mai susū, căci brēsla armășescă ămblandū în trebi ȑcapururca și în totă vremea prin țiganī, cu știința cunoștinței asupra acelorū obișnuiți în urmări netrebnice, și pentru mai bună străjuire și prinderea a acelorū felu de rēi, dămū volnicie slugii Domniei-mele alū ȑ-lea Armașū, ca împreună cu cei-l'alți dregători ce sunt rēnduiți pentru paza bălciului stāndū și ămblandū priu tērgū, ocolindū marginile, cu priveghere ȑiua și nōpte de cum se începe bălciulū și până se va sēvērși, și căți din țiganī se vorū găsi în faptele ce s'au ȑisū mai susū, numai decāt să se sară să-i prindă, și avēndu-i în poprelă până după sāvērșirea tērgului, atuneca cu bună pază să-i aducă la temniță pe fieș-care cu vina lui în scrisū, ca prin judecată să-și iac caȑuta pedēpsă; pentru care poruncimū Domnia-mea și dumnō-lorū Ispravnicilorū județului i altorū dregători, să dați totū felii mână de ajutorū orēnduitului ȑ-lea armașū ca să pōtă urma întru tōte cātē se cuprindē mai susū, spre a nu se necăji, sōū a se păgubi obșteā; într'altū chipū să nu fie, că așa este porunca Domniei-mele.» 1785, Iunie. (Cod. XII, fila 271.)

1785, Maiū 18. S'au făcutū poruncă legatā la dumnō-lui Caimacamulū Craiovei ca să se facă tērgū și Marția la Craiova, după înștiințarea ce au faculu d-lui Caimacamulū către Măria sa.

Augustū 30. S'au scrisū poruncă la Ispravniculū Vâlcea pentru unu iarmarocū ce se făcea acolo într'acelū județū, să fie opritū a nu se face fiindū de stricăciune Nizamului.

Augustū 30. S'au scrisū poruncă Ispravnicilorū din sud. Oltū, pentru bălciurile ce se făceau mai înainte la acelū județū, și cu poruncei doinneștii s'au aridicatū, să aibă a fi oprite, și acum să nu se facă.

Carle domnēscă la Ispravnicii sud. Teleormanū pentru bălciurile dintr'acelū județū a fi poprite a nu se face.

«...Dumnō-vōstră Ispravnicilorū ot. sud. Teleormanū sănătate, fiindu-ca ne amū înștiințatū Domnia-mea pentru bălciurile ce se facū cātē o-dată în anu aici într'acelū județū, la unū locū douē, că sunt cu adevēratu de multū rēu pri cinuitōre la trēba Nizamului, și face trebuință negreșitū a le lipsi, iatā vȑe poruncimū dumnō-vōstră să știți că amū hotăritū Domnia-mea, sa nu se mai facă bălciū la nici unū locū la acelū județū de acum înainte, fiindu județu de margine, nici estimpū, nici la anii viitori și pentru ca să fie știuta hotărērea acēsta, să aveți a trece în condica județului porunca acēsta, după cum și aici la condiccele Divanului și a Visteriei s'au trecutū, purtāndū dumnō-vōstră grija ca nu care cumvași să se facă undevași vȑe-o adunare de bălciū la vȑe-unu locū, și să avemū înștiințare că ați primitū porunca acēsta și că ați urmat'o.» Acēstă carte s'a datū la ciaușū Spătărescū să se trinită. (Cod. XII, fila 268.

Domnitorulă ordonă spătarului și Agăi, că turcii să conăcască numai la hanulă S-ta Ecaterina și numai la casă de nu ară încăpă aci să pôlă conăci și la hanulă Colței (1). La 28 Septembrie anulă 1783 acăstă dispozițiune este modificată în modulă următoră :

Pitacă către Vel Spătară și către Vel Agă pentru negustorii turci capanlăi să mērgă la hanulă lui Zamfiră i la hanulă Colței, la conacă.

Iă Mihailă Constantină Suțulă Vvd. gopd.

«Dumnă-ta Vel Spătară și dumnă-ta Vel Agă, fiindă-că negustorii capanlăi turci ce vină în București, cu bană, cu polițe, cu trēba negustoriilor se jă-

Cărți deschise la județele de mai josă arătate pentru bălciulă ce este să se facă la Agești sud Ilfovă.

«...Zem. Vlas. Dumnă-văstră Ispravniciloră ot sud... sănēte, vē facemă în știre că prin hrisovă am hotărītă Domnia mea, ca la moșia Agești din plasa Mostiștea ot sud. Ilfovă, să se facă două bălciuri mari într'ună ană, adecă unulă tōmna, la ȋiua S-tului Dimitrie, începēdu-se cu trei ȋile mai 'nainte și să ȋie o sēptēmānă de-arēndulă, și altulă primăvēra la ȋiua S-tului Gheorglie începēdu-se iarășă cu trei ȋile mai 'nainte, să ȋie o sēptēmānă, unde să fie oborulă de vite i bucate, și nică vīndētorii, nică cumpērătorii vamă să nu plătēscă; ci dar fiindă-că se aproprie ȋiua S-tului Dimitrie, și fiindă-că acelă județă este aprōpe unde potă veni locuitorii cu înlesnire, iată din vreme poruncimă d-v. să vestiți de acăsta în totă județulă locuitoriloră de obște i la negustorii, ca să fie înștiințăți spre a veni la acelă bălciă, care cu ce voră avē de vīndare pentru a-și face alișverishulă loră, și nu numai de vamă voră fi nesupērăți, ci și de alte nedreptăți și jafuri, întră nimic bāntuială nu voră avē, fiindă-că avemă Domnia mea porunciți pe Ispravnicii de Ilfovă, ca să-i diefendipsēscă și să-i oerotēscă a petrece la ȋilele acestuiă tārģă, feriți de ori-ce nedreptate și supērare; însă fiindă-că aceste bălciuri aū a se face cu adunare de multă norodă, pentru aceca d-văstră să arētați atātă negustoriiloră, cātă și locuitoriloră, ca și cī să aibă a se griji să vie cu marfă, cu vite, cu bucate, și cu ori-ce din destulă, fiindă pentru ală loră aliș-verishă și folosă, și nu numai înștiințare să le faceți, ci să-i și îndemnați la acăsta, și de sēvērșirca poruncēi să avemă Domnia mea rēspunsă.» 1785, Octombrie 18. (Cod. XII, fila 326.)

Buzău	Vlașca
Saac	Ilfovă
Prahova	Ialomița
Dâmbovița	Muscelă.

(1) *Pitacă către Vel Spătară i către Vel Agă, pentru Turcii capanlăi a le face conacă la hanulă S-tei Ecaterina, i la hanulă Colței, cum și pe ōmenī să nu-i lase să bea tutună pre uliță.*

«...Dumnă-ta Vel Spăt., i d-ta Vel Agă, măcară că întră alte trebuinciōse poruncē ce amă dată d-văstră pentru ale nizamului Bucureștiloră în trecutele

luiră că nu potŭ a-și avē conaculŭ totŭ la unŭ hanŭ de împreună cu alți turci de obște ; iată vē poruncimŭ dumnē-vōstră, că acestŭ felŭ de negustori capanlăi să-și aibă conaculŭ lorŭ la hanulŭ lui Zamfirŭ și la hanulŭ Colței, iar cēi-lalți turci carī iarăși pentru trebile lorŭ sunt viitori, aceia după porunca ce și mai nainte amŭ datŭ dumnē-vōstră, să fie opriți *a nu intra la alte hanuri*, nici a se răsipi în târgŭ în cōce și în colo, ci numai la hanulŭ sfintei Ecaterinei să conăcēscă, și câți nu vorŭ încăpē într'acelŭ hanŭ să aibă a merge la hanulŭ de lângă casele de beilicŭ ale sfintei mōnăstiri Mărcuța ; ci dar într'acestŭ chipŭ să aveți dumnē-vōstră a urma și pentru uni și pentru alți, după cum poruncimŭ mai susŭ. Toli. pis. gd. 1783, Septembre 28.» (Cod. XII, fila 42.)

Ocupându-ne de comerciŭ în genere se cuvine să amintimŭ actele lui relative la unele orașe. Amŭ vēdutŭ la Domnia lui Caragea cum acesta robise în favōrea a nisce credincioși ai sēi importantulŭ orașŭ alŭ Craiovei. Vēdurămŭ energica luptă a Craiovenilorŭ pentru a-și redo-

dile, prin domnēscă nōstră carte, amŭ fostŭ poruncitŭ și pentru hanuri, dar deosebitŭ acum poruncimŭ d-vōstră pentru negustori turci capanlăi ce mergŭ și vinŭ din București pentru trēba negustoriei, că este de trebuință a fi unŭ locŭ orēnduitŭ pentru dînși de conacŭ, adecă la unulŭ din hanurile Bucureștilorŭ, care acēsta este și de folosulŭ a-și ști odihna la unŭ locŭ ca nisce negustori călători, când vinŭ, iar să nu fie risipiți încōce și încolo prin București și prin *târgŭ, nici să se împarță pe la tōte hanurile* ; dreptŭ aceea primindŭ porunca acēsta să aduceți pe hangiułŭ din hanulŭ mōnăstirei S-ta Ecaterina căruia să-i arētați că într'acestŭ hanŭ are a primi pe toți negustori turci capanlăi, și că la acestŭ hanŭ s'a orēnduitŭ a fi numai conaculŭ lorŭ, iară câți și când nu vorŭ încăpē toți într'acestŭ hanŭ, să aibă a merge la hanulŭ Colței de lângă casele de beilicŭ alŭ mōnăstirei Mărcuței, carele și prc acelŭ hangiu de acolo aducēndu-lŭ, asemenea să arētați ; așijderea și egumenii mōnăstirei S-tai Ecaterina, cum și egumenulŭ mōnăstirei Colței să le dați de știre ca să știe de acēsta ; apoi d-ta Vel Spătarŭ să da poruncă Zapciilorŭ ce sunt pe la străjile de pe marginea Bucureștilorŭ ca să aibă în grijă viindŭ negustori turci capanlăi să-i spue conaculŭ unde este rēnduitŭ, ca să știe unde să tragă ; să cercetați și pe la cele-lalte hanuri și prin târgŭ și găsindŭ vre-unulŭ din Turci capanlăi conăcitŭ aiurea să aveți a le arēta să mērgă la numitulŭ hanŭ, cum și hangiuilorŭ de pe la cele-lalte hanuri, să le dați poruncă să știe a nu primi acestŭ felŭ de musafirŭ, carī aŭ locŭ rēnduitŭ ; așijderea amŭ fostŭ poruncitŭ d-vōstră ca să *grijiți și pentru cele ce sunt spre străjuire de întâmplarea focului, lângă care acelea să aibă d-ta Vel Agă, a porunci strașnicŭ la prăvăliași de ori-ce felŭ de isnaftă i la celŭ-laltŭ norodŭ de omeni proști, ca nimeni să nu cuteze a a mai sedē prin prăvălii cu ciubuce aprinse i pe la ulițe și drumuri să umble cu pipa, fiindŭ-că și dintr'acēsta se pōte face întâmplare, fără de numai prin casele lorŭ sunt neopriți, iar pe care-i vēi prinde să-lŭ rădică și să ni-lŭ dați în știre ca să se pedepsēscŭ.* tol. pisali. gd. 1783, Augustŭ 29.» (Cod. XII, fila 19.)

bândi libertatea oraşului. M. Suţu reveni asupra hotărârilor lui Caragea şi redete Craiovei libertatea sa antică, prin actul următor :

Cartea ce s'a dată tuturor boerilor dela Divanul Craiovei pentru oraşul Craiova, a nu fi supăraţi orăşenii.

«.....Zem. Vlascoi. Cinstiţilor şi credincioşi boerilor Domniei mele dumné-vóstră judecătorilor dela Divanul Craiovei şi tuturor celorlălţi boeri şi boerinaşi, preoţilor şi tuturor orăşenilor din Craiova, cartea ce aţi trimosă la Domnia mea dumné-vóstră boerilor despre partea obşteii ne-a venit, şi cele ce vă jăluiţi pentru oraşul de aici al Craiovei cu moşia lui, că fiindu din vechime oraşul acesta Domnescu, toţi cei după vreme némurile dumné-vóstră şi ale orăşenilor s'a pomenit slobodă, cum şi înşi-vă până acum stăpânind locurile şi cu cuprinsurile sële fieş-care ne supărat, fără dare de chirie i de clacă, iar Domnia sa fratele Nicolae Caragea Vvd. ce a domnit înaintea noastră, űiceţi că a dăruit numitul oraş cu moşia lui prin hrisóve la două obaze, şi ceroţi de obşte ca să rămăe cum a fost şi până acum, şi să vă faceţi sinctu pentru odihna dumné-vóstră am văduţu, pentru care vrëndu Domnia mea ca să vedemă aceste hrisóve de danie, cu ce cuvântu, le-a făcut Domnia sa, am poruncit de s'a căutat în condicile Divanului, unde trebuie după obicci a se serie în condici, şi nu numai am găsit hrisóvu de acéstă pricină scris în condici după orânduială şi după obiceiul hrisóvelor, ci încă în potrivă am găsit cartea a Domniei sële fratelui Nicolae Vodă Caragea cu lét. 1783, Iulie 7, întru care însuşi Domnia sa anirisindu-şi hrisóvele de danii ce űice că a făcut, serie către boerii şi către toţi locuitorii de acolo din Craiova, cum că a lăsat oraşul şi moşia iarăşi după cum a fost mai nainte, şi cum că şi-au luat înapoi şi hrisóvele dela obazele ce le dedesc. Deci în vreme ce însuşi Domnia sa Nicolae Vvd. şi-au stricată acea danie şi s'a anerisit hrisóvele cu acéstă poruncă ce a dat în urmă, rămăind fără nici un temei hrisóvele, şi fiindu-că nici Domnia mea nu voimă a face vre-o strămutare oraşului Craiovei cu moşia lui din slobodnia ce a fost până acum, ci îl lăsamă, iarăşi slobodă, cum a fost oraşul, cu moşia lui, după semnele cele drepte, ca să fie asemenea cum sunt celelalte oraşe domneşti, cum Bucureşti şi altele, spre a-şi stăpâni fieş-care boer şi orăşeni stările şi locurile lui cu pace; iată vă înştiinşăm pe toţi de obşte, că nu aveţi a fi supăraţi de nimeni, nici dumné-vóstră boerilor, nici celălţi orăşeni de obşte, ci după cum până acum aşia şi de acum înainte să petreceţi fără de grijă şi temere de acéstă, pentru care, ca să fiţi la acéstă bine pliororisiţi, fără de îndoială şi odihniţi, iată vă trimetemă acéstă domnésca noastră carte adevărită şi întărită cu domnésca noastră pecete. Toli. pisah. gvmd. 1783, Septembre 23.» (Cod. XII, fila 42.)

Chiar și Caragea vădându energica luptă a Craiovenilor, luptă de care la locul său vorbirăm, revocase chrisovul de robie a orașului (1).

M. Suțu semnându la 23 Septembrie 1783 chrisovul de recunoscerea libertății Craiovei, nu mai puțin ordonase Caimacamului de Craiova să nu permită a veni la Bucuresci, nici unui boeră Craiovean, decât după prealabila domnescă învoire: era îngrozită Divanul centrală din Bucuresci de energia desfășurată, cu puțină mai înainte încă, de boerii Craioveni:

1783, Septembrie 4. Carte legată către Caimacamul Craiovei, ca pentru oră-ce boeră oră boerinașă voră vră să *vie aici pentru pricină de jălbi, sēu judecări, sēu pentru trebă ale loră*, întâi să arăte Caimacamului trēba pentru care are a veni, și Caimacamul să înștiințeze aici și precum i se va porunci va urma, iar fără de voe să nu vie nimenea. (Cod. XII, fila 20.)

Orașul Ploescă însă nu scapă de vornicul Moruzi. Domnitorul M. Suțu reconfirmă robia orașului, prin actul următor:

«Dat'am Domnia-mea acestă domnesculă nostru hrisovă dumné-lui cinstită

(1) Carte la Divanul Craiovei, din 1783 Noembre 6, vestindă că «jalba ce prin rugăciune ați trimesă către Domnia-mea, am luat'o și am vădută cele ce arătați; și fiindă-că milostivirea Domniei-mele și bunavoință ce avemă către obște, pururea o ați cunoscută, voimă Domnia-mea și acum ca să o cunoșteți, și răspunsulă celă cu *musaaadea* ce am făcută Domnia-mea pe largă ilă veți lua dela d-lui Caimacamul Craiovei, ci dar purtându-ve și de acum înainte cu supunere și mulțămăta ce se cuvine, să rugăți pre milostivulă D-qlă pentru sănătatea Domniei-mele, petrecându cu liniște și odihnă de obște; și fiți sănătoși. 1783, Iulie 6. (Cod. XII, fila 144.)

De ce e vorba? Moșia domnescă din Craiova o dăduse la ună particulară. Orașenii au reclamată și deci Vodă dice că «nepotindă căderea și stenahoria nimănui s'a milostivită și a lăsată moșia domnescă dela Craiova și orașulă a fi iarăși după cum au fostă până acum, «am și luată dela părțile ce se dăduse hrisovele Domniei-mele înapoi, ci dar citindă obște la toți porunca și cartea Domniei-mele și cunoscându cu toți mila și bunavoința Domniei-mele ce avemă către obște, să se arăte pururea cu supunere și mulțămăta cea cuviinciosă către Domnia-mea și să avemă răspunsulă acestei cărți și fiți și d-vătră sănătoși. 1783, Iulie 6.» (Cond. IX, fila 144.)

NB Urmază și o proclamare către orașenii din 7 Iulie 1783, vestindu-le cele de mai sus.

și credinciosu boeriulă Domniei-mele Ienache Moruzi Vel Vornicū, ca să aibă a ține și a stăpâni totă moșia Ploești ot sud. Prahova, cu orașul Ploești i cu țergușorul și cu satele de afară din câmpu, pentru că acéstă moșie, fiindu domnescă, slobodă, la lét. 1775 Domnia-sa fratele domnulă Alexandru Ipsilantū Vvd. pentru slujba și pentru datoria rudenieiă au fostu dăruit'o dumnului mai susu numitului boeriū prin hrisovū, atâtū moșia cu totū hotarulū cât și orașul Ploești, ca să ia venitulū lorū, ad. : dijmă, clacă dela toți cei șcdetori acolo, afară numai din trei nēmarī de ómenī ce se numescū roșiī; călărașiī și cămărașiī, care au avutū sineturi domnești vechi cu privileghiū a se hrăni pe acéstă moșie.» (Cod. XII, fila 84).

În 3 Augustu 1785, reconfirmă încă o dată posesiunea lui Moraz, însărcinându pe Șătrarulă Antonie Fotino și pe Clucerulă Al. Cocorēscu, Ispravnicii de Prahova, să hotărăscă moșia Ploescii, proprietatea lui Moruzū (1).

În opozițiune cu Ploescii, orășelulă Cămpina iea avēntū mai mare în urma chrisovului din Octobru 1783 prin care orașulă este recunoscutū liberū și primesce diverse scutiri domnesci (2).

(1) *Pitacū de hotărnicie ală Vorniculū Moruzi pentru moșia Ploești.*

«...Zem Vlas. Credinciosu boerulă Domnici, Antonie Fotino, biv Vel Șătrarū și Alexandru Cocorēscu, biv Vel Clucerū za arie, Ispravnicilorū sud Prahova sănătate, vē facemū în știre că dumnē-lui cinstitū și credinciosu boeriulă Domniei mele Ienache Moruzi Vel Vornicū ne-a arētātū că moșia d-lui Ploești se impresoră de către vecinii împrejurași și cerū pe d-vóstră boeri hotarnici, ca după scrisorile d-lui să îndreptași hotarele, și de va fi trebuință să și trageți moșia cu portărelulă rēnduitū, după obiceiū; decī după a d-sale ccerere, iată vē orēnduimū Domnia mea și vē poruncinū, primindū porunca acēsta, cu sluga Domniei mele portărelū, să mergeți în fața locului, unde față fiindū atâtū vechilulū d-lui Vel Vornicū, câtū și toți vecinii împrejurași, după scrisurile ce vorū avē și d-lui Vel Vornicū și vecinii împrejurași, i după alte dovedī, cum și după stăpânirea veche să îndreptași hotarele, iar de va fi trebuință a se trage moșia, să o și trageți după obiceiū pe trei locuri, și făcēndū o masă să alegeți drēptă moșia d-lui Vel Vornicū, după sineturile i după stăpânirea veche ce va avē, fără de năpăstuire la vre-o parte, și de vorū rămāné odilniți cu toți, să puneți și petre, și dāndu-i carte de hotărnicie ca să știe dumnē-lui pe unde să stăpānescă moșia alēsă și fără de pricină, iar de nu se vorū odilni, petre sēu semne să nu puneți, ci de alegerea ce veți face și în ce chipū veți dovedi, să înștiințați Domniei mele, trimițēndū și pe cei neodilniți aici ca să se judece.» 1785, Augustū 3. (Cod. XII, fila 295).

(2) Veți condica No. XI, fila 2, din Archiva Statulū.

Județul Prahovei și Vălenii de munte prosperă mai ales cu estracțiunea păcurei. Vama de târguri și acea de hotarū aū profitū bunū de la păcură. Vomū observa numai că estragerea ei și greutățile de vamă desgustă pe proprietarii de puțuri până într'atātū, că unii renunță a le exploata. Dămū în notă acte constatându acēsta și cum moșnenii Ilizesci din Vălenii de munte se opunū a lucra puțurile lorū de păcură numai să scape de necazurile vameșilorū. Aceștia însă sunt autorisați a le exploata în regie (1).

(1) *Constantinū Vameșulū de la Văleni, pentru moșnenii Hizești că nu se supunū a-și lucra puțurile de păcură.*

Iw Mihailū Const. Suțu Vvd. i gpvd. Z. VI.

«Poruncimū Domnia mea d-vōstră Ispravnicī ai județului, să aveți a face cercetare ce se cuprinde mai josū, după cuprinderea cărților și sineturilor domnești să urmați, așijderea vē poruncimū și pentru plata lucrătorilorū să împliniți ceea ce va fi de împlinitū înștiințându și Domniei mele de urmaarea ce veți face.» 1785, Octombrie 3.

Prea Înălțate Dōmne,

«Constantinū vameșulū de la Vălenii de munte sud. Saac, prin jalba ce a datū Măriei tale arētă, că în anulū acesta cumpērându vama Vălenilorū de Munte, unde sunt și puțurile de păcură de pe moșia moșnenilorū Ilizești, d-lui Paharniculū Lehliu împreună cu alți tovarăși tovarășie de obșto aū orēnduitū pe dînsulū la păcură să fie purtătorū de grijă la lucrulū puțurilorū de păcură și la vîndare, și cum că moșnenii Ilizești aū obiceiū de ieaū de vadră de păcură câte bani 45 de la vameși, pentru căci lucrăză ei puțurile și nu urmēză ca să le lucreze ei singuri, ci punū alți ómenī străini cu plată de lucrăză și nu le plătescū simbria când aū ei trebuință, și așa fugū lăsându puțurile cu vreme îndelungată, din care li se pricinuește mare pagubă, aū strînsū pe toți moșnenii de le-aū dîsū, ca să-și lucreze puțurile după cum dîcū că sunt legați, și ei aū dîsū ca să plătescā vameșulū lucrătorilorū și să oprēscā din cei câte 45 bani ce ieaū ei de vadră de păcură, și cu acestū cuvîntū a rēmasū vameșulū odihnitū, iar ei nu lasā să vie bani în mîna vameșului, iar vameșii să le dea lorū, ce ese înaintea negustorilorū, și ieaū acești patru-deci și cincī de bani de vadră deplinū, și vameșulū rēmanē pāgubașū de banii ce a plătitū lucrătorilorū, și aū cerutū poruncā către d-lorū Ispravnicii județului să apuce pe moșneni să împlinēscā de la dînșii banii ce a plătitū elū lucrătorilorū, și să lucreze ei puțurile și de acum înainte precum dîce că s'a urmatū acēsta cu cărți domnesci și cu legături; deci poruncindu-mi-se de către Măria ta ca să cercetezū jalba acēsta și să înștiințēzū Măriei tale, am cerutū de la vameșulū să ne arēte dovadă în scrisū la acēsta ce dîce, că sunt datorī

LI.

Edilitatea sub Michailu Suțu.

Numeróse măsuri interesându edilitatea publică și igiena aflăm luate sub domnia acésta a lui M. Suțu. Vom aminti pe cele mai însemnate și vom aduce în anexă o colecțiune mai importantă din aceste dispozițiuni.

moșnenii să lucre înșiși cî puțurile, iar să nu puc ómenii străini, și ȋdisc că este analora a dumné-lorú boerilorú Veliți la mânele lorú întărită de Măria sa Alexandru Vodă Ipsilante, care cuprinde într'această chipú, care analora căutându-se în condicile Divanului se găsi scrisă ot lét. 1776, Ghenarie, cândú atunci iarăși se vede că au avutú prigonire vameșii cu moșnenii, și ȋdice într'acea analora, că după cum s'a urmatú de au săpatú moșnenii puțurile de pe moșia lorú cu cheltuiala lorú, și păcura peste anú au scos'o totú cu cheltuiala lorú și a datú vameșilorú, să urmeze totú ascemenea, luându moșnenii de vadră de păcură câte banii 45 și 40 de ȋdile pe anú ; am cititú și ponturile de vîndarca vămilorú și am vȋȋutú că ȋdicú Vălenii : celú ce va cumpăra să știe că are să dea la cei ce lucréză păcură câte banii 45 de vadră și cele 40 de ȋdile pe anú. Decí dintr'acestea nu rămâne alta să înȋlegú, fără numai că sunt datorii moșnenii a săpa puțurile și a scóte păcura cu cheltuiala lorú pentru acci 45 de banii ce li se dau, dar însă cu acésta nu sunt opriți de a-și pune ómenii în locú, ci să fie luminată porunca Măriei tale către dumné-lorú Ispravnicii județului, să înfăȋșeze pe moșnenii cu vameșulú, să cerceteze pricina acésta, vȋȋendú și alte sincturi ce vorú mai avé cî, și de vorú avé totú ascemenea cuprindere ca cele mai susú arătate, rămâne a nu fi supărați chiar cî să lucreze precum cerú vameșii, ci potú să-și pue ómenii în locú, însă să fie îngrijați și datorii pururea, ca să nu fie lipsă de lucrători să se pricinúscă smintélă, scădere și pagubă de vamă, iar de va ȋdice în vre-unú sinetú ca să lucreze chiar cî, și să nu pue alȋi ómenii în locú, atunci dumné-lorú Ispravnicii, să-i pue chiar pe cî să lucreze ; iar pentru ceea ce se jălucse vameșulú, și că a plătitú lucrătorilorú ce au lucratú în loculú lorú, și moșnenii și-au luatú banii dela negustorii deplinú și cî se află păgubașú, să cerceteze dumné-lorú și fiindú precum se jălucse să-i apuce pe moșnenii să împlinúscă ceea ce va fi dreptulú, iar hotărîrea rămâne a se face de către Măria ta. 1785, Octom. 3.

«Alú Măriei tale pré plecatú slugă

«Manolache Crețulescu Vel Logolétú.» (Cod. XII, fila 378.)

Carte legată la dumné-lui Gregorie Hrisoscoleú Ispravnicú ot sud. Saacú, i Apostolú Ibrictarulú pentru pricina moșnenilorú Păcureți.

Credincioșii boerii Domniei-mele, dumné-ta biv Vel Medel. Grigorie Hrisoscoleú Ispravnicú ot sud. Saacú, i Apostole Ibrictarú, ce ești orénduitú Mum-

Epitropia obştească ia o importanţă totu mai mare.

Iată persoanele care o compun în 1783—84 şi lefile lor :

Epitropi.

- 100. Biv Vel Clucăr Costache.
- 100. Biv Vel Palar. Iane Vilara
- 100. Biv Vel Stol. Dumitrache.
- 100. Biv Vel Stol. Nicolae.
- 50. Biv Vel Ştefan Vameşu.
- 30. Biv Vel Vist. Pashal.
- 30. Gregorie Brezeanu.
- 30. Toma Spătaru.
- 20. Costache Schilici; s'a rânduit în locul său Constandin Postelnicul Pamberi la 1784, Aprilie 12.
- 20. Mihalache Perdicar biv vel 3-lea Postelnicu.
- 20. Iamandi proin Buluc-Başa.

başiu, sănătate, am vădută Domnia-mea înştiinţarea ce ne-aţi făcută pentru moşnenii Păcurenii de acolo, cum că s'a dovedită vinovaţi la pîra ce au făcută orînduitulă dumné-lui Păharniculă Ianache Leliliu, ce este la vamă, asupra-le; aşjderea am vădută şi zapisulă de rugăciune şi prinsore prin carî ceru ertăciune de greşala lor, şi se lögă cu altă vamă de se va mai face de către ei vre-ună furtişagă, seă vre-o pagubă păcurii, să aibă a se pedepsi cu tîrgulă şi cu oca şi tôte bucatele şi moşile lor să se iae pe sēma Domniei; pentru care iată poruncimă Domnia-mea, ca pentru vinovăţia lor şi preotulă să dea una-sută de tal: şi cei-lalţi păcurenii toţi iar tal: una-sută în loculă pedepsei ce li se cădea, carî aceşti bani 200 tal. să se iae de orînduitulă Mumbaşiră Ibrictarulă şi aşa să fie ertaţi de pedepsă după rugăciunea şi prinsorea ce au dată; aşjderea poruncimă ca împlinindu-se de orînduitulă Mumbaşiră mai susă arătata suma de păcură, ce s'a dovedită furată, adecă 1068 vedre, tōtă dăciuiala deplină la aceste vedre 1068, să se iae numai de singură Ibrictarulă făr' a se amesteca Ispravniculă la acēsta, şi osebită acei cāte bani 45, adecă tultulă de vadră care este obiceiă de iea păcureţii pentru lucrarea puşurilor, şi cum s'a dată ei platnică a perde acelă tultă la suma furtişagului pentru vina ce au făcută, să aibă şi acei bani cāte 45 de vadră a-i lua Ibrictarulă, iar nu vameşulă, şi aceste împlinindu-le să fie şi slobođi, căroră să le arētaţi porunca Domniei-mele, ca de acum înainte în totă chipulă să se ferēscă de a nu mai face vre-ună furtişagă, pentru că nu numai pedepsă li se va face cu tîrgulă şi cu oca, ci şi totă avutulă lor se va lua pe sēma Domniei, de care pentru a fi ştiută totă-d'auna fapta acēsta şi prinsorea şi legătura ce au dată, am pusă de s'a trecută şi în condicele Divanului zapisulă ce au dată ei, ci întru aceştă chipă veţi urma şi fiţi sănătoşi. 1785, Iunie 7.» (Cod. XII, fila 277.)

20. Dumitrache Polco. mirasigiū.

20. Ilagi Iene Arbut; dela Februarie 1, 1784, s'a făcutu pitacū gospod. către epitropi și s'a rânduittu Iordache biv Vel Ccaușu de aproqī în loculū lui Arbut.

20. Ianache Ciubucciū.

50. patru Logofeți cu hârtie.

710. (1)

Intre veniturile cutiei Epitropiei obștesci pe 1785 și anii următorii din Domnia lui M. Suțu și N. Mavrogheni, până la declararea războiului austro-turcū, aflămū și amendele luate prin slujba vornicieii dela vitele de pripasū. Iată documentulū din care ne informămū de acēsta :

Cărți de slujba vornicieii pe anulū 1785, Ianuarie.

«Zem. Vlas. Dat'am cartea Domnicii mele — care s'a rânduittu cu slujba vornicieii la sud... să aibă a urma la tōte după cum se cuprinde mai josū, și a se strînge venitulū acesta care este orēnduittu la cutie pentru facerea podurilorū din orașulū Domnicii mele București, ferindu-se ca mai multū să nu se facă supărări și nedreptăți locuitorilorū: tōte vitele de pripasū să le facă zaptū de la verī-care se vorū afla, și când se va arēta stăpānulū dobitoculū, după dovada ce va avē, să i-lū dea -plătindu-și colacū de calū po talerī unulū și jumătate banī douē-șeci, și de bivolū, de boū, de vacă, po banī una sută, de rîmători po banī 50 și de oīe, de capră po banī 10. Așijderea unde se va face stricăciune de vite la semēnături de bucate, la vii, să se ispășescă și luāndū înscrisū stricăciunea de vite, pe cātū va fi cu dreptate, să o plătescă celū cu vitele la stăpānulū bucatelorū, făcēndū și împlinire, și deosebitū spre înfrînare, și de a-și păzi fie-care vitele să plătescă la orēnduittulū cu trēba acēsta glōbă după obiceiū, de calū po banī 40, de boū, de vacă po banī 20, de oīe de capră po banī 10, de rîmători po banī 50; însă să fie datorū orēnduittulū cu slujba vornicieii, că pentru tōte vitele de pripasū să facă fōie în scrisū pe tōtă vremea să o dea la d-lorū Ispravnicīi, în care să însemneze qīua ce a prinsū pripasulū cu pērulū și semnele ce va avē dobitoculū, și d-lorū Ispravnicīi să puc să strige la qīle de târgū, ca cu acēstă lesnire să-și pōtă găsi păgubașulū dobitoculū seū, iar să n'aibă voie nicī a-lū vinde, nicī a-lū schimba, seū a-lū dosi, și să se ferescă orēnduittulū a nu băga însuși vitele din câmpii prin holdele bucatelorū, că apoī strașnicū se va pedepsi de va face unele ca acestea, iar pentru hergheliū întregī, cireqī, turme de vite multe când se va întâmpla,

(1) Cod. XII, fila 77.

a se pripăși, perdute fiindu cu adevăratu de furtunî întâmplătore, iar nu trase cu vre-unu meșteșugū alū vorniceî lorū, și vorū fi numai ale unuî stăpānu, atunci de la acelu stăpānu să ica pentru fiește-care felurime de vită colaculū de glōbă ce se ica cānd se face stricāciune de bucate de pe hotarū ce s'a fostū făcutū, care s'a fostū înștiințatū și pe la obște de d-lorū Ispravnicîi, adecă de vacă, de boū po banî 20, de calū, de bivolū po banî 40, de oie, de capră po banî 10. Intr'acestū chipū poruncimū d-vōstră Ispravnicilorū de județu să fiți cu purtare de grijă, ca să nu se facă alte nedreptățî, care acestū nizamū ce cuprinde mai susū să aibă a se urma la tōte satele de obște. ii saam re ceh gvmd. 1785, Ianuarie 26.» (Cod.... fila....)

Asemenea s'a făcutū și pe 1786, Ianuarie 1.

Asemenea s'a făcutū și pe lēt. 1787 Ianuarie 1.

Asemenea cārți s'aū făcutū și pe lēt. 1788, Ianuarie 1.

La 24 Ianuarie 1784 Domnitorulū M. Suțu însărcinēză pre Divanū să ica socotēla Epitropiei obștesci, prin următorulū pitacū :

Pitacū către Veliți boeri să dea boeriū epitropi socotēla de venitu și cheltuiala podurilorū.

«Dumnē-vōstră Veliților boeri, cānd vē veți strīnge la mōnăstirea slintulū Sava, după oșchitū pitacū alū Domnieî-mele, ca să cereți dela dumnē-lorū boeriū epitropi socotēla pentru școle și pentru orfanotrofie, să aveți a cere de la dumnē-lorū boeriū epitropi ca să vē arēte și socotēla de totū venitulū i cheltuială, venitulū podurilorū până acum, care socotēla să o teorisiți cu de amēnuntulū, urmāndū după orēnduiala și cuprinderea hrisovulū ce este pentru venitulū podurilorū, și încheindū socotēla subț iscaliturile dumnē-vōstra, să ne arētați Domnieî-mele în scrisū prin anafora, ca să vedemū. tol. pisali gd. 1784, Ianuarie 24 (1).

M. Suțu reînoesce nizamulū lūi Ipsilante, prin care s'a holăritū punctulū până la care Bucuresciū aū a se întinde și peste care nu mai e voie să se clădescă case. Acēstă limită este însemnată prin cruci. Iată pitaculū domnescū relativū:

Pitacū către Vel Spăt. pentru hotarulū Bucuresțilorū, care s'aū pusū cruci.

«...Cinstitū și credinciosū boeriulū Domnieî-mele, dumi-tēle Grigorasco Bala sache Vel Spăt. sănătate, facemū dumi-tēle în știre, că de trebuința este a și

(1) Cod. XII, fila 110.

avé oraşulŭ Bucureşti hotarulŭ său jurŭ împrejurŭ cunoscutŭ şi păzitŭ de a nu se întinde şi a se lăşi nimenea mai multŭ cu faceri de casă afară din hotarŭ, pentru căci, şi ȋeranii de pe afară ne popriŭ fiindŭ, vinŭ pe marginea oraşului cu locuinŭa, nefiindŭ hotarŭ în mijlocŭ, de pricinuescŭ spargerŭ satelorŭ judeŭului, şi străini necunoscuŭi, ne ştiuŭi şi ȋiganŭi cu felurŭ de dobitoce, amestecându-se de nu se pôte cunoşte Bucureşténulŭ de ȋeranulŭ, din care pricină şi noroe grele se facŭ pe marginea Bucureştilorŭ, strămtorindŭ lărgimea drumului din căpătăiele podurilorŭ mari până a eşi la locul de câmpŭ limpede, de pătîmescŭ cu grele neazuri în vremŭi rele de obşte câŭi aŭ intrare şi eşire în Bucureşti, neputëndŭ a mai ajunge, nici cu facerea podurilorŭ atâtă lungime până afară la câmpŭ, şi lângă acestea pricinueşte şi la paza Bucureştilorŭ pentru furŭi de dobitoce, pentru fugiri de slugŭi şi ȋiganŭi şi pentru alŭi ômenŭi răi, învăluiala şi înşelăciunea acestei sălăşluiri de ômenŭi afară din hotarŭ pe marginea oraşului la câmpŭ; de aceea dar cercetându Domnia-mea de s'aŭ datŭ mai înainte vre-unŭ felŭ de nizamŭ la acêsta şi în ce chipŭ, aflămŭ din condicele logofetiei Divanului, şi dela Depertamentulŭ epitropiei pricinilorŭ obştiei, că în Domnia Domniei-sêle fratelui Alexandru Ipsilante s'aŭ fostŭ pusŭ jurŭ împrejurulŭ Bucureştilorŭ chipŭ de cruci semne, ca acestea să fie hotarŭ alŭ oraşului, cari cruci măcarŭ că le vedemŭ Domnia-mea că staŭ şi până astăzi în locurile lorŭ, dar urmarca trebiŭ aceea pentru a căruia sfîrşitŭ s'aŭ pusŭ crucile acestea, vedemŭ că nu s'aŭ păzitŭ, căci osebitŭ de câte-va case cari s'aŭ fostŭ aflatŭ atunci la punerea crucilorŭ făcute mai dinainte, afară din cruci, peste hotarŭ, precum le vedemŭ, scris pe anume la catagrafia ce s'a făcutŭ atunci, în urmă s'aŭ făcutŭ şi altele osebitŭ dintr'acelea, şi aŭ rămasŭ fără de nici o urmare nizamulŭ ce s'aŭ datŭ atunci; pentru care iată orênduimŭ pe dumné-ta, ca dimpreună cu Cluceruŭ Slătîné-nu, ce este orênduitŭ dimpreună cu dumné-ta la osebită trébă a nizamului Bucureştilorŭ, şi de împreună şi cu unulŭ din boeriŭ epitropi, să înconjuraŭi tótă marginea oraşului Bucureştilorŭ pe la crucile ce sunt puse, şi să căutaŭi după lóia de catagrafie a epitropilorŭ, casele cele ce s'aŭ aflatŭ până atunci făcute afară din cruci, ca întâiŭ acele să le luaŭi în scrisŭ fieştecare pe anume, care ca unce ce acelea s'aŭ aflatŭ mai 'naintea hotarului Bucureştilorŭ, făcute încă de când nu era porunca dată pentru oprire, să aveŭi a ni le arêta deosebitŭ; aşijderea să vedeŭi apoi câte alte case afară dintr'acelea s'aŭ mai făcutŭ în urma punerii hotarelorŭ, încóce, afară din Cruci, să le numêraŭi, să le scrieŭi anume ale cui sunt? ce brêslă este şi fie-care când aŭ făcutŭ-o? şi să ni le arêtaŭi cu lóie, sub iscălitura d-vóastră, să le vedemŭ, ca să dămŭ nizamulŭ celŭ cuviinciosŭ, şi după acêsta veŭi avé poruncă în urmă a pune altŭ rêndŭ de cruci mai pe din afară, osebitŭ dintr'aceste puse mai dinainte, în caro să se închee şi să intre cele vechi case ce

vorŭ fi cu cale a r m n , cu porunc   i cu hot r re ca ac sta, ca de aici înainte nimeni să nu se mai cuteze, nici afară de cruci, nici înăuntru crucilor  ce se vor  pune, să nu se mai facă case altele, afară din cele ce va fi a r m n  acum la nizamul  acesta, care se vor  ar ta num rul   i vor  fi  tiute; pentru care să  i dai porunc , d-ta Vel Sp tar , la preoții acelor  mahalale, la v ta ii de mahala, cum  i la Zapcii breslei dumi-tale, cari sunt de str j  pe mărgini, ca să iea aminte, nu numai acum în vremea poruncei  i în vremea ce se dă nizamul , ci  i în urmă peste t t  vremea, să știe că sunt dator  îndată ce vor  ved  pe cine-va f c nd  case, ori afară din crucile ce se vor  pune, ori înăuntru în coprinsul  crucilor  acelora, numai dec t să aibă fiește-care osebit  a veni să dea de știre, însă zapcii str jilor  d-tale, la d-ta Vel Sp tar , iar preoții la epitropi, cum  i v t  elul  mahalalei, iar la d-lui Vel Sp tar   i fie-care din d-v str  să ne ar ta i, ca nu numai să se opr sc , să se sf r me  i să se surpe p n  la p m nt , ci încă cel  ce va face  ndr snire  i nebăgare de s m  la porunca domn sc , să se pedeps sc ; numai mai  nt i  să aibă a o face  tiut   i cunoscut  porunca  i hot r rea ac sta mai dinainte la to i, ca să nu  ic  că n'a   tiut ; asemenea se vor  pedepsi  i zapcii  i v ta ii de mahala, cum  i preoții se vor  canonisi, c nd nu vor  av  ac st  purtare de grijă, s u c nd vor  trece cu vederea într'adins   i nu vor  veni ca să ar te. A ijderea să vede i d-v str  la patru margini ale podurilor  mari ce îndreptare  i ce dres  trebuie să se facă drumul  din pod  p n  a e i la locul  limpede de c mp , unde va fi nevoie  i stricăciuni grele,  i de cine se cade a se face acell  dres ? să ne ar ta i; ci dar a tept nd  de la d-v str , urmarea aceste i treb , să ne ar ta i în scris  fără de  nt r diere, ca să punem  nizamul  acesta cu lucrare în faptă. tol. p. gvm. 1784, Iulie 19.» (1)

Pitac  către Vel Sp tar  a pune cruci pe marginea Bucure tilor  cu soroc  de 40  ile,  i a nu stremuta cele vechi.

«...Dumn -ta Vel Sp tar , m car  că prin Pitacul  de la 19 a lune i acesteia, vi s'a scris  că după ce ve i face  nt i  cercetare caselor  ce sunt f cute afară din crucile ce sunt puse drept  hotar  al  Bucure tilor , în urmă ve i av  porunc  a pune  i alt  r nd  de cruci pe din atar  de case, dar fiind -că ac st  catagrafic a caselor  urm z  a mai  nt r ia p n  se va s v r ,  i fiind -că punerea crucilor  este mai  nt i  trebuincios  acum a se face, iată scriem  d-tale, d'impun  cu unul  din boerii epitropi, mai  nt i  ac sta să o s v r  i acum, adec  afară din t te casele pe margini jur   mprejurul  ora ului

(1) Cod. XII, fila 179.

să pue cruci, cu sorocū până în 40 zile, ne strămutându nici pe cele vechi de la locurile lorū, și cercetarea casclorū totū să aveți a o face după coprin-derea pitaculū negreșitū, și să ne arētați; la care acēstā punere de cruci să fie și Clucerulū Slātinēnu, după cum se cuprinde și în osebitū pitacū. tol. pi. gpd. 1784, Iulie 24.» (Cod. XII, fila 81.)

Pe de oparte Domnitorulū opresce estinderea Bucuresclorū, pentru motivele arētate în pitacū, și pe de alta reînoesce și mēsurā obligāndū pe orī-cine are a construi o casā în lāuntrulū orașului, să cērā prea-labilā învoire dela Domnitorū, acēsta, credemū, în interesulū înfrumu-seșārei orașului (1).

Nu vedemū vre-o schimbare în modulū de pavare a stradelorū, de închidere, orī deschidere de strade și de curățirea lorū, de cum a fostū dela Ipsilante încōce. Epitropia obștēscā priveghēzā și împedicā îm-presurarea stradelorū de către proprietari și împedicā aceste împre-surări, prin pitacurī domnesci, sēu resoluțiunī de ale Domnitorulū puse pe anaforalele epitropiei (2).

(1) *Pitacū către dumnē-lui Vel Spāt. i către dumnē-lui Vel Agā a nu se mai face binale în București fără de porunca Māriei-sēle lui Vodā.*

Poruncimū dumi-tēle Vel Spātariū i dumi-tēle Vel Agā, de astādī dela Sep-tembre în 14, înainte să nu îngāduiți pe nimenī din obște, începēndū dela Pārintele Mitropolitū i dela dumnē-lorū boeriī cci mari, până la celū mai micū boerū, sēu negustoriū, a începe din temelie zidire de vre-unū felū de bina în București fār' de știrca și voia Domniei-mele, ci orī-cine va avē'a lucra să dea în știre Domniei-mele și se va da voie și poruncā sub domnēscā nōstrā pecete, iar într'altū chipū nu; ci darā fiți cu mare grijā de acēsta, ca să nu se întâmple vre-o începere de bina unde-va fără de voie în scrisū că veți fi fără de răspunsū.» 1785, Septembrie 14. (Cod. XII, fila 311.)

(2) *Pentru împresurarea uliței dela vadulū apeī dela pórtā din josū.*

Iō Mihailū Constantinū Sufulū Vvd. i gspd. Zem. Vlas.

«Așa să urmeze pentru tōte și poruncimū dumi-tēle Vel Agā să epistāsești a se sēvērși aceste, dāndū întâiū soroculū de cincī zile acelorū ce aū împe-suratū loculū acesta, că de nu vorū urma ei de sineși a-și rădica acelea, apoi să puī dumnē-ta să le taie, cum se cuprinde mai josū întocmai. 1785, Maiū 10.»

Pavarea stradelorū cu grindī, orī astuparea mlaștinelorū cu nuele și alte materiale se făcea nu numai din veniturile directe ale Eptropiei,

«Prea Înălțate Dómne,

«După jalba ce aū datū Măriei-téle dumné-luī biv Vel Sărdariū Ioniță pe-
tru impresurarea uliței ce este la pórta din josū a curții cei vechī, unde mai
înainte aū fostū vadū pentru măsurătórea buților și pentru trebuința obștiei
de a lua apă, ni se poruncește de către Înălțimea ta ca să cercetămū și pentru
douē porunci domnești cc s'aū fostū datū și în ce împrejurare s'aū făcutū
de către răzeși, și prin anafora să înștiințămū Măriei-téle; după luminata po-
runcă urmândū, precum ne-amū îndestulatū înștiințându în Domnia Măriei-séle
Alexandru Vodă Ipsilante, dumné-lorū boeriī eptropī ce era la acea vreme,
vădēndū acéstă uliță impresurată de amēndouē părțile de doi vecinī, și multū
gunoi aruncatū în marginea gârlei atâtū de mahalagii cât și de alți târgoveți,
lăcēndu-se înaltū malulū de mai nu putea lua apă nimenca, aū fostū înștiin-
țatū prin anafora, care s'aū întăritū cu poruncă către Vel Agă alū acelei vremi,
ca să siléscă pe acei doi vecinī spre a-și muta ulucile, cu îndreptarea uliței
după forma binalelorū ce sunt în fața podului (adecă de stângenī $2\frac{1}{2}$) cum
și malulū ce se făcuse din multū gunoiū să-lū surpe, curățindū și ulița cu
șanțū ca să se pótă face podū precum aū fostū din vechime, și urmare n'aū
făcutū a se sēvērși acea poruncă; așijderea și în Domnia Măriei-séle Nicolae
Vodă iarăși mai înștiințându boeriī eptropī prin altă anafora, asemenea po-
runcă s'aū datū către Vel Agă, când și mergēndū boeriī eptropī la numita
uliță și măsurādu-o aū vēdūtū a fieș-căruia impresurare, că este de câte o
jumătate de stângenū, și spre știință aū făcutū semne, cum și noi acum fă-
cēndū cercetare în fața locului, vēdumū că necum să se fi făcutū vre-o să-
vērșire poruncei a se îndrepta ulița, a se curăți de gunoi, și a se surpa malulū,
ci încă mai multū s'aū adausū, căci vecinīi bātēndū tarași mai prin mijloculū
Dâmboviței, și cu gunoiulū ce s'aū totū aruncatū s'aū înălțatū malulū și s'aū
împinsū apa pentru interesulū lorū, din care și multe primejdii s'aū întâm-
platū precum arētarā mahalagii că și estimpū s'arū fi înecatū doi copii de
cei ce mergū ca să ica apă, atâtū numai unulū dintr'acei doi vecinī anume
Canciulū Măcelariū și-aū mutatū ulucile óreș-ce iar nu până la semnulū co
s'aū fostū făcutū, arētāndu-se că elū ar fi urmatū poruncei, ci măsurāndū
și noi de isnóvā, și vēdēndū că nu se potrivește cu măsurătórea de atunci,
căci că peste semnulū ce era făcutū pe loculū celui-laltū vecinū, din potrivā
anume Mitache Negustoriū mai trece ca o jumătate de stângenū, am făcutū
cercetare cu deamēruntulū, și am găsitū semnulū ce s'aū fostū făcutū pe lo-
culū *Ca'ciuluș*, care elū le tăgăduia, și iarăși mai măsurāndū aū venitū potrivā
și vēdumū semnele drepte; după acésta din mărturia luī Dimitrache Rachieru
că pre vremea când se măsurāu buțile cu vadra aū ținutū elū numitulū vadū
patru ani, și știe că loculū pe care aū făcutū numitulū Mitache unū toișorū
în marginea apei alătura cu ulița era slobodū, adecă domnescū, de șdeea
mulțime de buți; pentru ca să sic luminată porunca Măriei-téle către dumné-
luī Vel Agă ca să facū celū cuviinciosū muiubașirlicū de a-și rădica numiți

ci și prin contribuțiune forțată aruncată asupra mahalagiilor pe unde trecea strada de pavat și de reparat (1). La această cheltuială contribuia și cutia epitropiei obștesci.

vecinii ulucile să și le așeze întocmai pe semnale ce și le-au fost făcute spre a rămâne ulița de 2¹/₂, cum era din vechime, acei țarași ce au băutură să se taie, malul să se surpe cum și foisorul Mitacului să se rădice rămânând locul slobodă precum au fost, pe care să se facă podușcă coborând din podul uliții spre a merge norodul cu leșnire să-și iac apă și a-și adăpa dobitocele, iar cea deservită hotărâre rămâne a se face de către Înălțimea ta.» 1785, Mai 9.

Ianache Lehtiu Păhar., Nicolae Stol., Ioanis Medelniceriș. (Cod. XIII, fila 190.)

(1) Iată acte de natură a documenta aceasta :

Mahalagiile din mahalaua Arhimandritului ce s'au pusă a da ajutorii pentru facerea podului pe ulița ce merge la Archimandritulă.

Taleri

4. Nicolae Ciubucciu.
5. Casa lui Constantin doftorul.
3. Vladu Paharnicul.
2. Neagulu Precupețulu.
6. Vasile Brașovenulu.
5. Vasile Logofetulu ot dumné-lui Dudescul.
6. Bulucu-Bașa Vasile.
2. Nicolae Croitori.
3. Cărciuma lui Bulucu-Bașa Vasile.
3. Toma Postelnicululu.
2. Preda Lemnariulu.
2. Iane alu 2-lea Portaru
10. Dumné-lui Slugeru Țigara.
2. Nicolae Logofetulu.
4. Medelnicerésa Florica.
5. Sărdărăsa Sărdarulu Nicolae.
5. Mitache în casa Chiurciu-Bașa
1. Maria văduva.
1. Chiriacu Cojocari.
1. Constantin Ciușu de croitorie.
10. Mănăstirea Arhimandritulu.
10. 2-lea Logofetulu Stanciu.
2. Iane Grămăticu.
10. Pitaru Constantin Ianculescu.

Curățirea noroaielor, facerea de șanțuri pentru scurgerea apei de pe strade, continuă a se face în cea mai mare parte de către cei cu prăvălii și case de pe stradele ce sunt de curățit și de către așa

Iw Mihailu Constantinu Sufulu Vvd. i gpod. Zem. Vlas.

«Fiind-că acestu podu este de multu folosu și trebuință a tuturor maha-lagiilor ce se numesc mai susu, de a nu pătimi cu greutate norodul, de aceea dară s'au pusu fieș-carele după starca și putința lui a da ajutoriul acesta la facerea lui, care se cuvine fieș-căruia fără de nici o împotrivire și cu pro-timisia a-lu da; pentru care iată și Domnia mca, pentru folosul și lesnirea acestor maha-lagi și altor trecători, am poruncit a se da dela cutie tal. 250 și osebitu și uni din dumné loru boeri mari dau dela dumné-loru ajutoriu, dreptu aceea orânduim pe . . . ca să strângă dela toți numiții maha-lagi acesti bani să se începă și să se sêvêrșescă podul acesta. 1783, Noembre 23.» (Cod. XII, fila 82.)

Anaforaua dumné-lui Vel Logofetlu pentru podul dela sfintulu Nicolae.

Iw Mihailu Constantinu Sufulu Vvd.

«Poruncim Domnia mca dumné-vostră boeriloru epitropi din bani cutiei să dați tal. 280. tol. pis. gpod. 1785, Augustu 13.» (Cod. XIII, fila 82.)

Procit. Vel Logofetlu.

«Pré Înălțate Dômne,

«După luminată porunca Măriei tale ce mi s'au datu să cercetez de s'au îm-plititu bani ce au fostu cisluiți de boeri maha-lagi, ca pentru ceea-ce lipsesc să rămăe la milostivirea Măriei telo, am făcutu cercetare și chemându pe numiții boeri de i-am întrebatu, și aduseră pe Nicolae Logof. epitropul ce l'au încărcatu cu acestă trebă, care-mi arătă că toți bani ce se vedu cisluiți pe boeri s'au împlititu și se află în mâna lui, și mai lipsesc taler 280 pentru care rămăe la mila Măriei tale a se face ajutoriu cum va lumina Dumneđu pe Măria ta. 1785, Augustu 12.

«Alu Măriei télc pré plecată slugă.

«Scarlatu Vel Logofetlu.» (Cod. XIII, fila 338.)

Pilacul către Vel Spătaru i către Vel Agă a drege drumurile.

«Dumné-ta Vel Spătaru i dumné-ta Vel Agă să rânduieți zapci prin maha-lale ca să cerceteze, și ori pe ce uliță va găsi drumul stricat și gropi, să facă zapcilăcu vecinilor, ce voru fi de o parte și de alta, precum și obiceiul au fostu, ca să astupe acele gropi, sêu batacuri, cu tufă, cu paice, sêu cu nes-care-va sfărâmături de zidu și așa să se îndrepteze ulițele și drumurile de prin maha-lale, să nu se mai afle gropi, sêu batacuri. Tol. p. gspd. 1784, Aprilie 17.» (Cod. XII, fila 145.)

dișii podari, constituiți din anumite sate, care pentru acesta beneficiau de scutiri Ridicarea gunoierilor și a noroierilor se făcea luându-se cu

Pitacū a se face podulū ce se începe din podulū Calicilorū și merge la sfīnta Ecaterīna.

«Dumnē-vōstră boerilorū epitropī, fiindū-că podișorulū ce urmēză din podulū celū mare alū Calicilorū către Mitropolie și până la pōrta sfīnteī mōnăstireī a Căterineī, este făcutū numai cāt-va dintr'insulū până în pōrta Stolniculū Fălcoianu, iar de acoloa înainte s'au făcutū batacurī și noroie, din care pătinescū multă greutate cei ce mergū și vinū pe acēstă uliță ; iată poruncimū dumnē-vōstră, din podinele vechī și urșiī ce se scotū dela podulū Mogoșoeī, care se lucrēză nou, să dați podinī și urși cāt vorū fi de trebuință pentru acēstū podișorū a se isprăvi și a se face din pōrta Stolniculū Fălcoianulū până în pōrta sfīnteī Ecaterineī, și plata meșterilorū i salahorilorū o vorū da-o mahalagiū, iar dumnē-vōstră să dați după cum dīcemū podinī și urși, însă să mēsurati întāiū, și cāte podinī va fi trebuință să dați, arētāndū despre altă parte și Domnieī melo cāt a trebuitū. Tol. p. gpd. 1784, Martie 6.» (Cod. XII, fila 135.)

Pitacū către dumnē-lui biv Vel Clucerulū Manolache Crețulescu pentru facerea podulū dela Colța până la pōrta dumnē-lui Spătariulū Venturei.

«Fiindū-că au datū jalbă Domnieī mele toți mahalagiū din mahalaua Colței, pentru podulū ce merge dela Colța până la pōrta dumnē-lui Spătariulū Vinturi, că fiindū stricatū, însă cu totul lipsitū, pătinescū toți alți de obște cāti au umblatū pe acolo cu vitele de împreună și cerū de a se face acēstū podū, cu ceea ce și dela dīnșii vorū să dea, pentru care iată orēnduinū Domnia mea pe dumnē-ta biv Vel Clucerū Manolache Crețulescu epistatisū asupra facerei acēstui podū, ca stringēndū întāiū banī dela toți mahalagiū, cāti sunt arētați în fōie, pentru ceea-ce va lipsi, până la suma ce trebue să arēți dumnē-ta, ca să poruncimū a se da, pentru a se isprăvi. Tol. p. gpd. 1783, Decembre 12.» (Cod. XII, fila 91.)

Pitacū la epitropī să dregă podurile.

«Dumnē-vōstră boerilorū epitropī fiindū-că vedemū cele de prin năuntru târgulū poduri, și de pe alte uliți la prōstă stare, măcar și din cele mari carī au trebuință de meremetū, iată că vē poruncimū că trēba ce este a datoriei d-vōstră, să socotiți mijloculū celū cuviinciosū în ce chipū și cu ce orēnduială trebue a se lucra, sēu a se dregce acestea? pentru tōte de obște, să arētați Domnieī mele în scrisū. toli p. gpd 1784, Maiū 25.» (Cod. XII, fila 164)

Carte către d-lui Vel Spătariū i către d-lui Vel Aga pentru curățitulū podurilorū.

«Dumnē-ta Vel Spătariū i Dumnē-ta Vel Aga, măcarū că pentru curățenia

de a sila carele, carî eșiau descărcate din Bucuresci, fără nici o plată, obligându la acéstă cărătură de beilicū pentru o singură dată fie-care

podurilorū, sunt date porunci mai dinainte, către d-vóstră ca să îngrijiți ca zăbiți ai orașului, și de o parte polcovniculū cu poduri, de altă parte însuși ulicerii mahalagiū și prāvāliași fie-care în dreptulū sēu să rînescă, ca tot-d'a-una să fie curățate podurile de tină și de gunoe, fiindū-că dintr'acéstă pricină putrezescū și podurile, care cu multă cheltuēlă se facū și în scurtă vreme se strică, dar fiindū-că într'acéstă vreme amū vēdūtū pretutindenī podurile pline de tină și noroiū, Iār' de nici o purtare de grijă, iată vē înștiințamū și poruncimū d-vóstră să aveți a orēndui zapciī la tōte podurile și ulițele pentru curățenia lorū, ca de o parte podarii, de altă parte cei cu case, cu prāvālii, pe de o parte și alta să fie siliți ca toți în partea lorū să rînescă, curățându podulū să nu rămāe cât de puțină tină de asupra lorū, care acéstă purtare de grijă nu numai acum, ci totū-d'a-una să o aveți d-vóstră, fără de a aștepta alū doilea poruncă de la noi. toli. p. gpd. 1785, Ianuarie 28.» (Cod. XII, fila 226.)

Pitacū către epitropi de a pune la orēndueli pentru curățitulū podurilorū.

«Dumné-vóstră boerilorū epitropi fiindū-că pentru rînitulū și curățitulū podurilorū din București, amū poruncitū Domnia mea, prin osebitū pitaculū nostru, d-lui Vel Aga, ca să pue pe fie-care prāvāliașū și casnicū să rînescă pe dinaintea podului prāvāliei și casii lui, iată poruncimū și d-vóstră să arētați polcovniculū de podū ca să știe să pue pe podari ca să rînescă pe la locurile cuviinciose ale podurilorū mari, unde este datoria lorū spre a fi curățatū, că dintru acéstă necurățenie a lorū se pricinuește putregiunea și stricăciunea lorū mai nainte de vreme. toli. p. gpd. 1785, Decembrie 21.» (Cod. XII, fila 338.)

Pitacū către epitropi pentru noroiulū din capulū podului Mogoșoei.

«Dumné-vóstră boerilorū epitropi, fiindū-că înși-ne Domnia mea am vēdūtū la căpētāiulū podului Mogoșoei noroiulū fōrte mare, la care cānd sunt vremele și ploiose împlēdu-se de apă și de noroiū, pătimescū mare nevoie trecătorii de obște ce intră și ei în București pe acelū podū. Iată vē poruncimū să vē sculați unulū, doi, din d-vóstră, să mergeți acolo la căpētāiulū podului să socotiți ca să se facă unū șanțū din noroiulū acesta alături, spre a se scurge apa pe dînsulū, ca cu mijloculū acesta să se pōtă îndrepta, și să ne înștiințați în scrisū de unde și până unde se cade a se face șanțulū, ca să dāmū poruncă d-lui Vel Spătarū a se lucra de mahalagiū, asemenea să mergeți și la Podulū tārghului de afară să socotiți a se face asemenea șanțulū, și iarăși să ne înștiințați. 1785, Augustū 11. (Cod. XII.)

Pitacū către Vel Spătarū să astupe unū noroiū din capulū podului Mogoșoei.

«...Dumné-ta Vel Spăt. fiindū-că la capulū podului Mogoșoei, unde este no-

caru. Din lăuntrul oraşului ridicarea noroielor eă făcea şi de către mahalagi, pe comptul lor:

*Pitacū către Vel Spăt. i către Vel Agă să pue să scôfă tina de poduri
şi să cureţe cei cu prăvăliile de tină.*

«Dumné-ta Vel Spăt. i dumné-ta Vel Agă, fiindu-că pe toate podurile s'au adunat tină, s'au făcut gunoie, care acesta pricinueşte putregiune şi strica-

roiū foarte mare şi pătinesc locuitorii cari mergu şi vinu, esto trebuinţă a se face îndreptare, să mergi dumné-ta de împreună cu Păharnicul Ianache Lehliu, căruia şi deosebitu i s'au poruncit de către Domnia-mea, acolo la capetul podului şi să socotiţi ca să se facă un şanţ prin care să se scurgă apa dintr'acelu noroiu, şi să se măsoare de unde şi până unde are să se facă şanţul câtă va fi de trebuinţă, şi după acesta să rânduieşti dumné-ta Vel Spăt. zapciū asupra celor ce au case de oparte şi de alta să sape acelu şanţ, şi deosebitu să aducă şi tufe şi brazde să pue într'acestu noroiu, ca cu acestu mijlocu să îndrepteze acelu drumu, şi de nu va fi destul a se isprăvi acestu şanţ şi să se pue tufă i brazde numai cu cei cari şed pe marginea acestui locu, să puneţi ca să dea ajutoriu şi mahalagi de prin prejur. 1785, Septembrie 10.» (Cod. XII, fila 310.)

*Pitacū către d-lui Vel Vist. ca să oprască Dima Deli-Başa i lui
Gheorghe Iuz-başa ot Haremū bani din léfă pentru facerea podului din
mahalaua Arhimandritulu.*

«Dumné-ta Vel Vist. fiindu-că Dima Deli-Başa i Gheorghe Iuz-Başa ot Haremū sunt datorî a da la facerea podului din mahalaua Arhimandritulu, însă Dima Deli-Başa talerî 15 şi Gheorghe Iuz-Başa talerî 5, prin anaforaua întărită de către Domnia mea, şi după atâta prelungire ce făcu, nu voru să dea bani de voie la unu lucru trebuinciosu şi pentru alu lor folosu, poruncimū Domnia mea d-tale, ca din léfa lor să opreşti Dumné-ta aceşti bani şi să dai în mâna orânduitalui Zapciū vătavū de păharniceî. 1785, Augustu 9.» (Cod. XII, fila 295.)

*Pitacū către dumné-lui Vel Spăt. pentru a se drege drumul dela
Căramidarî de susu fiindu foarte rău stricatū.*

«Dumné-ta Vel Spătariū, fiindu-că în mahalaua Căramidarilor de susu este drumul foarte rău stricatū la unu locu, unde s'a făcutu un noroiu mare de care pătinesc multu rău trecătorii de obşte ce mergu şi vinu pe acestu drumu, şi fiindu-că dintr'acestu noroiu, este aproape aici Dâmboviţa, poruncimū dumi-téle să orânduieşti zapciū ca să pue pe mahalagi ce sunt pe acestu drumu, ca cu toţi să facă un şanţ adâncu dintr'acestu noroiu până în Dâmboviţa, pe care să se scurgă apa dintr'acestu atacu, să nu mai aibă locu a

rea podurilor mai înainte de vreme și se prăpădește în scurtă vreme, după ce se face cu atâta cheltuială, iată dar poruncim dumné-vóstră, cât pentru podurile cele mari domnești cari esū înăuntru și până la marginea orașului, dumné-ta Vel Spăt. să poruncești zapciilor breslii dumi-téle că ori câte cară intră în Bueurești și se întorc deșerte la întórcerea loră să le opréscă, verí domnești dărvari, verí scuteluici mónăstirești, boerești, verí alți țóraní după obște, ca să încarce câte o-dată carulú lui plinú de tină, care tină aú datorio

se strînge, de a se mai face noroiú, și să se îndrepteze cu acestú mijlocú ca să nu mai pătiméscă însuși cí și trecótorii de obște. tol. pisah. gspd. 1785, Augustú 13.»

Pitacú către d-lui Vel Aga, a oréndui zapciú ca să siléscă pe fie-care prăvăliașú si casnicú să curețe și să rínéscă podulú de tină, puindú și pristavú să strige pe ulițe.

«...Dumné-ta Vel Agă, fiindú-că din necurătenia podurilor nemăturându-se și necurățindu-se în vremi de tină și noroiú, ce stă asupra lorú, putrezescú podurile, și se strică podurile mai 'nainte de vremea lorú, care sunt făcute cu atâta cheltuélă și trudă, și pe lângă acésta este și unú lucru necuviinciosú în politică să nu póta cine-va pe poduri umbla de tină și de necurătenic, pentru acésta dar iată poruncimú d-tale, după cum și obiceiulú era, să rënduești zapciú să siléscă pe fie-care prăvăliașú și casnicú să curețe și să rínéscă podulú înaintea casei și a prăvăliei lui, ca totú-d-a-una să fie podurile curate, puindú și pristavú să strige pe tóte ulițele ca să dea de știre tuturorú. tol. pisah. gpd. 1785, Decembrie 21.» (Cod. XII, fila 337.)

Pitacú către Vel Agă a da cei cu prăvăliile câte doi ómeni la facerea podulú Șerbanú-Vodă.

«Dumné-ta Vel Agă, fiindú-că am datú Domnia-mea poruncă d-lorú boerilorú epitropi ca să începă să lucreze podulú ce se numește a lui Șerbanú Vodă, iată poruncimú dumi-téle după cum și obiceiulú aú fostú să orénduiți zapciú ca să siléscă pe prăvăliași și ulicerii ce sunt cu caso i prăvălii pe linia acestúi podu, de o parte și de alta, spre a-și da fie-carele câte doi și câte trei ómeni de lucru salahori ajutoriú la destupatulú șanțului acestúi podú, pe care ómenii strîngéndu-í, să-í faci teslimú la polcovniculú de podú și la boerii epitropi spre a lucra și a se face podú după porunca ce am datú. tol. p. gpd. 1785.»

Pitacú către Vel Spătarú să se facă podulú de la pórtă S-tei Ecaterina până la pórtă Vel Logofétului Brancóvénu.

«Dumné-vóstră Vel Spătarú îți facemú în știre pentru drumulú ce este stricatú în ulița care urmăză din pórtă mónăstirei S-tei Ecaterina până în pórtă

podarii să o încarce cu lopoțile și cu mânilor lor și țeranul să o scoță afară din București să o lepede la câmp, iar pentru ulițele din lăuntrul târgului, poruncim dumné-văstră Vel Agă, ca după obicei, să puie pre prăvăliași și pe cei cu odăi de o parte și de alta, cari să rănescă, să măture și să-și scoță tina afară încărcând-o, însă iarăși în asemenea care cu mânilor și lopoțile lor,

curței caselor d-lui Logofetului Brâncovenu, că de vreme ce am dat Domnia mea poruncă a se începe lucrul podului mare al lui Șerbanu Vodă să se facă, face trebuință dar a se drege mai întâi acesta numită uliță pe care să trecă musafirii ce vin și merg, cum și celălalt norod de obște, până se va isprăvi facerea podului Șerbanu-Vodă, dar după primirea pitacului nostru să orânduiești Dumné-ta Zapci ca din mahalaua Bucureștilor să aducă care cu care să care două-deci se treacă și trei-deci care de tufă sfărâmată, paie se gunoie să se astupe și să se drăgă bine batacul ce este într'această uliță, fiind orânduiești Zapci al dumné-văstră Mumbașir până se va isprăvi. 1755, Mai 14.» (Cod. XII, fila 259).

Pitac către Veliții boeri pentru rămășița de venit.

«Fiindcă ne-au arătat d-lor boerii epitropi cum că cei mai jos numiți sunt rămășiță din venitul podului din anul trecut și până acum nu au urmat plăți, și cum că pentru acesta s'a făcut pitac și s'a dat poruncă într'atâtea rânduri, și totu nu s'au supus a plăti, pentru care fiindcă acești bani sunt dator fără nici o pricină a-i răspunde la cutie, iată orânduim pe vataful de Divan, să apuce pe fie care cu strînsore să împlinescă banii negreșit, iar de se va arăta vre-unul cu împotrivire, se nesupunere, să-l rădăce la închisore, ca să plătescă, se voru dice că au ceva a răspunde să-i scoți cu epitropii la dumné-lor Veliții boeri tol. p. gpd. 1783, Ianuarie 3. (Cod. XII, fila 116.)

Taleri	Bani	
160	—	Dămcea Stănică, Polcovnicu.
182	82	Vlașca, Mănăila Logofetului.
181	80	Bălanu, Vameșu, venitul Podului.
135	—	Const., Polcovnicu Laptovu, din butăritu.
619	42	
200	—	Scarlatu Isvoranu, Vel Cluceru za Arie.
819	42	

In București

«Dumné-văstră boerilor epitropi fiindcă este trebuință a se face un pod din podul cel mare care intră în domnescă curte și până în podul nou al Gorganului, de peste apa Dâmboviței, poruncim d-văstră, ca să măsurați diastima lui, și luându în scris câte poduri și chereștea trebuie, să faceți foie cu prețuri de câtă cheltuie anume trebuie, și să arătați Domniei mele; scriem și dumi-tale Vel Spătaru, să faci epistase și să se facă acestu chef — și să ni se arăte fără zăbavă. toli. pisah gpd. 1784, Aprilie 26.» (Cod. XII, fila 116.)

strîngîndu și zapciiî dumi-téle ascmenea cară deșarte ce se întorcă, care țăraniî, numai câte o-dată să aibă a scóte, fără de a nu se întórce și a doua și a treia; și așa dumné-ta Vel Spăt. să poruncești pentru podurile mari în cât este plasa dumi-tale, iar dumné-ta Vel Agă să poruncești pentru ulițele tîrgului și din podurile mari până unde știî dumné-ta, însă poruncă ștrașnică să dați zapciilor să nu se cuteze cu acéstă pricină a găsi mijlóce de jafu spre a lua dela ceî cu carele parale, pentru că pe acelú ce vomú da că aú cutezatú, nu numai pe celú micú slujitoriú ce va fi, ci chiar pe zapciulú lui celú mare ilú vomú pedepsi negreșitú. Tol. p. gpd. 1784, Maiú 25.» (Cod. XII, fi'a 164).

Dămú în note și în anexe diverse acte de sub Domnia lui M. Suțu, relative la constituirea de piețe publice, de proibițiuni a depositelorú de fînú între case, prin centrulú orașului, de oprire de a se ținé de băcanî prin prăvălii, în cantități mari, rachiú, silitră, pucióasă și iarbă de pușcă, tóte aceste opriri în interesulú apărării de incendiú (1).

(1) *Pitacú către Vel Spătarú pentru fînú a nu se aduce în orașú i prăvălieși a nu ținé pucióasă, silitră, i rachiú, pentru primejdia de focú.*

«Cinstilú și credinciosú boieriule alú Domniei mele Balasache Vel Spătarú, facemú Domnia mea știre, că pentru temere de întêmplarea, feréscă Dumneđeú, a foculuî nu se cade a se căra în lăuntruľ orașuluî București fînurî multe și a se face clăi între case și pe alătúrea aprópe, după cum înfelesemú că s'aú întîmplatú de multe ori primejdie din pricina acésta, pentru care socotindú Domnia mea a pune la cale atâtú pentru fînurî, cât și pentru alte lucruri ce sunt vătămétóre de focú, aflămú din condicile Divanuluî, că după întêmplările ce s'aú întîmplatú s'aú fostú făcutú hotărîrile domnești de era oprire de a nu aduce nimenea înăuntruľ orașuluî fînurî mai multe decât pe trebuință de puțină vreme, și acelea cu răvașú dela dumné-lui Vel Spătarú a avé slobođenie de a intra, iar celă-laltú totú să-lú așede pe margini și prin locuri depărtate de case, unde nu este temere, de unde potú iarăși a căra câte puținú; așijderoa aflândú din condicile Divanuluî, că și rachiulú, silitra, pucióasă, iarba de pușcă séu și alte asemenea lorú aú fostú oprîți prăvălieși și băcaniî de a ținé prin prăvălii, și prin băcănii în năuntru sumă, în buți, în burie mari și în saci aruncați pe aci pe acolé fieș-unde, fiindú și acestea primejdióse la întêmplări de focú, după cum s'aú și arêtatú și s'aú vêđutú din întâmplările ce s'aú întâmplatú de câtă stricăciune este a se ținé prin prăvălii rachiuri în buți, fără de numai cât va fi de trebuința vînderei prăvăliașuluî pe câte o săptămână atdtú să care, câte pușiniú, iar cele-lalte rachiuri să le ție afară unde-lú și lucréză, pe la poverni și pe la magasiî, deosebitú, cum și silitra, pucióasă, iarba de pușcă, séu și altú de acestea, pe la deosebite locuri de lăturî, cu bună ferire și închise; deci acestea fiindú cu cale și de trebuință a se păzi spre binele de obște pentru ferirea de primejdie, feréscă Dumneđeú, a foculuî, le întărimú și Domnia nóstră de a

In privința Dâmboviței, fie pentru împedizarea inundărilor, fie în

urma, și poruncim dumi-tale Vel Spătaru, să da poruncă pe la străjuri în-projurul la totă marginea Bucureștilor că pe nimenea să nu îngăduiască fără de știrea dumni-téle a aduce înăuntru Bucureștilor fână, ci dând dumi-téle de știre, după ce te vei pliroforisi alu cui este și câte care, să dai slobozenie nu maipe câtă se cade, câtă de puțină, după cum vei socoti trebuința fieș-căruia, cu răvașu dela dumné-ta, a intra și a-lă descărca nu alătura case-lor, scū pe lângă cuhni, iar ceca-laltă sumă de fână multă ce voră avé fieș-carele de gătire și trebuința iernei să-și așeze pe la margini și pe la locuri depărtate de case, unde nu este temere, de unde potă a căra rînduri câtă au trebuință pe suma vitelor sale; așijderea și dumné-ta vechilule alu Agiei, să cercetezi prin totă tîrgul și să nu îngăduiești a se ține prin prăvălii, buți de rachuri multe, cum nici prin băcăni sumă de silitră, puciósă, iarbă de pușcă și alte ca aceste vătămătore, fără de știre, ca alte felurimi de mărfuri puse fiește-unde, ci acestă felă de mărfuri să le aibă, cum dicemă mai susă, pe la poverni, pe la magazii și pe locuri ferite, de lături, depărtate, de unde să care câte puțin pentru vîndare în prăvălii și în băcăni pe câte o săptămână, și acelea cu multă pază și ferire; așijderea și catranul iarăși să-lă aibă la locul de oparte, cu ferire; pentru care aceste tóte după ce veți înștiința la totă obștea acéstă poruncă și hotărîre ca să se știe, apoi să faci cercetare adese și pe care îlă vei găsi ne-următorii să ni-lă arêți ca să-lă păgubimă cu totă acea marfă, pentru pedépsă. 1783, Augustă 17.» (Cod. XII, fila 11.)

Pitacū către Vel Spătaru i către Vel Aga pentru fênuri a nu aduce în București.

«Dumné-ta Vel Spătaru, i dumné-ta Vel Agă, fiindă-că porunci și hotărîri domnești au fostă date de mai nainte, câtă și după venirea Domniei mele, ca să nu se aducă fênuri sumă cu carele înăuntru Bucureștilor, fiindă lucru cu temere pentru primejdie de focă, iată poruncimă dumné-vóstră, ca fieș-carele să-și mute și să-și așeze fênurile la margine, în locuri depărtate de case și ferit, de unde nu este grija de vre-o întêmplare rea, și numai pentru trebuința de câte o săptămână să-și care înăuntru Bucureștilor pentru mîncarea vitelor fieș-carele; iar mai multă sumă de care să nu se afle la nimenea, prin curți, prin mahalale și pe aprópe de case, fiindă-că este, după cum dicemă, lucru vătămătoră obștiei, și întru aceștii chipă să urmați, și să dați nizamulă trebei acesteia, cum poruncimă, negreșit, dândă fieșce-cărora de știre, că de vomă mai vedé la cine-va împotriva acesteii hotărîri fênuri, să știe că acelă fână se va face zaptă pe séma Domniei. 1783, Octombrie 11.» (Cod. XII, fila 54.)

Io Mihailu Constantinu Sufulu Vv. i gpvd. Zem. Vlas.

«Poruncimă dumné-lu Vel Agă, să orênduești zapci să mérgă și să sfărâme acéstă povarnă surpândă până la pămîntă de totă, arêtândă porunca Domniei

interesul igienic al nemurdăririi apei care servă și de băut, sub

mele preoților domnești, să nu se mai cuteze a se amesteca la locurile din prejma curței domnești, cari sunt în vină pentru acel loc ce s'a pus de l'a dat în chirie, fără de a nu avea a face cu dînsul nimic. 1785, Martie 2.»

«Prea Înălțate Dómnne,

«Cu prea plecată acéstă a nóstră anafora înștiințăm Inălțimei tale, că la Curtea Domnăscă cea Veche la pórta din mijlocul pe dinafară alătură cu zidul curței, lângă cuhnea cea mare domnăscă, preoții bisericelor domnești au dat cu chirie o bucată de loc la un Gheorghe Ișlicaru de aici pe an câte talerî unul, care loc îl are și acest Gheorghe dat iarăși cu chirie pe an câte talerî 15, la un Ioniță Căpitanu de aici și la un Leibu Ovreiul, iar aceștia într'acest loc de vre-o cîta-va vreme de curînd au făcut povarnă invîlîtă cu trestie, de lucră într'însa rachiul de bucată cu cinci focuri ce nu se sting nicî ziua nicî noaptea, la patru cazane și la prăjitul bucatelor, care acesta vîdîndu-o noi și socotînd primejdia de foc, că pôte, ferescă Dumnezeu, a se întîmpla din acele cinci focuri ce nu se sting nicî ziua nicî noaptea, cîtu și chiar din rachiul acela numai, cînd, ferescă Dumnezeu, se întîmpla din fôrte puțină greșală de se aprinde rachiul, și mai vîrtos fiind povarna acesta în mijlocul orașului, și osebit de acesta acest împreună cu alte locuri ce au mai rîmas în prejma Curței domnești, pe dinafară, sunt ale Curței domnești și nu sunt din locul mahalalei, ce este cu hrisovă a fi ursit a da chirie pentru preoți la biseri ale domnești, și cu greșală au socotit preoții că acel loc împreună cu celelalte locuri de dinafară din prejurul curței pot să fie din locul mahalalei ce se dice mai sus că le este dat cu hrisov și fără de orînduială s'au pus preoți de au dat lui Gheorghe Ișlicaru acel loc cu chirie, decî noi după plecata datorie ce o avem pentru unele ca acestea, facem știre Inălțimei tale și de acesta, ca din luminată porunca Măriei tale să lipsescă de la acest loc această povarnă pentru mai sus disa bănuială de(foc?) și preoții să nu mai aibă a da cu chirie sîu într'alt chip atît acel loc, cîtu și din alte locuri ce vor mai fi rîmase împrejurul Curței domnești, pe dinafară, și cum va fi porunca Măriei tale. 1785, Aprilie 29.» (Cod. XIII, fila 179.)

«Icnache Lehliu, Nic. Stolnicul, Ioan Medeln.»

Resoluțiunea lui Vodă ordonă să se oblige :

«Pre acela ca nu numai chereșteua tîta să o rădice fără de voie, ci și orîce prăvălioră și namestii face să o surp la pămînt și să se curețe locul ne greșit, ca să rîmăe slobod. 1785, Iulie 4.»

«Prea Înălțate Dómnne,

Înștiințăm Măriei tale, că aici în orașul București mai 'nainte la multe locuri se afla viranele la care se adună carele obștiei, cu vin, cu cherestele spre vîndare și altele, iar acum din mila lui Dumnezeu tîte s'au îngrădit

Michaiu Suțu se desființază unele heleștao din susul Dâmboviței și se opresce scaldarea lumei în Bucuresci în cursul verei (1).

cu nămești, fără numai ce rămăsese puținel loc slobod la porța din sus a curței *gospodii* cei vechi unde stă carele cu cherestea, butini cu vin și altele; acum vedem că și acest puținel loc mai de tot s'a închis, cu o prăvălioră ce se face și cu punere de multe feluri de cherestele strânse spre vîndare cu precupie, și celui ce face acestea i-amu dîsu ca să continescă de a lucra și a-și rădica acele cherestele, încă și prin d-lui Vel Agă, și elu n'a datu ascultare, ci mai multe cherestele au strînsu și totu strînge; să fie luminată porunca Măriei tale către dumné-lui Vel Agă, ca să-lu facă pe acela să-și rădice cherestéua, cum și acea prăvălioră ce o face, să rămăe loc slobod cum a fostu și mai 'nainte, mai vîrtosu că a fostu drumu alu obștei, ce urma pe sub Foișorul cel roșu către Șelari: De acesta înștiințăm Inălțimei tale. 1785, Maiu 29.» (Cod. XIII, fila 235.)

Ioan Lehliu, Nicolache Stolnicu, Ioan Medeln.

Pitacii ca să nu se dea focu coșurilor, ci să le măture cu coșari.

Iu Mihailu Const. Suțu Vvd. i gpvd. Zem. Vlas.

«Poruncim Domnia mea dumi-tale Vel Agă, să vestești cu pristavii la totă obștea, ca de acum înainte nimeni să nu cuteze a mai da focu coșurilor pentru ca să le curețe cu focu, ci fiește-carele să le măture după obicei și să le curețe cu coșarul, fiindu lucru primejdios de focu, după cum s'a și vrut întempla într'aceste zile primejdie la un locu douc, care înși-ne amu vedutu, iar pe care după acesta vei dovedi în urmă că n'a urmatu porunca să ni-lu arătați. 1785, Decembrie 20.»

(1) *Pitacii către Logofetulu Anastasie a face zăgazu la un șanțu la heleșteulu Julești a nu se vîrsa să facă înecătură.*

«Fiindu-că ne-amu înștiințat Domnia mea pentru heleșteulu de la Julești, cum că făcendu-și apa Dâmboviței locu din sus pe unde au fostu și mai înainte un șanțuleț de se dă apă din Dâmbovița, au cursu în heleșteu de s'a împlut și s'a măritu atata, cât pôte să rumpă zăgazulu lui, și să se facă înecătură în București de va mai veni Dâmbovița mare, poruncim ție Atanasie biv Log. za Visterie, purtătorulu de grijă alu moșiei Juleștilor, să te scolii să mergi acolo la acel șanțu, și să astupi, făcendu zăgazu temeinicu cu podușcă ca să oprescă apa Dâmboviței, ca nu cum-va când va veni apa mare curgendu în heleșteu să se rumpă zăgazulu lui și să se întemple vre-o înecătură mahalalelor din București și moșiei domnești pagubă. 1785, Aprilie 25.» (Cod. XII, fila 249.)

«Dumné ta Vel Spătaru i dumné-ta Vel Aga. primindu dumné-vostă pitaculu Domniei mele, să aveți a da în știre la obște, ca de astăzi înainte, nimeni ori din bărbați, ori din copii, ori din fete, ori din femei să nu se cuteze

Cu referință la îndestularea orașului cu apă, încă sunt câte-va documente dela această domnie. În 1785 epitropia obștăască propune aducerea de ape în Bucuresci și aședarea de *suilgi* (1). Este însă mai mult o continuare a lucrărilor întreprinse sub Alex. Ipsilante.

a se scălda în apa Dâmboviței, că se va pedepsi, dându și osebăta poruncă zapciilor d-văstră, ca să ieă aminte și pe care va prinde după acesta scăldându-se în urmă să se aducă la dumné-văstră ca să se certe cu bătaie.» 1784, Maiu 20). (Cod XII, fila 159.)

(1) *Hrisovul lui Suilgi-Bașa pentru orânduiala ce are la dresul cîșmelelor și alte mile.*

«De vreme ce aici în orașul Domniei mele București, fiind alcătuite și făcute 3 fântâni, spre laudă și podobă la starea politiei și buna petrecere a norodului, una în tîrgul din năuntrul pe ulița ce se ȳice din *Boiangi* și alta pe podul Mogoșoiei la mahalaua sf. mănăstiri Sărindari, însă cu apă de isvîre aduse din depărtare, cu mare cheltuială, spre a se adăpa obștea cu apă curată și limpede, mai ales în vremi slotose cînd gârla Dâmboviței, ce este trecătoare printr'acest oraș curge turbure, și cu multe necurății, pentru buna starea lor, spre a fi păzite și pururea dresc, au fost rînduită purtătoare de grijă Dumitru Cap Suilgi-Bașa, ca ori-ce stricăciune se va întîmpla să aibă el a le dregi cu cheltuiala lui afară numai cînd va fi trebuință de a se face alte fântâni și a mai aduce apă dintr'alt loc, el a acea cheltuială să nu aibă a face, iar la dresul acelor fântâni să aibă a cheltui dela dînsul și a purta grijă. Carele pentru cheltuiala și ostenela lui, au avut rînduită lăfă pe lună câte tl. 60, care lăfă o lua din venitul podului ce se ia dela carele și bușile cu vin ce intră în oraș și i se da acești bani de către boerii epitropii cutiei și d-lor boerii epitropi avea purtare de grijă totu-d'a-una a fi dres fântănele. Așijderea au avut milă, ca el și totă casa lui să fie scutită și apărată de toate dările și angariile ce voru eși peste an în țără i oi una sută cincî-deci scutea la vremea oeritului, și 50 de stupi și rîmători la vremea dijmăritului, cum și lude 4 scutiți și apărați de toate dăjdiile și angariile ce voru eși peste an în țără dela visterie. cari scutelnici îi era pentru trebuință și ajutorul lui. Așijderea și cînd vre odată, ca unui om, i s'ar întempla mörte, această purtare de grijă și privilegiiu să-l aibă copiii lui, sîu din rudeniile se, avîndu meșugrălu acesta. Deci fiind că pentru această rînduită lăfă și milă ce au avut numitul Dumitru, vĳdum Domnia mea la mîna lui Hrisovul Domniei se la fratelui nostru Domn Alexandru Ipsilante Vv. cu löt. 1777, Octombrie 1 și fiind că asemenea rîvnă avem și Domnia mea spre cele folositore la petrecerile norodului, orînduim dar totu pe acest Dumitru Cap Suilgi-Bașa, ca să fie cu purtare de grijă asupra acestor fântăni, întocmai după orînduiala ce se cuprinde mai sus; căruia cu acest domnescul nostru hrisov, înnoim și întărim această orînduială de lăfă pe deplin, fără de nici un scăldemint, să o ia dela boerii epitropii cutiei, din venitul podului, cum

În interesul igienei constatăm măsurile luate pentru sechestrarea rufelor și a hainelor celor morți de oțică, ca să nu se potă vinde

și cele-lalte orânduie scutiri ce se arată mai sus să i-se păzescă întru toate, numai și el să fie singurul sîrguitor și dator pururea a griji pentru aceste 2 fântâni, și a le drege cu cheltuiala lui totu-d'a-una cându se va strica unde va spre a fi nelipsită curgerea apoi; și amă întăritu hrisovul acesta cu însăși credința Domniei mele Iă Mihailu Constantinu Sufulu Vv. etc.»

Scrisu-s'a acum la alu 2-lea anu dintru întâia Domnie a Domniei mele aici în orașul București, la anii dela zidirea lumii 7292 în luna Octombre 1.» (Cod. XIII, fila 61 verso.)

Iă Mihailu Constantinu Sufulu Voivodu.

«...Dumné-văstră boeriloru epitropi fiindu-că pentru a se face îndreptare la curgerea apoi la fântâna din lăuntru tîrgulu, făcendu-se cercetare de către dumné-văstră Vel Log. la fața loculu în curtea dumné-lui Clucerulu Slătinenu unde s'aū astupatu șanțulu și s'aū stricatu olande, s'aū socotitu de împreună cu Suilgi-Bașa că trebuescu a se cheltui ca tal. 300 spre a se muta șanțulu prin altu locu totu prin năuntru curței d-lui Clucerulu Slătinenu și să se dea apa în celu d'întăiu drumu alu ei mai în josu, decu ca să nu se isterisescu norodulu și ca să fie îndestulat de acestu bine, poruncim ca din cutie să dați dumné-văstră acești bani făcendu și epistasie, ca prin maraletulu dumné-văstră să se facă dresulu acesta în grabă fără de nici o zăbavă, ca nu când-va zăbovindu se voru strica și cele-lalte olane și atunci se va cheltui mai multă cheltuială.» 1785, Maiu 30.

«...Părinților Episcopi Buzău și Râmnicu, și dumné-văstră cinstiților și credincioșilor boeriloru Domniei mele, Dumitrache Ghica biv Vel Ban, Scarlatu Greceanu Vel Logof. de Țera de susu. Grigorașco Balasachi biv Vel Spăt. de împreună cu doi din epitropi Ienache Lehlui biv Vel Pahar. și Nicolache biv Vel Stolnicu, adunându-vă toți la unu locu, mai întăiu să aduceți pe Suilgi-Bașa ca să intrați la tocmela a ducerei apelor până în marginea orașulu București, adevă la capulu podulu Mogoșoiei, și sêvêrșindu tocmela să vê sigurișiți și pentru chiezășia ce trebue a da la o trebă mare ca acesta în scrisu, de altă parte să aduceți înaintea sfințiloru vōstre și a dumné-văstră pe doi din negustori ce s'aū socotitu vrednici a se face casă pentru primirea și cheltuiala baniloru lucrulu aducerei apelor acestora, anume Panaitu Hagi Nica și Hagi Dimitrie Papazoglu căroru după ce le veți arăta hotărîrea noastră, să le cereți ca să vê dea în scrisu făgăduiala la treba acesta, care se dă asupra-le, cu mijloculu ca totu datulu baniloru să le fie la ori-ce trebuință ale trebei acestia, să fie următori după povățuirea ce le veți da, și să arătați Domniei mele tocmela ce ați sêvêrșitu cu Suilgi și cu chezășia lui, cum și aședemintulu cu numiții negustori; iar dumné-ta Vel Vistieru, după orânduiala ce s'aū făcutu pentru bani, să trimeți domneștile porunci pentru strîngerca lor și aducerea în vreme. 1785, Augustu 17.» (Cod. XIII, fila 343.)

orî purta de cine-va, și așa să se împedice lăfșirea bôlei. Asemenea închiderile de zalhanale din lăuntru-lu orașelor, cum și măsurile luate contra introducerii de pesce stricat, orî pescuit în bălțile pe unde s'a însemnat bôla ciumei (1).

«Prea Înălțate Dômne,

«Prin luminatul Pitacû Înălțimei tale ni-se poruncesc, că adunându-ne cu toții la un loc să facem socotelă de banii ce sunt trebuincioși a se cheltui pentru aducerea apelor și facerea cișmelelor în orașul Bucurescilor, și să arătăm de unde se găsește cu cale de către noi a se orându-i să se dea și fieșce-care brêslă câte cât, și după cum vom găsi cu cale urmându chibzuirea ce s'a făcut d'impreună înaintea Înălțimei tale, să arătăm în scris, ca să se dea cele trebuincioșe porunci, decî pentru o de obște folositoare faptă ca acesta, fiind orașul Bucurescî isterisit, cu totă protimia am urmărit luminatî porunci Înălțimei tale, și adunându-ne cu toții la un loc, am socotit mijlocul, precum cu deosebită fôie pe anume arătăm Înălțimei tale, de unde și de la cine am găsit cu cale a se da acești bani, ce cu bună orânduială sunt a se lua pentru un folos obștesc ca acesta; ci cât pentru a se strînge această orânduială de bani, se cade a se da luminatele porunci ale Măricii tale, ca să nu se mai prelungescă vremea; iar cea mai de trebuință este de a se face aședemîntul cu Șuiliu pentru adusul apei până la marginea Bucurescilor, deosebit de împărțirea ei unde și unde se cuvine a da pentru folosul obștei, ca să se vadă și să se scie de Măria ta, și așa însărcinându-se el cu această treabă, rămîne numai de a da credință prin chezași omeni de cinste și cu chiverniseli pentru a pute răspunde la vre-o pagubă de se va întempla, și mumbașiri să se orînduască asupra-i ca cu un cês mai nainte să se începă a lucra cât se va pute estimp fiind că trece vremea; nouă așa ni-s'au părut a fi cu cale.» 1785, August 13. (Cod. XIII, fila 343.)»

Grigore al Ungro-Vlachiei, Cozma Episc. Buzău, Filaret Episc. Râmnic., Dumitrache Ban, Pană Filipescu Vel Ban, Nicolae Vintura, Dumitrașco Racoviță Vel Vornic, Ienache Moruzi Vornic, Manolache Brăiloiu logofet, Scarlat Grecu Vel Log., G. Bălian Log., Manolache Crețulescu Vel Log., Ienache Văcărescu Vel Vist., Istrate Crețulescu Clucer, Ștefan Văcărescu Vel Stolnic.

(1) *Pitacû la staroste, să fie lucrurile lui Constandicelî Lipsicanu oprite.*

«Staroste de negustori, fiind că ne-am înștiințat Domnia mea cum că un Constandicelî Lipsicanul Arvanitohoritul, murind la Craiova cu bănuială de oțică, elironomi, se epitropii lui a trimis aici în scris, că hainele și alte lucruri ale lui, ca să se vină cu mezu. Pentru că, această bôla a oțiciei este vătămătoare la obște, și împărțindu-se la mai multe mâni cu vinđarea se pricinuesce molipseli, s'au scris de către Domnia mea dumnolui Caimacumul, ca să cerceteze prin doctorii de acolo și prin alții ce vor avea știință să dovedească de a fost cu adevărat bôla morței lui de oțică; ci dar iată

Alte măsuri mai de însemnată din ordinea edilității, seă chiar și numai de ordine polițienescă, sub M. Suțu, sunt cele următoare :

1) Oprirea mendicității în Bucuresci prin următorul pitacū :

Pitacū către Veliții Boeri pentru cerșetori a pune la orânduială să nu mai ămble pe ulițe și prin biserică.

«Dumné-vóstră Veliților boeri Divanului Domniei mele, însciiñămă pentru sčracii nevolnici și șchiopi, orbi și sluți, cari îi vedemă în tótă vremea înconjurându ulițele, păzindă răspântiile și ămblându prin biserică, cerendă milosteniile pentru hrana vieței loră, că ne-fiindă cu cale unii ca aceștia căți sunt vrednici de milă, a fi făr' de nici ună felă de căutare, și a ămbla de colo până colo pe ulițe într'o politie ca acésta creștinescă, amă socotită să se

poruncimă Domnia mea, tóte acele haine și lucrurile lui ce sunt trimise aici să fie oprite a nu se vinde, și strîngendu-le să le pu la ună locă oscbită, să stea închise până vei avé ală doilea poruncă. tol. p. gpd.» 1785, Aprilie 7. (Cod. XII, fila 242.)

1785, Aprilie 7. S'a scrisă carte legată la dumné-lui Caimacamulă Craiovei ca să cerceteze prin dohtori să vadă de ce bólă a muritū Constandicelū Lipscanulū Arvanitohoritulū, fiindū bănuială de oftică, și să însciiñeze Mărici sale, care carte s'a dată la dumné-lui Logofétulū Mănăilă să o trimită. (Cod. XII, fila 242.)

1785, Maiū 19. S'a făcutū poruncă legată către Ispravnică din sud. Meedinți la jalba orășeniloră de acolo, pentru o zalhana ce este făcută în orașū a o rădica, aducendū impuțiciune orășeniloră. (Cod. XII, fila 242.)

Pitacū către d-lui Vel Spătarū i către d-lui Vel Agă a nu îngădui pe pescari a aduce pesce în Bucuresci făr de scirea d-lui Vel Spătarū.

«...Dumné-ta Vel Spătarū i dumné-ta Vel Agă, vē facemă în scire, că amă luatū Domnia mea însciiñare, cum că pescari cari mergū și aducū pesce pentru mănecare în Bucuresci, nesocotindū stricăciunea și primejdia care potū pricinui obștei și chiar loră, se punū și mergū la bălțile, cari sunt molipsite, locuri de acelea de hólă ciumei, și încarcă pesce de aducū, pentru care poruncimă dumi-tale Vel Agă, să aducă înaintea dumi-tale pe vătavulū de pescari i pescari, să le dăi strașnică poruncă, că do acum înainte celū ce din pescari va vrea să mérgă afară, să aibă a merge întâiū la dumné-lui Vel Spătarū, să arēte loculū unde se duce, și până nu va lua o aderință de la d-lui Vel Spătarū să nu fie volnică a cși din Bucuresci. tol. p. gvd. 1785, Decembrie 21.» (Cod. XII, fila 242.)

pue la cale, pentru ca să aibă și ei odihna loră, și să le lipsescă ămbletele de pe uliță, de prin răspântii și de prin biserici, și ca să nu se mai supere norodulă la vremea ce ascultă dumnezeesca leturghie, ci dar să socotiți dumné-văstră mijloculă ce se cade pentru unii ca aceștia vrednici de milă, și să ne arătați, asijderea și pentru vre-unii smintiți din minte și nebunii de voră fi între dînșii, iarăși să socotiți și pentru acci la ce cale se cuvine a se pune și iarăși să ne arătați în scrisă cu căușă de aprodi. 1784, Noembrie 6.» (Cod. XII, fila 203.)

2) Obligațiunea pentru viziti de a mână încetă și cu sfială săniile prin strade :

Pitacă pentru săni de a nu ămbla tare pe poduri.

«Dumné-ta Vel Agă, fiindă-că este lucru de multă primejdie întemplantore a ămbla săni tare în alergătura cailoră pe ulițele Bucuresciloră, unde nclipsită se află norodă de ómeni ămbłatori; Iată poruncimă dumi-tale, după ce veți face sciută și cunoscută porunca acésta la toți de obște, să vestescă porunca și să dăcă a ămbla încetă cu sfială, ca să nu se întemplete hatale, atâtă la alții, câtă și însuși la dînșii, după cum s'a și întemplantă din pricină de acestea, și ceta ce după acésta în urmă nu va fi următori și cu nebagare de sémă se va arăta la porunca nóstră, să-lă oprăscă străjarilă, să-lă cunăscă, și să ne arăți pe celă ce este neurmătoră. tolico pisah gpd. 1783, Decembrie 14.» (Cod. XII, fila 91.)

3) Curățirea omidiloră de pe pomi din liveți și arderea loră obligată :

Pitacă către dumné-lui Vel Spătariă i către dumné-lui Vel Agă pentru a curăți omidile cele din Bucuresci.

«Dumné-ta Vel Spăt. i dumné-ta Vel Agă, fiindă-că între altele pricină vătămătore și stricătore rodiriloră sunt și omidile cari facă multă stricăciune la pomi, iată scriemă dumné-văstră să dați strașnică poruncă, atâtă domnia-ta Vel Spăt. în plășile mahalaleloră, cum și dumné-ta Vel Agă înăuntrulă tăr-gului la toți de obște, ca fieș-care stăpănă cu grădină să curățe omidile din pomi și curățindu-le să nu le arunce josă la pământă, ci să le arăde cu focă, la care acésta să-lă siliți cu zapcii dumné-văstră, a urma și fără de voia loră, fiindă și însuși pentru a loră folosă. 1785, Martie 30 (1).»

(1) Cod. XII, fila 37.

«Dumné-ta Vel Spăt. i dumné-ta Vel Agă, fiindă-că și în anulă trecută am fostă dată Domnia-mea poruncă dumné-vóstră pentru omiđi, care nu numai stricăciune pricinuescă pomiloră, ci și murdarlică și putóre, ca să puneți pe mahalagi să le curețe și să le arđă cu focă, și vedemă că numai atunci s'au făcută urmare și apoi s'au amelisită porunca, de aceea iată cu acestă domnesculă nostru Pitacă de isnová poruncimă dumné-vóstră, că după ce veți face cunoscută cu Prištavă porunca la toți de obște, apoi să rânduți zapei, dumné-ta Vel Spăt. prin mahalale, și dumné-ta Vel Agă în târgă, ca să facă mumbașirlică a-și curăți fieș-care omiđilo negreșită, arđându-le cu focă, fără de a nu se amelisi la acésta, pentru că avemă a cerceta cu altă mijlocă, și găsindă pe vre-unulă ne următorită, nu numai asupra dumné-vóstră ne vomă turbura, ci și pe acela, măcară fie veră-cine, îlă vomă pune de va da tal. Țece la cutie spre pedépsă, ci dar să fiți cu grijă la acésta a nu se face cusură. tolico p. gpd. 1786, Februarie 8 (1).»

4) Oprirea slobođirei de arme în orașă:

Pilacă către Vel Agă și către Vel Spăt. a nu slobođi nimenea puscă și pistóle înăuntru în orașulă Bucuresciloră.

Iă Mihailă Constantină Suđu Vvd. gpd. Zem. Vlas.

«Fiindă-că aici înăuntru orașulă Domniă-mele Bucurescă curge o atacsie, și fieș-care cum va aruncă puscă și pistóle, care acésta fiindă lucru făr' de cale și făr' de rânduială, și fiindă-că póte pricinui și vre-o întâmplare de primejdie, poruncimă dumi-tale Vel Spătariă și dumi-tale Vel Agă, după ce veți da de șcire la toți de obște a se părăsi, apoi să dați și zapeiloră dumné-vóstră poruncă strașnică, ca să póte de grijă, și pe care după ce va auđi porunca acésta, îlă va prinde aruncândă pușca, seú pistolulă, numai decăt să-lă rădice pe omulă acela, împreună și cu arma, să-lă aducă la dumné-vóstră și dumné-vóstră să ne înșecițați. 1784, Februarie 11 (2).»

Adevărulă e că acésta măsură póte avé și altă explicațiune politică. M. Suđu, precum vedurămă, are de a lupta contra unui curentă neamică lui. Do aci necesitatea pentru elă de a desarma cu totulă Națiunea, împedicândă pe oră-cine nu era în óste, seú slujbașă să póte

(1) Cod. XII, fila 345.

(2) Cod. XII, fila 12

cea mai mică armă. În acestu sensu Domnitorulū dă pitaculū din 17 Aprilie 1784:

Pitacū către Vel Spăt. și către Vel Agă a nu purta nimenea Iataganū și pistolū afară din Delii.

«Poruncimū Domnia-mea, dumné-ta Vel Spătariū i dumné-ta Vel Agă, să dați poruncă la toți zapcii breslelorū dumné-vóstră, ca afară din Tufceii i Delii curții gospod, și fiindū Neferi spătăreșci i ageșci, pe altulū verī-care va găsi purtându asupră-ī *iataganū, pistolū, séu altū-feliū de arme*, orī bocrescū omū, scū mōnăstirescū de va fi, numai decât prinđēndu-lū pe acela, să-ī iae armele mai întâiū, apoi să ni-lū arētați și Domnici-mele; ci dar purtarea acēsta de grijă să o aibă zapcii dumné-vóstră tot-dcauna de acum înainte ca să urmeze după cum poruncimū. tol. p. gpd. 1784, Aprilie 17.» (1)

5) Incă de la primele luni a intrăreī lui Mihai Suțu în Bucuresci, Domnitorulū face obligatorū pentru orī-cine āmblă pe strade în timpulū nopteī, să aibă felinarū aprinsū :

Pitacū către Vel Spătarū i către Vel Aga ca după ce bate toba de strajă să nu lase a āmbla nimenī făr' de felinarū.

Iō Mihaiū Constantinū Suțulū Vvd.

«Domnia-ta Vel Spătarū i dumné-ta Vel Agă, în șcire la toți să dați, că fieș-teș-carele, orī de ce brésălă, séu orī-ce felū de omū va fi, curtezanū, scū de afară, cum va bate toba de strajă, séra, să fie datorū a purta felinarū cu lumină de va avē trebuință a āmbla, și iar să fie datorū a răspunde străjarului și răspântiașului la întrebarea ce i-se va face, și după ce veți face știută acēsta la tótă obștea, apoi să dați strașnice porunci zapciilorū dumné-vóstră, mari și mici, ca să străjuescă cum se cade și orī pe cine se va întâlni séra în urma tobei, de străjări, āmblāndū séra fără de felinarū, să aibă a-lū opri și aducēndu-lū la dumné-vóstră să-lū rădicați până a c'oua ȓi, măcarū alū cui omū va fi; iar când și după acēsta iarăși nu va urma a āmbla cu felinarū, atuncī să ni-lū arētați, ca să i-se facă și altă certare pentru nesupunerea la poruncă; și într'acestași chipū, omū făr' de felinarū să nu se înșele zapcii a-lū lăsa pe cinevași, că se vorū pedepsi fōrte rău. toli. pisah. gpd. 1783, Octombrie 21 (2).»

(1) Cod. XII.

2) Cod. XII, fila 56.

6) De asemenea măsuri, cum și oprirea Țiganilor de a se așeza pe margine sub cuvîntu că se dedau la hoții, câtu și proibițiunea pusă ca băcanii să nu mai vîndă iarbă de pușcă, încărcături gata (fișicuri), silitră și plumb, decăt la ômenii ce voru da prealabilu chezășie (1),

(1) *17 Cărți legate către Ispravnicii pentru băcani i mămulari și prăvăliași din orașe, i târguri, a nu vinde iarbă de pușcă i fișicuri, silitră, plumb fără de chezășie.*

«Dumné-vôstră Ispravniciloru ot sud... sănătate, vë facemû în șcire, că cu slobođenia ce aũ băcanii, i mămularii și alți prăvăliași, cari ținû iarbă de pușcă, i fișicuri, i silitră și plumb a vinde de acestu felu de lucruri la ori-ce felu de omû nesciutu, necunoscutu, aũ hoții și tâlharii tótă înlesnirea a cumpëra de acestea și a lucra rëutățile lorû, atătû la drumuri cu focurile arinciloru, câtû și împotriva poteriloru a sta și a se rësboi, căci însuși între dînșii potû eși cu portulu schimbatu la tîrguri și prăvăliași și să cumpere de aceste lucruri ori cînd și ori pe câtû vorû, încă putemû dice, că și dintre vîndëtorii acei mămulari, băcani și alți prăvăliași se potû afla printr'ascunsû în vre-o tovărășie și curespondență cu lăcëtorii de rëu; de aceea dar iată vë poruncimû dumné-vôstră Ispravniciloru, să aveți a cerceta la toți băcanii, mămularii și prăvăliașii din tîrguri și din totû județulu acela, atătû aici în orașu și în tîrgu unde să vë aflați să cercetați înși-vë dumné-vôstră, câtû și pe de parte în județe, unde nu puteți ajunge înși-vô de a cerceta, să rënduiți pe vameși, sêu pe care veți socoti dintr'al dumné-vôstră, omû de nădejde de acestă trebă, și câtû veți găsi la fieșce-care erbă de pușcă, fișicuri, silitră, plumb, alice, să le drămuți, să le cântăriți și să le luați în scrisu la care anume câtû s'a găsitû, și iarăși în sêma lorû să le lăsați, ca să și le vîndă, dar să le dați strașnică poruncă, ca făr' de chezășie, la omû neșciutu să nu aibă voie de aici înainte a vinde măcarû unû dramû de acestea, ci cînd îi va veni mușteriu să aibă a-i cere chezașu, să-i cêră și adeverință în scrisu în care, să arête câtă sumă erbă de pușcă, sêu fișicuri, sêu alice, sêu plumb, sêu silitră cumpëră, și așa cu chezășie la omû șciutu și cunoscutu și cu adeverință în scrisu cuprinđetóre de suma ce a cumpëratu, să aibă voie acelû băcanu, mămularu, sêu prăvăliașu a vinde, și la sêptemâna, sêu la lună o dată să aveți dumné-vôstră Ispravniciloru a lua sêma acelorû vîndëtorii, după suma ce ați găsitû la fieșce-care, și după apolicesis ce vorû avê de la cumpërătorii, la cine anume aũ vîndutu și câtû? Care acestă poruncă să urmați dumné-vôstră a o face negreșitû, ca unû lucru trebuinciosû ce amû socotitû Domnia mea că este spre înțarcarea și părăsirea hoților, câtû nu vorû avê de unde să cumpere de acestea; însă să urmați ca nu care cum-vași acestă trebă să o faceți să rêmăc zapciiloru și ômeniloru dumi-tale, ca cu pricina acesta să găsescă mijlocu de a jăfui și a lua de la cine-va, sêu a dăciui marfa lorû, și a lua dintr'insa ceva câtû de puținû, că de ne vomû însciința că aũ prădatu pe cine-va, sêu aũ luatû măcarû unû dramû, nu numai acelû omû alû dumné-vôstră va fi pedepsitû greû, ci mai multû asupra d-vôstră ne vomû turbura strașnicu pentru catahrisisu la

n'au împedicat unele încercări de răsvrătire. Așa a fost răsvrătirea de la finea anului 1784, din Craiova, care se termină prin pedepsirea cu bătaie (1).

7) O măsură de edilitate apröpe nouă este pitaculü prin care se ordonă mahalagiilor din Bucuresci de a nu lăsa să ămble slobode vitele lorü prin strade. Adevăratü că motivulü acestui pitacü este că vitele potü strica semănăturile ömenilorü. Apöi orü câtü să fi fostü locurü întinse semăcate prin mahalale, e mai probabilü că pitaculü are în vedere arăturile de peste straja orașului, vitele fiindü duso afară pentru păscutü (2).

poruncile ce vë dămü; ci mai fiți următorü cu privegherea poruncei acesteia întocmai după cum vë poruncimü, avëndü răspunsü Domnia mea de la dumnö-vöstră, că ați înțelesü porunca Domniei mele și spre sêvêșirea trebei vöři fi următorü; și fiți dumnö-vöstră sănătoși. 1785, Iunie 9.» (Cod. XII, fila 267.)

(1) 1784, Decembrie 20. S'a făcutü poruncă domnêscă către Caimacamulü Craiovei pentru nisece orășeni de acolo din Craiova ce au fostü zurbagii, să-i pedepsêscă cu bătaie, fiindü-că cei cari i-au trâmisi s'au pedepsitü aici cu bătaie de către Măria sa la scara domnêscă, care carte s'a datü la ceașulü spătărescü Drăgoi să o trinită.

Iă Michailü Constantinü Sufulü Vvd. i gpod. Zem. Vlas.

«Poruncimü Domnia mea d-lui Vel Armașü, pe toți Țiganiü câți se afla pe margine împrejurulü Bucureșcilorü, ori domneșci, mönăstiresci, scü bocreșci, să rëndueșci zapeii ca să-i rădice și să-i isgonesci dimprejurulu Bucureșciloru fără de a-i îngădui a se mai întöree. tol. p. gpd. 1785, Octombrie 5.)» (Cod. XII, fila 323.)

(2) *Pitacü către Vel Spătarü pentru ca să dea poruncă mahalagiilorü să-și pue păzitorü la vite a nu strica holdele.*

«Cinstitü și credinciosulü bocrulü Domniei mele, dumnö-ta Vel Spătarü, fiindü-că acum în vreme de primăvêră când începü rodurile a eși, face trobuință ca toți mahalagii să-și pue păzitori la vite a nu călca holdele ce sunt jurü împrejurulü Bucureșcilorü și a nu pricinui stricăciune și pagubă celorü ce au muncitü și s'au truditü cu atăta ostenölă la arăturile acelea; iată scriemü dumi-tale, să dai tare poruncă la toți mahalagiiü, ca să-și pue păzitori la vite negreșitü, acum din vreme, fără de a le lăsa mai multü slobode; la care acêsta să-i silescü cu zapeii dumi-tale și fără de voie a o urma și a pune pazitori la vite, pentru că de se va întempla a călca vitele vre-unuia arăturile cui-vași, se va păgubi apöi de acea vită. 1785, Martie 31.» (Cod. XII.)

Nu numai de Bucuresci s'a ocupat M. Suțu, ci, ca și predecesorii domni, a luat unele măsuri de edilitate cu referință și la Craiova. Dăm în anexă pitacul către căimăcănia Craiovei, prin care se constituie venituri pentru pavarea orașului (1). Asemenea o altă carte dom-

(1) Dăndu aci următorul act, atragem din nou atențiunea lectorului asupra situațiunei excepționale a sudiților ruși și austriaci.

Carte legată la Caimacamul Craiovei pentru venitul podurilor din Craiova în ce chip să se iae podăritul.

«Cinstit și credincios boerul Domniei-mele biv Vel Păharnic Manolache Romanit, Caimacamul Craiovei, sănătate; am vădută Domnia-mea pentru ce scrii pentru venitul podurilor, că ceru mușterii ce sunt cumpărători de acest venit a li-se arăta mijlocul care are a se urma la strînsul venitului acestuia, spre a se dela cine au a lua podăritul; pentru care veți se dumné-ta, că sudiții ai Nemției și ai Rusiei, care vor intra, se vor eși cu marfă acolo în Craiova, aceștia, după împărătescul firman, n'au a plăti nici podărit, nici trecătoare, nici nimic alta, fără numai vama la sută trei, ci de va fi chirigiul carului Raia de aici, și stăpânul mărfii sudit, cumpărătorii venitului podurilor să aibă a lua aceea ce este orînduit de carul dela chirigi, și chirigiul fiindu-că are a plăti dela dînsul acest podărit, va îngriji la tocmela ce are de a face cu neguțitoriul, a i-se mai adăuga prețul chiricii, iară de va fi chirigiul sudit, și stăpânul mărfii Raia, va ave a lua acela orînduit podărit dela neguțitoriu, stăpânul mărfii, iar când va fi și stăpânul mărfii și chirigiul totu sudit, dela aceia n'are a se cere nimic. Iară câte cât are a se lua de car, iată s'au scos fîia în ce chip s'au găsit în condicele Divanului, că s'au urmat și la domnia sa fratele Alexandru Vodă Ipsilant, și pecetluit se trimite dumi-telc; ci dară într'acestași chip veți urma dumné-ta la vîndarea, se căutarea venitului podurilor, și fi sănătos. 1784, Aprilie 25.» (Cod. XII, fila 148.)

Iw Mihail Costantin Suțu Voivodă i gspd.

Venitul podurilor câte cât este orînduit a se lua de car.

Ban

- 240 Carul de marfă cu lipscănie.
- 90 Carul cu bute cu rachi.
- 45 Carul de postavuri românci.
- 30 Carul de pei de miel.
- 45 Carul de pei de vacă.
- 60 Carul de pei de epure.
- 60 Carul cu bogasierie, astar, peștemanc.
- 45 Carul cu cöse.
- 60 Carul de brașovenie.

SUWAROW.

nescă relativă la apa de băut din acel oraș (1), articol indispensabil.

Bani

60 Carul cu bogasie, însă musulur și marfă de Rumelia.

60 Carul de arniciu.

60 Carul cu lână de negustorie.

30 Carul cu păr de capră.

30 Carul cu fier.

30 Carul cu butea cu vin.

45 Carul cu butea cu vin, mănăstiresc, boeresc.

Așijderea și de alte care ce vor veni cu alte feluri de marfă în Craiova ce nu sunt mai sus numite, să iao de carul po bani trei-deci, însă să seie cumpărătorul venitului podurilor, că sudiții ai Rusiei și ai Nemției, cari vor intra, se vor eși cu marfă aceea în Craiova, aceștia, după Impărătescul firman n'au a plăti, nici podărit, nici trecătoare, nici nimic alta, fără numai vamă la sută trei, ci de va fi chirigiul carului Raia de aici, și stăpânul mărfii sudite, cumpărătorul venitului podurilor să aibă a lua aceea ce este orânduit de la chirigi, iar de va fi chirigiul sudit și stăpânul mărfii Raia, va ave a lua acel orânduit podărit de la negustoriul stăpânul mărfii; iar când va fi și stăpânul mărfii și chirigiul tot sudit, de la aici n'are a so cere nimic, iar de la cei-lalți toți de obște, boeri, mănăstiri, negustori și alții să aibă a plăti. 1784, Aprilie 25.» (Cod. XII, fila 149.)

(1) *Carte la Caimacamul Craiovei a nu spăla nimenea grâu din orașeni din Craiova la jghiaburile fântânilor din Craiova.*

«...Zem. Vlas. Cinstiț și credincios boerul Domniei-mele, dumné-ta biv Vel Banu Ianache Ilrisoscoleu, biv Vel Banu Caimacamul Craiovei, sănătate; fiind-că ne-am înscințat Domnia-mea pentru fântânele de aici din orașul Craiovei, care cu atâta cheltuială sunt făcute. cum că unii din orașeni merg de spăla grâu în jghiaburile lor, alții spăla lână și altele, și fac multă necurățenie, din care pricină dau zăticnire și la curgera apei, care acesta fiind făr' de cale, iată cu această poruncă a Domniei-mele orânduim pe Polcovicul de Craiova, care este și va fi după vreme, să aibă purtare de grijă, ca pururea să fie cu luare aminte și cu priveghere a nu îngădui pe nimeni de acum înainte. De care să pu dumné-ta biv. vel Bane, acum după primirea cărții să dea de știre și să arête la toți domnșca noastră poruncă, ca să știe că sunt opriți, și apoi când după aceea va prinde pre unul din orașeni, că au adus calabăcuri dealde acestea în jghiaburile fântânilor, să-i ridice și să-i arête la dumné-lui Caimacam ca să-i pedepsescă; și această poruncă după ce se va arête și se va face cunoscută la toți, să stea la Metohul sîntei Episcopii a Rômnicului în păstrare, fiind-că la Episcopie sunt legate fântânele, ca în totă vremea să-și aibă urmarea ei, făr' de a se lăsa la uitare; ci dar poruncim Domnia-mea, Polcovnic de Craiova, să urmez după porunca ce-ți dăm, și să fie cu purtare de grijă în totă vremea, a nu îngădui pe nimeni din orașeni. tol. p. gpd.» (Cod. XII, fila 176.)

Dămă egalmente în note și unele acte din care se pôte vedé grija administrațiunei ca orașulă Bucurescî să nu lipsescă de pâne și carne (1).

(1) *Pitacū către Vel Aga să aibă brutariî Bucurescilorū făină măcinată, pentru întêmplări de lipsă i de potope.*

«Fiindă-că la o politie ca acésta, cu atâtă mulțimo-de norodū, se cade ca totū d'a-una a avé brutariî Bucurescilorū zaherea gata, făină măcinată pe câte 15 și 20 ȓile, ca când s'ar întêmpla, orî venirea apclorū mari să înnece morile, orî vremî grele, când nu pôte veni zaherea de afară, să nu pătimescă norodulū vre-o lipsă până a se îndrepta, scū seumpete a se face cu acéstă pricină; pentru aceea dar poruncimū dumi-tale Vel Agă, să daî poruncă la tótă brăsla brutarilorū, și să-î sileșcî acum și tot-d'a-una a avé zaherea de câte 15—20 de ȓile gata, grijindū dumnc-ta de acésta, ca datorie a dumi-tale, a se păzi porunca Domniei mele, care poruncă să puî dumnc-ta vel Logolētū să se trecă în condica Divanului, spre a fi știută tot-d'a-una, și să o daî la dumne lū Vel Agă, ca să urmeze. 1785, Aprilie 30.» (Cod. XII, fila 250.)

Pitacū către Vel Aga cum să vîndă măcelariî carnea.

«Dumne-ta Vel Agă, după hotărîrea ce s'a făcutū de Domnia mea, fiindă-că după 15 ȓile din Pașcî, este să intre în nartulū vîndărei a cărnii, iată-ți poruncimū: din ȓiua Duminiceî acesteia ce vine, să daî tuturorū măcelarilorū poruncă ca să vîndă carnea de oie trei parale, i carnea de vacă două parale.»

Pitacū către Vel Spătarū a nu scôte nimeni zaherea de făină din Bucurescî.

«Dumne-ta Vel Spătarū, fiindă-că din împușinarea apeî Dâmboviței nu potū brutariî Bucurescilorū cu îndeustulare a măcina acum la tôte morile zaherăua cea trebuinciosă Bucurescilorū și pôte să se întemple trebuință, pentru aceea poruncimū, pentru temere din întêmplare, să aibî a da dumne-ta din vreme porunci la toți căpitaniî, atâtū a străjilorū din Bucurescî, câtū și la căpitani de pe afară, ca să nu îngăduescă pe nimeni a scôte zaherea măcinată afară din Bucurescî nicăiurea. tol. p. gvd. 1785, Decembrie 4.»

Pitacū către Vel Agă a opri morile de pe apa Colentina, să macine brutariî.

«Poruncimū Domnia mea dumi-tale Vel Agă, fiindă-că apa Dâmboviței fôrte s'a împușinatū încât nu potū ămbila morile din Bucurescî ca să se macine zaherăua cea trebuinciosă, pentru ca să nu se facă dar dintru acésta vre-o lipsă la trebuința obștei norodului Bucurescilorū, să aibî dumne-ta, cu acéstă poruncă a opri morile de pe apa Colentinei, ca să se macine la dinsele numai zaherăua brutarilorū pentru hrana Bucurescilorū întru acéstă trebuinciosă vreme. tol. p. gpd. 1785, Decembrie 4.» (Cod XII, fila 332.)

Amintimŭ cã în 1785 Decembre 5, Suțu, totŭ în interesulŭ aprovizionãrei Bucurescilorŭ ce se făcea dela morile de pe Dâmbovița, la cererea brutarilorŭ, a opritŭ funcționarea pivelorŭ de postavurŭ de pe acẽstã apã, deși oprirea fu pe puținŭ timpŭ (1).

Cãile de comunicațiune prin țerã și podurile pe ape nu prea aũ ocupatŭ Domnia lui M. Suțu. Abia posedemŭ de la elŭ vre-o douẽ cãrți relative la poduri pe ape din țerã (2).»

LII.

M. Suțu și Românii ardeleni.

Sub o singurã fasã ne mai rãmâne sã considerãmŭ domnia lui M. Suțu: continuã elŭ ca domnii anteriori a avẽ vre-o considerare mai deosebitã pentru Românii din Ardellŭ?

Rẽspunsulŭ ne este afirmativŭ. Cu bunã sãmã, nu unŭ fanariotŭ ca M. Suțu putea înțelege importanța relațiunilorŭ dintre Țera romãnescã cu Transilvania, dar elŭ urmẽzã curentulŭ stabilitŭ și deci, pe de o parte continuã a recunõsce privilegiile acordate la bisericașii din Ardellŭ, și pe de alta acordã specialã protecțiune bãrsanilorŭ, ciobanilorŭ și în genere așa ȃșilorŭ *ungurenŭ*, adecã Românii din Transilvania. Aceștia se bucurã de unŭ administratorŭ, scũ Ispravnicŭ specialŭ. Negreșitŭ Românii Ardeleni nu totŭ-d'auna furã mulțãmișii de administrațiunea acestui Ispravnicŭ specialŭ, dar abusurile lui nu împuținẽzã

(1) Veđi Cod. XII, fila 328.

(2) *Pitacũ pentru podulŭ de la Fundeni alũ dumnẽ-lui Vornicului Racovița.*

«Dumnẽ-ta biv Vel Paharnice Ienache Lchliule, epitrõpe, i dumnẽ-ta biv Vel Paharnice Alexandre, Ispravnic alũ Ilfovului, primindũ acestũ domnesculŭ nostru Pitacũ sã mergeți la podulŭ de la Fundeni a dumnẽ-lui Vornicului Racovița, ce este din josulŭ zãgazului, și vẽdẽndu-lũ sã faceți socotelã, cãtã și ce felŭ de cherestea trebue spre a se face acestũ podŭ, și cãtã cheltuclã co-prinde, sã arẽtați Domniei mele cu fõie anume în scrisũ. toli. p. gpd. 1785, Octombrie 21.» (Cod. XII, fila 327.)

valoarea instituțiunei Dămă în note mai multe acte relative la această materie. Intre aceste acte sunt și acele relative la văcăritulă percepută dela mocani, cum și ună actă din care se constată, că ei au voie a-și aședa perdele de stâne pe orî-ce moșie și a fi nesupărați în aceste perdele până la o dată hotărită (1).

(1) *Carte de Ispravnicie de ungurenî ot preste Oltă.*

«Zem. Vlas. Boeriului Domniei-mele Constandină biv Vel 2-lea grămatică, pe care l'amă făcută Ispravnică *ungureniloră străinî*, ce se afla cu locuința în cinci județe ot peste Oltă, ca să aibă a fi Ispravnică și următoră întru toate poruncelor ce sunt date de către Domnia-mea, prin ponturi, pentru orînduiala acestoră ungurenî străinî, atâtă la strînsulă baniloră de ruptorea loră după aședămîntulă ce au a face istovulă în vreme la visterie, cât și pentru alte pricinî și rînduelă ale loră, păzindu-le dreptatea întru toate spre a fi feriți de alte nedreptăți și supărări, mai multe peste poruncilo Domniei-mele. Poruncimă și vouă tuturoră Ungureniloră străinî dintr'acestea cinci județe, să aveți a-lă sci și a-lă cunôsce pe numitulă boeră de Ispravnică, dându-i la toate supunere și ascultare ce trebuie. *ii saam receh gpd. 1783, Septemvrie 30.*» (Cod. XII, fila 45.)

Asemenea se face și la Ispravnică de Ungurenî străinî din 12 județe de dincoace de Oltă.

Asemenia două cărți ca acestea se voră face pe la lăt 1786, Maiă 26 și în Domnia lui Nicolae Petru Mavrogheni Vvd.

Iată acte relative la bisericași ardelenî și la mocani:

Carte domnăscă protopopului Ștefană dela biserica scheiloră din Brașovă pentru două-deci cai ceî are aici la pășune.

«Zem. Vlascoi. Protopopului Ștefană dela sfînta biserică a Scheiloră dela Brașovă, ca să aibă cu această carte a Domniei-mele a ține aici în țără la pășune două-deci cai ce-i are împreună cu oile, și nimenea nici ună felă de supărare să nu le facă, pentru că fiindă preotă de altă țără și aflându-se protopopa slujitoriă la sfînta biserică dela Schei, această milă au avută oă elă care după vremi s'au aflată protopopa la această sfîntă biserică din Schei și mai înainte dela alți frați Domni, precum din cărțile Domnieloră-săle, ne adevărimă. Deci și Domnia-mea m'am milostivită de am dată voie mai susă numitulă protopopa, să-și ție în pace și fără de supărare, pentru obiceiulă ce este de daă străinî de vitele loră ce le țină la pășune aici în țără; dreptă aceea poruncimă Domnia-mea și dumnă-văstră Ispravniciloră ai județului și vouă altora slujbași, veră unde și în ce județ se voră afla acei cai, ai mai susă numitulă preotă, vedîndă cartea acesta a Domniei-mele, nici ună felă de supărare să nu li-se facă ci să vă feriți și se le dați pace întru toate, că așa este porunca Domniei-mele. *ii saam. receh. gpmd. 1783, Octomvrie 21.*» (Cod. XII, fila 46.)

LIII.

Austria și Rusia față cu M. Suțu.

Ne-am ūtins ū fŕte mult ū cu cercetările nŕstre asupra lucrărilor, din tŕte direcționile sociale, economice și culturale ale Domniei lui Michail ū

Cartea sfintei mŕnăstiri Răjnovu pentru mila ce are dela muntele Baiul ū.

«Zem. Vlascoi. Fiind ū-că sfinta biserică dela satul ū Răjnovul ū din ținutul ū Ardēlului, unde se cinsteșce și se prăsnueșce hramul ū sfintului ierarh ū Nicolae, ne avēnd ū alte venituri, a ū avut ū milă dela alți frați Domni, prin cārți, venitul ū muntelui Baiul ū din județul ū Prahovei, care este pămînt ū al ū țerei aceștia, a pașce vitele locuitorilor ū dintr'acel ū numit ū sat ū Răjnov ū ne oprit ū și ne supērat ū de erbărit ū, fără de numai să ia venitul ū pășunei acelor ū vite numita biserică acolo, care să fie pentru cŕră, unt ū-de-lemn ū și tāmăc; milostivitu-ne-am ū Domnia mea de am ū făcut ū acēstă milă sfintei biserici, și am ū dat ū venitul ū muntelui Baiul ū, care este pămînt ū al ū țerei aceștia, ca să aibă volnicie epitropi ū ce s'au rēnduit ū, însă din Ardēl ū liude doi, din satul ū Răjnov ū un ū jurat ū pravoslavnic ū anume și din Brașov ū starostea Ioanici ū Lebul ū, și din pămîntul ū țerei Domniei mele dumnē-lui biv Vel Stolnic ū Dumitrache, printr'acārui a șcire să aibă putere starostea Ioanici ū Lebul ū, să vîndă pe fieșce-care an ū pășunea erbii de pe acel ū munte la numitul ū sat ū Răjnovul ū, pentru a-și pasce vitele lor ū într'insul ū ca și mai nainte, însă cu prețul ū ce vor ū da alții, ca să nu se păgubēscă sfinta biserică de folosul ū ei, și cārți bani se vor ū lua a ū să se dea cu bună socotēlă spre cheltuială, prin mîna numitului jurat ū din Răjnov ū, la trebuințele ce are acea sfintă biserică pentru făclii, unt ū-de-lemn ū și alte trebuinciōse podŕbe ale bisericii, iar să nu se risipēscă bani ū în zadar ū, sē ū să păgubēscă biserica; cārți și Domnia mea într'adins ū numai pentru trebuințele și folosul bisericii am ū făcut ū acēstă milă cu întărirea cārților ū altor ū frați Domni, ce le-am ū vēdut ū însuși Domnia mea, și pentru ca nu cum-va să fie biserica lipsită din nechivernisēla epitropilor ū celor ū din năuntru, după cum am înțeles ū că de la o vreme încŕco era lipsită, prin sfetirismosul ū banilor ū, hotărîm ū ca starostea Ioanici ū Lebul ū, ca unul ū ce are negoț ū și vi ū în pămîntul ū acestei țeri, cānd ū fi va fi venirea ū în țēră pe fie-care an ū, să mērgă împreună cu Stolnicul ū la prăa sfînția sa pārintele Mitropolit ū Ungro-Vlahici să arēte vîndarea pășunei, și cheltuiala ce se va fi făcut ū la alo bisericii trebuințe, care socoteli să se și trēcă în condica sfintei Mitropolii. ii saam recch gpd. 1784, Ianuarie 2.» (Cod. XII, fila 96.)

Cartea Ungurenilor ū străini de cele ce arēlă că sunt prădați.

«...Zem. Vlascoi. Cinstit ū și credinciosul ū boerul ū Domniei mele biv Vel Clucer ū Iorgake Suțul ū Caimacamul ū Craiovei sāmētate, am ū vēdut ū Domnia mea

Sufu. Se voru găsi unii, cari voru imputa lucrărei noastre, că, li se paro

cercetarea ce ai făcutu atâtu dumné-ta câtu și Ispravnicul județulu, jălbiloru ce ne-au datu Ungureni sudiși din Transilvania, prin vechilul lor Danu Bupé și Iacobu Coltoru, căroră cercetări făcendu-li-se alegerea la câte pricină s'a vădutu că sunt vechi, și cererea vechililoru este fără de cale, li s'au datu răspunsulu, că nu au a mai cerca nici unu felu de pîra pentru acelea, iar pentru altele pricină cari sunt mai noi, și cari se vîd că au Ungureni oreș-care cuvîntu a-și căuta prin judecată, au rămasu să se cerceteze, și iată că atâtu pentru pliroforia celoru ce s'au hotărîtu a fi nesuperați de Ungureni, câtu și pentru urmarea ce ai a face dumné-ta la pricinile ce sunt a se mai cerceta de isnovă, îți arătăm cu acesta domnêca noastră carte tôte madelele jălbiloru d'impreună și mijloculu cu care au a se sêvêrși, adecă pentru pîra ce făcea asupra Paharnicului Stanu Jianulu, cum că în vremea ce se afla Ispravnicu la sud. Gorju, de sunt acum mai bine de ani 20, le-ar fi luat taler 600 și 44 cași, cu mâna unor trimiși ai sêi, de vreme ce Paharnicul tăgăduêșce, și Ungureni nici știu pe aceia, ce dicu că le-au luat bani și cași, nici vre-o adeverință de datu au, și de vreme ce în 20 și mai bine de ani nu și-au căutat, mai vîrtosu în vremea Domniei sale fratelui Alexandru Ipsilante Voivodu, când au fostu venit Ungureni de au datu jalbă, arătându pe toți cei ce cu care au avut pricină, iar de Paharnicu nimic nu au pomenitu, s'a hotărîtu să aibă Paharnicul paco de această pîra a lor, după cum și vechilii Ungurenilor în cea de pe urmă cunoscend că amblă rêu la acesta, scorinind pricină vechi de atâți ani fără de a nu avê nici o dovadă s'au lăsat înșiși ei și s'au vazghecostisit a nu mai căuta de la Paharnicu nimic; pentru pîra ce făcea asupra lui Pătru Ilea Céușu, cum că în vremea rîzmiriției, făcendu-se de sine vameșu i-au jăfuit, și neavend Ungureni dovadă, nu are a se căuta, ci numitul Céușu să fie nesupêrat; pentru pîra ce face, cum că unu Anghel de la Cernădia din sud. Gorju în anii trecuți le-au luat câte șapte parale vamă pentru peile de la vitele ce le-au muritu aici în țêră, atâtu de la alții câtu și de la numitul Iacobu Coltoru tal. 4, făcendu-se cercetare prin judecată de către Ispravnic, cu mărturi a doveditu Anghel, că peile n'au fostu dela vitele lor, ci cumpêrate de negustorie, pentru care erau dator să plătescă vamă, ale căru mărturi fiindu-că au dat și credință înaintea protopopulu, să aibă dar Anghel paco, după cum și Iacobu de față fiindu aci s'au mulțamitu de acesta și s'au odihnit a nu mai face nici o davă; pentru pîra ce făcea asupra unu Ioanu Ceaușulu de Potecași din sud. Vâlcea, că au luat tal. 12 dela unu Mihailu Ungurênul, cu totul tăgăduind Ioanu Ceaușulu, și Ispravnicu vrêndu a face cercetare cu judecată, au trimisu ca să aducă pe însuși acelu Mihailu, dar fiindu el bolnavu, s'au făcut vechilu pe Sava Ciobanulu lui, carele vechilu stând de față au mărturisu cum că de cinc ani trecuți de când este slugă la acelu Mihailu Ungurênul, nici de cum nu șcie ca să-i fie jăfuit numitul Ceaușu, sêu Potecași lui măcaru cu banu. Decî după această mărturie ce s'au dat însuși vechilulu lui Mihailu, se cunoșce că rêu au jăluit Iacobu făcendu-se vechilu fără de scirea lui, și rêmâne a nu se supêra Ioanu Ceaușulu de către numitul Iacobu, iar Mihailu de are vre-o davă să vie însuși el să-și caute; pentru pîra ce făcea, cum că Pâr-

lor, că perdem din vedere în multe capitole șirul istoric, așa cum

vulă ce a fost vătav de Plai la lăt 1779, le-a luat dela fieș-care turmă câte un miel, nu a cuvint la acesta a face cerere și piră, fiindcă după obiceiul ce a avut vatașii prin cărți domnești, primăvera când se suie oile la munte a lua câte un miel și un caș de stână, avatului vatafului, bine a urmat și numitul Părvul; pentru pira ce făcea asupra lui Gheorghe Rovinariu din sud. Gorj, cum că la lăt 1775 le-a luat 150 oi și o iapă drept 6 ani, și rămându-l Rovinariu de judecată la Craiova, a plătit și trépadul tal. 3, bani 60; a cercetat Ispravnicii și s'a dovedit că acel Gheorghe Rovinariu cu poruncă domnească a fost orânduit ca să iac dintr'o 100 oi una dela oile ce vin din munți pentru pășune și iarăși se întore înapo, fiind milă cu hrisove domnești a mănăstirei sfântului Spiridon și după acea domnească poruncă a luat oile și iapa zálog drept 12 oi, și neviind Ungureni ca să dea acele 12 oi, și să-și scóia iapa, a dat'o împreună cu acelea 150 oi la Ispravnicii, și Ispravnicii vëndându-le acestea a trimis bani la epitropul mănăstirei, iar Ungureni jăluindu-se la Caimacam, și Caimacamul vëndând că bine le-a luat, după porunca domnească, i-a pus de a plătit mumbașirului ce adus la Craiova pe Rovinariu tal. 3,60; drept aceea nici Rovinariu acesta n'are a se supăra de către ungureni; aceste 6 pricinii sunt de a nu se căuta, și mai sus numiții a fi nebântuiți de către vechilul Ungurenilor, după cum mai sus arătă; iar la acest de mai jos numite pricinii ve urma dumné-ta Caimacamule, după cum îți poruncim, adică: pentru pira ce făc asupra Clucerului Geanoglu, cum că în vremea Domniei-săle Alexandru Ipsilante aflându-se Ispravnic la sud. Gorj, le-ar fi luat taler 35 jalu, de vreme ce nu se odihnesc după cercetarea dumi-téle și făc apelație, să arăt porunca Domniei-melo Clucerului Geanoglu ca să-și trimită vechilul negreșit, pe care să-l iea mumbașirului ce esto orânduit să-l aducă aici. Pentru cea ce se jălesc, cum că un Anastasie ce a murit aflându-se la sud. Gorj, i-a jăfuit asemenea ca și Ciudin vătavul, fiindcă din înșeiințarea Domniei-téle vedem cum că cercetând pe soția lui Anastasie, a arătat că atunci când se află Anastasie bărbatul său vătav nu o avea pe dinsa întră căsătorie, și de aceea nu știe ce să răspundă, și nici dumné-ta n'a făcut vre-o hotărîre sêvșită la pretendirima acesta, să cercetezi dar acum cine este clironomul lui Anastasie? și pe acela ce va fi clironom să-l dai în mâna Mumbașirului să-l aducă aici, ca să se facă cercetare cu judecată. Pentru jalba ce face Oprea Ilea asupra lui Dumitrache Vișorénu biv Vel Armaș, cum că în vremea Domniei sale fratelui Alexandru Vodă Ipsilante, aflându-se Armaș al doilea la Craiova, i-ar fi luat doi cai, măcar că ne scrii dumné-ta cum că Armașul a arătat cartea de judecată a dumné-lui Banului Ienache Iriș-coleu, de vreme ce era Caimacam acolo la Craiova, întră care cuprinde că acei cai nu s'a luat de la mâna Oprei, ci de la alții ce era în bănuială că ar fi furat, căroră răposatul Clucer Razu, ce a fost Caimacam, puindu-le soroc ca să aducă dovadă, cum că sunt caii lor, iar nu de furat, și ne mai arătându-se i-a luat Clucerul Razu și nu a rămas asupra Armașului; dar de vreme ce Oprea adaogă mult a se jălui și a se prinde, că nici de furat a fost cai, nici i-a luat Clucerul Razu, ci a fost drept ai fe-

până astăzi este deprinderea a se înțelege istoria Românilor. În loc

ciorilor lui Danu Lupca și sunt asupra Armașului, veți avea a urma dumnă-ta într'acestași chip, ca după ce întâiu va dovedi Danu Lupca, cu vrednică dovadă, că sunt caî bunî al feciorilor lui, iar nu de furat, să pue apoi pe Armașu ca să primescă carto de blăstem, cum că Clucerul Razu i-a luat aceî caî, și nu a rămasu asupra lui, și primindu va fi în pace, și feciorii lui Danu Lupca viindu aici cu dovadă își vor căuta cu cliromonii Clucerului Razu, iar neprimind carto de blăstem să-l apuce să plătescă caî. Pentru cea-ce se jălucesc de Constantin Ciudin vătav de plaiu din sud. Gorj, că anu veră a luat de ficșce-care stână câte taleri doi, i câte patru cași, și oprind turmele cu pricină de beilic i-a jăfuit luând de la ficșce-care câte taleri 5 și până la 10, scriu Ispravnicii de Gorj cum că vătavul a tăgăduit, că numai obiceiul aveau al vătășiei a luat, iar de este vre-unu dovagi cum că i-a dat mai mult, să vie de față acelu jăfuit și va plăti; însă fiindu-că numiții vechii al Ungurenilor dăseră că și însuși de la ei s'a luat acestu jaf în anul trecut, și dovadă nu pot avea, căci alții străini nu au fost între dinși când i-a jăfuit, fără de numai ei și tovarășii lor, și cerură la acesta ca să primescă Constantin Ciudin carto de blăstem, a căror cerere s'a primit; pentru aceea poruncim să aduceți pe Constantin vătavul, acole, înaintea dumi-talc, să-i dai cartea de blăstem, și de va mărturisi că n'a luat mai mult decât obiceiul aveau al vătășiei lui, va avea pace, iar neprimind și dovedindu-se că i-a jăfuit, precum jălucesc, nu numai să-l apuce ca să împlinescă negreșit cea-ce va fi luat rău, ci încă să ne înștiințezi, ca să se și pedepsescă numitul vătav, ca un jăfuitor și următor împotriva poruncilor. Pentru davaua ce facu asupra lui pentru rîmătorii și lui Ioan Socolu că le-a luat taleri 50, cu nume de vamă pentru rîmătorii cari țin la oile lor în munți, înștiințeză Ispravnicii județului, că mai sus numiții au răspuns cum că ei fiind orânduși de vameși, au luat câte 20 de bani pentru rîmătorii ce-i aveau cumpărați Ungureni din țară, urmându după catalogul domnesc; la acesta dumnă-ta aducându pe păriți de față cu vechilul Ungurenilor, să cercetezi cu deamăruntul, și de se va dovedi că rîmătorii i-au avut de cumpărat, și erau dator a plăti vamă, și bine le-a luat, să aibă poterași și Ioan Socolu pace, iar dovedindu-se că nu i-au avut cumpărați, nici era dator a plăti vamă, și rău le-a luat, să-i apuce să împlinescă, la care de va fi trebuință să dai și carto de blăstem mai sus numiților. Pentru jalba ce facu, că un Tudor plăiașu din sud. Gorj le-a luat câte 40 bani de rîmător cu nume de vamă și de erbărit, fiindu-că în cercetarea Ispravnicilor ce ne-a trimis, vedem că nu lămuresc pricina, să urmeză dumnă-ta a o isprăvi totu cu asemenea mijloc, precum la pira de poterași mortasipi și de Ioan Socolu; așijderea și pentru ceea-ce dăci, că un Anghel Răduțu din sud. Gorj, i-a jăfuit asemenea ca Tudor plăiașul, aceeași teorie să faci iarăși ca cu poterași și Ioan Socolu. Pentru pira ce făcure asupra lui Mihai Călcescu, cum că la lăt. 1775 le-a luat vamă pentru unt, brânză și mișe, cari au trecut în lăuntru de trebuința caselor lor, din care bani numai tal. 157, 102 li s'au întors de către reșosatul Vasile vameșul ce au fost avut pe acest Mihai Călcescu orânduit la vamă, iar pentru cei

de a ne ocupa cu preferință de situațiunea făcută Domnului M. Suțu, de relațiunile Austriei și ale Rusiei la Pórtă, noi, de și amă făcută

lalți li s'aă făcută carte dela Domnia sa fratele Alexandru Vodă Ipsilante cu numbașiră ca să le împlinescă, arătându-ne și acca carte domnescă de o vėdumă cu lét. 1778, Maiă 25, și nici o împlinire că nu li s'aă făcută, ci dumné-ta aducēndă pe Mihaiă Călcesculă, să cercetezi și de nu li s'aă făcută răfuire precumă orēnduise fratele Alexandru, să energhiseșci în faptă cuprinderea acei porunci domneșci și să apuci pe Călcesculă cu strînsóre că să împlinescă negreșitū, totă ceea-ce va fi asupra lui până la una, iar de va tăgădai că nu a luată mai multă decât acei tal. 157, 102, să-ı dai carte de blăstemă, și așia să isbrăneșci. Pentru pricina ce cu feciorii lui Ioană Diaconă Pațachia din sud. Gorjă, i cu Ciucă ce a fostă vătavă în sud. Vâlcea, de care nu le-ai făcută dumné-ta nici o izbrăniire, căci nefiindă aceștia acolea la sorocă ce s'aă fostă pusă, ai disă vechililoră ca să trimiță numbașirulă să-ı aducă, și nu aă putută aștepta până va veni, să trimiți acum pe numbașiră să aducă fără de voe să cercetezi pricinile ce aă cu dînșii, atâtă prin alte dovedii, cât și cu carte de blăstemă și alegēndă în scrisă să li se facă și împlinire, de ceea-ce va avé cu dreptă a lua dela dînșii. Acéstă îndreptare a jălbei Ungureniloră vomă Domnia mea a face cu epimelie ca să ia sfîrșitū fie-care pricină, fără de a nu se mai prelungi și a ne mai veni cu altă jalbă; pentru care iată într'adinsă se trimite și numbașiră sluga Domniei mele . . . cu carte de blăstemă dela sfinția sa Episcopulă Rômniculă, ca pentru cea ce va isbrăni de acolea să urmeze după hotărîrea dumi-tale a face împlinirea, iar pe cei ce aă a se aduce aici să-ı ia să-ı aducă la Divană, căruia mum-bașiră prin marafetulă dumi-tale, să aibă a i se împlini trépēdă dela cei ce i-aă adusă, și-ı va aduce la judecată, fără de a se păgubi. 1785, Iulie 15.» (Cod. XII, fila 289.)

Carte de volnicie pentru ungurenii din Transilvania, către Caimacamulă Craiovei, de cei ce i-aă jăfuită.

«Zem. Vlas. Cinstitū și credinciosă boerulă Domniei-mele biv. vel Cluceră Iorgache Suțu Caimacamulă Craiovei, sănătate; îi facemă în șcire, că la Domnia-mea aă dată jalbă Ungurenii străini i sudiiți din Transilvania, prin vechilii loră, Dană Lupea și Iacobă Coltoră, cum că li s'aă făcută jafură, nedreptăți și luări mai multă peste obiceiă de către cei ce cu osebită fôie i-aă arătătă, și după jalba ce aă fostă dată la Domnia-sa fratele nostru domnulă Alexandru Ipsilante Voivodă, aducēndu-se aici trei-său patru din cei ce i-aă jăluită, dela unii li s'aă făcută împlinire de aici, iar cu alții orēnduindu-se la cercetare aici la Craiova, nu li s'aă făcută împlinire; pentru care iată într'adinsă orēnduimă pe sluga Domniei-mele copilă din casă de Divană, care viindă acolea cu vechilii Ungureniloră să aducă pe toți cei arētați prin fôie înainte Domniei-tēle, și cătă pentru pricinele ce s'aă cercetată și s'aă isbrănită în vremea Domniei-sēle fratelui Alexandru Ipsilante Voivodă, să n'ă a face altă cercetare, făr de numă cele ce se vėdă după cartea Domniei-sēle care este la mână Ungureniloră, că aă rămasă a li-se împlini, de nu li-se va fi

și acesta încă de la început, amă stăruită mai multă a ne ocupa de modul cum M. Suțu a administrat țera în această domnie a lui la

împlinită, să li-se facă acum împlinire, iar pentru celea ce nu vor fi isprăvită, să cercetezi dumné-ta, fieși-care pricină, din ce vreme este? cu ce mijloc? și pentru ce li s'a făcută acea luare? și la care vei dovedi că au Ungurenii dreptate și li s'au luat rău, să dai în scris, după care să urmeze mumbașirul a face împlinire de dreptul lor, iar care nu se va odihni pe alegerea dumi-téle, pentru cei cu pricină mică, ne vei înștiința, iar pe cei cu pricină mare să-i iae mumbașirul ori pe însuși, sevă vechilii Ungurenilor, să-i aducă la Divan, și cine va rămâne de judecată să plătescă trépédul și cheltuiala, iar care va fi în slujbă și trebă domnască, acei să-și trimită vechilul. 1785, Martie 4». (Cod. XII, fila 254.)

«S'au scris și la dumné-lui Caimacamul Craiovei și s'au arătat și ifosul cărților slobode ce este să dea dumné-lui la mâinile sudîților întocmai după acest isvod ce s'au scris mai jos.» (Cond. XII, fila 220.)

Carte legată către Ispravnicii de județ, a Bârsanilor și Tuțuenilor a nu-i supăra Ispravnicii moșilor și cei ce cumpără venitul când pună primăvera oile la perdele.

«Dumné-văstră Ispravnicilor de prin județe sănătate, au jăluit Domniei mele Bârsanii și Tuțuenii sudîți, cum că primă-veră când se pun cu oile lor la perdele pentru fătăciuni, se supăra de către cumpărătorii de venit și de către Ispravnicii moșilor, făcându-le cereri împotriva poruncilor; pentru care fiindcă și în pravilnicea condică la list. 19, unde sunt rânduie celea drepte ale stăpânilor de moși, scrie la cap. 21, chiar într'această chip ad: *dela perdelele de oi ce sunt cu fătăciune pe moșie, are să iae stăpânul moșiei de totă perdéua câte un miel și câte tal. unul*, și au a sedé acolo perdelele dela Blagoveșteni până la sfîntul Gheorghe; iată că vă poruncim după această cuprindere a'pravelniceșcei condici urmându dumné-văstră, să nu îngăduiți nici pe Ispravnicii moșilor, nici pe cumpărătorii de venit, a supăra și a cere mai mult, și de le va lua vre-unii dintr'această cătuși de cât în potriva condice, nu numai să le împliniți, ci să ne înștiințați și așa să-i apărați și să-i diefendipsiți, ca cu mai mult să nu se supere. 1785, Martie 27.»

Carte la Ispravnicii ot sud. Saac pentru jalba străinilor din țera Bârsei asupra lui Andrei Vălavul de supărările ce le făcea.

«Dumné-văstră Ispravnicilor ot sud. Saac, sănătate; dintr'acest răvaș ce îl trimitem veți vedea cele ce se jăluesc toți străinii din țera Bârsei asupra lui Andrei Vălavul de plai, pentru care măcar că s'a scris porunca Domniei mele, și însuși lui ca să se ferescă a face străinilor acestora supărare, sevă cât de puțin necaz, împotriva poruncilor noastre, dar și dumné-

Munteni, documentându, cu prisosință chiar, aserțiunile noastre din acestu punctu de vedere, cu numeroase acte inedite. Ceî cari își facu idealul istoriei române, în cunoscerea relațiunilor Domnilor cu străinătatea, nu voru sei nici odată istoria adevărată a Românilor. Nu cu înșirarea după cărți deja scrise în limbi străine, vomu afla istoria evo-

vostă poruncim deosebitu să aduceți pe numitul vătav înaintea dumné-vostă, de față cu ceî ce voru fi vechil ai Bârsanilor, să cercetezi jalba lor, și de li se va fi făcutu vre-o nedreptate și necaz, și voru fi cercat pagubă din pricina și zătignirea lui, și-i va fi supăratu împotriva poruncilor și hotărîrilor Domniei mele, ce sunt pentru Bârsani, nu numai să îndreptați, do-jănindu pe vătav a se feri în totu chipul de a nu le face nedreptate, seû supărare împotriva poruncilor domnești, și încă să ne înștiințați negreșitu. 1786, Ianuarie 17.»

«Sluga Domniei mele Andrei Vătavul de plaiu sud. Saacû, dintru acéstă copie de rêvașu vei vedé cele ce se jăluiesc pentru tine toți străiniî din ținu-tul Bârsei, pentru care, măcaru că amû scrisu Ispravnicilor județului ca să facă cercetare, și să ne înștiințeze de ai făcutu urmare împotriva; dar iată și ție îți poruncim să te ferești în totu chipul de a nu le face câtu de puținu necaz și supărare împotriva ponturilor noastre, ce sunt pentru Bârsani, căci nu numai podepsitu vei fi, ci te vei lipsi de mila Domniei mele. 1786, Ianurie 17.» (Cod. XII, fila 343.)

Cu deosebire remarcabilă este următorea *carte legată*, circulară către Ispravnicî, prin care Suțu, ca și A. Ipsilantû, acordă o specială protecțiune bârsa-nilor, ciobanilor români din țera Bârsii:

17 Cărți legate către Ispravnicî, văcăritul cum să se urmeze a se lua de la Bârsani.

«Dumné-vostă Ispravnicilor ot sud. sănătate, vă facemû în șcire că pentru vitele mari, adecă cai, boi, vaci, bivoli ale străinilor ce le hrănesc la pășune aici în pămîntul țerei, așa s'a făcutu hotărîrea Domniei mele, că după cum s'a urmatu în anul trecut și anțertu, cum și mai nainte de la hotărîrea Domniei seî fratele Alexandru Vodă în cöce, și după cum au plătitu în toți aniî până acum, așa să le plătescă și estimpu, adecă Bârsaniî ceî din ținutul Bârsei din Transilvania să plătescă văcăritul *străinilor, de vită câte bani 33*, iar ceî-lalți străini să plătescă toți de vită câte bani 66 după obicei, iar tunșii și mânzații să plătescă doi unul după vechiul obicei. Ci dar după acéstă hotărîre să urmați întocmai, și numai Bârsaniî ceî din ținutul Bârsei din Transilvania pe cari îi adevereză cărțile domnești, ce au la mână, să plătescă de vită câte *bani 33*, iar ceî-lalți străini toți să plătescă câte *bani 66*, de care vă poruncim să dați totu ajutorul orânduților slujbași ai oerilor, ca într'acestași chipu să se facă împlinire banilor văcăritului de la dînșii deplinu. 1786, Ghenarie 29.»

luțiuneii noastre interne culturale și chiar naționale. Lectorulă care a urmărită cătă de superficială făscăorele ce aă apărută până astădă din lucrarea noastră, își va fi dată deja sémă deplină, de mersulă acelei evoluțiunii. De la o domnie la alta, acéstă evoluțiune merge înainte. Este *șiră* și *logică* în desvoltarea noastră culturală. Număi urmândă ca firulă Ariadnei, acestă șiră, vomă puté să ne esplicămă marele fapte ale secolului ală XIX. Ună Tudoră Vladimirescu, revenirea Domniei pămintene, reorganizarea țeriloră sub Regulamentulă organică, își aă esplicarea în secolulă ală XVIII-lea. Istoria *documentată* a desvoltărei noastre economice, naționale și culturale le esplică, iar nu *cărțile* scrise de străină despre răsbăele Rusiei, Austriei și Turciei, resbele atingëndă și Principatele, oră notele diplomatice schimbate între aceste puteri, avëndă referințe cu Domniile țeriloră române.

Să nu se impaciente lectorulă, când nu vomă mărgini istoria Domniei lui M. Suțu, ca Aronă Floriană, dăcëndă că era acestă Domnă «*de ună caracteră dulce și omenosă, purtarea lui era plăcută la toți; o singură pată avea, care era lăcomia de bană*» și că «*cu tôte acestea M. Suțulă, după o administrare de 2 ană și 9 lună cse din scaună*» (1). Lauriană și măi puțină ne-a spusă despre Michailă Suțulă Abia ne-a arătată că M Suțu, dragomanulă, succese în 1783 lui Caragea (2) și nu ne măi spune alta despre Domnia lui M. Suțulă decât că la 26 Martie 1786, Pôrta îlă scôte din Domnie și pune pe N. Mavrogheni.

Apoi când doi istorici, două reputățiuni ca acestea, n'aă lăsată altă istorie a Domniei lui Suțulă, și când, sub ochii noștri, pe urma loră, se publică manuale pentru școlă și măi puțină sciutăre de istoria noastră lăuntrică, chiar de amă abusa cu prea multa îngrămădire de documente și cu acéstă amă face puțină atrăgătoăre pentru cititorii rău nărăviți, lucrarea noastră, noi deciși suntemă a deșerta în ea totă ce până astădă posedemă ca documente în ghiozdanele noastre.

(1) Aronă Floriană nu face aci decât a repeti cele dăse despre M. Suțu de către Rai-covici, care-lă califica de «*uomo da bene e di eccellente condotta. Osserv. Storiche* pag. 30.— Aronă Floriană în Ist. Princ. Romăniei. 1839, pag. 165.

(2) Lauriană. Ist. Romăniloră, 1783, pag. 551 și 554.

Așia fiindū, vomū adăogi aci, câte-va informațiuni complementare la studiulū deja făcutū mai susū despre domnia lui M. Sufulū.

Odată cu avenirea la tronulū Muntenescū a lui M. C. Sufulū amū arētatū cum Austria isbuti să capete dela Pōrtă (16 Octobrie 1783) senetulū de recunōscere a înființatului Consulatū generalū austriacū în Principate (1).

Importanța și efectele ce avu acestū triumfū alū politicei austriace, față cu Principatele, a pututū să le aprecieze lectorulū, din cercețarea de până acum a afacerilorū lăuntrice și externe a ambelorū țēri române.

Culminanța triumfului Austriei urmă însă în 24 Februarie 1784, când Austria dobândi dela Turcia convențiunea comercială.

Aplicațiunea acestei convențiuni, seū măcarū silința ce-și dete Rai-cevici, agentulū Austriei, de a se aplica acea convențiune, mai alesū cât privesce drepturile și scutirile sudișilorū și vama de 3%, încă aū făcutū în mai multe rinduri, obiectulū cercetărilorū nōstre. Amū constatātū marile scăderi aduse financelorū, comerciulū și în genere dem-nităței statelorū române, prin convențiunea austro-turcă din 1784.

Nu este de prisosū decī de a da aci întregi aceste douē acte, cari deși încheiate de douē puteri străine, aū grele consecinți, prin aplicarea lorū forțată în țērile nōstre.

Traduzione del comando del Gran Signore diretto al Principe di Vallachia.

«All' inclito trà li Principi della Nazione del Messia, il Voivoda di Vallachia, li di cui estremi sieno felici.

«Pervenuto che vi sarā il presente mio Supremo ed Imperiale Commandamento saprete qualmente, Il piū cospicuo Signore tra grandi della nazione Christiana, il Signore Barone Herbert Rathkeal Internunzio Cesareo Residente presso

(1) Veđi *Zinkeisen* (Johann Wilhelm), *Geschichte der Europäischen Staaten*. Sechster Theil, pag. 501. «Nachdem demzufolge der Hospodar der Moldau zu Anfang des nächsten Monats eine besondere Erklärung in Betreff der Erleichterung des Handelsverkehrs der Kaiserlichen Unterthanen in seinem Lande erlassen hatte, wurde im Mai die Beobachtung des obigen Handelsvertrags den dabei zunächst betheiligten Statthaltern und Provinzialbeamten durch einen eigenen Ferman noch ganz besonders zur Pflicht gemacht.»

Veđi ambele acte ce adaogă *Neumann*, în traducerea cărței lui *Martens și de Cussy* (*Recueil de traités etc.*) la pag. 337 și 340.

la mia sublime Porta, (il di cui termine sia felice) ha presentato alla medesima una sua Memoria nel contenuto della di cui traduzione espone, che per procurare l'assistenza, e protezione ai mercanti sudditi di S. M. L' Imperatore de' Romani, che a cagion del commercio continuamente vanno, e vengono per le Provincie della Vallachia, e Moldavia, e per le vie del Danubio, fu da canto della succennata sua Imperiale Maestà l'anno passato mandato in quei contorni l' Illustre trà Primati della Nazione del Messia, Raicewich attuale Segretario della Corte Imperiale (la di cui sagacità sia aumentata). E siccome il commercio v'ha vie più sempre accrescendo, ed aumentandosi, così per il buon ordine degl' interessi del Commercio, per la sicurezza dei mercanti Tedeschi che vanno, e vengono, e che quivi si ritrovano ; comme pure per accudire, ed attendere ai loro affari, e negozj, è stato egli dall' accennata Imperiale Corte destinato per suo Agente ; e che quantunque l' assistenza e buon trattamento usato fin' ora dai Voivoda di Vallachia, e di Moldavia verso la persona del succennato Segretario, dia motivo di esserne sodisfatti, ciò non ostante, perchè non si abbia ad usare verun mancamento nella protezione, ed osservanza, che secondo il costume esige il suo carattere, la suddetta Corte Imperiale richiede amichevolmente, che sia ordinato tanto a Voi che siete il sopraccennato Voivoda, quanto al Voivoda di Moldavia, acciochè tutti quei trattamenti, immunità, e privilegj, concessioni, ed usanze stipulate delle Imperiali Capitolazioni verso li Consoli, ed Agenti della riferita Imperiale Corte, abbiano da essere osservate anche verso il sopraccennato ; facendo il summentionato Ministro sapere, che questa requisizione tende unicamente a confermare, e vie più rassodare il commercio, e l' amicizia, che susiste fra li rispettivi sudditi, ed il vantaggio d' ambedue le Corti ; ed a tal oggetto ha richiesto l' emanazione separatamente di due miei nobili Commandamenti diretti l' uno a Voi, e l' altro al sopracitato Voivoda di Moldavia. Là onde essendo di dovere il compiacere la Corte di Germania, che è una Corte magnificientissima, antica, e sincera amica, e vicina colla fulgidissima Porta, e che la perfetta sincerità, e candore che ha per la medesima, è evidente ; come pure è di massima importanza l' appianare, o sia facilitare, secondo esigono le Imperiali Capitolazioni, li di lei interessi ; ed essendo altresì chiaro, ed evidente, essere di mia Imperial brama, ed intenzione, che deferendo, giusta il tenore delle imperiali Capitolazioni, alli di lei desiderj, e richieste, venga dato corso al loro commercio, che è il frutto dell' alma pace, e che i di lei sudditi, e mercanti che vanno, e vengono, sieno secondo il tenore delle Imperiali Capitolazioni, protetti, ed assistiti ; e rilevandosi ancora dal contenuto della sopradetta Memoria del succennato Ministro, che il buon ordine del loro commercio dipenderà dal buon trattamento, e riguardo che si userà al sopradetto Segretario ; Così voi che sieti il sopradetto Voivoda, essendo di mio Imperial ordine, che abbiate ogni cura, ed usiate ogni diligenza per tutto quello

che secondo il tenore delle Imperiali Capitolazioni riguarda il buon trattamento, la stima, ed osservanza della dignità, e carattere del succenato Agente, non occorrendo dichiarare, e spiegarvi ulteriormente a che segno sia d' impegno, intenzione, e volontà mia Imperiale il compiacere la sopraccennata Cesarca Corte, e 'l dar esecuzione ale condizioni stipulate fra e due Corti nelle Imperiali Capitolazioni, impiegherete con tutta la premura ogni vostro studio, e la più grand' attenzione nell' onorare, e stimare la dignità del sopraccennato Agente, che ha l' ordine di accudire alli negozj, ed interessi delli mercanti Imperiali, come pure nel prestargli in virtù delle Imperiali Capitolazioni tutta l' assistenza, e protezione. Al qual effetto fu emanato il presente mio supremo commandamento col quale voglio, e comando, pervenuto che vi sarà, di uniformare l' operazioni vostre, giusta al tenore di questo mio Imperiale mandato, al quale è dovuta ogni sommissione, rispetto, ed obbedienza, astenendovi onninamente da qualunque azione contraria al medesimo, e temendo di contravvenirvi. Così saprete operare, e prestarete piena fede alla nobile mia cifra Imperiale.

Dato nella custodita Residenza di Costantinopoli verso la metà della Luna Zilcadeade l'anno 1197 che corrisponde ai 16 di Ottobre 1783.»

Traduzione del Sened della sublime Porta Otomana contenente le prerogative che goderà il commercio delli sudditi Imperiali, e Reali nelli stati dell'Imperio Ottomano.

In nome dell' ente supremo.

«La ragione per la quale il presente Istrumento è stato spedito si è, che il Signor Internunzio dell' Imperatore nostro amico in una memoria presentata per parte della sua Corte, ed appoggiandosi sopra le clausole dell' Articolo II. del Trattato di Belgrado, ha domandato differenti disposizioni, e stabilimenti a favore dei Mercanti sudditi dell' Imperatore nei Paesi del dominio Ottomano.

La sublime Porta avendo esaminato il contenuto di questa Memoria, ha trovato, che il detto articolo serve di base alle proposizioni della Corte Imperiale intorno a questo soggetto; in consecuenza di che, e sopra le positive asseveranze date nella suddetta Memoria, che li Bastimenti, Mercanti, e sudditi della sublime Porta che anderanno, e verranno esercitando il commercio per terra, e per mare, e per li fiumi in tutti li Stati dell' Imperatore, godranno costantemente delle immunità, e privilegj che godono relativamente al commercio le nazioni più favorite, ed anche al di là: La sublime Porta eseguendo sempre con la massima sincerità le obbligazioni contratte in virtù

dei Trattati, ed essendo accostumata a provvedere attentamente ai mezzi i più proprj per dare alla Corte Imperiale sua antica amica, e vicina pruove non non equivoche della sincerità dei suoi sentimenti e della sua perfetta amicizia, ha risoluto d' impegnarsi, e prendero supra di se nella sopraddezza maniera col presente *Sened*, di osservare religiosamente li seguenti punti, ed articoli, i quali serviranno d' ora in avanti di regola invariabile al trattamento da farsi alla Nazione Todesca, ed avranno la stessa forza che il Trattato stesso di Belgrado.

Articolo I.

Il Trattato di commercio segnato presso di Passarowitz l'anno 1132. dell' *Egira*, ed adottato per base del detto Articolo 11. del trattato di Belgrado, sarà, come è di dovere, mantenuto, ed osservato in tutto, e per tutto nelli Stati dell' Imperio Ottomano a favore delli sudditi, e Mercanti dell' Imperatore, e la sublime Porta non permetterà, e non autorizzerà la menoma transgressione su di questo; e per quello che riguarda il commercio per mare, e per i Fiumi, si procederà in conformità di quello che sarà regolato nell' articolo 6 del presente *Sened*.

Articolo II.

In quanto ai dritti della Dogana che dovranno pagare i Sudditi, e Mercanti Imperiali, la sublime Porta riconosce qui di nuovo le antiche convenzioni, cioè, che non pagheranno più del tre per cento di Dogana una volta solamente, sia nel luogo dell'introduzione, o in quello della destinazione di tutte le merci che introdurranno nelle Provincie dell' Imperio Ottomano per essere vendute: parimente pagheranno il tre per cento una sol volta, ed in un solo luogo di tutte le merci che compreranno per esportarle, e che non saranno della natura delle proibite, di modoche il commercio dei Mercanti Todeschi specificato qui sopra tanto d' introduzione, che di estrazione sarà libero da ogni altra, e qualunque imposizione, e specialmente di quelle chiamate *Mastarie, Cassabie, Bidaat, Resmi-hudamie, Reft, Badch Jassaculi &c.* Abbenchè le disposizioni relative a ciò siano chiaramente, ed evidentemente spiegate nel suddetto trattato di commercio di Passarowitz, avendo per altro dichiarato l' Internunzio, che col decorso del tempo si sono introdotti a riguardo di questo stabilimento, differenti abusi contrarj alla regola fissata nelle Provincie Ottomane, e principalmente in quelle della Valachia, e Moldavia, la Sublima Porta le conferma qui formalmente per essere osservate d' ora in avanti intieramente in tutti li Stati dell' Imperio Ottomano,

Articolo III.

Li Sudditi e Negozianti Imperiali goderanno anche tanto all' introduzione, ed all' estrazione di tutte le merci non proibite, che nel vendere, e comprare, d' una libertà piena, ed intiera, e non sarà permesso in verun modo alle corporazioni, compagnie, e Monopolisti, o a chi si voglia, di porvi il menomo ostacolo appertamente, o clandestinamente, nè molestare, o punire li sudditi della sublime Porta a causa di queste vendite, o compre, nè incomodare, o vessare chi che sia delli Mercanti, o Sudditi Ottomani, sotto pretesto, o per causa che ha comprato qualche effetto, e mercanzie dei Negozianti Todeschi. Per questa ragione l' esecuzione del presente *Sened* sarà ordinata ai Capi, e Magistrati delle Provincie, del Mare e delle Coste, ed agli Officiali delle Dogane con Fermani molto positivi, ed energici, contenenti le regole sopra il modo con cui dovranno condursi verso li Sudditi Imperiali che vanno, e vengono, o dimorano in tutti li Stati dell' Imperio Ottomano. Nel tempo stesso saranno date copie di questi Fermani alla Corte Imperiale, affinchè li suoi Ministri, Consoli, ed Agenti, come pure i Comandanti dei confini possano esserne informati per dirigersi in conformità.

Articolo IV.

Per prevenire ogni dubbio, e sospetto, che potrebbe nascere ai Comandanti, magistrati, ed Impiegati delle Provincie Ottomane Soprintendenti al commercio per mare, e per i fiumi, la sublime Porta dichiara, che in virtù dei Trattati è permesso ai Sudditi, e Mercanti Imperiali muniti dei loro passaporti d' andare, e venire liberamente per mare, e per fiumi, e di esercitare il commercio in tutti li Stati, e Provincie dell' Imperio Ottomano, e che possano parimente nei loro viaggi per terra, per mare, per fiumi dovunque sarà di loro convenienza, approdare, e caricare quelle che non sono proibite, pagando i dritti che devono.

Articolo V.

La sublime Porta riconosce, che la Corte Imperiale ha dritto in virtù del Trattato di Belgrado, e di quello di commercio di Passarowitz, come anche in conformità della sincera, e perfetta amicizia che sussiste trà le due Corti, di reclamare per i proprj Sudditi, e Mercanti li favori, privilegj, e vantaggi nel commercio senza veruna eccezione, che godono, o goderanno in avvenire, relativamente al commercio, le altre Nazioni franche, specialmete i Francesi, gl' Inglesi, gli Olandesi, li Russi, ed altre Nazioni le più favorite.

Articolo VI.

Li Sudditi, Mercanti Imperiali potranno liberamente, e senza che l' eccezione inferita nel detto Trattato di commercio di Passarowitz possa essere di veruno impedimento, passare per causa del commercio dai fiumi al mare, e, viceversa, con Navi, bandiere, ed equipaggi Todeschi, e non saranno obbligati ad altra cosa se non che a pagare, come si è detto quì sopra una sola volta i dritti di Dogana per le merci introdotte, ed estratte.

Articolo VII.

Il transito per le Coste, Canali, e Streti della Dominazione Ottomana, e nominatamente per il Canale del Mare Negro, sarà libero per tutti i Sudditi, e mercanti Imperiali che veranno per Mare, e per i fiumi con bandiera Imperiale dalle Provincie Tedesche, per passare a quelle delle Corti estere, o che veranno dalle medesime per passare nelle Provincie Tedesche, e saranno esenti da ogni, e qualunque dritto, e non saranno vessati, molestati, e forzati a scaricare le loro Merci; ben inteso, che le merci, le quali saranno scaricate, camin facendo di loro propria volontà per venderle, siano franche da ogni altra imposizione, fuoriche dai dritti ordinarj di Dogana, e che li suddeti Bastimenti Mercantili non siano più grandi, che quelli permessi ai Russi; Li suddeti Sudditi, e Mercanti Imperiali saranno anche assistiti, e soccorsi amichevolmente nel corso del loro soggiorno nelle Provincie Ottomane, come appartenenti alla Corte la più amica di questo Imperio. Dovendosi considerare, che li Bastimenti Mercantili che navigano sopra i Fiumi, non sono punto proprj alla Navigazione Maritima, sarà loro libero, che arrivando i Bastimenti nei luoghi vicini al Mare le merci che avranno a bordo siano trasportate sopra altri Bastimenti, i quali frequentano il Mare Negro, ed in questo caso non si domanderà verum dritto.

Articolo VIII.

Nascendo delle difficoltà nell' esecuzione di qualche punto del presente *Sened*, e specialmente intorno le merci proibiti così nel Trattato di Passarowitz, che in quello del commercio di Belgrado, la Sublime Porta condiscenderà a spianarle di comune consenso, e di maniera amichevole, e giusta; Per altro, se non si potrà terminare di tal modo, Ella consente, che questo punto di difficoltà sia spianato, regolato, e deciso amichevolmente a tenore delle disposizioni fatte nel Trattato di commercio conchiuso con l'Imperio della Russia l' anno passato, e di modo conveniente al commercio Todesco.

Dato in Constantinopoli li due della Luna Rabiul-ahir dell' anno dell' Egira 1198, cioè li 24 Febbrajo 1784.

Colui che implora il soccorso dell' Ente supremo Hamidfiglio di Halil Gran Visire, ed a canto il suo sigillo grande.»

Insemnătatea ce cu asemenea acte câștigă Austria în Principate, se vede și din curtenirea ce pună Domnitorii în relațiunile loră cu reprezentantul Austriei dela Constantinopole.

În Maiu 1785, trece prin Bucuresci femeea «*Siniorului Inter-nunciu*» și i se face o primire extraordinară.

Iată pitaculă Domnescă orânduindă alaiulă de primire a unei simple soție de diplomată austriacă:

«Alaiulă ce s'aŭ orânduitu la intrarea Dumnéei Madamei a dumi-scle Sinior Inter-Nunciu.

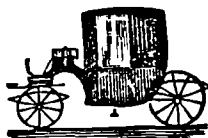
Două-deci seimeni cu căpitanii loră călări înarmați. Nemți din Pörtă iară cu zapcii loră.

Vel Pitară.

Vel Comisă.

Biv vel Pitară Panaiotu.

Trei ciohodari

Iar trei ciohodari

Careta Domnescă cu 6 telegari.

Iă Mihailă Constandină Sufulă Vvd. i gspd.

«Poruncimă Domnia-mă d-tăle ală 2-lea Comisă, să fi purtătoriu de grija a se găti acestă Alaiă, care mâne Miercuri la 7 ale lunci acestcia să se alle de diminătă la Văcărești. 1785, Maiu 6. (1)

Iată descrierea primirei, care i s'a făcută baronesei Herbertă, soției Inter-nunțului, cu ocasiunea trecerei ei prin Bucuresci, de către Voivodulă Munteniei Michailă Suflu.

(1) Cod. XII, fila 256.

Copia della Reluzione dell' accoglienza fatta à S. E. la Baronessa d'Herbert, Consorte del Internunzio J. et R. alla Porta Ottomana, da S. A. il Signior Principe della Valachia Michele de Suzzo, all' occasione del suo passaggio da Constantinopoli per Vienna.

«Avendo dato parte l'Agente J. et R. al S. Principe di Valachia del prossimo passaggio di S. E. la Sig-a Internunzia, S. Altezza destinó subito il Vataffo (1) del Divano ad incontrarla a Daja primo luogo della Valachia vicino alle rive del Danubio, e di accompagnarla, e servirla pel corso del suo viaggio, e nel tempo stesso diede Ordine a due Ispravnici (2) i più prossimi di trovarsi sulla strada, ed avere cura che fosse ben servita.

L'Agente per parte sua spedì à Daja il S. de Spaun Cancelista J. et R. li 16 Maggio; la Dama col suo corteggio passò il Danubio e si fermò in Giurgievo. Li 17. alle 5 ore della sera arrivò a Bucarest nella Carozza del Agente, che era andato a riceverla fuori della città, venne a montare alla casa dell' Agente; Il Dragomano Sig de Timoni con li ufficiali della Dama ebbero una casa assegnata dal Principe.

S. A. per onorare la Dama aveva disposto, che prima di entrare in Bucarest si fermasse in Vacarest, convento distante un ora della città, come fanno li Principe quando giungono in Valachia, per farli poi far un ingresso pubblico, colle Carozze della Corte, ufficiali, e seguito; ma la Dama ringraziò pulitamente, desiderando di riposarsi di un viaggio lungo e penoso.

La stessa sera l'Agente avvertì il Marescialco della corte dell' arrivo della Dama, pregandolo di dirli l'ora conveniente la mattina seguente per presentare a S. A. il Dragomano, latore della lettera di S. E. il Sig-e Internunzio.

Li 18. alle 10 ore della mattina, il marescialco della corte a tiro sei venne a complimentare la Sig-a Internunzia a nome del Principe, e poco dopo venne il cavalierizzo maggiore con simil treno a fare lo stesso per parte della principessa, de li un poco venne un ufficiale a Cavallo, con un cavallo di mano bardato nobilmente, e prese seco il dragomano J. et R. che condusse da S. A.

Il dopo pranzo furono presentate alla Dama varie confiture e frutta, a nome della Principessa.

Li 18 alle ore 5 venne la carozza della principessa a tiro sei, per ricevere S. E. che fù accompagnata dall' agente, e dal Dragomano, i quali erano seduti dalla parte dei cavalli.

(1) Il Vataffo è una spezie di procuratore, o sollicitatore delle cause, che si trattano al Divano.

(2) Spravnicu, Guvernatore, o Capitano del Circolo.

Il corteggio consisteva in un buon numero di guardie del palazzo, e di sei ufficiali a cavallo, et capitani a piedi, il primo et il secondo Pitari 1 sei Chio-kodar, ed un sciatir in galla (2) attorniavano la carrozza, la manica era chiusa dalla carrozza dell' Agente con li ufficiali della Dama.

Nella corte del palazzo vi erano schierate due file di arnauti con li loro ufficiali, al scendere della carrozza la Dama fù ricevuta dalle primarie Dame del Paese, dal marescialco della Principessa, e preceduta da due Damigelle, che-portavano profumi; una nipote di S. A. con altra Dama li lavano braccio, in cima della scala vi erano le Principesse figlie, et a metà della gran sala de festini fu incontrata dalla Principessa, che dandoli da dritta la condusse in una stanza a forma di chiosco molto elegante.

«L'Angolo (3) fu ceduto a S. E., e la Principessa si pose alla dritta, con le figlie. Le altre Dame occuparono il soffia ogn'una secondo il suo rango.

Il segretario del Principe, ed il Sig. de Timoni facevano li interpreti.

Il dolce, ed il caffè fù presentato alla Dama dalla stessa Principessa. Poco dopo venne il Principe, che usò molte civiltà alla dama, la conversazione si terminò col solito profumo, ed acqua rosa, si prese congedo, e si ritornò colle stesse cerimonie.

La sera la Principessa mandò il suo segretario ad informarsi della salute di S. E. ed à presentare ad ella, ed alle due bambine varie galanterie orientali.

Li 19 alle 12 venne la Principessa in gran galla a rendere la visita accompagnata da due Principessine, e da numeroso seguito di dame; al scendere dalla carrozza fu ricevuta dall' Agente, che li diede braccio, e preceduta da due ufficiali, che portavano li profumi, alla Porta della Sala fu ricevuta dalla dama, che li diede la dritta sul canapè, e le Principessine avevano sedie distinte.

La dama presentò il dolce, ed il caffè alla Principessa, e l'Agente alle Principessine, e primarie Dame.

Dopo li profumi, ed acqua rosa, terminò la visita. Li 20 S. E. parti de Bucarest alla volta de la Transilvania; l'Agente con cancellista hanno avuto l'onore di accompagnarla fuori della città.

Lo Spravnico d'Argis, ch'è alla metà del Camino deve servirla sino all' confini.» (4)

(1) Pitari, grand panetiere, e sopra Intendente alle Carozze dela Corte.

(2) Sciatir, un chiokadar distinto, Che porta al fianco, una Scimitarra (Kurzer, breiter Säbel.)

(3) L'Angolo in Turchia è la sede d'honore.

(4) Agentulū Raicevich încunoșciințză pe Herbert despre sosirea soției lui

Agentul *Raicevich* încunoșciințază încă pe Internunțiul *Herbert*, că a fost trimis un aume boeră din Moldova pentru întâmpinarea soției lui.

Copie d'une P. S. de Mr. Raicewich à l'Internonce I-et R. en date Bucarest 20 Mai 1785.

«Nel momento che sono per chiudere la lettera, mi viene detto che S. A. ha creato Pitari l'ufficiale destinato a servire la Dama, cioè il Vataffo, che l'ha accompagnata dal Danubio, ed ora va a raggiungerla in Posta. Questa è un'altra finezza; si intende che avendo costui avuto l'onore di servire di mihmandar a persona distinta, viene promosso, e deviene Cirak, o creatura della Dama.» (1).

Pe când prin convențiunile mai susă amintite Austriacii isbiau indirectă în autonomia și vechile drepturi ale Principatelor, Rusia lucra, negreșit, pentru satisfacerea intereselor sale din Crimeea, dar nu mai puțin intervenia la Pörtă și în chipul de a o sili să recunoască tratatul de la 1774, cu reconfirmarea articolelor din anteriorele tratate relative și la Principate.

și despre primirea ce i s'a făcută în București și de oficiala regulare a ceremonialului:

Extrait d'une lettre de Mr. Raicewich à l'Internonce J. et R. en date Bucarest 20 Mai 1785.

«Io l'onore di spedirle la presente con un Calarass fornitomi molto gentilmente da questo Sig-r Principe, assieme col ingionto piccio della sua Dama, o la relazione del suo ricevimento, e nobilissimo trattamento; spero, che V-a E-a sara molto contento, come lo siamo noi, è certo che non si è potuto desiderare, ne più cordialità ne maggiore civiltà, e buona grazia; confesso che non mi aspettavo a tanto, cunoscendo l'umore di questi Sig-ri ambigui, e riservati a spiegare le loro intenzioni anche quando vogliono onorare.

A tenore degli descrizioni di V-a E-a io avevo insistito con bel modo, accioche il Principe renda la visita, ma egli si scusò col costume Turco, che non ha ceremoniale per le Dame, protestando che, se fosse V-a E-a che non mancherebbe di renderli la visita, siccome io non potevo risolvere da me, pregai il Maresciallo di corte e lo Spatari i quali trattavano meco, e mostravano grande premura di terminare questo affare di buona grazia, di lasciarmi tempo a consultare la Dama, la quale trovò a proposito di contentarsi della sola visita della Principessa.»

(1) Din archiva Ces R. din Viena. Hurm. T... pag. 447.

Interesată seŭ nu, Rusia protege principatele și la acēstă ocașiuno, pe cānd Austria nu făcuse decāt a cāștiga drepturi pentru sineși în dauna intereselorŭ Principatelorŭ.

Eróre grea politică din partea ei! Purtarea Austriei cu Principatele aruncă pe acestea în brațele Rusiei pentru mulți ani.

Ca să se védă de altmintrelea câtŭ de desinteresată era pe la 1783 apērarea Romānilorŭ de către Rusia, să amintimŭ că ea era gata, în schimbulŭ recunōscerei de către Austria a luārei de Rusia în stăpānire a Cubanului și Crimeei, ca să permită Austriei ca să incorporeze și dinsa Principatele romāne. Numai deșteptarea Europei asupra consecințelorŭ pentru ea din asemenea estensiune teritorială, a Austriei mai alesŭ, a împedicatŭ planulŭ.

Dāmŭ aci în note câte-va acte relative la acestŭ planŭ politicŭ (1) și la împedicarea realizărei lui.

(1) Mareșalulŭ de Courcy despre tendințele Rusiei și ale Austriei de a se întinde asupra provinciilorŭ Turciei.

Mémoire sur l'état actuel de l'Europe relativement aux dispositions hostiles qui se font sur les frontières du Grand Seigneur.

(Paris, 18 Juillet 1788.)

«La totalité des opérations que l'on suppose que les deux puissances impériales projettent, peuvent être divisées en trois parties :

«La première consiste pour la Russie à s'emparer de la Crimée et du Couban.

«La seconde, à prendre Oczakow.

«La troisième, à prendre Constantinople.

«La Cour de Vienne, en suivant son système de conquête *prendra la Moldavie et la Valachie, en même temps que la Crimée et le Couban tomberont dans les mains des Russes. Belgrade balancera Okzakow ; et si les Russes entreprenaient sur Constantinople*, les armées autrichiennes se répandraient en Grèce et pousseraient sans doute tout ce qui serait devant elles jusqu'à Andrinople ou Sophia, ou jusqu'aux limites que les deux Cours auraient réglées entre elles.»

Signé : *Le Maréchal de Courcy.*

Marchisulŭ de Ossun despre aceleași tendințe ale Curților imperiale din Viena și Petersburg de a-și împărți provinciile țitōre de Turcia :

M. le Mis d'Ossun. — Mémoire.

(Juillet, 1788).

«Le projet que paraissent avoir les Cours de Vienne et de Pétersbourg de

LIV.

Noulă tractatū din 1784. — Noulă hatişerifă.

I'ie, precum resultă din documentele aduse în note de noi, intere-

chasser les Turcs de l'Europe et de partager les vastes et riches domaines qu'ils y possèdent, opérerait, s'il s'exécutait, *le renversement de l'équilibre de l'Europe et une révolution dans le commerce général, qu'on ne saurait calculer exactement au premier aperçu, mais qui serait certainement très-nuisible à celui des autres puissances maritimes et commerçantes.*

«D'un côté, la Russie serait maîtresse de la mer Noire, dominerait dans la Baltique, et, dans peu d'années elle pourrait former une marine redoutable dans la Méditerranée, parceque ses nouvelles conquêtes lui fourniraient tous les matériaux nécessaires pour les constructions, des milliers de matelots, des millions de sujets et des revenus immenses.

D'un autre côté, l'Empereur, par l'acquisition de la Moldavie et de la Valachie, de la Bosnie, de la Serbie, de la Bulgarie, de l'Albanie et de la Macédoine, aurait des débouchés sur la mer Noire et serait à même de former une marine sur l'Adriatique. Il obtiendrait un accroissement de puissance en sujets et en revenus qui lui donnerait le moyen de satisfaire le désir assez connu qu'il a de devenir puissance maritime et commerçante; de plus, sa position le mettrait à portée d'étendre ses conquêtes sur les Etats de la République de Venise, et l'on voit que l'Italie serait circonscrite du côté de la mer et du côté de la terre.

«Cette grande et singulière révolution pèserait infiniment plus sur la France que sur toute autre puissance.

«Les deux Cours Impériales acquerraient une prépondérance et une influence qui détruiraient celle dont la France jouit et doit jouir par sa position, par ses forces et, encore plus, par la sage et digne conduite du Roi.

«Il est donc de l'intérêt et de la dignité de Sa Majesté de protéger la conservation des propriétés telles qu'elles sont en Europe.»

Raport despre scopurile Austriei de a ocupa Țara Românească și Moldova.

Rapport lu au Conseil d'Etat le Dimanche 13 Juillet 1783.

«Les objets que l'on a lieu de croire convoités par l'Empereur sont la Valachie et la Moldavie, et peut-être Belgrade et la Serbie. Or, tout le monde connaît l'étendue de ces provinces, et, pour peu que l'on en analyse la position et les ressources, on se convaincra d'un côté qu'elles détruiront toute proportion entre les puissances autrichienne et prussienne et de l'autre que la maison d'Autriche diminuera les forces relatives de la France.

«Cette légère esquisse semble suffire pour établir, que l'acquisition que l'Empereur fera des Principautés de Moldavie et de Valachie et vraisemblablement

sulŭ *echilibrului* stabilitŭ la pacea de la Vestfalia (1648), fie cum ȃicŭ

de la Servie, sera dangereuse pour la Prusse, pour la Pologne, pour l'Empire d'Allemagne et particulièrement pour la France.

«Telle sera la position du Souverain russe, lorsqu'il sera maître de Constantinople.

«Celle de l'Empereur ne sera pas moins dangereuse. Ce prince voulant proportionner ses usurpations à celles de Catherine II, ne se contentera point de la Moldavie et de la Valachie: il s'étendra vers la midi en s'emparant de la Servie, de la Bosnie, d'une partie au moins de la Bulgarie, et en ne s'arrêtant que lorsqu'il se croira de niveau avec l'Impératrice.»

Mareşalulŭ de Ségur despre înţelegerea dintre Rusia şi Austria pentru ca Rusia să ocupe Crimeea şi Cubanulŭ, iar Austria Țera Românească şi Moldova.

*Avis du Secrétaire d'Etat de la Guerre relatif au projet d'invasion de
Leurs Majestés Impériales sur la Turquie.*

— 1788 —

«Toutes les dépêches des Ministres du Roi à Vienne et à Pétersbourg semblent annoncer de la manière la plus certaine :

1. — Le projet de l'Impératrice de Russie de s'emparer de gré ou de force de la Crimée et du Kuban.

2. — Celui de l'Empereur de s'emparer de même de la Valachie et de la Moldavie.

«De quelque manière que cette disposition ait lieu, il est clair qu'elle annonce des vues certaines de la part de ces deux puissances de s'emparer très promptement de Constantinople et de détruire la puissance de l'Empire Ottoman. Ce bouleversement dans la constitution de cet Etat, intéresse généralement l'Europe entière et particulièrement la gloire et les intérêts du Roi. Par cette révolution, Sa Majesté verra d'une part ses alliés opprimés et le commerce que ses sujets font dans le Levant absolument interverti.

«Dans cet état de choses, le parti à proposer est aussi embarrassant qu'instant: embarrassant vu la peine avec laquelle on se déterminera à conseiller de rompre une alliance avec le beau-frère de sa Majesté; instant, parce que, si on perd la mesure, on peut voir, une fois la Crimée prise, les Russes, en vingt-quatre heures de trajet, à Constantinople.

«D'après ces considérations, on pense que le seul moyen d'empêcher les Russes de pénétrer de la Crimée à Constantinople est de faire marcher incontinent une escadre et de la diriger sur la mer Noire et de préparer aussi promptement une armée de soixante mille hommes pour entrer dans les Pays-Bas Autrichiens et d'en disposer en même temps une seconde de même force pour marcher à l'appui de la première, ou pour la diriger sur l'Italie, en y admettant que le Roi soit assuré de faire entrer le Roi de Sardaigne dans son projet.»

Signé: *Le Maréchal de Ségur.*

alți scriitori (1), promisiunea ce Francia obținuse de la Rusia, că va încheia cu ea ună tractat de comerț (ce refuza Angliei), rezultatul fu că, după îndemnurile cabinetului de la Versailles, Turcia evită de a trage spada în urma încorporării violente a Crimeei la Rusia, și Rusia dobândi de la Sultanulă acordarea unui nou tractat, în ziua de 8 Ianuarie (stilă nouă), 1784. Acestă tractat fu semnată în *Ainali-Kavak* său *chiosculă oglindiloră* (2).

Numai trei articole ale acestui tractat fură de ajunsă, ca să asigure Rusiei: «Le triomphe de la puissance et de la suprématie» (3), cesiunea Crimeei, reînnoirea dispozițiilor tractatului de la 1774 (afară de dispozițiunile relative la Cubană și Crimeea), a convențiunei din 1775, a tractatului de comerț din 1783. . . . Ună articolă separată relativă la Principate încă fu semnată de Pörtă. (Veđi anexa.)

Amesteculă Franciei, împinsă de propriile sële interese, împedică pe Austria a-și ajunge de astă dată planurile de încorporare a țeriloră române, dar tractatulă de la 1784, făcu din Rusia arbitra supremă a Principateloră române.

În urma acestui tractată din 1784, și a articolului separată (4) Pörtă

(1) Așa de Salaberry scrie: «La perspective d'un traité de commerce avec la Russie, et l'espérance de supplanter l'Angleterre à la Cour de Pétersbourg, portaient la Cour de Versailles à ménager l'impératrice et à conseiller au Divan de négocier au lieu de combattre. Tom. IV, pag. 95.

(2) «Am Morgen des 8 Januar 1784, würde hierauf der nach diesem Grundsatz abgefasste Vertrag (sened), welcher dieser Krisis ein Ziel setzte, in einer in dem Landhause von Ainali-Kavak abgehaltenen Conferenz unterzeichnet. Ausser dem Russischen Gesandten, nahmen der Kapudem Pascha, der Reis Effendi, der Beglikdschi Effendi, der Mufti als Vertreter der Ulema, und der Pfortendolmetsch daran Theil.» Zinkeisen.

(3) Salaberry T-IV pag. 30.

(4) D. de St. Priest către afaccrile străine despre înțelegerea Turciei cu Rusia asupra țeriloră Române.

C-ple le 10 Janv. 1784.

«Mr. de St. Priest rapporte qu'un acte vient d'être signé entre la Porte et la Russie. Cet acte reconnaît les Etats Tartares comme une possession de cette dernière puissance. Il est conforme au projet présenté à la Porte par l'ambassadeur de France. — (*Resumată. — Odobescu.*)

«Pour ne rien laisser en arriére, Mr. on a fini en même temps sur le point des Principautés de Valachie et de Moldavie, non encore réglé et qui formait le troisième membre de l'ultimatum russe accepté par la Porte au commen-

fu nevoită să trimetă Domnilorū Romāni câte unū nou hatașerifū reînnoindū recunoscerea vechilorū drepturi, consfințite prin pacea dela Kuciuk-Kainargi.

Deja în Maiū 1783, cum vëdurāmū (1), după cum rezultă din o notă a ambasadorului St. Priest (24 Maiū 1783), trimisulū Rusiei (la 19 Maiū stilū nou) în întrevvedere ce avusese cu Reis-Effendi, ceruse Porței «le maintien des privilèges des provinces de Valachie et de Moldavie.» D. de Bulgakow a și fostū lăsatū în mânăle lui Reis lista griavelorū pre care ministrulū turcū o primi «*ad referendum.*»

Acum ceea-ce Rusia ceruse în 1783, era unū articolū suplimentarū la noulū tractatū, închiëtū grație intervenirei Franciei.

La Bucuresci și Iași se promulgă noulū tractatū, prin câte unū hatașerifū.

Enache Văcărescu face mențiune de acestū hatașerifū: «după acestū tractatū ce s'a sêvșitū la 84, Ghenarie, dedese prea puternica împărăție și țerei rumānesci unū deosebitū hatașerifū cu mai multe privilegii decât cele ce aū datū la 75, care a sositū aici (Bucuresci) la Fevruarie.» (2).

Acestū actū alū Sultanului fu primitū în Iași de Alex. Mavrocordatū și în Bucuresci de Michailū C. Suțu, cu mari onoruri.

cement de l'année dernière. Il y a quelques mois que M. de Bulhakow en avait remis à la Porte un projet qu'elle avait contredit par un autre. C'est ce dernier qui a passé, et l'on m'a assuré qu'il ne contient guère qu'une répétition des stipulations des traités précédents sur la matière.»

D. de St. Priest către afacerile străine despre aprobarea dată de Pörtă la cererile Rusiei pentru țările române.

C-pte le 20 Mars 1784.

«Un officier dépêché extraordinairement de Pétersbourg a apporté ici le 15 de ce mois les ratifications de la convention du 8 Janvier dernier et l'approbation de l'article séparé relatif aux Principautés de Valachie et de Moldavie.» Veđi pag. noastră 220—223.

(1) Veđi ce amū scrisū despre aceste împrejurări politice la pag. 180 și la pag. 220—223.

(2) Tes. II, pag. 292.

Și cum putea fi altă-felă, când noulă firmană promitea, între altele, neschimbarea fără cauză reală, a Domnitorilor ! (1)

Ilusiune curêndă perdată ! Alexandru Mavrocordată Domnulă Moldovei, sub care se promulgă noulă hatîșerifă, se vêdu îndată înlocuită prin vêrulă sêă, cel-laltă Alexandru Mavrocordată, după cum deja nararămă aceste fapte la pag. noastră 223.

Nu multă se folosi și Michailă Suțu de acestă nouă tractată, de ôrece nici elă nu domnesce lungă timpă după anulă 1784, cum mai departe se va vedé mai pe largă.

LV.

Revoluțiunea Româniloră din Ardelă. — Influințele ei în Principate.

Ne-amă ocupată până aci, de la 1774 până la 1783, cu evenimentele și evoluțiunea culturală a Româniloră din Principate. Nu putemă,

(1) Veđi pag. noastră 221.

Eată marele alaiă cu care, la Bucureșci, fu primită de către Domnitorulă M. Suțu, hatîșerifulă din Fevr. 1784 :

Orênduiala alaiuluiă Domniei la eșire înaintea prea luminatuluiă hatîșerifă împêrătescă.

Stégulă cataniloră de țeră cu Căpitanulă, i catanele acestuiă stégă, toți călăreți câte 2 și înarmați.

Brésla agéscă.

Călăreți polcovniceșci, toți călări și înarmați.

Vel Căpitană de cazaci cu stégulă, i sârmaciulă și toboșulă sêă, talpoși dorobanțesci pedestri cu chivere, purtândă tobe și cimpôie.

Vel Căpitană de dorobanți cu zapcii sêi și cu câți-va din brésla armășescă cu tacămă curată i stégulă sêă, cu tobă.

Podarii toți pedestri câte doi.

Cazaci ageșci pedestri cu stégurile loră, i cimpoi și tobă.

Vênătorii asemenea.

Căpitanii ageșci pedestri, înarmați, cu tacămă curată.

nu trebuie să uităm pe Români din Ardélũ. Orĩ câtũ, în aparență,

Ceaușũ agescũ	cu Logofetulũ agescũ
Polcovnicũ de podũ	cu Polcovnicũ de cioeli.
Polcovnicũ de vênãtorĩ	cu Polcovniculũ de Tãrgoviște.

Dumné-luĩ Vel Agã cu podóbã dupã obiceiũ.

Stégulũ Agieĩ purtãndũ stegariulũ agescũ, i cãlãreșĩ cu praporele, i trãmbițe cu tobã și sãrmaciũ.

Dumné-luĩ Turnagi-Aga, însă,

Neferiĩ toșĩ înarmașĩ cãlãrĩ, cu Bairaculũ lorũ, câte doi.
Dumné-luĩ Turnagiu.

Brésla spătãrescã.

Lefegiiĩ cu stégurile lorũ.

Vel Cãpitanũ de Lefegiiĩ cu zapciiĩ sěĩ i buciuculũ cu toba i sãrmaciulũ.

Scutelniciĩ spătãreșci cãlãrĩ, înarmașĩ.

Poterașĩ toșĩ cãlãrĩ, înarmașĩ, cu haine fistichiiĩ i cu moșuri și cu muzicanșĩ lorũ.

Deliĩ cãlãrĩ, toșĩ înarmașĩ cu sulite în mãnĩ și cu Odobașa a lorũ.

Seimeniĩ înarmașĩ, toșĩ cu haine roșii și cu moșuri galbine, cu stégulũ celũ mare, i toba și sãrmaciulũ.

Cãpitanĩ spătãreșci înarmașĩ, cu tacãmũ curatũ.

Ceaușulũ spătãrescũ	cu Polcovnicũ de vênãtorĩ
---------------------	---------------------------

Polcovniculũ de Seimenĩ	cu Baș Buluc-Bașa
-------------------------	-------------------

Logf. Spătãrescũ	cu Vel cãpitanũ de Mizilũ.
------------------	----------------------------

Dumné-luĩ Vel Spãt. cu podóbã, dupã obiceiũ.

Stégulũ Spătãrieĩ purtãndu-lũ stegariulũ i Buciuclũ și lofecii cu praporele, i trãmbițe, tobe și sãrmaciũ.

Aprođĩ ciaușeșci

Aprođĩ vătãșeșci

Ceaușulũ de aprođĩ

cu Vãtavũ de aprođĩ.

Brésla Portãrescã.

Portãreĩ, rëndũ, pe josũ cu semnele în mãnĩ.

3-lea Portariũ

i cu alũ 2-lea Portariũ

Vel Portariũ

Dumné-lorũ boeriĩ, cum se arėtã prin osebitã fóie anume, și înainteã dumné-lorũ, starostea cu negușitorii pãmĩntenĩ și cu negușitorii de companie.

Brésla Armãșescã.

Armãșãĩ

cu Pușcașĩ

3-lea Armașũ

cu 2-lea Armașũ

Vel Armașũ

Istoria Românilor din Principate nu are legături cu cea a Românilor din Ardeleni, există o latură comună. Aceasta e cea culturală.

Stégurile țercei i trâmbițașii și Rumâni și musicanții Nemți după dînșii.

Iurucă Bairac

Sacagii călări

Salahori toți călări cu semnele în mână.

9 cai domnesci, după orânduială, cu
caplan-Post. și cu Halcanc.

Rahtivană

6 Postelnice cu tacâmuri

curat, toți cu capoturi cărămizie.

2-lea Comisă

6 Postelnice

Asemenea

3-lea Postelnică

3-lea Logofătă

2-lea Logofătă de jos

2-lea Postelnică

3-lea Vistieră

3-lea Logofătă

2-lea Logofătă de sus

Vel Pristavă

Lipcani toți pe jos

Lipcani toți pe jos
Fustași cu Darde 5 căpitani
spăt. orta cu sacii i armați

5 căpitani aghesăi orta
cu sacii și armați

Înainte dumné-lui Vel Post. pe jos

Vătavă de călărași, i Odoaba

Vel Comisă

Vel Postelnică

Beizadea cu Ciohodari

i un Saraciu

Beizadea cu Ciohodari,

i un Saraciu

Beizadea cu Ciohodari

i un Saraciu

Ius Bașa cu haina
roșie cărămizie

Un satâră

Un satâră

Un satâră

Matarati Iamacă

Saraciu Iamacă

Un alai ccaușă, i alt alai ccaușă, un ici oglan ccaușă, alt ici oglan ccaușă, un gavază cu caplan, altă gavază asemenea.

Un gavază

Chehaeoa

Ciohodari, iar Ciohodari

Ciohodari, iar Ciohodari

Tufecii, iar Tufecii

Alt satâră

Alt satâră

Alt satâră

Matarati Bașa

Saraciu Bașa

Altă gavază

Bașă Ciohodari

Ciohodari, iar Ciohodari

Ciohodari, iar Ciohodari

Tufecii, iar Tufecii cu
pușcă.

Unŭ scriitorŭ modernŭ (1), în unŭ memoriŭ, cetitŭ în sinulŭ *Adunărei generale a asociațiunei transilvane pentru cultura și literatura poporului românŭ*, ȑise, că Româniŭ din Ardélŭ abia pe la jumătatea secolului acestuia alŭ XVIII-lea începură a avé școlŭ româneșci. Nu ne împacă acéstă aserțiune și nu o aflămŭ documentată. Décă n'aŭ avutŭ Româniŭ școlŭ, în Ardélŭ, unde să învețe românesce, óre calvinii se adresaŭ la Româniŭ ardeleni, încă din secolulŭ alŭ XVI-lea cu cărți în limba românească? Admitemŭ că n'aŭ esistatŭ școlŭ publice organizate ca în restulŭ Europei; admitemŭ că fiii de *iobagi* nu puteau fi dați să învețe carte la școlŭ cunoscute, căci domniŭ lorŭ aveaŭ dreptulŭ să-ŭ iea de la școlă; dar acéstă nu împedica să fi pututŭ Românulŭ ardelenŭ învêța a ceti și a scrie pe lângă popo, séu dascălulŭ de la biserică, cu multŭ înainte de ce la Mitropolia din Alba-Julia să fie esistatŭ unŭ felŭ de școlă pentru tinerii cari doriaŭ să se preoțescă și unde învêțaŭ citirea cărților bisericesci, cântările și tipicul.

Amŭ constatatŭ documentatŭ, în anteriórele volume, că frecvente relațiuni comerciale și de tótă natura, (chiar politice) cu Ardélulŭ aŭ contribuitŭ la o neîntreruptă legătură între Româniŭ din Principate și

2-lea Spătarŭ purtândŭ topuzulŭ și sabie,

Semnulŭ domniei, purtându-lŭ Ceașulŭ de Divanŭ.

2-lea Vătavŭ de Păhărniceŭ, Vătavŭ de Divanŭ înarmatŭ cu saidacuri, Vătavulŭ de visterie cu toți Icioglanii i Păhărniceŭ, cu îmbrăcăminte curată purtândŭ praporele după semnulŭ Domniei.

Vel Grămăticŭ

2-lea Visternicŭ

2 Ciohodarŭ

2-lea Grămăticŭ

Divictarulŭ

Vel Cămărașŭ

Vel Ispravnicŭ de curte

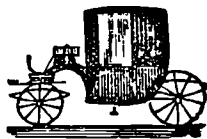
Vel Cuparŭ

2-lea Cămărașŭ

Muhurdariulŭ

Edeclii, câte doi

Mehter Bașa cu tótă Taifaoa luŭ cântândŭ.

Caroța gospod. cu 6 telegari.

(1) D. Bargovan Vasile Gr. în „*Preotulŭ Românŭ*”, ȑiarŭ bisericescŭ, scolasticŭ și literarŭ din Gherla, pe 1886, pag. 178.

cei de peste munții Carpați. Imprumutate influențe constată istoria în evoluțiunea culturală de aci și de acolo.

Dar decât până la 1780 Ardélulü a pututü primi ici-colea câte o înriuire culturală din Principate, dela această dată, Moldova și Muntenia nu mai potü măsura pe scriitorii lorü cu scriitorii minunați ai Ardélulüi.

La 1780—82 se întörse, cum amü arëtatü (1) din Roma, Șincai, luecëfërlü neinseratü alü Românilorü. Acestü bărbatü care funcțiönä mai întâiü ca directorü alü șcölelorü române, de la 1782 până la 1794, publicä la Blajü în 1783 gramatica latino-romänä în care și regulele romänesci erau publicate în litere latine. E gramatica care rëmase în șcölele de peste munți până după începerea secolului alü XIX-lea. Totü la 1783 Șincai tipäri catechismulü cu litere ciriliane și douë abecedare, cari vorü fi urmate în 1785 de o aritmeticä.

Trei sute de școli se înființarä în Ardélü sub impulsuinea lui Șincai.

O asemenea evoluțiune a Românilorü din Ardélü nu pöte sä nu aibä rësunsetü și în Bucuresci și Iași.

Decretulü aulicü din 12 Decembre 1781, dobânditü de Episcopulü Aaron și în puterea căruia cele douë Seminarii din Blajü se contopirä în seminarulü clericalü, care esistä până astăzi (2), a datü ocasiune de creațiune a unei pepiniere de distinși băbbați, din cari unii vorü aduce lumina și romänismulü și dincöce de munți.

Dar nu numai în direcțiunea culturalä țërile române primescü înriuiri de peste munții Carpați.

Mai întâiü înființarea, la 1763, de Împërätësa Maria Tereza a celorü trei regimente române de graniță în Näsäud, Sibiü și Caransebeșü, sunt de unü bunü esemplu pentru Principate. N. P. Mavrogheni nu va întârđia a reda arma în mäna țëranulü romänü, după esemplulü Mariei Tereza. Se scie că aceste 3 regimente aü repurtatü apoi acele victorii strëlucite, care aü făcutü pe Maria Tereza sä le dea flamura cu «*virtus romana rediviva*» (3).

(1) Pag. 398.

(2) Veđi *Istoria bisericeii-unite* de Dr. A. Grama.

Veđi «*Preotulü romänü*» pe 1886, pag. 180.

(3) «*Țëranii romäni*, la începutü, aü fostü antipatici acestei instituțiunii militare, în cele din urmă însă, s'aü împăcatü și le-aü fostü permisü ca acasă, fie în räsboiü sä pörte

În 6 Maiu 1783, Iosefŭ II călătorindŭ în Ardélŭ și Bucovina, făcu obligatorie limba germană în oficialități. Toți directorii de școli fură datori să scie limba germană. Acastă măsură nu daună limbei române, ci celei ungare. Românimea care urmă la școle își apropiă în limba germană unŭ putinte instrumentŭ culturalŭ, dar încălziți tocmai de patriotismulŭ deșteptându-se alŭ scriitorilorŭ germani, bărbații luminați ai Românilorŭ ardeleni, cultivară și mai cu zelŭ și mai cu iubire limba națională.

Și în acêsta, cum deja am demonstratŭ mai susŭ, Români din Principate urmărescŭ mișcarea ardelenă.

Românilorŭ din Ardealŭ le-a venitŭ bine și desființarea în 3 Iunie 1783 a divisiunii Ardélului la cele trei națiuni, cu escluderea a Românilorŭ. Imperatoarele împărți Ardélulŭ în 11 comitate, fără distincțiune și privilegii de naționalitate.

Deșteptarea simțului naționalŭ din Ardélŭ, în urma acelorŭ acte, nu putu să nu aibă resunetŭ și în țerile cis-Carpatine.

Curându apoi se întâmplă în Ardélŭ marea mișcare a țeranilorŭ români, cu ocasiunea ordonatei conscripțiunii generale în Ardélŭ și Ungaria, din 11 Oct. 1783. Nu ne propunemŭ a face aci istoria acêsta a revoluțiunii lui Crișanŭ, Cloșca și Horia, în urma ultimelorŭ studii publicate de Academie, datorite condeiului competente alŭ d-lui Densușianu. Acastă mișcare nu pôte fi neconsiderată însă de istoriculŭ specialŭ alŭ țerilorŭ cis-Carpatine. Cei 20.000 de Români devas-tază 389 sate nemeșesci, dar nu numai distrugŭ, nu numai dărâmă încă 237 curți boeresci și 23 biserici unguresci, ci din mișcarea lorŭ, din sângele vărsatŭ la 7 Decembre 1784, când cădură 4.000 țerani și la 1785 Februarie 28, din corpurile lui Horia și Cloșca trase po

costumulŭ lorŭ originalŭ, iar banii cei ce au revenitŭ pentru îmbrăcăminte militară i-au pusŭ într'o casă comună și i-au capitalisatŭ.

«Acele regimente au reputatŭ cele mai strălucite victorii pe câmpiile Austriei și ale Franței în contra lui Napoleon celŭ Mare, pe câmpiile Italiei și ale Prusiei. Ca semnŭ de recunoscință, Împăratulŭ Iosefŭ II le-a donatŭ munții ce împrejmuescŭ comunele, din cari s'au formatŭ aceste regimente. Iar împărătesa Maria Tereza, încântată de frumusețea acestorŭ grăniceri, și în deosebŭ acelorŭ din Năsăud, i-a transferatŭ pentru unŭ anŭ întregŭ în Carintia și Tirolŭ, dându-le *carta bianca* pentru înfrumusețarea rasei germane de prin acele părți.» («Lupta» din Iulie 1891.)

rătă, incolţesce, nu târziu, o generaţiune totu mai conscientă de originile sële, care face să se înfiinţeze o nouă stare de lucruri pentru Ardelu, pentru ţeranul român, pentru naţiunea română de acolo. Ba şi în Principate, mai ales în Muntenia, străbate curentul în favoarea săténului. Aşia numai ne putem explica unele *induişitoare* interveniri pe lângă ispravnici din partea lui Michai Suţu şi mai apoi minunatele proclamaţiuni, ce adresază N. Mavrogheni ţeranilor, pre cari ca nime altul îi va apăra în contra stăpânilor de moşii.

LVI.

Mazilirea lui Michail C. Suţu.

Internunţiul Herbert scria în 12 Februarie 1785 Agentului Austriac Raicević, la Bucuresci: «Cum Pórta, după obiceiul sêu, trăgă-néză de a-mi răspunde la memoriile mele contra ambilor Domnitori (unul din ei era M. Suţul), am să ceru o conferinţă, ca să înainteze afacerea....»

Mai încolo adaogă: «Esemplul mazilirei Domnului Moldav (Alexandru Mavrocordat Delibe?), şi împărtăşirea memoriilor mele, voru puté face mai complexant pre domnul Munténu, căruia la nevoie şi decă totu va continua a fi îndărătnic, îi vei puté însinua că nu ajunge să aibă bunavoinţa Rusiei, dar că pentru a se menşine (pe tron) caută să aibă şi pentru noi menajamentele necesare... (1).»

Am adus la Domnia lui Alex. Mavrocordat, din 1785, un raport din 10 Februarie stilu nou acelu an, al lui de Choiseul către de Vergennes ministrul de la Versailles, din care lectorele a vedutu, că nu numai Austria, dar şi însăşi Rusia, semnatara noului tractat din 1784, carele promitea mai multă stabilitate Domniilor ţerilor române, însăşi Rusia nu se sfi de a intriga contra acelu Domn ce i-se părea că nu innótă cu totul în apele muscălesci (2). In asemenea condiţiuni, vedându că Rusia nu reclamă contra schimbărei

(1) Hurmuz vol. VII, pag. 436.

(2) Veđi pag. noastră 225 et seq.

unorŭ Domnŭ, ba încă o cere, de ce să nu-și fie permisŭ și însăși Turcia, seŭ mai adevăratŭ cutare personagiŭ importantŭ din Divanulŭ Turciei, să lucreze la mazilirea aceluia din Domnitori care nu-i plăcea, orŭ alŭ căruia locŭ era solicitatŭ de vre-unŭ altŭ fanariotŭ, bucurându-se de o deosebită trecere pe lângă marii țilei, la Constantinopole ?

Așia se și întâmplă. Incă din 1785, dar mai alesŭ pe la începutulŭ lui Ianuarie 1786, marele amiralŭ Hasan, seŭ Căpitanŭ-Pașă alŭ Turciei, stăruia să capete domnia Munteniei pentru favoritulŭ seŭ dragomanulŭ Nicolae P. Mavrogheni. Deja în 1785 obținuse Căpitanŭ-Pașă promisiunea Sultanului, că Mavrogheni va fi Domnŭ în loculŭ lui Michailŭ Suțu, și numai intervenirea ministrilorŭ și a familiilorŭ fanariote, carŭ se supărară de a vedē creându-se în familia lui Mavrogheni unŭ noŭ competitorŭ la tronurile române împedică acēstă schimbare de Domnie. În 1785 nu isbuti Căpitanŭ Pașă mai alesŭ din cauza intervenirei la timpŭ a lui Bulgakov, reprezentantele Rusiei în favōrea menținerii lui M. Suțulŭ. Acēstă apărare a Rusiei o plăti M. Suțulŭ, pare-se, cu mulți bani.

Unŭ noŭ asaltŭ datŭ de Mavrogheni și de protectorulŭ seŭ Hasan Pașă, la Sultanulŭ, în 1786 Februarie, fu încoronatŭ de succesŭ. N. Mavrogheni căpētă domnia țerei Muntenesci, în loculŭ lui Michailŭ C. Suțulŭ. La 14 Martie stilŭ noŭ, Mavrogheni primi investitura din mâ-nile Sultanului (1).

(1) D. de Choiseul către D. de Vergennes despre intrigile ce se facŭ la Pōrtă pentru punerea lui Mavrogeni la domnia Țerei Romānesci.

(Vol. 176. D. 12.)

C ple le 27 Janv. 1786.

«J'ai eu l'honneur de vous informer avant hier par le courrier de Vienne du changement gēnēral arrivē dans le Ministere et de l'ēlēvation de Yussuf Pacha de Morēe qui, aprēs avoir ētē l'un des derniers valets du Capitan Pacha avait obtenu depuis quelque temps toute sa confiance. Les grands de l'Empire, tous ceux qui ont dējā occupē les premiēres places, voient avec peine l'usage violent que le G^d amiral fait de son crēdit et, malgrē la terreur qu'il inspire, les gens de loi ne dissimulent point leur mēcontentement. Je crains, M^r, que le nombre de ses adversaires n'augmente encore si, comme on me l'assure, il persiste ā vouloir faire son drogman P^{re} de Valachio. Il l'avait tontē vainement il y a quelques mois, et je ne vous informai point de cette intri-

Astă-felū într'unū modū bruscū se termină prima domnie a «omeno-

gue, parceque je ne pensais pas qu'elle put se renouveler. Les circonstances sont changées, et ce genre d'événement autrefois très-indifférent, pouvant avoir aujourd'hui des suites embarrassantes, je vous prie d'excuser quelques détails dans lesquels je vais entrer.

«Le G. S. étant venu l'été dernier passer la journée dans la maison de campagne du Capitan Pacha, celui-ci se jeta aux pieds de S. Hautesse et lui demanda la Principauté de Valachie pour son drogman. Le G. S., suivant son usage, la lui accorda sur le champ, donna sa parole impériale de déposer le lendemain le Prince de Valachie contre lequel il n'y avaient aucunes plaintes, et de nommer à sa place Mavroyéni; mais lorsqu'il voulut faire dresser le Hatishérif, ses Ministres lui représentèrent le danger d'un changement qu'ils n'avaient pas conseillé et il fut entièrement de leur avis. Toutes les grandes familles grecques, malgré la haine qui les divise toujours, se réunirent pour empêcher un paysan de l'archipel de leur enlever une place qu'elles regardent comme leur patrimoine et se cotisèrent pour convaincre tout le Divan de l'incapacité de Mavroyeni. Cependant celui-ci ne désespérant point encore de son élévation, voulut s'assurer que la Russie n'y mettrait point obstacle et vint me demander des conseils que je me gardai bien de lui donner; mais l'ambassadeur d'Angleterre, moins prudent ou plus empressé de l'obliger lui offrit, avec les assurances les plus positives d'un plein succès, des services qu'on ne lui demandait pas et fit avec beaucoup d'éclat et de gaucherie à Mr de Bulgakov des offres que ce Ministre rejeta avec humeur. Cette fausse démarche ayant bientôt transpiré, il crut même devoir témoigner encore plus fortement son indignation. Il déclara dans un office remis à la Porte que Sa Souveraine ne souffrirait jamais l'élévation de Mauroiéni, et que, satisfaite de la conduite du Prince actuel, elle exigeait qu'on le maintint dans sa dignité.

«Cette affaire parut alors absolument manquée, mais elle va se renouveler. Mavroiéni qui, à beaucoup d'esprit joint l'audace la plus inébranlable, a su persuader à son maître que son honneur était engagé à emporter une grâce qui lui avait été enlevée publiquement et Hassan Pacha m'a dit à moi-même qu'il saurait tôt ou tard venger cet outrage.

«Je ne doute point, M^r, que la Cour de Russie ne s'oppose à ce changement par une suite de l'extension qu'elle donne à tous les articles des traités qui peuvent être utiles à ses vues. D'ailleurs, le Prince actuel de Valachie a fait passer des sommes considérables à Pétersbourg, et on le dit fort protégé de M. de Bulgakov, dont la conduite est sans doute fort approuvée de l'Impératrice, puisqu'elle le comble de bienfaits.

«Vous saurez apprécier, M^r le Comte, le degré d'importance que l'on doit attacher à cette intrigue.»

D. de Choiscul către Vergennes despre comerziul francez în Marea Neagră.

(Vol. 174. D. 10.)

C-pte le 25 Février 1786.

«J'attends avec impatience que le nouveau Visir (1) soit débarrassé d'une

(1) Insuf Pacha.

sului» Mich. C. Sufulū în țera Muntenescă, și avenirea la tronulū uni-

cérémonie qui absorbe ses premiers moments pour commencer l'affaire de la mer Noire. Le Capitan Pacha me paraît bien disposé. J'ai fait quelques présents à son drogman qui le gouverne entièrement, mais je ne fie bien pou à ses protestations. Ce grec, aussi intrépide qu'ambitieux est décidé à perdre la vie ou à devenir P^{ce} de Valachie. Il veut obtenir, à quelque prix que ce soit la protection de l'envoyé de Russie et je ne puis douter que ce Ministre n'agisse en secret pour empêcher l'introduction du pavillon français dans la mer Noire où le sien règne seul actuellement.»

D. de Choiseul către D. de Vergennes despre condamnarea la mörte a unul grecū Petrache și despre Mavrogheni.

(Vol. 174. D. 81)

C ple le 26 Mars 1780.

«Les Ministres de la Porte ont été depuis quinze jours exclusivement occupés d'une affaire devenue en effet importante pour eux par les circonstances qui l'ont fait naître.

«La grec Pétraki qui, de cuisinier, était devenu directeur de la monnaie et bientôt après le particulier de sa nation le plus puissant par son opulence et par ses intrigues, avait mis tout en œuvre pour empêcher l'élévation de Mavro-Ieni et même pour renverser le Visir, son protecteur. Malgré l'argent qu'il répandit dans le Sérail, il échoua contre le crédit du Capitan Pacha; et le G. S., voulant se faire valoir auprès de son Amiral lui dit qu'il venait de lui donner une bien grande preuve d'affection en refusant quatre mille bourses qui lui avaient été offertes pour exiller le nouveau Ministre qu'il lui avait donné. Ce Prince ne lui dissimula point que c'était Pétraki qui lui avait fait parvenir cette proposition; et Hasan Pacha, par la crainte qu'il ne parvint enfin à se faire écouter autant que par le désir de se venger, fit entrevoir au G. S. l'espérance d'une riche succession s'il punissait Pétraki des malversations dont il était accusé depuis longtemps. Pétraki a donc été sur le champ arrêté et mis à la question la plus cruelle. Sa maison de campagne a été pillée, en partie détruite, dans l'idée que les caves y recelaient des trésors. Ses riches ameublements ont été le jour même transportés publiquement dans un superbe palais que Sa Hautesse vient de faire construire sur le canal pour une des Sultanes et qui, faute d'argent, n'avait pu être encore meublé. Enfin, lorsqu'on a cru avoir arraché de ce malheureux l'aveu de tout ce qu'il possédait, on a prononcé sa mort, et il semble qu'on ait affecté d'en faire un triomphe pour ses ennemis.

«Le 14 de ce mois, Mavro-Ieni entrant au Sérail pour recevoir l'investiture publique de sa Principauté, a trouvé près de la première porte Pétraki déjà brisé par les tortures que l'on traînait sur son passage. Quelques moments après, le G. Vizir a passé et appelant lui-même à haute voix le bourreau, il lui a fait un signe qui a été exécuté au moment où le malheureux Pétraki, reconnaissant le 1-er Ministre, étendait les bras pour implorer sa clémence.

lită ală acestei țări a lui N. P. Mavrogheni. Despre acestă evenimentă scrie în același sensă istoriculă Fotino. (1)

Le nouveau Prince de Valachie n'a pas tardé de repasser avec toute sa suite près de son cadavre et il a pu entendre les vœux publics d'une foule immense qui lui présageait le même sort. Mais ce qui vous inspirera, Mr, un sentiment plus pénible encore c'est que le Souverain, dont, partout ailleurs le seul aspect devient le salut des malheureux, sous un déguisement qui ne le cachait à personne, a voulu jouir de cet affreux spectacle. Le Sultan Sélim avait en vain demandé avec les plus vives instances la grâce de Pétraki. On sait que cet intérêt lui avait été inspiré par le Docteur Lorenzo, et que l'entrée du Sérail lui avait été interdite, ainsi qu'à tous les médecins francs.

«Aucun des Grecs n'osent plus élever la voix ; mais ils sont tous furieux et ils pourront trouver de l'appui chez les grands de l'Empire presque tous indisposés de la fortune de Iusuf Pacha et du despotisme de son ancien maître. Si ce dernier sort avec l'escadre, comme on l'annonce, il ne serait pas impossible, pendant son absence, de faire changer la volonté du G. S.»

D. de Choiseul către d. de Vergennes despre numirea lui Mavrogheni la domnia țerei românești.

(Vol. 174, D. 37.)

C-ple le 10 Avril 1786.

«La négociation de la mer Noire dont je suis occupé est encore dans une situation qui ne me permet pas d'en prévoir les suites et de hasarder des démarches.

«Le Drogman du Capitan Pacha, ce Mavro-Ieni dont j'ai eu l'honneur de vous entretenir, Mr, dans ma dernière dépêche, *vient d'être nommé Prince de Valachie, lorsqu'on s'attendait le moins au succès de ses intrigues* et je n'espère plus qu'après avoir profité de l'influence qu'il avait sur le Vizir pour ses propres intérêts, il apporte le même zèle à seconder nos projets. J'ignore encore, Mr, si la Russie avait été consultée sur ce choix auquel son Ministre s'est opposé longtemps. On assure que son Drogman a témoigné quelque humeur, mais on ne peut juger par là des véritables dispositions de sa Cour. Il n'est cependant pas vraisemblable que la Porte ait voulu contrarier ouvertement une Puissance pour laquelle elle est accoutumée d'exagérer les menagements.»

(1) Veđi partea IV-a, epoca IV-a, cap. I. — Veđi și En. Văcărescu, în Tes. t. II, pag. 293. Dionisie Ecclesiarcul, Tes. II, pag. 167.

INDICE ANALITICŨ ALŨ TOMULUI I-ii

TABLA DE MATERII A TOMULUI I

	Pagina
Cătră lectoră	1
Planulă publicațiunei	3—4
Pacea dela Kuciuk-Kainargi	5
Familii nouă de fanarioți	5
Isvórele istoriei.	6
Canta	6
Enake Kogălniceanu.	6
Biv Vel Stoln. Dumitrache.	6
Partidulă ante-rusescă la 1774	6
Dionisie Ecclesiarculă și opera lui	6—7
Enache Văcărescu. Istoria împăraților otomană	7
Bartolomei Măzăreanu	7
Const. Radovici din Golești. Colecție de tratate	7
Hatışerifulă Sultanului Hamid	7
Uricarulă d-lui T. Codrescu	8
Archiva istorică de M. Kogălniceanu	8
Dacia literară »	8
Magasinulă istorică pentru Dacia	8
Importanța documenteloră inedite	8
Hărtii vechi de D. Lahovary	8
<i>D. Brezoianu. „Vechile instituțiuni.”</i> ^a	8

	Pagina
Codul A. Ipsilante	9
Codicele Divanurilor	9
Mișcarea literară în direcțiune rusescă	9
Gramatica lui Eustatievici	9
» » En. Văcărescu	9
Strilbiski și „ <i>Rasgovoriile</i> ”	9
<i>Tóder Scolerul</i> și gramatica sa	9—10
Cara. Essai particulier de politique 1777	10
Al. Odobescu. — Colecțiune de documente	10
Hurmuzake » »	10
Erbicénu. — Documente grecesci	10
<i>Satha</i>	10
Marino Vreto	10
Dionisie Fotino	10
Frații Tunusli	10
Documentul inedit de la N. Krculescu	11
Art. 16 din pacea de la Kainargi	11
Divanul muntencu alege deputați, cari să meargă la Constantinopole 1774	12
Const. Cocorescu biv Vel Slugeru	12—19
Stol. Dumitrache	12
Analiza Arzului Muntenilor cu cererile țerei	12—13
Arzul întregu	13—17
Alu 2-lea Arzu	14
Evenimentele de la Iași	14
Mitropolitul Gavrilu nemulțămesc pe Rumianțovu	14
Correspondența lui Gavrilu cu Rumianțovu	14
Moldovenii ceru domnu pe Gr. Al. Ghica	14
Spătarul Cuza deputat alu Moldovei	15
Pitarul Chirică » »	15
Intrigile boerilor moldoveni	15
Scrișoarea visternicului Ioanu Canta către Mitropolitul Gavrilu	15—17
Arzurile Divanului Moldovenu	17
Punctele cerute de Moldova de la Pórtă	18—49
« <i>Donoșenia</i> » către Rumianțovu	19
Biv Vel Medeln. Hagi Stanu Ioanu înlocuesce pe Cocoresculu	19
Observațiunil asupra arzurilor Moldovo-muntene	20
Deputațiunea plăcă din Focșani spre Constantinopole	20
Cartea lui Rumianțovu către Izetu Mehmetu	20—21

	Pagina
Călătoria deputațiunei române	21
Gr. Al. Ghica, domnulū Moldovei	21
Două tabere politice în Bucuresci.	21
Candidatura la domnie a lui Stefanū Parscoveanu	21
Candidatura la domnie a lui Manole Rosetū	21
Acte de domnie de la Manole Rosetū (notă)	21
Rusia și cele 2 partide muntene	22
Alex. Ipsilante numitū Domnulū Munteniei	22
Peterson, ambasadorele rusescū și deputațiunea țerilorū române . .	22
Stoln. Dumitrache, despre cele petrecute la Constantinopole . . .	22 23
Scrisórea deputațilorū români către Peterson	23—24
Plecarea din Constantinopole a deputațilorū munteni	23
Fanarioții venéză domniile, după St. Priest	25
Planulū Rușilorū de a despopula țerile române	25
St. Priest despre Gr. Al. Ghica	25
Politica francesă la Constantinopole	25
Al. Ipsilante față cu Austria	26
Gr. A. Ghica față cu Austria	26
Scrisórea lui Gr. A. Ghica către Thugut (notă)	26
Intrarea solemnă a lui Alex. Ipsilante în 3 Februarie, 1775 la Bu- curesci	27
Esplicarea întârzierii sosirei lui Ipsilante	27
Stoln. Dumitrache despre Ipsilante	27
St. Priest despre deputațiunea munténă	28
Firmanulū lui Hámid (14 Novembre 1774)	28
Analisa firmanului	28
Nizamulū Turcilorū	28
Partisanii lui Manole Vodă	29
Apelū la boerii emigrați în Ardélū	29
Parscovénulū intră în Divanulū lui Ipsilante	29
Partida nemulțămītă, boerulū Cândescu	29
Divanulū lui Ipsilante Alex.	29
Firmanulū alū doilea, analiza lui	29—30
Evacuarea țerilorū de Ruși	31
Moneta de aramă impusă de Ruși	31
Ruși rădică aurulū și argintulū din țeră	32
Opoșițiunea lui Canta	32
Cum apreciază Hamer pacea de la Kuciuk-Kainargi	32
Al. Ipsilante. — Reformele lui	33

	Pagina
In ce situațiune află Ipsilante țera Muntenescă	34
Scutelniciî, poslușniciî, Sloboziile	34
Lauriană și Floriană Aronă despre Al. Ipsilante	33—34
Abusurile cu scutelniciî și poslușniciî	35
Abusulă cu hirotoniile. — Ploconulă Vlădicăi	35
Sate întregi de preoți	35
Mazilă, nămură, postelnici	35—36
Biruri indirecte.	36
Ponturile de aședare a birurilor	36
Abusurile cu birurile; memoriă Krețulescu	36
Zapciî, Ispravniciî, abusuri	37
Claca țeraniloră, abusuri	37
Avaeturile zapciiloră	37—38
Justiția, Ispravniciî administratori și judecători	38
Hojiile	38
Polcovniciî și căpitaniî în județe	38
Slujitoriî Polcovniciloră. — Avaetură, abusuri	38
Isnafurile. — Breslele	38
Pogonăritulă străiniloră	39
Ce face Al. Ipsilante ca să curme abusurile	39
Birulă țerei la Pörtă	39
Chrisovulă relativă la scutelniciî boeriloră	39—40
Abusurile noue	40
Pitaculă lui Alex. Ipsilante relativă la clacă și pontulă țeraniloră	40
Organisarea vătășiloră de plaiă	41
Carte de vătășie (notă)	41
Zapciî de plăși se alegă dintre fiilă de boeri	42
Cei doi polcovnici. — Aga din București	42
Carte de polcovnicie de Târgoviște (notă)	42
» » » de județe (notă)	43
Instituțiunea căpitaniiloră de margine	43
Vorniceî	43
Atribuțiunile vorniceiloră	43—44
Pripasurile de vite. Colaculă	44
Abusurile dela «colacă»	44
Măsurile lui Alexandru Ipsilante spre a curma abusulă	44
Avaetulă fixată în bană	44—45
Vătășia țiganiloră domnesci	45
Vătășia de țigani din Focșani	45

	Pagina
Carte domnăscă dela Alex. Ipsilante relativă la justiție	46
Carte deschisă la Ispravnicii cu instrucțiunile relative la justiție și . administrațiune	47
<i>Religiunea sub Ipsilante</i>	49
<i>Orațiunea</i> Divanului către Vodă, de lăsatul secului	49 50
Chrisovul lui Alexandru Ipsilante reorganizându mănăstirile și Cli- noviile (notă)	50— 56
Protecțiune acordată Catholicilor	52
Cartea Bisericii catolice din Câmpulung	53 55
Protecțiunea acordată Luteranilor și Calvinilor	56
Chrisovul Sașilor, 4 Iulie 1777 (notă)	56—57
Botezați din alte religii. Proseliți	57 58
Alexandru Ipsilante și biserica ardelăne	58
Ajutorii acordate la Bisericii din Orient	59
Cartea lui Vodă pentru protopopul dela Schei	58
» » » » » » Stefanu dela Schei	59
Chrisovul mănăstirii dela Drăstor (notă)	60
2 Biserici din eparchia metrop. Drăstor (notă)	61
Instituțiunea protopopilor	61
Noii protopopi. Carte deschisă de numirea lor	62
Scutiri la Clerici	62
Cererile preoților din 1877. Anaforaua mitropolitului muntăneu Gre- gorie (notă).	63
<i>Didahii</i> , cuvântări rostite la biserici	63
Organizarea justiției	64
Alexandru Ipsilante promite a da «o pravilă»	64
Chrisovul din 1775 organizându 4 Departamente pentru justiție .	64
Departamentul de criminalion	65
Armașul și statistica vinovaților	65
Oprirea <i>casnelor</i> la instrucțiunea vinei	65
Departamentul cel mai mare din boerii mazăli de clasa I-a. Atri- bute. Obligațiunile	65
Cele două instanțe inferioare	65
Apelul dela Departamentu la Divan	65
Vorniceii pe lângă Departamente	66
Despre Divanul domnescu, ca instanța de apel. Dilele de adunare .	66
Ambii Vel Logoteși găsesc Divanul. Atribute	66
Despre judecători	67
Datoriile judecătorilor	67

	Pagina
Judecătorul nu pôte împedica pre cei ce se judecă, de a-și face .	
pledoariile orî-cât de lungi	67
Judecătorul să nu primescă pre procesanți pe la casa lor . . .	67
Judecătorii sunt egali la darea sentinței	68
Hotărârile se dau de față, iar nu în ascuns	68
Să nu cedeze la influințele «obrazelor» puternice	68—69
Judecătorii dela Criminalion să nu crêdă numai decât mărturisi- rea unui vinovat, că elu este autorul crimei	68
Judecătorii de a doua trêptă a celor 3 Depertamente	69
Dintre judecătorii de a doua trêptă își propune Ipsilante a rëndui pe unul din cei doi Ispravnici de la județe, ca să judece acolo pricinile	69
Judecătorii voru avê lei	69
Regule pentru cei ce se judecă	69
Cum se stă înaintea judecătorilor	69
Pentru zapciî. — Datoriile lor	69
Zapciul nu pôte fără sentința Departamentului a face vre-o împlinire	70
Zapciî nu potă introduce de la sine procese în Depertamente, nici a pune termen	70
Boerii cari dau la 1775 credința lor la chrisovul de organizare al Departamentelor	70—71
Codicele de legi al lui Ipsilante, publicat în Septembre 1780 .	71
Titlul general al codicelui (notă)	71
Prefața codicelui lui Alex. Ipsilante	72—73
Analisa codicelui lui Ipsilante	73—81
Analisa Cap. I	73
» » II	73
Capitul pentru vechilî (avocați)	74
Egalitatea înaintea justiției	74
Vorba «apelație» întâia ôră usitată	74
Ciobôtele roșii	74
Judecătoria marelui Spătar	74
Atributele	74—75
Judecătoria de județ	75
Condicarul de județ	75
Inființarea unei <i>tabule</i>	75
Drepturile și îndatoririle sătenilor după codicele lui Ipsilante . .	76—78
Datoriile Ispravnicilor	78
Dispozițiunî de cod civil	78

	Pagina
Zestrea inalienabilă	78
Frații cei săraci mărită pre surorī	78
Moștenirile	78
Most. abintestato. Cutia de milostivire	78
Epitropiile	79
Imprumuturi. Camătă	79
Protimisulū. Mărginirea lui	79
1775 N-bre. Speciala dispozițiune pentru protimisū	79—81
Hotărnicile prin 4 judecăți	81
Judecata celorū 48 desființată	81
Țiganiī	81
Paragrafiile	
Țilele când săteniī nu potū fi trași la judecată	81
Scolī. Cultura publică sub Ipsilante	82
Chrisóve relative la biserici	82
Mönăstirea Colțea și școlă dela ea	82
Ipsilante rënduesce ancheta la școlī la 1 Februarie 1775	82—83
Organisarea Epitropiei obștesci	82
Epistațiī școlelorū	82
Chrisovulū de reorganisarea școlelorū 1776	83 89
Existența de scolī române în județe	90
Inființarea școlei române din Ploesci prin dascălulū Barbu 1777	90
Nu-ī adevăratū că sub fanarioți n'aū fostū școlī cu limbă românească	91
Budgetulū școlelorū din țera românească la 1780	91—92
Numele școlarilorū interni la S-tulū Sava	91
Școlă dela Colțea	92
Mönăstirea Obedeanulū	92
Școlă și medicū la mönăstirea Obedeanulū	92
Școlele din orientū	93
Școlă domnescă dela S-tulū George-vechiū	93
Dascălulū Florea. Scutirile dascărilorū	93
Boeriī martori la chrisovulū școlei din St. George	95
Seminarū la mönăstirea Obedeanu	93
Alex. Erochirica, predicatorū la 1775	94
Artele sub Alex. Ipsilante	94
Lojele artistilorū, pictori și zugravī	94
Musica. — Corporațiunea lăutarilorū	95
Fabrica de hârtiă sub Alex. Ipsilante	95

	Pagina
Chrisovul harturghiei (fabrica de hârtie) de la Alex. Ipsilante 1776	
(notă)	95—97
Breslele, industria, comerțul sub Ipsilante	76
Protegera breslelor	97
Bresle noue	97
Maî marele staroste	97
Bogasierii și mărgelării	97
Chrisovul lor din 1776, Iulie 12	97—99
Chrisov împiedicându neguțătorii străini a deslega marfa și a vinde în detaliu (1776)	99
Dreptul de târg, obor, bălciuri pe la moșii	99
Chrisov în favoarea olarilor și fabricanților de vase de lemn. 1775.	100—101
Protecțiunea comerțului și industriei prin tariful vamal sub Ip- silante	101
Vinul și spirtosele străine prohibite	101—103
Menzilurile (poștele)	102
Chrisovul reorganizării menzilor, 1775 Octombrie.	103—107
Carvasara stabilă în Bucuresci	106
Privileghiile Câmpulungului sub Ipsilante	107
Actele mănăstirii Colța relative la carvasara (notă)	107
Chrisovul Câmpulungului. 1775, Februarie. (notă)	107—109
Birurile sub Ipsilante	109
Văcăritul străinilor. — Chrisovul din 13 Decembrie, 1775. (Notă)	110
Vama de hotar și de oraș	111
Vama de la Ploesci	112
Vama olarilor din Ploesci	112
Săreria	113
Ferăria	113
Lumînăritul de ceră	113
Cântarul domnesc	113
Fumăritul Bucureștilor	113
» Bălților	113
Cerăritul	114
Săpunăritul	114
Gostinăritul	114
Sărăritul munților	114
Măjăritul	114
Ierbăritul	114
Vama tutunului	114

	Pagina
Căminăritulŭ	114
Cotăritulŭ	114
Dijmăritulŭ	114
Tutunăritulŭ	114
Pogonăritulŭ străinilorŭ	114
Cotăritulŭ la marfă	114
Privileghiulŭ cahveneelorŭ	114
Gărdurăritulŭ	115
Venitulŭ părpărituluŭ	115
Vinăriciulŭ	115
Oeritulŭ	115
Darea de șoimŭ	115
Darea breslelorŭ	115
Birurile către Pórtă	115
Nizamulŭ Turcilorŭ sub Ipsilante	115
Firmanulŭ relativŭ, din 1189 (1775)	115 118
Cărți deschise relative la nizamulŭ Turcilorŭ	118
Păzitorii ca să opréscă trecerea Dunărei de Turci	119
Beiliculŭ, pentru Turci, la Bucuresci	119
Casele de la Radu-Vodă	119
Palatŭ la Michaiŭ Vodă.	119
Mărcuța reînnoită	119
D-na Elena Ipsilante zidesce S-ta Ecaterina	119
Măsurŭ de edilitate	120
Naziria podurilorŭ	120
Apa la Bucuresci	120
Chrisovulŭ apelorŭ, de la Ipsilante	120—121
Conspirație sub Ipsilante	121
Cum consideraŭ puterile pe Ipsilante	121
Boerulŭ Cândescu conspiratorŭ, pedepsitŭ	121
Pórtă avea de Ipsilante bună opiniune	121
Firmanŭ de laudă și daruri transmise lui Ipsilante	122
Considerațiunŭ asupra politiceŭ europene	123
Cele două condițiunŭ secrete suplimentare la tractatulŭ de la Kainargi	123
Thugut în fața acelorŭ două condițiunŭ	123
Francia cu ce ochi vede pacea de la 1774	124
Grigorie Ghica Domnulŭ Moldoveŭ	124
Investitura lui Ghica sosită la Iași	125
Divanulŭ Moldoveŭ și Principele N. Repnin	125

	Pagina
Arzulă țerei	125
Noulă arză la 3 Martie 1775	125
Invasiunea Austriei în Bucovina	125
Gr. Ghica și Austria	125
Thugut și Gr. Ghica	126
Administrarea Moldovei sub Gr. Ghica	126
Legislațiune nouă proiectată	126
Toma Log. ală 2-lea traduce instituțiunile Comisiunei legislative ru- sesci în 1773	127
Analisa lucrărei Logofătului Toma	127
Influințele lucrărei lui Toma Logofătulă asupra legiloră Moldovei .	127
Aședămintulă Moldovei din 1741	129
Codicele lui Gr. Ghica 1776	129
Chrisovulă de promulgare a codicelui (notă)	129—133
Analisa codicelui	130—137
Ghenicon. Venitulă boeriloră	130
Thesavrofilakion	131
Răsurele	130—133
Județele Moldovei la 1776	133—134
Organisarea județeloră. Lefile	134
Atribuțiunile Ispravniciloră	134
Condice la județe	134
Hoșii și ucigașii	134
Rufetulă podariloră	134
Privighiarea cantareloră	134
Vornicelulă de sată	134
Văcarii	135
Supresiunea rufetuluiă precupețiloră	135
Puterea armată a Moldovei la 1776	135
Postelnicia	135
Vătavii și ciaușii de aproți	136
» de copii și vătavulu de visterie	136
Panțiră în județe și Plăeși	136
Vozari la Covurlui	136
Oastea țerei sub Gr. Ghica la I-a domnie	136
Garde de arnăuți	137
Finanțele sub Gr. Ghica	137
Séma visteriei la 1776.	137
Analisa semei	137—140

	Pagina
Liudŭ scutiŭ de boerŭ	138
Pe ce se cheltuiau veniturile țerei ?	140
Lexicon cumpăratŭ din budgetŭ	140
Agentŭ politicŭ la Viena	140
Doctoriŭ Dragache, Fotache și I. Caragea	140
<i>Scôlele</i> . Rolulŭ lui Gr. Ghica în cultura țerei	141
Ancheta la școlŭ sub Mitropolitulŭ Gavrilŭ	141
Anaforaua Divanului, din 1 Iunie 1765	141—143
Resoluțiunea lui Gr. Ghica	143
Chrisovulŭ scôlelorŭ de la Gr. Ghica. (Notă)	143—144
» » din 1747. (Notă)	144—146
Scôla română din Sf. Nicolae	146
Pitaculŭ de reorganizare alŭ acestei școlŭ, 1776 Maiŭ	147
Țăraniŭ sub Gr. Ghica	148
Orândueli dintre stăpânii de moșii și dintre locuitori	148
Concesiuni făcute boerimeŭ	149
61 de zile de boerescu pe anŭ !	149
Enache Kogălniceanu și Gr. Ghica	149
Stavarache în disgrație	150
Circulări favorabile sătenilorŭ	150
Afacerea Bucovineiŭ opresce pe Ghica de la fapte bune de administrare	150
Zinkeisen și Domnia lui Gr. Ghica. (Notă)	150
Bucovina. (Narațiunea afacerii)	151
Rolulŭ Austriei, Rusiei, Franciei	160
Rolulŭ lui Gr. Ghica în cestiune	160
Uciderea lui Gr. Ghica	161
Thugut și Kaunitz despre Gr. Ghica	161
Convențiunea austro-turcă, 7 Mai 1775	161
Art. 3 alŭ convențiunei	161
Scrisôrea lui Thugut către Gr. Ghica, din 25 Maiŭ 1775 și răspun-	
sulŭ acestuia	161
Apreciări asupra purtării lui Gr. Ghica	162
Rectificarea convențiunei la 6 Iunie 1775	162
Sumele cheltuite de Austria spre a răpi Bucovina	162
Const. Moruzi, instrumentŭ austriacŭ	162
Delimitarea Bucovinei. — Stăruințele lui Gr. Ghica	162
Rusia și Prusia împedică extensiunea Austriei	162
Francia intervine pentru cesiunea Bucovinei	163
Dorința lui Ghica de a păstra Sucêva	163

	Pagina
Conflictul între Ghica și generalul Spleny din Bucovina. Austria se înăspresce spre Ghica	163
Manifestul Mariei Tereza din 27 August 1777 către locuitorii Bucovinei	163—166
Acest manifest n'a fost scris de român	166
Relațiile dintre Turcia și Rusia iar înăsprițe	167
Posițiunea grea a lui Gr. Ghica	167
Mazilirea lui Ghica plănuită în taină	167
C. Moruzi merită a succeda în Moldova	167
Delegații Turci trimiși la Iași	167
Versiuni diverse și despre cele întâmplate la Iași	167
Capul lui Ghica expus la Pörtă	167
Inscripțiunea dela capul domnului Moldovei	167—168
Austria instigătoare a uciderei	168
C. Moruzi patronat de Thugut	169
Zinkeisen despre uciderea lui Ghica	169
Explicarea dată de Divanul Turc despre ucidere	169
Inarmări nouă	169
Ecaterina și Voltaire despre Ghica	169—170
Purtarea Rusiei față cu uciderea lui Gr. Ghica	170
Constantin Moruzi domnul Moldovei	170
Manolache Drăghici despre C. Moruzi	170
C. Moruzi se declară nepot al lui N. Mavrocordat (notă)	170
Administrațiunea Moldovei sub C. Moruzi	171
Afacerea fruntariilor Bucovinei	171
Organizarea Districtului Sucevei cu cap. Fălticeni	171
Finanțele Moldovei sdruncinate prin răpirea Bucovinei	171
Reducerea rusumaturilor	171
Funcționarii sunt aproape toți români Moldoveni	172
Numele boerilor Divanului Moldovei la 1782	172
Boerimea nemulțămă de Moruzi, întărită de Muscali	172
Două curente politice între boeri	172
Mișeliile oștei turcești în țară	172
St. Priest despre această rea purtare a Turcilor	172
Trămisul lui Moruzi, la Viena, Casarati	173
Conspirațiunea boerilor, Logof. Bălănescul, Dărmănescul, Căntă Spătarul, Căminarul Romanov	173
Eftalele boerilor denunțându pe Moruzi	173
Spătarul Cuza și Manolache Bogdan Vel Vornic	173

	Pagina
Enache Kogălniceanu, despre această conspirare	174
Resultatele conspirărei: Uciderea lui Cuza și a lui Bogdan . . .	174—175
Firmanul Porței aprobatoru uciderei	176
Narațiunea uciderei după versurile lui E. Kogălniceanu	175 176
Raicevič, sētu Domenico Sestini despre repulsiunea Românilor de a pedepsi prin mörte	176
C. Moruzi caută a-și atrage iubirea boerilor	177
Chrisovulü lui C. Moruzi din 15 Aprilie. 1779, fixându lefile și avac- turile boerime	177
Boerü jură la 1782 credință lui C. Moruzi	177
Mazilirea lui C. Moruzi	177
Rolul Porței, Rusiei și Austriei la mazilire	177
Cestiunea înființării de consulate în Principate	177—179
Actele lui C. Moruzi relative la Șangăi	178
Chrisovulü lui C. Moruzi pentru scutirea preoților și diaconilor de dările către visterie	178
1200 lei donați școlei din Țarigradü	178
700 » » » » insula Patmos	178
Protecțiunea ce acördă bisericei române	178
Povernele protejate. — Proibițiunea spirtóselorü din Polonia . . .	179
Afacerea consulatelorü. — Pregătiri de resbele	179
Agitațiunü rusesü în imperiulü Turcü	179
Francia înteeșce pe Pörta	179
Principatele suferü multü prin preparativele de resbelü	180
Manifestulü Rusiei relativü la Crimeea	180
Conferința între Pörtă și Rusia	180
Atanasie Comnen Ipsilante dragomanü, la conferință	180
Impăcarea cu Rusia la Ainaly-Kavac în 21 Martie 1779	180
St. Priest intervine spre a se împăca	180
C. Moruzi propune sporulü tributulu Moldovei	180
Cetatea Ismailü construită după sfatulü lui Moruzi	180
Iarăși campania diplomatică relativă la stabilirea de consulate în Principate	181
Nota esplicativă a Porței în cestiunea consulatelorü (notă) . . .	181—183
Lascarovü trämisü de Ruși Consulü generalü	182
Intervenirea lui St. Priest	183
Opiniunea lui de Vergennes Ministrulü dela Versailles, în afacerea Consulatelorü	184—185
Reis Effendi persistă în refusulü de a recunósce pre Lascarov . .	186

	Pagina
Negoțiările relative continue	186—187
Porta admite consulatul, dar cu reședința în unu orașu turcescu, dincolo de Dunărea	187
Beratul Portei din Decembrie 1780	187
Potemkin nu admite soluțiunea	187
Lucrul să trăgăneză până la 1781	187
Porta cere avisul domnilor Români	187
Bulgakow ambasadorul rusesc la Constantinopol	187
Turcia recunoște la 1781, Consulul general rusesc din București	188
Nota lui St. Priest din 24 Decembrie 1781 despre acestu rezultat	188
Carra pledază pentru înființarea de consulat francesu în Principate	188
<i>Raicevici</i> Consul austriac.— <i>Rolul lui la fuga fiilor lui Ipsilante</i> . 189-190-208	
Fuga fiilor lui Ipsilante. — Mazilirea.	189—190—191
Cum esplică fuga Dionisie Fotino	191
Domna Ecaterina Ipsilante cauza fugei fiilor ei	189
Beizade Alexandru Ipsilante la Brașov	189—191
» Constantin la Brașov	189—191
Ipsilante bănuitu că e înțelesu cu Austria	190
Scrisorea lui Ipsilante către generalul Eichholz din Ardél	190—191
Nota lui St. Priest despre mazilirea lui Al. Ipsilante	190
Generalul Preiss scrie tinerilor fiu ai lui Ipsilante	191
Scrisorca beizadelelor Ipsilante către generalul Eichholz	191—192
» » » » Impăratul Iosef II	193
Mitropolitul Grigorie intervine la generalul Preiss să înapocze pre beizadele	193
Episcopul de Râmnicu, Filaretu	193
Banul Ghica	193
Marel Spătaru Ioan Văcărescu	193
Creditul lui Al. Ipsilante la Constantinopol după fuga fiilor sei	193
Opiniunea lui Herbert despre acestu creditu	193
Otărîrea lui Alex. Ipsilante de a abdica	193—194
Atanasie Comnen Ipsilante despre abdicarea lui Al. Ipsilante	194
Actele relative la cererea de estrădare a beizadelelor	194
Ultima epistolă a lui Al. Ipsilante din 25 Ianuarie 1782	194
Cătu mai stă Al. Ipsilante în București	194
Instalarea lui Al. Ipsilante la Constantinopol	194
Fiil lui Al. Ipsilante sosesc la Constantinopol la finele lui Aprilie.— Spesele făcute	194
Domnia lui Nicolae Caragea	195

	Pagina
Ce scrie Ministrulŭ francesŭ despre Caragea	195
» » austriacŭ Herbert	195—196
Despre originea lui Caragea	196
Opiniunea lui Herbert despre Caragea	197
St. Priest și Caragea. Opiniunea lui St. Priest de Caragea	197
<i>La Roche</i> secretarulŭ lui Caragea	197
Nota lui St. Priest din 16 Februarie 1782 către ministrulŭ de ex- terne din Versailles	197 198
N. Caragea amicŭ și alŭ Rusiei	198
<i>Le gâteau turc!</i>	199 203
Împărțela secretă a plăcintei	199
Voltaire despre Turcia	199
Volnay » »	199
Carra » »	199
Peyssonnel » »	199
De Chenier autorulŭ cărței «Révolution de l'Empire Ottoman» . .	199
Factori noi politici: Frederic alŭ Prusiei	199
Gaffrin, ministrulŭ Rusiei la Constantinopole	200
Frederic deșteptă Europa asupra politicei de împărțela a Turciei .	200
Memoriulŭ Rusiei din 19 Novembre 1782	200
Art. 3 din memoriulŭ Rusiei relativŭ la Principate	200
Rusia prepară de nouă războiŭ cu Turcia	201
Rusia caută aliați	201
Veneția solicitată de Rusia contra Turciei	201
Memoriulŭ Rusiei din 19 Novembre 1782	200 201
Agentii secreți ai lui Caragea, la Viena	202
Abatele Ayola, agentŭ alŭ lui Caragea	202
Francia îndemnă pre Turcia să evite războiulŭ	202
Actele relative (notă)	202—203
Speranța de evitarea războiului în 1783	203 204
Potemkin aspiră la corôna țerilorŭ române	203—204—206
Iarăși propuneri de împărțire a Turciei	203
Monsieur C. (Carra). Proiecte politice	203—204
Rusia anexază Crimeea	204
Prusia propune Turciei alianță cu ea	204
Francia refușă a se alia cu Turcia	204
Francia se îngrijește de consecințele unei împărțiri a Turciei . .	205
Memoriulŭ relativŭ, din 26 Martie 1780	205
Planulŭ Franciei de a crea unŭ statŭ nouŭ din Principate	205

	Pagina
Ecaterina a Rusiei adoptă planul Franciei	205
Cnezul Constantin rege al Constantinopolului	205—206
Rusia face mare pregătire de război	206
Opiniunea Franciei relativă la statul bizantin sub Cnezul Constantin. (Notă)	206
Nou plan de împărțire a plăcintei. (Notă)	206
Afacerea consulatelor	207—213—216
La Roche scrie din Bucuresci guvernului din Versailles despre consulul rusesc din Principate	207
Ioan Severin succede în 1782 consulului Lascarof	207
Firmanul <i>padîșahului</i> către Domni Principatelor de recunoștere a lui Ioan Severin	207—208
Austria trimite în Muntenia un <i>secretar aulic</i>	208
Raicevic agent comercial primit în țară	209
Temerea Turciei de așezarea de consuli ruși	209
Const. Moruzi și Consulul Lascarof	209
Rusia nemulțămîtă de Moruzi	209
Mazilirea lui C. Moruzi	209
St. Priest despre mazilire	209
Alexandru Mavrocordat (Dely-Bey)	209
Preâmbulări tipic ale lui Al. Mavrocordat	210
Pâine și carne iama	210
Sărăcimea amblă după Mavrocordat	210
Măcelarii și brutarii sub Mavrocordat	210
Slujbașii ținuți de aproape	210
Boerimea strigă contra lui Mavrocordat	210
Raicevic și boerimea contra lui Mavrocordat	210
Măsurî administrative luate de Mavrocordat	210
Evreii scoși de prin sate	210—211
Desființarea velnițelor de <i>horilcă</i>	211
Cari sunt boerii Divanului lui Alexandru C. Mavrocordat	211
Stărpirea hoților în 1783	212
Bilet de identitate obligatoriu pentru țeran	213
Poteră din slujitorii de Orhei, Soroca și din Leventi	213
Satele unde s'a întâmplat hoția ori crima sunt răspunzătoare	213
Alexandru Mavrocordat combate energic înființarea consulatului austriac	213—214
Iarăși acte relative la afacerea consulatelor	213
Caragea scrie vizirului în 9 Iulie 1782 contra lui Raicevic	213

	Pagina
Raicevicî «privighiător al navigaţiunei pe Dunăre»	214
Caragea se tânguesce de purtarea lui Sergiu Lascaroff, consulul muscălesc	214
Caragea nu primesce pe Raicevicî şi din cauză că acela era în legă- tură cu Ipsilante, fostul domn	214
Alexandru Ipsilante încă nu voia pe Raicevicî de consul	214
Beratul Sultanului pentru recunoaşterea lui Ioan Severin 19 No- vembrie 1782	214
Firmanul Porţei relativ la reclamaţiunile unor neguţitori din Braşov	215
Raicevicî consul în Septembrie 1783	215
Recunoaşterea lui Raicevicî în 12 Octombrie 1783	215
Instrucţiunile secrete ale lui Kaunitz către Herbert relative la înfiin- ţarea consulatului în Principate. Pe ce baze cere Austria aseme- nea consulate ?	215
Tratatul dela Pasarovitz şi cel de Belgrad faţă cu cererea Austriei de consulate în Principate	215
Raicevicî este consul când deja Caragea nu mai e domnitor	215
Raicevicî face înecătură lui Alexandru Mavrocordat	216
Afacerea de delimitări despre Ardél	216
Alexandru Mavrocordat acuzat de Raicevicî că permite hoţii la ho- tarele Ardélului	216
Herbert desaproabă purtarea lui Raicevicî	216
Raicevicî suscită nouă conflicte cu Al. Mavrocordat	216
Reclamaţiunile Domnului Moldovei contra lui Raicevicî	216
Raicevicî provăcă maziirea lui Al. Mavrocordat	216
Herbert vestesce lui Raicevicî maziirea	216
Reis-Efendi Ismail protege pe Al. Mavrocordat	216
Chrisovul lui Al. Mavrocordat, din 9 Martie 1784 şi favoarea comer- cianţilor Armeni, supuşii Austriei	216
Cornăritul Armenilor	217
Coniţa »	217
Vama Armenilor pentru cai	217
Desetina »	218
Armenii nu vor da cai de olac	218
Jurisdicţiunea asupra Armenilor supuşii austriaci	218
Al. Mavrocordat aplică în ţară capitulaţiunile Turciei cu puterile străine	218
Elu se supune a aplica şi legea vamală de 3 %	218

	Pagina
Firmanul Țurcei din Mai 1784 de aplicare în Principate a tractatului de comerț dintre Țurcia cu Austria și Rusia	218—219
Noul Țatșerif Țurcei	219
Șain Gherai abdică la Octombrie 1782 din guvernul Țrimeei	219
Țrube rusești în Ucraina	219
Incorporarea Țrimeei la Rusia în 8 Aprilie 1782	219
Țurcia se gătește de rășboi	219
Țrancia împedică rășboiul. — Ce crede St. Priest?	220—222
Rusia și Austria agită și cestiunea Principatelor la Constantinopole	220
Lascaroff influențe în București	220
Intrigile lui Bulgakof contra lui Raiceviț pe lângă Caragea	220
Memoriul lui Bulgakof din 16 Novembre 1782, relativ la Principate	220
Mazilirea lui Caragea	221
Al. Ipsilante lucră la această mazilire (și cu notă)	221
Esilul și rechemarea din esil a lui Al. Ipsilante	221
Noul Domn Țichail Țraco (Țuțu) judecat de St. Priest	221
La Roche atașat la noul Domn Ț. Țuțu	221
Negociațiunile lui Bulgakoff cu Țivanul continuă	222
Țorta dă un nou Țatșerif în Ianuarie 1783	222
Cuprinsul Țatșerifului Țrămis lui Ț. Țuțu și Al. Mavrocordat	222
Țalaberry despre noua convenție a Țurcilor cu Rușii	222
Ce scrie <i>Chenier</i> , într'acesta. (Notă)	222
Ambasadorul Ainslie al Țngliei împinge pe Țurci la rășboi	223
Semnarea noului tractat la Chioscul oglindelor	223
Alex. Mavrocordat (Țirarul)	223
Herbert esplică această schimbare în nota către Raiceviț, din 12 Ianuarie 1785	223
A. Calimah, dragoman în locul lui Al. Mavrocordat	223
Ț. Țrăghici despre noul Domn	224
Țivanul lui Al. Mavrocordat (Țirarul)	224
Țapte și evenimente de domnia lui Al. Mavrocordat	224
<i>Țrlea Vodă</i>	224
Cestiunea desertorilor Țrdelului în 1785	224—225
Țoerii și Domnul apără energic «sloboziile»	225
Cestiunea ciobanilor ardeleni	225
Amenințări din partea Austriei la adresa noului Domn	225
Bune relații între Bulgakof și Herbert	226
Raiceviț și Severin în Principate nu prea în bună armonie	226

	Pagina
Chrisovulă din 28 Decembre, 1785, ăisă <i>sobornicescă</i> , ală lui Al. Mavrocordată firarulă	226
Cestiunea daniiloră în Moldova	226
Abusurile protimisulă	226—227
Mănăstirile nu potă vinde proprietățile	227
Nizamulă relativă la țigană	227
Sobornicesculă chrisovă în vigăre la 1785	228
Anafora Divanulă din 14 Augustă 1785 relativă la chrisovulă sobornicescă	228
Resoluțiunea Domnitorulă pe acăstă anaforă	228
Întârđierea promulgărei chrisovulă și cauzele acestei întârđieri	228
Chrisovulă din 1 Maiă 1786	229
Să nu pornăscă nimenă judecată nedrăptă pentru moșie, sub pedăpsă de bătae	229
Vasile Onofreiă fostă visternică	229—230
Alexandru Mavrocordată reînăoesce chrisovulă Armeniloră supușă austriacă	230
Chrisovă pentru neguțitoră pămîntenă din Novembre 1786	230
Neguțitoră pămîntenă pușă la ăiră	230
Condițiună nefavorabileă pentru comerțulă pămîntănuă	230
Sistemulă de protecționismă sub Alex. Mavrocordată firarulă	230
Fabrică de sticlă la Hărlăuă în 1786	230
Rufetulă ocneă. Scutiră	230
Informățiună despre școlă sub Constantină Moruziă și Alexandru Mavrocordată	230—231
Logofătulă Gheorgache. Condica obiceiuriloră. Despre școlă	231
Progresulă limbeiă romăne	231
Dăscălulă grecă și dăscălulă romănuă	231
Măsură de edilitate sub Alexandru Mavrocordată	231
Podurile din Iașă	232
Spitalulă S-tulă Spiridonă	232
Palatulă Bogdană-Seraiă arde în 1784	232
Mărtea Mitropolitulă Gavrilă Calimahă	232
Conflictă în biserica moldavă	232
Iacobă archimandritulă grecă dela Bărnoskiă candidată de Mitropolită	232
Boăriă ceră mitropolită pe Leonă Episcopulă de Romană	232
Patriarchulă în favărea greculă Iacobă	233
Atanasie Comnen Ipsilante. Despre conflictulă bisericescă	233
Mışoglu Capichihaiă a Moldoveă	233

	Pagina
Samuilă Archiepiscopulă Efesului, intrigă contra lui Mavrocordată	
Vodă	233
Mişoglu isbutesce a face ca Samuilă să fie exilată din Constantinopole	233
Amesteculă zarafului Petrache în aceste afaceri	233
Familia Moruzi ajutată de zarafulă Petrache	233
Greculă Iacobă Episcopă de Romană	234
Mitropolitulă Leonă refuză a sfinţi pre Episcopulă grecă	234
P. S. Melchisedecă despre Iacobă greculă	234
Simoniile lui Iacobă	235—241
Procesulă pentru aflarea hoşiloră lui Iacobă	241
Mórtea lui Iacobă la Focşani	240
Cadavrulă lui Iacobă aruncată la câni	240
Destituirea tuturoră clericiloră greci din eparchia Romană	241
Fuga lui Alex. Mavrocordată în Rusia	241
Drăghică. Despre domnia lui Mavrocordată	241
Nemulţămirele ţerei de acestă Domnă	241
Disgraţia lui Reis-Efendi Ismailă Paşa	241
Alex. Mavrocordată dă bani la muscăli să se menţină în domnie.	242
Fuga lui Mavrocordată după Drăghică	242
După versiunea lui Lauriană	242
După versiunea lui Atanase Comnen Ipsilante	242
Explicaţiunile Divanuluiă Moldovei cu Pórta	243
Reclamaţiunile Turciei contra Rusiei	243
Nicolae Caragea domneşce cu frica de răscóle	244
Dare extraordinară de 10 lei de casă	244
Aronă Floriană. Despre Caragea	244
Lauriană. Despre Caragea	244
Dionisie Fotino. Despre Caragea	244
Pitaculă lui Caragea oprindă conversaţiile politice în <i>cahvene</i>	245
Caragea ica măsură de a împedica oră-ce întruniri de nópte	245
Caragea ordonă să fie arestaţi toţi cei ce âmbă fără felinară sêra.	245
Oprirea relaţiuniloră boerimei cu străinătatea	245—246
Pedepsirea lui Toma Călinescu şi exilarea lui la Znagovă, căci a cu-	
tezată a păşi peste hotare	246
Cartea de surghiunlăcă a lui Toma Călinescu	246
Idem pentru Mincu sin Călinésca	246—247
Iniinţarea paşuşului de către Caragea pentru a opri eşirea din ţeră a	
aceloră nemulţămii	247
Circularea relativă	247—248

	Pagina
Logofețelul Lupulă la Augustă 1782 își fabrică ună pașușă falșă.	248
Trimiterea la ocnă a Logofețelulă Lupulă pentru plastografiă de is- călituri pe răvașă de drumă	248
Caragea impută căpitaniloră dela Dunăre că nu păzescă bine mar- ginea și pentru mită lasă Turci să între în țără, contra nizamu- lă dobândită	248—249
Cutezarea de a se opune la ordinele Domnitorulă era greă pedepsită.	249
Pitacă către Vel Armașă pentru pedepsirea lă Curcea Părcalabulă că a sărită și a bătută pe copilulă din casă contra poruncei .	249
Caragea face catagrafie de uniforme, arme și «caiafete» în scopă de a opri portulă loră nelegală	249
Carte către Vel Spăt. și Vel Agă la 1783 Februarie 14, ordonândă facerea acesteia catagrafii	249—250
Cui dete slujbele N. Caragea?	250
Aronă Floriană ăice că acestă Domnitoră a adusă cu sine mulă Greci și le-a dată slujbele țerei	250
După documente slujbele țerei sunt date cele mai multe pe mânăle boeriloră pămînteni	251
In magistratură se află prea puține nume străine la 1782	251
Numele Ispravniciloră județeloră în 1782. (Notă)	251
Boeriiă judecătorii la 1 Aprilie 1783 cu budgetulă lăciloră	252—254
Depertamentulă de șapte	252
» » optă	252
» » criminalionă	252
Divanulă Craiovei	253
Criminalionulă de Craiova	253
Boeriiă epitropi obșteșci	253—254
Judecătoriiă județeloră	254
Caragea adaogă la tribunalele Spătarulă și Agei căte ună anumită judecătoră	255
In Divanulă țerei, la 1783, boeriiă pămînteni	255
Caimacamulă Craiovei, banulă Ianache Hrisoscoleo se înlocuesce la 8 Iunie, 1783, cu Dumitrache Ghica, rënduită bană	255
Aserțiunea lă Aronă Floriană că «N. Caragea și-a adusă o mulăime de fanarioăi cu sine-și», nu pare esactă	255
Administrațiunea. — Țăranulă sub N. Caragea	255
Caragea a dată energice circulări prin cari cu ocnă și bătae ame- nină pe logofeăi și grămătică cari nu puneau pe raporturile trimise la centru, loculă, județulă	255—256

	Pagina
Circulare de acestu felu către Ispravnicu	256
Caragea n'a fostu indiferentu de sorta țeranulu	256
Circularea la 4 județe: Ilfov, Prahova, Săcuenți și Buzău, relativă la dreptulu sătenilor	256
Domnulu obligă pe săteni a ara la timp și multu în prevedere cu esportulu grânelor la Constantinopole	256
În interesulu agriculturii N. Caragea repetă în 3 Aprilie, că țeranulu să nu fie trasu în judecată în luna lui Aprilie	257
Asemenea în luna Iunie ca să-și potă căuta de munca câmpulu	257
Și de culesulu viilor (15 Septembrie — 15 Octombrie) era vacanță și nu se chiamă la judecată săteni	257
Carte la Caimacamulu Craiovei Ianache Hrisoscoleu, din 1783 Aprilie 28 ca slujbașii și zapcii să se porțe cu blândețe către locuitorii săteni	257—258
N. Caragea surghiunesce peste Dunăre pe unu Gheorghe Deliu căci a jefuitu unu sat	258
Cartea către vel Spătaru din 1872 Decembre 8, pentru acestu Gheor- ghe Deliu	258
Justiția sub N. Caragea	258
Resplata ce au condicarii de județe pentru diverse slujbe	258
Instrucțiunî ce dă Caragea cu referință la condicarii și justiție	259—260
Caragea a datu mai multe porunci în contra abuzurilor	260
Carte deschisă la 17 județe cu povățuiri și ce chipu să urmeze pen- tru ale județulu și ale visteriei	261—263
Caragea cercă să stărpescă hoțiile	263
Pitacu către boerii judecătorei cum să procedeze la judecarea pri- nilor	263—264
17 Cărți legate la Ispravnicu de județe pentru hoți	263
Caragea prin <i>Arzulă</i> se și alu <i>Țerei Românesce</i> cere Porței să nu mai slobodă firmane la cei nemulțămii cu judecata Divanulu țerei	264
Biserica. Școla sub N. Caragea	265
Caragea n'a căutat multu de biserică și școlă, dar nici le-a neglijat	265
În 22 Septembrie 1782 Domnitorulu dă importante instrucțiunî (cir- culări) către Ispravnicu relative la protopopi și biserici și opre- ște abuzivele taxe prelevate de ei dela creștinii	265
Instrucțiunî de datoria ce au protopopi și preoți și taxele ce au a percepe pentru vre-o slujbă	265—266

Pagina

Proclamațiunea lui Caragea îndemnându pre locuitorii să fie buni creștini	266
Comunicarea proclamării prin 17 cărți deschise în care se amintesc câte au pățituri țera în 7 ani	266—267
Școlele înființate, ori reorganizate sub Alex. Ipsilante continuă a funcționa și sub Caragea	267
«Boerii epitropi» se ocupă cu administrarea școlilor	267
Pitacul către boerii epitropi din 1782 Decembrie, pentru aședarea copilului Constantinul sin Vasile Bărbieru-Bașa la școla ot S-tulă Sava, pentru învățatură	267
Episodul încercării unor școlari dela S-tulă Sava de a otrăvi cu «șoricioică» pe alți ucenici, ori pôte și dascăli	267
Pitacul lui N. Caragea interdicându vîndarea de asemenea otrăvuri și nici iarbă de pușcă	267—268
Aceste măsuri se aplică mai cu vîgore prin ună nouă actă. Pitacul către vel Spătarul și vel Aga a nu îngădui pe prăvăliași să vîndă șoricioică și iarbă de pușcă (1782 Septembrie 1)	268
Domnulă adresază ună pitacul vel. boeri în 1 Septembrie 1782, să cerceteze pe băcanulă adusă, din prăvălia căruia s'a cumpărată șoricioică și să-lă pedepsescă	268
Pe moșia sa, Ilagiulă Stană Jianulă biv Vel Paharniculă, a clădită biserică de piatră și chiliă pentru călugări și alți omeni sêraci. A făcută și o școlă românească la care contribuiă și locuitorii de pe moșie, cari au bună câștigă în meseria tăbăcăriei. Domnitorulă mai adaogă și alte venituri în favorea bisericeii și școlei. 268—269	268—269
Sulzer, cele trei volume ale sale, «Geschichte des Transalpinischen Daciens» despre școli	269
Tipografiile, organele cele mai importante ale culturei se îmbunătățesc alături cu școlele	269
În București, vameșulă Nicolae Lazărulă, carele a înființată fabricile de hârtie, a isbutită a dobândi proibițiunea cărților din Ardelă și este protegiată de Caragea	269
Pitacul către boerii epitropi pentru tipografia lui Nicoli	269—270
Hotarele țerei. Zacherele sub Caragea	270
Condica domnescă No. 9, importante acte relative la hotarele țeroi despre Ardelă	270
În afacerea zaharelelor, Sultanulă trimite la 1783 lui N. Caragea ună firmană stabilindă nizamă	270
Nizamulă Sultanulă în afacerea zaharelelor	270—273

	Pagina
Cuprinsulū firmanulū documenteză situația în care se afla N. Caragea în țera Românescă	273
Se vede din firmanū că la Constantinopolū e cunoscutū că boerimea e neplăcutū surprinsă de numirea lui Caragea ca domnū . .	273
Caragea dădea vina pre boerī de întârzierile orī lipsurile întâmpinate în îndeplinirea cererilorū Porței	273
Amenințările de astă dată n'au avutū efectulū ce spera Pōrta și Caragea Divanulū trimite Porței unū arzū magzarū, prin care aducendū cu spiritū imputări Domnului, enumeră toate sarcinele grele ce țera a avutū de suferitū și pe care le-a împlinitū . .	274
Arz-magzarū dela Valachia din 1783 Aprilie	274—278
Rēposatulū Aronū Florianū. Despre marea greutate a zaharelorū .	278
Lipsa de pāne în Valachia la 1782, în 3 Decembre 1782, prohibirea esportulū vitelorū spre Ardēlū și să permită importulū cerealelorū din Moldova	278
Bālciurile dealungulū Dunărei oprite cu scopū de a nu da ocaziune Turcilorū să vină în țeră, călcāndū <i>Nizamulū</i> opritorū	279
Inchiderea bālciurilorū, pagubă nu numai pentru visterie ci și particularilorū. Facerea de târguri orī bālciuri la moșiī, o favōre acordată de Domnū boerilorū	279
Cartea domnescă să nu se ție <i>sborulū</i> , adecă <i>bālciulū</i> de la 21 Maiū (Sf. Constantinū) de la județulū Oltū (aprobe de Slatina)	279
O pagubă mare adusă visteriei și boerilorū cu eșirea din țeră a bārsanilorū cu oile lorū fără să-și plătescă taxele	279
Domnulū dă în 8 Februarie, 1783, dreptū boerilorū să apuce pe cio-bani când se vorū întōrce, de plata oieritulū trecutū	279
Carte de slujba oieritulū pe 1782 (Octobre 10).	279
In 1783 Caragea acordă mai multe privilegii de târguri lui vel Vist. N. Brāncovēnu pe moșia <i>Obilești</i> , jud. Ilfovū, moșia <i>Găgeni</i> în Saac; lui Vornicū Moruzi pe moșia <i>Ploesti</i> o dată pe anū .	280
Bresle. — Industria sub N. Caragea	280
Caragea acordă scutiri breslelorū. Fabricel de postavū. Scutire oilorū ei de oieritū. Locuitorilorū din plaiulū Rōmniculū Săratū le-a creatū debușeu pentru fabricatele lorū de bufi. Tērgū la Rōmna.	280
Breslele cu vechile lorū statute. Abatere în actulū numirei <i>directe</i> a unū Bacal-Bașa	280
Actulū numirei lui Bacal-Bașa Daniilū	280—281
O nouă brēslă din <i>butari</i> , din 1783 Augustū	281
Totū asemenea ca pentru băcani N. Caragea rēnduesce unū «Cu-	

	Pagina
<i>iunmgi-Baza</i> » peste argintarii din Bucuresci, în mod direct iar nu prin alegere, ca să judece	281
Altor bresle N. Caragea le-a renoit vechile chrisóve	281
Protecția ce N. Caragea acordă comericiului, ineficace din cauza scu- torelor totu mai mari ce acordase negușitorilor Austriaci	281
<i>Păsuirile</i> de plată a datoriilor « <i>moratorium</i> »	281
Moratorium alu lui Constantinu din Târgoviște	282
Carte legată la Banulu Craiovei să oprască abuserile zapciilor la bâlcuiri	282
Finacele țerei și domnești	282
Atanasie Comnen Ipsilante despre Consululu Austriei (notă)	282
Deficitulu vămiloru (notă)	282
Vama peiloru de epure	282—283
Aplicarea la Principate a tratatelor de comericiu ale Turciei cu Austria	292
Ponturile vamei	283
Bani cheltuiți la Constantinopole spre a paralisa pre Ipsilante	283
Alexandru Ipsilante exilat la Rodos	283
M. Suțu exilat la Tenedos	283
La dragomanatu, beizadea Ioanu Mavrocordat	283
Ponturile vinăriciulu (notă)	283
N. Caragea mărită pre fiică-sa Zamfira cu I. Mavrocordat	283
Alaiulu miresei (notă)	283—284
Caragea face agricultură	284
Recoltele lui Caragea luate de M. Suțu	285
Luxu. — Serbări la Curte	285
Recepțiunea noului consulu rusescu la 14 Februarie 1783	285—286
Alaiulu și ceremonialulu	286
Kadi Effendi alu Georgiovulu citindü firmanulu	287
Recepțiunea patriarchulu de Ierusalimu	287
Alaiulu fiiloru lui Caragea	288
Alaiulu de Bobotéză	289
Aședarea reședinței domnești la Cotroceni	290
Actele relative	290—291
Instrucțiuni date Divanulu la ocasiunea mutărei la Cotroceni	291
Edilitate	291—296
Obștesca Epitropie sub N. Caragea	291
Vornicia de poduri și polcovniculu său	291
Veniturile vornicie de poduri	292

	Pagina
<i>Colacul</i> vitelor de pripăsă	292
Beilicuri pentru pavele	292
Carele ce eșiau din București obligate a încălca gratis pământul din șanțuri	292
Pitacul lui Vel Spătarul ca să oblige prăvăliașii a curăți stradele .	292
Rolul polcovnicului de poduri. — Astuparea găurilor din strade.	293
Pitacul lui Vodă din 20 Novembre 1782, privitor la strade . . .	293
Tufe, paie, cenușa servesc pentru astuparea găurilor din strade.	293
Se pavază de preferință stradele în care locuia vre-unu personagi important	294
Podul de la Divanul-Effendi	294
Carele de lemne și fână să nu staționeze pe strade, ci în piețe otă- rite sub pedepsă de bătaie și de confiscare a lemnurilor, etc. .	294
Pitacul relativ, din 7 Aprilie 1783. (Notă)	294
Anumite 4 părți ale podurilor mari	294
Pitacul din 22 August, 1782, către Aga și Spătarul, să oblige pe toți să-și măture coșurile și să aibă apă dinaintea prăvăliei se a casei	295
Asemenea să fie de fie-care casă, boerescă, ori neguțitorescă de la 10—30 cofe gata	295
Pitacul să nu se țină fână în oraș, ci afară, la margine	295
Podurile peste Dâmbovița de cine să se facă	295
Podul din Gorgan	295
Stol. Fălcoianu mumbașiră la facerea acestui pod în 26 Aprilie 1783.	295
Măsura de oprirea vândărei otrăvurilor aiurea decât la spițerii . .	295
Spitalul Colței	296
Spitalului dela Panteleimonu i-se dă de Caragea ca venit fumări- tului a 5 județe oltene	296
Cât plăteau fumărit prăvăliile de peste Olt	296
Michailu Suțu domn al Munteniei	296
Familii nou fanariote aspirându la tronuri	296
Ipsilante, Caragea, Suțu, Mavrogheni, Moruzi și Angerliu	296
Despre familia Suțu în Atanasie Comnen Ipsilante (notă)	296
Diamantake Draku (Suțu) (notă)	296
Ce însemnează vorba «Suțu»	296
Cum explică Aron Florian și Laurian mazălirea lui Caragea .	297
St. Priest despre această mazălire	297
Carra scrie lui de Vergennes în 23 August 1783 despre planurile Rusiei față cu Turcia	297

	Pagina
Același despre mazilirea lui Caragea	297
Rusia va lua Basarabia, Bugeacul, Moldova și pôte și Valachia .	298
Rolul Franciei față cu proiectele Rusiei și ale Austriei	298
Portretul lui M. Suțu	299
Intrarea oficială a lui M. Suțu în Bucuresci	299
Proclamațiunea lui M. Suțu, de domnie	299
Alaiul intrării în Bucuresci	299—302
Boerii din Craiova ceru voie să vie la Bucuresci să-l salute . .	302
Alaiul Domniei la «Isvorul tămauirei»	302
Alaiul <i>cailoră domnești</i> când sunt scoși la cêiră	302—303
Alaiul Domniei afară la Binișu	303
Răspunsul lui Vodă către boerii craioveni, oprindu-și de a veni la Bucuresci	305
Reședința lui M. Suțu la Cotroceni	306
Nu totă țera era mulțamită de noul Domn	306
Arzul țerei de mulțamire pentru numirea lui M. Suțu. (Notă) .	306—307
Al doilea arz cerându Porței paza privilegiilor vechi	307
Manifestarea nemulțumirii țerei	307
Pitacul lui Vodă din 9 August 1783, oprind vorbele de politică prin cafenele	307
Nimeni să nu pôtă găzdui la hanuri de nu va ave răvășu de iden- titate de la Spătaru, ori Aga	307
Nizam pentru a se sci cine intră și ese din orașu și din țără. — Instrucțiunile relative	308—309
Spătarul Grigorașcu Bălășache	308
Introducerea <i>censurei</i> tiparului	309
Ingrădirea orașului, de mahalagi. (Notă)	310
Dregerea drumurilor și astuparea băltacurilor	311
Străji prin strade	311
Prăvăliași obligați a întreține afară felinaru aprinsu totă noptea .	311
Măsură cu referință la paza de focu. (Notă)	311
Alaiu ordonat de câte ori va eși M. Suțu prin Bucuresci	312—313
Rîndași de pază la Cotroceni	313—314
Administrațiunea sub M. Suțu	314
Boerii rînduiți Ispravnici. (Notă)	314—318
Ispravnicia nestatornică sub M. Suțu	315
Circumscripțiunile Logofeților mari după pitacul din Decemb. 1783	317
Paharnicul Romaniti Caimacamul Craiovei	319
Ianake Hrisoscoleu succede lui Romaniti	319

	Pagina
Cărți de înscuinare pentru căimăcămia acestora (notă)	319
Epitropia obștescă se numește <i>Depertamentu</i>	320
Rânduire de alu 3-lea Logofetă la epitropie (notă)	320
Polcovnicia de județe sub M. Suțu	320
Carte de polcovnicie de județ (notă)	320
Slujitorii polcovnicesci	321
Cărți legate din 20 Novembre 1783 relative la abuserile cu slujitorii polcovnicesci	321
Polcovnicia de ôste. Cazaci de Târgoviște	321
Cartea de polcovnicie de Târgoviște (notă)	321
Polcovnicia de Craiova	322
Căpităniile de județe	322
Carte de căpitan de județe (22 Februarie 1785)	322
Vătășia de plai	322
Numir de vătăș de plai (notă)	322
Carte de vătășie de plai, instrucțiunile lor	323
Ponturi către vătavi de plai	325—327
Importanța vătășilor de plai în organizarea administrativă . . .	325
Urmărirea abuserilor unor vătăși de plai	327
Jalba plăiașilor din Argeș contra lui Iordache căpitan și Gheor- ghe vătăf	327
Pitacul lui M. Suțu să se anuleze decretul celor care esă din funcțiune	329
Jafurile făcute de Cocea vătav de plai	329
Pitacul la Velu Spătaru a lua cărțile dela polcovnic când se scot din polcovnicie	330
Noul Nizam din 14 August 1785 pentru orașul Câmpulung . . .	331
Epistat rânduitor controlorilor faptelor județului din Câmpulung .	331
Cartea lui Sterie de județie la Câmpulung	331
Justiția sub M. Suțu	332
Catastih de judecătoria rânduitor (cu lefile lor)	332
Depertamentul de șapte	332 și 339
» » opt	332
» criminalion	332—333
Judecătoria la județe	333, 335 și 336
La Divanul Craiovei	334
Criminalionul de la Craiova	334
Carte de boeri judecătoria la Depert. criminalion de la Craiova .	337
Carte de logofetie a treia la Craiova	337

	Pagina
Pitacurî de boeriî rînduiŷi la Depertamentulŷ de optŷ	337
Pitacŷ la Vel Logofetulŷ Brâncovcanu pentru orele de lucru ale Divanului	338
Judecâtorî stabilî cu leŷi la judeŷe	338
Clucerulŷ Anghelache ce s'a orînduitŷ judecâtorŷ la Depert. de optŷ	338
Depertamentulŷ nou de patru, la Craiova	339—340
Carte de boeriî judecâtorî la Doljŷ	340
Numele judecâtorilorŷ de Craiova, în 21 Aprilie 1785	340
M. Suŷu atrage atenŷiunea Divanuluiŷ din Craiova asupra obligaŷi- nilorŷ lui, ca instanŷă judecâtorêscă	340
Carte pentru judecâtorîa nouă de 4 boeriî la Craiova	341—343
Alte ponturî date cu nouê ŷile înainte pentru tribunale provocate de purtarea insolentă a unui boerŷ craiovenŷ	343—345
Carte de judecâtorie ce s'a orînduitŷ la Craiova, osebitŷ de Diva- nulŷ Craiovei, de 4 boeriî	344—345
Numele boerilorŷ rînduiŷi la noua judecâtorie din Craiova	345
Carte de boeriî judecâtorî la judecâtorîa nouă dela Craiova . . .	345
Cârŷi legate la Ispravnicîi judeŷelorŷ, la Caimacamŷ, cu povêŷuirî de judecată	346—348
Pitacŷ la boeriî judecâtorî la Depertamentulŷ de 7 pentru judecată. 348—349	
Carte către boeriî judecâtorî dela Divanulŷ Craiovei cu ponturî cum să urmeze judecata	349—351
Idem dela Depertamentulŷ criminalionŷ	351—353
Cârŷi către Ispravnicî de a găsi condicariî bunî din boerinaŷi . . .	353—355
Idem de a trimite condice pe tôte lunile	354
Mêsurî reînoite de M. Suŷu pentru convocarea Divanuluiŷ mare . .	355
5 Cârŷi la 5 judeŷe ot preste Oltŷ la ispravnicî pentru hoŷi	356
Carte legată la caimacamulŷ Craiovei pentru furîi de caî	356
17 Cârŷi pe la judeŷe pentru hoŷi	357
Zapisulŷ lui M. Filiŷanu biv vel Armaŷŷ ce dă M. S. Vodă că nu se va afla în fapte netrebnice	357—358
Carte legată la caimacamulŷ Craiovei pentru Mateî Gajulŷ ce aŷ căz- nitŷ pe Mitrea Tire ot Balta Verde i pre Maria ot Isvóre	358—359
Poruncî noue pentru ca să nu se primêscă nimenî la închisóre fără porunca domnêscă	359
Carte legată Caimacamuluiŷ Craiovei pentru Odobaŷa dela Craiova .	359—360
Pitacŷ lui vel Spăt. să pedepsêscă pe Iovanŷ fostŷ Neferŷ cu 100 toiage la tâlpî pentru că a intratŷ iar in ŷeră fiindŷ surghiunitŷ. .	360

	Pagina
Cartea Caimacamului Craiovei și boerilor pentru vinovații de moarte a-î trimite la Bucuresci să se cerceteze	360—361
Pitacū d-lui Vel Logofătū pentru a păzi pe boerii Depertamentului criminalionū să vină regulatū a judeca	361
Pitacū la vel Logofătū de Țera-de-susū să mērgă la Depertamenturi să dea nizamulū boerilorū judecătōri a se strînge de diminēță la judecată	362
Divanulū explică că o datorie de 51 anī este perimată dela sine după legile și obiceiulū țerei	363
Jalba lui Borșai Iosif, suditū nemțescū pentru datoria de 1.000 talerī ce cere dela unū Gheorghe Códă i Lazărū Costelulū . .	363
Răspunsulū la acēstă jalbă	363
Pitacū Episcopului de Rômnicū i boerilorū să iae sēma avutului. lui Gheorghe Hagiu, doftorulū dela Craiova	363—364
După legī, copiii născuți din căsătōria unui țiganū cu o româncă erau robī. Ei erau însă liberī dacā se proba că sunt din flori . . .	364
Unū actū probândū acēsta	364—365
Pitacū către boerīi epitropī de averea lui Hristodorū Mehtupciu ce aū muritū	364
Carte dată Stolnicului Iordache Crețulescu să cerceteze jafurile sēvērșite de nisce Moldovenī în sate de pe hotarulū Munteniei .	365—366
Pitacū către Mitropolitulū să lămurēscă dacā este de a se extrăda niște Ruși, reclamați ca desertorī, și cu nevestele lorū carī sunt românce	366
Poruncă starostelulū de negustorī să cerceteze pe ómenī la vîndarea lucrurilorū nemișcătōre	366
Domnitorulū convócă unū Divanū extraordinarū să se pronunțe asupra averei răposatei Rucsandra Crețulescu, cui să rămână ? .	367
Biserica, Șcōla. Cultura publică sub M. Suțu	367
Poruncă Protopopilorū despre partea Mitropolitului pentru taina S-tului botezū	367—368
Domnitorulū se amestecă și în cele strictū bisericesci	368
Cărți de Protopopī la județe	368—369
Cărți ce s'aū scrisū pentru protopopī, la județe anume și câte . .	369
M. Suțu adresă la 10 Decembrie 1783 o pastorală locuitorilorū a păzi la S-ta biserică sērbătōrile de praznice, spovedanie, etc. .	370
Cărțile relative la acēstă mēsură	370—371
Cărți la Ispravnicī relative totū la bisericī	371 - 372
Cărți către locuitorī în favōrea religiunei	372--373

	Pagina
Asemenea la Ispravnică, din August 8, 1785	373—374
Mitropolitul Grigorie. Judecata dela biserica Oțetarului	374
Femeile se sfădescu dela străni. <i>Le lutrin</i> românească !	374—375
M. Suțu nu se prea arătă religios ,	375
Incendiarea unei biserici din ordinu domnescu	375—376
Pitacul din 14 Februarie 1784 relativu	376
Preoții să nu jure, să nu pună mărturie fără scirea Arhiepiscopului	376
Pitacul relativu, din 6 Octobrie 1783	376—377
Asemenea către Logofetulu Brâncovenulu, să vestescă măsura în județe	377
Popă adus în fere la domnie	377
Pedepșa precurvarulu doveditu	378
Pitacul din care se vede acestea ,	378
Venirea Patriarhulu de Ierusalimu în Muntenia	378
Alaiulu lui la S-tulu Vasile și Boboteză (notă)	378
Carte legată către Ispravnică relativă la călătoria Patriarhulu la Craiova și peste Oltu	378—379
Carte de maimandar pe lângă Patriarhulu	379
Chrisovele catolicilor. Toleranța religioasă	380
Școala sub M. Suțu	381
Pitacul din 25 Maiu 1784 către Mitropolitu, Episcopii și boerii Velițica să inspecteze școlele și să propună îmbunătățiri la ele	382
Anchetă la orfanotrofie, în 26 Ianuarie 1784	382
Obșt. epitropie să dea sêmă de gestiunea banilor	382
Polichronie rânduitu doctoru la orfanotrofie	382
Clasa de musică creată la S-tulu Sava	383
Egumenii de mănăstiri din Bucuresci să întrețină câte unu copil cu glas bun la clasa de musică	383
Altu pitac relativu, din 3 Decembrie 1784	383
Michalache Dascălulu <i>Musicosu</i> rânduitu	383—384
Dificultățile ce întâmpină clasa de musică	384
Anaforaua boerilor epitropi către Vodă, din 27 Februarie 1785, arătându dificultățile	384—385
Musică nemțescă la clasa de musică și la alaiuri	385
Léfa dascălulu de musică Michalache (notă)	385
Orfanotrofie. Epitropulu ei Vilara	385
» nu există în realitate	386
Comisiunea care iea socotelile școlelor (24 Iulie 1785)	386
Scăderea în budgetulu școlelor ordonată de M. Suțu în Mart. 1785	386
Originea bibliotecei S-tulu Sava	386

	Pagina
Ambrosie bibliotecarū în 14 Martie 1785	386
Pitacū la epitropi pentru lăfa lui Vilara	386
Pitacū de rânduirea bibliotecarului	387
Alū 2-lea pedagogosū la S-tulū Sava	387
Biserica tuturorū Sântilorū, localū pentru orfanotrofie	387
Pitaculū domnescū relativū la venitulū <i>orfanotrofiei</i> , din 20 Mart. 1785	387
Stol. Dumitrache alege localū pentru orfanotrofie	387
Propunerile boerilorū epitropi relative la orfanotrofie	388
Actele relative (notă)	388
Aprobarea Domnitorului M. Suțu	388
Alegerea unui profesorū de gramatică	389
Indatoririle acestui profesorū la 1785	389
Scolī pe la sate în 1783—1786	389—391
Licitare pentru rămasele după dascălulū Neofitū	389
Scolă la moșia lui Hagiulū Stanū Jianu	389
Scola la Agiescī. Venitulū ei în 1785	390
Aprecieri asupra venitululū școlei din Agiescī	390
Scolă la moșia Prējba (Doljū) a lui Ilagi Stanū Jianulū	391
Scolă la Cornesciū lui Scarlatū Grecenulū	391
Venitulū acesteī școle din Bâlcu	391
Doctorū la școle la 1 Septembrie 1785 Ionū Manicatu	392
Doctori prin județe, mijlocū culturalū	392
Lefile doctorilorū din Craiova și Râmniculū-Vâlcea (Martie 1786)	392
Epidemia ciumei. Măsurī igienice	393
Pitacū lui vel Agă și vel Spăt. cum să urmeze de paza pentru bôla ciumei	393
Idem lui vel Agă să alégă unū cioclu care să cunoscă bôla ciumei.	393—394
Idem lui vel Spăt. pentru țiganulū mortū în țigănia Herăscului în ce chipū să urmeze	394—395
Pitacū către Ianache Medelnicerulū rânduitu pentru bôla ciumașilorū	395—396
Biserica și păzirea ei d'a nu se desnaționalisa	395 396
Pitacū Mitropolitului să iae darulū pentru cei ce s'au hirotonitu peste Dunăre	396
Pitacū lui vel Stolnicū Dumitrache pentru a găti spitalū pentru cei bolnavi de ciumă	396
Idem lui vel Spăt. să mute târgulū de afară la câmpū	396—397
Idem lui vel Agă ca târgulū cucului să nu se facă	397
Carte Căpit. dela Lichirescī să facă lazaretū 5 zile cei ce vinū din partea Silistriei	397

	Pagina
Pitacŭ epitropilorŭ pentru l�fa doftorului Caraca�	397
Idem m�n�stirei Sf. Panteleimonŭ pentru Caraca� r�nduitŭ doftorŭ acolo la spitalŭ	397—398
Av�ntulŭ �colilorŭ rom�ne în Transilvania sub �incai dela 1780—782	398—399
Pitacŭ lu� vel Agă �i vel Sp�t. pentru ca v�t��ei� să arete pre cei ce se �boln�vescŭ	398
Pitacŭ veli�ilorŭ pentru or�nduirea Medelniceriu� �anache la epis- tasia b�lei de ciumă	398
Publicarea de către �incai a gramatic�i Latino-rom�ne la 1783 la Blajŭ	399
Pitacŭ pentru or�nduirea lu� Martin �erahŭ alŭ spitalulu� Colțea . .	399
Porunca Caimacamulu� pentru l�fa spi�cerulu� �i doftorulu� dela Craiova.	399
Publicarea gramatic�i lu� Văcărescu �n Bucure�i �i a catechismu- lu� �i unei aritmetice de �incai, �n Ardélŭ	399—400
Protegierea lu� Stancut ipografulu� de o parte �i stabilirea censurei de alta, de către M. Su�u	400
Pitacŭ Mitropolitulu� în ac�st� privin��	400
Idem Episcopulu� R�mniculu� idem	400
Publicarea unui numărŭ de c�r�i de biserică cu t�t� censura lu� M. Su�u	400—401
Predominarea prejudec��ilorŭ �i supersti�iunei; violări de morminte, desgroparea de mor�i etc. b�nu�i� că sunt strigo�	401
Cinci c�r�i legate jude�elorŭ de peste Oltŭ �i caimacamulu� pentru împedicarea viol�rei mormintelorŭ	401—402
Dările sub M. Su�u	402
Carte de cerc�tura dijm�ritulu� pe anulŭ 1783	402—403
Carte la 5 jude�e peste Oltŭ ca cei �ns�rcina�i cu perceperea dări- lorŭ să nu perc�p� mai multŭ	403
Su�u r�nduesce �men�i săi de încredere la ocne, lu�ndŭ dispo�i�iuni să nu ia sare dec�t cei ce pl�tescŭ s�r�ritulŭ	404
Carte de cămărășie la c�te trele ocnele	404
Carte pentru cercetarea s�rei la ocnele mari �i Telega �i la locuitor� din împrejurime	404
Vămile �i venitulŭ domnescŭ	405
Carte pentru păzirea malurilor de sare	405
17 c�r�i la Ispravnic� pentru a r�ndui �men� de încredere la veni- tulŭ v�me�	405
Str�ngerea coturilorŭ vech� în 1785 constituindŭ unŭ venitŭ de 2 taler� 19 ban� pentru cotulŭ pecetluitŭ din nou	405—406

	Pagina
Nemulțămirea negustorilor de această nouă dare	406
Carte lui vel Cămărașu pentru coturile ce se dau negustorilor . .	406
Ponturile pentru arendarea vinăriciului, butăritului, oeritului, dijmă- ritului etc.	406—407
Carte de slujba oeritului făcută pe anul 1783	406—407
Carte de volnicie pentru măcelari să nu fie supărați de oerit până nu se va da porunci în mâinile slujbașilor	407
Raportul boerilor veliți înștiințându pre Domnitoru că să jăluescă contra oeritului	408
17 cărți vâtașilor de plaiuri pentru a număra vitele bârsanilor străini când intră în țeră	408—409
Carte legată Ispravnicilor de Teleormanu pentru ca slujbași oeri să nu facă jafuri	409
M. Suțu cercă să supună la vama de 40 bani rîmătorii exportăți de boeri	408
Protestarea boerilor contra acestei dispozițiuni	409
Carte Caimacamului Craiovei ca boerii să nu plătescă vamă pentru rîmătorii de prăsilă, ci numai pentru rîmătorii ce strîngă . . .	409—416
Ponturile tabacului	410
Carte lui vel Vist. Nicolae Brâncovenu de a face tîrgu pe moșia sa o dată pe an	411
Carte de slujba dijmăritului pe anul 1784	411—412
Idem tutunăritul pe anul 1784	412
Ponturile pentru slujba vinăriciului pe anul 1783	412—415
Pitacū pentru ca butarii să descarce buțile fără zăbavă	415
Pitacū pentru a se confisca cêra vechiului lumînăraru și a se vinde celui nou	415—416
Pitacū pentru a nu vinde făclii de cêră albă decât numai la lumînărarie.	416
Idem sare și heru decât numai la sārărie	416
Continuarea dărei de șoimi sub M. Suțu	417
Cărți legate vătavilor de plaiu pentru șoimi și numărul șoimilor ce trebuie să dea fie-care	417
Carte de volnicie cu mumbașirū pentru aducerea șoimilor dela plaiuri	417—418
Mumbașiri trimiși pentru aducerea șoimilor	418
Carte pentru a se da voie unui suditū rusescū să cumpere pei de epure din țeră	418
Idem lui Dumitru Tóderu Slătînenulū, negustorū pămîntenū . . .	418

	Pagina
Zapisulŭ luŭ Dobre Gheorghiu dândŭ chezăşie luŭ Sterie Costea pentru a strînge peŭ de epure	419
18 cărţi legate pentru a nu lăsa pe nimeni să strîngă peŭ de epuri fără de rēvaşulŭ boerilorŭ epitropi	419
Pitacŭ luŭ vel Spăt. şi vel Agă idem	419—420
Pitacŭ Mitropolituluŭ şi Episcopilorŭ a da socotēlă de venitulŭ şi cheltuiala cutiei	420
Pitacŭ boerilorŭ epitropi pentru peile de epure	420
Invoirea, cumpărarea de orî-cine a peilorŭ de epure	420
Asemenea înşciinţare luŭ vel Spătarŭ şi vel Agă	421
Urmărirea luŭ Ianache Armaşulŭ pentru că a luatŭ banŭ dela unŭ Caprelŭ Armēnulŭ să strîngă peŭ de epure	421
Volnicie pentru ca Teodorŭ Ioanŭ să aducă pe cojocarulŭ Hagi Ioanŭ Dumitraşcu din Craiova	422
18 cărţi judeţelorŭ pentru ca locuitorii să vîndă peile de epuri prin oraşe şi tēguri	422—423
Cărţi legate prin cari se dă voie sudiţilor ruşi a âmbლა şi prin sate să cumpere peŭ de epuri	423
Idem prin cari se ordonă a se slobođi peile de epure cumpărate de sudiţi prin sate şi a nu le face supărare	423
Introducerea agentuluŭ comercialŭ Austriacŭ în 1783 şi înfriurirea mersuluŭ afacerilorŭ neguţitorilorŭ pămînteni	419—424
Ţeraniŭ sub M. Suŭ	424
Conflictulŭ cu sătenii pentru vinderea vinuluŭ şi rachiuluŭ de către proprietate	424
Cartea Episcopuluŭ Rōmniculuŭ ca locuitorii să nu fie îngăduiţi a vinde vinŭ şi rachiŭ	424—425
Regularea dreptuluŭ Ţeranuluŭ de a-şi lua lemne din păduri şi de pe moşi	425
Carte de pădure poprită a mōnăstirei Căldăruşanŭ	425
Idem a luŭ biv vel Păharnicŭ Constantinŭ Creţulescu	425
Privilegiulŭ păstratŭ ca sătenii să nu fie traşi la judecată în timpulŭ lucrărei câmpuluŭ	426
18 cărţi Caimacamuluŭ şi Ispravnicilorŭ pentru soroculŭ judecăţilorŭ sătenilorŭ	426
Idem pentru oprirea judecăţilorŭ în luna Iulie	426
Pitacŭ la vel boeri pentru grăbirea judecăţilorŭ mai fiindŭ o săptămână până la săptămāna Sf. patimi	426—427

Conflictele dintre țărani și boeri în privința aplicării Țilelor de clacă și a dijmii din diversele produse	427
Cinci cărți legate județelor de peste Olt, explicându în ce chip să se facă claca	427—430
Darea suhaturilor de către țărani	430
Cartea Sf. Mitropolii ca cei cu vitele ședători la alte moși să dea bani de suhată	430
Regulamentarea obiceiului agrieultorilor de a da focă toamna și primăvara uscăturilor de pe ogore, numit pârjole	431
17 cărți Ispravnicilor pentru pârjole	431
Carte de clacă cu mumbașiră vornicesei Venițencăi	431—432
Bresle, comerț, fabrici, narturi, sudeți	432
Anafora Mitropoliei de Târgoviște cu rezoluția Domnului, ca sătenii ce șed pe moșia Mitropoliei să clăcuiască 12 Țile pe an	432—433
O carte de clacă	433—434
Continuarea breslelor sub M. Suțu și protecția lor, și diversele măsuri luate	432—437
Anafora vel boerilor cu rezoluția Domnului, că locuitorii de pe moșia Slugerului Gr. Asan să-i clăcuiască 12 Țile pe an	435—436
Carte deschisă pentru suprimarea precupeților	436—438
Cartea rufetului zăbunarilor din Bucuresci	437—438
Anafora vel boerilor cu rezoluția Domnitorului, prin care ordonă ca jocarii bașcalii să nu lucreze marfa subțire care este a meșteșugului ișlicarilor	439—441
Menținerea breslei bucătarilor, înființată sub Caragea	440
Carte pentru rânduirea lui Panait Alci-Baș, de vătășie peste toți bucătarii din Bucuresci	441—447
Pitac vel cămărașului ordonându ca jocarii bașcalii să nu fie volnici a cumpăra pelcele, stărpituri, sêu pei albastre	441—442
Chrisovul ișlicarilor din Bucuresci din 1784 Februarie 24	442—444
Carte de scutire dată lui Tôderu Mai-mar-Baș peste lemnari, zidari, strungari și tâmplari	444—445
Carte de stărostie de Cavafu-Baș	445
Carte dată la 20 bragaii prăvăliași să facă bragă	445—447
Anafora vel boerilor cu rezoluția Domnitorului ordonându ca prăvăliași să nu mai aibă voie a vinde haine blănite etc. decât numai jocarii	447—449
Evrei plătia biru cu ruptore	449
Starostele de Evrei judecătoria pricinilor mici ale Evreilor	449

	Pagina
Cartea stărostiei de astaragii din Bucuresci	449
Astaragii creștini și armeni în unu singur rufetă	449
Gheorghe (românul) staroste de astaragii. 1784 Decembrie . . .	449
Velicu și Isaia, întâiul român și alu doilea armên, proești de astaragii	449
Carte de Telalû-Bașa	449 și 450
Vel Cămăraș judecătorul pricinilor mai mari ale Evreilor . .	450
Evreii din Bucuresci se ocupa cu poverne	450
» n'aveau acces la bresle	450
Lêfa starostelui de Evrei plătită de conaționali	450
Evreii foarte puțini la Bucuresci în 1783	450
Pitacul de rânduire al starostelui de Evrei (1783 Octombrie) . .	450—451
Mavrogheni recunșce apoi de staroste totu pe Simonu (note) . .	451
Chrisovul renoit al breslei bărbierilor din Bucuresci (1783) .	451—452
Poverne. Pôverna Ovreiului lăncu	452
Opirea povernelor de a lucra spirtose din zahere	452—453
Industria. — Fabrice	452
Dâmbovița pune în mișcare mai multe pive de postavuri	453
Mori de făină. Tăbăcarii	453
Tabacii din Bucuresci scutiți de vamă pe scumpie. Anaforaua epitropiei obștesci în rezoluțiunea lui Vodă	453
Chrisovul fabricei de postavuri din 1784 (Februarie 6)	454
Chrisovul astaragiilor, înființarea rufetului lor	454—455
Scutiri și privilegii acordate fabricei de postavă	454—456
Nartul postavului (1785)	456
Pitacul lui M. Suțu fixându lățimea și prețul postavului	456 457
Taxa de câte 1 para de cotu de postavă fabricată, în folosul orfanotrofiei	457
Anaforaua propunându lui Vodă nartul postavului, lățimea, etc. din 1785 Aprilie 9	457—458
Monopolul lumînărilor. Rufetul lumînărilor	458
Dănuț lumînărarul de cêră albă. Privilegiul lui	459 460
Lumînări de cêră din Veneția concurate de cele fabricate de Dănuț	460
Lumînările de cêră să nu fie amestecate cu seă etc.	460
Pitacul la Aga să închiidă prăvălia de lumînări de seă a lui Dănuț ca să nu se amestece seă la lumînările de cêră (1784)	461
Pitacul la Aga să privilegheze ca lumînările de cêră să nu fie amestecate cu seă etc. (1785 Ianuarie 27)	461
Lumînările să aibă pecetea cu numele fabricantului	461

	Pagina
M. Suțu nu a renoitū tôte chrisóvele protecționiste	462
Protecțiunea vinurilor și spirtóselorū indigene	462
Cărțile lui M. Suțu, din 27 Sept. 1783, către Ispravnicii din sud slam Rômnicū și din Teleormanū oprindū intrarea vinurilor din strēi- nătate (1783, Augustū 19)	462—463
Urmărirea vamei esportului vinurilor și spirtóselorū	462—463
Chrisovulū pentru proibițiunea importului vinului și spirtóselorū din strēinătate. 1783, Sept. 27	463—464
Carte legată din 1783 Sept. 15, urmărindū nisce vinuri i rachiuri strēine intrate în țēră fără de învoire	465
11 Cărți la Ispravnicii județelorū de pe margine amintindu-le proi- bițiunea intrărei vinurilor și spirtóselorū strēine (1783, Oct.)	465
Pitacū către Aga i Spătariulū să vegheze în Bucuresci să nu se in- troducă contrabandă de vinuri și spirtóse strēine sub pedepsă de confiscare etc.	466
Pitacū către boerii epitropi vestindu-le că vinulū și spirtósele strēine prinse în contrabandă se vorū confisca în folosulū cutiei de mi- lostenie (1783 Octobrie 6)	466—467
Cărți la Ispravnicii de Rômniculū-Săratū pentru nisce abusuri ale va- meșilorū, carī iēū vamă pe vinulū și rachiulū indigene	467
Brașovenii strēini în ce chipū să plătescă vama vinurilorū, ce le fa- brică la viile lorū din țēră	467
Lovitură dată comericiulū naționalū prin aplicarea în țērile române a taxei vamale de 3% după trataturile de comericiū ale Turciei cu Austria și Rusia	468 și 472
Ciubucciū Bașa rēnduitū în anchetă în afacerea vamei ce brașovenii aveau să dea la esportarea vinurilorū fabricate de ei în țēră, la viile lorū	468
Carte de obște de aplicarea vamei de 3% la sudiiți Nemți și Ruși. 1784, Iulie 18	468—469
Pitacū la vel vameșulū în acēstași cestiune	469
Mijlócele la carī au recursū Domniū ca să mai micșoreze relele efecte ale aplicărei tratatelorū de comericiū cu 3% vama	469—470
Contrabanda în jurulū Bucurescilorū (notă)	470
Carte la mâna mortasapilorū. 1785, Aprilie 30	470—471
Scădere în venitulū vamei din cauza aplicărei tratatului de co- mericiū austro-turcū	471
Cărți la 17 județe pentru porci și pei de boū și capră; vama ce să se iea	471—472

	Pagina
Cărți legate către Ispravnică vestindu-se oprirea esportului de vite. 1783, August 20 (notă)	472
Protecțiunea sudiților	473
Documente relative în notă	473—476
Carte la Ispravnică relativă la tariful unui scădută ală mumbașir- licului de împliniri de bani datorii sudiților. 1784 Ianuar. 11	474
Pitac ătre Vor. Prascovenu și vel Logofet ă Brăncovenul ă pentru datoriile lui Lazăr ă Nicola	474—475
Epitropia obștescă continuă sub M. Suțu a stabili narturile	474—476
Cărți la Ispravnică de Prahova ca să cerceteze despre doi preținși sudiți austriaci, închiși la Ispravnică, cum de sunt sudiți? 1784 Februarie	475
Circulări la 5 județe mărginașe, să nu se ica dela sudiți peste 3 ^o , vamă, 1785, Martie 5	475
Carte la Ispravnică de Argeș ă să împedico pre locuitor ă a nu mai obliga pre sudiți Nemți să transp ăte marfa cu cai din țera (1784)	476
Carte la Caimacamul ă Craiovei ca să împlinescă lui Adam ă Cetiri sudit ă nemțesc ă peile de epure contractate cu locuitor ă	476
Circulări pentru eftinirea pânei și buna ei calitate	476—477
Ordin ă de a înceta fabricile de postav ă de pe apa Dâmboviței, ca să fie apă de ajuns ă la mor ă	477
Pitac ătre Aga și epitrop ă pentru nartul ă pânei	477
Pitac ă să nu fie obligați proprietari ă de vi ă a-și da vinul ă numai câte 8 parale vadra, 1783 Sept.	478
Pitac ătre Aga din 23 Octobrie 1783, pentru aședarea nartului . pânei	478—479
Scumpetea grăului 1784, Mai ă. Oprirea <i>matrapazilor ă</i> , a precupeți- lor ă, de a cump ăra grăul ă eșind ă în calea țeranilor ă și cump ă- rându-l ă, apoi să-l ă scumpescă în oraș ă	479
Pitac ă la Aga să se pue nart ă la lucrurile mănărei	479
Nartul ă propus ă de Epitropia obștescă pentru mănărei și băcăn ă .	479—480
Aprobarea prin apostil ă a lui M. Suțu	480
Nartul ă carne ă. Anaforaua Epitropilor ă și soluțiunea lui M. Suțu. (1785, Mai ă)	481
Ocoa de carne de oi e și miel ă 4 parale, 1785	481
» » » » vacă 2 parale »	481
Nizamul ă Turcilor ă. Oprirea bălciorilor ă de pe lângă Dunăre . .	482—483
Pitac ă la Epitrop ă din 1786 Mai ă, pentru stabilirea nartului carne ă	482

	Pagina
Nartulū lumînărilor de seū. Ialoba lumînărarilorū să le dea voie a vinde ceva mai susū ocaua de lumînări (1785)	482
Resoluțiunea lui Vodă M. Suțu. Oca de lumînări de seū 12 paralo.	482
Carte la Ispravnicī, din 1786 Martie 13, pentru sborulū ce cerū locuitorī din Sturzenī (Dâmbovița) de st. Constantinū (21 Maiū).	
Aprobare	483
Carte de tîrgū la Găgenī (Saac) a visterniculūi N. Brâncovenulū (1783)	483
Asemenea la moșia <i>Obilescī</i> a aceluiași boerū (1783 Novembre 7)	483—484
Turcī nu potū fi primiți în Bucurescī decât la anumite hanurī . .	484—487
Carte de tîrgū la Călimănescī, a mōnăstirei Cozia (Vâlcea). Adetulū hotărītū în favōrea mōnăstirei (1785, Aprilie 11)	484
Carto de organisarea poliției la Drăgaica din Buzēū (1785)	484—485
Carto din 1785 Maiū 18 la Ispravniculū Vâlcei să oprēscă iarmaroculū de acolo din cauza nizamulūi Turcilorū	485
Asemene (Augustū 30) la Ispravn. Oltū	485
» la Ispravniculū de Telcormanū pentru oprirea bălciurilor din acelu județū	485
Pitacū către Spătarū și Aga pentru hanurile unde aū a poposi neguțitorī Turcī în Bucurescī. (1783 Septembrie 28)	486—487
Carte deschisă la județele Buzēū, Saac, Prahova etc. vestindu-le că la Agescī (Ilfovū) se vorū face douē bălciurī pe anū. Ispravnicī să vestēscă locuitorilorū	486
Altū pitacū pentru găzduirea Turcilorū capanlăi în Bucurescī . . .	486
Oprirea fumărei de tutunū pe strade și în prăvălii cu ciubuce, ci numai prin casele lorū. 1783, Augustū	487
Robia orașulū Craiovei de Caragea	487—489
Desființarea acelei robii	487—489
Cartea din 23 Septembrie 1783 de desființarea chrisovulūi lui Caragea pentru Craiova (1783)	488—489
Boerī Craioveni opriți de a veni la Bucurescī fără voia lui M. Suțu.	489
Cartea relativă, din Septembrie 1783	489
Carte la Divanulū Craiovei, din 6 Iulie 1783	489
Orașulū Ploescī nu scapă de Moruzi sub M. Suțu	489
Chrisovul noū alū lui Suțu robindū Ploescīi la familia Moruzi . .	489—490
Șetrarū Antonie Fotino și Clucerulū Al. Cocorēscu, Ispravnicī de Prahova însărcinați să hotărēscă Ploescīi proprietate lui Moruzi. (3 Augustū, 1785)	490
Orașelulū <i>Cămpina</i> recunoscutū <i>Domnescū</i> în Octobree, 1783, prosperă	490

	Pagina
Pitaculŭ de hotărnicie alŭ Ploescilorŭ luŭ Moruzi din 3 Augustŭ, 1785 (notă)	490
Prosperitatea județuluŭ Prahova și alŭ Vălenilorŭ de munte prin minele de păcură	491
Moșneniŭ Hizescŭ și puțurile de păcură	491
Actele relative la conflictele dintre vameșŭ și moșneniŭ Hizescŭ (1785) .	491—492
Carte legată la d-luŭ Gr. Hrisoscoleo, Ispravnicŭ din Saacŭ în procesulŭ Moșnenilorŭ Păcureți. Iunie 1785	492—493
Edilitatea sub M. Suțu	492 și reg.
Epitropia obștească. Budgetulŭ ei și numele membrilorŭ ei, la 1783/4. .	493 494
Amendele de la vitele de pripasŭ ca venitŭ alŭ epitropiei. 1785 .	494
Cărți de slujba vorniciei pe 1785, Ianuarie	494—495
Pitacŭ către Divanŭ, însărcinatŭ să ica socotela Epitropiei obștesci în 1784	495
Estensiunea Bucurescilorŭ limitată din nou prin cruci. 19 Iulie 1784. .	495—496
Pitacŭ la vel Spătarŭ a pune cruci pe marginea Bucurescilorŭ până în 40 zile	497—498
Prealabila autorisare cerută de la cei cari vorŭ construi case în Bucuresci. (14 Septembre 1785.)	498
Modulŭ de pavare. — Oprirea încălcării stradelorŭ	498
Procesŭ pentru împreunarea uliței de la vadulŭ apeŭ de la pŕta de josŭ a curței	498—499
Pavarea stradelorŭ cu grinzi, etc. din veniturile Epitropiei și contribuțiune forțată	499
Fŕie de contribuțiunea mahalagiilorŭ din mahalaua Archimandrituluŭ pentru pavarea stradeŭ ce merge la Archimandritulŭ	500
Curățirea norŕelorŭ. — Facerea de șanțuri	501
Anaforaua luŭ vel Log. pentru facerea poduluŭ de la Sf. Nicolae (1785) .	501
Resoluțiunea luŭ Vodă M. Suțulŭ	501
Implinirea de baniŭ cisluiți pe mahalagiŭ pentru pavele etc. 1785 .	501
Pitacŭ la vel Spătarŭ și vel Aga să drêgă drumurile	501
Podariŭ din sate scutite	501—502
Carele rechisițiunate la ridicarea norŕelorŭ și gunŕelorŭ din Bucuresci .	502—503
Pitacŭ la vel Clucerŭ Manolache Crețulescu pentru facerea poduluŭ de la Colțea	502
Spătarulŭ Ventura. (1783)	502
Pitacŭ la Epitropi să drêgă podurile. (1784.)	502
Carte la vel Spătarŭ și vel Agă (1785, Ianuarie 28) să curețe podurile prin locuitoriŭ după ele	503

	Pagina
Pitacū la Epitropī să pună la orânduială curățirea podurilor . .	503
Pitacū către Epitropī pentru noroiul din capul podului Mogoșoei (1785).	503
Asemenea către vel Spătarū	503—504
Pitacū către vel Spătarū și vel Aga să pue să scôță tina de pe po- duri cei cu prăvălii. (1784)	504—507
Pitacū către vel Vist. să oprască din léfa unor funcționari bani ce ei datoresc analogicū la facerea pavelelor din strada Archi- mandritului. (1785)	504
Pitacū din 1785 către vel Spătarū să drégă drumul de la Cărămii- darii de sus	504—505
Pitacū către vel Aga să oblige prin zapci prăvăliași și casnici să curețe podul în fața prăvăliei orî casei. (Decembrie, 1785.) .	505
Pitacū din 1785 către Aga să dea prăvăliași câte doi ómeni la fa- cerea podului Șerbanū-Vodă	505
Pitacū din 1785 Maiū 14, către vel Spătarū să se facă pavé dela pórta S-tei Ecaterina până la pórta vel Logofétului Brâncovénu. .	505—506
Pitacū către Veliți boeri pentru rămășițe de contribuțiune la pavele neplătite de unii din boeri, ca să se împlinescă ceea ce aceia datoresc (1784)	506
Piețe publice sub M. Suțu	507
Pitacū la vel Spătarū să oprască depunerea de fênuri prin oraș .	507
Același pitacū opresce prăvăliași să țină în magazine pucioasă, silitră, rachiū. (1783)	507—508
Grija de apa Dâmboviței din respectū higienicū și spre a se evita inundările	508—510
Altū pitacū către Spătarū și Aga pentru oprirea depozitelor de fîn în Bucuresci (1783 Octobrie)	508
Slărămarea unei poverne deschisă chiar lângă curtea vechiă, din causa pericolului de foc în 1785, Martie	508—509
Impresurarea unei piețe din fața curței domnesci, și actele desfiin- țării acelei impresurări în 1785	509—510
Pitacū de oprire a curățirii coșurilor prin ardere în 1785	510
Pitacū către Logofétul Anastasie a face zăgazū la unū șanțū la he- leșteul Julesci, să nu facă înecătură, 1785	510
Măsurile luate de M. Suțu pentru îndestularea Bucurescilor cu apă bună, Octobrie 1783	510—512
Oprire sub pedépsă de bătaie de a se scălda în Dâmbovița (1784 Maiū)	511
Hainele celor morți de oftică arse (veđi în notă)	512—514

	Pagina
Inchiderea zalhanalelorŭ din orașe, din respectulŭ higienicŭ	513—514
Anaforaua Divanului din 1785 Augustŭ 13, relativă la aducerea de ape în Bucurescŭ	513
Oprirea mendicității în Bucurescŭ	514—515
Pitacŭ la vel Spătarŭ și vel Aga pentru pescari să nu aducă pesce stricatŭ. 1785	514
Pitaculŭ către Veliții boeri, relativŭ la vizitiŭ, să nu ămble iute cu săniile pe strade (1783)	515
Pitacŭ la vel Aga să oblige pe cei cu liveți a curăți omidiile și a le arde. (1785, Martie)	515—516
Pitacŭ la vel Aga și la vel Spătarŭ, din 1784 Februarie, să oprască slobođirea de arme în orașŭ	516
Desarmarea națiunei în folosulŭ liniștei lui M. Suțulŭ	516—517
Pitacŭ din 1784, Aprilie, oprindŭ purtarea de arme, afară de deliŭ	517
Pitacŭ la vel Spătarŭ și vel Aga să aresteze pe cine va ămbla nŭptea fără felinarŭ aprinsŭ. (1783, Octobrie)	517
Oprirea țiganilor de a se aședa pe marginea orașului	518
Actulŭ relativŭ	519
Proibițiunea vinderii de iarbă de pușcă, încărcăturŭ, alicie, de către băcani decât la ōmeni cu chezășie	518
17 Cărți legate către Ispravnicŭ. (1785, Iunie 9), ad-hoc	518—519
Răsvrătirea din 1784 de la Craiova potolită	519
Actele relative. (Notă).	519
Oprirea sub pedepsă a mahalagiilor de a lăsa pe ulițe vitele fără păzitorŭ. 1785	519
Măsuri de edilitate pentru Craiova	520
Situațiunea escepțională a supușilor Ruși și Austriaci, în 1784	520
Venitulŭ podurilorŭ.—Accisele de plătitŭ la intrarea în Craiova. (1784).	520—521
Carte la Caimacamulŭ Craiovei să oprască spălarea de grău, ori lână în sghiaburile fŃntănelorŭ Craiovei, din respectulŭ higienicŭ	521
Ingrijire să nu lipsescă pânea și carnea în Bucurescŭ	522
Pitaculŭ către vel Aga, relativŭ. 1785	522
Pitacŭ către vel Aga, cum să vîndă măcelariŭ carnea	522
Pitacŭ către vel Spătarŭ să nu scŃță nimeni zaherē din Bucurescŭ. 1785, Decembre	522
Pitacŭ către vel Aga a popri morile de pe apa Colintinei ca să ma- cine la ele brutariŭ din Bucurescŭ, căci Dâmbovița nu ajunge. (1785)	522
Căile de comunicațiune în țeră	523

	Pagina
M. Suțu și Româniș ardeleni	523
Ispravnicul de ungurenî	523
Pităcî pentru podul de la Fundeni	523
Văcăritul de la mocani	524
Mocaniș au dreptul să facă ori unde perdele de oi	524
Carte de Ispravnic de ungurenî peste Oltul. 1783	524
Idem la celelalte 12 județe	524
Acte relative la bisericașii ardeleni. (Notă)	524
Protopopul Ștefan de la biserica Scheilor din Brașov are dreptul de a pășuna 20 cai. 1783	524
Austria și Rusia față cu M. Suțu	525
Cartea mănăstirei Răjnovu. I-se dă muntele Baiul de pășunat. 1784.	525
Cartea ungurenilor, de cele ce se jăluiesc că au fost nedreptățiți. 525—529	
De ce am dat mai multă estensiune istoriei interne a țerei sub — M. Suțu, decât celelalte esterne	529
Carte de volnicie pentru Ungurenii către Caimacamul Craiovei . 529—530	
Carte legată către Ispravnicul de județ în favoarea Bârsanilor și Țu- țuenilor. (1785)	530
Carte la Ispravnicul de la Saac cu jalba Bârsanilor asupra lui An- drei vătavul	530—531
Scrisoarea lui Vodă către Andrei Vătavul	531
Cărți legate către Ispravnicul ușurându-văcăritul Bârsanilor . . .	531
Aron Florian despre M. Suțu	532
Laurian despre M. Suțu	532
Informațiunile complimentare despre M. Suțu	533
Zinkeisen Iohann Wilhelm. (Notă)	533
Importanța și efectele triumfului Austriei în cestiunea consulatului. (1784)	533
Cele două acte ale Austriei cu Turcia, după <i>Osservazione storiche</i> . 533—539	
Convențiunea comercială austro-turcă	535
Curtenirea Austriei de M. Suțu	539
Recepțiunea la Bucuresci a „Madamei siniorului internunțiu” Herbert (1785.)	539
Pitacul lui M. Suțu din 1785 Maiu 6, ordonându-l alaiul soției In- ternunțiuului	539
Descrierea primirii la palat, după raportul lui Raicevici din archiva C. R. din Viena	540
Visita domnei lui M. Suțu la soția lui Herbert	541

	Pagina
Extrasă din o scrisore a lui Raicevică către Herbert din 20 Mai 1785,	
despre primirea la Bucuresci a d-nei Herbert	542
Altă epistolă dela același către Herbert cu aceeași dată și cu aceeași	
afacere	542
Comparări între purtarea Austriei și a Rusiei față cu Principatele	543
Erorea Austriei de a ne da în brațele Rusiei	543
Planul politic al Rusiei și Austriei la 1783	543
Mareșalul de Courcy despre tendințele Rusiei și ale Austriei 1783.	543
Marchisul de Ossum despre aceleași tendințe	543
Raportul citit în Consiliul de stat în 13 Iulie 1783	544
Noulă tratat din 1784. Noulă hătișerif	544
Avisul al Mareșalului de Segur despre înțelegerea dintre Rusia și	
Austria pentru împărțirea imperiului Otoman	545
Turcia evită de a face război, la îndemnul Franciei	546
Tratatul dela Ainali-Kavak	546
Salaberry despre politica franceză față cu Turcia	546
Zinkeisen despre tratatul dela 8 Ianuarie 1784	546
De St. Priest despre același lucru	546—547
Austria împedicată de a încorpora Principatele	546
Rusia, arbitra supremă a Principatelor	546
Puntele cerute de Rusia în favoarea Principatelor	547
Promulgarea tratatului dela 1784 în Principate	547
Enache Văcărescu despre acest nou hătișerif	547
De St. Priest despre aprobarea dată de Pörtă la cererile Rusiei . .	547
Primirea hătișerifului în țară	548
Decepțiuni pentru Domnitori	548
Alaiul de recepțiune la Bucuresci a hătișerifului	548—551
Revoluția Românilor din Ardél. Influențele ei în Principate . .	548—551
D-lă Borgovană Vasile despre vechimea școlilor din Ardél . .	551
Școlele din Ardél sunt mai vechi decât secolul al XVIII-lea.	551
Influențele culturale primite dela Ardeleni	552
Maria Tereza și Românii din Ardél	552
Șincai și lucrarea sa	552
Episcopul Aron	552
Seminariile din Blaj	552
Cele trei regimente de grăniceri din Ardél	552
Limba germană obligatorie în Ardél	553
Noua împărțire a Ardélului în comitate	553
Mișcarea țaranilor din Ardél Horia, Cloșca și Crișian	553—554

	<u>Pagina</u>
Mazilirea lui M. C. Suțu	554
Herbert către Raiceviț, la Bucuresc	554
Intrigele Rusiei și Austriei contra Domnilor	554—555
Amiralul Hassan Pașa intrigă pentru Mavrogheni	555
De Choiseul despre aceste intrigă, în Ianuarie 1786	555—556
Idem despre comerțul francesu în Marea-Négră	556
Isbutirea lui Mavrogheni de a căpăta tronul	557—558
De Choiseul, despre condamnarea la mörte a grecului Petrache . .	557
Idem despre numirea lui Mavrogheni la domnia Țerei Românesc .	558
Indice analitic	559

ILUSTRAȚIUNI

	<u>Pag.</u>
Portretul lui Alexandru Ipsilante, Domnul țerei Muntenesci și apoi al Moldovei	26
Portretul lui Rumianțovă	11
Portretul lui Gr. Ghica Vodă, Domnul Moldovei	124
Moneta Moldo-Vlachiei	31
Michel Soutzo, prince de Moldavie	
Alex. I. Mavrocordat, Domnul Moldovei. (1785—1786)	241
